

అంత్ర రచయితలు

ప్రథమ భాగము

[1911 - 1912]

[గ్రంథ కర్త]

మహానాథుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

రు6/-

చల్లెడ దుః అహ్లాద చల్లె అండ్ కో
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

సర్వస్వామ్యములు
ప్ర కా శ కు ల వి

ప్రథమ ముద్రణము ౧౯౫౦

Saraswathi Power Press, Rajahmundry.
Printed and Published by
A. Nageswara Rao
For Addepally & Co., Educational Publishers.
Order No. 5779/1950.

క ఛా స్త్ర ము

ఈ ప్రకరణం చిన్నయు పెద్దయు చిన్నయుదాహరణ నొకతీయన సాగినది. పెద్దయు పెద్దయు గొప్ప మూర్ఖులు నిలిగినను ఇవి యల్పములు. ఈ పాఠశాలకు పిల్లలను చిన్నయునూని నాటినుండి వాఙ్మయ నాహిసే క్రొత్తదానిలు జేసినది. ఈశ్రోవలెల్ల క్షుణ్ణము చేసిన మహా శిష్యులు వీరేశలింగము పంతులుగారు. కొన్నిటికి మార్గదర్శిత్యమే పంతులుగారిది. సవలులు, న్యాయసరిచనలు, కవిజీవితములు, స్వీయచరిత్రములు, కథానికలు, ఖండకావ్యములు, ప్రహసనములు, గ్రంథవిమర్శనములు, నాటికలు, చాత్ర పరిశోధనము, పత్రికాప్రచురణము — ఇత్యాదులు నేటి సారస్వతకృషియు వేసిన క్రొత్తకొమ్మలు. ఈకొమ్మ లెల్ల ముప్పొంగుముగా బూది కాచుచుండుట నేడు పరిగించుచున్నాము. పయి పట్టిలోని చిన్నయు సమూహము లనుకొనముగగా, ప్రకృత కాల పరిస్థితుల ననుసరించి మన కాశ్రోవలు కొన్ని కావలసి గట్టిచేసికొంటిమి.

వీరిలో కవిచరిత్ర రచన మొకటి. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు బహు పరిశ్రమకుఁ బాల్పడి ఆంధ్రకవుల చరిత్రలు సంపాదించి వెలువరించిరి. అంతకుమున్ను శ్రీ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగా రాంజ్లేయుల మార్గము నాశ్రయించి కవి జీవితములు ప్రచురపఱచిరి. గురుజాడ వారి రచనపై వీరేశలింగముగారి కూర్పు సంస్కరణ పూరణములు కలదిగా వెలసినది. కావలి వేంకటరామస్వామి యనునాయన ఆంగ్ల భాషలోఁ గొండ ఆంధ్రకవులను గూర్చిన చరిత్రలు వ్రాసి ౧౮౮౭ వ యేట బాంబాయిలో వెలువరించినారని మిత్రులు చెప్పుట, త్రానుదొర తన నిఘంటువునఁ బ్రసంగమునఁ గొండఱు ప్రాకృతకవులను గూర్చి యించించుక వ్రాసెను. ఇవి బొత్తిగా చాలనివి. గురుజాడ శ్రీరామ మూర్తిగారి కవి జీవితములు ౧౮౭౩లో మొదలై పడేండ్లకుఁ బూర్ణముగా బయటఁ బడినది. వీరేశలింగము పంతులుగారి కవిచరిత్రము ౧౮౭౫ నాటికి ప్రకటితము. పంతులుగారి కూర్పు తెలుఁగు వారికి మేలుబంతి. ఇటీవల నిటీవల విడివిడిగా, విపుల విపులముగా కవి జీవితములు

ప్రాయంచున్నారు. విస్మయతాండ్రకవి చరిత్రములు పెక్కుగా బయట
బెల్లుచున్నారు. వెలుగులోని నిపులు సాగరములోని రత్నములు.
అన్వేషించిన కొలదిని నొనవడుచు నేయుంటును. ముందుకు పడిన
కవులను జితపతికి కొత్తపరిశీలనమునుబట్టి సవరింప వలసివచ్చి సవరించి
కవిచరిత్రలు సంస్కరణ పూరణములతో పునర్ముద్రణమునకుఁ దెచ్చుట
యెంతో మేలివని. ఎక్కడిసందాహ, పూర్వార్థ నిపుల చరిత్రములు
పూర్తిగ గ్రహించబడినగాని, అధునిక నివేదితములు వ్రాసిన శృతి
యుండదు. ఈ మహాత్మర శార్య నిర్వహణమునకుఁ బూనుకొనుట
శ్రీ వీశేషలింగము పంతులుగారి పవిత్రశ్రద్ధ శృతికిఁ గూడ సేతువు.

రచయిత్య శక్తియు కవి, విమర్శక, పరిశోధకాది స్వసామాన్య
రచనకార వాచక మగునని యాలోచించి యిపు డీకూర్చుకొను 'ఆంధ్ర
రచయితలు' అను పేరు పెట్టినామును. వెనుకటివలెగాక, వర్తమాన
సారస్వతము నేలువడిగట్ల విస్తరించిన దనుకొంటిమి. ఒక పద్యకవుల
చరిత్రములే సంధానించినచో, యావజ్జీవము చరిత్రాన్వేషణము చేసిన
పరిశోధకులు - సంఘటనలు కొలది విలువగల విమర్శనములు వ్రాసిన
పండితులు - మున్నగువాగు. చరిత్ర కర్తక ములుగువడవలసినదేనా?
'రచయితలు' అన్నచో బాధ యుండదు, ఈ యాపాత' నీ నామ
కరణపు మార్పు జరిగినది.

ఇపు డీ మొదటిపాలున ౧౮౮౦ - ౧౮౯౦ నమమనున్న - అనగా
౧౮౮౦ వ శతాబ్దికిఁ జెందిన జనన తిథులుగల మూలగురు రచయితలనుగూర్చిన
జీవిత కవితా సమీక్ష లున్నవి. ౧౮౯౦ లో జన్మించిన పరవస్థ చిన్నయ
మూరితో నీగ్రంథము మొదలుగుటగా నూరి శతాబ్దిరంధములోని
వాడనుటయే శారణముగాక, సీతచంద్రిక రచనచే గద్యవాఙ్మయమునకుఁ
గ్రాత్ర వెలుగునిచ్చి కొన్ని క్రొత్త దారులు తీసిన వాడగుటయుఁ గారణ
మగుచున్నది. సాధారణముగా, కవుల పుట్టుకలనుబట్టికాక, గ్రంథ
రచనలను బట్టియే చరిత్రములు సంధానించుట యాచారము. నేను అది
పెట్టుకొనక, పుట్టుకలనుబట్టి యీ శతాబ్దిలోని వారస యేలుకొంటిని.
కాగ్రత్తగా, చూచినచో మఱియొక వందకాదు, కొన్నివందలమంది

మహారచయితలు రాని, శతశమునకు సంబంధపడినవా గుండుగు ; ఉన్నారు. వారి నెల్లరను దేర్చి చేర్చినవాని యీ కూర్పునకు సమగ్రత సిద్ధించె ననగాదు. కాని, ఇప్పటి కిది నానీనాదేశము. దైవాదేశ మయిననాదేశ, ఈగ్రంథము సుపరిపూర్ణము కావచ్చును.

ఇపు డీచట ఆరాధింపబడినవారు గాక, మఱియెందఱో మహా నీయులు జలపున కందినవారి క్షిమాభిక్ష నేను వేడవలసియున్నది. ఈ మహానీయులలో గొందఱి జనన తథ్యానికము తెలియకపోవుట — కొందఱి రచనలు నేనిండాక చదువుకొనుటకు ఈడు చాలకపోవుట — కొందఱు జీవశక్తులు శమ్మగూర్చి ప్రకటింపరాదని నాకు శాసించుట — కొందఱి విషయమున, రచయితలుగా నందిన కీర్తికంటె, భాషాభివర్ధ కులుగా సంపాదించిన యశస్సు హెచ్చుగా నున్నదని నదుదేశముతో నుపేక్షించుట — ఇత్యాదు లేనేవో కారణము లీగ్రంథము నింత పరిమిత మును చేర్చినచేసెడిది. క్రంది రచయితలను, ఈ కూర్పుననే పూజించుకో లేని నా నీరసతకు, సిగ్గుచున్నాను.

క రాజనాటి గంగయ్య
శతభుండుము వేంకటరంగశాస్త్రి
చిడలువాడ గుండరరామశాస్త్రి
అద్దిపాడి సోమనాథరావు
అద్దిపాడి ప్రభాకరరావు
తురగా వేంకటరాజు
అమరవాది రామకవి
భోగరాజు సారాయణమూర్తి
కొప్పరపుర గవులు
శేషాద్రి రమణ కన్యలు
తాడేపల్లి వేంకటప్పయ్యశాస్త్రి
కాళినాథుని వాగ్వగరావు
మట్నూరి శిష్యాశాస్త్రి
ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

జూలూరి అప్పయ్య
అక్కిరాజు ఈమాకాంతము
మల్లాది విశ్వనాథశర్మ
రాయమర్లము నరసయ్యశాస్త్రి
శ్రీకవరపు వేంకటశాస్త్రి
భండారు అప్పమాంబ
కాలవనపల్లి శనకమ్మ
త్రపురనేని రామస్వామి పాదరి
మానపల్లి రామకృష్ణకవి
సాయని సుబ్బారావు
అల్పూరి రామకృష్ణారావు
బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతము
తాపీ ధర్మారావు -

ఇవి లెన్నో పేరులు స్మరించవచ్చును. రాయలసీమ నిజాము ప్రాంతీయులలో నెందఱో విజ్ఞులవిషయమున నేను అజ్ఞుడను. వీరందఱు కాలక్రమమున మనము ఒకకూర్పున సమాదేశము చేయుటలేని యున్నది.

HYD-2

ఈ నా రచనలన్ని యెందఱో ముఖ్యము సహాయము పచిసిరిని. వారలసల మేలు మొంది పోజాలను. సామూహికముగా వారికి నా హక్కురాబీగంపము కలదు మూలముగా మనవి చేసికొనుచున్నాను.

ఒక సంగతి గమనింపఁగా :- కవిబ్రహ్మ పటాకూరి వేంగట నరనయ్య గారు ౧౯౦౯ ఖూర్వము జననము కలిగియుండినవా రనుకొని యందుఁ జేర్చుకొనుటకై, తనొలి వాస్తవ్యులు శ్రీ ఆపుల గోపాలకృష్ణమూర్తి (ఎస్సీ, ఏ; యర, యగ, బి) గారిని కవిబ్రహ్మ జీవితాంశములు తెలుప వలసినదిగాఁ గోరి తొందరపెట్టి యుంటిని. దయతో వారు పంపిన విషయములను జూచి నరనయ్యగారు ౧౯౧౧ సం॥ జన్మించినని తిలకింపిరి. వారు, మఱికొందఱు ప్రముఖరచయితలు రెండవభాగమున కాగలవారు.

మఱి, ౧౯౧౧ సం॥ ౪^{వీ} పుగించుటకు బదులు, ఒక యేడు ముందుకు పోగి ౧౯౧౧ సం॥లో జననము గల శ్రీశుక్మ సీతా రామమూర్తిచౌదరి గారి నందుఁ జేర్చుట, వారిని గూర్చిన వ్రాయనము ద్వితీయ భాగమునకు 'నాంది' పాఠము కాగలదని యిపు డేక్కడ మనఁకుచున్నామునకు -

ఈ రచన యిటు లింతలో వెలుఁగు చూచుటకు పూజ్యులు శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి ఆశీర్వాదస్సహాయము నేనెపుడును మఱవఁజాలని దోహదము లయినవి. వారికి మనఃపూర్వకమైన ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాను.

ఈ గ్రంథము 'నరస్వరీ పవర్ ప్రెస్సు' అధికారులు, ఉదారులు నగు శ్రీ అద్దేపల్లి నాగేశ్వరరావుగారి సహకారముతో నావిష్కృతమైనది. ప్రత్యేకశ్రద్ధవహించి, ముచ్చటగా నీకూర్పు ముద్రింపించి, ఇంతత్వరలో నా యుద్యమమును లోకమునకుఁ జూపిన శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారిని హృదయపూర్వకముగా నభినందించుచు, వారి తోఁబడిక భోగ భాగ్య సంపత్తి ప్రసాదించుటకు జగదీశ్వరు నభ్యర్థించుచున్నాను.

రాజమహేంద్రవరము

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

౧ సెప్టెంబరు ౧౯౨౦

నమర్పణావతారిక

ఇది పదియేండ్లనాఁడ రచించుచుతలంపులు లేతవంపుగాఁ
బొదలి, సరస్వతీకరుణ పొంగులుదేఱఁగ, పేరు నాదిగాఁ
గదలిన 'ఆంధ్రీ' నొక్కొకటిగాఁ బ్రకటించుచు వచ్చినాఁడ ; నీ
బ్రదుకున కాయదృష్టమును బట్టకపోయె నొకింత కాలమున్.
అది మూఁడేడుల ముచ్చటై నడచిపో — నల్లల్లనన్ సాహితీ
హృదయస్పందము గుర్తులందుకొని 'ఆంధ్రీ' పత్రికారత్న మ
భ్యుదయ చ్ఛాయల కెక్కుకాలమున నయ్యో ! పాపిన్ల యాఁపిగొ
న్న దరిద్రుండను ; నిద్రలోఁ గలవరింతల్ నేటి నాయూహముల్.

నాఁట ననిచిన యీ కూర్పు నేటి కిటులు
పెనిచి, మాతల్లి నెత్తిపెంచిన జనకుఁడు
రాజయోగి : శ్రీ ఆగొండి రామమూర్తి
శాస్త్రి కుడుగరలిడుదుఁ బుష్పసరభరము.
ఇచ్చుటయు, వారు మేమును బుచ్చుకొనుట
మూఁడు తరముల యాచారముగ రహించు ;
నిపుడు మాయడి పయిచేయి ; యిచ్చువాఁడ
నేను ; నాకృతికేఁ బ్రతిగ్రహీత తాత.

'పోల్వరము' వెల్లి వచ్చునప్పుడదియేమొ !
వెక్కసం బాను, అమ్మమ్మ పెట్టిపేడు ;
ఆమె కనులు కృపార్ధురు; లామె వోయు
దీవనలు లేక రాలేను రేవుదాఁటి.

మవ్వపుమోసులై యమృతమానసులై కనటింతలేని లే
నవ్వులరాసులై మెఱసినార లఖండరసస్వరూపు; లా

మువ్వురు మేనమామలయుపోలిక నాయెడఁ గూడి వచ్చినం
బువ్వులబాట లంచనడపుగ్గన ! మత్కవితా చిరంజీవిన్.

పొరలున్ — పోరులు లేక భావములు పూవుల్ తావునై హస్తము
వునుమేనత్తల కూర్చిలోఁ గరగిపోవు న్నామన ; వసంతలో
బిడుసల్లోవును బెద్దయల్లుఁడనవుండుకమ్ము ; నా శంఖలో
భరమైపోవును వారి నాని యమ్మత స్వామూర్తి మగ్యాదలున్.

వేడ్కఁ దాతయ్య కూర్చున్న వీధియరంగు
పండ్ల బరువున నొరంగు కల్పద్రుమంబు —
చేరి మామయ్య లొడుగు దక్షిణపునైపు
పోకమాఁగులు, తములపుటాగుఁ దోపు.

విందులతో మందులతో

యెందులతో పేరుచెప్పి యేలేంచు హితుల్

బందుగులు నిత్యమును బది

మందిగదా, నారి సదన కూఢురి యదిరా !

మఱియొక ముచ్చట — ఆచ్చటఁ

బఱిదిన భోజనపుఁ బంక్తి పరికింపవలెన్

వరికళ్ళము చేరిన పా

పురముల వలె వచ్చి మెనవి పోదురు నినువుగ్.

కొడుకులు మన్మలుం జెఱుత కుఱ్ఱలు బందువు, లల్లువారు, పే
ర్వడిన కవుల ప్రియారిధులు వర్ధిన చుక్కలబంతిలోనఁ జం
ద్రుఁడు వలె “ గండమొత్తలతోఁ ” గళతో — నభిరామమూర్తి యే
ర్పడ నమ్మతాన్నపుం జవులు వట్టును తాతయ, యెట్టి ధన్యుడో !

ఎనుబది యేండ్లకున్ దరికి నెక్కి లొనంకినవాఁడు తాత —

వ్వనముననుండి పెంపుగనువాఁడగు నీమనుమందుకూడ — ని

వి ప త

పండిత : అకొండి రామమూర్తి శాస్త్రిగారు

ల్పని యది నిశ్చయం ; బీజ నిలాన్ధలి నీయుభయైక నిష్ఠ బం
ధన పరమార్థ మీకృతిగదా, యొకకొంతకుఁ గొంత నిల్చినన్.

వీమో ! యీ కృతి యంత శాశ్వతమటోయీ ! యందురా, కాదుకా
నీ, మాధుర్యధురీణ కావ్యరచనా నిశ్శోభవ శ్రీ కళా .
భామల్ నూర్పురు పెంచు నీయమృతగాథా జ్యోతు లీనాఁటితో
నే, మిన్నందియు వట్టి “మందకొడు” లానే, యెట్టు లూహించినన్.

‘ఇది యి’ట్లని పేర్కొనఁగాఁ
గుడురని యొక కదలి పోని సూధాశయ మె
య్యదియో ననుఁ గదలించెడి—
నదిగో, మాతామహర్పణాభిలషితమై.

అంబరములు తొడవు లగ్రహగమ్ములు
పంచకార మభిలషించలేదు ;
వ్రాహ్మఁ దోచి వ్రాసి— బ్రహ్మర్పణైకతా
త్పర్య మడర నుకృతి తాత కడెడ.

న మ ర్న ణ ము

తాతయ్యా, కొనుమయ్య, యీ చిటుత్పాత్రం బుత్తమ క్లోక గా
థా తాత్పర్య ననాథమై యలరి యంధ్రక్షోణి రాణించు ! నీ
శేతల్ స్వీకృతి దొడ్డగా ; దయిన — జాహిత్రుండనై పూజ్యపూ
జాతంత్రంబున నవ్వలోగు నను విశ్వాసంబుతో నిచ్చెదన్.

సాగిన జీవితంబు, చెయిచాచని భావము, కీర్తిలిప్సకున్
లోఁగమి - రాగ నిస్పృహత - లోకము దాటినచూపు - నిన్నిటం

దాగిన కోవిదుండవగు త్వత్కవితా గజగర్భ వద్దతిం
 దోగినవాడ ; నీ నినువు దోయిటఁ బోయుము వంశుదీచనగ్.
 అరయిక చేసికో నొకటి యాత్మకుఁ దోచెను నాకు ; అమ్మతో
 నరణముగాఁ గవిత్వధన మంపితి వింపిత ; మట్లు పితృమై
 సిరి నను సంక్రమించుటను జేసి భనత్కృతముం గృతజ్ఞుఁడౌ
 భగ వృద్ధయంబునం దలఁపు వానిగఁ జెప్పెద ధన్యవాదముగ్.
 పసినాటం దనతండ్రుఁడౌని పనవింపందీసి - మానాన్న కా
 రనుతో పాటుగ “వైద్యుఁడై” నిడి నౌరా ! నాటి నీ ప్రేమపుం
 బన నీనాడొక భామసందన వనీ ప్రాశ్నరమై మాదు నం
 గన మింపారెడి నన్నచో నశిశయోక్తంబౌనా లోకానకగ్.

తిరుపతి కవిశ్వరులు ‘జేరి చరిత’ రచనఁ
 బసదనాన నర్ధావన మొసఁగి రసఁగ -
 నీకవిత్వాధికృతులు గణించఁ దరమి !
 నీకు నాయుచ్చుకానక యుల్లాకుఁకునక.
 ఇలువేల్పై కరుణించి పూటపడి నీ
     శేలోటునున్ రాని య
 ట్టుట దీవించెడి ‘కామవల్లి’ కృప గ
     ట్టుల్ దాటి నామీడ, పాం
 గులుగట్టన్ మఱియొన్ని కట్టుదునొ, ని
     గ్గుల్ జేటు నేతాదృగు
 జ్వల బంధంబులు, భావబంధుర కృతుల్
     భాషా విభూ పోన్నతుల్.

పకాశకుల విన్నపము

ఈగ్రంథము, మా సరస్వతీగ్రంథమండలికే గాను, ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకును శ్రోత భూషణము. శ్రీమధునాపతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు, ఇది రచించుటతో, గ్రంథకర్తలలో తా మొక విశిష్టస్థాన మాక్రమించుకొని, ప్రకటించుటతో, గ్రంథప్రకాశకులలో మాకు నొక విశిష్టస్థాన ముగ్రహించినారు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున, నేను, శ్రీ వీరేశలింగంపంతులుగారి కవుల చరిత్రతో సగితుగగల గ్రంథ మిది యొక్కటియే. అందు కవుల బాహిరరూపము చిత్రింపబడినది. ఇందు రచయితల ఆంతర రూపము చిత్రింపబడినది. అది సంతరించుటకు పంతులుగా రెంత శ్రమ పడియుండినారో, యిది సంతరించుటకు శ్రీ శాస్త్రిగారును అంత శ్రమపడినా రని పాఠకులు స్ఫుటముగా గుర్తింపగలరు.

ఇందు పందొమ్మిదవ శతాబ్ది రచయితలనే గ్రహించినారు. అయితే, విషయనేకరణకు అవకాశములు చాలక, మరికొందరి నిందు చేర్చుటకు వీలులేకపోయినది. ఆకొందరు, అధికసంఖ్యాకులు గాని అల్ప సంఖ్యాకులు కాదు. వారిని గురించి మరింత గ్రంథము తయారు కావలసియున్నది. అందుకును తమకు గల ఉద్దేశప్రయత్నములు శాస్త్రిగారిండు ఉల్లేఖించియే యున్నారు. నేనును అదియును ప్రకటించుటకు ఉత్సుకుడనై యున్నాను. మే మిరువురమును గూడ ఇందు త్వరితముగనే కృతకృత్యులము కాగలమని నేను నమ్ముచున్నాను.

ఈగ్రంథము చదివిన, దిగ్గజములవంటి అనేకజీవద్రచయితల గోష్ఠిలో పాల్గొనుచున్నట్లు విలక్షణానుభూతి కలుగును. దానంతేసి

బుద్ధి నిశితమును, ప్రతిభ సవననోన్మేషితమును అగును. శ్రీ శాస్త్రి
గారు ఆశించిన పరమార్థమే యిది.

శ్రీ శాస్త్రిగారి ప్రతిభాప్రాగల్భ్యములు మన పండితకవులు
ఇదివరకే తెప్పగా గుర్తించియున్నారు. ఈ గ్రంథము శాస్త్రిగారి
జయవతాకయు, పండితకవులకు ఆనందోచ్ఛ్వాసమును కాగలదు.

ఈ రెండును నాకు వెలలేని భూషణులు.

శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారిలో నాకు ఇట్టి ముగ్ధ సంతోష
టించిన శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి నేను నాకృతజ్ఞత
తెలుపుకొనుచున్నాను.

ఆంధ్రమహాజనులు, ఈగ్రంథము గౌరవము గుర్తించి, ఆదరించి,
ఇంక నిట్టి యుద్గ్రంథములు ప్రకటించునట్లు నాకు తాపాము కలిగియు
రని ఆశించుచున్నాను.

రాజమహేంద్రవరము

15 - 9 - 1950

అట్లు
అ ద్వీపల్లి నాగేశ్వరరావు
సరస్వతీ పథర ప్రెస్సు అధికారి

ఆంధ్ర రచయితలు

	పుట		పుట
పరవస్తు చిన్నయనూరి	1	శొంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రి	133
మంత్రిప్రెగడ నూర్యప్రకాశకవి	11	తాడూరి లక్ష్మీనరసింహరాయకవి	137
కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రి	16	కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి	140
మతుకుమల్లి నృసింహకవి	20	మచ్చ వేంకటకవి	143
చారణానీ వేంకటేశ్వరకవి	25	అకొండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి	148
అకొండి వేంకటకవి	29	జయంతి రామయ్య	154
పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులు	32	పూండ్ల రామకృష్ణయ్య	162
నరసింహదేవర వేంకటశాస్త్రి	37	అల్లంరాజు రంగకాయకవి	165
రేమల వేంకట రాయకవి	39	మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు	171
అల్లంరాజు గుబ్రహ్మణ్యకవి	42	గిడుగు వేంకటరామమూర్తి	176
మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి	48	కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి	179
మాడభూషి వేంకటాచార్యులు	55	చావిలికొలను గుబ్బరావు	184
ముడుంబ నృసింహాచార్యకవి	60	నాదెళ్ళ పురుషోత్తమకవి	187
కోక్కండ వేంకటరత్నశర్మ	65	శృంగారకవి సర్వారాయకవి	191
బహుజనపల్లి నీతా రామాచార్యులు	69	దాగు శ్రీరామకవి	196
అదిభట్ట నారాయణదాసు	73	అచంట వేంకటరాయ	
కందుకూరి వీరేశలింగకవి	82	సాంఖ్యాయనశర్మ	201
త్రిపురాన తమ్మయదొర	89	పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు	206
చావీలాల నాగుదేవశాస్త్రి	94	నాగపూడి వర్ణస్వామి	211
గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి	100	శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి	214
వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి	102	మాచి నరసింహము	223
భర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులు	111	చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము	224
దేవులపల్లి సోదరిపులు	116	చిలుకూరి వీరభద్రరావు	236
పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రి	121	కొమర్రాజు వేంకటలక్ష్మణరావు	239
పొరనంది రామశాస్త్రి	124	కొచ్చెర్లకొట రామచంద్ర వేంకట	
వడ్డాది గుబ్బారాయకవి	126	కృష్ణారావు	244
కోలాచలము శ్రీనివాసరావు	131	జనమంచి వేంకటరామయ్య	251

	పుట		పుట
తంజవన గమయ తేనెపెరుమాళ్ళయ్య	256	కట్టమంది రామలింగారాధి	429
వర్ణనాయి వేంకటాద్రిరాజు	259	మల్లది నూర్యసారాయణకావ్యము	433
జనమంది శీవాద్రికర్మ	265	వేలూరి ప్రభాకరకావ్యము	437
త్రిపురాన వేంకటాద్రిప్రసాద		చిలుకూరి సారాయణరావు	444
రాయలవి	271	మల్లంపల్లి సోమశేఖరకర్మ	452
తిగుపతి వేంకటాద్రిపులు	278	రాయప్రోలు సుబ్బరావు	458
వేంకట రామకృష్ణకావ్యము	293	రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణకర్మ	465
వేంకట నారాయణకర్మపులు	306	కొంగిల చిత్తకాంతము	
అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యకావ్యము	314	కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు	472
వేలూరి శివరామకావ్యము	322	మాడపాటి పాదుమంతరావు	484
తల్లాపల్లి శివశంకరకావ్యము	333	సుగిరియ్య ప్రకాశరెడ్డి	486
దుర్భాస రామశేఖరవి	341	దుర్భాస రామరెడ్డి	490
గడియారము వేంకటేశ్వకావ్యము	352	దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణకావ్యము	494
విక్రమదేవ వర్మ	364	సుర్రెం జాషువావి	504
మంత్రిపెగడ భువంగ రావు	371	అదివి కాపిరాజు	509
అకొండి రామమూర్తికావ్యము	376	శ్రీవాడ సుబ్రహ్మణ్యకావ్యము	618
చర్ల సారాయణకావ్యము	382	గన్నిభానము నూర్యసారాయణ	
వడ్డెపాటి నిరంజనకావ్యము	386	కావ్యము	620
ఉమర్ అలీషావి	390	కంపరాల నూర్యసారాయణకావ్యము	624
వజ్జుల చిననీలారామకావ్యము	393	భమిడిపాటి రామేశ్వరరావు	624
కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావు	396	వేడుల సత్యసారాయణకావ్యము	638
వేంకటాద్రి అప్పారావు	400	నోరి నరసింహకావ్యము	637
గురుజాడ వేంకటఅప్పారావు	403	తుమ్మల సీతారామమూర్తిచాదరి	641
విశ్వనాథ సత్యసారాయణ	412		

ఆంధ్ర రచయితలు

ప ర వ స్తు చి న్న య నూ రి

1806 - 1862

సాతాని శ్రీకృష్ణవంశం. అభిజనము: చెంగల్పట్టు జిల్లాలోని పెరంటూడూరు. ఉనికి చెన్నపురము. తల్లి: శ్రీనివాసాంబ. తండ్రి: వేంకటరంగయ్య. నూరి జననము 1806-నిర్యాణము 1862. రచించిన గ్రంథములు: చింతామణివృత్తి 1840- పద్యాంధ్రవ్యాకరణము 1840- సంస్కృత సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము 1844- పచ్చయప్ప నృపయశోమండనము 1845- అదిపర్వవచనము 1847- శబ్దలక్షణ సంగ్రహము 1853- నీతిచంద్రిక 1853- నీతిసంగ్రహము 1855- బాల వ్యాకరణము 1855- విభక్తిబోధిని 1859- అంధ్రధాతుమాల- అక్షర గుచ్ఛము- అంధ్రశబ్ద కాసనము- బాలవ్యాకరణ శేషము- ఇంగ్లీషులా చట్టముల భాషాంతరీకరణము- అంధ్రకామిని (వచనము) అంధ్ర కాదంబరి (వచనము) అకారాది నిధుంటువు- చాటుపద్యములు- సుజనరంజనీ పత్రిక- యాదవాభ్యుదయము.

ప్రాచీనాంధ్ర భాషాయుగమునకు నన్నయవలె, అర్వాచీనాంధ్ర భాషాశకమునకు 'చిన్నయ' మార్గదర్శకుడు. నన్నయ తననాటి వ్యావహారికమును గ్రాంథిక వ్యాహరముగా సంస్కరించుటకు చింతామణి రచించిన శబ్దకాసనము. చిన్నయ దేశభాషలో బాలవ్యాకరణము రచించి యాంధ్రపాణిని యనిపించుకొనిన నూరి. చింతామణికి శేషగ్రంథముగా 'అథర్వణ కాఠికలు' బాలవ్యాకరణమునకు శేషగ్రంథముగా 'ప్రౌఢ వ్యాకరణము' వెలువడినను విద్వాంసుల శాస్త్రార్థముల కాగినవి చింతామణి బాలవ్యాకరణములు రెండే. నన్నయభట్టు భారతామ్నాయము నాంధ్రీకరించి తెలుగునఁ బద్యకవితకు బాటవేసెను. చిన్నయ నూరి నీతిచంద్రిక సంధానించి యాంధ్రమున గద్యకవితకు ఘంటాపథము కల్పించెను. అదికవి యనఁబడిన నన్నయభట్టారకునకుఁ బూర్వ

మాంధ్రమునఁ బద్యకవిత్వము వేదనుటకు వీలుపడదు. అటులే, చిన్నయ నూరికిఁ బూర్వము గద్యగ్రంథములు రచించినవాడు లే గనుటకును ధైర్యము చాలదు. కాని 'నీతిచంద్రిక' పంటి యుక్తమనచన కావ్య ములు నాఁడు వెలయలే దనవచ్చును. నాఁటిని నేఁటిని సూచించన తైలి యసస్య లభ్యమైన వైలక్షణ్యము గలిగియు యున్నది. కావునఁ బద్యమున నన్నయకువలె గద్యమునఁ జిన్నయకు నాద్యస్థానము నీయవలయును.

చిన్నయనూరి తండ్రి వేంకటరంగయ్యగారు మంచి పండితులు. వీరు చెన్నపురిలో ఈస్టుఇండియాకంపెనీవారి పాలనముననున్న యుక్త శిష్యాద్యస్థానమునఁగల పండితసభ్యులలో నొకరు. 1836 లో వీరు మరణించిరి. చనిపోవునప్పటికి వీరి వయస్సు నూటపదియేండ్లవలకునుండును. నూరి తండ్రికడనే తెనుఁగు, అణవము, సంస్కృతప్రాకృతములు చదువుకొనెను. కంచి రామానుజాచార్యులలోఁ దర్కాంశార మీమాంసలు పఠించెను. ఉత్తర దేశ పండితుఁడు రామశాస్త్రి యను నాయనకడ వేదవేదార్థరహస్యములు సంగ్రహించెను. ఈ రామ శాస్త్రియే నూరికి పాఠ్యగ్రీవమంత్రోపదేశ మొసంగెను. నూరి స్వయం కృషిచే నాంగ్లములోఁగూడ నించుకపరిచయము కలిగించుకొనెను. వేదము వేంకటరమణ శాస్త్రులుగారు (వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారి తండ్రి) చిన్నయనూరినాఁటివారు. వీరిరువురు సాహిత్యగోష్ఠి చేసెడివారు. నూరిగారి యాంగ్లభాషాపరిచయము త్రానుదొర మున్నగువారిలో విశేష నేహము చేకూర్చినది. ఉన్నలోద్యోగులగు నాంగ్లేయు లెందఱో నూరిగురుత్వమున సంస్కృతాంధ్రములు సాధించిరి. వారివారి సాహాయ్యమున పచ్చయ్యప్ప కళాశాలలో నూరి ప్రధాన పండితపదము సంపాదించి 1845 మొదలు 1848 వఱకు నచట నుద్యోగించెను.

చెన్నపుర రాష్ట్రీయ కళాశాలలో నూరి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుడై యుండెను. మొట్టమొదట నాంధ్ర మహాభాగవతము నెలువరించిన పండితవరులు పురాణము హయగ్రీవశాస్త్రిగారు నాడు ద్వితీయాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. వీరిద్వయము సహపాఠులు. నాడు విశ్వవిద్యాలయ కార్యదర్శి ఎ. జె. ఆర్బత్ సెట్ దొర కాళినుండి తర్క మీమాంసా పండితుల రావించి చిన్నయను బరీక్ష చేయించి సమర్థుడని యెఱిగి 'చిన్నయనూరి' యను నక్షరములతో స్వర్ణ కంకణము నొందు 'సీమ' నుండి తెప్పించి బహుమానించెను. నాడు మొదలు చిన్నయ చిన్నయనూరి.

ఆ కాలమున మదరాసులో న్యాయమూర్తి శ్రీరంగనాథశాస్త్రి పద్మనైదు భాషలలోఁ బ్రవేశముగల పెద్దన్యాయాధిపతి.

ఆయనకు హయగ్రీవశాస్త్రిగారిపై నభిమాన మధికము. ఆ కారణమున నాయనతో "నూరిగారి ప్రథమోపాధ్యాయ పదవి మీకు వచ్చునట్లు చేసెద" నని రెండుమూడుసార్లు చెప్పుచు వచ్చిరట. అంతట హయగ్రీవశాస్త్రిగారు "ప్రధానోపాధ్యాయస్థానమునకు నూరి గాగే సమర్థులు." అని చెప్పి రంగనాథశాస్త్రిగారికి నూరిప్రతిభ చూప నెంచి యొక యీగదివారమున వారిని నూరియింటికిఁ గొంపోయిరట. రంగనాథ శాస్త్రిగారి కోరికపైఁ జిన్నయనూరి యలంకారవిషయము ముచ్చటించుట కారంభించెను. ఆ మహోపన్యాస మట్లు గంగావ్రహ్మ హమువలెఁ బోవుచునే యున్నది. రంగనాథశాస్త్రిగా రేకతానులై చెవులాగ్గి వినుచుండెను. హయగ్రీవశాస్త్రి తమసహపాఠిత్వ కౌనంద భరితుఁ డగుచుండెను. రాత్రి నదిగంట లయినది. అప్పుడు న్యాయాధిపతికి మిలకువవచ్చి నూరి శాస్త్రజ్ఞానమునకాశ్చర్యపడి, పూర్వార్థి ప్రాయము తొలగించుకొని సెలవుగైకొని యింటికిఁ బోయెను.

నూరిగారికి జేరుపొందినశిష్యు లెందఱో కల్పద్రుమి శబ్దరత్నాకర కర్తలు, ప్రాథవ్యాకర్తలునైన బహుజనవర్తి వీరరాఘవగూర్జురు

గారు వీరి శిష్యురత్నము. ఆంధ్ర విశ్వగుణానర్కకర్త వంచాంగము తేవస్సెగుమాశ్శయ్య సూరికడనే పెరించెను.

బ్రాహ్మదూర, గాజుల లక్ష్మీనృసింహము స్వామి, శిష్యుని రంగినాథ శాస్త్రి, కుమారస్వామిశాస్త్రి మున్నగు మహానీయులు నెచ్చెలులై చిన్నయసూరి భాషాసేవకు నిరంతర ప్రోత్సాహ మిచ్చుచుండువారు. తొట్లతొలుత సూరిని గ్రంథ రచనోద్యమములోఁ జెట్టినవాఁడు లక్ష్మీ నరసింహముశ్రేష్ఠి. ఆంధ్రశబ్దశాసనము, ఆంధ్రసిఘంటువు, వీరమొచ్చరిక వలన సేసూరి వ్రాయనారంభించెను. కాని యది గిండును నుడముట్టలేదు. ఈసిఘంటువిషయ మిచటఁ గొంతముచ్చటపపవలసిపడి కలుగు.

చిన్నయసూరి యాంధ్రసిఘంటు రచనోద్యమము నెఱిగినవాగు పెక్కుమంది యుండరు. ఆయుద్యమము కడముట్టలేదు గాని పదమాల పెట్టిక వ్రాసికొని, యర్థనిర్ణయమునకుఁ గావలసిన ప్రాచీనమహాకవి వ్రయుక్తవాక్యముల నెత్తి, కొన్నింటి నిర్ణయము చేసి సూరి చాలఁ బరిశ్రమమునకుఁ బాలువడి దైన దుర్వపాకమున రాచపుఁడు ఒయులు జేటి, 1862 లోఁ బ్రాణములు గోలుపోయెను. ఆచార్యముగానంతరము వారియాప్తశిష్యులు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవాగు సూరి గారి కోడలికడ నున్న సిఘంటుసామగ్రిని కారగాంతరము చెప్పి పుచ్చు కొని యంతయు సంగ్రహించి వ్రాసికొని మరల నది యామె కిచ్చివేసి రని యొకవదంతి. ఈ వదంతిలోని యాఁగాములు నిర్ధారింపఁజాలము. కాని శబ్దరత్నాకరమునకును, అముద్రితమగు చిన్నయసూరి సిఘంటువు నకును పెక్కుచోట్ల సత్కాసెల్లెండ పోలికలు కలవు. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారి కిది యెటులో లభించినటులు, ఆయనకడ వీలేక లింగము పంతులుగారు విరిచికొని, సూర్యరాయాంధ్ర సిఘంటు కార్యాలయము పారికి, అనఁగా ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్ కార్యాలయమునకు వెలకొ, ఊరకొ యిచ్చియుండురని విన్నసంగతి. వీమైనను, తన్నిఘంటు కార్యాలయ పండితులు ప్రామాణికముగా నీవ్రాతకాకితములు చూచు

కొన్నా రన్నది నా కనుఁగొన్ననంగతి. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువున చి. ని. అను సంకేతాక్షరములతో నున్న పద సందర్భములరసిన నిది విశదము. సూరి స్వహస్తాక్షరములతో నక్షిపర్వ మొనరించుచున్న యసంపూర్ణ నిఘంటుపత్రములు భాషాచరిత్రమున శాశ్వతత్వమును గల్పించుకొనఁగలవనుటలో నాశ్చర్యములేదు. శబ్దరత్నాకరకారుల యీ వాక్యములువినుఁడు.

“సంస్కృతాంధ్రములయందు విశేషపాండిత్యము కలిగి యాసేతు హిమాచలము చాలఁబ్రసిద్ధిపహించియుండిన పరస్తు చిన్నయనూరిగారు జీవితమై యుండినకాలంబున దీర్ఘసూత్రతతో ననేక గ్రంథపరిశోధనంబు గావించి మిగుల విరివిగాఁ బ్రయోగసహితంబుగా అకారాది తెనుఁగు నిఘంటు వొకటి వ్రాయఁ బ్రారంభించి నడపుచుండిరి.”

ఈ మాటలనుబట్టి చూచిన నీతారామాచార్యులవారికి సూరిపైఁగల శౌరవభావమును, శబ్దరత్నాకరమునకు సూరినిఘంటువుతోఁ గల సంబంధము విస్పష్టమగును. ఆచార్యులవారి “ప్రౌఢవ్యాకరణము” లోని సూత్రములకును, అచ్చున కెక్కని సూరిసూత్రములకును గొన్నింట గురుశిష్య సంబంధమున్నది. సూరి “బాలవ్యాకరణ శేషము” ఆంధ్రియభాగ్యవశమున సశేషమై పోయినది.

బాలవ్యాకరణము :

‘బాలవ్యాకరణము’ నకు చిన్నయనూరి యని ప్రసిద్ధిప్రపంచము. కిరాతార్జునీయమునకు ‘భారవి’ యని, శిశుపాలవధమునకు ‘మాఘ’మని పేరు లున్నవి. ‘ఁబిన్ననక’ చూచితీరా? ‘షెల్లీ’ చదివితీరా? యనునది పాశ్చాత్యము. తెలుఁగున నిట్టివాడుక చిన్నయనూరికిఁ దక్కినది. సూరి కీర్తిచంద్రికకు బాలవ్యాకరణము శారదరాత్రి. సంస్కృత భాషావ్యాకరణములెన్నో యున్నవి. కాని పాణినీయముముం దవి నిలఁబడలేక పోయినవి. తెలుఁగునను బాలమఁది వ్యాకర్తలు ఘట్టిరి. వారు చిన్నయనూరికి లొచ్చు. దీనిసిబట్టి సూరిని కాదనిపింపఁగల శాస్త్ర పండితులు

లేరనిచాడు. అవ్యాప్త్యతివ్యాప్తులులేకుండా సర్వాప్తగతులు నుండి విశ్వలో ముఖ్యమున యర్థము నచ్చు సమాశ్రితచసము నూరికి చక్కగా సలపడినది. ఇది విశ్వత్స్పృహగర్భమున యభివ్రావము.

“మును ముగిసెట్ల బగుచుం

నవల వ్యాప్తిని మాత్రగతి యుకికొంగుల

డిసెగించి యిది ఘటించితి

నవయము బాలానభోధ మగుభంగిదగి.”

అని చిన్నయమూరి వ్రాసికొనెను. అది కాదని గుప్తాస్థిప్రకాశికా కావ్యము గల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారి “బాలవ్యాఖ్యగణము శిష్య శృంగమూర్తి శాస్త్రిగారి హరికారికల గమనాదముగాని సూరనరసింహ రచనము కాదనియు, అబ్రహ్మగృహదగుట నూరి కట్టిపాండిత్యపితృ ముండ” ననియు వ్రాసి, సూరిని త్రోసిరాజనగజాదిరి. ఈ కృష్ణజ్ఞులెవరు నీ వాదము నిగాధాగమగుట నంగీకరింపలేదు. “కాళహస్తిలో శృంగమూర్తి శాస్త్రిగారిని, సూరిగారిని జరిగిన వివాదములో శాస్త్రి గారొక విషయమున బరాజితులై సహింపనేగిన నూరి బాలవ్యాఖ్యగణము సూరచుటకు ‘హరికారికలు’ సంస్కృతమున వ్రాసి బాలవ్యాప్తిగది మాతృకయని ప్రచారము చేసెడివా” రని జనశ్రుతి. దీని కు. స్థిరభంగముగా వీరేశలింగము పంతులుగారు ‘కవులచరిత్ర’లో శృంగమూర్తి శాస్త్రిగారి చరిత్రయం దిట్లు వ్రాసినాడు.

“ఈ శృంగమూర్తిగారి కాళహస్తిలో నున్నపుడు చేయబడిన ప్రధానగ్రంథ మింకొకటికలదు. ఆ కాలములో నీయనకును చెన్నపురి శాస్త్రుచాళశాలలో గాంధ్రవండితుడైన పరనస్తుచిన్నయమూరిగారిని సిద్ధాంతకాముదిలోని మాత్రవిచారము కొంది నడచెను. మన వండితులు సాధారణముగా మత్సరగ్రస్తులగుట మునుసిద్ధమేదా! అట్టివా రీర్ష్యచేత దమకు లాభము లేకపోయినను బరులకు నష్టము కలుగుటయే నిమ యభీష్టసిద్ధిగా భావించి కొన్ని సమయములయందూ బరులకీర్తి భంగము

కలిగింపఁజూతురు. అంతకుఁబూర్వము కొంతకాలము క్రిందటఁ జిన్నయనూరి బాలవ్యాకరణము రచించెను. దానితో సరిపోల్పఁదగిన యాంధ్రవ్యాకరణ మానరకు వేటొకటి లేదు. అట్లుండఁగాఁ గృష్ణమూర్తి గారిచేఁ జేయఁబడిన వ్యాఖ్యానముతోఁ గూడిన హరికారిక లనఁబడెడి యాంధ్రవ్యాకరణనూత్రగ్రంథ మొకటి యటుతరువాత నల్పకాలము నకు వెలువడెను. అదియే హరిభట్టకృతమై యధర్వణామలచేఁ జేర్కొనఁబడిన కారికావళియైన పక్షమునఁ జిన్నయనూరి తనవ్యాకరణములోని నూత్రములన్నిటిని హరికృతగ్రంథమునుండి దొంగిలించి తన పేరిటఁ బ్రకటించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అయినను మూలగ్రంథముతోఁ జూపఁబడిన లక్ష్యములు కొన్ని యధర్వణాచార్యుల కిటీవలి యాధునిక గ్రంథములలోని వగుటచేత వ్యాఖ్యానమును మాత్రమేగాక మూలగ్రంథమును సైతము కృష్ణమూర్తిగారే రచించిరేమోయని పలువురు సందేహపడుచున్నారు. అట్టిగ్రంథమును రచియింపఁగలసామర్థ్య మావిద్యత్కవికిఁగల దనుటకు సందేహములేదు. ఈయన యిటువంటి గ్రంథకల్పనము సేయ సంశయపడువారు కారని చూపుటకై చరమదశయందు నూడుగల్లులోనున్నపు డొకరాత్రిలోఁ జేసిన ట్టియన కారోపింపఁబడిన యశ్వశాస్త్రుకథ కొంత తోడ్పడుచున్నది”.

(కవులచరిత్ర 588 పుట)

ఈ వాక్యములు సావధానముగాఁ జదివినచో నూరిగారి బాలవ్యాకరణమున కనూయవడి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు హరికారికలు రచించిరనుట నుస్పష్టము. ఇదిగాక హరికారికలు పెక్కుచోట్ల ననందర్భములుగా నున్నవికూడను. ప్రథమమున మదువజ్జంబని చెప్పిన ‘నంస్కృతవ్యాకరణము’ నుప్రచురము. కాదని తలఁచి బాలవ్యాకరణము తెనుఁగున నూరి రచించినాఁడు. చిన్నయనూరి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారివలె సర్వతంత్రస్వతంత్రుఁడు, వడ్డర్చనీపారంగతుఁడు కాకపోవచ్చును. బాల

వ్యాకరణము రచించుటకుఁ దగిన పాణినీయపాంసీతియుఁ బ్రయోగపరిజ్ఞానము లేనివాఁ డనుట యన్యాయము.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయపండితులు శ్రీ నువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి గారి వాదమును బలపఱచుచుఁ గడకు వారు నిష్కరించి తేల్చిన యభిప్రాయ మిది :

“...పూర్వోదాహృతములగు సంశయములన్నియు గూల వ్యాకరణమే ప్రాథమిక మని స్థాపింపఁజాలియుండుట వల్లను, సూరిగారు విద్వాంసులని పండితపరంపరాయాశముగు ప్రసిద్ధి యుండుటవల్లను, నాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ పూర్వోదాహృతములగు ప్రచురించిన సూరిగారి జీవితమును బట్టియు, సూరిగారు రచించిన నిఘంటువును బట్టియు వీరిట్టి వ్యాకరణ గ్రంథము స్వశంకముగా రచించుటకు సమర్థులని స్పష్టముగాఁ దెలియుచుండుట వల్లను, పూర్వోదాహృతముగు సర్వశాస్త్రకథనుబట్టి శిష్టకవిగారిట్టి గ్రంథ శల్పనము చేయఁగలిగినవారని స్పష్టపడుచుండుట వల్లను పారికారికలకు బాలవ్యాకరణమే మూలమని నాయభిప్రాయము. ”

[బాల వ్యాకరణ పారికారికల పౌర్వాపర్య వివక్షనము -

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక సంపుటము ౧౫ - పందిక ౫, ౬]

నీతిచంద్రిక : ఇది సూరికృతులలో నత్యుత్తమము. నచన కథారచనా విధానమునకుఁ జిన్నయసూరియే శ్రీకారముచుట్టి ననుటకుఁ జరిత్రపరిశీలకు లొప్పుకున్నను నీతిచంద్రికలోని శైలి గవాలవాల మనుట నస్మాదయ సామాన్యమున కిష్టాపత్తియే. సూరి ‘వాణీవర్పణ’ మను ముద్రాయంత్రమును నెలగొలిపి నీతిచంద్రిక తొలిముద్రణము 1858 లో వేయించెను. ఏ శీశగింగకవి “చిన్నయసూరి ధీకు లెదఁ జేరిది సారకు నాదరింపఁగా మున్ను రచించిమించె నగము స్వచనంబుగ నీతిచంద్రికన్” అని తా నుత్తరార్థముఁ గూర్చెను. కొక్కొండ వేంకటకత్తము పంతులు గారును ‘విగ్రహము’ గావించిరి. సూరివచనములోని సాగును వీరిర్వూరకును దూరమైనది. మిత్రభేదము మిత్రలాభముకంటెఁ బ్రాథమ్యము. రచనా

చతురతకును, సామెతలు చక్కఁగ వాడుటకును, ప్రయోగ విశేషములు ప్రదర్శించుటకును చిన్నయసూరి శ్రద్ధ తీసికొనెను. రసానుగుణములగు వృత్తులు, సాత్రోచితములగు పదములు నీతిచంద్రికయందే పరికింప వలయును. సూరి సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము — ఆంధ్ర ధాతుమాలయు నాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు ప్రకటించినది.

ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జక్కనిరీతిగల కవిత నంతరించెను. పచ్చపన్నప యశోమండనము చూడుఁడు.

“గగనంబట్లు రసప్రపూర్ణ విలసత్కందంబుల స్మితి య
భగసాలంబుగతిఁ సితచ్చదములఁ భాసిల్లి మేరుక్రియఁ
జగదామోద నువర్ణభాస్వరముగా జానొంది పచ్చాపనీ
శగుణంబు ల్గుణతించుకోశ మిది యిచ్చ న్మెచ్చుగావించెడిఁ.
గుణస్య బాధికాం వృద్ధిం కృతవాన్ పాణిని పురా
అబాధితగుణాం వృద్ధిమకరో త్పచ్చపప్రభుః”

సంస్కృతాంధ్రకవితలు రెండును ధారాళగతినుండి పండిత హృదయముల నాకర్షించుచున్నవి.

చిన్నయసూరి వ్యాకర్తయేకాదు, కావ్యకర్తకూడను. భాషాభిజ్ఞుఁడేకాదు, సంగీతకళావిజ్ఞుఁడు కూడను. సరస్వత్యుపాసకుఁడే కాదు, హయగ్రీవోపాసకుఁడు కూడను. నుస్థిరయశ స్సంపాదకుఁడే కాదు, “సుజనరంజనీపత్రికా” సంపాదకుఁడు కూడను.

సూరి కంఠధ్వని చాల శ్రావ్యముగా నుండెడిదట. ఆయన సంగీతము కొంతనేర్చెను. సూరి ‘సుజనరంజని’ యను మాసపత్రిక కొన్నియేండ్లు వెలువరించినట్లు తెలియును. అందుఁ బట్టపరీక్షార్థులకు విద్యాంనులకుఁ గలుగు భాషాసందేహములకుఁ జక్కని సమాధానములు ప్రచురింపఁబడుచుండెడివట. “ఇదివరలోఁ జిన్నయసూరి ముద్రింపించుచు వచ్చిన సుజనరంజనీ యను పత్రికయందు పై నుదహరించిన

మూడు గ్రంథములును భట్లమూర్తిరచించె నని వ్రాసియున్నది” (అముద్రితగ్రంథ చింతామణి- 1886 ప్రిచవరి) ఈవ్రాతను జూదిన ‘సుజనరంజని’ నూరి నడపినటులు నువిశదము.

నూరి కవితానిపుణుడు. వచనరచనా మార్గదర్శకుడు. సంఘ సంస్కారపరుడు. భాషాపోషకుడు. ఇతడు ప్రాచీనుల యదుగుజాడ లలో నడచెను. ఇతనికి సన్నయ చెప్పినది వేదము. ఇతనికడ శాస్త్రాది గ్రంథములతో నిండిన భాండాగార ముండెడిదని ప్రసిద్ధి.

బ్రానుదొర ప్రోత్సాహము - లక్ష్మీనరసింహశ్రేష్ఠి హెచ్చరిక, నూరిభాషానేవకుఁ జేయుఁగ నిచ్చినవి. నూరి మరణించినను నాతని కీర్తిజ్యోతి బాలవ్యాకరణ నీతిచంద్రికాన్నేహమున నధునాతనాంధ్ర భాషాభవనములో దేదీప్యమానముగ వెలుగుచునే యున్నది.

మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి

1808 - 1873

అఱువేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. హరితసగోత్రుఁడు. అపస్తంబ సూత్రుఁడు. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : శరభరాజు మాత్యుఁడు. జన్మ స్థానము : పితాపురము దగ్గఱనున్న తిమ్మాపురము. జననము : క్రీ. శ. 1808 విభవసంవత్సరము. నిర్యాణము : 1873 సం॥రం మే 11 తేది, శ్రీముఖసంవత్సర శైశవాశుద్ధచతుర్దశి భానువాసరము. గ్రంథములు : ౧. సీతారామచరిత్రము (అఱువేలసముల కావ్యము - 1851-52) ౨. కృష్ణార్జునచరిత్రము (ద్వ్యర్థి కావ్యము - 1868) 3. భీమలింగ శతకము (1869.)

సూర్యప్రకాశకవి శ్రీ కృష్ణభూపాలునాస్థానమునఁ బండితకవి. కృష్ణభూపాలుఁడు 'మాడుగుల' సంస్థానప్రభువు. ఈప్రభువు స్వయముగాఁ జదువుకొనిన పండితుఁడు. ఈయన 1813 లో నుదయించి 1873 లో నస్తమించెను. 1835 లో సంస్థానాధిపత్యము వహించి నలువదివత్సరములు రాజ్యమేలెను. అల్లంరాజునుబ్రహ్మణ్యకవివరుఁ డీయనపై "కృష్ణభూపతిలలామశతకము" రచించెను. శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి యీ ప్రభువుచే సంభావితుఁడయ్యెను. బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి, ఇంద్రకంటి గోపాలశాస్త్రి మున్నగు విద్వత్సత్తము లీయుత్తమభూపాలుని దర్శించి సంతోషించుచుండెడివారు. సాహిత్యముకలిగి సమర్థుఁ డైనప్రభుని యాస్థానముననుండి గౌరవింపఁబడుట కవికి మహాభాగ్యము. అట్టి యద్భుతము పట్టుట యొక్కడనోకాని కన్పట్టదు. సూర్యప్రకాశకవి మంచి విద్వాంసుఁడు. చక్కనికవి. ఇతఁడు కృష్ణభూపతియోగమున విద్వత్కవిగా వెలసెను. ప్రభుదర్శనమునకు వచ్చుపండితులను గౌరవించి రాజసన్మానము గావించి పంపించుచుండెను. అతని సహృదయత ప్రశంసనీయముగదా !

ఈ కవి విద్యాగురువులు మూవురు. శందర్ప సీతారామశాస్త్రి గారు బాల్యగురువులు. దేవులపల్లి తమ్మయ్యసూరిగారు, వాడపల్లి అనంత పద్మవాభాచార్యులు గాగును భాషాచార్యులు. వీరికడ సడఁకువనో నుభయభాషలఁ జక్కఁగ నంప్రదాయసిద్ధముగ నభ్యసించెను. కవితా ధార యితని కాజానజమైన యలవాటులోనిది. తల్లివంశ వారును, తండ్రి వంశ వాగును బండితకవులు.

ఈకవి మేనమామ మంచికవియట. సీతా గామచరిత్ర గోవిందా వద్యము చదువుడు.

సీ. ఏమహాత్మునితాత యీశ్వరారాధన

ప్రముదితస్వాంతుండు బసవరాజు

ఏగుణాధికతండ్రి హిమశైలకలాన

నురుచిరసత్కిర్తి జోగిరాజు

ఏనుధీమణియన్న భానురాత్మజ్ఞాన

పటుమనీషాశాలి బసవరాజు

ఏధన్యునూనుం డనేకబాంధవజన

స్తుత్య సద్గుణవార్ధి జోగిరాజు

అట్టి విస్సాద్రపిగడ సత్కులాంబురాళి

సోము నుకవిత్వధారాభిరాము నాకు

మేనమామయు మామయై మెరియువాని

సధిపక్వతసఖ్యుఁ గామరాజాఖ్యుఁ దలఁతు.

ఈకవి తండ్రి నిటు నుతించెను.

క. ప్రవిమలభక్తి నుతించెను

రవిసన్నిభతేజ శరభరాజ సమాఖ్యుఁ

కవితామహత్త్వ జితభా

రవికవి మజ్జనకు శరభరాజసమాఖ్యుఁ.

సూర్యప్రకాశకవి మూడుకృతులు రచించెను. అందు మొదటిది సీతారామచరిత్రము. ఇందున్నవి యాతాశ్వాసములు. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు బాలకాండముగల ప్రథమాశ్వాసము 1941 లో వెలువరించినది. ఈకృతి కృష్ణభూపతి యాజ్ఞచే శ్రీ భీమలింగేశ్వర దేవున కంకితము. పూర్వాంధ్ర కవుల నీకవి యభినుతించుచు నొకసీసము వ్రాసెను. అందుఁ గవి కాలక్రమము సక్రమముగఁ బాటింపలేదు. నన్నయ, తిక్కన, శ్రీనాథుఁడు, ఎఱ్ఱన, భాస్కరుఁడు, భీముఁడు, పోతన, రంగనాథుఁడు, రామభద్రుఁడు, సోముఁడు - ఈకవి యెత్తుకొనిన కవుల వరుస యిది. నమకాలికుఁడైనను పిండిప్రోలి లక్ష్మణకవి నితఁడు కొలిచెను. దీనికిఁ గారణమొకటి యని తోచెడిది. లక్ష్మణకవి ద్వ్యర్థికావ్యము వ్రాసెను. ఈయనకును ద్వ్యర్థికావ్యము రచింప నప్పటికే తలఁపు కలిగెను. ఆ తలఁపు క్రమముగ 1863 సం॥ లో 'కృష్ణార్జునచరిత్రము' గ ఘలరూపము నందినది.

సూర్యప్రకాశకవి తనప్రభునిచే నెటు లనిపించుకొనెను:

చ. ప్రవిమలభక్తి శంభుపదపంకజపూజన మాచరింపఁగా
నవిరళ శబ్దశాస్త్రములయర్థము లొప్పఁగఁజెప్ప నుల్లస
న్నవరసభావ కావ్యరచనాపటిమ న్నృపకోటికి న్మహా
కవులకు మెచ్చుసూర్యఁగఁబ్రకాశకవి! చతురుండ వెన్నఁగన్.

ఈకవి శివభక్తుఁడనని తఱచు చెప్పకొనియు 'సీతారామచరిత్రము' రచించి తన యద్వైతాభిమాన మావిష్కరించెను.

ఇతఁడు రచించిన 'కృష్ణార్జునచరిత్ర' మను రెండాశ్వాసములుగల ద్వ్యర్థికావ్యము శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహారాజుగారి టీకతో 1905 లో వెలువడినది. ఇందు పారిజాతాపహరణ విజయవిలాసార్థములు గలవు. శ్లేషకావ్యమైనను పింగళి సూరన కవిత్వచ్ఛాయలలోనుండి కుంటి నడక లేకుండ నున్నది. శబ్దశ్లేషకంటె సర్థశ్లేష ప్రధానముగా గ్రహింపఁ బడినది. శబ్దశ్లేషలో రాఘవపాండవీయ విధానము నాశ్రయించెను.

గీ. సమయమెన్నక భీష్మకజాతశీలి
 నిలయ సన్నిధిఁజేరుట నలరువార్త
 వినిన సత్యవిరక్తి దుర్వృత్తియనుచుఁ
 జాల సింగింపకుండునే జగతి నన్ను.

(ప్రథమాశ్వాసము ౧౦౦ ప.)

కృష్ణ: సమయమెన్నక = ఆచారమును గణింపక, భీష్మకజాతశీలి
 నిలయ = రుక్మిణి విలాసమందిరమును, సన్నిధిఁజేరుట = మంచి
 నిధినిఁ జొందుటయును, అలరువార్త = పుష్పవృత్తాంతమును,
 సత్య = సత్యభామ, విరక్తి = విరాగముచేత, దుర్వృత్తి
 యనుచు = దుర్వ్యాపారము కలవాడనుచు.

అర్జు: సమయమెన్నక = శపథము గణింపక, అభీష్మ = భయంకరుఁడు
 గాని, కజాత = యమభూత్రుడను ధర్మరాజయొక్క, శీలినిలయ
 సన్నిధి = ప్రదాగృహసమీపమును, చేరుట = చేరుటయనందగు,
 వార్త = వర్తనమును, సత్యవిరక్తి = శపథము సతిక్రమించిన
 వాఁడును.....

(శ్రీవిక్రమజేవవర్మగారి టీక)

ఈ కృష్ణార్జునచరిత్రము 1908 లో వి. ఏ కును, 1914 లో
 ఎమ్. ఏ కును బాక్యముగా చెన్నపుర విశ్వవిద్యాలయము వారు
 నిర్ణయించియుండిరి.

ఈ పండితుని సంస్కృత చాటుపులు మూడు "చాటుధారా
 చమత్కారసారము" న అల్లంరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి చేర్చి వ్యాఖ్యా
 నించి యున్నాడు. అది యిది:

శ్లో. చేతులే గోతులే బాలే కాకులే వానయుక్కులే

రుద్రుల పశ్యామి సుశ్యామే కచానాం తవ మంజులాయ

శ్లో. కృష్ణభూపతి సంతాకం కృష్ణభూపతి సన్నిభమ్

కృష్ణభూపతినీకాశం కృష్ణభూపతి సద్యశః.

శ్లో. విక్రమేణార్జునముఖాః కృష్ణభూపాల తే హితాః

విక్రమేణార్జునముఖాః కృష్ణభూపాల తే హితాః॥

శాలిశ్లోకములోని పూర్వార్థము తెలుగుగా భ్రమింపజేయును.
రెండు మూడు శ్లోకములు మాడుగుల కృష్ణభూపాలుని గుఱించి
ప్రశంసించుచు రచింపబడినవి.

సూర్యప్రకాశకవి భీమలింగ శతకమునుండి రెండురత్నములు :

క. కాయలు లేని మహీజము

కోయిల లేనట్టి వనము గుడిలేనిపురం

బాయత మోదముఁ జేయవు

కాయజహర! భీమలింగ! కలుషవిభంగా!

క. జీతంబు లేని కొలువును

దాతలు లేనట్టి పురము తమిలేని కవల్

ఖ్యాతిని బొందక యుండును

కాతుకయుత! భీమలింగ! కలుషవిభంగా!

కోరాడ రామచంద్ర శాస్త్రి

1816 - 1900

వేదానాటి బ్రాహ్మణుడు. కాండిన్యసగోత్రుడు. అపస్తంబ
సూత్రుడు. తండ్రి: లక్ష్మణశాస్త్రి. జన్మసంవత్సరము: శేషనకుండు (అమలా
పురం తాలూకా) నివాసము: బందరు. జననము 1816సం॥ అస్తమయము
1900 సం॥ రచించిన తెలుగుకృతులు: ౧. మంజరీ మధుకరీయనాటిక.
౨. ఉత్పత్తి రాఘవము. ౩. నయప్రదీపము. (విగ్రహాంధ్రీకరణము)
౪. రథాంగ దూతము. (వచనము) - అముద్రితములు: ౧. కామతలాంధ్రీ
కరణము. ౨. వేదీసంహారము. ౩. ముద్రారాక్షసము. ౪. ఉత్తరరామ
చరితము. ౫. సరళురామ విజయము. (గద్యము) ముద్రితసంస్కృత
గ్రంథములు. ౧. మహారోదయము. (చంపూ కావ్యము ౨. ఉల్లాస
ములుమాత్రమే ముద్రితము) ౩. భువనవృత్తము. (సంస్కృతాంధ్ర కవ్య
ములు) ౪. దేవీవిజయము. (చంపూ) ౫. శృంగార సుధార్ణవము.
౬. ఉపమావళి - అముద్రిత సంస్కృతకృతులు: ౧. మృత్యుంజయవిజయ
కావ్యము. ౨. పుమర్థసేవధి కావ్యము. ౩. కమలానందభాణము ౪. రామ
చంద్రవిజయశ్యామోగము. ౫. త్రిపురాసురవిజయదీపము. ౬. ఉత్తర
రామాయణము. ౭. ధీసూధము. (వ్యాకరణసంగ్రహము) ౮. మంజరీ
సూరభము ఇత్యాదులు.

“ఉత్పత్త్యేతే మనుకు కోవి సమాన ధర్మా” అను నిశ్చయమున
౧౮౨౪ శతాబ్దిలో సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములు రచించి శ్రోత్రమార్గము
తీసినపండితకవి రామచంద్రశాస్త్రి. వీరిది పండితవంశము. ఈయన అను
లాపురము తాలూకాలోని శేషనకుండు గ్రామమున మాతామహుని
యింటు బాల్యము గడపెను. రామమంత్రోపదేశము పొందెను. శిష్టు
కృష్ణమూర్తి కాన్తులవారిసన్నిధి నలంకార గ్రంథములు చదివెను.
మంచి సాహిత్యము సంగ్రహించెను. అంతః గొంతకాలమునకు,
త్వం సాహిత్యవరోసి సాధుకవితాధుర్యోసి తే నాస్మితా
సిద్ధా ప్రప్రణ చెన్నప్పనపురీం విద్యాలయే హూనకా

అధ్యాప్యార్యతమాయ విత్తబహులందత్వా పరార్థం వరం
జేన స్యా త్తవ సత్కళత్రవిభవ స్తస్మా ద్విహైత త్కురు.

అని మిత్రులు వివాహార్థ మెచ్చరించిరట. ఆసమయమునఁ జిరపరిచయు
లగు శిష్టుకవిగారు రామచంద్రపురమురాజుగారికి “ఇతని నాస్థాన పండి
తునిగా గౌరవింపుఁ” డని యుత్తరము వ్రాసి యాయఁగా వారు దేశ
మున క్షామము పట్టుటచే నీకవిని రెండునెలలకంటె నెక్కువపోషింపలే
మనిచెప్పిరట. ఆమాట రామచంద్రశాస్త్రికి నెచ్చలేదు. మదరాసు
పోయి యేదో యుద్యోగము సంపాదించుటకు నంకల్పించి ప్రయాణము
సాగించెను. త్రోవలో మచిలీపట్టణమున నాంగవలసివచ్చి ఇంగువ రామ
స్వామి శాస్త్రిగారియొద్ద మంత్రశాస్త్ర మభ్యసించెను. అప్పుడు వర్ణం
అత్వైత పరబ్రహ్మశాస్త్రి పాండిత్యశక్తి పరీక్షకు వాక్యార్థముచేయఁగా
నందాయనను ధక్కరించి పెండ్లిచెడఁదీసికొని యింటికిఁ బోయెను.
ఆయన స్వస్థులము నడనపల్లి. ఆయూరివాడు రామచంద్రశాస్త్రి సామ
ర్థ్యము పరీక్షించుటకు శతావధానము చేయుమనిరి. మహాకవితాధార
కలిగిన యాయన కది యొక లెక్కా? గండి పద్యములు తడవుకొనకుండ
సవధానమునఁ జెప్పెరట. ఆ పద్యములు మాత్ర మనుపల్బములు.

క్రమముగా శాస్త్రిగారి పాండితీ కవితా ప్రతిభలు నుతికెక్కినవి.
బందరు నోబిలుపాతశాలలో నుద్యోగము లభించినది. అక్కడ రవి
వత్సరములు పనిచేసిరి. దొరలు వీరినైష్ఠికతకు నివ్వఁజూపొయ్యెడివారు.
ఇతఁ జెప్పరిని లెక్కనేయలేదు. ఉద్యోగించిన నలునదిమూఁడేండ్లలో
‘ఈతఁపైచేరి’ వని యధ్యక్షునిచే నాక్షేపింపఁబడలేదు. కళాశాలా
ధ్యక్షులకు నీయనకు నొక స్లోకార్థములో వ్యతి రేకాభిప్రాయములు వచ్చి
నవి. శాస్త్రులుగారు ముక్తకంఠమున ‘మీయర్థము పొరపా’ అని త్రోసి
వైచిరి. తాత్కాలికముగా సభికానికిఁ గ్రోధావేశము కలిగినను శాస్త్రులు
గారి యధార్థవాదిత కాయన తలయొగ్గక శప్పినదికాదు.

వెనుక శ్రీ వీరేశలింగము పెంతులుగాగు గాజమహేంద్రవరమున
ఆర్జు కాలేజీలో, దేలుగుపండితులును నుండుచున్నాడు కన్నా శివశర్మ
శాస్త్రి గారిది సంస్కృతిపండిత స్థానము. శాస్త్రిగాగు పరీక్షావ్రతము
సెన్సగా వ్రాసిసవారికి నూటికి నూటపది మార్కులు వేయించుచు
వారట. ప్రిన్సిపాలు 'ఇదేమిపాప' మని యడుగగా, 'అవిద్యార్థిభుక్త్యా'
మని నిరంకుశముగా సమాధానించుచుండు వారట. మన గామాచంద్ర
శాస్త్రిగారి నైరంకుశ్య మాత్రముగోసిదే.

నూడభూషి వేంకటాచార్యులుగాగు మనశాస్త్రిగారి ప్రతిభ నెఱుంగి
దలచి "శ్లో. చింతకాయ కలేకాయ బీరకాయ తమాగిశే, ఉద్భింతకాయ
వాక్కాయ సాధకాయ తమాంజలిమ్" అని యొకశ్లోకము వ్రాసి
శిష్యున కిచ్చి రామచంద్ర శాస్త్రి వీని కర్థ మెట్లు చెప్పనో కనుగొని
రమ్మనెనట. అంతట శాస్త్రులుగాగు గాని కర్థముచెప్పటయేగాక మా
రెండు గడ్డుశ్లోకములు వ్రాసి యాచార్యులుగారికి బంపి నిరుత్తుగులను
జేసి రని వదంతి.

ఈయన సంస్కృతాంధ్రములలో జాలకృతులు రచించెను. పండ్లెం
డవయేటనే యువదేశము పొందెను. 'దేవనిజయుము', కుమారోద
యము' అను గ్రంథములు వీరి యువదేశవిషయమును స్ఫుటికరించును.
1860 ప్రాంతమున మంజరీమధుగరీయగాటక గు నంధుడించిరి. ఈనాట
కమునకు ముందు దేలుగున ఎలకూది బాలసాన్వతి విరచితముగు
'రంగకాముది' నాటకమున్నట్లు వినుకలి. మంజరీమధుగరీయములోని
కథ కల్పితము. ఇది రంగమున కసనుకూలము. ఇందలి కవిత్వము
కఠినము. మచ్చున కొకపద్యము చూడుడు:

మ. పికదప్తామ కిసాల దంతపటియత్పిన్నుర కౌరభ

ప్రకటోద్గార రజోగుభుచ్చ కుచభార ప్రహ్వ సంజాతకో

రక రోమోద్గమ సాంద్రముద కలనిర్హదస్వనగ్రీవ, యీ

సకలశ్రీవని యామనిం గదిసి హృష్ణప్రేడల నల్పడిగ.

రామచంద్రశాస్త్రిగారు వేణీనంహార ముద్రారాక్షస శాకుంత
లము లనువదించిరి. సంస్కృతాధికవితలు రెంటను వీరిచేయి
యారి తేటినది. మేఘసందేశము తరునాతికథను 'ఘనవృత్తము'
అను గీర్వాణకావ్యముగ రచించిరి. దీనికిఁ బెలుఁగునేత శ్రీ మల్లాది
అచ్యుతగామశాస్త్రిగారు చేసిరి. యక్షసందేశ శ్రవణానంతరము
మేఘుని వృత్తాంతము తెలుపున దగుట దీనిని 'ఘనవృత్త' మని
పేరుకొనిరి. అందలి ధోరణికి కాళిదాసు నొరవడి.

శ్లో. ఇత్యుక్తోసౌ నవది బలద స్తేన దీనాత్మనాలం

శ్రుత్వా కామం సరనహృదయ ప్రాగ్రణీత్వాత్సహృష్టః

లోకే దీనావన మనుపమం పుణ్య మా దత్తవన

సంతః ప్రోచు న్తదిహ హిమయాతోపణీయస్సఖా మే.

మతుకుమల్లి నృసింహకవి

1816 - 1873

అటువేలనియోగి. కృష్ణయజుర్వేదముఁడు. అపస్తంబుని గూర్తుఁడు. కాశ్యపసగోత్రుఁడు. జన్మస్థానము తెనాలి. కిర్ల బాసకమ్మ. తండ్రి కనకాద్రిశాస్త్రి. జననము 1816 - భాగ్య సంవత్సర ప్రాచీన చతుర్దశి. నిర్యాణము 1873 - శ్రీముఖ సంవత్సర ప్రాచీన చతుర్దశి. గ్రంథములు: ౧. ఆంధ్ర మేఘసందేశము. ౨. వేదాంతలయాత్రాచరిత్రము. ౩. అజచరిత్రము. (ఆంధ్రప్రభాభము 1912 ముద్రి) ౪. చెన్నపురివిలాసము (ప్రౌఢప్రబంధము. 1920 ముద్రి) ౫. శ్రీకృష్ణ జలక్రీడావిలాసనాటకము. ౬. నృసింహసహస్రనామావళి. (సం) ౭. పుండ్రకళానిధి. (సం) ౮. ఆంధ్ర సిద్ధాంతకామిని. ౯. భారతశాస్త్ర సర్వస్వము. ౧౦. సంగీతసారసంగ్రహము. (అముద్రి.)

మూఁడుశతాబ్దులనుండి వీరిది పండితవంశము. ఈనృసింహవిద్వత్కు విప్రపితానువారుఁడు మాధవకవి ఈయన వ్యాసభారతము, ఆ భాషాశృంగముగ ననువదించి “అభినవభారతము” అని పేరుపెట్టెను. ఈ మిత్రకావ్యమునఁ బ్రస్తుత మాదివంచకము, మాత్రము, మిగిలియున్నది. తక్కుఁగలపర్వములు తాడిపత్రిగ్రామమునఁ దగులుబడినట్లు చెప్పుదురు. తెనాలి గోవర్ధనస్వామి కోవలయొనుటఁగల గరుడవిగ్రహము మాధవకవి శిల్పకళాకుశలతకుఁ దార్కాణ. ఈయన పుత్రులు నృసింహశాస్త్రి గారు. వీరు వేదవిదులు. గొప్పవైయాకరణులు. కనకాద్రిశాస్త్రి గారు వీరికిఁ గుమారులు. వీరే మనప్రస్తుతకవివరుని జనకులు. కనకాద్రిశాస్త్రి గారు నకలశాస్త్ర ప్రవీణులు. శ్రీ మల్రాజ గుండారాయఁడుగారి సంస్థానపండితులు. గుండా రాయఁడుగారు నాఁడు పేరుమోసి పెద్ద జమీందారులలో నొకరు. శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వీరినిగూర్చి యీకథ ముచ్చటించిరి:

“ఒకప్పుడు వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయఁడును, సర్పారావు కీట మల్రాజ గుండారాయఁడును, నూజివీటి అప్పారావుగారు, చల్లవల్లి అంకి

నీడును గూడి యిష్టాగోష్ఠి నల్పుకొను సందర్భమున హాస్య చతురుఁడు గుండారాయఁడు 'మనజీవితములు కడచినతర్వాత లోకము మనల నెటు ప్రశంసించునో తలచి చూచుకొందమా?' అనెఁట. అందఱు నంగీకరించి రఁట. నూజవీటి అప్పారాయఁడు చనిపోయెనా బైరాగులందఱును బల వించెదరు. తాను చనిపోయితినా వేశ్యలందఱు పలవించెదరు. వేంకటాద్రి నాయఁడుచనిపోయెనా అందఱు నిల్లోయని దాఖించెదరు. అంకినీడు చనిపోయెనా అందఱు ఆహా యని సంకోషించెదరు."

ఈగుండారాయని యాస్థానమున నుండి పాండిత్యశక్తిచే నీ కసకాద్రి శాస్త్రిగారు స్థిరమైనభూమి నాజ్ఞించి సుఖించెను. నృసింహవిద్వత్కవి తల్లి కూడ విదుషి. ఆమెపేరు జానకమ్మ. చదలపాశ నుబ్బయా మాత్యుని కొమార్తె. ఈ పద్యము లామెయే చెప్పినదట:

“మతుకుమల్లియిల్లు మహి విద్య వెదచల్లు

పరబుధేంద్రులకును బ్రక్కముల్లు
ఎఱిగి మోగి గేవి నలమిచేచాటిల్లు
గాన వారియిల్లు ఘనతఁ జెందె”

అతి చమత్కృతి గలిగిన మతుకుమల్లి
వారు శబ్దము గొల్పిన కారణమున
వసుధలోపల మంచెల్లవానియిల్లు
శారదాదేవి నాటకశాల యంద్రు
వాసుదేవుని కవితావిలాస మచట
మొలక బంగరు గజ్జెల మ్రోతగాదే?

మనకవివరునితమ్ముఁడు కృష్ణశాస్త్రి. ఆయన తన యన్నగారి “అజ చరిత్రము” లో నక్కడక్కడ నాశ్వాసాంతపద్యములు పోయినవి మరల వ్రాసెను. అతఁడుకూడఁ జక్కనికవితాధార కలవాఁడు.

మననృసింహవిద్వత్కవి పూర్వులను మించిన పండితుఁడు అజచరిత్ర మను ప్రౌఢప్రబంధ మితని కృతులలో నుతికెక్కినది. ఇందలికైలి వసుచరిత్రకు సహపాతి. తెలుఁగుకంటె సంస్కృతపుఁజాలు వీరికవితలో

సాన్చు. భావములు మహాన్నతములు. భావ నిర్గుప్తము. ఈ కవి
మిన్నిటికి నాదర్శమైనది.

సీ. ఘనఘన శ్రీనామశ్కట జటావగహ
క్షమయుక్త) యామయరన్ననేటి

నానాస్వరస్వంజః ప్రతాపానూన
శబ్దమహాశబ్దాశ్రు వీణ
భూగణవిశేష ఘంజైక నిర్మలసం
బంధస త్తర్క విభాజాశన
సరససాలంకరియోజ్జ్వల నువర్ణవజ్రాగ్ర
సంగీతసాహితీ ప్రభరాధ్య

గీ. క్షిప్రపద్ధతి ముఖరభాట్ట పరిభాష
రీయమంజరయుగ రమణీయ చరణ
జలజనిత్య ప్రగల్భ వాచాల వాణి
నిలుచుఁగాఁ ! మదీయాస్య జలగుహమీన.

ఈ అజచరిత్రకే 'ఇందూచితీపోణయ' మని మూలముపేరు. ఇందు
న్నవి యాతాశ్వాసములు. ఆద్యంత మొక్కరీతినీ కవిక మహాప్రౌఢ
ముగా నడచినది. వసుచరిత్రాదుల ఛాయలు పెక్కు లున్నను గవి
ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు వానిని కప్పిపుచ్చినవి. ఈ కావ్యము మంగళాంశము.

క. పాణిగ్రహణ మొనర్చిరి
యేగాక్షియు వరుఁడు సాత్త్వికైకస్విద్య
త్పాణిశ్లథభావము స్ఫుర
మాణప్రీతైతవమున మాటుపఱుచుచున్. (౬-౫౩)

ఈకవి శ్రీమద్భాగవతైలనృసింహభక్తుఁడు.
గ్రంథాంతగద్య మరయునది:-

“శ్రీమద్భాగవతైల నృసింహ విరచనాద సమా
సాదిత సకల శాస్త్ర సంవిదుపస్కృత సంస్కృ

తాంధ్ర సాహితీ పురస్కృత సరస సారస్వత
చతుః శాస్త్రోరణి.....

ఈకృతి యాన్యసింహస్వామికే యంకితము.

ఈకవిసింహుని యితగకృతులలో “చెన్న పరీవిలాస” మొకటి చెప్పుకొనదగినది. ఇది శ్రీరాజా బొమ్మదేవర నాగన్ననాయుడు జమీందారువారి యాజ్ఞచే రచియింపబడినకృతి. ఈయన కృష్ణానుండలములోని “నోట్లకల్లుగు” సంస్థానాధిపతి. ఆసంస్థానమున నీస్వసింహకవి పండితుడుగను, బరీక్షాధికారిగను నుండెను. సంస్థానప్రభువునకును మన కవి నుకూలస్వామిగను నందుచుండెను. కొన్నింటిని తిరిగినపండితులు వార్షికములకు వచ్చినప్పుడు వీరేశ్వరిత్వాధికారులు. ఈర్కాదిశాస్త్ర పండితులగు శ్రీ ప్రభల సుందరరామశాస్త్రి ప్రభృతులను వీరు శాస్త్రవాదమున నోడించిరని యందుగు. శ్రీ జగద్గురు శంకరాచార్యులవారి వీరవిద్వాంసులనమక్షమునఁ బై వారికిని మన శాస్త్రిగారికిని దర్కశాస్త్రియవాద మిరువదియొక్క దినము జరిగినదట. అప్పుడు వీరివివాదము నెఱిగి వీరాచార్యు లీపండితు నేనుగపై నూరేగించిరట. ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతములలో వీరి చాదప్రావీణ్య మగణ్యము. స్వసింహుల సానకఁ డగుటచే నీయనయెగుట వాదముచేసి వెగినవారు లేరని నదింతురు. వీరి బుద్ధిలోఁ గ్రతిఫలింపనిశాస్త్రము లేను. కళలేను. ఇందులకు వారిగంధములే సాక్షులు. ఈయన ముప్పదియేండ్లు వచ్చునటకుఁ బితురంతేవాసియై పెట్టాశ్రమములు లోతులుమట్ట వ్యాసంగించెను. అప్పుడు వాక్యార్థములకు గంధరచనకుఁ గడఁగెను. లోకమర్యాదకు సంస్థానపండితుడుగా నుండేగాని ప్రభువునకు లొంగియుండలేదు.

సంస్థానప్రభువు నాగయ్యనాయుడుగారితో నీకవి చెన్న పూరము వెల్లి నపు డాపట్టనవిశేషములు ప్రబంధరూపముగ పెట్టింపుడని యడుగ నీ “చెన్న పరీవిలాసము” రచించిరట. అది 1860 ప్రాంతము. నాటి మదగానులోని విశేషములన్నియు నింగూ గన్నులకుఁ గట్టికట్టులు వర్ణించబడినవి. పీఠులు, మేడలు, నమూనము, రైలు, పోటోగ్రాఫు, అచ్చు కూటములు, ఆసుపత్రులు, మ్యూజియము, లైటుహౌసు, హార్బరు

పువ్వులయంగడి మున్నగు నెన్నో ప్రకరణము లిందుఁ గలవు. కావ్యము
గద్యపద్యాత్మకము. కవిలోకజ్ఞుఁ డిది యుద్ధము. ఆ కాలమున నిర్భయోత్త
యూహ లూహించిన కృతికర్తను నేటిచారిత్రకులు ప్రశంసింపఁ దగి
యున్నది. ఇందలిపద్యము లన్నియు గొప్పవి. అచ్చటచ్చటివి మచ్చు

మ. ఎరణాయూరును గత్తివాక యడ నూరీరెన్నఁగుఁబూను మీ

త్తిరునట్టూరును గాయపేట తిరుప్పల్లి క్కేరి చేనాక యు

బరళుంవాక పరంగిఁకొండ మఱి శృష్టాంపేటయఁ గలనుగా

బురిచుట్టుక పరిసిల్లునాటుపురముల్ భూతింద బేకాకృతి.

గీ. సరకు నింపను దింపను సారెనాగ

దరులయొద్దకు దరియొద్ద కరుగుపడవ

లోడలకు మేడలకు మైతినొనఁగూర్చ

నిటు నటు చంచుచారుల నెససి విలయు.

మ. అల మోక్మేరు సరంగి బొంబయియు బాగ్గనీను పెగోవ బం

గళ కోరంగియు నాదిగాఁగలుగు ప్రభ్యాశంపుకోస్తాల నా

వలరాక ల్నగరీజంబులకు రేపల్ దెప్ప రంజల్లు ను

జ్వల'నీకష్ట' నవిష్ట కేళిస పటు న్తంభాగ్రచేలచ్చటల్.

సీ. తమ వివారించువాక్సతి పుట్టినయిలు మ

తుకు మల్లి కులనుశల్లిక తదస్య

యోదితు వేంగళార్యాదులు మాల్యై

ల నృసింహ కరుణోపలబ్ధ వర చ

తుష్టి విద్యావిమలు భవత్ప్ర పితామ

హుండు మాధవకవీంద్రోత్తముఁ దధి

నవభారతాది నానాగ్రంథకర్త నీ

తాత నృసింహ విద్యద్వరుండు

గీ. శబ్దశాస్త్ర త్రయీ విచక్షణుండు నీదు

జనకుఁ డైనట్టి కనకాద్రిశాస్త్రీశ్రయః

డఖిల శాస్త్రార్థవేది నీ వద్భుత ప్ర

సిద్ధసారస్వతుఁడవు నృసింహశాస్త్రీ!

వారణాసి వేంకటేశ్వరకవి

1820

కలనాటి బైడిక బ్రాహ్మణుడు. అపస్తంబ నూత్రుడు. విశ్వా
మిత్రగోత్రుడు. తల్లి: లచ్చమాంబ. తండ్రి: కామయాత్యుడు. గోదావరీ
మండలములోని పీఠికాపుర ప్రాంతమునఁగల 'శ్రోత్రయిసుకపల్లి'
యీశవి నివాసముని చెప్పుదురు. 1850 ప్రాంతమున గ్రంథరచన గావించి
నటులు తెలియుచున్నది. జననము 1820 ప్రాంతము. రచించిన
గ్రంథము: రామచంద్రోపాఖ్యానము (అఠాశ్వాసముల కాశ్యము 1911
ముద్రితము.)

రామాయణములోని కథను సంక్షేపించి యాఱుకాండములకు నాఱు
ఆశ్వాసములుగా 'రామచంద్రోపాఖ్యాన' మనుపేర గద్య పద్యాత్మక
మగుకావ్యము రచించిన యీవారణాసి వేంకటేశ్వరకవి సంస్కృతాంధ్ర
ములలోఁ జక్కనిప్రవేశముకలిగి శివారాధకుడైన పండితుడు. ఈగ్రంథ
మునకు శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యగారి ప్రాముఖ్యము వేంకటేశ్వరకవి నివాసము పీఠికాపురపరిసరమున వెలసిన శ్రోత్రయిసుక
పల్లియందు, గమారము యిశఁడు 1850 ప్రాంతమున దీగ్రంథరచన చేసి
యుండుననియు, దత్తత్యులనలన విన్నది విస్పష్టపడిచిరి. కూచిమంచి
తిమ్మకవి వలెనే యితఁడును శివభక్తుడై యీశ్వరి "శ్రీ పీఠాఖ్యపురీ
మహేశ్వరుఁ" డగు కుక్కుటేశ్వరున కంకితము గావించెను. రామో
పాఖ్యానము రచించి యీశ్వరున కిడుటలో నితని యద్వైత మతాభి
మానము వెల్లివిరిసినది. సంస్కృత నీసములో నీ కవి గావించిన
కుక్కుటేశ్వరస్తవము వినుడు.

నీ. శ్రీమ ద్వచోమానిసీ మహాశ్చక్రాని
నాకలోకేభ విభాకులాని

దుగ్ధచోధోధి సమృద్ధామయాధాని
పుండరీక ప్రభామండలాని

బృందారకావగా మంగభా బృందాని
 కైలాస శైల కుజ్జాలకాని
 మహనీయ సురసుహీనుమా దీప్తిజాతాని
 నిపుఁ శుభిచ్చనోనపటలాని
 వ్యాళనాయక గుచి చక్రవారకాని
 క బు విచ్ఛార శోభాదంబకాని
 భువి విజిత్వా పరేతరే తవయశాంసి
 మూరనుదళంగ! కుక్కుటాకారలింగ!

నేతద్ గ్రంథాంతగద్యమున “ ఇది శ్రీమ త్కుక్కుటేశానుగ్రహ
 ప్రభూతకవిత్వ విశ్వామిత్ర గోత్ర పవిత్ర వారణాసివంశపారావార శైరవ
 మిత్ర విద్వన్నతచరిత్ర కామమూర్య శుత్ర సుకవి జనవిధేయ శ్రీ వేంక
 టేశ్వర నామధేయ ప్రణీతంబైన.....” యనియున్నదిగాని, కృత్యాది
 పద్యములో నీగ్రంథనిర్మాతమునకుఁ దనసోదరులైన లక్ష్మీవతి, జోగన్న
 యనువారలు తోడైరని కలదు. ఆపద్య మిది :

శా. ప్రీతింబుట్టితి మన్వధూవసులకున్ శ్రీ వేంకటేశుండ నే
 నేతద్ గ్రంథనిబంధనంబునకు నాకెంతేనియుం దోడుగాఁ
 జేతస్ఫూర్తి రచించి పొల్పెనఁగు లక్ష్మీవత్యభిఖ్యుండు వి
 ఖ్యాతప్రజ్ఞుఁడు జోగనావ్షాయుఁడు నార్యశ్లాఘ్యునంకిలతన్.

గ్రంథపీఠికాకారులు మల్లయ్యశాస్త్రిగా రీవిషయము గుఱుతించి
 యిటులు వ్రాయుచున్నారు.

“...ఇట్లున్నను నీగ్రామమున నున్న వారొకరు వీరు తమకు సన్నిహిత
 బంధువు లనియు, వీరియుత్పర నెఱుఁగుదు మనియు, వేంకటేశ్వరగవి
 దీనిని రచింపనారంభించి మిక్కిలి కొలఁదిభాగమును రచియించి యేకార
 ణముచేతనో మాని తరువాతఁ గొలఁదిదినములలో మృతిఁజెందెననియుఁ,
 బిమ్మట లక్ష్మీవతియేదీనిని సొంతముచేసి యన్నయందలిభక్తిచే నాయన

చేసినట్లే ప్రచురించెననియుఁ జెప్పిరి. వీరు రచించిన యితరగ్రంథములేవియు లేమింజేసియు, శైలి యన్నిభాగముల సదృశ మగుటంజేసియు నిందేది యెవగు రచించిరో తెలియుట దుస్సాధము.....”

ఏది, యెఱుఁగ నీగ్రంథ మొక్కటేతీరున ధారాళమైన కవిత్వముతో రాజిల్లినదనుట వాస్తవము. వేంకటేశ్వరకవి బితామహుఁడు “..... అజస్రాంభోరుహోస్తాను కం, పాసంప్రాప్త సమస్తదేశ విలనద్భాషా కవి త్యాది, విద్యాసంపాదితరత్న హేమ వసనత్కారామ భూషాముఖ, శ్రీ సత్కారుఁడు” అయిన వేంకటేశ్వరకవి యని గ్రంథములోఁ జెప్పికొనెను. ఇతని తండ్రి “రాజాధిరాజ సభాంతరార్యలోక సంస్థాప్య సకల కలా కలాపసిధి” యుట, ఆయనపేరు కామకవిరాజు, తండ్రికడనే మన వేంకటేశ్వరకవి చదువులు సమస్తము చదివెనట. ఇతని పితృసోదరుఁడుకూడ నుభయభాషాకవిత్వ విశారదుఁడనియు, రాజానుగ్రహ పాత్రుఁడనియు గ్రంథాదినున్నది. మేనమామయు గొప్పభక్తుఁడు, నీతిశాస్త్రవేత్తగఁ జెప్పఁబడెను. ఈరీతిని దండెయుఁ, బినతండెయుఁ, బితామహుఁడు, మాతలుఁడు ప్రఖ్యాతులైనటులును, మహారాజ సత్కారము లంది నటులును వేంకటేశ్వరకవి కృతిప్రారంభపద్యములో ఘనముగస్తుతించు కొనెను గాని, వారి వారి గ్రంథములుగాని, వారినిగుఱించిన కథలుగాని కనఁబడవు, వినఁబడవును.

ఈ రామచంద్రోపాఖ్యానము నందలి కవిశ యందచందములు కలిగి ధారావిషయమునఁ బూర్వకావ్యములతీరు స్మరింపఁ జేయుచున్నది. ఎత్తుకపోయె, చేతును మున్నగు ప్రయోగములు కొన్ని వ్యాకరణము ననుసరించనివికలవు. మొత్తముమీఁద ద్రాక్షాపాకము, నడుమ నడుమ నాగికేశపాకముగఁ గవిశసాగినది. మచ్చపద్యములు:

చ. ఒక పలుగాకి కాకి యమిఁగోస్కన మొచ్చి ధరాకుమారికం

జికమక నొందఁజేయ రఘుశేఖరుఁ డారసి నాని కాత్మలో

బృందారకావగా మంగభా బృందాని
 కైలాస శైల దుష్టాలకాని
 మహనీయ సురసుహీనుమా నీప్తిహతాని
 నిపుణ శుభ్రచ్ఛవోనపటలాని
 వ్యాళనాయక గుది చక్రవాళికాని
 క బు విచ్చార శోభాదంబకాని
 భువి విజిత్వా పరేతరే తవయశాంసి
 మారనుదధః! కుక్కుటాకారలింగ!

నేతద్ గ్రంథాంతగద్యమున “ ఇది శ్రీమ తుక్కుటేశానుగ్రహ
 ప్రభూతకవిత్వ విశ్వామిత్ర గోత్ర పవిత్ర వారణాసివంశపారావార శైరవ
 మిత్ర విద్వన్నతచరిత్ర కామయార్య పుత్ర నుకవి జనవిధేయ శ్రీ వేంక
 టేశ్వర నామధేయ ప్రణీతంబైన.....” యనియున్నదిగాని, కృత్యాది
 పద్యములో నీగ్రంథనిర్మాణమునకుఁ దనసోదరులైన లక్ష్మీపతి, జోగన్న
 యనువారలు తోడ్పడెనని కలదు. ఆపద్య మిది :

శా. ప్రీతింబుట్టితి మచ్ఛధూనగులకున్ శ్రీ పెంకటేశుండ నే
 నేతద్ గ్రంథనిబంధనంబునకు నాకెంతేనియుం దోడుగాఁ
 జేతస్ఫూర్తి రచించి పొల్పెనఁగు లక్ష్మీపత్యభిఖ్యుండు వి
 ఖ్యాతప్రజ్ఞఁడు జోగనాహ్వయుండు నార్యశ్లాఘ్యునంకిలతన్.

గ్రంథపీఠికాకారులు మల్లయ్యశాస్త్రిగా రీవిషయము గుఱుతించి
 యిటులు వ్రాయుచున్నారు.

“...ఇట్లున్నను నీగ్రామమున నున్న వారొకరు వీరు తమకు సన్నిహిత
 బంధువు లనియు, వీరిమువ్వర నెఱుఁగుదు మనియు, పెంకటేశ్వరవి
 దీనిని రచింపనారంభించి మిక్కిలి కొలఁదిభాగమును రచియించి యేకార
 ణముచేతనో మాని తరువాతఁ గొలఁదిదినములలో మృతిఁజెందెననియు,
 చిమ్మట లక్ష్మీపతియే దీనిని సాంతముచేసి యన్నయందలిభక్తిచే నాయన

చేసినట్లే ప్రచురించెననియుఁ జెప్పిరి. వీరు రచించిన యితరగ్రంథములేవియు లేమింజేసియు, శైలి యన్నిభాగముల సదృశ మగుటంజేసియు నిండేది యెవగు రచించిరో తెలియుట దుస్సాధము.....”

ఏది యెఱుఁగెన నీగ్రంథ మొక్కటేతీరున ధారాశయమైన కవిత్వముతో రాజిల్లినదనుట వాస్తవము. వేంకటేశ్వరకవి పితామహుఁడు “..... అజస్రాంభోరుహోపాను కం, పాసంప్రాప్త సమస్తజేశ విలసద్భాషా కవి త్వాది, విద్యానంపాదితరత్న హేమ వసనత్కారామ భూషాముఖ, శ్రీ సత్కారుఁడు” అయిన వేంకటేశ్వరకవి యని గ్రంథములోఁ జెప్పికొనెను. ఇతని తండ్రి “రాజాధిరాజ సభాంతరార్యలోక సంస్థాఘ్య సకల కలా కలాపసిధి” యట. ఆయనపేరు కామకవిరాజు. తండ్రికడనే మన వేంకటేశ్వరకవి చదువులు సమస్తము చదివెనట. ఇతని పితృసోదరుఁడుకూడ నుభయభాషాకవిత్వ విశారదుడనియు, రాజానుగ్రహ పాత్రుడనియు గ్రంథాదినున్నది. మేనమామయు గొప్పభక్తుఁడు, నీతిశాస్త్రవేత్తగఁ జెప్పఁబడెను. ఈరీతిని దండ్రుఁడు, బినతండ్రుఁడు, బితామహుఁడు, మాతలుఁడు ప్రఖ్యాతులైనటులును, మహారాజ సత్కారము లంది నటులును వేంకటేశ్వరకవి కృతిప్రారంభపద్యములో ఘనముగస్తుతించు కొనెను గాని, వారి వారి గ్రంథములుగాని, వారినిగుఱించిన కథలుగాని కనఁబడవు, వినఁబడవును.

ఈ రామచంద్రోపాఖ్యానము నందలి కవిత యందచందములు కలిగి ధారావిషయమునఁ బూర్వకావ్యములతీరు స్మరింపఁ జేయుచున్నది. ఎత్తుకపోయె, చేతును మున్నగు ప్రయోగములు కొన్ని వ్యాకరణము ననుసరించనివికలవు. మొత్తముమీఁద ద్రాక్షాపాకము, సడుమ సడుమ నాగిశేఖపాకముగఁ గవిశసాగినది. మచ్చుపద్యములు:

చ. ఒక పలుగాకి కాకి యమిశోన్మన మొప్పి ధరాకుమారికం

జికమక నొందఁజేయ రఘుశేఖరుఁ డారసి వాని కాత్మలో

నకనక నొంది క్రన్ననఁ దృణం బొకటేయ మహాస్రమై కరం
బొకవరి బీయవోక నకలోర్వరఁ ద్రిప్పినఁ గాకి భీయశన్.

శృతి. యాశ్వాసము.

శా. కాంతా రాంతర సంచర జ్ఞానకరాటకన్యా మణిఁ సుస్థుర
త్కాంశ శ్యామల కేశపాశ విలస త్కలాంబుదాలోక నా
శ్యంతామోద నటత్కలాపిచయకేశా రావ సుపూరితా
శాంతం బయ్యెను వింటికాని యెడఁ గేశ్యాములు నిట్లుండునే !

శృతి. యాశ్వాసము.

మ. కలశీ నూను మహతోపదేశమున నర్కస్వామి నె. తే విని
ర్మల భక్తిం బ్రణవతింది బాహుబలసామగ్రిన్ విజృంభించి యీ
కలుషాత్మున్ వధియించెదం గలన నిలకన్ బంకజాతాననా
దులు నడ్డంబుగ వచ్చి నిల్చిన సుధాంధో బృంద మీక్షించెఁగిన్.

వష్టాశ్వాసము.

అకౌండి వేంకటకవి

1820

అరామద్రావిడ కాళీయ బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి: జగన్నాథ కాశ్రి. తల్లి: ఆచ్చమాంబ. నివాసము: విశాఖపట్టనమండలములోని “గజరాయనివలస”. రచించిన గ్రంథములు: తత్త్వసంగ్రహరాయణము శతకములు మూడు (అముద్రితములు). కవి కాలము: 1820 ప్రాంతము.

ఈకవిచే నాంధ్రీకరింపబడిన “తత్త్వసంగ్రహ రాయణము” నందలి బాలకాండము ఆంధ్రవిజ్ఞానసమితి వెలువరించినది. ఈ రాయణము సంస్కృతములో రచించినవారు శ్రీ బ్రహ్మనందభారతీ స్వాములు. ఈయన యెప్పటివారో తెలియదు. భారత, విష్ణు, కూర్మ బ్రహ్మాండాది నానాపురాణములనుండి సంగ్రహించబడిన కథ లెన్నో యిందున్నవి. ఈ వేంకటకవి మేనమామలు పెద్దపండితులు. వారిని గూర్చి కావ్యాది నిట్లు చెప్పుకొనెను :

సీ. పండితద్రుమ మనఃవల్లవముకుళ పు

వ్వవికాస జై త్రుండు పాత్రనూరి

స్వాభ్యస్త నిఖిలకాస్తాబ్ధిజ్ఞానామృ

తేష్టానుభవుడు గారీణ్మనీషి

ప్రభుసభాక్రథిత విద్యజ్ఞయోద్భవ మహా

న్నతనవ్యశుడు జగన్నాథ కాశ్రి

స్వకృత ప్రబంధ పుష్పగుళుచ్ఛసురభితా

ర్ణవ మధ్యదేశుండు రామనుకవి

గీ. యనఁదగు సమాఖ్య లొప్ప భూమ్యధిప దత్త

మణివలయకుండలాది భూషణము లమర

నలుపు మీఱఁ జెలంగునా నలుపురై న

మాతులుల కెఱఁగెదఁ గీర్తిమాతులులకు.

ఈకవి చిన్ననాటనే పితృవియోగము నంది మాతామహుడు కాకర
పర్తి వేంకటశాస్త్రియొద్ద సంస్కృత మధ్యసించెను. ఇతని ముఁమాను
లలో పాత్రసూరి యనునతఁడు “సత్యభామా స్మృత్య నంపాదము” అను
నందమైన ప్రబంధము రచించెను.

ఈవేంకటకవి మండపాక పాగ్వతీశ్వరకవి, కాకర్తి పాత్రసూరి
కవులకు ననుకూలికుఁ డగుట గా వ శతాబ్ది యారంభములోనివాఁడని
తెలియుచున్నది. ఈయన “తత్త్వ సంగ్రహారామాయణము” రచించు
చుండుటఁ దెలిసి నాల్వారు జమీందారును, కాళింగేట జమీందారును
కృతినిమ్మని కోరిరట. సరస్వతిగావింప సిద్ధపడక తఃగ్రంథము శ్రీశైవ
భగవదంతము గావించి యీకవి చరితాంశుఁ డయ్యెను. ఇందలి గీత
సంస్కృతపద ప్రచురము. వ్యాకరణవిశేషము లిక్క వి యొలుంగు నట
క నేక నిదర్శనము లున్నవి.

క. ఏహి గృహన్ పతిభిక్షాం

దేహి దయాక్షీరవారిధే నస్తాహి

త్రాహి రవిజం భటం కా

నీహి జహీహి క్రుధా మనీషాం శాంత్యా.

ఇది శుద్ధసంస్కృతకందము. ఇట్టి వింకను గలవు. గ్రంథకర్త స్వామికుఁడు
వజ్జిల అన్నయభట్టు ఈగ్రంథము కొంతభాగము పూరించెను.

గీ. స్వామికుఁడు మాకు సాహితీపాలకుండు

వజ్జిల అన్నయభట్టు కవనవిశేష

తులితనన్నయభట్టురుబలసహాయ

మొనరఁ జేయఁగ నీగ్రంథమును రచింతు.

అని కవి చెప్పుకొని, బాలకాండము మొదలు నుందరికాండంతము -
యుద్ధకాండములోఁ . గుంభకర్ణ యుద్ధాంతముగను - తరువాత రావణ
ద్వితీయ యుద్ధభాగము నీతాపరిగ్రహణ పట్టాభిషేక ఘట్టము వ్రాసి

పూర్తిచేసెను. నడుమది వజ్జుల అన్నయ భట్టు ఎనుబదిపద్యములలో
బూరించెను. పూరణ శైలి వేటగా నున్నది. వార్ధకభీతిచే నీ కవి యిత
రనిచే వ్రాయించెనా ? యని నందేహించెదము. పట్టిపూర్తి కాకుండఁ
గనే యితఁడు పురణించెననియు, గ్రంథరచనమునకుఁ బదునై దేండ్లు
పట్టినదనియుఁ దద్వంశీయులు చెప్పుదురు.

ఈ రామాయణముగాక వేంకటకవి మూఁడుశతకములు కూడ
రచించెను. “రామా” అనునది యొకటియు, “నారాయణ ! భక్త
పోషణ ! శ్రీరమణ !” అనున దొకటియు “రానుప్రభూ” అనున
దొకటియు నా శతకములకు మకుటములు. ఈ రామాయణములో
నాయా శతకపద్యములు శ్రీరామస్తవ సందర్భమునఁ గలవు. మచ్చున
శందలి పద్య మొకటి ప్రకటింతును.

అఘనాశాఖల దేవతానిచయ సౌఖ్యప్రాపకోద్యత్ప్రభా
పఘనా ! దివ్యనువర్ణ చేలమణి భాస్వత్కాంచీ కాంచన్మహా
జఘనా ! హార కిరీట ముఖ్యవర భూషాభూషిత ప్రోజ్వలా
పఘనా ! కీర్తిఘనా ! ఘనాఘన సమాభాధామ ! రానుప్రభూ !

పరవస్తు వేంకట రంగాచార్యులు

1822 - 1900

జననము 1822నం. నిర్యాణము 1900న . నివాసస్థానము వికాఖపట్టణము. తండ్రి: శ్రీనివాసాచార్యుల . గ్రంథములు: ౧. మంత్రాల సైదధము (వేదాంతముల నాటకము) ౨. లఘువ్యాకరణము (శ్లోకరూపముగు ములభవ్యాకరణము) 3. ప్రపత్తివాదము (వేదాంతగ్రంథము) ౪. మంత్రకర్త విజయము ౫. అంగ్లాధిరాజ్యస్వాగతము (చిన్న కావ్యములు) ౬. శకుంతలము (అంధ్రీకరణము) ౭. కమలినీకలహాంసము (గాయనాదుణి దీక్షితుని కృతి కాంధ్ర పరివర్తనము) ౮. శక్త్యా కర్వస్వము (నిఘంటువు) ౯. ఈశ, శేవ, కళ. ప్రశ్న. ముంద, మాండు క్యాది దళోపనిషత్తులకుఁ బద్యానువాదము. మున్నగునవి--

మన ప్రాచీనకవి పండితుల నిరంకుశతకు గుఱుకులుగా ననేక చరితములు చెప్పుకొందురు. పితాపురసంస్థాన ప్రభువగు గంగాధరరామారావుగారు గొప్ప రసిక ప్రభువులనియు, హరియాస్థానిలో టులును పావయ్యశాస్త్రి ప్రభృతులు పండితులుగా నుండి చేసిన నిరంకుశవాదములు స్మరణీయము లనియు నేడు కథలుగా, గాథలుగా నెల్లుకొన్నవి. విజయనగర సంస్థానములో కలిగొట్టు కామరాజుగారని గొప్ప గాయకుఁడు. ఆయన పల్లవిపాటలో జోడులేనివాఁడు. మహారాజు బతిగూరినను, దనకు దోచినపుడుగాని గొంతెత్తువాఁడు కాదట.

మహామహాశాస్త్రాధ్యాయులగు పరవస్తు రంగాచార్యుల వారిని దర్శింప వలయునని విజయనగర సంస్థాన ప్రభువు నభిలాష. ఎన్నోసార్లు వర్తమానము లంపిరి. చివరకు రంగాచార్యులవారు మూడు నియమముల కడ్డు చెప్పనిచో వచ్చుట కభ్యంతరము లేదని కలుదు చేసిరి. ౧. సవారీలో కొటగుమ్మమువరకు వెళ్ళుట (౨) కొటగుమ్మముకడ సవారీ దిగి పాడుకలతో సభామండపముదాక వెళ్ళుట.

(3) అక్కడ పానుకలునదల నభిలో చిత్రాసనముమీఁదఁ గూర్చుండుట. పయి వరతులలో మొదటి రెండును మహారాజున కంగీకార్యము లైనవి. చివరిది మాత్రము వా రంగీకరింపలేదు. “చిత్రాసనముమీఁదఁ గూరుచుండుట మాకేమియు వ్యతిరేకముకాదుగాని, పండితుల కవ మానకరమగు” నని ప్రభువుల యుద్దేశము. ఆసద్ధతిని మేము రానే రామని రంగాచార్యులవారి సమాధానము.

ఇట్టి యాచార్యులవారి పాండితీ పటిష్ఠత యెంతగొప్పదో! ఆయన తర్క వ్యాకరణ మీమాంసా ద్యనేకశాస్త్రములలో సందేహేసినచేయు మహా మహోపాధ్యాయ బిరుదమునందిన మన తెలుఁగువారిలోఁ బ్రథములు రంగాచార్యులవారు. వీరితరువాత తాతా సుబ్బారాయ శాస్త్రిగారికే యాబిరుద మన్వర్థమై యందగించినది. పదపడి, దాని లోని బిగువు కొంత నడలిపోయి బెడఁగు తగ్గినది. శాస్త్రములలో నింత పరిశ్రమ చేయువారు, తెలుఁగు శాస్త్రపై శేఖికచూపు వేయుదురు. వీరటులు కాదు. కాళిదాసు శాకుంతలము ౧౮౭౨ లోఁ దెలుఁగున సంత రించి ‘సకల విద్యాభివర్ధనీ పత్రిక’ లో రెండంకములు వెలువరించిరి. మిగిలిన గ్రంథము ప్రచురితమైనట్లు చూడలేదు. రంగాచార్యులవారి యీ తెలిఁగిఁపు వీరేశలింగము పంతులుగారి శాకుంతలాంధ్రీకృతికిఁ గొంతయుత్సాహ మిచ్చినదని స్వీయ చరిత్రములోని పంతులుగారి వ్రాత వలనఁ దెలియును.

ఎంతటి కఠినాంశ మయినను జేతి యుసిరికవలె సందఁజేయు చాతు ర్యము రంగాచార్యులనానికి నిసర్గజము. ఆయన మాటాడునపుడు జనులు ముగ్ధు లగుచుండెడివారు. సభ్యుల యభిరుచులు కనిపెట్టి, యిట్టే తమయభిప్రాయము మార్చుకొని యుపన్యసించుటలో వీరి కున్నంత నేరుపు వేతననికి నండగని పలువు రిప్పటికిఁ జెప్పుకొనుట కలదు. ౧౮౮౯ లో వీరేశతూరి రాజమహేంద్రవరము వేంచేసినపుడు

జరిగినముచ్చట శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు ముచ్చటించిరి. హిందూమత ప్రశస్తతనుగూర్చి రంగాచార్యులవారు సుధా సహోదర మగు మధురధోరణిలో నువస్థాపించెను. వెనువెంటనే మహారాష్ట్ర పాక శాల స్థాపించి నడపుచుండిన ముత్తుస్వామి శాస్త్రి భావోద్రేకత నాదలేక “తా నదివఱకు క్రైస్తవ మతాచరించిననియు మీ యనుగ్రహము వలన నేటినుండి హైందవ మతాచరించి నయితిననియు” చెప్పి ప్రణమిల్లెనట. ఆయనకేకాదు, నాడు వీరియువన్యాసము విన్న పర మతస్థుల మనస్సు లెన్నో హిందూమతమువైపునకు వచ్చి స్థిరపడినవి. వాదవిషయమునఁ గొంత స్వశంశ్రుత చూపినట్లున్నను, ముత్తుస్వామిగారి శాస్త్రప్రామాణ్యమునకు దవ్వుగాని త్రోవ రంగాచార్యులవారు తీసినారని యనేకుల యభిప్రాయము.

వీరు తమ యెనిమిదవయేటనే కుంభకర్ణవిజయ మను సంస్కృత కావ్యము రచించిరి. ప్రౌఢభాషాసరస్వతి బిరుదాధ్యులై ౧౮౮౭ లో విఠ్ఠోరియా జూబిలిలో మహామహోపాధ్యాయులై వన్నె గాంచిన రంగాచార్యులవారు బొబ్బిలి, ఉల్లాము, పితాపురము, మైసూరు, మండసా, మున్నగు సంస్థానములలో సన్మానింపఁబడిరి. బొబ్బిలి సంస్థానమున మూడు వందల పుచ్చకులతోఁ బరశ్చతావధానము గావించిరని ప్రసిద్ధి.

ఆంగ్లములోని “ఎన్ సైక్లోపీడియా బ్రిటానికా” గ్రంథము తీరు నాదర్శముగాఁ గొని శబ్దార్థ సర్వస్వమును గొప్పసంఖ్యంబువును వీరు రచించినారు. ఇది వీరి సారస్వతోద్యమములలో శిరోమణి. దీని రచనకు మొత్తము నలువదియేండ్లు పట్టినది. 200 పుటలలో ఆకార-ఆకారాది పదములు గల రెండుసంపుటములు వెలువరింపఁబడినవి. శేషభాగ మంతయో వెలుఁగు చూడవలసి యున్నదై యున్నది. మొదటి సంపుటములు చూచినచో శ్రీ రంగాచార్యుల వారి విశ్వతోముఖపాండిత్య మందు రూపముగట్టి కనుపట్టును. వీరి తండ్రిగారు శ్రీనివాసాచార్యులు “సర్వశబ్దసంబోధిని” యను ఆకారాది సంస్కృత

నిఘంటువు రచించిరి. అదిగాక వారు వేంకటాధ్వరి 'విశ్వగుణాదర్శము' తొలుగు పఠించిరి. కుమారుడు తండ్రిని మించిన పండితుడు.

ఈశా న్యుపనిషత్తులకుఁ దెలుగు పద్యములలో ననువాదము రంగాచార్యులు గావించిరి. అదిచూడ నబ్బుగనుగును. ఆపద్యముల పొందిక నుందరమైనది.

శాన్తిః॥ పూర్ణమదః, పూర్ణమిదం, పూర్ణా త్సర్గ ముపచ్యతే ।

పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణ మేవావశిష్యతే ॥

క. పూర్ణమది, పూర్ణమిదియుం

బూర్ణంబగు దానివలనఁ బూర్ణము పొడమున్

బూర్ణమగు దానిదే యగు

పూర్ణముఁ గొని మిగులుచుండుఁ బూర్ణమే యెందున్.

శాన్తిః॥ అప్యాయన్తు మ మాంగాని, వాక్ష్పాణశ్చక్షు శ్శోత్ర
మథోబల మిన్ద్రియాణి చ సర్వాణి, సర్వం బ్రహ్మాపనిషదం,
మాహం బ్రహ్మ నిరాకుర్యాం, మామా బ్రహ్మ నిరాకరో,
దనిరాకరణ మ, స్త్వసిరాకరణం మే అన్తు, తదాత్మని నిరతేయ
ఉపనిషత్సు ధర్మా స్తేమయి సన్తు తే మయి సన్తు॥

సీ. అప్యాయితములు నాయంగంబు లగుఁ గాత,

ప్రాణంబు వాక్కు నేత్రంబు జెవియు

బల మఖలేంద్రియంబులు నట్లయగుఁ గాత

నిఖిలంబు బ్రహ్మాపనిషదమే యగు

బ్రహ్మంబు నేను నిరాకరింపఁగరాదు

బ్రహ్మంబు నన్ను నిరాకరింప

రా, దెందును నిరాకరణము కాకుండుఁగా

పుత, లేకయుండుఁ గాపుత మదీయ

గీ. మగు నిరాకరణంబును, నాశ్మనిరత

మైన చోటున నుపనిషద్వ్యాప్నోతంబు

తైన ధర్మంబులెల్ల నాయందు నెఱుమ
కలుగుఁ గాత, నాయం దవి కలుగుఁ గాత

శాన్తిః॥ భద్రం కర్ణభి శృణుయామదేవాః । భద్రం ఽ శ్వే మాకభి
ర్యజత్రాః । స్థిరై ర్భజే స్తుష్టవాగ్నవస్తమాభిః । స్వశేను
దేవహితం యదాయుః । స్వస్తి స ఇన్ద్రో నృద్ధశ్రవాః ।
స్వస్తిసః పూషా విశ్వవేదాః । స్వస్తి స ప్రాక్ష్యత్య లోకస్య
నేమిః । స్వస్తి నో బృహస్పతి ర్విధాను ॥

ఉ. విందుముగాత మాచెవుల వేలుపులార శుభంబు లెఱుమ
గందుముగాత భద్రములె కన్నుల నోయెనీ కులారి । యె
లం దిరమైన యంగముల పోడిమి నిన్ను నుతింనున్నానా
యుందుముగాత, ఆయు విరవొందఁగ మీను నీకు నిపుగన్.

ఆ. వె. ఇంద్రుఁ డిచ్చు మేలు వృద్ధశ్రవుఁడు విశ్వ
వేదుఁడైన పూష విభుఁడు నట్ల
తా నరిష్టనేమి తార్క్ష్యుండు మాకు బృ
హస్పతియును శుభదు లగుదురెలమి.

శాన్తిః॥ సహనా వవతు । సహనా భునక్తు ।
సహవీర్యం కరవావహై । తేజస్వినా వధీత మస్తు
మా విద్విషావహై । ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తి ॥

చం. మనల నతండు ప్రోచుత నమంబుగఁ, బాలన నేయుఁగావుతన్
మనమును వీర్య మొక్క ముగి మానక చేతంబుగాత, మివ్వుడున్
మనదగు నీయధీతమును మానిత తేజముగాత, ద్వేషమున్
మనకెపుడుం దొలంగుత, శమంబు శమంబు శమంబుగావుతన్ !

నరసింహ దేవర వేంకటశాస్త్రి

1828-1915

ఆరామద్రావిడకాళీయబ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబనూత్రుఁడు. శ్రీవత్స
గోత్రుఁడు. తల్లి సీతమాంబ. తండ్రి ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి. జన్మస్థా
నము తాడేపల్లిగూడెము. నివాసము తణుకుతాలూకాలోని వెలగదుర్లు.
జననము 1828- సర్వజిన్నామసంవత్సర కార్తికశుద్ధ ద్వితీయ. విశాఖ
నక్షత్ర చతుర్థచరణము. నిర్యాణము 1915 సం॥ రాత్రిసనామ సంవత్సర
శ్రావణబహుళ పంచమి. గ్రంథములు : ౧. వేంకటేశ్వర శతకము.
౨. గారీశతకము. 3. విచిత్రరామాయణము.

ఇరువదియేండ్లు వచ్చువఱకును వేంకటశాస్త్రిగారు నండితుఁడు కాఁడు.
కవియును గాఁడు. అష్టపదులు తరంగములు కృతులు మృత్యుంజయ
విలాసము అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలు చెప్పకొని పాడుకొను నొక
భక్తుఁడు. దానికేదో డాయన మృదంగముకూడఁ జక్కఁగ వాయించు
చుండువాడు. వెలగదుర్లు గ్రామమునకు నభావతీయై పెత్తనము
నిర్వహించుచుండెను. అట్టిసమయమున నెవరో యొకశాస్త్రులుగా
రాయూరు వచ్చి మన వేంకటశాస్త్రిగారిలో సంస్కృతమున
మాటాడ నారంభించిరట. వీరి కాభాష బొత్తిగా రాదు. దానితో
నభిమానము పుట్టి నాఁడు మొదలు వేంకటశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర
భాషలు పట్టుదలతో నాధించిరి. ౨౮ వ యేట రచించిన వేంకటేశ్వర
శతకము వీరి తొలికబ్బము. తరువాతి 'గారీశతకము' రచించిరి.
ముప్పదవయేట "విచిత్రరామాయణము" రచించుట కారంభించి
ముఁదేండ్లలో నాఱుకాండములును బూర్తిచేసిరి. ఇది శ్రీరామాంకి
తము. ఈ కవివరుని కీర్తని శాశ్వత మొనరించునది యీ యొక్క
కావ్యమే.

గోపినాథుని వచనమున నీవిచిత్రరామాయణము తొలుత రచిం
చెను. అదిచూచి గద్యపద్యకావ్యముగా వేంకటశాస్త్రిగారిది వ్రాసిరి.
ఇందు లాక్షణికు లంగీకరింపని ప్రయోగములు కొన్ని యున్నను కవి

త్వము మాత్రము ధారావాహి. ఆనాడు పెద్దపండితులైన కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ, బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు నీగ్రంథము మీద మంచి యభిప్రాయములిచ్చిరి. "...దండిశాస్త్వము కంటెను అభినవ దండిశాస్త్వముకంటెను జాలమేలనియెన్నఁదగియున్నది" అని వేంకటరత్నశర్మగారును, "...ఆధునిక గ్రంథస్థములని నేనియఁగూడని గద్యసద్యములను విన్నవారు అవి పూర్వగ్రంథస్థములేయని నెన్నఁదేవాముగఁ దలంతును" అని సీతాగారామాచార్యులుగారును విచిత్ర రామాయణమును గొండాడిరి. ఇందలి కవిత్వపు మచ్చునకు రెండుపద్యములు:

గుంపులుగూడి సీత మనకు స్థనసిన్వను గాని చన్మోసగ
సాగపపు శక్రసీల మణిసోయగము స్వహియించి యున్న పీ
చంపకగంధి మోముజిగి చందురు శేటలు నాగిగాఁదగు
దంపతులేమి నోచిరొకొ తథ్యము గర్భిణియందురందలుక.

లలితేందీవర్మకైరవాశృతజ కల్హరాదిపుష్పాఘ సం
చలదిండిగ బృగదగానలహారీ సంయుక్తమంద క్రమా
నిలనంచారశృతార్భకోర్ణియుత వానీయాఘముంగల్గి స
ర్మలమై యొప్పు సరోవరంబుగని రా త్మాపుత్రికాలక్ష్మణుగ.

శాస్త్రిగారు తమ ౭౮ వ యేట విచిత్రరామాయణమున నుత్తర కాండము సంపూర్తిపఱచి వారే ముద్రింపించుకొనిరి. తరువాత వారి కుమారులు ౧౯౩౭ లో నీగ్రంథము సమగ్రముగ వెలువరించిరి.

ఈకావ్యముగాక 'మనకవి 'విరాగసుమతీసంవాద' మను వేదాంతవర మగు హరికథను వ్రాసెను. వీరికి నాగబంధ, రథబంధాదులరచనయందు మంచినేరువు కలదు. గానకళలోఁ జక్కనిప్రవేశము కలదు. ముసూగార్త భాగమునఁ జెద్దయనుభవము కలదు. ఈయన యెట్టికవియో యట్టి నై ఘ్నికుఁడు. ఏకాదశీవ్రతము విడిచియెఱుంగడు. ఇట్టి ధర్మకవి నోటి నుండి వచ్చిన "విచిత్రరామాయణము" తెలుగుబాసకుఁ దొడవగుట కాశ్చర్యమేమి ?

రేమెల వేంకటరాయ కవి

1820-1847

గోదావరీ మండలములోని 'దుగ్గుదుట్టు' గ్రామ నివాసి. వెలమకుల సంభవుడు. అరవేల్లగోత్రేయుడు. తండ్రి: భావయ. జననము 1820 ప్రాంతము. నిర్యాణము 1847 ప్రాంతము. రచితగ్రంథము: ఉత్తరా పరిణయము.

ఈ కవి వెలమకులీనుడు. 'ఉత్తరాపరిణయ' మను మూఁ డాశ్వాస పాఠ ప్రాథ ప్రబంధము రచించెను. నివాసము కాకినాడి తాలూకా లోని దుగ్గుదుట్టు. అచటికి రెండుమైళ్ల దూరమున 'కుయ్యేరు' అను వల్లెటూరు కలదు. అది సుప్రసిద్ధ పండితకవియగు పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి పుట్టినయూరు. లక్ష్మణకవికిని వెంకటరాయకవికిని పరస్పర పరిచయమున్నట్లు తత్రత్యులు చెప్పుదురు. ప్రకృతకవి యిరువదియేడేండ్లు మాత్రమే జీవించియున్నట్లు పరంపరాయాత ప్రసిద్ధి.

శ్రీమీఱఁ ధర నద్గుణానభులచేఁ జెన్నొందుచున్నట్టి యా శ్రీమదేగ్గొకటగీలశై లపతి నాసిం జూచి పోషింపఁగా ధీమద్రాజితదుగ్గుదుర్తిపురి నాత్రేయీసమాలోకనో ద్దామత్వంబున నుంటి మిచ్చట సదాధర్మార్జునవ్యాప్తిచే.

అని వ్రాసికొనుటఁబట్టి శ్రీ పీఠికాపుర ప్రభువగు శ్రీ రావు వేంకట నీలాద్రిరాయనింగారి యాదరణమునకుఁ బాత్రుఁ డయ్యెనని వ్యక్తము. ఈకవి జ్యోతిషమున మంచిప్రజ్ఞావంతుఁడట. జాతకమునుబట్టి తానిరు వది యేడేండ్ల వయసున మరణింతునని తెలిసికొని పెండ్లి గావించుకొనక గ్రంథరచనా దీక్షితుఁడై శ్రీరామచంద్రసేవామగ్నుఁడై కాలము గడ పెను. ఈ స్వల్పవయస్సుననే యుభయభాషాభ్యాసముచేసి "ఉత్తరా పరి ణయ" కావ్యమూలమున యశము సంపాదించెను. ఈ ప్రబంధము 1980 లో కవి వంశీయులు శ్రీరేమెల చినవేంకటరాయనింగారు వెలువ

రించిరి. శతావధాని చిర్యపిళ్ళ వేంకటాశ్రీ గారు దానికి నీతిక పల
యించిరి.

ఈప్రబంధ మరసినచో నీకవి చక్కనిధానాశుద్ధి కలవాడని స్పష్ట
మగును. మను నను చరిత్రాదులలోని పద్యములచాయ లీతని కవిత్వ
మునఁ గలవు. ఏవో న్న్యూనోపమాలున్నను ముక్తముమీఁద నీకవి
ప్రయోగపరిజ్ఞాతయు, వ్యాకరణజ్ఞానము కలవాఁడుగాఁ దోచు
చున్నాఁడు. రెండవయాశ్వాసమున... “భ్రమ, ద్రుటదవచాత పత
నికురంబము...” అని ప్రయోగించెను. “ఇట ‘నికురంబము’ గాని
‘నికురంబము’ గాను” అని నీతిక. ‘నికురంబ’ మను అశ్చయక్త
ప్రయోగ నీ లక్షణనన్మతము. బాహుల్యమువలన అశ్చయము కూడ
రాగా “నికురంబము” అని కూడ నగును. ఉకార విశిష్టమైన
ప్రయోగము ప్రహతముగా నున్నది. కాని నికురంబము తప్పుకాదు.
ఈపదము నువయోగించుటఁబట్టి యీకవికి వ్యాకరణజ్ఞానము చక్కఁగా
నున్నదని యవగతము. ఈ కవి ధారాశుద్ధి కలవాడగుట కీ పద్యము
చాలును.

బంతులుదేరి పూఁబూదల వజ్రలఁజేరి నరోజుపార్థికి

దొంతిగఁ బాటి జమ్మనుచుఁ దూరకుఁదూరకు మల్లికానభా

సంతతి దూరి భాసిత రసాల విశాల మరందధార ల

త్యంతము గ్రోలఁగోరి మధుపావభులొప్ప వనాంతరంబులన్.

— ౨ ఆశ్వాసము.

ప్రబంధ ప్రారంభమున “శ్రీలక్ష్మణ దానశంబగుచు...” ఇత్యాదిగా
నున్న నీలానుందరీపరిణయములోని మొట్టమొదటి పద్యము యథాతథ
ముగఁ జేర్పఁబడియున్నది. “ఇంతమాత్రమున నియ్యలఘునందు గ్రంథ
చౌర్యము నారోపించుటకన్న, నీయనకు శ్రీ కూచిమంచి కవిసార్వ
భౌమునియందపారమైన యభిమానముగలదని తెల్పుటకుఁగా నది సాధక

మయ్యెడి” అని పీఠికలో వ్రాసిరి. కాని యీ మొదటిపద్యము ప్రక్షిప్తమనియో, లేఖకులెవరో ప్రార్థనమునకు వ్రాసికొని రనియో చెప్పితీరవలయును. దీనికి రెండవపద్యము లున్నవి. శ్రీరాజన్మహిజా... అని శ్రీకారముతో రెండవపద్యము ప్రారంభింపఁబడినది. అది శ్రీరామ ప్రార్థనము. ఈ కవి “శ్రీరామచంద్ర సాంద్ర శరణాసమాగత కవితా మాధురీ ధురీణుడ” అని యాశ్వాసాంతవచనమునఁ జెప్పుకొనుటచేఁ గావ్యాదిని శ్రీరామప్రార్థనమే చేసినాఁడనుట యుక్తము. ‘సీలానుందరి’ లోని ‘శ్రీరామ దానకంబగుచు’ అను పద్యము శివస్తోత్రపరము. ఈ పద్యము మొదటఁజేర్చుట కవినుశచును జెఱుచుట యగును. అదియుఁ గాగఁ మూడవపద్యమున “...శాంచనాచలో, దారశ రాసనుండు జయ ధన్యత మాకొనరించు నెప్పుడున్” అని యాశ్వురుని ప్రార్థించినాఁడు కూడన. దీనినిబట్టికూడ మొదట యుద్రించిన పద్యము తీసివేసినఁగాని నసిపడదు. ఉత్తరా పరిణయము చక్కని కావ్యము. ఈ కావ్యకర్తకు భగవంతుఁ డాయువిచ్చిన నిట్టికబ్బము లెన్ని సృష్టింపఁబడెడివో? ఈ కవి చక్కఁగ సంభాషించెడివాఁడనుట కచటివా రీవిషయము చెప్పుచుందురు. “పిండిప్రోలు లక్ష్మణాకవిగారును వీరును బావమఱుది పరియాచక మాడు కొనుచుఁడువాగు. ఒకప్పుడు ఏదో సభలో లక్ష్మణాకవి కూర్చుండి గుండ మగకవిగారు వెల్లిరెట. మరియుదకు లక్ష్మణాకవి చోటుచూపి “దొర లకు చోటు చాలా” యనెనట. అప్పు డీయన “దొరలకు - చోటు చాలు” అని సమాధానము. (దొరలకుము=ఒత్తగిల్లకుము) కవి సంభాషణ చాతుర్యము!

శ్రీరామచంద్ర సాంద్ర శరణాసమాగత కవితా మాధురీ ధురీణుడ

అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి

1831-1892

అరామ ద్రావిడ బ్రాహ్మణుడు. హరితసగోత్రుడు. కల్లి : గంగ
మాంబ. తండ్రి : రంగశాయి. జన్మస్థానము : పీఠాపురము కడమన్న
చేబ్రోలు. జననము 1831- వికృతి సంవత్సరము. నిర్యాణము 1892.
గ్రంథములు : ౧. శ్రీ కృష్ణభూపతిలలామ శతకము (1858) ౨. శివ
ధర్మములు (అఠాశ్వాసముల పద్యకావ్యము). (1867) ౩. పాపయ
మంత్ర శతకము. ౪. అత్మబోధము (శంకరకృతికిఁ బలుగుపద్యములు)
(1875) ౫. మణిద్వజచరిత్రము (గ్రంథము అభింపలేదు.) ౬. పీఠాపు
రామాధిప శతకము (1876) ౭. భద్రాపరిణయము (1878) ౮. శ్రీకృష్ణ
లీలా కల్యాణము (1878) ౯. చాటుధారా చమత్కారసారము.

ఒకప్పుడు మాడభూమి వేంకటాచార్యులవారు పీఠాపురసంస్థానము
నకు శ్రీ గంగాధర రామరామేంద్రుని దర్శనార్థము వచ్చిరి. అప్పుడు
అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారు నిండుకొలుపులోనుండి “ఇక” అను
పదముతో నారంభించి కందములో, ప్రభుకీర్తిని వర్ణింపుడని యాచా
ర్యులవారితో ననిరట. వేంకటాచార్యులవారు గొప్ప యాశుకవి.
వెంటనే యిట్లు చెడివిరి.

క. ఇక నెవ్వరికీర్తులు నీ

ప్రకటగుణుండైన రామరాయ ట్నాభు

త్సుకృతి జనపోషకుని కీ

ర్తికి సరిగారావునుమ్ము పృథ్వీస్థలిలోక.

సుబ్రహ్మణ్యకవి “మీ పద్యములోఁ దప్పుకల” దని యాచార్యుల
వారి నాక్షేపించెను. ‘తప్పులే’ దని యాయన గంభీరముగఁ జెప్పివై చెను.
అప్పుడు సుబ్రహ్మణ్యకవి ‘ఇదిగో’ నని యీ పద్యమును పఠించెను.

ఇక విను నీయశమునకుఁ ద

లఁకి శశి కృశుడయ్యును మఱులఁ జెరుగ వేర్వ

ల్లఁకియుఁ గొనెనొకొ తొలిమలకె

లఁకలను శ్రీరామరాయ లలితశ్రేయా !

“ ఇక ” సబిందుకశబ్దమగుటఁ దక్కిన చరణములు సబిందుకప్రాస ముతో నడువవలెనని తత్త్వణమున వేంకటాచార్యులవారికిఁ దట్టియుండక పోవచ్చును. గంగాధరరామారావుగారు గడుసురాజు. “ ప్రబంధకవిత్వమున మీరధికు ” లని సుబ్రహ్మణ్యకవిని స్తుతించెను. “ ఆశుకవితలో మీరధికు ” లని యాచార్యకవి సభినందించెను.

సుబ్రహ్మణ్యకవి చమత్కృతి కప్పు డట్లనఁగాని సబిందుక నిర్భిందుక ప్రాససాంకర్యముచేయనని పట్టుదల పట్టినకవికాఁడు. ఆయన భద్రదాపరిణయములో (ద్వితీయాశ్వాసము 75 పద్యము చూ) నన్నో దీని కుదాహరణము లున్నవి.

ఈ నుకవినగుని చాటుపద్యమణులు తెలుఁగున వ్యాప్తముగ నున్నవి. ఈయన కాట్రావులపల్లి నూతులపై నొకపద్యము చెప్పెను.

దేవానురు లబ్ధిదరువ

నావిరూపతమయి హాలహాల మవుడు మహా

దేవునకుఁ భీతిలి కా

ట్రావులపలినూతులందు డాఁగెఁజాండీ.

మాడుగల్లుసంస్థానమునకుఁ బోయినపు డక్కడ నొక్కనియోగికవి వైదికకవులనుబట్టి పడఁదిట్టుచుండెనట. అప్పుడు సుబ్రహ్మణ్యకవి పట్టలేక యీపద్యము చెప్పెను.

చందనశాఖకన్న విరసంబుగ బూరుగ మేలటన్న తీ

విం దగినట్లు వైదికకవిత్వసుధారస ధారలెల్లఁ జె

ల్వొందఁగ భూతలంబున నియోగికపితృముతోడ సాటిరా

దందురు బెట్టిదంబగునటందురు కొందఱు మూఢమానవుల్.

నూరపరాజు మల్లపరాజు అనునాయన గంగాధరరామారావుగారి మిత్రుఁడు. సుబ్రహ్మణ్యకవి యీయనను జూడఁబోయెను. “ శ్రీ రావు

వేంకటమసీపతి గంగాధర గామారావు " అని పగునగా పచ్చగట్టుకొని
కందము చెప్పడని మల్లపరాజుగా రడిగి. అప్పుడు వీరిములు చెప్పి.

శ్రీధర! శౌరీ! వైకుం

తా! ధర శ్రీరావువేంకటమసీపతి గం

గాధరరామారాయ

త్వాధరునిం బ్రోవు మెపుడు కరుణాదృష్టిన్.

ఈచాటువులు వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు సేపది నాలుకరింది.

సుబ్రహ్మణ్యకవి పండితవంశము. ఇతని తిలక్ రంగధానాస్వామి.
నారాయణాచలమాహాత్మ్య కృతికర్త. కవితకొర చలనోదయ, సత్య
భామావిలాసాదులు రచించిన రామకృష్ణకవి కీర్తన భిన్నానానాన
రుడు. సుబ్రహ్మణ్యకవి నాగాభట్ల కరిన కవితో నుభయాభాసము
చేను. చాలవఱకు స్వయంకృషి చేసి సాహిత్యసంస్థానాదామెను. అను
చరిత్రము-ఆముక్తమాల్యద వీరి కభిమానిగ్రంథములు. జ్యోతిషభాగ
ముకూడ నీయన చక్క గనెఱిగెను. అదికొంత తిలక్ జీవనాధార
మైనది. క్రమముగా గవిత్యరచనమే ప్రధానవృత్తిగాఁ జ్ఞుకొని రాజ
దర్శనము చేయుచు సుబ్రహ్మణ్యకవి తనలేవడి న్జ్ఞుకొనుచుండెను.
1853 లో మాడుగల్లు సంస్థానాధిపతియగు శ్రీకృష్ణభూపతిపై నీకవి
సీసపద్యములశతక మొకటి చెప్పెను. అది "శ్రీకృష్ణభూపతి లలామశత
కము". అప్పటికిఁ గవియీ డిరువది రెండేడులు. మాడుగల్లుసంస్థాన
పండితులు మనకవి నెన్నో తిప్పలు పెట్టిరట. మంగ్రప్రెగడ సాగ్య
ప్రకాశరాయకవి మున్నగువారు నాడు తత్సంస్థాన విద్వత్కవులు.
అక్కడివారు "కుట్రయొనర్చే లేమ తన గుబ్బలయుబ్బు సహింప
లేమిచేన్." అను సమస్య నిచ్చి నిలుచుండఁగాఁ లూరింపుమనిరి.
అది యీకవిచే నిటు పూరింపఁబడియె.

వట్టువహారరత్నములు వన్నె సగత పులిమీదవచ్చునా
పుట యటన్నరీతి జిగి బొల్పుగు చూచుకలిలఁ జూచుచున్

దొట్రెలనేల : కేలఁగొని గోదాలకొక్కుఁగూ నాథఁగుంచుఁ దాఁ
గుట్రయొనర్చె లేమ తనగుబ్బలయుబ్బు నహంపలేమిచేన్.

ఇట్టి పరీక్షల కాఁగిన సుబ్రహ్మణ్యకవిని మాదుగల్లుతేఁడు మెచ్చి
యాస్థానకవిగా నర్థించెను. కాని జన్మస్థానమున కాయూరు దూర
మగుటచే సంగీకరింపక కవిగారు వార్షికబహూదారము వచ్చునటుల
ప్రార్థించెను. 1858 మొదలు 1869 వఱకు నాసంస్థాన వార్షికవిత్తము
సుబ్రహ్మణ్యకవి పొందుచుండెను.

1869 లో పీఠికాపుర సంస్థానమున మాసవేతన మేర్పడినది. గంగా
ధరరామరాయేంద్రుఁ డీకవిప్రతిభఁ దెలిసికొని సన్మానించెను. “ భద్రా
పరిణయము ” అను ప్రౌఢాంధ్ర ప్రబంధ మా మహారాజున కంకితము
గావించెను. ఏత త్కృతిప్రదానపిషయ మీ పద్యము తెలుపును.

శాలివాహనశక సగవత్సరము నిందు

గగనకరీందుసంఖ్యల నెనంగ

జరుగుప్రమాధివత్సర మార్గశిరశుద్ధ

సప్తమీ శుక్రవాసరమానందు

శ్రీ మహారాజభూషిత చరిత్రుండు నూ

ర్యారాయభూగాయకాశ్శజుండు

రావు గంగాధరరామరాయక్షమా

ధవుండు సుబ్రహ్మణ్య కవివరునఁగఁ

బీతపురదుర్గసాధంపుఁ బెద్దకొలువు

నందు భద్రాపరిణయకావ్యంబు నంది

యధికశరమాన్యభూమి నెరుఁబ్బులును ను

వర్ణ వలయంబులును నేలువలు నొసంగె.

ఈ భద్రాపరిణయము నాలుగు శ్వాసములు కలది. కాగాదము పెద్దన
సోమయాజి భద్రాపరిణయమును మూఱు పేరుగల ముగ్గురదవిలాస ప్రబం
ధము కవించెనని పీఠికలింగముపంతులుగారు వ్రాసిరి. ఆ ముకుంద

విలాసములోని కవితాగీతు లీ సుబ్రహ్మణ్యకవి కొన్ని సంగ్రహించెను. అందలిపద్యములు పద్యములుగాఁగొన్ని యిందున్నవి. కథలోఁగూడఁ జెద్ద మార్పులేదు. భాసములు చాలవఱకు నానిని బోలినవే. సుగళ యము శ్రీ నడకుడుటి వీరరాజుగారును పెల్లడించిరి. ఆకవి కవితపైఁగల యభిమానమున నీసుబ్రహ్మణ్యకవి యిటులు చేసినాఁడని సమర్థించు కొనవలయును. పురాణపండ మల్లయ్యకాశ్రీగారి వ్యాఖ్యలో 1912 లో సీగ్రంథము నేటి పీఠికాపుర ప్రభువు లావిష్కరించిరి. సుబ్రహ్మణ్యకవి సాధారణకవికాఁడనుట కతనిఁగూర్చినకథలు చాలఁగలవు. పెద్దపెద్ద సంస్థానములకుఁ బోయి యతఁడుచూపిన విచిత్రాశుకవితాగు లందులకుఁ దార్కాణ. ఆయన 'చాటు ధారాచమత్కారసార' మనునొక గ్రంథము సంధానించెను. అందుసంస్కృతమునఁ జాటువులుగ నుండి పెండితూరచేఁ బరంపరాయాతములై యున్న గంభీరార్థకములగు శ్లోకములును సులభ మైనయర్థము వ్రాయఁబడియున్నది. ప్రాచీనాధునాతనపద్యము లెన్నో యందున్నవి.

కమలాకర కమలాకర

కమలాకర కమల కమల కమలాకరమై

కమలాకర కమలాకర

కమలాకరమైనకొలను గని రా నుదతుల్.

ఈపద్య మిచ్చి మాడుగుల సంస్థానములో నెవరో వండితులు సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రీగారి నర్థము చెప్పుమనిరఁట. నాటి వారిలో నిట్ట పాషాణములను బ్రద్దలుగొట్టు దిట్టలు చాలమంది యుండువారు. మన కాశ్రీగారు వెంటనే దానికర్థము వివరించి చెప్పిరి. తరువాత నేకరించిన కొన్ని చాటువులకు వ్యాఖ్య వ్రాసి "చాటుధారా చమత్కార సారము" వెలువరించిరి.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారికి వీరికిని మైత్రి. రామయ్యపంతులు గారి ప్రోత్సహమువలన నీకృతి రచితమైనది. ఆ విషయమును విస్పష్టము చేయు శ్లోక మీఁక్రిందిది విధిగా నుదాహరింపఁదగినది.

శ్లో. ఏతాదృగ్భిర్గుణ మణిగణై ర్భూషితేనై వతేనా
నుజ్ఞాంప్రాప్య శ్రితహితకరీం ప్రేమవన్మానపూర్వాం
అల్లంరాజాన్వయమణి రసా రంగశాయ్యార్యపుత్ర
సుబ్రహ్మణ్యస్సుకవి రకరో చ్చాటుధారార్థసారమ్”

రామయ్యవంతులుగారి నుద్దేశించి సుబ్రహ్మణ్యకవి ‘అంతర్లావ’
యిటులు చెప్పెను. ప్రశ్నోత్తరములు లోపలనే నిగూఢముగా నుండు
సమస్యకు ‘అంతర్లావ’ యనిపేరు.

చెప్పినాఁడ రెండు చిత్రోత్తరము లిందు

నల జయంతి రామయ్యార్యవరుని

నువచనమున నే దడవిలోఁ జరించు నె

ద్రీశ్వరునికిఁ బ్రియము నెక్కు డనఁగ.

సుబ్రహ్మణ్యకవి యాధునికుఁడగుట గ్రంథవిమర్శములనుగూడ వ్రాసెను.
శ్రీమన్మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి రచించిన ‘భరతాభ్యుదయము’ న
దోషము లున్నవని సప్రమాణముగఁ జూపి రాజయోగి పత్రికలో
వెలువరించెను. కాని యిక్కవి రేఫద్వయమైత్రి, అఖండయతి, కొన్ని
ప్రాచీనలాక్షణికానభిమత సంధులు విడిచిపెట్టలేకపోయెను. అదియటుండ,
సుబ్రహ్మణ్యకవి ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు సమానముగాఁ గల కవివరుఁడు.
నారిపద్యధారకుఁ జివర నొక యుదాహరణమిచ్చి విడిచెదను.

వగడపుమోవితో జలుఁగుఁబయ్యదతో విడియంపుసాంపుతో

నిగసిగ నుబ్బుసిబ్బెముల నిగ్గులతోఁ దగుగుబ్బదోయితో

సొగసుగువేణితో బెళుకు చూపులతో లలిలేతసవ్వుతో

జిగివగగుల్కువచ్చి యొక చేడియచూచెఁ ద్రిలోకమోహనున్.

భద్రాపరిణయము ర. ౧౮.

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి

1833 - 1897

జలనాటికైదిక బ్రాహ్మణుడు. అపస్తంబసూత్రుడు. పారాశర గోత్రుడు. తల్లి చోగమ్మ. తండ్రి కామకవి. జన్మస్థానము వికాఖపట్టణ మండలములోని పాలలేరు (బొద్దిలి సమీపము) జననము 1833 సం॥ జూన్ 30 లేదీ. నిర్యాణము 1897 సం॥ జూన్ 30 లేదీ. విరచిత గ్రంథములు ఏకప్రాస శతకములు: ౧. ప్రహ్లాద శతకము ౨. చిత్తేశ్వరి ౩. వేంకటశైలనాయద్విశతి ౪. విశ్వనాయక శతకము ౫. విశ్వనాథస్వామి శతకము ౬. కాళీ విశ్వనాథ శతకము ౭. హర్షిణ లింగ శతకము ౮. పరమశివ శతకము ౯. సూర్యనారాయణ శతకము ౧౦. బాల శకాంకమాలి శతకము ౧౧. చంద్రఖండ కలాప శతకము ౧౨. కలిపురుష శతకము ౧౩. ఈశ్వర శతకము.

శతకములు (౨౩)

౧. సీతారామ ద్వ్యర్థిశతకము ౨. శ్రీ జనార్దన శతకము ౩. కాళీ కా విశ్వనాథ సీసపద్య శతకము ౪. పరమాత్మ శతకము ౫. పార్వతీశ్వర శతకము ౬. కాళీవిశ్వనాథ ప్రభూశతకము ౭. సూర్యనారాయణ శత కము ౮. వేంకటరమణ శతకము ౯. వరాహ నరసింహశతకము ౧౦. జగద్రక్షక శతకము ౧౧. రమానాయక శతకము ౧౨. అంజనేయ శతకము ౧౩. రామ రక్షాశతకము ౧౪. గోపాలకృష్ణశతకము ౧౫. బాలకృష్ణ శతకము ౧౬. రఘుపతిశతకము ౧౭. జగన్నాయకశతకము ౧౮. రామలింగేశ్వర శతకము ౧౯. సర్వ కామదాశతకము ౨౦. గణ పతిశతకము ౨౧. హరిశతకము ౨౨. హరిహరేశ్వరశతకము. మాలికా కృతులు, దండకములు మఱికొన్ని కలవు.

కావ్యములు.

౧. శ్రీ రాధాకృష్ణ సంవాదము ౨. బొద్దిలి మహారాజ సంకాపరి ౩. ఉమాసంహిత ౪. కాంచీమహాత్మ్యము ౫. అమరుకము ౬. అక్షర మాలి కాఖ్య నిఘంటువు.

గద్యకావ్యములు.

౧. యాత్రాచరిత్ర ౨. గురుచిత్రకథ ౩. లఘుచిత్రకథ ౪. శ్రీ బొద్దిలి మహారాజ సంకాపరి.

సంస్కృత కృతులు.

౧. గుణగోళాది చిత్రరచన ౨. కవితా వివోద కోశము ౩. సీతా నేతృస్తుతి ౪. కాశీశ్వరాష్టకము ౫. మంగళాష్టక చతుష్టయము ౬. శ్రీ వేంకటగిరి ప్రభు ద్వ్యర్థికోక కదంబము ఇత్యాదికము.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు రచించిన వాంధ్రకవితా పితామహుడని పేరు చెలదిన పండితుడు. ఈయనకుఁ బ్రబంధకవిత్వమందును శతక కవిత్వ మందును బెద్దముమకారము. శతకకవులలో నీయన కున్నది యుత్తమ స్థానము. వీరు వ్రాసినశతకములు శతసంఖ్యగలవి. సత్యవోలు భగవత్కవి మున్నగు వారు శతకశతము రచించినట్లు తెలియుచున్నది. తెలుఁగు వాఙ్మయమున శతకములకు గొప్ప విలువయున్నది. అది యిప్పుడిప్పు డీ యిరువదన శతాబ్దముండి యింకొక నన్నగిల్లుచున్నది. నేడును 'కాశహస్తీశ్వర' ప్రభృతి శతకములను గౌరవముతోఁ జూచుచున్నవారు చాలమందియున్నారు. పార్వతీశ్వరకవి గా వశతాబ్దిలోఁ బ్రసిద్ధుడగు శతకకవి. కేవలము శతక కవియేకాదు. అశుకవి, ప్రబంధకవి కూడను. వీరినిగూర్చి చెప్పవలసిన విశేషములు చాలఁ గలవు.

ఈయన పితామహుడని పేరునూరి. ఇందుమతీపరిణయము, నిర్దుష్ట నిరోష్ఠ్యదాశరథీశతకము, లక్ష్మీనృసింహమూర్తిస్తుతి కృతులు రచించిన వారు వీరే. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి తండ్రి కామకవి బ్రహ్మోత్తరఖండము, కార్తికమాసవ్రతమాహాత్మ్యము, బలరామక్షేత్రమహాత్మ్యము, జానకీ రామశతకము, సూర్యనారాయణ రామప్రభుశతకములు రచించిన విద్వాత్కవి. పార్వతీశ్వరకవి యున్నగారు రామస్వామిశాస్త్రి వేదాంతకృతి కదంబము, గంగాలహరి, గంగాస్తవము వ్రాసిరి. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు తండ్రిగారి సన్నిధిని ముదటఁ జదువుకొనిరి. తరువాత తాతా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి కడఁ బఠించిరి. శ్రీ త్రైవిదేంద్రస్వామివారి యనుగ్రహమున నుపనిషత్పాఠము చేసిరి. స్వయంకృషిచే బుట్టిన పండిత్యము సంస్కృతాంధములలో సంపాదించిరి. కవిత్వము సహజముగ నున్నదే.

ఈ సహజకవితాధార కాయసాధారణపాండిత్యముతోడై నది. పంజెండవ యేటనే పాటముగఁ గవిత్వ ప్రాయ నారంభించి “కవితా లతాంకురము” పంతముపట్టి గంటలోఁ జెప్పెను. చిన్ననాఁటనే నేంకటగిరి మున్నగు సంస్థానముల కేగి కవితాప్రదర్శనమున నత్కరింపఁబడెను. బొబ్బిలి సంస్థానమున విద్యత్కవిగాఁ గుదిరెను. ఆయాసంస్థానరంగములలో నీయన కనఁబడిచిన కవితాచతురత నేనోళ్ళ మెచ్చుకొలుబనసినది. పార్వతీశ్వర కవి తత్తజ్జీవిత విశేషములు ‘ఆత్మచర్య’ యను నీపద్యములలో ప్రాసె కొనెను. ఇది యొకటి చదువుఁడు :

మఱియు నద్ధాతలో వఱపు పట్టఁగఁజూచి
గుఱుతు తప్పక వాసకురియుసట్లు
మంచిపద్యములు గావించి తెండని రంగ
రాయవిభుం జాదరమునఁ బల్కు
నీమీఁద భారంబు నేనుంచి యమ్మత బీ
జాక్షరభుజిత పద్యంబు లై యు
పంచరత్నము లనఁ బఠించి నవరత్న
పద్యయుక్తముగఁ దత్ప్రభున కొనఁగఁ
గాకతాళియనయమున గాలిపాన
కురియుఁ జేసితి వది మాన్పఁగోరి మాన్పి
తొర! యరిప్పత్తై కష్టపారాష్ట్యకమున
హరిహరేశ్వరజేన! మహానుభావ!

ఇవట రంగరాయవిభుఁడన బొబ్బిలి ప్రభువు నేంకటేశ్వరాచలపతి రంగారావు ప్రోద్బుద్ధుడవారు. ఈకవి యిట్లే సిద్ధ వాక్కునుటకు నందేహింపఁ బని లేదు. బొబ్బిలిలో నిరఁడు 1876 లోఁ బ్రవేశించి 1897 వఱకు సంస్థాన కవిగాఁ పనిఁదెను. అదియే నీ జాతకమున భునదక. అంతకుమున్ను శ్రీనివాసరాజమహారాజు దర్శనమునకుఁబోయి 1897 లో నచటఁ గవిత్వా జితభాషకుటవడు చేసెను. కాని యాత్మానుకవితాధారమున నుండుటకు

యోగము పట్టలేదు. ఆయన బొబ్బిలిసంస్థానకవి కావలసియుండెను. అనందగజపతిదర్శనము చేసి పార్వతీశ్వరకవి యనుమాల్య వద్యములు చదివెను. అం దిది యొకటి.

అప్రదమండగు మేఘుడు బలి
కుప్రదమండగు భేచరుండగు ననుప్రదమండ
క్షిప్రదమండగు నర్కుడు నం
దప్రదమనకు నాటియనంగ దగునే ఏరిక.

విజయనగరములోని యాస్థానపండితుడు ముడుంబ నరసింహాచార్యకవి “అన్నవతాళజాల కహహ! యని తల్లడమందె నెంతయున్” అను నమన్యనిచ్చి “వన్నెలఁ గాయఁ గాయజాడు వేమఱుమై విరిగోల లేయ లే” యని పూర్వార్థము వెనుక నేను పూరించితిని తక్కిన చరణములు శాస్త్రులుగాను చెప్పవలయుననిరట. అప్పుడది యాశువులో ననుప్రసము వచ్చుఁట్లు ఏ రిట్లు పూరిందిరి.

క్రొన్నన గోయఁ గోయనుడుఁ గోయిల కన్నెఱఁ జేయ జేయటుల్
కన్నెరఁబాయఁ బాయనము కీల్కొని పొంగిన చాయ చాయలక.

1866 లో నావిలివలస జమీందారగు ఇనుగంటి సీతా రామస్వామిగారి దర్శనమున కి కవి వెళ్ళినపుడు వసుచరిత్రలోని వద్యమునిచ్చి సంస్కృతీక రింపుమనిరి. తెలుఁగును సంస్కృతములోనికి నింతమాధురీధుర్యముగా మార్చిన-మార్చఁగల కవులు తక్కువ.

ఆతన్వంగి యశంగరూంకరణవ జ్ఞాముక్త చూతాశ్రు ని
హ్లాతం బోర్వక తమ్ములంచుఁ దటినీ గర్జైక పంజాత కం
జాతప్రాతము మాటుచెంద నది యేఁదక సాఁగి మున్నుండుగా
జ్ఞాతిశ్చే వనలేన కి మృనది వాచారూఢి సత్యమ్ముగాక.
సామనమ్యాస్మరయ్యుక్రియాశ్రయ గుణోన్నతామ్రపాణక్షతిం
తన్వీ సారసజాతి రి త్యవధృతా పద్మాటనీ మాశ్రితా

సాసింధూదరసంభవాపి పురత స్పద్యాధనే చోద్యతా
జ్ఞాతి శ్చేదనలేన క్వితి వచ సృత్యం యథాస్యా త్తథా.
కవి యీవిషయ 'మాత్మచర్య' లో నిటు వివరించుకొనెను.

సుతనిరానుయతకై మూర్యగారాయణ

స్వామిని గని హర్ష వల్లినుండి

వావిలివలసకు వచ్చి యిస్లంటి నీ

తారామవిభుః గాంచి తత్ప్రతిష్ఠ

నణఁచి యా 'తన్వంగి' యనెడు వనుచరిత్ర

లోని పద్యమునకు శ్లోకరచన

ప్రతిప నిన్నూటయేఁబదియారుపద్యములే

గలుగుజోడశవిధ కందరచన

తత్కవులకన్న నెక్కుదుధార గన్

వింతయగునట్ట యాశుకవిత్వరచన

నాకుఁ గ్గించి చెలగిందినాఁడ పార!

హరిహరేశ్వరదేవ! మహానుభావ!

ఆ వావిలివలప ప్రభువులే యిన్నూటయేఁబదియారువిధములుగఁ జదువఁ
దగిన కందము వ్రాయుఁడని పార్వతీశ్వరకాశ్రిగారి నడుగ నాయన
యాశువుగ నిట్లు చెప్పిరి.

శ్రీవాసు | దేవ | పావన

భావా | భావంగ | మాగ్ర్య | వండిత | భావా

శ్రీవాసు | దేవ | బహ్మను

భావా | భావా | భవభుక్ | పాలిత | భావా

వికనుక రంగరి

సాక ప్యముగం / నుంగు వట్టుంచాక

జ్యోతి తరన్ని కతి నా

గృహమునై యండ ముంగు గందములిండు.

ఆశుధారాపరీక్షలో నీకవి మొదటితరగతిని నెగ్గిచాడు. చతుర్విధ కవిత్వములందు నీకవి కడుదిట్ట. ఒకశివరాత్రి యువవసింది లింగోద్భవకాలమున మొదలిడి తెల్లవాఱునరికిఁ బార్వతీశ్వర శతకము రచించిన యాశుకవి పరుఁ డీయన. రెం డేకప్రాసశతకములు మూన్నాళ్ళలో రచించి చూపిన శ్రీఘ్రకవితాచతురుఁడు. శుమకముగఁ బద్యములల్లుట, ద్విత్రిచతుష్ప్రాసములతోఁ గవిత్వవాయుట యీకవికి వేడుక.

వీరి రాధాకృష్ణసంవాదము శృష్టాభ్యుదయముఁ అమరుకము, తెలుఁగు నాఁటఁ బ్రచారమున నున్నది. వెనుకటివారిలో, తాళ్ళపాక తిరువేంగళప్ప అమరుకాంధ్రీకర్తలయం దగ్రణ్యుఁడు. అధునాతనులలో నమరుకము నాంధ్రీకరించినవా రయిదాఱుగురు కలరు. వానిలోనెల్ల వీరి తెలిఁగింపు చాల గొప్పగా నున్నది. రాధాకృష్ణ సంవాదములోని యీ క్రిందిపద్యము వీరి తాతతండ్రుల విశిష్టత కొక గుఱుతు.

సీ. శ్రీమీఱ నుభయభాషా ముఖ్య సత్కృతుల్
తజ్జ్ఞలెన్నఁగ మదంతములు చేసి
యశముగాంచిన పేరయ మనీషిమణికిఁ బా
త్రత్వంబుఁ గార్తికవ్రతమహత్త్వ
శివమహత్త్వాద్యనేకవిధ ప్రబంధంబు
లొనరించి సత్కవి వినుతిఁ గనిన
పారాశరసగోత్ర పావనుండగు మండ
పాక కామేశ్వర పండితునకు
మహిత పుత్రత్వమును గాంచి బహువిచిత్ర
చిత్రికతి ముఖ్య సత్కృతుల్ చెప్పి మెప్పు
వడసితిని గద కులీర్తి వర్ధిలంగ
సకసగుణసాంద్ర ! పార్వతీశ్వరకవీంద్ర !

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి మనుమలు పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారును భాషా పాసకులై తాతగారివి మఱుఁగునఁ బడిన కనితారహస్యములు కొన్ని

భారతి కందిచ్చిరి. అమృతగ్రంథదంతామణి పార్వతీశ్వరకాశ్రి ప్రతిభకు నికషము. తత్పత్రికాధిపతులు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు వీరి చరిత్ర మామూలాలాగ్రముగ వ్రాసిరి. అది పార్వతీశ్వరకాశ్రి 'ఆత్మచర్య' యనఁదగు "హరిహరేశ్వర శతకము" నకుఁ బీఠికగా వ్రేలసియున్నది. పార్వతీశ్వరకాశ్రిగారికిని, మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నము వంతులుగారికి నీవత్రికాద్వారమునఁ బెక్కు నాభ్యు భాషావిషయక వివాద మాపాడిల్లినది.

పార్వతీశ్వరకాశ్రిగారు మహాభక్తులు. కడకాలమున "మృత్యుం జయునకు నమస్కరింతుఁ దరింతు" అను మకుటముతోఁ బద్యములు చెప్పుచు ముప్పదియైదు పద్యములు పూర్తిచేసి జీవము విడిచిరి. వీరు జీవించిన యెనుబదిరెండేండ్లలో శతాధికములగు కృతులు విడిచిందిరి. తుదకు మిగిలిన కృతులు కూడ నెనుబదిరెండే. గాన శతాబ్దిలో నిట్టి యాశుకవి లేడనుటకు సందేహము లేదు. పార్వతీశ్వరకాశ్రిగారి శతక కవిత యిటులుండుననుట కొకపద్యము మూడలించి యిక విరమించెదను.

అతుల్ నిన్లనునట్లు హస్తములు నిన్నర్పించున ప్లాత్మ ని
న్నక్షీణంబుగ నమ్మునట్లు చెవి ని న్నాలించున ప్లాస్యముగా
దీక్ష నిన్గొనియాడునట్లు కరుణ న్విక్షించి రక్షింపుమి
సాక్షాత్మంగళ సంఘసంఘటన తృప్తా! బాలకృష్ణా! హరి!

మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి

1835-1895

శైవ్యవ్రతాహ్మణ్యుడు. కాళికగోత్రుడు. ఆపస్తంబసూత్రుడు. తల్లి: అరివేలమ్మ. తండ్రి: నరసింహాచార్యులు. జన్మదేశము: నూజివీడు. జననము 1835. నిధనము 1895- మన్మథనామసంవత్సర ఫాల్గుణబహుళ తృతీయ. గ్రంథములు: ౧. భరతాభ్యుదయము (ప్రబంధము) ౨. చామసనాటకము. 3. పున్సపాణినిలాసము, ౪. హంససందేశము. ౫. మదనమోహన చరిత్ర (వచనము) ౬. బృహద్వైద్యరత్నాకరము. 7. రామావధూతీ నక్షత్ర మాల.(చాటుపద్యముల సుంజరి-ద్వితీయభాగము చూడుడు) ౮. ఆనంద గజపతిపై వ్రాసిన ౬౫ నీసములు.

శతావధానములను బ్రచారములోనికి తెచ్చినవారిలో వేంకటాచార్యులుగారు కనిష్ఠికాధిష్ఠితులు. భట్టుమూర్త్యుదులు శతశేఖరీపద్య సంధానధురంధరుల మని చెప్పికొనినారు. వేంకటాచార్యులవారు అసాధారణుడైన మేధావి. ఈయన గంటకు పందలకొలది పద్యములు చెప్పగల సేర్పరు లనుట యటించి, యేకసంధాగ్రహణమున నూరులకొలది పద్యములు అప్పగించు ఋద్ధిమత్తరులు. వీరి మేధావిశేషమునకుఁ బెక్కుకథలు తెలుగుదేశమునఁ బ్రాచీయున్నవి. వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు “చాటుపద్య మణిమంజరి” లో వెలువరించిన కథ యొకటి ప్రకటించెదను.

“వసుచ్ఛాకం అగంతాచార్యులుగారిదగ్గఱ కొకప్పుడు ఆవలిప్పుడగు అరవదేశపు విద్వాంసుడు వచ్చి స్వరచితము తైన శ్లోకములను జడువుచు వివరించుచుఁ బ్రశంసించుకొనుచు నుండఁగా వేంకటాచార్యులవారు వినుచుండిరి. పది శ్లోకము లయినవి. ఆత్మోత్కృష్ట్య ప్రశంసా పరాయణుడుగా నున్న యా పండితునితో “అయ్యా ఈ శ్లోకములు, విన్ననాఁడు మా నాయనగారు నాకుఁ తెప్పిరి. ప్రాచీన కవికృతములైనవి.

యీ శ్లోకము లనంతాచార్యులుగా నెఱుంగ రని యాత్మీయములుగా జదువ నారంభించితిరా?" నని పలికిరట. కుపితుఁడై పెడ పెడ నత్తు నవ్వి యా యటవదేశపండితుఁడు వేంకటాచార్యులుగారి నెఱుంగ 'ఏదీ నీకు వచ్చునేని చదువుచు, రచించినవాఁడను నేనే యిక్కడ నుండఁగా నాతోనే యిట్లు పలికెడవేదుయ్యా! ఎవ్వరవీవు?' అని తుటారించెనట. ఇదిగో చదువుచున్నానని యే సంతకాగ్రహణమున నప్పగించిరి. పెల్ల బోయి యా పండితుఁడు వేడుకొనెనట. మీ మాహాత్మ్యము నెఱుంగ నైతిని మన్నింపుడని--"

ఇట్టి శ్లోకములు గాథలు వీరినిగూర్చి ప్రసిద్ధిచేడఁజులు. కని విని నెఱుంగని భాషలోనివి కొన్ని పద్యములు వీరికడ నొక్కసారి చదివినవారును. అవి యద్భుతముగా నల్లించిన పద్యముల వలె నవ్వించువారట. ఆయన భారగాశక్తి యున్నది. ఒక గదిలో నూలుచెరులు పెట్టి పుల్లతో ముందు వరుసగా వాయించగా, గదిపలుకలనండి విరి నురల నడుమ నేడంటుపై దెబ్బ కొచ్చినను 'ఇది యాసంఖ్యకల చెంబు' అని చెప్పువారట. శబ్దగ్రహణమునఁగూడ నాయన కిట్టి బుద్ధిసౌక్య్యముండెడిది. దేవులవల్లి సోదరశత్రులు, తిరునతివేంకటకవులు వీరిని విని యవధానము లారంభించిరి. తిరునతివేంకటకవులు అవధానలతను దేశము దేశమెల్లఁ బ్రోచించిరి వేంకటాచార్యులుగారు శతావధానియే కాదు. సంస్కృతాంధ్రముల లోతు చూచిన పండితుఁడు. తర్కవ్యాకరణములు గురు కుల క్లిష్టమై కఱవెను. మొత్తమునిరూపఁ జదివినదానికంటెఁ జూచిన దెలుగునఁగూనముల కెక్కుట - యవధానములు గాదించి యాశుకవిత్తములనుచిచ్చియొక్కయు నెఱుంగురాజు తెండతో వీరి నాదరించి సత్కరించి. పండితులవలె నున్న నూనదిటఁ గాపురము. తోచినప్పుడు పండితులవలె నున్నది గ్రహణము కాదుకలఁ గొనితెచ్చి యింటఁ గూర్చుండి నున్న నము వేడుకొనుట. వీరిగాపుర మహారాజు

గంగాధర రామారావుగారిని దర్శించి 1879 లో నవధానము చేసెను. ఆయన ధానమునకు మహారాజు మహాశ్చర్యభరితుడై మనకవివరుని గొప్పగ నర్మానించెను. ఈరీతి నీయన పొందిన రాజగౌరవములకు మేరలేదు.

చింతకాయ కరేకాయ బీరకాయ తనూరికే

ఉద్బింతకాయ వాక్కాయ సాధకాయ తమాంజలిమ్.

ఈ మొదలైన కొంతిరకపు శ్లోకములు వేంకటాచార్య రచితములుగాఁ జాలయింది చదువ విందుము.

ఆచార్యులుగా కొద్దుపొడుగులుగల మానిసి. స్ఫురద్రూపి. ఆయన రసికతకు నిదర్శనములుగాఁ గొన్నిరచన లున్నవి. “రామావధూతి తారావధి” వానిలో నొకటి. ఆ పద్యములు రసఘటికలు. రెండుదా మారింతును.

నీ. శ్రీరాధికాకుచాన్లక్షణ సంతోష

వివకుఁడా శ్రీకృష్ణవిభున కరఁగి

నకలవిద్యావ్యాప్తి సాధనభూతయా

కారదాంబకు నమస్కారములిడి

మైహికానంద ప్రవాహపూరకమైన

కృంగారరస మాతృ నిరపుకొలిపి

మదనసామ్రాజ్య సింహాసనారూఢులౌ

పురణిండు రసిక శ్రేణులు నైంది

వివిధ రతితంత్రచాండిత్య భవమహామయ

భవములె పదార్థములుగ నేర్పఱిచి నీన

పద్య సక్షతమాలిక భావవిదుల

మనము లలరంగఁ గూర్తు రామావధూతి.

ఒకనాటి కలలోన నడియ నీకాలిచా

తేబులో జంబెంటు చిక్కినట్లు

ఒకనాటికలలోన నడియ ! కాగిటతేర్చు

తటిఁ గంట గడ్డానఁదాఁకిట్లు

ఒకనాటికలలోన నడియ ! మెల్లన నాడు

గూబలో 'గొక్కోలో' కూసినట్లు

ఒకనాటి కలలోన నడియ ! నీ చేతిపో

చీలోన జంబెంటు చిక్కినట్లు

ఇన్నివిధముల నచ్చట నున్ననాటి

వన్నలన్నియుఁ గలలోన వచ్చి యిచట

గాసి గూర్చుచున్నవి నిన్నఁబాసి యెట్లు

మరులు నిల్పఁగనేర్తు రామావధూటి !

వేంకటాచార్యులుగారు నూజిటి శ్రీరాజా శోభనాద్రి అప్పారావుగారి సంస్థానమున విద్యత్కవి. ఈయన కళినవకండితరాయలని విరుదము కలడు. వీరి తండ్రి నరసింహాచార్యులుగారునా కావ్యకర్తలు. వల్లవీవల్ల వాల్లనము, రుక్మిణీల్యాణము, సీతావనిదానివారణము ఈ గ్రంథములు వారురచించినవి. వీరికితండ్రిగారు పతులుగారి కపులచరిత్రలో తండ్రి కొడుకుల చరిత్రలు రెండును గలవు. మన వేంకటాచార్యులుగారు 'నరకాభ్యుదయ' తమ ప్రాథమబంధము సంతరించిరి. దీని ప్రాశస్త్యము కవిచరిత్రమున నున్నదియందుఁ బునరుక్తి నేయలేదు. 'నరక' మబంధకవిత్వమున 'నరక' యాకుకవిత్వము నిందుమించుక న్నదియగును. ఇందు కవిత్వము ప్రబలింపఁగలుగును. ఈ పద్యమున 'నరక' గానము గానమున 'నరక' గానము గానము

సరనుఁడు దూరమేఁగునని చాలుఁగ నామది చింతనొందు నె
ల్లరకు వినోదియైనను గళానిధి నైరమైనర్చె వెండియున్
బరభృతకాశీరవముఁ బాసి శనర్చును నిష్కుటీ విస్మ
త్వర మలయానిలంబులనఁ బ్రాణములేహరియించు నెంతయున్.

ఆచార్యులుగా రసపత్యులు. 'భరతాభ్యుదయము' వారిభూత్రుఁడు.
అవధాన ప్రతిభాయాతమగు కీర్తి వారిపుత్రిక. గుంటూరిలో నిప్పుడు
న్యాయవాదులుగా నున్న వేదాంత సరసింహాచార్యులుగారు వీరి
దత్తకుమారులు.

మండల సృజనచార్యకవి

1841-1927

శ్రీకృష్ణప్రభు. కండ్రి వీరరాఘవాచార్యులు. జన్మస్థానము :
 శ్రీహర్షము దగ్గల పంజాబా వీరస్థానము అయ్యుత్తురి - జననము :
 స్వపంజానంపత్వర భాద్రపదబహుళనవమి 1841 సంవత్సరం సెప్టెంబరు 22.
 నిర్యాణము : ప్రభవసంపత్వర భాద్రపదబహుళ చ్వాదశి. 1927
 సెప్టెంబరు 22 కే. గ్రంథములు : ౧. రంగళ శతకము. ౨. ప్రాధా
 క్యంగారము. 3. ముగ్ధాశృంగారము. 4. కామినీకృష్టిశృంగారము.
 ౫. అంగశృంగారము. ౬. సంకీర్ణశృంగారము. 7. శ్రీకృష్ణచాట
 వలు. ౮. సత్య శతకము. 9. కృష్ణపంచాశత్తు. ౧౦. గయచాచల
 నాటకము. ౧౧. కృతులు. ౧౨. సాహిత్యం-సంస్కృతగ్రంథములు :
 ౧. బ్రహ్మసూత్రభాష్యము. ౨. బ్రహ్మసూత్రోపనిషత్తు. 3. ప్రపత్తి
 చింత. 4. సృజనసాహిత్యభాష్యము. ౫. ఉద్వేగనంద చంద్రము.
 ౬. కామన పరాశరీయ నాటకము. 7. జయసంహార్యమేధియము.
 ౮. చిత్సార్యాలాపము. 9. కామ్యసూత్రకృత్తి-ఇత్యాదులు. వీర
 సంస్కృతమున ప్రాసిత తత్త్వగ్రంథములనుంట్లు ౧౨. సాహిత్యగ్రంథ
 ములు ౧౩. ప్రాత్రకృతులు ౧౪. సీతాశ్రమములు ౨.

శ్రీమ సృజనసంహార్యస్వామి 'భగవత్కవి' యని విరుదము.
 సినహద్రినాథు నియాచార్యులు యువసంహార్యులు దనకృతుల నన్నిటి నాత
 ని కే యుగితముచేసెను. ముప్పదియేండ్లయూయిన నున్నపుడుకప్పుడు
 వేదవ్యాసులు వీరికి గలలో గలవనెను. స్వప్నమున వచ్చిన వేదము
 కే. చా. 1౨ నడిగినట్లు వీరిని కృతి యనుగతము. వచ్చి వర్షన విచ్చి
 వచ్చుచుండెను. అప్పుటినుండియే యాయనలో నార్జునప్రతిభ రకతైదు
 ఎడమగుననుచు. కృతులనుకృత్తులై వేదవ్యాసులు వేదస్వామి
 ప్రకృతిగా మారగలరని భావించెను. వీరిని గూడ వీరిని, అట్టి యువ
 గురు : శిష్యులు.

పదపయేట సహజముగఁ గవితాధారయలవడినది. అచ్యుతపురాగ్ర
హారములోఁ జిన్నతనమునాఁటి యొకవృత్తాంత మిట్లు చెప్పుదురు.
అప్పన్నయను కట్టువనివాఁడు పట్టుగుడ్డతో నొకసంచి కుట్టి యమ్మక
మునకుఁ దెచ్చెను. ఈయాచార్యకవి బాలుఁడు దాని నాసింపెను. కాని
చేతఁ గానిలేదు. తక్షణమే యీ పద్యము వానిపై నాశువుగఁ జదిపెను.

మునియాగరక్షకుండును

మునిఁజేర్చి రక్షకుండు మోదముతోడన్

నినుఁ గనుఁగొని ప్రోచునుమీ

జరిజీ అప్పన్నశామ ! సద్గుణధామా !

చదువుకొన్నకుట్టుఁ దని అప్పన్న సంతోషించి నంచి పట్టుకపోమ్మనెను.
ప్రాసము పోయినదని యితఁ డెఱిగిన నంచి యాయకపోయి
యుండు వాఁడు.

క్రమముగా నరసింహాచార్యకవి పండితుల తలలూపించు కవిత్వము
ప్రాయ మొదలిడెను. కతనీయములగు సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథము లధిక
రించెను. కాశ్మీరపాండితిని సంపాదించెను. కంఠము మంచి దగుట సంగీత
ముకూడ నేర్చెను.

పావలినలన ప్రభుని దర్శించుట కొకప్పు డాచార్యులు పయనమైరి.
అదొరకేరు సీతారామయ్య. కవు లనిన నా ప్రభువున కభిమానము.
ఆయనను దర్శించి నరసింహాచార్యుఁ డీవిద్యము చదివెను.

పండికొండకు నీర్తి పలిగలియు

పాలకడలికి మీఁగడ పనికిఁ దగుకు

కళికిఁ దనకందుమానువఁ జాలునుండు

కొనఁ డదేలాకొ శ్రీరామకుమరయేక

ఇదివిని రాజు రసికుఁడగుట నరసింహాచార్యుని తన యాశ్చర్యకవిగ నుండ
నడిగించెను. ఇతఁ డిది యంగీకరింపక యిట్లు చెప్పెను. “నేను కొంత
కాలము క్రితము శ్రీ విజయనగరము మహారాజు విజయరామగజపతి
పేట్ల యడవి పేటకు పాలకొండ గ్రామమున విధిసినపుడు

నేనాయన దర్శనము చేసియుంటిని. ఆ మహారాజా నా పద్యములు విడి
యానెడిది విజయానగరము రమ్మని సేవిచ్చెను. ఆయన యాజ్ఞచే
మఱొకపుడు రాజధానిఁ జొయి జమ్మి వాసుదేవరావుపంతులుగారి
సాహాయ్యమున అనంద విజయతిలకమారరాజేంద్రుని నందగింపఁగలిగితిని
వారు నా కటతాథోరణి కాండపడి నన్ను దమయ్యుద్ధ నుంచెద మనిరి.
ఇంతలో మహారాజగారు నాటు బుగ్గఁ గాళిఁ బోవ నయ్యెను.
నన్నును దమతో రమ్మని చెప్పిరి. కాని నేను వెళ్ల వియ్యలుగలేను.
మేము తిరిగి వచ్చినతిరువాత దర్శనము చేయఁడని నాకుఁ జెప్పి
వా రేగిరి. కావున నే నన్యాక్రయము చేయఁజాలను.”

నరసింహాచార్యునిమాటలు విని వావిలివలసప్రభువు అబ్బురపడెను.
అప్పటి కీకవివయస్సు ఇరువదిరెండేండ్లుమాత్రము. అంతలో నీకవి
తల్లితో దక్షిణదేశయాత్ర చేయుచు శ్రీరంగమునకు వచ్చి యుద్భటఁ
గొంతకాల ముండెను. అప్పుడే “వీరభవత్కన్య ! రంగేశవేదకన్య” అను
మకుటమున నొక కథకము రుక్మిణీకల్యాణ కథాత్మకముగ రచించెను.
ఈ కథకము వావిళ్ళవారును, చెలికాని లచ్చారావుగారు నుద్ధరించి కథక
సంపుటములలోఁ బ్రకటించిరి. అందలి యొకపద్యము :

నీ కట్టినదలిస నెట్టి కన్నుల నద్ది
యొత్తరీయంబు నుండుకొందు
నీ కుచ్చిడిచిన నిరుపమ మూల్యముల్
ముదముది కొద్దు లో ముడిదికొందు
నీ మహాక్షరపాద నీరేణిర్థములు
చేద్రావి నిరమునఁ జేరికొందు
నీ నెట్టికప్రంపు నెట్టిదె మాతృతీ
ప్రమృతంబుగాఁ గల నందుకొందు
నీ మహాక్షర పాద మనుకొల్ప
నీ మహాక్షర పాద మనుకొల్ప
నీ మహాక్షర పాద మనుకొల్ప
నీ మహాక్షర పాద మనుకొల్ప

శ్రీరంగమూస నొకవత్సర ముండి నరసింహాచార్యుఁ డింటికివచ్చెను. శ్రీవిజయ నగర ప్రభువులును గాళినుండి వే చేరిరి. మన కవి మరల మహారాజ దర్శనముచేసెను. ఆనందగజపతియు వీరి కవిత్వగోష్ఠి కలగి వీరిని మరిమరి ప్రేమించుచు వార్షిక బహుమాన మొనఁగుచుండెను. ఆనందగజపతి చెప్పుటచే మహారాజు విజయరామగజపతికిని నరసింహాచార్యుని కవిత్వ పాండిత్యాదులపై విశ్వాసము కలిగినది. అప్పు డా మహారాజుపై మన కవిపరుఁ డిట్లు చెప్పెను.

ఈ జగమందు నిందు నటులెల్లరకుం గనువిం దొనర్చుమై
యోజ గనంగ రాజనుట కల్లుము సందియ మొంగ దిందుగ
రాజను మాట మా విజయరామస కేంద్రునకే పొసంగు పై
రాజులు శోకవహ్ని మదిరాజుట రాజు లనంగఁ జెల్లెడిక.

ధక్కా డధాంకరణ రవ
ఫక్కత్పణివ ఫణమణి నిపతనజ శూల
స్పృక్కర్ణ కుహర ఘుర్జుర
ముగ్ధోలపభీత గుప్తముఖ కూర్మేంద్రా!

ఈ పద్యములు విని విజయరామరాజు చాల సంతోషించి నరసింహా చార్యుని తన సాష్టానకవిగ నాదరించెను. భర్తృహరి మున్నగు కృతులు మహారా జీ పండితునికడఁ బఠించెను.

కూరెళ్ళ రామకాశ్రిమను పండితు లొకరు “ ఉరూముఖం చుంబతి వానుడేవ ” అను సుసున్య నిచ్చి పూరింపుడని నరసింహాచార్యుల నడిగి నపు డాయన తడవుకొనకుండ

భవిష్యదీశోవయసుం విచింత్య
హిమాలయస్థాలయమేత్య కిం తే
సుతేతి చోద్ధృత్య శిశుత్వ చాగ్ధ
ముమాముఖం చుంబతి వానుడేవ.

అని చదివెను. అశువున నింత యందముగఁ జెప్పుట యబ్బరము. సంస్కృతాంధ్రములు రెండింటను వీరికవిత ప్రాభతరము. తెలుఁగున వీరు ప్రాసినది తక్కువగ నున్నది.

ఈ సమస్యపూర్ణ మెంత రమణీయమగు నున్నదో యరయవచ్చును.

స్మిగ్ధత దేవదానవులు చెచ్చర మంవర భూధరంబునన్

ముగ్ధత వానుకి న్సోసిది (మోయ మధింప హలాహలంబు ని

రక్షణము నేయ వ్రదిలిఖరంబులు విచ్చి శరణ్యుఁ డుండియున్

దుగ్ధ పయోధిమధ్యమున దున్నుచి గ్రమ్మ నడలు చిత్రపా !

కవికల్పద్రుమ మనందగు నానందగజచరి గూడి లోఁ బరమపద

మందెను. ఆయన గతించిన ఔనుక నరసింహాచార్యుని కల మాఁగిపోయినది.

ఇంత విరక్తి నంది భగవదూపాసనమునఁ గదళాచు నీభగవత్కవి యెనుబడి

యేండ్లు జరింది ౧౯౨౭ లో జనయాత్రచాలించెను. కూచిమంచి తిమ్మ

కవివలె నరసింహాచార్యులును నలుగురు ప్రభువులకాలమున నుండి

ననుట రొంక విశేషము.

ఈ కవి తెనుగుకృతులలోఁ గొన్ని చాటువులు, రంగేళ కథకమును
కాశ్యపముగ నుండఁగలవు. సంస్కృతాంధ్రములలో వీరి కవిత్వపు
మచ్చలు మఱి రెండు.

పతి పతనము :

రాగోయం మధురాధరే క్షిప్రమహాం సింహచలాధీశ తే

కానం తప్పుదాడు కుభ్రానఖరజోక్తాన్ని మధుః కర్మతి

రె: సింహాచలనాథ సాహి: అలికం వ్యధాశ్రయ: సాదనా

శ్వేతార్జున్యైరి రమ్యత్ర వనతిం బేరీ ప్రభామూచిరమ్.

ప్రకటన : 107

అంకం: ౬౬ (కంఠం) కమలం గ్రంథం

1706-1707 1708-1709 1710-1711 1712-1713 1714-1715 1716-1717 1718-1719 1720-1721 1722-1723 1724-1725 1726-1727 1728-1729 1730-1731 1732-1733 1734-1735 1736-1737 1738-1739 1740-1741 1742-1743 1744-1745 1746-1747 1748-1749 1750-1751 1752-1753 1754-1755 1756-1757 1758-1759 1760-1761 1762-1763 1764-1765 1766-1767 1768-1769 1770-1771 1772-1773 1774-1775 1776-1777 1778-1779 1780-1781 1782-1783 1784-1785 1786-1787 1788-1789 1790-1791 1792-1793 1794-1795 1796-1797 1798-1799 1800-1801 1802-1803 1804-1805 1806-1807 1808-1809 1810-1811 1812-1813 1814-1815 1816-1817 1818-1819 1820-1821 1822-1823 1824-1825 1826-1827 1828-1829 1830-1831 1832-1833 1834-1835 1836-1837 1838-1839 1840-1841 1842-1843 1844-1845 1846-1847 1848-1849 1850-1851 1852-1853 1854-1855 1856-1857 1858-1859 1860-1861 1862-1863 1864-1865 1866-1867 1868-1869 1870-1871 1872-1873 1874-1875 1876-1877 1878-1879 1880-1881 1882-1883 1884-1885 1886-1887 1888-1889 1890-1891 1892-1893 1894-1895 1896-1897 1898-1899 1900-1901 1902-1903 1904-1905 1906-1907 1908-1909 1910-1911 1912-1913 1914-1915 1916-1917 1918-1919 1920-1921 1922-1923 1924-1925 1926-1927 1928-1929 1930-1931 1932-1933 1934-1935 1936-1937 1938-1939 1940-1941 1942-1943 1944-1945 1946-1947 1948-1949 1950-1951 1952-1953 1954-1955 1956-1957 1958-1959 1960-1961 1962-1963 1964-1965 1966-1967 1968-1969 1970-1971 1972-1973 1974-1975 1976-1977 1978-1979 1980-1981 1982-1983 1984-1985 1986-1987 1988-1989 1990-1991 1992-1993 1994-1995 1996-1997 1998-1999 2000-2001 2002-2003 2004-2005 2006-2007 2008-2009 2010-2011 2012-2013 2014-2015 2016-2017 2018-2019 2020-2021 2022-2023 2024-2025 2026-2027 2028-2029 2030-2031 2032-2033 2034-2035 2036-2037 2038-2039 2040-2041 2042-2043 2044-2045 2046-2047 2048-2049 2050-2051 2052-2053 2054-2055 2056-2057 2058-2059 2060-2061 2062-2063 2064-2065 2066-2067 2068-2069 2070-2071 2072-2073 2074-2075 2076-2077 2078-2079 2080-2081 2082-2083 2084-2085 2086-2087 2088-2089 2090-2091 2092-2093 2094-2095 2096-2097 2098-2099 2100-2101 2102-2103 2104-2105 2106-2107 2108-2109 2110-2111 2112-2113 2114-2115 2116-2117 2118-2119 2120-2121 2122-2123 2124-2125 2126-2127 2128-2129 2130-2131 2132-2133 2134-2135 2136-2137 2138-2139 2140-2141 2142-2143 2144-2145 2146-2147 2148-2149 2150-2151 2152-2153 2154-2155 2156-2157 2158-2159 2160-2161 2162-2163 2164-2165 2166-2167 2168-2169 2170-2171 2172-2173 2174-2175 2176-2177 2178-2179 2180-2181 2182-2183 2184-2185 2186-2187 2188-2189 2190-2191 2192-2193 2194-2195 2196-2197 2198-2199 2200-2201 2202-2203 2204-2205 2206-2207 2208-2209 2210-2211 2212-2213 2214-2215 2216-2217 2218-2219 2220-2221 2222-2223 2224-2225 2226-2227 2228-2229 2230-2231 2232-2233 2234-2235 2236-2237 2238-2239 2240-2241 2242-2243 2244-2245 2246-2247 2248-2249 2250-2251 2252-2253 2254-2255 2256-2257 2258-2259 2260-2261 2262-2263 2264-2265 2266-2267 2268-2269 2270-2271 2272-2273 2274-2275 2276-2277 2278-2279 2280-2281 2282-2283 2284-2285 2286-2287 2288-2289 2290-2291 2292-2293 2294-2295 2296-2297 2298-2299 2300-2301 2302-2303 2304-2305 2306-2307 2308-2309 2310-2311 2312-2313 2314-2315 2316-2317 2318-2319 2320-2321 2322-2323 2324-2325 2326-2327 2328-2329 2330-2331 2332-2333 2334-2335 2336-2337 2338-2339 2340-2341 2342-2343 2344-2345 2346-2347 2348-2349 2350-2351 2352-2353 2354-2355 2356-2357 2358-2359 2360-2361 2362-2363 2364-2365 2366-2367 2368-2369 2370-2371 2372-2373 2374-2375 2376-2377 2378-2379 2380-2381 2382-2383 2384-2385 2386-2387 2388-2389 2390-2391 2392-2393 2394-2395 2396-2397 2398-2399 2400-2401 2402-2403 2404-2405 2406-2407 2408-2409 2410-2411 2412-2413 2414-2415 2416-2417 2418-2419 2420-2421 2422-2423 2424-2425 2426-2427 2428-2429 2430-2431 2432-2433 2434-2435 2436-2437 2438-2439 2440-2441 2442-2443 2444-2445 2446-2447 2448-2449 2450-2451 2452-2453 2454-2455 2456-2457 2458-2459 2460-2461 2462-2463 2464-2465 2466-2467 2468-2469 2470-2471 2472-2473 2474-2475 2476-2477 2478-2479 2480-2481 2482-2483 2484-2485 2486-2487 2488-2489 2490-2491 2492-2493 2494-2495 2496-2497 2498-2499 2500-2501 2502-2503 2504-2505 2506-2507 2508-2509 2510-2511 2512-2513 2514-2515 2516-2517 2518-2519 2520-2521 2522-2523 2524

తెలంగాణ ప్రభుత్వం

החל מיום חתימת הסכם המנדט, הועברו כל ההחלטות וההחלטות

కొంకొండ వేంకటరత్న శర్మ

1842-1915

నియోగికాభియులు. జన్మస్థానము వినుకొండ. నివాసము చెన్నపట్టణము. రాజమహేంద్రవరము, జననము 14-3-1842 సం॥ నిర్యాణము 1915. కవికర్తృ కృతులు: పంచతంత్రము, సింహాచల యాత్ర, విశ్వేశ్వరశతకము, విశ్వేశ్వరీయ ప్రబంధము, కుమారస్వసించాము, ధనంజయవిజయ వ్యాయోగము, నరకాసుర విజయ వ్యాయోగము, మంగళగిరి మాహాత్మ్యము కోరుకొండ మాహాత్మ్యము, గోదావరీ వర్ణనము, గోవిందమంజరి, దీక్షితచరిత్రము, యుగరాజ పర్యటనము, పోయం ఆఫ్ ది ప్రిన్స్ ఆఫ్ కేల్పు-విజిట్టు ఇండియా - ఇత్యాదులు.

వేంకటరత్న శర్మగారు “మహామహోపాధ్యాయ” అని కొనియాడఁబడిన పండితులు. చిత్తూరు మండలములోని ‘తిరువల’ గ్రామమున పెరిగిన శ్రీ తనుమధ్యా చిల్వ నాథేశ్వరులభక్తులు వీరు. తత్కరుణా కటాక్ష సంప్రాప్త కవితావిద్యా ప్రవీణులు. గుంటూరిలో విద్యాభ్యాసము చేసిరి. చెన్నపురి రాష్ట్రీయ కళాశాలలోఁ బండితపద మధిష్ఠించిరి. రాజమహేంద్రవర రాజకీయ శాస్త్రకళాశాలయందుఁ బ్రథానాంధ్రపండితులై ముప్పదియేండ్లుద్యోగించిరి. కవిబ్రహ్మయనియు, అక్షరసంఖ్యాచార్యులనియు వీరి బిరుదములు. మహామహోపాధ్యాయ మహావిరుదమందిన తెలుగువారిలో వీరు తొలివారు. “ఆంధ్రభాషాసంజీవిని” వీరు నడపిన తెలుగు పత్రిక. ప్రసిద్ధిగాంచిన నాటి పత్రికలలో నిది యొకటి. అముద్రిత గ్రంథదంతామణి-కళావతి వివేకవర్ధని-శశిశేఖ మున్నగుపత్రికలు మహోత్తమ కచయితల సంపాదకత్వమున వెలువడుచుండిన దివసము అవి. నాడు ‘ఆంధ్రభాషాసంజీవిని’ యున్నదాపుములో పెరిగినది. వేంకటరత్నమునకుండు గారికి ధర్మవరము తామరపూజాచార్యులు, రాయదుర్గము నరసయ్య

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య పండితుఁడు వేంకటరత్నముపంతులుగారి
చిర్యేశ్వరీయాది కృతులు విమర్శించిపై చెను. ఆయీ విషయములకు
సముద్రిత గ్రంథచింతామణి యరయనగును. వేంకటరత్నకవి కవిత
సంస్కృతసమాస నిబిడము. ఈయనకు సంస్కృతభాషా పాండిత్యము
తక్కువయనియుఁ దెలుఁగున గట్టిశక్తి కలదనియు విమర్శకు లనిరి. అది
మనము నహింపరాని మాట. వీరు వెండి, బంగారము మున్నగు
క్రొత్తరకపు వృత్తములు కల్పించి తమ ప్రబంధములలోఁ జేర్చిరి.
సీ. చిటిపాటి కొంపలు చిన్నవి పెద్దవి

యిండ్లు విద్యలు దారి కిరుగెలతుల
నారు పోసినయట్లు వారక యెన్నేని
పూర్వాచరణముల పోల్కిఁ దనర
మరికొన్ని సుగృహపార్శ్వములు నూత్నాచార
ముల యట్లు పైవయి మురుపుసూపఁ
జైత్యద్రుమంబుచే సత్రంబులుగ వార
మున కొకసంతయె యొనర విపణి
గా నధిత్యకన్యహారి నికాయమె ఘన
రాజమందిరముగఁ గడు రాజిలంగ
జానపద జన సహజమయైనఁ జొర
కోవిదావాసము నగుఁ గోర్కొండపురము.

‘కుమార నృసింహము.’

వీరేశలింగముపంతులుగారును వీరును పరస్పర గ్రంథ విమర్శనములు
గావించుకొనిరి. ఆ గ్రంథవిమర్శనములు క్రమముగా వ్యక్తిదూషణము
లకుఁ జేరి విసుగుపట్టించినవి. అయినను భాషాజిజ్ఞాసువుల కా విమర్శన
ములు కొంత యుపయోగపడిన వనవచ్చును. వేంకటరత్నముపంతులు
గారు ‘అంధ్రభాషాసంజీవిని’ పత్రిక కనుబంధముగా హాస్యసంజీవిని

ప్రకటించిరి. వీరేశలింగముపంతులుగారును 'వివేకవర్ధని' ప్రక్క హాస్య వర్ధని పెలువరించిరి. ఇవి యనోన్యోన్యవివాదములలోఁ జాలకాలము చెల రేఁగినవి. ప్రసిద్ధపండితుఁ డన్నవాఁ డల్ల వేంకటరత్నముపంతులుగారి గ్రంథములు విమర్శించెను. దీనికిఁ గారణము ; ఆయన సంస్కృతాంధ్ర ములం దనమానపండితుఁడై మహామహాపాఠాధ్యాయుఁడను నగ్గలపు చిరుద మా నాఁ డాంధ్రులలో నందుకొనుటయే యసహ్యమును.

‘పలుకు దయ్యమా, ఇది పాయసమమ్మా! బమ్మదయ్యపుటిల్లాలా! ఇది పానకమమ్మా! త్రాగుమమ్మా!’ అను రీతిని మాటాడు గ్రాంథిక భాషాస్వరూపుఁ డీయన. ఇంటిలో భార్యకడను, బజారులో దుకాణము కడను వీరు గ్రాంథికసంభాషణము గావించెడివారు. అంత పట్టుదల. అఱవము, కన్నడము నెఱుఁగుదురు. వీరు రచించిన విశ్వేశ్వరీయమున కఱవమున మాతృక యున్నదట. ‘గీతమహాసటము’ అను పురితో జయదేవుని గీతగోవిందమువంటి కృతిని వీరు సంస్కృతమున నుత్తరించిరి. విద్యావినోదము పనప్పాకము అనంతచార్యులుగారు పంతులుగారిని “ఆంధ్రా బాన్సన్” అని పిలుచుచుండువారు. ఇట్టివి నెఱుఁగువారికి సదా స్మరణీయుఁడుగదా!

బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు

1827-1891

ద్రవిడదేశశైష్ట్యము. జననము. 1827 సం॥ నిధనము 20-3-1891సం॥
పుట్టుక సాగపట్టనము. నివాసము చెన్నపట్టనము. రచించినగ్రంథములు:
సౌందర్యరాజస్వామిశతకము 1849-శైక్యతదీపిక, పదార్థనామకోశము,
బాలచంద్రోదయము, 1871 - అలఘుకాముది1872-నీతిమాల 1872-
సతీధర్మసంగ్రహము, ప్రపన్న పారిజాతము 1887 - అంద్రశబ్దమంజరి,
ఉపాధ్యాయబోధిని, వినాయక శతకము, త్రిలింగ లక్షణశేషము,
శబ్దరత్నాకరము 1855.

సీతారామాచార్యులుగారి పేరు చెప్పినంతనే శబ్దరత్నాకరము, ప్రౌఢ
వ్యాకరణము జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండును. శబ్దరత్నాకరప్రాశస్త్యమును గని
పట్టి చెన్నపురిలోని దేశభాషాగ్రంథకరణసభ వారాచార్యులుగారి కైదు
వేలు నన్నాసముగా నిచ్చిరి. నిజమాలోచించినచో నైదులక్ష లిచ్చినను
తెలుగువారు వారియప్పు దీర్చుకొనలేరు. “శరీరకష్టమును విత్తనష్టమును
నించుకేనియుం బాటింపక” తెలుంబవల్లు శ్రమించి రచించిన నిఘంటు
వని నిఘంటుకారులు వ్రాసికొనియేయున్నారు. శబ్దరత్నాకరములోని
శబ్దములరూపనిర్ణయము నర్థనిర్ణయము శాస్త్రసమ్మతమైనది. పూర్వ
నిఘంటువులకంటె నిది బహువిధముల మేలైనది. అక్షరక్రమముగా
రచింపబడిన నిఘంటువులలో నిది శ్రేష్ఠము. తెలుగున సీరకమైన
నిఘంటువులకు దారితీసినవారు ఎ. డి. కాంబెలు పండితుఁడు, సి. పి.
బ్రానుపండితుఁడును. వీరిర్వూరు నాంగ్లేయులే. అక్షరక్రమనిఘంటువుల
తెలుగులో పెలయుట కాంగ్లేయులదే యాదిభిక్షము.

తరువాతఁ బరవస్తు చిన్నయనూగిగా రాంధ్రజనసామాన్యమునకందు
పాటులో నుండునటు లొక తెలుగుపదముల నిఘంటువును రచింపఁ

దలచి పదములు ప్రామాణికగ్రంథములనుండి యెత్తివ్రాసికొని యచ్చటచ్చటఁ గొన్ని పదముల కర్థనిర్ణయము చేసికొని యీమహాకోద్యమము తుదముట్టకుండఁగనే పరమపద మలంకరించిరి. వారియనంతరము నీతా రామాచార్యులవారు సంస్కృతాంధ్రపదములు శబ్దార్థములు గొన్ని ప్రయోగములు చేర్చి శబ్దరత్నాకరము సంధానించిరి. ఇది 1885 లో వెలువడినది. శబ్దరత్నాకరము శరువాత్ 'శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు' వెలువడిన విషయము తెలుఁగువారికిఁ దెలిసినదే.

చిన్నయసూరి వెనుక లాక్షణికులలో నీతా రామాచార్యులుగారు ముఖ్యులు. ఈయన సూరికి శిష్యుడని వ్రాసికొనలేదు. కాని శిష్యుడైనట్లు జనశ్రుతి. ఆచార్యుల వారు కొండొకచో నిటులనుచున్నారు. "పరవస్తు చిన్నయసూరిగారి కాంధ్రమునందును దదుపయుక్త సంస్కృత ప్రాకృతములయందును దలస్పర్శియగు పరిజ్ఞానము కలదని వారుచేసిన లక్ష్యలక్షణగ్రంథములే నిరూపించుచున్నవి. మేము వారితోఁజరకాలము సావాసము చేసియుంట వారిపాండిత్యము మాకనుభవసిద్ధము." ఇది చూచి మీరి కైజ్యోపాధ్యాయుక తెలిసికొన వచ్చును.

ఆచార్యులవారు వండితోత్తముఁడు సజ్జనాగ్రేసరుఁడునగు తమ తండ్రిగారికడ విద్యాభ్యాసము చేసిరి. కవితారసభార యథోచితముగఁ బసినాటనే కలిగినది. అప్పుడు బాలవయోవస్తాకాల వాసస్థానమైన నాగపట్టణములో నున్న సౌందర్యరాజ స్వామిపై శబ్దాలంకారభరిత మైన శతక మొకటి రచించిరి. ఈశతకము శతకకవిచరిత్ర గాదులకు దొరకినది. కవిత ప్రాథమికమైనను నిటులు మాధురీభరితముగ నున్నది.

మౌళికమాల నామశరదా

శరదాసితగాత్ర భక్తజనహితవరదా !

వరదామరుచిర సురదా

సురదాస్య మహిత సుఖాజ్ఞ మందరరాజా !

మలయజ శిశిర తనురుచిర

జలరుహదళ సదృశనయన జలనిధిశయనా !

కలరవ కలిత కటకయుగ

నులలిత మృదుపద పయోజ ! నుందరరాజా !

ఇది వ్రాయునాటికి గవి యీదు ఇరువది రెండేడులు. అప్పటికి జిన్నసాహితీయుఁ గవితాధోరణీయుఁగల యాచార్యులుగారు, ఇంక నిచట కూవమండూకమునలె నుండరాదని సమీపమునఁగల మదగా నునకు వచ్చెను. వచ్చి యానాఁడు చెన్నపురిలో మంచి వ్యుత్పన్నుఁడై, ప్రామాణికుఁడైయున్న పరవస్తు చిన్నయనూరిని జేరి యతనితో ననేకవిషయములు చదివెను. నూరి రాజధానీకళాశాలలోఁ బ్రధాన పండితుఁడు. పురాణము హయగ్రీవశాస్త్రిగారు రెండవపండితులు. ఈయిద్వార సాహచర్యము సీతారామచార్యులుగారికి విద్యాసంగ్రహణమునఁ జాల నుపకరించినది. 'శబ్దరత్నాకర' నిఘంటురచనాబీజ మార్యులవారి హృదయకేదారమునఁ బడినది యీసమయమే. నూరి యహోరాత్రము లడేపనిగా విశ్వనిఘంటురచనోపయోగి పరికర సంగ్రహణ మొనరించుచున్న సమయమిది. పాపము ! అతనితలఁచినపని పూర్తికాకుండ గనే 1862 మ్రొంగిపైచినది. నూరి తత్సమపదమాలకర్థమా వ్రాయవలయునని తలపెట్టలేదు. మన యాచార్యులుగారు తత్సమ పదములుచేర్చి, నూరినిఘంటువు నాదర్శముగాఁదీసికొని సర్వప్రశస్త్యముగా "శబ్దరత్నాకరము" నావిష్కరించిరి. నూరి గతించిన 1862 లో నారంభమై యించుమించు చిరువదిమూడేడుల వఱకు సాగి 1885 లో నీనిఘంటువు బయటికివచ్చినదని చరిత్రజ్ఞానువులకుఁ దెలివిడి. శబ్దరత్నాకరరచన సాగుచున్న కాలముననే యాచార్యులచా రనేకకృతులు వ్రాసిరి. నిఘంటునిర్విఘ్న పరిసమాప్తికి 'వినాయక శతకము', రచించిరి. దానితోని పద్యములు సొగసుగా నున్నవి.

పంకర తొండము చేటల

పొంకము గలచెవులు పెద్దపొట్టయుఁ దగ ని

ర్వంకల వందులు వొగడంగ
 బింకముతోఁగాల్తువయ్య పేర్వెనకయ్యా!
 తల్లిని పరిగొన భక్తుల
 కుల్లానము పుట్లఁజేసి యురు మదభారల
 పెల్లిగొన సొంపుమానెడు
 బల్లిదు నినుఁ గొల్తునయ్య భవు వెనకయ్యా !

పాతశాలలకుఁ బనిచేయు విభ క్తిదీపిక, బాలచంద్రోదయము, ఆలఘు
 కాముది, వైకృతదీపిక మున్నగు చిన్న పుస్తకములుకూర్చిరి.

ఇవియెల్ల నటుండె, శబ్దరత్నాకరముతరువాత నాచార్యులవారికిరిని
 ధ్రువముచేయుగ్రంథము ప్రాథవ్యాకరణము. నిఘంటురచనాకాలమున
 భారతాదిగ్రంథ పరిశోధనమావలనఁ గలిగినఫలమే ప్రాథవ్యాకరణము.
 నూరి బాలవ్యాకరణమునకు శేషగ్రంథమగుట దీనికిఁ దిలిజ్జలక్షణశేష
 మని పేరుంచిరి. నూరివలె నాచార్యులుగారికి నూత్రపఱుచుటలోఁ
 బొందిక కుదురలేననవలయును. ఆచార్యులుగారు వ్రాసికొనినట్లు, ఇందలి
 లక్షణము లసాధారణములనియు నియ్యది విద్యార్థుల కత్యంతోపకా
 రక మనియు ననుటలో సందేహములేదు.

జ్యోతిషము నీతారామాచార్యులుగారి దృష్టిలోఁ బరమ ప్రామాణి
 కుఁడు. జ్యోతిషపదములు వేళ్ళలభినయించునపుడువీరుచెవులు కోసికొను
 వారట. అభినయాభిరుచియాచార్యులుగారికిఁ బెద్దదని పెద్దలవలనవినుట.

వీరు చెన్నపురిలోని బోధనాభ్యసన పాఠశాలలో ద్వితీయఃపాద
 తులుగా 1864 లో మొట్టమొదటఁ బ్రవేశించిరి. అక్కడినుండి రెండేం
 ద్లకు ప్రథమపండితస్థాన మాక్రమించి యావజ్జీవ ముచటనే గడపి చెన్న
 పురిలో నాడుద్యోగించెడి కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ, చదలువాడ
 నీతారామశాస్త్రి మున్నగువారితోపాటు నీతారామాచార్యులవారు
 నొక పండితస్థానము నాక్రమించిరి. శబ్దరత్నాకరము చదలువాడ నీతా
 రామశాస్త్రిగారేసంధానింపఁగా, వారితరువాత నీతారాచార్యులు తమ
 పేర దాని నిండించుకమార్పులుచేసి ప్రకటించుకొని రని నమ్ముఁ జాలని
 ప్రశ్న.

ఆదిభట్ట నారాయణదాస కవి

1864-1945

పేరూరు ద్రావిడ కాళీయ బ్రాహ్మణుడు. భారత్యాజన గోత్రుడు. తల్లి: లక్ష్మీ నరసమాంబ. తండ్రి: వేంకటచయనులు. జన్మ స్థానము : అజ్జాడ గ్రామము. నివాసము : విజయనగరము. పుట్టుక : 1864 ఆగష్టు 31 వతేదీ. నిర్యాణము: 1945 జనవరి 3 వతేదీ. ముద్రిత గ్రంథములు: హరికథలు:- ౧. జానకీశపథము ౨. రుక్మిణీకల్యాణము ౩. అంబరీష చరిత్రము ౪. హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము ౫. భీష్మచరిత్రము ౬. గండేంద్రమోక్షము ౭. మార్కండేయోపాఖ్యానము ౮. ప్రహ్లాద చరిత్రము ౯. సావిత్రిచరిత్రము ౧౦. ధ్రువోపాఖ్యానము ౧౧. యథార్థ రామాయణము ౧౨. భగవద్గీత [వేల్పుమాట] శతకములు:- ౧౩. రామశతకము ౧౪. శివశతకము ౧౫. ముకుందశతకము. ౧౬. మత్స్యంజయ శతకము ౧౭. సూర్యనారాయణ శతకము ౧౮. సత్యవ్రత శతకము ౧౯. సూర్యగంటి ౨౦. వేల్పువంద ౨౧. బాటసారి [కావ్యము] ౨౨. నవరస తరంగిణి [షేక్స్పియర్, కాలిదాసకవుల కవిత్వపు సాగనులు విమర్శించునది] ౨౩. పురుషార్థ బోధిని ౨౪. ఉమర్ ఖయ్యామ్ [పారశీకకృతికి సంస్కృతాంధ్ర ములలో పరివర్తనము] ౨౫. ఋక్సం గ్రహము [తెనుఁగులో సంగీత కృతి] ౨౬. వెన్నుని వేలుపేరుల వెనుకరి [విష్ణుసహస్రనామసంకీర్తనము నకుఁ దెలుఁగుసేత] సంస్కృతభాషలో:- ౧. కాశీశతకము ౨. రామచంద్రశతకము ౩. శ్రీకృష్ణకథామృతము [సంస్కృతభాషలో హరిగాథ] ౪. తారకమ్ (కావ్యము)

ప్రఖ్యాతపురుషుల జాతకములు బహువిచిత్రముగ నుండును. సాధారణముగఁ జిన్ననాటఁ బడరానిపాట్లు వడినవారు పెద్దతనమున విడుపు లేని విభవము లనుభవించుట చూచుచున్నాము. విశ్వఖ్యాతి నార్జించిన నేటి దేశనాయకుల, నేటి మహాకవుల, నేటియుత్తమపురుషుల జీవిత చరిత్రములు చదివికొన్నచో మన కీవిషయము విస్పష్టమగును.

అదిభట్ట నారాయణదాసుగారి నెఱుగినివాని నెనుగువారిలో నుండరు. ఆయన హరికథాకథనమున గాన్పల్లభిష్టా. సంస్కృతములో, ఆంధ్రములో, ఆంగ్లములో నాయన యుండే వేసిని చేయి. ఎన్నో భాషలయం దద్భుతముగాఁ గవిత చేప్పెను. ఎన్నో భాషలయం దసన్య సామాన్యముగా హరికథలు పాడెను. ఆంధ్ర దేశీయులేకా, యన్య దేశస్థు లెందరో నారాయణదాసుగారిని బ్రహ్మకథము వట్టి. అట్టి మహాశయుని చిననాటి మనుగడను గూర్చి యులోచించినచో నేడౌ శృర్యపడుదుము. దాసుగారిది సిరిగలకుంటంబముకాదు. తిండి వేంకట చయనులుగారుశ్రౌతస్మార్తములు దిట్లముగా నచ్చిన లబ్ధివగూలు. ఆయనకుఁ గల యైదుగురు పుత్రసంతానములోను కడవటివాఁడు నారాయణదాసు. పై నలువురు సోదగులు నేదోరకముగా విద్యావంతులై ప్రయోజకు లయిరి. కడకు, కడవటి సంతతి ప్రయోజకతనుగూర్చి శల్లి వెఱపు. పసినాటనే తండ్రి నెడఁబాసిన కొడుకును శల్లిగారు లక్షి నరసమాంబ బుజ్జగించి యుగ్గఁబాలనో భాగవతశ్లోకమును బోధించి నది. ఒకముచ్చట చెప్పుకొందురు. 'గుంప' యను శివక్షేత్రమున శివరాత్రికి గొప్పతీర్థముజరుగును. ఆతీర్థమునకుఁ దల్లిలో నారాయణదాసు ప్రయాణమాయెను. బండి యెక్కి తల్లి కొడుకులు వచ్చు చుండఁగాఁ బుస్తకములమ్ము నంగడి పసిదాసు కంటఁబడెను. ఆ మహాణములో పోతనగారి భాగవతము బొమ్మలతో నున్న ప్రాతప్రతి యుండెను. అదిచూచుసరికి నారాయణదాసు తనయొడలు గగుర్వొడువ, పెంటనే బండియుటికి సాహుకారునొద్దకుఁబోయి యా భాగవత మర్థించెను. ఆ సాహుకారిపేరు దాసుగారి చరిత్రములో బంగారునీట వ్రాయఁ దగ్గ "రంగయ్య" యని అతఁడు "పసివానికి నీకు భాగవత మేలనయ్యా" అని పెటకారముచేయుట తల్లి బండిలోనుండి విని, "కాదు, వాఁడు చదువుకొందమని యభిలాషతో నడిగ

నోయి” యని ససూధానము చెప్పెను. వర్తకుఁడు భాగవతము తీసి
 గొలనారాయణదాసును బలింపుమనెను. అతఁడు గణగణ తడవుకొన
 కుండ రాగధోగణిగోఁ జదివెను. ఇటులే మఱొకఘట్టము, మఱొక
 ఘట్టముగా సావలుకారు స్లివానిచేఁ జదివించి విని బ్రహ్మానందవడి, భాగ
 వతపు బ్రత్యేకాక మరియొక యైదుసూపాయ లుపాయసముగాఁగూడ
 వానిచేతిగోఁ బెట్టెనట. ఆబేహాగి ‘రంగయ్య’ పేరు వేఱొకతూరి
 స్మరించు కొందఱు. సినాట మాత్యపదేశము, భాగవతసందేశము
 గుండియలగుఁ బట్టించుకొనియే నారాయణదాసు క్రమముగా కళా
 ప్రపూర్ణుడై వాసికెక్కినాఁడు.

దాసుగారికి సహజముగ నాటపాటలయందు మేటి యానక్తి
 మానులెత్తినది. అయిదాఁజేండ్లయూదునకే కళాబీజములు పొటమరించి
 నవి. విజయనగరమహారాజుగారి రాజకీయాంగ్లపాఠశాలలో నాంగ్ల
 విద్యాభ్యాసమునకు విఘ్నేశ్వరపూజ జరిగినది. ఆనాటికి వీరివయస్సు
 పదునాఱు సంవత్సరములు. 1886 గో ‘మెట్రిక్యులేషన్’ పరీక్షయందు
 నగ్గి ఎఫ్. ఏ. విశాఖపట్టణము ఏ. వి. యన్ కళాశాలలోఁ జదువుకు
 మొదలిడిరి. 1888 సం॥ ఎఫ్. ఏ పరీక్ష వీరిని తప్పించినది. అంతలో
 దానికి స్వస్తి. నిర్భగధవతసము వదలిన పిదప ఆంగ్లములో నెన్నో
 మొఁకువలు, మొఁకులు గుర్తించుటయేగాక పాఠసీకము, అరబ్బీ,
 ఉర్దూ, సంస్కృతము చెదివి తనపాండితికొక త్రొత్త వన్నె తెచ్చుకొనెను.

తొలుతనే ముచ్చటించవలసిన విషయ మొకటి యిపుడుజ్ఞప్తికి వచ్చు
 చున్నది. అసలు, తలిదండ్రు లిడిన నామకరణమువీరికి ‘సూర్యనారా
 యణ’ యని. “నారాయణదాసు” అనుటయే కాని యాపేరు చాల
 మంది మొఱుగురు. వారిబంధుకోటిలో మాత్రము ‘సూరన్న’ యని
 పిలుచుటవాడుక. ‘దాసు’ అనునుత్తరపదముతోఁగూడిన వ్యవహారము
 1886 సం॥ నుండి తెలుఁగునేలలో మంచి ప్రచారములోనికి వచ్చినది
 నారాయణదాసుగారి ‘హరికథా’ కల్పవృక్షమునకుఁ బ్రాకుడుగొమ్మ.

యైన జయంతి కామేశము గారిని తలపోసికొనవలసియున్నది. ఆయన బరంపురము నివాసి. దాసుగారి తొట్టతొలిపారిశ్రామిక సన్మానముచేసి, ప్రోత్సహించిన మహాదారుడాయన. అదియాది, మైసూరు సంస్థాన ములోనే కాక, పిఠాపురము, ఊర్లాము, చీకటికోట, శిర్సాపురాడి, మందసా, సిరిపురము, లక్ష్మీనరసాపురము, నంగడిగూడెము, నూజివీడు, వేంకటగిరి మున్నుగా నెన్నో జేశసంస్థానములలో వీరి కఖండ నత్కృతులు జరిగినవి. మైసూరు సంస్థానమునకు వీరు వెళ్ళినప్పటి ముచ్చట చెప్పవలసియున్నది. నారాయణదాసుగారి అన్నగారు సంగీతజ్ఞులు ఈయన యభివృద్ధికిఁ గొంతకారణ మాయన్నగా రేయని కొలవగు చెప్పుకొందురు. ఆయన గాత్రము సన్నవిడిది. నారాయణదాసుగారిది చెప్పనక్కరలేదు. బ్రహ్మాండమంతగొంతు. తమ్మునివెనుక నెన్నగారు సహకారగానముచేయుచుండు నలవాటు. మైసూరు వీరిగురువును వెళ్ళిరి. సంస్థాన విద్వాంసుల పరీక్షల కాఁగినఁగాని ప్రభుదర్శనముకాదు. మొత్తముమీఁదఁ బెక్కునాళ్ళకు దివాణములోని గాయకులు వీరిపాట వినుట కేర్పాటు చేసిరి. కొమ్ములుతిరిగిన పండితులు కూర్చుండి, నారాయణదాసుగారిని పీణవాయింతుటకును, వారియన్నగారిని పాటపాడుటకును నియమించిరి. ఇది జొత్తిగా రక్షింపలేదు. అప్పుడు దాసుగారు “తానుపాడెదనని, అన్నగారు పీణవాయింతు” నని చెప్పి గొంతెత్తెను. ఇంక బట్టబగ్గములులేవు. కొంతదూరములోఁ బడారు చేయుచున్నమహారాజు చెవిలో నమృతవర్షి వలె నారాయణదాసుగారి కంఠస్వరము చొఱబడినది. ఆశ్చర్యపడి, ఆయన తిన్నగావచ్చి స్వయముగా దాసుగారి విషయమడిగి తెలిసికొని యభినందించి బహుమానించెను. అది దాసుగారికి మైసూరుగాయకుల యెదుట, పండితుల యెదుట నొక జయధ్వజ ప్రతిష్ఠ. మైసూరు వృత్తాంతము పత్రికలలోఁ జదివి విజయనగరము మహారాజు ఆనందగజపతి నారాయణదాసును గుర్తించి, కానిపించుకొని సంస్థాన విద్వాంసునిగాఁ జేసెను.

ఈయనకు మహాకవిగా రావలసినపేరు హరికథకుఁడుగా వచ్చినది. హరికథా కథనములో వీరికిఁ జెప్పఁ దగిన శిష్యులు నేతిలక్ష్మీనారాయణ, వాజపేయమాజుల సుబ్బయ్య, చొప్పల్లి సూర్యనారాయణ మున్నగాఁ జెక్కురున్నారు, వారెల్ల గురువుల స్మరణకుఁ దెచ్చు హరికథా కేసరులు. నారాయణదాసుగారు ఆమవారు మగవారు కలిసి గజ్జెకట్టు మరాఠీ హరికథా విధానమును పూర్చి మనదేశపద్ధతిలోఁ గ్రొత్తమెఱుఁగులు కలిగించినారు. ఆయన త్యాగరాజువంటి భక్తుఁడు. సరిగా, త్యాగరాజు జయంతి నాఁడే దాసుగారు పరమపదము చేరుట మరచిపోరాని ఘట్టము. అదియటుండ, ఈయన జీవితము తిరుపతి వేంకటకవులజీవితముతోఁ గొంత పోలియుండుట మనము గమనింతుము. కవిత్వముపేరు చెప్పుకొని వారు ప్రతినంస్థానము, ప్రతిగ్రామము చూచినారు. హరికథల పేరుచెప్పుకొని నారాయణదాసు చూడని సంస్థానము, చూడని పురములేను. చెళ్ళపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారికి నేఁడు కవిత్వము చెప్పునాఁడెల్ల శిష్యుఁడు. నారాయణదాసుగారికి నేఁడు గజ్జె కట్టినవాఁ డెల్ల శిష్యుఁడు. ఈయిరువురికి సాక్షాచ్ఛిష్యులో, పరంపరా శిష్యులో, ఏకలవ్య శిష్యులో కానివారు తెనుఁగువారిలో నెందఱుం దురు? చెళ్ళపిళ్లకవిని స్మరింపక శతావధానము, నారాయణదాసును స్మరింపక హరికథ లే దన్నట్లుగా నున్నది. నారాయణదాసు పండితులలోఁ బండితుఁడు, కవులలోఁ గవి. గాయకులలో గాయకుఁడు. ఆయన నేఁటిసాధారణదాసులవలె మాటలు, పాటలు నోటబట్టుకొని చెప్పవలసిన ప్రారబ్ధయోగము కలవాఁడు గాఁడు. ఆశువులో నప్పటి కప్పుడు చెప్పుటయే యాయన యలవాటు. పరవాదులతో భాషించు నపుడు, అంత నిర్భీతి, అంత స్వవక్షస్థాపనశ్రీతి కలవారరుదుగానుందురు. నారాయణదాసు జీవితము మదపుటెనుఁగు మనుగడ. ఆ భోగ త్యాగములు వేతాకనిక సాగుట కష్టము.

వీరు విజయనగరము మహారాజుగారి గానరాజులుగా 1919 లో, బ్రథమాచార్యులుగా బ్రవేశించి 1986 వరకు సక్రమముగా నిర్వహించిరి. నాడు అధ్యాపకులుగనున్న శ్రీ ద్వారము వేదాచార్యుని నామ గారు నేడు ప్రధానాచార్యులు. ఇపుడి యువతకొన్ని విషయ మంతయు అదిభట్ట నారాయణదాసువారి జీవితముగా నాక భాగము. ఇత నామహావి రచనా విశేషములు: -

అచ్చ తెలుగు పోలుపులు నారాయణదాసువారి దిగ్విజయముగా మరియొక గూఢనిక కవిగిగాని, ప్రాక్షుల కవులయిన కూడినంది తిమ్మన, మున్నయినవారికి గాని తెలియ వలె చెప్పవేయుటకు నతి చుగా సాహసము కలుగుచుండును. అబ్బా! తెలుగుపై నెంత విబురపుఁ బ్రేముడిగల వ్యక్తి నారాయణదాసు?

గీ. మొలక లే తదనము, తిలమిలనెవకంబు,

మొగ్గ సోగదనము, పూవు తావి,

తేనె తీయఁదనము తెనునకే గాక

పరుష సంస్కృతాఖ్య భాష కేది?

సంస్కృతములో నీయన కవిత బహుమనోహరముగా నుండును. 'ఉమరుకయ్యాము' సంస్కృతాంధ్రములలో ననువదించి "ఫిద్దీగాల్దు" అంగ్లముతో, పారశీకములముతో వెలువరించిన విగిక్తి తెలుగు వాఙ్మయములో నుస్థిరముగా నిలఁబ డునది. దాని తెనుగుపీఠికలోని యీభాగము పరికించుట యవసరము. ఈమహాకవి తెనుగువచనరచన సౌవుల కది మహోదాహరణము కాగలదు.

"... ఉమరుకయ్యా మల్లిన మాటవన్నికంబట్టి యామేటి నాట కారి చదువరివేల్పుల నెఱిగించుటకై పన్నిన గుడిబొమ్మలవలె వేల్పు నెడ నెఱుకువగలవారి కుండఁదగిన తగులే పట్టనీళ్ళనియు వేల్పునల్లత్త టులవేఁడుకొను తలంపె యక్కలు గ్రావించుమిటారి యనియు స్పష్ట పెద్ద లిరువురకునూడ మిగుల గొప్పచవి పుట్టించుచుఁ జేయున నొకటి

చెప్పునదింకొకటియున్నా లేనిపోని వాలకములఁ దాము నలచిన కూడు
 గూర్చు, లఁ దనుతోటిపాటివారి నందఱం జెఱచియున్నామొక్కరే
 హాయిగానుండఁగోరి పెద్దల నడువడికిఁగింతయున్బడదారి ద్రొక్కమని
 గోటునఁదెగనీల్లుచుఁ బ్రాజదువులఁ బిక్కపెట్టి గ్రుడ్డెద్దు చేలఁబడునట్లు
 ఊర్చి రోలుచు లోలోనఁ జెడుపను లెన్నెన్నో చేయునాలియొచ్చు
 పొగడుఁబోతుంపదవు బయలుపెట్టి తనతోటిపాటివారికి మఁచవెరవు
 నేగ్గుటయే యః నాచేత వెల్లడింపించు నాయిలు వేల్పు ప్రొద్దు న్నొని
 యోడుచు నువరు కయ్యాము పద్దియమ్మలకు విరమగా నాయల్లిన
 యీకెలుఁగుపద్దెమఁ ల స్వల్పునుడి తోలినుంతయును లేసి నాటు పాటి
 మాటలతోడనే యిదివఱకే మాటలల్లువాగు స్థూర్ప దొరకొనఁ దెగింపని
 పట్టుదల న్దొంటి పెద్ద నుడిపడికట్లొక్కంతయు స్తప్పకేరికై న నిట్టి పారసి
 నుడుల వివరించు నాటుమాటలం బన్ననిక నలవికాని తెన్నునఁ గూర్చు
 గల్గితిని చాటుచు మఱియు మొట్టమొదట వెగటుగాఁ దోచిన దిను
 సైనం జవి చూచినకొలంగి నలవాటుమై నింపుగాక మానదు ననక
 నోర్సిగల మంచి చదువగుల కీ నాపన్నక కొనముట్ట నా రససికొలఁదిఁ
 జవిగొల్పక తీరదను నిందునమ్మి నంతతో నీవాఁత ముగించి
 నాఁడను.....”

అచ్చ తెనుఁగు రచన యింతస్వాధీనము చేసికొన, రచయితలు చాలఁ
 దక్కువగా నుండురు. ఎచన మేకాగ పద్యము కూడ హాయిగా సోయగ
 గా నడపించునేర్పు నారాయణదాసుగారితోఁ బుట్టివది ‘ఉమరు
 కైయాము’ లోనివే కొన్ని సంస్కృతాంధ్ర పద్యోదాహరణము
 లీయకుండ నుండఁగూడదు.

గీ. నడికారునకు స్థలకు

నడుమ నలరు తోటలోన నా విడిదట సం

దడి లేదు కొద్దిగొప్పల

గొడవ మఱి బదుకు కొరుకొన్నటు కడచున్.

ఆ.వె. పట్టనీ పొటలు చట్ట సైదము రొట్ట
 కోలుబుడ్డిలాలు కోపుమడ్డి
 నేను నీవు చాటుగా నెససిన వేడ్క
 దొరకుబట్టు లెట్టిదొరలకై న.

చె. ఏటియొడ్డునఁ జివురెత్తిన బీడు
 వేలుపువడుచు మోవిన్నట్టు ననెడు
 త్రొక్కఁ గూడదు కాలినో నిద్దిచెల్వ
 చిన్నారి పొన్నారి చెక్కిలినిగు.

క. ఏరు న్నారన నేరక
 యూరక యున్నార లెవ్వరో వల్కె నిట
 కారా దూరకుఁడీతా
 నారయ కావేల్పు గూడనై పొనరించున్.

శ్లో. భూతకాలః పరోక్షోఽస్తి, భావికార్య మనిశ్చితమ్
 వృథా గతా నాగతయో శ్చర్వా పిబ పిబా పిబ
 అనంబద్ధ శ్చేతనోఽయం జడప్రకృతినో నరః
 స్వతంత్రస్య తథాప్యస్య వృథాకర్మ విధీయతే.
 యావత్పితృ గృహం గచ్ఛే త్వం శనైః ప్రాణవల్లభే
 తావ దేవాను సృత్యత్వాం సాయుజ్య పదవీ మియామ్.

ఈతీరుగల సంస్కృతాంధ్ర కవితలు సంతరించు నారాయణదాసు
 మహారచయితలలో రచయిత. వీరి “తారక” కావ్యము, పరికించి
 Gildner అను ప్రొఫెసరు Marburg నుండి పంపిన యీ యభి
 ప్రాయము ప్రకటింపఁదగియున్నది.

జానాతే యన్న చంద్రాకా జానతే యన్న యోగినః
 జానీతే యన్న భర్గోఽపి తజ్జానాతి కవి స్వయమ్.
 వచ స్సుధామయం కావ్యం వీత్వాహం తృప్తమానసః
 కృతజ్ఞోఽభిప్రశంసామి భవంతం కవిశేఖరమ్.

దేశీయ స్వదేశీయ పండితులచే మెప్పులుగాంచిన నారాయణదాసు
కవిత్వము తెనుఁగువాఙ్మయమున కొక మేలివెలుఁగు. ఆయన యాట
పాటల వేవెలుఁగునెమట కొన్నాళ్ళు కవిత్వము కాఁగడావలెఁ గాఁతి
హీనముగా నుండిపోయినది. ఇపు డది విద్యుద్దీపిక. ఆధునిక కాలములో
నచ్చతెనుఁగున కొక యుజ్జ్వలతనిచ్చు రచనకు నారాయణదాసుని
యమృతభిక్ష. ఆసుహాకవి సర్వభాషాప్రవేశమున కీసీనము సముదాహ
రణము.

—: వీ థి కా వు ర వ ర్ణ న ము :—

సంస్కృతము

భాజతే కుక్కుటేశ్వర మాధవాలయాభ్యాం ఘనాఘాతసాధాంతరేణ

పార్థి

హాసిత్ హమీష జహన్ తాజ్ నమూన బి హిష్మత్తుస్సా పిర్చి హి రిసాల

ఇంగ్లీషు

రావునూర్యారావు రాజాబహదూర్ది చారిటబిల్రూప్రెజెంట్స్ ఎరెవి

తెలుఁగు

చదువుల పుట్టిల్లు చల్వతెమ్మరజల్లు మేల్పొల్లు పొగడిక మీరఁజెల్లు

మేటిపంటల పెంకి కల్మిమెడలంకి

బెష్టుల ని న్నొడావరీ యీస్ట్ ది సీజె

మర్పు పీర్వ జహాన్ జహల్ మీర్జానాన

వీథికాపుర మేవ త్రివిష్టవ మిహ.

కందుకూరి వీరేశలింగకవి

1848-1919

అటువేల నియోగిరాహ్మణుడు. జన్మస్థానము: రాజమహేంద్రవరము. తల్లి పున్నమాంబ. తండ్రి గురప్పారాయుడు. పునరుత్పత్తి: 16-4-1848. నిర్యాణము: 27-5-1919. వివిధ గ్రంథముల సంఖ్య 130-ప్రబోధచంద్రోదయము, మాంధర్యభంగము, మాళవికాగ్నిమిత్రము, అభిజ్ఞానశాకుంతలము, రత్నావళి, పరిశిష్టంద్రవాటకము, సత్యరాజ పూర్వదేశయాత్రలు, విద్యుత్తపకుని చరిత్ర, రాజమంజరి, రాజశేఖరచరిత్ర, నీలిచంద్రిక, ఆంధ్రకవుల చరిత్రము, స్వీయచరిత్రము ప్రహసనములు మొత్తము 58. ఇత్యాదులు. విపులచరిత్రమునకు నీలి స్వీయచరిత్ర (2 భాగములు) చతుర్వక్రవచనములు.

వీరేశలింగంగారు తెలుగువాఙ్మయమునకు దొర్లి ప్రొక్కని ప్రొత్తదారు లన్నియుఁ దొక్కి యాధుని కాంధ్రవాఙ్మయమునకు మార్గదర్శి యనిపించుకొనినకవి. ఆయన రచించిన గ్రంథములు నూటయిరువదికిఁ బైగా నున్నవి. 'అయిగవవాచకము' మొదలుకొని 'ఆంధ్రకవుల చరిత్ర' వఱకు ప్రాసినారు. నవలకు దాచూపినారు నాటకములు రచించినారు. కథలల్లినారు. న్యాయములు వెలువరించినారు. ప్రహసనములు ప్రకటించినారు. గ్రంథవిమర్శలు సంఘానించినారు. శాస్త్రగ్రంథములు సంకలించినారు. చారిత్రక కృతులు ప్రచురించినారు. వార్తాపత్రికలు సంపాదించినారు. విశేష మేమనగా నీ సారస్వతశాఖలకు గొన్నిటికిఁద్రోవచూపినవారు, కొన్నిటికి రాచబాట వేసినవారు నైరి.

పందొమ్మిదవశతాబ్ది శేషార్థమునుండి తెలుగున నొక ప్రొత్తయుగ మారంభమైవది. దానికి గద్యయుగ మని సాధారణపుఁ జేసు పెట్టవచ్చును. అంతకుఁ బూర్వము వచఃగ్రంథములు ముక్కిలి తక్కువ. చంపూపద్ధతిని పురాణములలో నక్కడక్కడ వచన ముపయోగింపఁబడినది. ప్రబంధములలో వచనము ఛందోనిష్ఠంధము లేనిపద్యములవలె

నడపించిరి. ఇంతియేకాని ఇతిశ్రీ గా గద్యము గలగ్రంథములు 17 వ శతాబ్దిలో మధురా పరిపాలకుడైన విజయగంగ చొక్కనాథుని కాలమునుండి కాని బయలుదేరినవి. మధురాంధ్ర వాఙ్మయములోఁ బుట్టిన వచనరచన లన్నియు. జౌరాణిక గాథాగ్రథితములు. పోనీ, కృష్ణమిత్రుని ప్రబోధచంద్రోదయనాటకమును నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగన కవులు ప్రబంధముగా మార్చిరిగాని నాటకము నాటకముగా నాంధ్రీకరింపలేదు. 'విద్ధసాల భంజిక' ను మంచనకవి 'కేయూరబాహు చరిత్ర' కావ్యముగా మార్చెను. ప్రాచీనాంధ్రకవులకు వచనములపై గల యుపేక్షాభావమున కిది నిదర్శనము. క్రొత్త తీరుగల చిన్నయసూరి 'నీతిచంద్రిక' తెలుఁగున మొట్టమొదటి వచనగ్రంథము. చిన్నయసూరి వేసిన వచన వాఙ్మయబీజమును వీరేశలింగము పంతులుగారు మొలపించి వెలయజేసిరి. వీరేశలింగముగారి రాజశేఖరచరిత్రకు గోపాలకృష్ణను సెట్టి "రంగరాజుచరిత్ర" తోఁ బోలికలు గలవని యొకరు చూపించిరి. అగుఁగాక! తిక్కన కవిబ్రహ్మయనునట్లు పంతులుగారు గద్యబ్రహ్మ. సూరి నీతిచంద్రిక తరువాత సుప్రసన్నభాషలో వీరేశలింగముగారు సంధివిగ్రహములు వ్రాసిరి. వీరికైలి సుమధురము సులభమునై సర్వజనగ్రాహ్యముగా నుండును. సంధులచ్చటచ్చట నడలించినను రచనలో మాధుర్యముచుమాత్రము తొలఁగించలేదు. అన్యదేశ్యములు కొన్ని యుపయోగించినను నడము చెఱువలేదు. ప్రజాసామాన్యమున కర్థము కావలయుననియు సంఘ సంస్కార ప్రచారార్థమనియు వీరికైలి తేలికపఱుచుకొనిరి. వీరి రాజశేఖరచరిత్రము, సత్యరాజా పూర్వాదేశయాత్రలు ఆంగ్లేయరచనలకు భామలైనను స్వతంత్ర రచనములవలె నుండి నవలలకు దారిచూపినవి. వీరేశలింగము పంతులుగారు వచనములో నొకవిలక్షణత వెలయించిరి.

ఇక నాటకముల మాట యోదించినచో నివి యింతకుఁ బూర్వము తెలుఁగునలేవు. యక్షగానములుమాత్ర మున్నవి. కాళిదాసకృత

శాకుంతలము పంతులుగా రనువదించి 1888 లో నావిష్కరించిరి. అది మొదలు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రభృతులు పదిమందివఱకు నా నాటక మెవరిశక్తికొలది వా రాంధ్రీకరించికొనిరి. వీరేశలింగముగారి ఆంధ్రశాకుంతలము రంగస్థలములకెక్కి యనేకులచే సభినందింపఁ బడినది.

చల్లనివై శ్రమం బడఁపఁజాలిన తామరపాకు వీవసర

మెల్లన గొంచు వీచుదునొ మిక్కిలిశీతలమైన వాయుపుర

నల్లలితారుణాబ్జ నదృశంబగు నీచరణద్వయంబు నో

వల్లనపాణి ! నాతొడలపై నిడి హాయిగఁ బట్టువాఁడనో ?

కొందలమందెడెందము శకుంతల తానిపు డేగునల చఁచూ

క్రందుగ బాష్పరోధమునఁ గంతమునుంజెడె, దృష్టిరూపద్యముం

బొందె నొకింతపెంచిన తపోధనులే యిటుకుంద నెంతగాఁ

గుంనుదురో తమంతఁ గనుకూతులఁ బాయు గృహస్థులక్కటా !

ఇత్యాదిపద్యములు తెలుఁగున ముఖమొసినవి. హనుంకిలమిగాక ప్రబోధచంద్రోదయము, మాళవికాగ్నిమిశ్రిము, రత్నావళి మున్నగు నాటకము లాంధ్రీకరించిరి. అంగ్లేయనాటకములఁ బట్టి చమత్కార రత్నావళి, కల్యాణ కల్పవల్లి, రాగమంజరి అనువాసన రచించిరి. ప్రెస్లీద దక్షిణగోగ్రహణాది పురాణనాటకములు వ్రాసిరి.

పంతులుగారు కృతికర్తలేకాక, ప్రాచీనమహాగ్రంథముల నన్నిటిలో ముద్రపించిన భాషాపోషకులుకూడను. నాచనసోమనాథుని యుత్తర హరివంశము, అనంతుని భోజరాజీయము, చణిగొండధర్మన చిత్రభార తము, నందిమల్లయ, ఘంట సింగయకిపుల వరాహపురాణము, నారాయణకవి పంచతంత్రము, కాకమాని మూర్తి పాంచాలి పరిణయము, మొల్లరామాయణము మున్నగు కబ్బుములకు వీరేశలింగముపంతులు గారే తొలుత నచ్చు తెలుఁగు చూపి పున్నము గట్టుకొనిరి.

వీరేశలింగముగారికిఁ దొల్లి తెలుఁగులో ప్రహసనములులేవు. 'చంద్ర శేఖావిలాపము' వంటి తిట్టుకవితలు మాత్రము గలవు. సంస్కృతమునఁ

జాలనున్నవి. ప్రహసననిర్మాతలలో పంతులుగారే ప్రథములు. “ఆచారము” అనుప్రహసనములో చేదస్తపుచెలమమ్మమాటలు కొన్ని మచ్చు:

“నీవు అదృష్టవంతురాలవు గనుక వొక్కమోస్తరుగా ఆచారం జరుపుకుంటున్నావు. నాకు నీలాగుజరుగదు అక్కడికి నేను గోజుకు రెండు వందలన్నానాలు చేస్తాను. ఈవేళ మట్టుకు ఇప్పటికి పదిన్నానాలు చేసినాను. తెల్లవారితేచి దొడ్లోకి వెళ్ళినప్పుడు కాలికింద యేమో మిత్తగా తగిలి అది యేమిగుడ్డో అని తలనిండా స్నానముచేసినాను. తరువాత మాకోడలు దగ్గరనుంచి వెళ్ళినప్పుడు పైటకొంగు తగిలినట్టు అనుమానం కలిగి మళ్ళీ స్నానము చేసినాను. గోదావరికి వెళ్ళి స్నానముచేసి బిందె ఎత్తుకొని వస్తూ ఒట్టలు వుతుక్కునే వాళ్ళ నీళ్ళుపడ్డట్టుతోచి మళ్ళీ వెళ్ళి ములిగినాను. తీరా వడ్డుకు వచ్చేటప్పుడు నీళ్ళలో కాలికేదో ఆకుతగిలి అంటతప్పిళ్ళాలు తోమేవాళ్లు వేసిన అంటాకని నీళ్ళుపారపోసి వెళ్ళి మళ్ళీ స్నానం చేసినాను. తరువాత బిందెత్తుకొని సఖుందూరం వచ్చేటప్పటికి ఇరవైగజాలదూరంలో మాలవాడు కనబడి నీళ్ళు నడివీధిలో పారపోసి వాణ్ణినాలుగు తిట్టి వాడిజవాసికి జిసూరుమంటూ మళ్ళీ వెనుకకు గోదావరికి వెళ్ళి స్నానముచేసి నీళ్ళు తెచ్చుకున్నాను ..... ఎన్నిన్నానాలయినవో లెక్కపెట్టినావా” ఈయన మొత్తము గూ ప్రహసనములు కూర్చిరి. అందు పదునాల్గుపెద్దవి. వీరి ప్రహసనభాష సాగనుగానేయుండును. స్వాభావికత కొంతతిక్కువ.

వీరు “తర్కసంగ్రహము” నకుఁ జక్కని తెనుఁగు వ్రాసిరి. జ్యోతి శాస్త్రము—కారీరశాస్త్రము ననువదించిరి. ఆంగ్లేయభాషలోనుండు భౌతిక శాస్త్రము లాంధ్రీకరించుతోప పంతులుగారే చూపినవచ్చును.

జీవితచరిత్రరచనమునకుఁ దెలుఁగున నూత్రము వేసినవారు వీరేశలింగముపంతులుగారే. దేమభూపాలీయ రఘునాథాభ్యుదయాదులు సంస్కృతములో వ్రాసినవి. వానిలోఁగవితకున్నంత ప్రాధాన్యము చరిత్ర

మునకు లేకు. ఆంధ్రమున రామగాత్రయానులు రెండుమూడు చారి
త్రకర్మములున్నవి. ఇవియు పట్టివే. ఆంగ్లనామ దాయనా సమకరించి
పంతులుగా గు తొలుత క్షోద్రయా మహాగాణ్ణి చాత్రము. జేననుచరి
త్రము తెలుగులో నెలయు జేసి. అక్కడినుండి యనేకజీవితచాత్రము
చిత్రింపబడినవి. “స్వీయచాత్ర” రచనానాథము చేసినవారునుపిరే.
ఇది 1910 లో పొలునంపబడినది. పంతులుగారి చిన్నతనమునుండియు
గలచరిత్ర మిగుల సమక్రముగా వాయుబడినది. మాతాస్మాతములుకూడ
విస్మరించక వీరీచాత్రము సంధాగించి. ఇది వీరీమేధాబలమునకు బల
కరమగు నిదర్శనము. ఈచాత్రము చదువునప్పుడు సమకాలికులకు నాత్మ
స్తుతిగాను పరనిందగాను మన్నుట్లు కొన్నిపట్టుల గోచరించును. ఈ
విషయమే పంతులుగా గు తొలుత జేయకొనెరి. ఈపాత్రులరసిన వారి
స్వయాస్వభావాదులు తెలియును.

“ఎక్కడ నేయక్రమము కనబడినను నాది నహించి యుండెడి
స్వభావముకాదు ఆయక్రమమునకుఁ ప్రతికియఁ జూచువఱకును నా
మనస్సున కూటకలుగుదు.”

“ఈశ్వరుడు నాకు వేగముగా వ్రాయుశక్తిని ప్రసాదించియు
న్నాడు. పద్యమునుగాని, విచనమునుగాని నేనొక సారియే వ్రాయు
చుంచును. వ్రాసినదానిని మరలదిద్ది వ్రాయుట నాకలవాటులేదు. అందు
చేత నావ్రాత దిద్ది దిద్ది మరల మరల వ్రాయుచుండువారి దానివలె
నంత మెఱుగుగా నుండదయకొనెనను.”

“ఏకసంధాద్విసంధాగ్రాహుల కుంకుబుద్ధినిశేషము కొంతకలవాడ
నగుటచేత నేనింటనుండి పాతశాలకుఁ బోవుచు నొకసారియూ రెండు
సారులూ దారిలోఁ బాతము చూచినంతమాత్రముననే నాకది ముఖ
స్థాని యప్పటికే దప్పులేక యప్పురింపకత్తుడ నగుచుంటిరి.”

స్వయముగాఁ దమచరిత్రము లామీ వ్రాసికొంటుంటే నీపై మాటలు
స్వాభావకాతృప్తికరములుగా స్థూలదృష్టికే వచ్చును. కాని, యథార్థ

మరసినచో వీరేశలింగకవి యట్టివాడే. అద్భుతనాంధ్రవాఙ్మయములో ననేకనూతన మార్గములు వేసి కతాధికకృతులు రచించి యఖండ కీర్తి నార్జించిన యీ కవినరునిమెడ ఏకసంధాగ్రాహిత్యాదలక్షణము లుండుననుట స్వభావోక్తికి దవ్వుగానిమాట.

అచ్చతెనుఁగు కృతులు రచించుటలో వీరేశలింగకవిని గొప్పచాతుర్యము. ఈయన శుద్ధాంధ్ర నిరోఢ్య నిర్వచనమైనదము ప్రసిద్ధమైనది. బిల్వేశ్వరీయములో కొక్కొండ పేంకటకన్నపండితుఁడు పంతులుగారి నిటులు కొండాడినాఁడు :

అచ్చతెనుఁగు గబ్బ మునరించుట కూచి
మంచి తిమ్మనయును, మంచి తెలగ
నయును, లింగనయును నయమున స్త్రీయభా
షాభినూన మాన్య లవి నుతీంతు-

తిమ్మనార్యుఁడు, తెలగన్నలతోపాటు వీరేశలింగకవి కూడ అచ్చ తెనుఁగు గబ్బములు కూర్చుటలో దిట్ట.

ఇతఁ గవిచరిత్రరచనము ప్రచురము చేసిన వాగును పంతులుగారే. శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు ఆంగ్లేయుల ననవరించికొలువొల్లఁ దెలుఁగునాంధ్రకవిజీవితములు వ్రాసిరి. దానికగువాతవీరేశలింగకవి గారు “ఆంధ్రకవులచరిత్రము” మూడుభాగములుగా వ్రాసిరి. శ్రీగామమూర్తిగారి గ్రంథము కంటె నిది పెద్దగ్రంథము. దానికంటె దీనిలోఁ జారిత్రక చర్చ మిన్నగా నున్నది. కవికాలనిర్ణయాదులు తెప్పగించుఁ గూర్చిరి. కవుల గ్రంథములలో గుణవోషవివరణము గావించిరి. ఈ గ్రంథము వీరేశలింగముగారి శక్తిసామర్థ్యములను జాలభాగము చూరకొనినది. వీరు కొండలు కవులనుగూర్చి వ్రాసిన కాలనిర్ణయాదులకు నవీను లంగీరింపలేదు. ప్రథమ ప్రయత్నమున నిది యాక్షేపణీయము గాదు, పంతులుగారనంతమగు భాషాసేవచేసిన మహాశయులు. సంఘ

సంస్కరణప్రియులును. శ్రీ పునర్నివాహకరణోద్దమమునకుఁ బరిపూర్ణ
గావించిరి. ఈవిషయమున వీగు పెద్దప్రచారము గావించిరి. కాశీభట్ట
బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారిని వీరి బహుకాలము వివాద మీవిషయ
మున సాగినది. ఇది యాంధ్రమునకుఁ బరిచితము.

వీరేశలింగముగారు పగలు సంస్కరణవిషయములలోఁ బనిచేసి
రాత్రులు గ్రంథరచనము సాగించుచుండు నల వాటలవారు. దీనిసంగ
పీడితులగుట రాత్రులు వీరి నిద్రపట్టడిదికాదు. 'కాశీవగునూనె'
యాహారప్రాయముగా నుపయోగించుకొనుచు గ్రంథరచన చేయుచుండు
వారు. ఈయనకలమునకు మొగమోటమి యనునది కలలోనైన నలేదు.
సంఘాచారములకు వ్యతిరేకము పెద్దలకుఁ బరిపూర్ణము కలిగించి
యాయన ప్రవాత యభియోగముల కిక్కినది. కాని యాయన నర్థ
వాదిత విడువలేదు. చివరికాలమున నపనిందలఁ బాలయ్యెను. చెలికాండ
నహవానము వీడవలసివచ్చెను. ధనవ్యయ మయ్యెను. ఆరోగ్యము
చెడెను. ఎక్కి క్లిష్టవృత్తితులు తటస్థించినను కర్మశూరత్వము సత్సవాది
త్వము విడువలేదు. ఈయన వాక్యాదుర్లముకంటె ప్రవాతనేర్పు
గొప్పది. వీరేశలింగంపంతులునంటి దీక్షాపగుఁడు, కర్మశూరుఁడు,
ధైర్యవంతుఁడు, కార్మదత్తుఁడు, స్వార్థత్యాగి, స్రుతంశ్రుఁడు ఆంధ్ర
మహారచయితలలో లేడు. ఉండఁడు.

త్రిపురాన తమ్మయదొర

1849 - 1890

తెలంగాణంకియుండు. తల్లి: చిట్టమాంబ [చిట్టమ్మ] తండ్రి: వేంకట స్వామిదొర. జన్మస్థానము, నివాసము: విశాఖమండలములో శ్రీకాకుళము తాలుకా సిద్ధాంతగ్రామము. జననము: 1849సం. సౌమ్య సంవత్సర శ్రావణశుద్ధ చతుర్దశి గురువారము. నిర్యాణము: 1890 సం. విశ్వతి సంవత్సర పుష్య శుద్ధ పూర్ణిమ. ముద్రితశతకములు: ౧. నీతిశతకము. ౨. పాండురంగాష్టోత్తరశతకము. 3. కామినీ నిర్మోహజనన తారావళి. ౪. విటీవిట నటనార్థమాల. ౫. ముఖలింగేశ్వరశతకము. ౬. నిద్రావిజయము. ౭. శ్రీ దేవీ భాగవతమహాపురాణము (1883 విరచితము - అచ్చుపడలేదు.)

త్రిపురాన తమ్మయ దొరగారు మంచికవులుగాఁ బేరుగాంచి 'దేవీ భాగవతము' నాంధ్రీకరించినవారని తెలుఁగువారికి వేతే తెలువనవసరము లేదు. దేవీభాగవతము నిప్పటికి నలుపుగు తెలిగించిరనియు, నానాల్గిటి లోను మూఁడు ముద్రితములైన వనియు ననుకొని, తమ్మన్నకవిగారిది మాత్ర మచ్చుపడవలయునని మనము కోరుకొనుచుందుము. మనకోరిక నమకూరుగాక !

తమ్మయ్యకవిగారు తెలగ దొరలు. దంతహుండా మాలుకుడారులు. సిరికిఁ దగినయ్యివి. ఈవికిఁ దగ్గపాత్రవివేకము. కవులను సంభావించిరి. పండితులను గారవించిరి. పేదసాదుల నాదరించిరి. ఉల్లాసు జమిందారులు శ్రీ కందుకూరు బసవరాజుగారు ప్రతిశ్రావణికి వేదశాస్త్రపండితుల నాహ్వానించి, వరీక్షచేయించి వర్షాశనము లొనంగుచుండువారు. అక్కడకు వచ్చిన పండితులెల్ల నిక్కడ తమ్మయదొరగారినిగూడ దరిసింది నత్కారములంది పోవుచుండువారు. వీరినాఁటి కవులుగాదు, పండితులుగాదు, వీరిగౌరవము నొందనివారు లేరని చెప్పుకొందురు. శ్రీ ముక్కవిల్లి సాంబయ

శాస్త్రిగారు వీరి యాష్టానకపులు. ఆయన సంస్కృతాంధ్రములలో నిరూపాండితి యుండి యుభయభాషాసాహిత్యముందు సేర్పగులగవులు. వీరి 'జానకీశర్వరశతక' మొకటి ప్రకటితము. ఇట్టిపండితుని ఈ సంస్థానమున నుంచుకొని తమ్ముయకవి పోషించెను. భాగవతాద్వైత విశ్వవిద్యా లయమువారిచే నెన్నఁబడిన త్రిపురాస మేకట మూర్త్యప్రసాదరాయకవి తమ్ముయదొరగారి ఈమారరత్న మేనుడి ! భాగవత్తుడు, తత్పుత్రుడు భూషణభట్టువలె నీతఁడే కొడుకునిగుఱు పండితులును, గవులు నగుట మెచ్చుకొందగినది. తమ్ముయదొరగారు ధన్యుడు. దేవీ భాగవతుడై పోతరాజు 'భాగవతకవి' నారాధించుచు 'దేవీభాగవతము' తా నాంధ్రమున రచించినాడు. శ్రీమూర్త్య ప్రసాదరాయకవి తండ్రిని గూర్చి యిటులువ్రాసెను.

ఉ. భాగవతోత్తముండనగఁ బ్రస్తుతింపఁ జతుర్త్వర్గిన్దరీ
భాగవదాతకీర్తియయి భాసిత శక్తి కథానుభాభ్యమా
భాగవతంబుఁ దాఁ దెలుఁగుభాస రచించెదగంగ నమ్మహా
భాగవదేణ్య నెన్నఁగను బన్నగనాథున పైప శక్యమే !

“నిర్వచన శుమారసంభవము”

అదియుఁగాక తమ్ముయదొరగారి ఈమాదుడు ప్రసాదరాయకవి తండ్రిగారిస్వర్గతికి వగచుచు “మృతజీవి జీవితామృతము” అను పేరితో రచించినకృతిలోని పద్యములు చదువవలసినవి. మూఁడు పద్యములు మాత్రము ప్రచురించెదను.

మ. నిను మూఁడేడుబ్రాహ్మణమంద విడిచెన్ నీతండ్రి, నీవంతకుం
జననాట న్ననుఁ బాసిపోయితి ఏదే చిత్రంబు నీయట్ల నే
మనునయ్యో ! సితృసౌఖ్యముంబడయగానోచన్, విశంబాయనం
దను కల్పూర్ వృథగావె తమ్ముయవిభూ ! తండ్రి ! కవిగ్రామణి !

మ. అవసానంబున దారపుత్రికల డాయంబిల్చి నాకోస మీ

రు వగం బొందకుఁ డీకులాంకురము పేరుం బెంపునుం బొంది ప్రా
పపు మీ కంచును నప్పగించితఁట మాయక్కయ్యకున్నన్న నెం
త విశేషజ్ఞాడవయ్య తమ్మయవిభూ ! తండ్రీ ! కవిగ్రామణీ !

మ. పదుమూడేడుల ప్రాయమంద కవితాప్రావీణ్యముం జూపి న
ల్పది రెండేడులు మాత్రమే బ్రదికియున్ భాస్వద్యశోవల్లి క
ష్టదిశల్ ప్రాకులు సేసి యారవి నివేశస్థాయివై సల్చి త
త్పదముం జేరితి వొర తమ్మయవిభూ ! తండ్రీ ! కవిగ్రామణీ !

తమ్మయకవి దేవీభాగవతరచనకు సరిగా స్వభాను సంవత్సరవైత్ర
శుద్ధ ప్రతిపత్తు [1883 - ఏప్రిల్ 8 తేదీ] నాడు శ్రీకారము చుట్టి,
రెండుమూడేండ్లలో సమాప్తిగాపించి రని తెలియుచున్నది. ఈ రచన
మయిసపిమ్మటఁ దమ్మయకవి మూడునాలుగేండ్ల కంటె నెక్కువ
కాలము బ్రదికియుండలేదు. ఆయన సర్వాణము 1890 లో. జీవితము
పూర్వార్థమున నేవో కొన్ని శతకములు, కొన్ని చిన్నకృతులు రచించి
పరిపాక దశలో భాగవతము ప్రారంభించిరి. ఆసంగతి మనకుఁ గవిత్వము
లోనే పొడవట్టుచున్నది. “ గడియలోన నొక్క కావ్యంబు రచించుచు
భూరితర కవిత్వధార గలఁడు” అని పిరినిగూర్చిచేసిన ప్రశంస సుప్రశంస.
కాకున్న గిగవేల గ్రంథము రెండేండ్లలో నెట్లులువ్రాయుదురు ! శ్రీ
దాసు శ్రీరామకవిగారు ‘దేవీభాగవతము’ ను నాలుగునెలలలో వ్రాసి
రఁట. పట్టుదల వచ్చినపు డట్లులు రచించువారిని మనము చాలమంది
నెఱుఁగుదుము. తమ్మయకవిగా రాశుగతిని రచించినను వీరి దేవీభాగ
వతము నుందరతరముగా నాగినది. పూర్వకపు నొక్కనాడుకువలెనే
వీరికిని కృతిరచనారంభమునఁగలవచ్చినది. కలలో శ్రీరంగపతి సన్నిధి
చేసి నా కంఠముగా దేవీభాగవతముఁ బెలిఁగింపుమనఁట. యథార్థ
ముగఁ దమ్మయదొర యట్టిగామభక్తుఁడు. ఆయన కృతులెల్ల భగవ

ఆంధ్ర రచయితలు

దర్శితములే. తమ్మయరాట్కవీంధ్రుని భాగవతకవిత్వోని కమ్మదసము
చూరలిచ్చుట కీపద్యము లుదాహరణముగ నిచ్చుచున్నాడను.

క. కాలము గడచుట నైజం

జేలీలలనైన గడచు హీనులకు, నము

ద్వేల వ్యసనమ్ముల, గుణ

శాలురకున్ పారికథా ప్రసంగవశమునన్.

నీ. దేవీపద ధ్యాన దినకర ప్రభులచే

ఘోరసంసారాంధ కారిమణిగు

దేవీపదాబ్జ సంసేవాసిలంబుచే

దాపత్రయ మహాంబుదమ్ము లణిగు

దేవీ వివిధ నామధేయ స్తవాగ్నిచే

గలుష శుష్కారణ్య గణము లణిగు

దేవీనమస్కార దివ్యాపదమ్ముచే

బ్రబలేంద్రియోపతాపమ్ము లణిగు

గీ. భక్తజన పరిరక్షణానక్త యగుచు

దేవి సర్వోత్తమస్థితిఁ దేజరిల్లు

సత్య మిది నిగమాగమ సమ్మతమ్ము

శౌనకమునీంద్ర ! నీ శీల సందియమ్ము.

[వ్యాసకృతతపశ్చర్య - శుకాత్పత్తి]

శా. కన్యన్ సవ్యవయోవిలాస లలితాకారాంగ రంగత్కా

ధన్యన్ సత్కుల సంభవామలచరిత్ర స్థిత సౌజన్య స

మ్మాన్యన్ దుష్కృతపంథ్యతోపధికథామాత్సర్యరోగక్రుధా

శూన్యన్ బొందినఁ బొందవచ్చును, దనూజన్ నా కదెట్లుబ్బెడున్.

ఉ. అబ్బునుగాక ! బంధనము లైన లతాంగుల పొందుమేలె ? య
బ్బబ్బ ! జగంబునం బురుషుడన్నదహస్తికిఁ గాలినంకెలల్
గుబ్బెత లెంచిచూడ నిది గూడదు సంస్కృతిఁగూడి చిక్కఁడే
గిబ్బవటాణి కాతు తమకించి సతీతనుపాశ బద్ధుడై.

[మింటఁదోచిన ఘృతాచిం జూచి]

సీ. కాదంబినియొ కై శిక మొ యెఱుంగఁగరాదు
ద్విజరాజో వదనమో తెలియరాదు
కనకాంబుజమ్ములో కరములో గనరాదు
తారలో నఖములో తలఁపరాదు
స్వర్ణదీ పీచులో వర్ణులో పలుకరాదు
గగనమో మధ్యమో గాంచరాదు
చక్రవాకములొ కుచములో యరయరాదు
మెఱుపొ, మేనో యేరుపఱుపరాదు

గీ. నన్ను వంచింపవచ్చిన నవ్యదివ్య
కామ మోహన దేవతాకార మిదియ.
నిక్కమని మాని లోలోన స్రుక్కిచిక్కె
మాటలసేవచ్చు, వచ్చునే మనసునిలుప ?

ఉ. చన్నులపెంపు, పాద జలజమ్ములకెంపు, మనోహరమ్ములొ
కన్నులసొంపు, మైయగరుకంపు, కనుంబొమ వంపు, శ్రోణులన్
తన్నెల నింపు, నెన్నడల తీఱనిజంపు, నఖాళితెంపు, పత్
క్రొన్నసయింపు, ముంగురులగుంపుఁ డలంప వరింపకెట్లుగున్.

[ప్రథమస్కంధము]

వావిలాల వాసు దేవశాస్త్రి

1851 - 1897

తెలంగాణ్య కాఫీయ బ్రాహ్మణులు. ఆపస్తంబసూత్రులు. హరితస
గోత్రులు. కాపురము రాజమహేంద్రవరము. జననము కారుమూసు
(తెనాలితాలూకా) తండ్రి. అప్పయ్య. జననవత్సరము 1851. నిర్యా
ణము 1897. రచనలు: ౧. ఆరోగ్యసర్వస్వము ౨. గురుదాచలము
3. నందక రాజ్యము ౪. మృచ్ఛకటికము ౫. ఉత్తరరామచరిత్రము
౬. మాతృస్వయాపస్మృతి ౭. ఆంధ్రరఘువంశము ౮. జాలియనుసీగను
౯. ముముక్షు తారకము మున్నగునవి.

రాజమహేంద్రవరమునఁ బ్రకృత కవిత్వయ మసఁబడిన వాఁడో
వాసుదేవశాస్త్రిగా రొకరు. తక్కువగల యిర్దురలో వడ్డాది ముల్కా
రాయఁడుగా రొకరు. వేటొకరు వీరేశలింగము పంతులుగారు. కవితా
విషయమునఁ గాంచినచో నీమూవురకును జాలభేదమున్నది. కొక్కొక్క
వేంకటరత్నశర్మ, ఆకొండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి వాసుదేవశాస్త్రిగారలు
కవులలో నొకశ్రేణికి సంబంధించినవారు. ఈ మువ్వుర రచనలలోను
నొక ప్రత్యేక విలక్షణత యుండును. వీరిలో నొకరు బహుగ్రంథ కర్త
లగుమహా మహా పాథ్యాయులు. ఒకరు భారతాంధ్రీకర్తలగు నాంధ్ర
వ్యాసులు. ఒకరు దృశ్య శ్రవ్య కావ్య రచయితలుగా విఖ్యాతులు.
ఈమువ్వుర రచనలలోఁగూడ నిందించుక భేద మున్నను, మొత్తము
మీఁద నొకరకపు కవిశ్రేణికిఁ జేందినవారుగాఁ దోచెదరు.

వాసుదేవశాస్త్రిగారు విద్యద్వంశీయులు. ఈయనప్రపితామహుఁడు
వేంకటశివావధాని వాసిరెడ్డివారి సంస్థానమునఁ బండితుఁడు. మన
శాస్త్రిగారు బందరునోబిలు కళాశాలా పండితులైన కోరాడ రామ
చంద్రశాస్త్రిగారికడ సంస్కృత విద్యాభ్యాసము గావించెను. అదిగాక,

రాజ మహేంద్రవర కళాశాలలోఁ జదివి 1874 లో బి. ఏ పట్టభద్రులయిరి. ఆయెఁడు “మాక్స్ నాల్డు” బంగారుపతకము వీరికి లభించినది. 1874 మొదలు 1896 వఱకు రాజమహేంద్రవరమున ప్రభుత్వకళాశాలాంగ్ల సహాయోపాధ్యాయుపదవి నలంకరించిరి. తరువాతఁ బాఠశాలా సహాయపరీక్షకులుగాఁ గూడ నుండిరి.

వాసుదేవశాస్త్రిగారు పేరుగొన్న రచయిత. ఆంగ్లనాటకము లాంధ్రీకరించుటలోను, క్రొత్తయితీవృత్తముతో స్వతంత్ర నాటకములు సంఘటించుటలోను శాస్త్రిగారికిఁ బ్రాథమ్య మియ్యవలెను. జూలియస్ సీజరు. ‘సీజరుచరిత్ర’ మనుపేర పీఠాంధ్రీకరించిరి. వీరి ‘నందకరాజ్య’ నాటకమంతయుఁ దేటగీతముతోనే సాగినది. యీవద్యమరయుఁడు,

తేట గీత మందె దీనిని వ్రాయంగ

మంచి దంచుఁ దోచె మదిని నాకు

సాయ మిండి నాకు సదయత బుధులార !

వావిలాల వాసు దేవ శాస్త్రి.

కథా సరణియందు, పాత్రల పేరులయందు మాఱుపు చేయలేదు. ఈ యాదర్శమే పీఠేకలింగము పంతులుగారి వెసనువర్తక చరిత్రాదులను వెలయింపఁ జేసినది. ‘నందకరాజ్యము’ స్వతంత్రాంధ్రనాటకములలో మొదటిదిగాఁ బరిగణింపవలయును. దీని ప్రచురణము 1880 లో. దాని పీఠికలో నిట్లున్నది :

“... ఇది నేను వ్రాయుటకుఁ గల్గిన ముఖ్యోద్దేశము మనవారిలో, అందులో బ్రాహ్మణులలో బహుతరముగాఁ గాన్పించునట్టి యైకమత్య మును సర్వవిధంబుల స్వీకరించి దానివల్ల మనమెల్ల మేలువడయఁ గోరవలయునని యెఱింగించుట గాని మఱియొకటి కాదని స్పష్టముగాఁజెప్పుచున్నాఁడను. ఈసంగతినే పొడి మాటలతోఁ దెలియఁజేయక కథ యొకటి కల్పించి యందులోఁ బరస్పరవైరములు పెంచినవారు శిక్షింపఁ

బడినట్లు కూర్చుట మంచిదని యెంచి యిట్టి నాయభిప్రాయంబున మన వారెల్లరు గైకొందు రని తలంచి నాటక ధోరణిని వ్రాసితిని....”

గీతనాటకములకీ సందక రాజ్యము ముంగలిది. పూర్వపుగామ్య వ్యవహారము లిందు సుందరతరముగా నభివర్ణితములు. పదప్రయోగమున శంత ప్రాధిమ్య పొడనూపదు గాని, స్వాభావికత పెద్దగానున్నది.

వైదికులపక్షమున రామదీక్షితులమాటలు :—

భూపు సంపత్తికిని వారె మూలబలము
కావుననె వైదికులకు భూకాంతంలు మును
పెక్కులుగ జీవనములు కల్పించినారు
బహుదినంబులు పోఁ గుటుంబములు పెరిగి
పఱిగొ పాతిగొ చిక్క మావారు సగము
తగ్గి జీవించు చుండిరి దాన దాన
కాని యేలొ, యిటీవల హానినచ్చె.

రాజకీయోద్యోగుల పక్షమున శరభోజి పలుకులు :—

“ ఇప్పుడీ దీక్షితులు విప్పిచెప్పినట్లు
వైదికులపైని మాకేమి వైరమేమి !
మేము వారును నొక్కటై మెలఁగఁ గన్న
నైకమత్య ఫలంబుల ననుభవించఁ
గాను, మా సరివా రెందుఁ గానకారు.
అయిన నావేడ్క మా కింను నబ్బు దయ్యె ;
స్వామి కార్య నిర్వహణము జగడమునకు
మూల మయ్యెను, నిజముగా భూపవర్య ! ”

కాశ్మీరీగారు 1874 లో ముముక్షుతారక మనుపేర భజగోవిందశ్లోకము లనువదించిరి. 1875 లో ‘బ్రాహ్మణీయము’ ప్రబంధము రచించిరి. ఇది యముద్రితము. వీ రనువదించిన ‘మృచ్ఛ కటికము’ మనోహర

మైనది. అటుపిమ్మట తిరుపతివేంకట కవులు కూడ దాని ననువదించిరి. వాసుదేవశాస్త్రిగారి ఉత్తరరామచరిత్రాంధ్రీకృతి 1883 లో వెలువడినది. వీరి తెలుగుసేత దాని ననేకు లనువదించిరి.

వీరి 'మృచ్ఛకటికము' తెనిగింపు మచ్చు :

తోడిఁ బండకుండఁగా జనము తోవల నిల్చిన మింటిదీపమై
పొడమ శళాంకుఁ డల్లదుగొ బోటుల చెక్కులవోలె వెల్లనై
యుడుగణ నూశ్రయింప నిగు లుచ్చిపడన్ వెదచల్లె వెన్నెలన్
వడిలిన పంకమందుఁ బయ్యుపైఁ బడుచుండెను పాలధారగా. ”

“ అద్వైతం సుఖదుఃఖయో రనుగత ” మిత్యాదికమగు ఉత్తరరామ
చరితగతశ్లోకమునకు వాసుదేవశాస్త్రిగారి తెనుగు పరివర్తనపుదీరు :

ఎవ్వనికైన జన్మమున మృచ్ఛమ లేక సుఖాసుఖంబుల
న్నవ్వచు నొవ్వకే చెలువున న్నశతంబును రాగలబ్ధితో
జవ్వనమూడి వార్ధకము సాగఁగ న్నేహము మెండుకొన్నఁ దా
మవ్వపుఁ గోర్కి నట్టి యతిమానుషశాలికి మంగళంబగున్ !

వీరి 'రఘువంశము' గ్రిగ్గుదొరగానికి గురుతుగానర్పింపఁబడినది. చిత్ర
మయిన యీపద్యము చదువుడు. “ ఖృష్ణమత బోధ్య నూతి విశిష్ట
భూతి, సకలవిద్యాధికారి ప్రశస్తనూరి, ఆశ్రితాననశక్తిరాజాదృతోక్తి,
లగ్గు పుడుకంగలారు శ్రీగ్రిగ్గుగాగు. ” వీరివృత్స త్తిభారములో రచనా
సౌలభ్యము కొంత మఱుగున నుండును. ఎన్నో పద్యము లిందుల
కుదాహరణములు చూడవలయును. రఘువంశమును దొరగారి కంకి
తము నిచ్చుట యీగీతమాలలో నిటులు సమర్థింపఁబడినది.

కృతుల కొప్పిరి శ్రీశిష్ట కృష్ణమూర్తి
లక్ష్మణకవులు గౌరన నూత్ముబుద్ధి
కందుకూరి వడ్డాది నిగమ నుసర్ల

పాలెవు త్రిపురాన పన్నాల పూండ్ల
 వారణాసి చిలంబు దుర్భ నిడమర్తి
 వంద్ర సత్సవోర్ కల్లుూరి బయలునేడి
 జగతి శైల నాదేశ్య గుండు గురుజాడ
 మాడభూషి కొక్కొండ వంశప్రగేయు
 లోగిరాల జగన్నాథ నాగయాది
 బుధులు నరదేవతాంశీశములుగఁ జేసి

ఈచూలికలో సమకాలికుల ప్రసక్తి లెన్నగాఁ బొంగికగా ముచ్చటించఁ
 బడినది. రాజమహేంద్రవర రాజీయ నర్సకళాశాలాధ్యాపకాస్య
 తముఁడు, సంస్కృత ప్రాకృత హూణభాషాశాస్త్ర వైషమ్యబోధయ,
 శాస్త్ర బ్రహ్మచార్యువభా శుద్ధతాస్త సువర్ణశాననుండు, కతివయ
 రూపకప్రణేతయు నగు వాసుదేవశాస్త్రిగాగు ధన్యులు. ఎవరో చమ
 త్కరించి నటులు వీరివేరు ఆటవలఁదిలో నిముడును, “నందకరాజ్య”
 మందలి యీక్రింది నీనము శాస్త్రులుగారి జీవితసర్వస్వ సంగ్రహమునకు
 నిలుపుటద్దము.

తొల్లి విరోధకృత్తున శ్లేష్ఠ శుక్ల ద్వితీయాదివాకరతిథిః సరిగ నాన,
 వేయి యెనిమిదగు నూటయేఁబది యొకటవ యేఁటి జానొకటి నాఁడు
 పుట్టి కాయూరిలో మట్టమువారింట మేనమామల కోర్కెమీఁద నట్లు
 చేవేంద్ర కృష్ణమ్మ శేషాచలముగార్ల యొద్దను బడిచడు వొనరఁ జదివి
 మేనత్త పెదకొడుకై నట్టి యారామలింగ శాస్త్రులవారి దెంగటను
 బసందుగాఁ గాళిదానత్రయ మేమొ పఠించి యప్పకవీయ మించి నేర్చి
 కాయూర, గుంటూర పేర్లితో నింగ్గీఁడు చదివి, బందరఁ గొద్దికాలఁ
 జదివి నోబిలుస్కూలులోను బ్రవేశపుఁబరీక్ష ప్రథమశాస్త్ర పరీక్ష
 పఱకుఁ దేలి యచట వేదుల వేంకటాచార్య వర్యుల సన్నిధిలో నాంధ్ర

సంస్కృతముల జాడలు మఱుఁగులు చక్కగా వినఁగల్గి మేరలేని కృతజ్ఞ
భారమొంది రాజమహేంద్రవరము వచ్చి స్కూలులో మేష్టరీ
వలోదాను మేలుపొంది సర్వేశుకరుణ శాస్త్రబ్రహ్మచారినిై కాలేజీ
మేష్టరీ గ్రాలుచున్న నేను, నా కువకర్తలైన మహానుభావులపేర్లు సత
ముగా భువిని వెలుఁగ,

వారి కీయపూర్వ ఫక్కిక శుస్తంబు

నన్నుఁ బెంచి విద్య నాకుఁ జెప్పి

సట్టి దయకుఁ గృతిగఁ బట్టి యిచ్చెద నిదె

వావిలాల వాను దేవ శాస్త్రి.

తీధి 1 - 4 - 1880 సం॥

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి

1851-1899

నియోగికాభియ బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : దుర్గప్రసాదరావు. నివాసము కాకినాడ, విజయనగరము. జననము 1851. నిధనము 1899. గ్రంథములు : ౧. చిత్రరత్నాకరము ౨. భాషాశాస్త్రోదయ కథాసంగ్రహము ౩. కవిజీవితములు ౪. కలభాషిణి ౫. తేనాలిరామకృష్ణానిధులు ౬. అప్పయదీక్షితచారిత్రము ౭. తిమ్మరుసుచారిత్రము - ఇత్యాదులు. 'రాజయోగి' పత్రికా సంపాదకత్వము.

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారికిఁ బూర్వము తెనుఁగునఁ గవిచరిత్రములులేవు. వీ రాంగ్లవిద్యాధికులు గానఁ బాశ్చాత్య విద్యాంశులురచించిన కవిజీవితములు చూచి యట్టిది యాంధ్రమున పంధానించెరి. ఆంధ్ర కవిజీవితములు కథాప్రధాన మయినగ్రంథము. అందు కవి కాలనిర్ణయాదుల కంటె నా యాకవులపైఁ జెప్పకొను పుక్కిటిపురాణము లెక్కువ. చారిత్రకదృష్టితోఁ బరిశీలించిన నీగ్రంథమునకుఁ బ్రథమస్థానము లేకున్నను గవిచారిత్రముల కిది మార్గదర్శి యనవలయును. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు తమ 'కవులచరిత్ర' లో మఱుఁగున నున్నకవులను బెక్కుమందిని బయటఁ బెట్టి వారివారి కాల నిర్ణయములు సప్రమాణముగా నొనరించి తత్తద్గ్రంథములలోని గుణదోషములు వెల్లడించెరి. ఆకారణమున వీరి కవిజీవితములకంటె, వారి కవిచరిత్రములకుఁ బెద్దపేరువచ్చినది. 1880 లో కవి జీవితరచనము వీరిది సాగినది. రామమూర్తిపంతులుగారి వీతికలోని కొన్నిమాటలు పరికింపఁ దగినవి.

“...కందుకూరి వీరేశలింగముగారు తమమిత్రు లెవ్వరో తమ్ముగవిచరిత్రములు తిరుగ రచించుటకుఁ జేరేపించినారని కవిచారిత్రములనుపేరితో నొకగ్రంథము ప్రాచీనకవులం గూర్చిన భాగమును ముద్రించి ప్రకటించెరి. అందు పెక్కండు కవుల పేర్లును వారి చారిత్రములును

వ్రాసినట్లున్నను జాలభాగ మిదివఱలో నాచే బ్రకటింపబడిన కవి జీవితముల యర్థ సంగ్రహమే కాని వేఱుకాదు. ఏవియైన నొకటిరెండు కథలు నవీనముగాఁ గాన్పించుటకుఁ జేర్పబడినను నవి యనవసరమైన చారిత్రములుగానైనను లేక ప్రత్యేకము కవిత్వ శైలిం జూపుటకు వ్రాయఁ బడిన పద్యములు నుదహరణములుగా నైన నుండును....”

ఇదియట్లుండె, రామమూర్తి పంతులుగారిది సువర్ణవిగ్రహము. విగ్రహమునకుఁ దగ్గగుణనంపత్తి. ఈయన ‘మెట్రీక్యులేషన్’ పరీక్షలో నుత్తీర్ణులు. పూర్వపు ‘మెట్రీక్యులేషన్’ నేటి ఎమ్. ఏ లకు సమాపాతి. వీరు కాకినాడ సబ్ కౌర్టులో నుద్యోగించుచు రాజీనామానిచ్చి 1880 లో విజయనగర సంస్థానాధీశ్వరులు ఆనందగజపతి నన్నిధిని నిలయ విద్వాంసుఁడుగానుండెను. ఆ ప్రభువున కీకవియెడలఁ జెప్పలేని యాదరము. ఆనందగజపతి నిర్యాణము 1897 లో. ఆతరువాత రామమూర్తిగారిని సంస్థానము పోషించినది. వీరి కవిజీవితములు ఆనందగజపతి పేరుగా వెలసి యున్నవి.

ఈయన చరిత్రపరిశీలకుఁడే గాక కవి కూడను. ‘మర్చంటు ఆఫ్ విసీస్’ నాటకమును బరివర్తించిరి. ఓగిరాల జగన్నాథ కవిగారి యుచ్చ తెనుఁగునిఘంటువగు “ఆంధ్రపదపారిజాతము”ను గొన్ని పదములందుఁ జేర్చికూర్చి వీరచ్చుకొట్టించిరి. తిమ్మరుసు, జెండపూడి అన్నమంత్రి, అప్పయదీక్షితులు ఈమూవురు మహామహుల చరిత్రములు సంపాదించిరి. తెలుఁగువారి కందిచ్చిరి. మొత్తము, వీరికిఁ జరిత్రసంధానముపై మక్కువయెక్కువ. వీరు కాకినాడ నుండి వెలువరించిన ‘రాజయోగి’ పత్రిక, నాఁడు పేరుగాంచినది. విజయనగరము ప్రాంతములో వీరికి “కాకినాడ పంతు” లని పేరు. శ్రీరామమూర్తిగారి ‘కవిజీవితములు’ చరిత్రలో నొక కనక ఘట్టము.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

1853 - 1929

పుదుచ్చి నామకావ్యములు. కల్పి: లక్ష్మీవల్లభ. తిండి: వేంకట
రమణశాస్త్రి. పుట్టుక నాదరాసులో. పూర్వమునామము నెల్లూరు
జిల్లా కాలితెలూకలోని మల్లయపాలెము. జననము 1853 డిసెం
బరు 21 తేదీ. (ప్రమాదించి సంవత్సరమార్గశీర్ష బహుళ ౩ బుధవారము.
నిర్యాణము. 1929 జూలై 18 తేదీ ఉదయము 6-45 ని. కు) రచిత
గ్రంథములు : ప్రక్షియాశ్చందము, ఆలంకారసారసంగ్రహము 1886-
అంధకభాగరత్నాగరము 1891 - నాగానందము 1891 - అంధాభి
జ్ఞానకాకుతలము 1896- ప్రతాపరుద్రీయ నాటకము 1897- అంధ
ప్రసన్నరాఘవ నాటక విమర్శనము 1898 - ఉపానాటకము 1901 -
బొబ్బిలియుద్ధనాటకము 1916- మాళవి కాగ్నిమిత్రము 1919- ఉత్తర
రామచరిత్రాంధ్రీకరణము 1920- విక్రమార్వశీయ, రత్నావళి, సాహిత్య
దర్పణాంధ్రీకరణములు 1921- కారదా కాంచీ శృంగారసైవభము
సర్వంకషవ్యాఖ్య 1918-అమర్తమాల్యదవ్యాఖ్య 1920- రఘువంశము,
కుమారసంభవము, అమరు కావ్యము, విజయవిలాసము, సారంగధర,
కావ్యాలంకార చూడామణి మున్నగునవి పీఠికతో-1910 లో వెలువ
రించిరి. 'జనవిశోధిని' పత్రిక ప్రకటించిరి.

“కవి పండితుఁడు కాఁడు. పండితుఁడు కవి కాఁడు” అని కొందఱి
వాదము. కాళిదాసుఁడు కవికులతలకము. అతని పండిత్యము భువనవిది
తము. భవభూతి మహాకవి. అతఁడు పదవాక్య ప్రమాణజ్ఞానమునఁ
బేరుమోసినవాఁడు. కవి పండితుఁడు కాఁడనుటలో సాగనులేదు.

వేదమువేంకటరాయశాస్త్రిగారు మహాపాఠ్యములు. సర్వతంత్ర
స్వతంత్రులు. కళాప్రపూర్ణులు. వ్యాఖ్యానముల్లినాథులు. వీరు వ్రాసిన
పద్యకావ్యములు లేవుగాని కాళిదాస భవభూతులవలె వీరును మూఁడు
నాటకములు రచించిరి. ఇవి మూఁడును మూఁడురత్నములు. వానిలో
ప్రతాపరుద్రీయ నునర్హరత్నము. ఉప, బొబ్బిలి నాటకములు రమ్యములై

రంగస్థలముల కెక్కికీర్తిగనినవి. ఈనాటకములు మూడిటికిని పాత్రోచిత్రపోషణము పెద్దవన్నె దెచ్చినది. మహానుభావము గల వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు గ్రాంథిక గ్రామ్యములు పాత్రోచిత్రములుగాఁ జెఱించి ప్రతాప రుద్రీయమునకుఁ జేరుదెచ్చిరి. నాగానందాంధ్రీకరణమునను ప్రతాపరుద్రీయమునను వీరు శ్రోతమార్గము త్రొక్కుటఁ జూచి కొందఱు కేవల గ్రాంథికవాదులకుఁ గోపకారణమైనది. విమర్శనయులు వెలువడఁ జొచ్చినవి. అంతకుమున్నే యిదికనిపట్టి 'ప్రతాప'లో శాస్త్రిగారిట్లు వ్రాసికొని నటిచేఁ జదివించిరి.

అంకకుఁ దార్చ నేరసికు నంగలభారతి ప్రాధనీతి, నా
కింకిరినాంధ్ర ద్రావిడియుఁ గేరుచు దైవియుఁగూడి రెన్వనిక
జంకు కళంకు లేనికవిచంద్రుఁడు తోషితతోవిదేంద్రుఁడా

వేంకటరాయశాస్త్రికృతి వెంగలిమూఁక కెఱుంగ శక్యమే?
ప్రతాపరుద్రీయమునఁ దురుష్కునిచేతను, బొబ్బిలిలో సిపాయి చేతను
శాస్త్రిగారు సందర్భసముచితమగు సంభాషణము చేయించిరి. వేంకట
రాయశాస్త్రి తండ్రిగారు వేంకటరమణశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రము
లలో గొప్పవండితులు. వీరు పరవస్తు చిన్నయసూరికి సహపాఠులు.
తండ్రిగారు పెక్కు పట్టనములలో నుద్యోగములు చేసియుండుటచే
వేంకటరాయశాస్త్రిగారు కూడ వారితోపాటనేక మండలములలోఁ
దిరుగుట, తత్తన్మండల వ్యవహార భాషాసంప్రదాయము లెఱుఁగుట
తటస్థించినది. బహుబాల్యముననే ప్రతాపరుద్రీయ కథ వేంకటరాయ
శాస్త్రిగారి నాకర్షించినది. అది 1896 లో నాటక రూపమునకు
వచ్చి యాంధ్ర కాభరణమైనది. ఈవిషయము తన్నాటకావతా
రికలో నిటు లున్నది “ఓరుగంటి ప్రతాపరుద్ర మహారాజును
తురకలు ఢిల్లీకి ఖయిదు గొనిపోయినకథ లిఖితముగాని ముద్రితముగాని
నాకెచటను దొరకలేదు. నే నెనిమిదేండ్లనయనున నుండఁగా మానాయన

గారు వేదము వేంకటరమణశాస్త్రులవారు తమ మిత్త్రబృందములో నీ కథను బ్రస్తుతించునపుడు నేనును వింటిని. వారు చెప్పుటలో నీకథ అరగంట కూడవట్టలేదు. ఇటీవల నేను ఆంధ్రజనవివోదినీయుద్రణాధి కృతుఁడనై యుండఁగా 1883 సం॥మున ఈకథను నాకుఁ దోచినట్లు విరివిచేసి యల్లి కథాయావమునఁ బ్రచురించియుంటిని. పిమ్మట 1896 సం॥న జూలై నెలలో దానిని నాటకోచితముగాయావచేసి, ఈనాటకమునందలి గద్య భాగమును మాత్రము వ్రాసి నామిత్రులకుఁజూపితిని."

శాస్త్రిగారి తండ్రిగారికడ నలుగురు శిష్యులు వేదాంతగోష్ఠి తఱచు చేయుచుండువారఁట. వారిలో నొకఁడుప్రభావ్హుఁడు. రెండవవాఁడు చాకలి, మూడవవాఁడు మనల్మాను, నాలగవవాఁడు శ్రీస్తవ్రఁడు. వారిగోష్ఠి శాస్త్రిగారు వేడుకపడి వినుచుండువారఁట. ప్రతాప చరిత్ర లోని మహమ్మదీయపాత్ర మంతమనోహరముగాఁ జిత్రింపఁగలుగుటకు నాటిమహమ్మదీయ శిష్యునిమాటల వినియుండుటయే కారణమని శాస్త్రిగా రనుచుండెడివారని చెప్పుకొందురు.

ఈయన చోడవరము బడిలోఁగొన్నాఁడు బ్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. నాటి యొకవిచిత్రగాథ నిట్లుచెప్పుదురు. ఆబడిలో 'పేరి గాఁడు' అను నొకనొకరు యుండువాఁడు. బడివనులేవియు ముట్టుకొనక మూఁడుప్రౌద్ధులు 'సెక్రటరీయింటనే గృహకృత్యములు నేయుట, ఎప్పుడోవచ్చి బడియరుఁగుమీఁదఁ బగుండుట - ఇది వానిదైనకచర్య. మన శాస్త్రులుగారికి వీనిచర్య చూడ నరకాలిమంట నెత్తివేర్చి యొక్క నాఁడు వీని కిదిపనికాదని యొకచింతబరిక చేతఁబుచ్చుకొని నసాళమంటు నట్లు నాలుగుచుఱుకులు తగిలించి మెల్లఁగాఁ దప్పకొని రఁట. వాఁడు 'మొట్టో' అని లేచి 'సెక్రటరీ' తో శాస్త్రులుగారి యన్యాయము చెప్పి కొనెను. సెక్రటరీ శాస్త్రిగారిని రమ్మని నొకరును పంపెను. 'మీయింటికి వచ్చునవసరము నాకులేదు. పనియున్నచో మీరు రావలయును.' అని శాస్త్రిగారి ప్రత్యుత్తరము." నిరంకుశాః కవయః !

ఈపేరిగాఁడే ప్రతాపరుద్రీయములోని పేరిగాఁడు. శాస్త్రులుగారిచేవి కింపుగా నేదేని చక్కని పలుకుబడిగాని నామవాచకముగాని వినఁబడి నదో, అది సందర్భోచితముగ గ్రాంథికముచేయవలసినదే. ప్రతాప రుద్రీయములో వెట్టివాఁడు “నేను కండచీమను. ఏనునుగున్నావో. పట్టు కుంటే వదలను” అనెను. శాస్త్రులుగారు విశాఖపట్టనములో నున్న పుడు పొరుగింట ముసలిమగఁడు పడుచుభార్యను జీటికిమాటికి నీకండ చీమ పదము నుపయోగించి తిట్టుచుండువాడఁట. అది జ్ఞప్తికిరాఁగా నిచటఁబయోగించిరని వారిసన్నిహితులు చెప్పుదురు.

బొబ్బిలినాటకమున నముననయంకములో సారాయిదుకాణముపెట్టిన వానిపేరు ‘బొడ్డిక’ అనిరి. ఇది వీరు విశాఖపట్టనములో నున్నపు డక్కడిదుకాణదారునిపేరఁట. ఇంకను నిట్టియనేక స్వానుభవములు తమ నాటకములలో నుద్ఘాటించిరి. వీరికి జంగముపాటలు, పడవపాటలు, ముష్టివారిపాటలు వినుటయం దాస్థపెద్దది. ప్రతాప నాటకమునకు ముఖ్యముగాఁ బ్రఖ్యాతి గొనితెచ్చినది పాత్రోచితభాష. కవిచెప్పినటు లీనాటకము ‘పండితమానుల గండెనీరు’ గా నున్నది.

ఉషాచరిత్రము నెఱ్ఱాపెగడయు, సోమనాథుఁడును దమ కావ్య ములలో రసోత్తరముగాఁ జిత్రించిరి. ఎట్టన బాణుని రాక నాలోకించిన యువచే నొకసీసము చదివించినాఁడు. సోమనాథుఁడు కలఁగనిలేచిన యువచే నొకసీసము పఠింపించినాఁడు. వేంకటరాయశాస్త్రిగారి నాటక ములో “భ్రాంతిద్వీపమున సక్షతప్రాసాదమున బంధితయువ చలి చిత్ర రేఖతో” నిట్లనుచున్నది.

ఒడిలోన నేనులే కోలగంబుండని

తండ్రికినేఁ బగదాననైతి

నన్నుఁ గై నేయించి కన్నదే దినమైన

తల్లికి నే వివవల్లినైతి

ప్రాణంపు బ్రాణంబువగిది సన్నో మెదు
 నన్న కే తలనంపు న్యాధినైతి
 సనుగోరి తనప్రాణమునకుఁ దెరించిన
 దయితుని కే బంధధాత్రినైతి
 బ్రాణనాథుని నేగొల్చి బందినైతి
 దప్పులేక కుళీలవతాకనైతి
 దెప్పరము మాని సగి నీవ దెప్పనమ్మ
 నూసమేదిన వెలఁగికిఁ బ్రాణమేల ?

ఉత్తర రసభావనిష్ఠులగు నీమ వ్యరుకవుల నీసములు.
 నొకమాట చదువుకొని యభిజ్ఞులు రసత శ్లోమును జూఱరాడవలయును.

శాస్త్రీగారు నిగుపమానవర్ణనా నన్ని వేళ సంధానధారేయులు.
 ఒకయెడఁ గాళిదాసుని నలపింతురు. ఒకయెడ భవభూతిని మఱిపింతురు.
 అనిరుద్ధునకు స్వప్న యులోఁ బ్రియురాలు గనఁబడెను. ఆమెయే యువ.
 సఖునితో నాసంగతిచెప్పుచు స్వప్న దృష్ట్యయగు ప్రణయినిని వర్ణింప
 వలసివచ్చినది. అతఁడు పూఁదోఁటలో నున్నాఁడు. అది పెన్నలరేయి.
 మంచుకురియుచున్నది. అట్టి నన్ని వేళమున నిటులు వర్ణన.

మృషావలగ్న జిల్లుపైఁట మించునన్న మంచగున్

ఝషాక్షిదట్ట మన్న సంజజాజులోనిరేకగున్

తృషాకృదోష్ఠి భూషణాళి రిక్కలున్ మెఱుంగులా

నుషావతార మంచుఁ గాంత నూహసేయుదున్ సఖా !

ఉష్ణై పరితపించుచున్నయనిరుద్ధున కప్పటికిఁ దెలియకున్నసుప్రియయు
 నుషయేయైనదట. అతినూత్రప్రజ్ఞా సంపన్నులగు శాస్త్రీగారి భావనా
 శక్తి నీవద్య మొక్కటియే తార్కాణించుచున్నది. కనుకనే నాటక
 కర్త “యుషావివాహము” ‘సిద్ధసుధా ప్రవాహ’ మనుకొనినాఁడు.

బొబ్బిలినాటకములు మఱికొంద టిటివలికవులు కూడ వ్రాసిరి.
 వానియన్నింట వేంకటరాయశాస్త్రీగారిది రసవత్తరము. ‘ఆడఁబురువు

లేదు. హతమయ్యై మగకూన కోటపాడయ్యై నింకేటి కిచట' ఇది చదువు కొని కంటసీరుపెట్టుకొను రసిక శూరులు నేడు పెక్కండ్రు కలరు. శాస్త్రిగారు శ్రవ్యకావ్యమువ్రాయలే దనువెలితి లేదు. వీరి యీపై మూఁడు నాటకములలోను గొప్పకవిత్వమున్నది. పండిలేనివారికి వీరి కవిత యెటులుండినను, పండితకవులకుఁ బండువు "పండితుఁడు కవి కాఁడు" అను వాదమిపుడు నిలువదేమో !

వేంకటరాయశాస్త్రిగారి యఖండపాండితికిఁ దార్కాణముగా వారి ఆముక్తమాల్యదా, శృంగారనైషధవ్యాఖ్యలు చూపవచ్చును. ఆముక్తాదులలోనిపాఠములు కొన్ని వీరు స్వయముగా నవరించిరి. అది కొంత వీరిలోఁగలలోప మనక తప్పదు. "ఆముక్త" వ్యాఖ్య వీరు 'కొన్నేండ్లు' చదివి నాలుగునెలలలో వ్రాసిరట. 24 - 6 - 1920 నాఁడు ప్రారంభించి 28 - 10 - 1920 నాటికిఁ జూర్తిచేసి రని వారిచరిత్రము చెప్పుచున్నది. అందులకే యవరమల్లినాథబిరుదము వారియెడ నన్వర్థమైనది.

శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు 'విధవావివాహ' ప్రచారము బాధముగాఁ జేయుచున్న సమయమున శాస్త్రులుగారు "స్త్రీపునర్వివాహ దుర్వాదనిర్వాపణ" గ్రంథము బహుపరిశ్రమమునకుఁ బాల్పడి బహుగ్రంథములు పరిశీలించి ప్రకటించిరి. ఆప్రకటనమే శాస్త్రిగారి జీవితమునకు నూతన ప్రకరణమైనది. వారి ప్రతిభయుఁ బాండిత్యము లోకమునకుఁ దెలిపినది యీఘట్టమే. పునర్వివాహవాదఖండనోపన్యాసములవలననే శాస్త్రిగారికిఁ బెక్కుమంది మదకాసు మహాశయులమైత్రి కలిగినది. ఆపర్వు, మిల్లరు మున్నగు హాణులకు వీరి గీర్వాణభాషా పాండిత్యము విదితమైనది. తత్ప్రతిఫలముగా 1887 నవంబరులో కైన్తవ కళాశాలా సంస్కృతోపాధ్యాయపదము శాస్త్రిగారికి లభించినది. ఈయద్యోగముతో నూరకుండక యపారమగు భారతీనేప గావించిరి. చెన్నపురజీవితము శాస్త్రులుగారికి గ్రంథరచనోత్సాహము మోచిచ్చించినది. 1890 లో శ్లోతిష్కతి ముద్రాణాయము వెలకొలిపి కథాసరిత్సాగ

రాది గ్రంథములు తెలుగున వెలువడినవి. కొక్కొక్కటి వేంకటరత్నము వంతులు గారును వీరును వహారానహారానా. శాస్త్రిగారు పంతులు గారి ప్రసన్న రాఘవమును బ్రహ్మచరము విమర్శించి విడిచి. ఆ వాదము మునుగుపాశమునబడి పండితులకు బాధయనిపించినది. దూషణవాక్యములు తొలగించినచో 'ప్రసన్న రాఘవ విమర్శము' ఆంధ్రీకి స్వర్ణభూషణము. అప్పుడు ప్రసిద్ధిలోనున్న 'అమృతగ్రంథ చింతామణి' పత్రిక యాభాషావివాదమును బ్రకటింపిరి. చింతామణి సంపాదకులు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు గొప్ప పండిత విమర్శకులు. వేంకటరాయశాస్త్రిగారికి వీరికి నొక టప్రాణము.

శాస్త్రిగారు నాటకరంగమునకు బ్రశస్తిదేచ్చిన కళాహృదయులు. ఇంచుమించు ముప్పదియేండ్లు సంస్కృతాంధ్ర నాటకములు తను శిష్యులచే బ్రదర్శింపజేసిరి. వీరి సర్వాస్వక్షితతో నల్లూర 'ఆంధ్ర భాషాభిచూని సమాజము' నడచి రజతోత్సవము జరిపించుకొన్నది. పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారికి యీ సమాజస్థాపకులు. 1904 లో పరమ మిత్రులు రామకృష్ణయ్యగారు మరణించుటయు, చింతామణి ఆగిపోవుటయు వేంకటరాయశాస్త్రిగారికి హృదయావేదనపేగువు లై నవి. క్రైస్తవకళాశాలలో నిగువదినాలుగేండ్లనుండి పనిచేయుచు 1910 లో నాయుడ్యోగమునుండి తప్పుకొనిరి. శ్యామిష్ఠి ముద్రాక్షరశాలను బునరుద్ధరించి యెన్నో ప్రాక్తన గ్రంథములు సామర్థ్యముగా వెలువరించి భాషాసేవగావించిరి. వేంకటరాయశాస్త్రిగా రాంధ్రభాషామధుమధనులు. ఆయననుమించిన పండితులుందురుగాక, ఆయనను కాదనిపించు కవులుండిరిగాక, ఆయన వలె భారతీపూజ గావించిన మహాభక్తుడు మాత్రములేదు. ఆయన బెబ్బదియాతేండ్లు బ్రతికెను. కొన్ని శతాబ్దులు నిలుచు వాఙ్మయసేవ చేసెను. అహారాత్రము లదేవనిగా వ్రాసినవాడు వ్రాసినట్లే యుండెను. చది

వినవాడు చదివినట్లేయుండెను. ఆవరిశ్రమము, దానికీదగిన యారోగ్యము, ఆ పాండిత్యము, దానికీ దగిన భావనాశక్తి మతొకనియందుఁ జూడము. ఆయనమాటలాడిన మధు వొలికెడిది. ప్రతిపక్షిని చల్లఁగాఁ గొంతుకొయువాడు. సభలో నిలఁబడినచో సింహము. ఆయన రసవత్సంభాషణములు వ్రాయుచో నొక మహాకావ్యము. స్వాతంత్ర్యము నెన్నఁడు చంపుకొనలేదు. పనిలేక యెవరినిఁ దూలనాడలేదు. ఆమేధ, ఆ ప్రతిభ, ఆ హాస్యవిలాసము, ఆ సమయస్ఫూర్తి యితరున కందవు. అపసరమునుబట్టి పెంకితనము చూపెను. ప్రాచీనాచారముల కతీతుఁడు. అట్లని నవీనాచారముల నాశ్రయింపనులేదు. సందర్భానుసారముగాఁ బోయెను. భాషావిషయమునను సిదియేత్రోవ. పాత్రోచితమని వ్యావహారికము వాడెను. గ్రాంథికమును సమర్థించెను. గిడుగువారివలెఁగాక వీరు నియమసాపేక్షముగా గ్రామ్యము ప్రయోగింపవలెనని యందురు. భాషావిషయికముగాఁ గొంచె మభిప్రాయభేద మున్నను గురుజాడ అప్పారావుగారు వీరిని కడు గౌరవించిరి. వజ్జుల చినసీతారామ స్వామి శాస్త్రిగారును వీరియభిప్రాయముల నామతించిరి. బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు వీరికాచార్యులు. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి గారికి వీరాచార్యులు. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి ప్రభృతులు వీరికి శిష్యులు. అల్లాడి కృష్ణస్వామి వ్రముఖులు వీరి శాస్త్రులు.

ఈపుంభాషసరస్వతికి లక్ష్మీ ప్రసన్నత తక్కువ. శ్రీనాథునివలెఁ జివరికాలమునఁ జిక్కుటపడినారు. ఎంతచిక్కుపడియైనను సరస్వతీపూజ నేమఱలేదు. ఇట్టి మహనీయచరిత్రునకు 1927 లో నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము కళాప్రపూర్ణబిరుదమునిచ్చి సత్కరించుటలో విశేషములేదు.

నెల్లూరుమండలమున కెల్లఁ దిక్కనవలెఁ గీర్తిఁదెచ్చిన కవిపండితుఁ డీయన. శాస్త్రులుగారికృతులను బోషించిన రెడ్డివంశీయులయశము శాశ్వతము. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 1919 లో ఆంధ్రసారస్వత సభవారిచే

సన్నానితులై మహాపాధ్యాయ బిరుద మంది శమ చాగ్గేవతాపూణ
విధాన మిట్లు నొడివిరి.

“ఆవాహసము స్త్రీపుసర్గినాహానుర్వాదః ర్వాహణము- ఆససమగ్ని
ణము కథానరిత్సాగరము- అర్ఘ్యము ప్రతాపరుద్రీయ నాటకము-
పాద్యము మేఘనందేజాంధ్రటీ- అలంకారము ఆంధ్రప్రసన్న రాఘవ
నాటకాదివిమర్శ కింకిణీగణ శింజాన శారదాకాంచిక - నైవేద్యము
శృంగారనైషధ సర్వంకష వ్యాఖ్య.

ఉపానాటకమున వీరు జీవితవిషయ మిట్లు చెప్పించుకొనినారు.

ఛాత్రసాహస్ర ప్రచారణముగా నాట

కములుఁ దన్నిగమంబు గఱచినారు

సర్వజ్ఞసింగమ సార్వభౌమునిగద్దె

యెక్కినదొగ మది కెక్కినారు

హూణరూపకరసం బుడరంబు నిండారఁ

ద్రావి గణ్ణునఁ ద్రేచి శనిసినారు

టాటోటుఁగవులు సటాపంచలై మాయఁ

గాంచిక వాణి శర్పించినారు

బల్లారిభవ శివవండిత సంఘంబు

మదరాసులో చూపుమాపినారు

కాళిదాసు శకుంతల నేలినారు

మించిన ప్రతాపకృతిని నిర్మించినారు

తగదాలో కాశ్మీరగారి గ్రంథమునుగోర

మహిత వస్తు పరాయణ మాసనులకు.

ధరవరము రామకృష్ణమాచార్యులు

1853-1912

శిష్యులు-తండ్రి: కృష్ణమాచార్యులు. తల్లి: లక్ష్మమ్మ. జన్మస్థానము: ధర్మపురి అగ్రహారము (తాడిపత్రితాలూకా-అనంతపురముజిల్లా). నివాసము: బల్లారి. జననము 1853 సం. (పరీధావి కార్తిక శు|| ఏకాదశి) నిర్యాణము 1912 సం. విరచిత గ్రంథములు, ముద్రితనాటకములు:—౧ చిత్రనళీయము, ౨ విషాదసారంగధరము, ౩ పాదుకాపట్టాభిషేకము, ౪ ప్రహ్లాద, ౫ సావిత్రి చిత్రాశ్వము, ౬ మాహినీ రుక్మాంగద, ౭ బృహన్నతి, ౮ ప్రమీలాద్వనీయము, ౯ పాంచాతీ స్వయంవరము, ౧౦ ముగ్ధా, ౧౧. చిరకారినాటకము ౧౨ రోషసారా శివాజి, ౧౩ వరూధినీనాటకము. అచ్చుకానినాటకములు:—౧ ఉషాపరిణయము ౨. సుశీలాజయపాలీయము, ౩ అజామిశ (వచననాటకము), ౪ యుధిష్ఠిర యావరాజ్యము, ౫ సీతా స్వయంవరము, ౬. ఘోషయాత్ర, ౭ మదనవిలాస నాటకము, ౮ ఉన్నాదరామప్రేక్షణీక నాటకము, ౯ రాజ్యాభిషేకము. ౧౦ సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము. ౧౧ విభీషణపట్టాభిషేకము, ౧౨ హరిశ్చంద్ర, కన్నడనాటకములు: ౧ ఉపేంద్రవిజయము లేక వామనచరిత్ర, ౨ స్వప్నానిరుద్ధనాటకము.

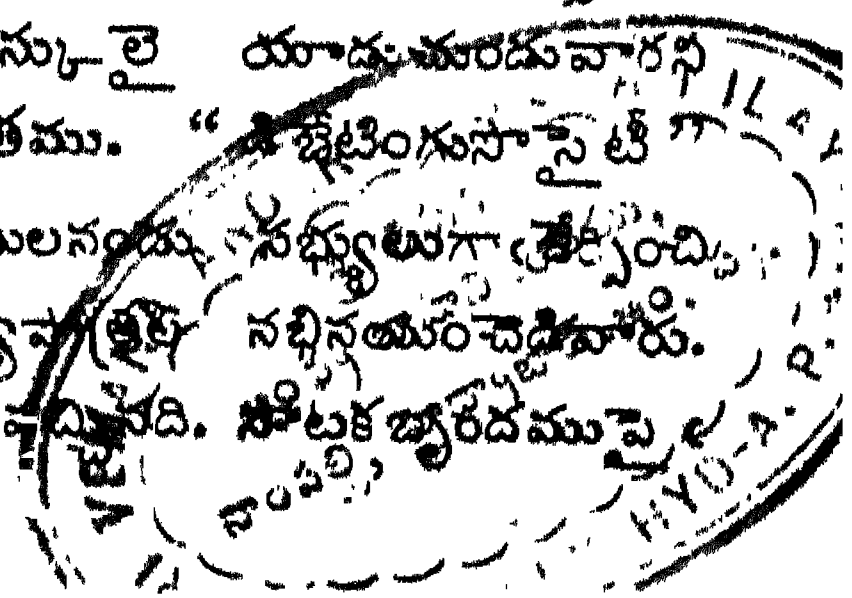
శ్రీమత్కృష్ణమాచార్యకవికిఁ బూర్వము తెలుఁగులో న్వతంత్రనం విధానము గలనాటకములులేవు. ఉన్ననాటకములు సంస్కృతమున కనువాదములు. ఆకారణమున నాంధ్రరంగస్థలములు విస్తరించి వెలయలేదు. పాశ్చాత్యసంప్రదాయము, ప్రాచీన సంప్రదాయము వెఱిఁగి యొకగళమగు క్రొత్తతోవదీసి నాటకములు రచించి న్వతంత్రనాటకరచయితలకు మార్గదర్శియనిపించుకొనిన మహాశయుఁ డీయన. వీరి కృషిని గుర్తించి గద్వాలమహారాజవరుఁడు 1910 లో నీయాచార్యకవిని, రత్నస్థగితమగు పతకముతో 'ఆంధ్రనాటక కవితాపితామహుఁ'డని బిరుద మొనఁగి గౌరవింపెను విచిత్రసమ్మేళనము గావించి నాటకపాత్రములకుఁ గేవలాంధ్ర

త్వము నాపాదించి తొలుదొల్త స్వత్రానాటకములు రచించినవాడగుటచే నీకవినిరున కీబిరుద మన్మర్థ మని నాడు చెప్పుపండితులగించిరి. పురప్రముఖులు ముగ్ధులై యొకకిరీటమిచ్చిందిరి. ఆచార్యులవారు నాటకకర్త లేకాక నటకులు కూడను. చిత్రసభీయములో బాహుళ్యండు, విషాదసారాంధరములో రాజన రేంద్రుండు, పాదుకాపట్టాభిషేకములో దశరథుండు, అభిజ్ఞాన మణిమంతములో నవ్వుబుద్ధి, ఈపాత్రములు ప్రత్యేక ప్రశంసాపాత్రములుగా నటించెడివారు. దశరథ పాత్రధారిత్వమున కృష్ణమాచార్యులవారికి సాటి కృష్ణమాచార్యులవాడే యని పలువురు చెప్పుకొందురు. ఆచార్యులవారు శమమరణము నాటక రంగముననో న్యాయస్థానముననో యుండు నని యప్పు డప్పు డనుచుండువారు. అని తథ్యముగ వారు 1912 లో నొక యభియోగము నడపుటకు వెళ్ళి 'ఆలూరు' లో న్యాయస్థానమున నాకస్మికముగఁ గాలు జాతి పడి 'రామచంద్రా' యనుచు ననువులఁ బొసిరి. వారిమృతశరేణుము నాలూరునుండి బల్లారికిఁ దెచ్చి యంత్యక్రియ నడపు నందర్భమున జరిగిన యూరేగింపుటుత్సవము పలువు రిప్పటికిఁ జెప్పుకొందురు. నాటకాచార్యుడై గడించినకీర్తియు, న్యాయవాదియై సంపాదించినపేరును నాడు ప్రకటితమైనవి. స్త్రీలు పురుషులు వృద్ధులు యువకులు నొకరననేది, వేలకొలది పుష్పనూలికాదులచే నాచార్యకవి కంత్వనమ్మాన మొనంగిరి. ఇట్టి మహాశయుని శక్తియుక్తులు ముచ్చటించుకొందముగాక !

కృష్ణమాచార్యులవారి తండ్రిగారు మంచిపండితులు. తాతముత్రాతలుకూడ విఖ్యాతవిద్వాంసులు. తండ్రిగారు బల్లారి "వార్ధలా కాలేజి" లో నాంధ్ర పండితవద మలంకరించిరి. జనకుని నన్నిధినే కృష్ణమాచార్యుండు సంస్కృతాంధ్రములు కఱచెను. మేధాశక్తి గొప్పది యగుట నిచ్చె చక్కని సాహిత్య మలవడుట తటస్థించినది. దానివలన భవాగ్రంథపరిశీలనము గావించి పాండిత్యమునకు స్వయముగా ముఱుగు

పెట్టుకొనెను. అష్టశతావధాన ప్రదర్శనము గావించి కొక్కొక్క వేంకటరత్న మహా మహాపాద్యాయుని వంటివారిచే మెప్పులఁ గాంచెను. అదియటుండ, నీయన కాంగ్లభాషాభ్యాసము చేయవలయు నని యభినివేశము కలిగినది. పట్టుదల గలవారగుట ఎఫ్. ఏ పరీక్షలో నుత్తీరత నందిరి. తరువాత ఆదవాని 'తాలూకాకచేరీ'లో గొన్నాళ్లు లేఖకులుగాఁ గుదరవలసివచ్చినది. కవికి దార్శత్యముకూడ నొకకళ యైనదిగాదా! పాపము నాటికి వీరిది పేదకుటుంబము. ఆదవానిలో సంసారము సరిగ జరుగక బల్లారికి వచ్చి "కంటోన్ మెంటు మేజిస్ట్రేటు కోర్టు"లో 'ప్రైవేటు వకీలు'గ పనిచేయ మొదలిడిరి. ఆయుద్యోగము వీరి దరిద్ర దేవతను దఱిమివైచినది. వకీలువృత్తియందు వీరికి లభించిన యుత్తేజసము "ఫస్ట్ గ్రేడ్ స్ట్రీడరుషిప్" పరీక్షకుఁ బురికొల్పి యందు తీర్ణుని గావించెను. నాటినుండి వీరిన్యాయపాదవృత్తి నిరాఘాటముగ సాగి న్యాయస్థానమున కెక్కు నభియోగము లన్నింటను వీరి దొక పక్ష ముండితీరునంతయున్నతికిఁ గొంపోయెను. ప్రతిపక్షులను సాక్షులను ప్రశ్నించుటలో వీరినేర్పు గొప్పది. వీరివాదము వినుటకుఁ బ్రజలు గుమిగూడి యుండువారట. బల్లారిప్రాంతీయు లిప్పటికిని వీరిన్యాయవాద దక్షత వేనోళ్లఁ జెప్పుకొందురు.

ఈయాచార్యకవి యద్భుతమేధాశక్తి యెన్నోకళలను గ్రహించినది. ఆయుర్వేదము వీరులెస్సగ నెఱుంగుదురు. అది వీరి వంశపారంపర్యముగ వచ్చువిద్య. నాడిపరీక్షలో నీయన సిద్ధహస్తులట. జ్యోతిశ్శాస్త్రమునను వీరి ప్రవేశము చాలగొప్పది. వారినాటకములలో నిందులకు నిదర్శన ములు పెక్కుగలవు. చదరంగ మాడుట యన్న వీరికిఁ జెప్పరాని మక్కువ. నెలలతరబడి యనన్య మనస్కులై యాడుచురడువారని ప్రతీతి. అభినయశాస్త్రము వీరికిఁ బరిచితము. "జీవితంగుసాసైతీ" గా నొకటి స్థాపించి పలువురు పురప్రముఖులనందు సభ్యులుగా చేర్పించి 'షేక్స్పియరు' నాటకములలో ముఖ్యపాత్రుల నభినయించెడివారు. ఆ సరసవినోదినీసభకు నాడు పెద్దప్రఖ్యాతివచ్చినది. నాటకభారదముపై

గల దొల్లిటిహేమభావము నొలగించిన కీసభయే. ఈనభామూలమున నొకసారి 'ఆంధ్రకవిచండిన నమ్రసమీళ' మాచాగ్యులవా రతివిజృంభణముగా జరిపిరి. మహాకవి 20 వేల పుట్టిన వావలెకొలను నుల్ప రావుగారి 'ఆంధ్ర వాగ్గీగామాయా' కృతినమర్యతోత్సవమునకు వీరి నధ్యక్షులుగా నెన్నుకొనిరి. అప్పుడు వీరి "పాదుకా పట్టాభిషేకము" ప్రదర్శింపఁగా మా 1500 వచ్చినవి. అవి కోదండరామిని క్షంకర్షము నకే యర్పింపఁ బడినవి. వీరినాటకములకుఁ బ్రజాసామ్యమునకే గల గౌరవమున కిది మరదితారకాణ. అంశములలోని కథ రంగములుగా విభజించుట వీరినాటకములలోని శ్రోతృవద్దతి. ఇది పాశ్చాత్య సంప్రదాయము. నాటకము విషాదాంశముచేయుట వీరి కవభీష్టముకాదు. 'సారంగధర' ను జూచిన మనకది యవగతము. కాళ్ళు చేతులు వియ్యగఁ గొట్టఁబడి సారంగధరుడు చనిపోయెను. అంశము నాటకము సమాప్తము. మఱియుకసంప్రదాయముగల కవియైనచో విడి యిట్లు వ్రాసి యుండఁడు. ఇదియు నాంగ్లేయమే. సారంగధరునిపై నింద మోపిన చిత్రాంగిని విచారించుటకు రాజస రేంద్రుడొక న్యాయస్థానసభ చేసెను. అది సరిగ నిసర్గసుందరముగనుండి కృష్ణమాచార్యులుగారు గొప్ప న్యాయవాదియని నాత్యు మిచ్చుచున్నది.

వీరి నాటకచక్రములో 'చిత్రనళియము' మున్నందిన ప్రఖ్యాతి గొన్నది. అందలి పద్యగద్యములు ప్రబంధములకు దీటువచ్చినవి. అది ప్రదర్శించుట కొకపాటినటకుఁడు పనికిరాదు. సంపూర్ణమైన యర్థజ్ఞానము కలిగి మరల నిట్టికవిత్వము వ్రాయఁ గలనన్నవాడు వీరినాటకములు నోటబట్టఁగలఁడు. తెలుగులో ననువాదములు రెండుమూడు తప్ప న్యతంత్ర నాటకములు రచించునలవాటు నాటికి లేకుండుటచే బ్రాబంధికవాసన వీరినాటకములలో నననేల, అనాఁడు వ్రాసిననలుగు రైదుగురు కవుల నాటకములలోఁగూడ వెల్లివిరిసినది.

ఆచార్యులుగారి చిత్రనళియము చూడుడు! ప్రథమాంశములో స్వయంపరరంగమున భారతిచేత దమయంతికి భుజంగప్రియతాదులైన యెన్ని ప్రాబంధికశృత్తుములతోఁ జెప్పించెనో! ఇప్పుడు బొత్తిగా నాట

శములలోఁ బద్యమును బరిహరింపవలయు ననుచున్నారు, అది మాచితీపోషక మని - అటునంటియిప్పుడు వృద్ధీవృత్తములు - మత్తకోకిలములు వృశ్యకావ్యములలో నుపయోగించుట యొకరకముగానుండును. నాఁటిసటకులుకూడ సర్వసమర్థులు ఇప్పు డిట్టివి యాడుచారు నూటికిఁ గోటికిని - ఇంచుమించుగా శ్రీనివాసరావుగారివి, కృష్ణమాచార్యులు గారివికూడఁ బద్యనాటకప్రాయములు. అడుగడుగునకుఁ బద్యము. తిరుపతివేంకటకవుల పాండవనాటకములలోను పద్యములపా లెక్కువయే. కాని వారు కొంతశైలి తేలికపఱచిరి.

చిత్రనళీయము చతుర్థాంకములో 'శరద్రాత్రి' ని వారివారి యుపాలంభనములు యుగసదియైదు పద్యములలో నాచార్యులువారు వర్ణించి వైచిరి. నిజముగా నాపద్యము లే ననుచరిత్రాది ప్రబంధములకునందని యుదాత్తభావములు కలుపి. భావయు నట్టిదే. విగహ వ్యథావిధుదుఁడైన బాహుకభూమి కాధారి యొక్క పెట్టున నాపద్యములు చదువనలయునన్న డొక్క బద్దలగును. నాఁటిసటకులు కాఁబట్టి చిత్రనళీయముల కంతి ప్రఖ్యాతి ప్రజాసామాన్యములోఁగూడఁ దీసికొని రాఁగలిగిరి. నటకులై ఖండాంతర ప్రసిద్ధిగాంచిన తాడిపత్రి రాఘవాచార్యులుగారికి మన ఆచార్యులుగారు మేనమామ. వీరి నాటకపద్యములు చాలమందికి నోటికి వచ్చినవే యై యుండును. అయినను గెండుమచ్చు :

అతిమాత్రంబుగ దుఃఖము సుఖము దైవాధీనతం గర్మ సం గతిమైఁ బ్రాణికిఁగల్గుగా యిప్పుడు దుఃఖప్రాప్తి మల్లాడె శ్రీ యుతుఁడాభూమణుండు వెండియును నేడోతేపా యాకాల దు స్థితి దీఱంగను సర్వసౌఖ్యముల నిశ్చింతాశ్చింతం జెందఁడే ? బలిరే కంటిసిగంటి సప్తజలధి ప్రావేష్టితాఖండ భూ లలనాధీశ కిరీట వానియహరోలంబాయగూన ప్రభో జ్జ్వలితారందమనూపురా శ్చ సదసేవాప్రసంగోతాగవుఁ సఖభూమీధవు నాశ్రితోఘ కరుణా నన్య ప్రభామాధవు .

దేవులపల్లి సోదరకవులు

1853 - 1909, 1856 - 1912

అగ్రజులు: దేవులపల్లి సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు. తమ్ములు: తమ్మన శాస్త్రియను నామాంతరముగల వేంకటకృష్ణశాస్త్రిగారు. వారి జననము 1853 సం. నిధనము 1909 సం. రెండవవారి జన్మము 1856 సం. నిర్యాణము: 1912 సం. చూచిమించితిమ్ముట యిది కాలమున నివసించిన చంద్రమహాలేమున (గోదావరితీర్థము) కిరి మనుగడ-లేలగాణ్యవైదిక శాఖయులు. కాండీన్యసగోత్రులు. తండ్రి: వేంకట కృష్ణశాస్త్రి. మహేంద్రవిజయము (ఆంధ్రప్రబంధము) రావుదిలక ముక్తావరి (సంస్కృతము-అచ్చుకాలేదు) మల్లనాస్థమము (తెలుగునీతి) రామరాయవిలాసము, రామసంచాళిత్తు (సంస్కృతము) ఇవి సుబ్బారాయశాస్త్రిరచితములు- నయనోల్లాసము, యతిరాజవిజయము, రావు వశముక్తావరి (తెలుగుకావ్యము. అనుదితము) పరిశ్రమశతము, ఇవి తమ్మనశాస్త్రిరచితములు.

వేంకట రాఘవుండు; ఏది వేలపుగాణము లన్యు నెన్న నీ యేలిక లెన్న రావుకులు లెప్పటివారల కిప్పు డొప్పు భూపాలి నిజంబుగాఁ దనకటంచును దేవులపల్లివంశ భూ

పాలి దలంచుచుండుఁ గనపాలిటి కీయభయంబె ప్రావుగనె.

చూచితిరా సుబ్బారాయశాస్త్రివరుల రామభక్తివిశేషము? రామభక్తిని మించినది రాజభక్తి. ఈరెండింటి ప్రాభువేళను, మహేంద్రవిజయాది మహోత్తమకృతులు రచించి, యాంధ్రదేశమున నక్షయకీర్తి నార్జించి మించిన మహాశయుఁ డీయన. గంగాధర రామరామేంద్రుఁడు తనసంహాపీఠిపై గూరుచుండఁబెట్టి “ప్రాజ్యశరంబగురాజ్య మిల్లినీ, దేగదా సుబ్బారాయసుకవీ!” యని యఖండసత్కార మొనరించినను అవలివ్తుఁడు కాని యభిజ్ఞశేఖరుఁ డీయన. సుబ్బారాయశాస్త్రిగారాంధ్రభోజాభిఖ్యతో వెలయుచున్న నేటి సూర్యరాయమహానాజ

వరునకు సంస్కృతభాషాదేశికుఁడై యలరారిన యదృష్టవంతుఁడు. రామనామసంస్మరణము, రామరాయనందర్శనము నను దినకృత్యములుగా నెంచి పవిత్రజీవయాత్ర నెఱపినపండితుఁడు.

దేవులపల్లి వంశీయు లెల్లరు విద్వత్కవులు. వీరికాపుర రాజ్యస్థాపకులు శ్రీరావు తెనుంగురాయణింగారి యాదరణముచే వీరివంశస్థులు పితాపురమునఁ బ్రవేశించిరి. సుబ్బారాయశాస్త్రిగారి తండ్రి గొప్పపండితుఁడు. శాస్త్రులుగారు పితూరం తేనాసులు. నాచికడఁ గావ్యనాటకాలంకారాదులు, జ్యోతిర్విద్య నధికరించిరి. కవితాభిరుచి యుగ్గుఁబాలతోఁ బెట్టినది. ఇఁక విశేషమేమన, ఆశువుతోఁ బ్రబంధశైలి శాస్త్రిగారి కలపడినది.

1879 లో శ్రీమాన్ మాడభూషి వేంకటాచార్యులవాగు పితాపురాస్థానమున నుపాధానము గావించిరి. అప్పుడు గంగాధర రామరామేంద్రులు “మనయాస్థానమున నిట్టియవధానముచేయు ప్రతిభావంతులుండిరే” యని ప్రశ్నించిరట. మరునాఁడు దేవులపల్లి సోదరుల శతానధానము ప్రారంభమైనది. అనన్యసామాన్యమగు కవితాధారతో నాయవధానము జయప్రదముగా నెఱవేరినది. వేంకటాచార్యులవారు సోదరకవుల ప్రతిభకు నివ్వెఱపోయిరి. మహారాజు తన సంస్థానకవులశక్తి కానందపడెను. అప్పటినుండియు నాస్థానమున వీరి పేరు మాఱుమ్రోసినది. సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు ‘రావువంశముక్తావళి’ సంస్కృతమున సంతరించిరి. అది మహారాజు 1882 లోఁ గృతినందెను. ఆనందర్థముననే ఈకవిరాజున కామహారాజు “రాజ్య మిచ్చితఁ బుచ్చుకొ” మ్మనెను. ‘నుకవితా యద్యన్తి రాజ్యేన కిమ్ ?’

1890 లో గంగాధరుఁ డస్తమించెను. ప్రభువియోగము భరింపలేక మనకవి వీరికాపురాంగ్ల పాఠశాలలోపాధ్యాయపదవి పిడిచి యింటఁ గూర్చుండెను. ప్రభుభక్తి యిట్లుండవలయును. సుబ్బారాయశాస్త్రిగారి తమ్ములు తమ్మునశాస్త్రిగారియెడలను బై విషయము యివలక్షణ

విధిచే నన్దయించుకొందుగని వునగున్ నీయనేను. గుహాకరకవుల సాభాశ్రమము గొప్పదని చెప్పుకొందును. శమ్మనశాస్త్రిగారు గన్నిటను నాయన్నకుఁ దగిన శమ్ముఁడు. అవధానాని ప్రదర్శనములలో నన్నగారి కంటఁ దమ్ముఁడేమిన్న యని జనశ్రుతి. పాండిత్యమున గూఢ్రముగ జూచి దేయగ్రతాంబూలము.

ఈశవిసోదరులు శనునాటికి నుగ్మగీశనాములైయున్న కూచిమంచి వేంకటరాయఁడు-శిష్యు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి-గూడభూషి వేంకటాచార్యుఁడు - మొదలుగువారి పరిచితులనఁ దెలుఁగు కవిశృంగార మొలఁకువలు, కొన్ని క్రొత్త ప్రశంసలు సంగ్రహించినారు. మూడభూషికి వినిమించి యవధానము చేసెదనుని కృతార్థులైనారు. మదరాసుపుర ప్రముఖులనుగూడ నవధాన ప్రదర్శనమున ముచ్చించి. ఎన్నఁడో పదునాఱవ శతాబ్దికిఁ బూర్వ ముండుననియు, మూడభూషికి విచే బల్లి విత్తమై, దేవులపల్లి సోదరులచేఁ గోరికినని, తిరుపతి వేంకటేశ్వరాది కవులచేఁ గునుమిత్తమై యాయవధానవిద్యార్థుల కొన్నార్లు దెలుఁగు మన్ననల తల లూపించి క్రమముగా వెట్టిశిలలు వేయుస్థితికి వచ్చినది.

నుబ్బరాయశాస్త్రిగారు ప్రభుల యభిగూఢపజయ నార్త విని వార్తాహరుసకుఁ దమచేతుల నున్న బంగారుకంఠణములు నిహూకారముచేసెనట. ఆయన ప్రభుభక్తి యట్టిది. 'మహేంద్రవిజయ' ప్రబంధ మీవిషయమును తార్కాణించును. ఈ "మహేంద్రవిజయము" నవీనవాసన ముమ్మరముగా గల మధురకావ్యము. ఏకాంతిసంతతికల్పనిది మేలుబంతి. మచ్చున కొకపద్యము చాలును.

తొలికోడి తానెయై యెలుఁగెత్తి మూఁడుభం

గులఁ గుక్కుటేశుండు కొసగి కూసె

నాలమందలకెల్ల నధినేత తానెయై

పొంకంబుగా నంది అంశవై యె

దీర్ఘంబు దెచ్చుహస్తికిఁ బెద్ద తానెయ్యె
 లంబోదరుఁడు బృంహితం బొనర్చె
 విహంగంబుఁకు నెల్లఁ బెద్ద తానై కుఁచు
 రునికేకి పెలుచ నిస్వన మొనర్చె
 దానె లింగార్చకులకుఁ బ్రాథమికుఁ డనుచుఁ
 బ్రాతరనిఁగుండు కేతనాగ్రముననున్న
 ఘంట మ్రోయించె వందిమాగధులు తామె
 యగుచు భక్తులు పేర్కొని రపుడుమమ్ము.

మహేంద్రవిజయము. (౬-౨౩౨)

శాస్త్రిపాదులదేవభాషాకవిధోరణి కొక శ్లోకము మూదలింతును.

జ్ఞాతార శ్రోతార స్త్రోతారః కాంక్షితార్థదాతారః
 సేతార స్సంతి యదిభ్యాతా రచయంతి సత్కృతీః కవయః

అన్నగమ్ము లిద్దురును సంస్కృతభాషా కవితలోఁ జేయితిరిగిన
 వారు. తమ్మనశాస్త్రిగారి ధారాశుద్ధి చూడుడు.

ఘణీశదరతారకా శశిమణీ ఘృణీధోరణీ
 తృణీకరణనైపుణీ విలసితాపసన్యాంగకమ్
 గణాధిపసమర్చితం గణనుధీగణగ్రామణీ

పణాయితగుణాన్వితం మనసి కుక్కుటేశం భజే.

తమ్మనశాస్త్రిగారి తెలుఁగుకూర్పులలో నయనోల్లాసము, యతి రాజ
 విజయము, పేర్కొనఁ దగినవి. నయనోల్లాసము, ప్రభువట్టాభిషేకోత్సవ
 సమయమున వెలువడినది. అప్పుడు 'నయనోల్లాసము' సార్థకత నొంది
 నది. ఇందలిపద్యములు ధారాళముగా నడచినవి. కాని వ్యర్థపదములు
 బహుళముగ దొరలినవి. వీరి 'యతిరాజవిజయము' చక్కనిశైలిలో
 నున్నది. ఇది మూఁడాశ్వాసములునూసి తమ్మనశాస్త్రిగారు గతించిరి.
 వారి తరువాతఁ బీఠికాపురసంస్థానకవులు వేంకటరామకృష్ణులు తక్కిన

యాశ్వాసము పూరించిరి. యతిరాజవిజయమునఁ దమ్మున శాస్త్రీగాను
కృతివతులచే నిట్లు చెప్పించుకొనిరి.

పదునాలుగేడులఁ బొదలు ప్రాయమునఁడె

కడఁగినఁడవుగదా కవితసేయఁ

బదునెన్నిదవయేట వాక్రుచ్చితివిగదా

సకలేశశతక మాశ్చర్యఫణితి

నిగువదైదవయేట విరచించితివిగదా

రావునత్కులచరిత్ర ప్రబంధ

మెడనెడ వేనవే ల్నుడివినఁడవుగదా

యసమపద్యముల సత్యాకులీల

నేడు వేడుకఁ జేయుచున్నఁడ వన్న

దనుమతిని నయనోల్లాస మనెడుకృతిని

క్షితిని బరికింప నతిశీఘ్రుగతిని బూని

సుకవితను గూర్చునేర్పు నీసాముగాదె !

అభిన వాంధ్రకవులలోఁ బ్రసిద్ధభావుకులగు దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రీగారు
తమ్మన శాస్త్రీగారి తనూజు లని తెలియనివా రుండరు.

పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రి

1853 - 1925

ఆరామద్రావిడకాళీయ బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి: భద్రయ్యశాస్త్రి. తల్లి: రామమ్మ. జన్మస్థానము: పెదతాడేపల్లి. నివాసము: ఖండవల్లి, పితాపురము, రాజమహేంద్రవరము. జననము 1853 సం. అస్తమయము 1925 సం. గ్రంథములు: ఆంధ్రీకృతబ్రహ్మసూత్ర భాష్యము (4 సంపుటములు) ఉపనిషత్కథలు, శుక్రసీతీసారము ప్రభావతీప్రద్యుమ్న, భద్రాపరిణయములకు వ్యాఖ్యలు- ఇత్యాదులు.

మల్లయ్యశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రములలో మహాపండితులు. వీరు ప్రఖ్యాతప్రాజ్ఞులైన వెంపరాల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారి సన్నిధిని సూత్రభాష్యము నియమపూర్వకముగ సభ్యయనించిరి. తర్కవ్యాకరణములు పఠించిరి. ప్రస్థానత్రయతత్త్వ మెఱింగిరి. ఇట్టివిద్యాధికార సంపత్తి కలిగినమీఁదట మల్లయ్యశాస్త్రిగారు పీఠికాపురాధిపతుల యాజ్ఞచే శాంకరసూత్ర భాష్యమును దేటతెల్లముగఁ దెలుఁగున వ్రాసిరి. సూత్ర భాష్యమునకు మఱికొందఱుకూడ తెలుఁగు వ్రాసిరి. ఆ యనువాదములలో నీయదియే మేలైనది. బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము సనువదించుటకు సామాన్యపరిజ్ఞానము చాలదు. సర్వశాస్త్ర ప్రవేశము, వర్ణదర్శన పరిచయము నుండవలయును. అధీతిబోధాచరణ ప్రచారణము లున్నవారికిఁగాని యిట్టియుద్గ్రంథముల తత్త్వము తెలియదు. సర్వథా సామర్థ్యముకలిగి యాంధ్రనచసరచనలోఁగూడ నాటి తేఱినవారగుటచే మల్లయ్యశాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రసూత్రభాష్య' మందు పాటులోనున్న తైలిలోరచించఁగలిగిరి. విషయగౌరవ ప్రాశస్త్యాదులం బట్టియునాంధ్రభాషకుఁ బుష్టికరమగుటంబట్టియు నీగ్రంథము శాశ్వతముగ నాంధ్రమున నుండఁగలను. రచనావిశేషమున కీపంక్తులు పరికింపుఁడు.

“‘శాస్త్రయూనిట్యూత్’ - ఋగ్వేదాది శాస్త్రమునకుం గర్తయగుటవలన (బ్రహ్మము నర్వజ్ఞము) బ్రహ్మస్వరూప జ్ఞానమునందు ఋగ్వేదాదిశాస్త్రమే ప్రమాణమగుటవలన దానిచేతనే జగజ్జన్మాది కారణమగుబ్రహ్మము తెలియఁబడునేని అనియర్థము.” భా. గొప్పది

యును పురాణన్యాయ మీమాంసాదులగు పెక్కు విద్యాస్థానములచే నుపకరింపఁబడినదియు దీపమువోలె నర్వార్థముల బ్రకాశింపఁ జేయునదియు సర్వజ్ఞకల్పము నగు ఋగ్వేదాదిశాస్త్రమునకు బ్రహ్మము యోని=కారణము. సర్వజ్ఞనిగుణముగు సర్వార్థముల బ్రకాశింపఁ జేయు శక్తితోఁగూడిన ఋగ్వేదాది శాస్త్రమునకు సర్వజ్ఞనిగంట వేఱొక దానినుండి యుత్పత్తి సంభవించదు. కాణిని మొదలగు వారెవలనఁ దెలియందగినవానిలో నొకభాగముగు న్నాకరణాదికమువలెనే యేయేని న్నర్థముగుశాస్త్ర మేయే పునఃపునఃనివలనఁ బుట్టుచున్నదో యాశాదా శాస్త్రముకంటె నధికతరవిజ్ఞానము కలవాడని లోకము నెల్ల బ్రసిద్ధము...

శాస్త్రీగా రీరీతిగఁ బూసఁగ్రుచ్చినట్లు నూత్రభాష్యభానము కొఱగడకుండఁ దెనిగించి యాంధ్రభాషకు మహోవశ్యతి గావించిన మహాశయులు. మల్లయ్యశాస్త్రీగారు “ఉపనిషత్కథలు” వ్రాసిరి. ‘శుక్తి సీతి సారము’ వచనమున రచించిరి. పింగళిసూరనాధ్యుని వ్రథానతీప్రద్యున్నమునకు న్వాఖ్యవ్రాసిరి. వీరి గ్రంథములన్నియు వీరికాపురప్రభువులే ప్రకటించిరి. అల్లమరాజు సుబహ్మణ్యకవిగారి భద్రాపరిణయమునకు న్వాఖ్యా విఫలపీఠికలు రచించిరి. అనేకసాతాంతరములతో ననుగుణముగు న్వాఖ్యతో నాంధ్రభారతములోని కొన్ని పద్యములు వీరు పరిష్కరించిరి. ఈపీఠికలనల్ల వీరియాంధ్రకవిత్వ పరిశ్రమ తెల్లమగును. మల్లయ్య శాస్త్రీగారు పద్యకవిత్వమునఁ గృషిచేసిన కవులు కారు. అయినను నడుమనడుమఁ బద్యము లల్లునలవాటున్నది. అల్లినపద్య మండము గనే యుండును.

శ్రీరఘువంశ వారినిధిశీతమయాఖుండు జానకీమన
స్సారసచంచరీకము నిశాచరమత్తకరీంద్ర సింహమున్
ధీరజనాగ్రగణ్యుండు సుధీజనసన్న తకీర్తిశాలియౌ
నారఘరామమూర్తి మదినాదర మొప్పఁగఁ గాచులోకముల్.
‘ఆంధ్రనూత్రభాష్యారంభము’

For the full text of this report, please refer to the report number in the table below.

పారనంది రామశాస్త్రి

1853-1930

కాసులనాటి వైదిక బ్రాహ్మణులు. ఆశ్వలాయన సూక్తులు. కాశ్యపసగోత్రులు. తల్లి: రామలక్ష్మమ్మ. తండ్రి: ముఖలింగేశ్వరుడు. జన్మస్థానము: పిండివాడ (పల్నాకిమిడి సంస్థానమునకుఁ జేరినది). జననము: 1853 సం॥ (పరీధావి శ్రావణ శుక్ల నవమి) నిర్యాణము: 6-12-1930 సం. గ్రంథములు: ౧. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి (ఉన్మేషితినీ వ్యాఖ్య) ౨. ఆంధ్రమహాభారత విమర్శనము ౩. కురుక్షేత్రయుద్ధ కాల నిర్ణయము ౪. మధుకేశ్వరీయము (నాటకము. అముద్రితము).

శ్రీ రామశాస్త్రిగారు పెద్దయ్యాస్తి కలవారు కాకపోయినను గొప్ప యాస్తికులు. పేరు మోసినపండితులు. శ్రోతతీరు లెఱిగిన విమర్శకులు. సంస్కృతాంధ్రములలో నరితూకముగల పరిశ్రమ పాటవము గలవారు. తొలుతఁ గావ్యపాఠముగావించి శాస్త్రపఠః ముప్పై మనసు గూరి బొబ్బిలిచేరి శ్రీ సునర్ల సీతారామశాస్త్రిగారితోఁ దర్క, లంకార వేదాంతము లధ్యయనించిరి. సంస్కృతములో గోతులుకడవినపాండితి సంపాదించి, పదపడి తెలుగుబాస పొలుపులు గుర్తించినారు.

పల్నాకిమిడిరాజు రామశాస్త్రిగారి సామర్థ్యము నెఱిగి సంస్థానోన్నత విద్యాలయమున నుపాధ్యాయపదవి యిడి గౌరవించిరి. ఆయుద్యోగము 1853 మొదలు 1911 వఱకు విచ్చిత్తి లేకుండఁ గొనసాగినది. శ్రీశాస్త్రిగారు తాత్వికదృష్టిగల కర్మిష్ఠియగుటచే, తనకుమారుఁడు పట్టభద్రుఁడై, యుద్యోగియై, పదిరాళ్లు సంపాదించుకొను ప్రయోజకుఁడై యుండుటఁజూచి తనవని చాలించుకొనెను.

దేవీభాగవతమును దెలిగించిన త్రిపురాన తమ్మయదొర వీరిని గౌరవించి ధన్యుడయ్యెను. ఉల్లాసు మున్నగు నాస్థానములలో వీరు ధర్మాదిశాస్త్రముల పరీక్షల న్గి యుగ్గడింపఁబడిరి. పండితులతో శాస్త్రార్థ

ములు 'నీవా నేనా' యని చేయఁగల శ్రీ రామశాస్త్రిగారు చాలకాలము దాఁక తెలుఁగు నెఱుఁగరనుట యొక రహస్యము. గిడుగువారి వాద శంఖనాదములు డెవులఁబడి ఆంధ్రభారతము తీరెట్లుండునో యని చదువ గారంభించిరి. అఁదియాది, యగస్తి నలె యావదాంధ్ర వాఙ్మయ మహోదధిని రామశాస్త్రిగా రాపోశనించిరి. దానిఫలమే "ఆంధ్ర మహా భారత విమర్శనము" ఇది 500 పుటలు పైబడినకూర్పు. ఉద్యోగ వర్ష విమర్శనము మాత్రమే యచ్చువెలుఁగు చూచినది.

ఆంధ్రశబ్దచింతామణిపై 'ఉద్యోగిని' అను గొప్పవ్యాఖ్యా గ్రంథము వీరు రచించిరి. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు చింతామణి నన్నయ కృతము శాదనఁగా, ఆనాదము ససిగాదని రామశాస్త్రిగారు సోదాహ రణముగా నన్నయకృతమే యని నిరూపించిరి. ఇది తెలుఁగులో వీరి తొలిరచన. జంకులేనివిద్వాంసులగుటచే, వీరేమి వ్రాసినను స్వాతంత్ర్య రేఖలు స్పష్టముగ గోచరించును. 'జ్ఞ' యను వర్ణము కంఠ్యమా, తాలవ్యమా యను విషయమును జర్పించుచు గొప్ప విమర్శనము వెలువ రించిరి. వీరి విమర్శన రచన లెన్నియో 'భారతి' ప్రభృతి పత్రికలలోఁ బ్రచురింపఁబడినవి. వీరి సంస్కృతరూపక రచనకు దోహదము చేసిన మహా నీయులు వర్ణాక్షిమిడి ప్రభువుల పిన్నతండ్రియగు నొకరాజుగారు. ఆయన గీర్వాణ వాఙ్మయాభిరుచి పెద్దగాఁగలవాఁడని ప్రసిద్ధి.

ధర్మశాస్త్రముపై రామశాస్త్రిగారికి మంచి యభినివేశము. నిరంత రము ధర్మగ్రంథావలోకనముతోఁ గాలక్షేపముచేసి, మహావ్యాఖ్యా తగా, విమర్శకుఁడుగాఁ జేరందిన పారనంది పండితుఁడు తెలుఁగుభూమిలో దాఁగిన చిరత్న రత్నము.

వడ్డాది సుబ్బారాయకవి

1854-1938

నియోగిబ్రాహ్మణులు. హరితసగోత్రులు. తండ్రి: నూరపరాజు. తల్లి: లచ్చాంబ. జన్మస్థానము: నగరముతాలూకా లోని పాసెర్లపూడి. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. జననము: 30-7-1854సం - (అనంద నామ సం. శ్రావణ శు. ౫ అదివారము). నిధనము: 2-3-1938. కృతులు: ప్రబోధ చంద్రోదయము, ఆంధ్రవేణీసంహారము, అభిజ్ఞానకాకుంఠలము, మల్లికామారుతము, విక్రమోర్వశీయము, చండకాళిక నాటకము, నృసింహవిశ్వరూపము, గౌతమీ జలచుహిమాను వర్ణనము, భక్తచింతా మణి, అర్తరక్షామణి, మేఘసందేశము, నందనందనశతకము, సతీస్మృతి, సుతస్మృతి, వసురాయచాటూక్తిముక్తావళి, శ్రీసూక్తివసుప్రకాశిక, సుగుణప్రదర్శనము - ఇత్యాదులు.

ఉపాధ్యాయత్వమున: గవిత్యమున సుబ్బారాయడుగారు చాల సమర్థులు. రాజమహేంద్రవరమునందలి సర్వకళాశాల వీరి యధ్యాపకత్వమున కాశ్చర్యపోయెడిది. ఓ. జె. కూల్డ్రేదొరయంతవాడు వ. సు. రాయకవిగారి పాఠము వినుటకుఁ జెవికొనికొని తలుపుచాటున నక్కువాడనిప్రతీతి. అందులో నాయన భారతపాఠము మఱియు నద్భుతము. విని తీరవలె నని నాటి విద్యార్థులిప్పటికిఁ జెప్పుకొనుచుందురు.

మదరాసు గవర్నరైన సర్. కె. వి. రెడ్డినాయడు వీరికిఁ జెలుగున శిష్యుడు. విదేశీయుడు “హ్యమైటు” దొర సుబ్బారాయడు గారియొద్దఁ జాలకాల మాండ్రభాష నభ్యసించెను. వీరికడ విద్యాభ్యాసము చేసి పైకివచ్చినవారు పెక్కుండు. ఎంతవారైన వీరియెడ నన్ములై యుండవలసినదే. ఆయన యితరులకు లొంగలేదు. విద్యార్థులకు లోకువకాలేదు. ఆత్మగౌరవము కాపాడుకొనుచు దా మేస్థానమున నుండవలయునో, యాస్థానమున నుండుట వారి పహజగుణము. మూట

లలోఁ బొందిక, నడతలో నార్జవము, జీవితలో నిగాడంబరము వ. ను.
రాయకవికిఁ బెద్దమనుష్యులలోఁ బేరుదెచ్చినవి. నచ్చినవారి నదేపనిగా
నుతించుట, నచ్చనివారినిఁ బట్టి దూషించుట వారిచేతఁగాదు. విద్యకుఁ
దగినసుగుణనంద యుండుటచే వసుకవి యశంశకీర్తి నందెను. నుబ్బా
రాయఁడుగారు తమ జీవితసంగ్రహము తెలియుట కీసీనము వ్రాసికొనిరి.

పుట్టుక పాసెర్లపూడిలంకను, దండ్రు

బందుగులింట నానందయందు

మెత్తని పొత్తుల సత్తమిల్లుట, శైశ

వక్రీడ, పదుకొండువత్సరముల

ప్రాయంబుదనుక నారంగ మాకోరంగి

గన్నవారల వియోగంబు నటనె

అక్షయ మొదలు పరాన్న మేడెండ్లు దొ

డ్డమ్మపేట దినాణమందు, శ్రీము

ఖాబ్దుని సొంతకాపుర మక్కొటికనె

ప్రథమజాయావియోగచౌద్యధ్యయ, భావ

రాణ్మహేంద్రంబునందఁ నాంధ్రంపుటొజ్జ

పదవి; నసురాయ చోళంబు ప్రథిత మవల.

నుబ్బారాయఁడుగారు చిన్ననాట దొడ్డమపేట దినాణమువారి పోష
కుమున నుండి పిద్యాభ్యాసము చేసిరి. నాఁడు వీరిగురువులు వాసు
దేవశాస్త్రులుగారు దొడ్డమపేటకు నమీపమునఁ గల 'భీమక్రోశపాలెము'
లో భాగవతుల హరిశాస్త్రీగారను సుప్రసిద్ధవైయాకరణు లుండెడివారు.
వానియొద్దఁ జదువుకొను విద్యార్థి యొకఁడు "శ్రీదక్షపురీసివేశ! శ్రీ
భీమేశా!" యను నమస్కను మనకవిగారి కీయఁగా వీరు దానిని పెదిరక
ములుగాఁ బూరించి చూపించిరట. అప్పుడు వీరి గురువులు సంతసించి
ముందుముందు నీవు కవిశేఖరుడ వాడు వని యాశీర్వదించిరట.

అప్పటి కీయనవశుస్సు పదుమూడేండ్లకు మించదు. ఈదిగునవద్యము ప్రస్తుతకవిగారి పుట్టుకను దెలుపుచు నంతయందముగా : దచి:దో పరిశీలింపుడు.

గౌతమి: గట్టి కాలువలు 'కాటను' ద్రవ్యసాళానుండే నం
భూతు:డ నై నవా:డ: బదుమూ:డగు నేదులయ్యాదుశల్లికి ;
మాతకు లేమి: బా; లచట మంటిని మ్రోసిడియుప్పరమ్మలే

ప్రీతిని నన్ను: జన్మడిపి పెంచిర: లేమి ఋణానుబంధమో ?
వసుకవిగారికృతులలో 'భక్తచింతామణి' జీవము గలకృతి. దీనిలోని పద్యములు చాలమందికి: గంఠస్థములు. భక్తచింతామణి సామ్యా శతకము కాదు. "భావగాంభీర్యమందును దత్త్వబోధనమందును భక్త చింతామణి పద్యములు కొన్ని ప్రపంచ సాహిత్యమందలి యేకవిశ కును దీసిపోవు" అని విమర్శకులు వ్రాసియున్నారు.

తలిదండ్రుల్ బలె: దప్పులో:గొనుచు వాత్సల్యంబునంబోతు; నె
చ్చెలియుంబోలె నుధామయోక్తులను నూ నేమంటెరింగింతు; నే
వలధర్మప్రభువట్లు నీవ్రజలయిబ్బందుల్ గొలంగింతు; ని
న్నెలమిం గొల్వమి మాయభాగ్యదశగాదే, భక్తచింతామణి!
నేవెంతా భవదీయపాదజలరుట్టింతాను పానంబునో
దేవా! మందు; ననామయత్స్వము ప్రసాదింపంగదే మేనికి
బ్రాహ్మణేఘపు: బ్రాహ్మగల్గినను, దానంజేగ్గునే వృక్షము
నీవుండన్ హృదినాకు వ్యాధిభయమున్నే ? భక్తచింతామణి!

మున్నగు ననగ్ధమణులకు: దావల మీశతకము. ఇది భక్తిప్రధాన మైన దైనను ననేకవిషయము లిందు సంధానింపబడినవి. పద్యభాసము లన్నియు నుదారములు. భాష మృదుల గంభీరము. తెలుగున 'భక్త చింతామణి' వలె సధికముగ నమ్ముడువడిన గ్రంథములు తక్కువ.

సుబ్బారాయకవిశేఖరులు నూక్తిసుధానిధులు. ప్రాథతకు, భావసంపదకు వీరికవిత నిదానము. భట్టనారాయణుని 'వేదీసంకారము' వీరాంధ్రీక

రించిరి. ఆతనిశైలి ఈయనకు సరిపడినది. అభిజ్ఞానశాకుంతలము, మల్లికామారుతము, ప్రబోధచంద్రోదయము, విక్రమోర్వశీయము, కుందమాలమున్నగునాటకము లనువదించిరి. ఇవన్నియుఁ దెలుఁగువానికి శిరఃకంపన . కారణములు, ఆంధ్రరంగస్థలములకు నలంకారములు, విశ్వవిద్యాలయములకుఁ బాఠ్యములునై యశస్సు నార్జించుకొనినవి. అన్ని నాటకములకంటెను వీరి 'వేణీసంహారము' వినుతి గనినది. సుబ్బారాయఁడుగారు చిన్ననాట నాటకములలో నభినయించువారట. వేణీసంహారమున ధర్మరాజపాత్ర మును చామే నటించినట్లు చెప్పుదురు. ఈ కథాభిమానము యిన్ని నాటకములు వ్రాయించినది. నాటకకర్త నటకుడైనఁగాని నాటకము రసవత్తరముగా సంఘటించలేడు. భవభూతికూడ నటకుడైనట్లు చారిత్రకులు చెప్పుదురు. సుబ్బారాయఁడుగారు పద్యములు చక్కఁగాఁ జదువు నలవాటు కలవారు. చిలకమర్తిలక్ష్మీనరసింహముగారు 'స్థీయచరిత్ర' లో నిట్లు వ్రాయుచున్నారు: 'పద్యములు చదువుటలోను దండకములు చదువుటలోను మిక్కిలి నేర్పుగల సుబ్బారాయఁడుగారి నోటనుండి విని నప్పుడు నాయొడలు పరవశమైనది.'

రసానుగుణమైన శయ్యాసౌభాగ్యము వీరి కవితకు నిసర్గజమయిన సుగుణము. వేణీసంహారము లోని యీ భీమవాక్యము నరయునది.

తతః ఘోరద్రుటవార్ధిమధ్య విలుతన్లందాచలధ్వాన ధీ
రతః గోణాహతమై జగత్ప్రళయ గర్జన్మేఘ సంఘట్ట చం
డతః దృష్టోగ్రరషాగ్ర దూత కురురాణాశంకరోత్పాత
నతి! మత్సింహారవానుకారి రణనిస్సాణం బిదే మ్రోగెడిన్.

మరల, దుర్యోధనుఁడు తండ్రిని బాసిన యశ్వత్థామను బరామర్షించు నీవిలాపవాక్యమునుగూడ నరయునది.

దగ్గట రమ్మ; నాకతనఁదండికిఁబాసినబిడ్డవై తె? నన్
బిగ్గఁగవుంగిలింపు సఖ! నీ కడుమొత్తుని మేను హత్తుఁగా

నగ్గురు బాహులట్టి భవదాయత బాహులు మేను సోకినన్

గగ్గురుపాటు సంభవముగా దెలులారట మొందు చుండినన్.

ఈ రెండు ఘట్టములలోఁ గవి వెలువరించిన కవితా శయ్యా భేదములు సహృదయాస్వాద్యములు.

రాజమహేంద్రవరమున నాధునికాంధ్రకవిత్వయ మని పేరొందినవారిలో వీరొకరు. ఆంగ్లభాషావిశారదులగు మిత్రులతో నిరంశరము సంభాషించుచుండుటవలన వీరికవిత్వమునకుఁ బాశ్చాత్యకవిత్వమునందలి నవీనభావములు కొన్ని యబ్బినవి. వీరి కవిత్వరచన కేవలము ప్రాచీనఘక్కినే నడచిన దని చెప్ప వీలుకాదు. శ్రొత్తభావము లెన్నో వీరిపద్యములలోఁ బరికింప వచ్చును. ఆశుకవిత యనిన నుబ్బారాయఁడుగా రసహ్యపడువారు. కబ్బం బల్లుదుఁగాని యాశుకవనోగ్రవ్యాఘ్రకంష్టాళికే నబ్బబ్బ! గుఱిగాను..... అని వీరు బాధపడినారు. ఆశుకవిత నందముగాఁ జెప్ప నమర్థలే యైనను దానియందు వారి కప్రీతి. ఇది కొందఱకు వింతగా నుండును. పద్యము చెప్పి నాలుగైదుమాటలు వెనుకముందు లాలోచించి సానఁబట్టినఁగాని వారెన్నఁడు ప్రకటింపలేదట. వ. ను. కవి తన ప్రతిభా ప్రభ నాంధ్రమునఁ బ్రపంచింది సహస్రమాసములు జీవించి చనిన మహాకవి. 1933 లో రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్సమావేశ కథ్యక్షతవహించి 33 లో జీవయాత్ర చాలించిరి. వ. ను. చరిత్రము మధురగంభీరమైనది. వ. ను. కవి సంకల్పసిద్ధుఁడు. వార్ధకమున నతఁడీ క్రిందివిధముగా దైవప్రార్థనము చేయువాఁడు.

కడచిననాశ్శుఁ బైఁబడిన కష్టములం దలపోయ నిట్ల నా

యొడలు గగుర్పడంకుఁ జెమ రుప్పతిలుఁ జెడగొండల్లక్కినా

యిడుమల నెట్టు నన్ననిచి యీస్థితి నిల్పితో యంచు నబ్బురం

పడును, శుభాంతముంజలుపుమా వసునాటకముఁ జగత్కవీ!

కోలాచలము శ్రీనివాసరావు 1854 - 1919

జన్మస్థానము: హంపీనిరూపాక్ష తేత్రసమీపముననున్న కమలా
పురము. జననము: 13-3-1854 సం. నిర్యాణము: 20-6-1919 సం.
గ్రంథములు: సునందినీపరిణయము, మదాలసాపరిణయము, శ్రీరామజన
నము, పాదు కాపట్టాభిషేకము, లంకాదహనము, ద్రౌపదీవస్త్రాపహర
ణము, కీచకవధ, బ్రభువాహననాటకము, హరిశ్చంద్ర, రుక్మాంగద,
చంద్రహాస, శిలాదిత్య, ప్రతాపాగ్ధరీయము, కాళిదాసు, ప్రహ్లాద,
రామరాజుచరిత్ర, మైసూరురాజ్యము, చాందుబీబీ, కుశలవ (నాటక
ములు) హాస్యమంజూష, అగస్త్యబాలభారతశతకము, ఆంధ్రీకృతాగస్త్య
బాలభారతము - మొదలగునవి.

పేరుమోసిన నాటకరచయిత లిరువురు 'బళ్ళారి' ని పావనము
చేసిరి. అందు మొదటివారు ధర్మవరమువారు. రెండవవారు శ్రీని
వాసరావుగారు. వీరిరువురును న్యాయవాదులు. ఇరువురును నటకులు,
ధనికులును. కృష్ణమాచార్యులవారి చిత్రనళీయ మంత పేరు సంపాదించి
నదో, శ్రీనివాసరావుగారి రామరాజుచరిత్ర మంతప్రతిష్ఠ నార్జించి
నది. 'రామరాజుచరిత్రము' చారిత్రకము. తల్లికోటయుద్ధమునగీర్తి శేషు
డైన యలియ రామరాజుకథ యిం దభివర్ణితము. వీరి మైసూరు
రాజ్యము, ప్రతాపాగ్ధరీయము చారిత్రకములు.

వీరు గ్రామ్యభాష నొప్పుకొనరు. కళాశాలలలో గ్రామ్యము
నుపయోగింపవచ్చు నన్నప్పుడు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువా
రేర్పాటుచేసిన సంఘమునకు శ్రీనివాసరావుగారు సభాపతులై వ్యావ
హారికమును నిరసించివైచిరి. సంఘసంస్కారమును గూడ వీరు కొరి
నటులు లేదు. నాటకములు విషాదాంతములు చేయుట వీరి కనిష్టము.
ప్రాకృతాదిభాషలకు బదులువ్యావహారిక ముపయోగించ వచ్చునన్న
వేదమువారి మతమునైతము వీరికి సమ్మతముకాదు. చారిత్రకములు,
సంఘసాంబంధికములు నగునాటకములే యీనాట వెలయవలెనని వీరు
చెప్పిపోయినారు. తెలుగునకు శ్రీనివాసరావుగా రిచ్చిన సందేశము
నకు సంగ్రహ మిది:

“భాషను జెఱుచుట తప్ప. అశ్లేలము లుంట తప్ప. దుర్నితకరములుగ నుంట తప్ప. బండుబూతుమాటల నీతిఁజెప్పుట తప్ప. పేరు పెట్టి దూషించి యెత్తి వేయుట తప్ప. గ్రంథమునం దిత్యాదులు తప్ప లగునుగాని మిగతవి తప్పలుగావు. విషయవైశద్యము కొంతవఱకు నుండినఁజాలు. లోహములన్నియును స్వర్ణమయములు కాకపోయినను బనికిసూలినవి యెవ్వియునుగావు పూర్వకాలమునుండియు బుద్ధికుశలులని పేరందిన పండితులగ్రంథములు చదివి తమ బుద్ధిబలిమిని వానికిఁ జేర్చి యిప్పటివారు వ్రాయుగ్రంథములు చెడెనని చెప్పుట యనమంజసంబు.”

శ్రీనివాసరావుగారు మల్లినాథసూరివంశీయులు. వీరిపూర్వజు లండఱును విజయనగరసంస్థానపండితులు. వీరు నాటకాంతసాహిత్యము నెఱిగి స్వాధ్యాయపాఠము చేసిరి. జ్యోతిషము తెలిసికొనిరి. 1870 లో ఎఫ్. ఏ. పరీక్షలో నెగ్గిరి. రెవెన్యూడిపార్టుమెంటులోఁ బనిచేసి 1881 లో అనంతపురమండలము ‘డిప్యూటీ కలెక్టరు’ కడ దివానుగా నుద్యోగించిరి. 1888 లో రెండవతరగతి ప్లీడరుపరీక్షలోఁ జేలి బళ్ళారిని న్యాయవాదులైరి. అంతటినుండి వీరి సారస్వతసేవి యభ్యుదయ మార్గమునఁ బడినది. 1917లో కడపయందు జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుభ శ్రీనివాసరావుగారి నధ్యక్షులుగా నాదరించినది. మండపాకపార్వతీశ్వరశాస్త్రి ప్రభుతులు వీరి కవిత్వమును గొండాడిరి.

శ్రీనివాసరావుగా రుదారభావులు. పండితులను సత్కరించిరి. కవులను సన్మానించిరి. పేదలను బోషించిరి. తెలుఁగునాట నాటక శబ్ద మున్నంతదాఁక శ్రీనివాసరావుగారి పేరు నిలఁబడుననుట నిశ్చయము. ‘ప్రతాపాశ్చరీయము’ లోని యొకపద్యముమచ్చు.

మూరెడు మీసలన్నెనిచి ముప్పిరిగాఁబలుమారుదువ్వుచు
నేరువుమీఱ దుస్తులను నీటుగఁ గట్టుచు పాలుఁబట్టుచు
ధీరులమంచు నోటికసిదీఱఁగఁ బ్రల్లదమాడునట్టి యీ
భీరులఁ బోల కీవు రణభీకరవై తివి తక్కిఁ గీర్తియున్.

శౌంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రి

1856 - 1915

జననము 1856. నిధనము 1915. జన్మస్థానము: పితాపురము సమీపముననున్న కొమరగిరి. బాలవాఁటిపైదికులు. గౌతమగోత్రీయులు. తండ్రి: గంగరామయ్య. తల్లి: కామాంబ. రామచంద్రోపాఖ్యానప్రబంధకర్త వారణాసి వేంకటేశ్వరకవి యాయనకు మాతామహుఁడు. వంశీయులెల్లరు వేదవిదులు. కవికర్తృగ్రంథములు: కాళిదాసరిణయము, శంతనూపాఖ్యానము (ఆంధ్రప్రబంధములు) చిత్రనీను (కళాపూర్ణోదయమువంటి కల్పితకథాకావ్యము) శంబరాసుర విజయము (సంస్కృత చంపువు) శివరామశతకము, (ద్వ్యర్థి. అముద్రితము) ముక్తావళి (మదాలసకథగల సంస్కృతాంధ్ర నాటకములు—) మల్లిక (నవల—అముద్రితము) అహోబలపండితీయ వ్యాఖ్య—లఘుకౌముది(ఆంధ్రటీక) జగన్నాథక్షేత్ర మాహాత్మ్యము, శ్రావణమహోత్సవ తారావళి—ఇత్యాదులు.

తిరుపతి వేంకటకవిపులు 'భద్రాద్రిరామకరుణ యున్నచో ను కులోపముండ'దని యొక సమస్కార బోణము విసరికాని పితాపురములో నవధానమునారంభింపలేదు. సిద్ధాంతకౌముదికిఁ బాఠము వ్యాఖ్యానపితేషములఁ గ్రోడీకరించి చెప్పవారలో నాఁడు భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారు ప్రోడలు. “కౌముది యది కంతస్థావృథా భాష్యే పరిశ్రమః” అనునూక్తి వీరెట్లు నముచితముగ సమన్వయించును. ఈయన వినయసంపద పాండిత్యమును మించినది. కర్మాచరణము కివితాపాటవమును వాఁటినది. బ్రాహ్మముహూర్తమున లేచి సచ్చాత్రుఁడై పితాపురములోఁ బాదగయాక్షేత్రమునకుఁ బోయి స్నానసంధ్యాదులు కావించి, కుక్కుటేశ్వరదర్శనము చేసి వచ్చి యింటఁ గూర్చుండి విద్యార్థులకుఁ బాఠములు చెప్పకొనుచు సూర్యలోకము లేకుండి జీవయాత్ర సాగించినపున్యుఁ డీయన. అలంకారగ్రంథము లాయన పెక్కుమందికిఁ బాఠముచెప్పెను.

కాని యాయనశిష్యులుమాత్ర మలంకారనిద్యార్థులు కాదు. పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారి శిష్యులు.

శాస్త్రిగారు తమయిద్విదవయేట 'కాళిందీపరిణయ' ప్రబంధము రచించిరి. మచ్చున కీపద్యములు తిలకింపుడు.

కాయచ్ఛాయల వెల్వరించు వలిపెన్ గాటంపు సీరెండఁ గెం
జాయల్ పూనఁగఁదమ్మలంబుఁ బటవాసద్రవ్యముల్ గంధ చ
ర్చాయుక్తిం బలుతావు లీన సఖిమాన్తం బూని వాహ్యార్థికై
సాయంవేళల వత్తురందుఁ దరుణుల్ జానొప్పఁ బూఁదోటలన్.

వలరాజు తనదువనులన్

మెలఁగింపం జెందకుండ నేర్చున దానిన్

వలవైచి పట్టె ననఁగాఁ

దిలకింపం దగిరి దోమతెరమంచములన్.

శంతనూపాఖ్యానము 32 వ సంవత్సరమున సంతరించిరి. అది చక్కని ప్రబంధము. ఈకవివరుఁడు కేవల ప్రాచీనకవితా ధోరణికలవాడే గాక నవీనపథమునఁ గబ్బము లల్లుమేధావి కూడను. వీరి 'చిత్రసీమ' కావ్యము పరికించిన నిది స్పష్టపడును. చిత్రసీమ కళాపూర్ణోదయమును బోలు కల్పితకావ్యము. ఇందుఁ గృత్యాద్యవస్థ లేదు. ఇది క్రొత్తవద్దతి. "కలదొక రాచకూతురు .." అని కావ్యము నుపక్రమించినారు. ఇందలి యాశ్వాసములకు దళము లనిపేరు. అవియు ద్వితీయదళము మొదలు కొని యారంభింపఁ బడినవి. తత్కారణము గ్రంథములో విశదమగును. 'మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని శాస్త్రాణి ప్రథంతే' యనుచొప్పున నాది మధ్యాంతములందుఁ గృతినాయకుని స్తుతించుపద్యములు రచించె. ఆపద్యములు కేవలషష్ఠ్యంతములు గాక ద్వితీయాద్యంతములుగా వ్రాయుట మఱియు నూతనత. ఆపద్యములలో భూత భావికథలు నూచితములు. ఈకావ్యములోఁ గార్యముముందును, గాఢ

ణము వెనుకను కన్పించుటచే జదువుట కింపు పుట్టించుచుండును. ఇందు నాయకుఁడు చిత్రసీమ. ఈపేరులో నొకవిచిత్రము. సీమ నకారాంతము, ఆకారాంతము కూడ నుండుటచే స్త్రీత్వపుంస్త్ర్యవ్యవహారముల కీపేరే యుపయోగించెను. ఇది యచశ్యవతనీయశాస్యము. తెలుఁగుపలుకుబడి కొకమచ్చు.

శ్రోవ్యమెఱుంగుగ బొబ్బలయు గుజ్జగుమేనులతోడ నోరఁగా
దువ్వి శిఖల్ లతల్ ముడిచి దొడ్లగు నిత్తడిపోగులం జెవుల్
గవ్వలపేరుల న్నుదుగుఁగప్పఁగ పంకరబొట్లు దిద్ది పై
గువ్వలవన్నె చేలమిడి కొందఱు చెంచులు వచ్చి కొంకుచున్.

చిత్రసీమ. 3. 2౮.

తెలుఁగుననేకాక సంస్కృతమునను వీరి కవితాధార ధారావాహిని. వీరి 'శంబరానురవిజయచంపువు' చదివితీరవలయును. అందలి కవిత్వ మిటులు ప్రహించును.

నిర్మంజరస్వన మవచనం నన్నకాంచీనినాదం
పశ్చాదేత్య ప్రియతమదృశా వంబుజాక్షీ పిధాయ
శాహం బ్రూహీ త్యభిహితవతీ కంకణానాం విరాజై
ర్జాతా నద్యః పులకితలసద్గాత్రయప్తి ర్భభూవ.
వైదర్యాభ్యదినురీతి శ్చైకావశ్యాద్యలంకృతిప్రఖ్యా
నుకుమారత్వాదిగుణా రసికమనో హరతు కాన్యకన్యా మే.

పరమనైస్థికుఁడై, పండితశ్రేష్ఠుఁడై, కవిగరిష్ఠుఁడై చనిన భద్రాద్రిరామ శాస్త్రిగారి కృతులు చిరకాలము తెలుఁగుపుడమి నిలువఁగలవనుటకు నందేహములేదు. పోతనవలె, కూచిమంచి కవివలె దనకృతులు భగవ చ్ఛిహ్నితము లొనర్చిన మహాపుణ్యుఁ డీయన. ఈకవి తనవిషయమును శ్రీరామస్థవమున లగింపఁజేసి వ్రాసిన యీపద్యము చూడుఁడు :

బాల్యంబునఁ గవిత్వపటిమ చూప నొనర్చె
మృదులకాళిందీ పరిణయకృతిని

సంస్కృతకవితోరుసామర్థ్య మెఱిగింప
విరచించె శంబరానురవిజయము

శబ్దార్థముఃఖచిత్ర సరణికి శంతనూ
పాఖ్యాన నానుకావ్యం బొనర్చె

రూపకకవితను జూప ముక్తావళి

రచియించె సంస్కృతాంధ్రమాలయందు

కల్పితకథాపటిష్ఠతఁ దెల్పఁ జిత్ర

సీనుఁ గల్పించె మఱియును జేసెఁ బెక్కు

లెట్టి కవితను నిర్ణింపనేనిఁ దగఁజె

రామవదనేవి భద్రద్రాదిరానుశాస్త్రి.

శాస్త్రి యగు ముక్తావళి యనునాటకము తెనుఁగుభాషలోను, సంస్కృత భాషలోను రచించుట మెద్దఁదగినది. తెనుఁగు ముక్తావళిలోని పద్యములు ముఖ్యములు.

చ. వడఁకొదనంగఁ గొంచెముగ వంగిన గాత్రమునందు నన్నక
వృడమును గ్రమ్మి పెన్నిరహభారముచేతఁ గృశత్వమంది యి
వృడఁతుక గ్రీష్ణమేగుతఱి వారిదగర్భమునందుఁ గాన వ
చ్చెడు తొలిమించుపోల్కిఁ గమచిక్కియుఁ గన్నులపండు

వయ్యెడున్.

తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారాయకవి

1856 - 1936

మాధ్యమతస్థులు. తల్లి: నీతమాంబ. తండ్రి: రామారావు. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. జననము: 18 - 7 - 1856 సం॥ నల సంవత్సర - ఆషాఢ బహుళ ప్రతిపత్తు - శుక్రవారము. నిర్యాణము: 4-7-1936 సం॥ ధాతృసంవత్సర-ఆషాఢశుద్ధపూర్ణిమ.

కృతులు: ౧. శృంగారభూషణము. ౨. ఉన్మత్తరాఘవము. ౩. రుక్మిణీ స్వయంవరము. (ఈ మూడు నాటకములు) ౪. భోజకుమారము. ౫. లక్ష్మీసంపాదము. ౬. చంద్రాలోకము. ౭. మేఘసంబేశము [పూర్వసర్గముమాత్రం మాంధ్రీకృతము] ౮. దైవప్రార్థనము ౯. భగవద్గీత (ఆంధ్రీకృతి) ౧౦. శృంగారతిలకము. ౧౧. ఋతుసంహారము ౧౨. జ్ఞానోదయము [ఆంగ్ల 'అణు' కావ్యముల ఆంధ్రీకరణము] ౧౩. సనత్సుజాతీయము. ౧౪. నీతికథానిధి ౧౫. రసమంజరి [సంస్కృతమునకు తెలుగుసేత] ౧౬. చమత్కారచంద్రిక. ౧౭. పండితరాయశతకము. ౧౮. ఉద్యోగపర్వము [తెలిగింపు] ౧౯. బాలనీతి - ఇత్యాదులు.

నాటిరాజమహేంద్రవరము - నేటిరాజమహేంద్రవరము కవులను బెంచుచున్న చక్కని పట్టణము. రాజరాజనగేంద్రుని మొదలు నేటి దాక, ఆపుర మొకేతీరున గవులకుఁ గానరము.

శ్రీవీరేశలింగముగారితో పాటు, శ్రీ సుబ్బారాయఁడుగారితో పాటు, వాసుదేవశాస్త్రిగారితో పాటు, లక్ష్మీనరసింహంగారితో పాటు రాజమహేంద్రవరమునఁ గొన్నాళ్ళు నివాసమున్న కవులలో తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగా రొకకవి. ఈయనకు కవిగాఁ బేరున్నదిగాని, వాస్తవమునకు రాజకీయోద్యోగి. ప్రభుత్వోద్యోగులై తెలుఁగు సాహిత్యమును, గవిత్వమును నేవించినవారు మనవారిలోఁ బెక్కురు.

జయంతి రామయ్యసంతులుగా రాజుతిలోవారు. ప్రకృతము మన తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారాయకవివిషయము పరిశీలింతము. ఈయన

‘డిప్యూటీ తహసీలుదారు’ గా, చింతలపూడి, భీమవరము, శ్రొత్తపేట, కదిరి, కడప మున్నగు తావుల నుద్యోగించిరి. సాధారణముగా, ప్రతి మానవునకు అభిప్రాయమొకటి - చేయుచున్న పని యొకటి యగుట జరుగుచున్నది. లక్ష్మీనరసింహరాయకవికి స్వతంత్రతతో జీవింపవలెనని కాని, పరాధీనమైన సేవకవృత్తిలోఁ గొట్టుకొనవలెననికాని తలఁపులేదు. కాని తప్పలేదు. 1912 సం॥ వఱకు తెలుఁగునేలలోఁ బలుప్రాంతములు పర్యటించి ‘డిప్యూటీ తహసీలుదారు’ గాఁ బనిచేసి ప్రజలయాశీస్సులకు, అధికారుల యామోదమునకుఁ బాత్రుఁడై, గౌరవవేతనము పుచ్చుకొనెను. ఉద్యోగమునుండి విరమించిన 1912 మొదలు, ఇరువదినాలుగేండ్లు వీరుజీవించిరి. ఈయిరువది నాలుగేండ్లును సారస్వత సేవకై వినియోగపడినవి. సేవావృత్తిని తూలనాడుచు ‘భోజకుమారము’ లో వ్రాసిన వీరిపద్య మిది:

సీ. చందమామను మించునందంబు గలదానిఁ

జీ! కురూపినిగాఁగఁ జేయుదాన

అలనుమేరువునైన నడఁగించు దిట్టరిఁ

జీ! పదగాఁగను జేయుదాన

ఉక్కుమీటి నురేంద్రు లెక్కసేయనివానిఁ

జీ! యస్వతంత్రునిఁ జేయుదాన

అల దేవగురునోర్పు నతిబుద్ధిశాలినిఁ

జీ! బుద్ధిహీనునిఁ జేయదాన

గీ. అల్ల నత్యహరిశ్చంద్రు నట్టివాఁడు

చెప్పు నిజమును జీ! బొంకు సేయుదాన

అవనినోసేవ! కటకటా! యక్కటకట!

కలదె? నీ చేయలేని యకార్యమొకటి.

ఈ నాటకమున సేవానైష్యము - అధికార మదాంధత-నిరర్థ బిరుదప్రదానము - మున్నగునవి పేర్కొని, వానిని నిరసించిరి.

1905 తరువాత నీకవి భగద్గీత - ననత్సజాతీయములు తెలిఁగించిరి. భారతమున నుద్యోగపర్వమును వీరాంధ్రీకరించిరి గాని, యది నేటి

దాక వెలువరింపబడలేదు. తిక్కన సోమయాజి తెనుఁగులోఁ గొన్ని వేదాంతఘట్టములు పరిత్యక్తములయి యుండుట సహింపక, జగద్గీత మునకై భగద్గీత, ప్రజాగరపర్వము, సనత్సుజాతీయము తాడూరికవి యాంధ్రీకరించెనట. ఇవి పరికించి కొందఱు ప్రోత్సహింపఁగా ఉద్యోగ పర్వము సమగ్రముగా ననువదించెను. భారతపర్వములలో ఉద్యోగము సారవంతమని, లోకప్రవృత్తికి ముఖ్యమని యెంచి తెనిగించిరిని కవి హృదయమును వారి కుమారులు వెలువరించిరి. ఈ తెనుఁగునేత శ్లోకాను క్రమముగా నున్నది. ౧౯౦౫ లో ప్రథమపుత్రశోకము వలన విరక్తుడై యీకవి భగవద్గీతాదికృతులు తెనుఁగు నేసెనట. విదురసీతిలోని పద్యములు :

అవమానింపక యెట్టిదుర్బలుని ఛిద్రాన్వేషియై నేర్పుతో
నపసీనాయక బుద్ధిపూర్వముగ నొయ్యన్ వైరినిం గొల్పుచున్
భువిలోఁ జాల బలిష్ఠులౌ పగఱతోఁ బోరాడ నావిక్రమం
బవురా ! మేల్తీవేచి తా నెఱుఁగ నేడాతందు ధీరుండునూ ॥
ఆపదవచ్చినప్పు డినుమంతయునొవ్వక జాగరూకుడై
యోపుచు శోభనార్థమయి యొప్పుఁ బ్రయత్నము లాచరించుచున్
పైపుచు నడ్మఁ గష్టమయిన న్వలుఁగొందెడు నమ్మహాత్ముడో
భూప ! ధురంధరుండు రిపుపుంజము నాతఁడు గెల్చినాతఁడే.

ఇక, ఋతుసంహారము నందలి శృంగారపద్యశైలి తీరు నారయునది.
ఒండొక పువ్వుబోడి సురతాగ్రతచే నొడలెల్ల డస్సి తా
మెండుగ రాత్రియెల్ల రతి మేల్కొనుట న్నయనంబు లెఱుఁగై
మండఁగఁ గొప్పువీడి భుజమండలిఁ దాండవ మాడుచుండ నీ
రెండ ప్రభాతవేళ మెయికింపుగఁ దాఁకఁగ నిద్రవోయెడిన్.

ఈ లక్ష్మీనరసింహారాయకవి కవిత యాత్మానందము నుద్దేశించి వ్రాయఁ బడిన దగుటచేఁ దెలుఁగు ప్రజలు హెచ్చుగా జూడలేదు. ఈయన ధోరణిలో పుష్కర్తికంబుఁ బ్రతిభాభ్యాసముల పాలు మిక్కిలిగా నుండును. అందచందములకంటె నావేశము హెచ్చు.

కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి

1857 - 1928

తల్లి: కామసోమదేవి. తండ్రి: వేంకటశాస్త్రిలు. అభిజనము: గోదావరి మండలములోని 'ముగ్గుళ్ల'. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. పుట్టుక 16-9-1857. కడకాలము 29-5-1928. కృతులు: ౧ పంశముక్తావళి (అధ్యాత్మికపద్యకృతి) ౨ కోటిలింగేశ్వరశతకము. 3 హాస్యకుముదాకరము (ప్రహసనము) ౪ బాలవ్యాకరణగుప్తార్థప్రకాశిక. ౫ గుఱు సందేశము (ఆంధ్రపరివర్తనము).

కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారి కీర్తినల్లరికి గుప్తార్థప్రకాశక యుప ఘ్నము. బాలవ్యాకరణముపై వెలువడిన వ్యాఖ్యలలో నిది తొట్టతొలిది. వేంకటరామశాస్త్రిగారి సంస్కృతవ్యాకరణాభిజ్ఞత నిర్ణేయము. ఈవిషయమునకు గుప్తార్థప్రకాశిక ప్రత్యక్షరము సాక్ష్యమిచ్చును. వీరయభిప్రాయములలో, గొన్ని పొరపాటు లున్న వని విమర్శకు లెత్తిచూపిరి. అట్టివారిలో మహామహోపాధ్యాయ తాతా నుబ్బగాయశాస్త్రి, వజ్ఞుల చినసీతారామశాస్త్రిగారలు ప్రముఖులు. ప్రతివాదుల విమర్శనములను మనశాస్త్రిగారు మహోపాధ్యాయులుగానఁ జాలభాగము ప్రతిఘటించిరి. ఎవ రేమన్నను గుప్తార్థప్రకాశిక గొప్ప వ్యాఖ్య. “బ్రహ్మశ్రీ శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి పండితవర్య ప్రణీత హరికారికాంధ్రీభూత పరవస్తు చిన్నయనూరి కర్తృక బాలవ్యాకరణము” నకు వ్యాఖ్యానమని ముఖపత్రిముపై వ్రాసికొనిగాని వేంకటరామశాస్త్రిగారు తృప్తి పడలేదు. బాలవ్యాకరణము చిన్న యోషజ్ఞము కాదనియు, శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి హరికారికల కనువాదప్రాయమనియు వీరి యాశయము. దీనిని పెక్కుమంది పండితులు సోపవత్తికముగా, ‘గాను కా’దని ప్రతిఘటించిరి. పట్టినపట్టు పదలక పండిత్య విశేషముచే స్వమత ప్రతిష్ఠాపనమున కెన్నో యుక్తులు ప్రకటించిరి. కాని యీవిషయమున మాత్రము వేంకటరామశాస్త్రిగారి పక్షము నెగ్గినట్లు తలఁపఁజనదు.

వేద మధ్యయనించి, వేదాంత మభ్యసించి, భాష్యత్రయము పఠించి, సాహిత్యరత్నాకరము చుఱుకించి మహోపాధ్యాయు లనిపించుకొనిన మహాశయులు వేంకటరామశాస్త్రిగారు. ఆంధ్రసారస్వతమున వీరి ప్రయోగపరిజ్ఞానపాటవము మిక్కిలి గొప్పది. గుప్తార్థప్రకాశికయే యీవాతను నిర్ధారించును. గుప్తార్థప్రకాశికపషయమై విమర్శకులు వ్రాసిన విమర్శలపై “నచురాగణ పార్థమూర్తి, ధటా సూర్యప్రదర్శి, కన్న పల్లి వేంకటసీతాపతిశాస్త్రి” మున్నగు పేరులతో సమాధాన న్యాసములు వ్రాసినది. ఈరచన లెల్ల శాస్త్రిగారి యసాధారణ ప్రజ్ఞా మైశద్యమును సహస్రముఖముల ఘోషించుచున్నవి. వేంకటరామశాస్త్రి గారిని మించిన పండితు లుండవచ్చును గాని చమత్కారముగా వీరి వలె ‘శాసి దవు ననియు, నయినది కాదనియు’ శాస్త్ర ప్రామాణ్యము చూపి నమర్థించువా రరుదు. ‘సుమనోల్లాస’ శబ్దసమర్థనమున నీశక్తి తెల్లమగును. ఈయన మేధానంపత్తి యత్యుద్భుత మని వీరిప్రత్యర్థు లగు పండితులే జ్ఞాపించుచుందురు. వేదాంత మెఱింగిన విద్వాంసు లయ్యు శాస్త్రిగారు శివాద్వైతులు. ఈశ్వరాస్తిక్యవిషయమున వీరి వ్యాసరచన బహుళముగ నాగినది. 1885 మొదలు రాజమహేంద్రవర మున ‘ఘాన్ సూక్తులు’లో సంస్కృతోపాధ్యాయులై త్రైనింగుకాలేజిలో సంస్కృత ప్రధానోపదేశకులై, సర్వకళాశాలలో గీర్వాణభాషాగురు పదాయాధులై, కొవ్వూరు సంస్కృతకళాశాలలోఁ బ్రధానదేశకులై, విద్యార్థుల నెందఱనో విద్వాంసుల నొనరించిన యాచార్యశేఖరు డీయన. జ్యోతిశ్శాస్త్ర విద్యులైన నాటిపండితులలో మనశాస్త్రిగారిదే పై చేయి యన్నట్లు ‘చతురస్యా’ ది రచనలు చాటుచున్నవి.

వేంకటరామశాస్త్రి చరణుల తెలుఁగుకవితయు, గీర్వాణ కవి తయు మాధురీభరితము.

వరిభాషావిధిశాస్త్రముల స్వపదసంబంధైకవాక్యత్వ మై ఖరితో రంజిలి కార్యకాల మనుపక్షం బందు నున్నట్లు ని ర్భరరాగంబున నల్లుకొన్న రసిక ప్రాచీనజాయాపతుల్ పరశాఖ్యంబిదిప్రచుతన్ ! దివిని సుబ్రహ్మణ్య త్వస్మాత్కృతన్.

ఈపద్యమునఁబాండితీప్రతిభ, కవితామాధురి యొకదాని నొకటి మించి పొరపొచ్చెములు లేక పాలుపొందినది. ఏ రసవదించిన మేఘసందేశము లోని యొక్క పద్యము పొందుపఱుతును.

తమ్ముడ మేఘుడా ! తిథులఁ దద్దయు నెన్ను చు సాధ్విమన్నెడుం
జమ్మి నిజంబుగా వదినెఁ జూచెదుపో గమనంబు సార్థమకా
నెమ్మిని నిండి పువ్వుసరణి విరహాంబునఁ దీగఁబొండ్ల జీ
వ మృపుడూడఁ జూడ సుచుబంధము వైఖరి నాన నిల్పుగా.

ఈ మహోపాధ్యాయులు ప్రతిదినము స్నాన సంధ్యాద్యనుష్ఠానము గావించి పార్థివలింగపూజ, లలితామంత్రజపము చేయుచుండెడివారు. ఈలలితానుతి కనుఁగొనుఁడు.

లలితాం కలితాం కదంబపుష్పై
ర్మిలితాం సాంబళివేన మాతరం
లలితాంబరధారిణీం లతాంగీం
ఫలితాం తాం రసవాచ మర్థయే.

తిక్కన సోమయాజికి గురునాథుఁడు లేఖకుఁ డైనట్లు మన వేంకటరామ శాస్త్రిగారికి నుంకర రంగయ్యగారు లేఖకుఁడై గ్రంథరచనోత్సాహము కలిగించెనట. రంగయ్యగారు వీరికిఁ బ్రിയశిష్యులు. 'గుప్తార్థప్రకాశిక' రంగయ్యగారి కర్తృత్వముద్రతో ముదట వెలువరింపఁబడినది. శాస్త్రి గారి ప్రియశిష్యుఁడగుటచే వారిగ్రంథము సంగ్రహించె నని వదంతి కాని రంగయ్యగారు పీఠికలో 'సంస్కృతవ్యాకరణవిషయ మున్నచోట గురువులు వేంకటరామశాస్త్రిగారు పూరించి పరిష్కరించి' రని వ్రాసికొనిరి. ఇట్టి గ్రంథచార్యము తొల్లిటినుండియు జరుగుచునే యున్నది. నేడు శ్రోతగాదు.

వైయాకరణ శిరోభూషణులు, వ్యాఖ్యాతృశిఖామణులునగు వేంకటరామశాస్త్రిపాదుల కీర్తి జ్యోతిని శాశ్వతస్థితితోఁ బ్రకాశింపఁజేయునది బాలవ్యాకరణగుప్తార్థ ప్రకాశిక యొక్కటే.

మచ్చా వేంకటకవి

1856 - 1903

తెలంగాణము. జననము 1856సం. రాక్షసనామవత్సరము. నిర్యాణము: 9. జనవరి 1903. తండ్రి: గంగయ్య, పుట్టినయూరు నైజాము మండలములోని జాల్నా. గ్రంథములు: ౧. శ్రీశుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచన కుశచరిత్ర ౨. జైదర్భి పరిణయము 3. చెన్నకేశవ రామాయణము (రామాయణ సంగ్రహశతకము) 4. ఛాయాపుత్ర శతకము (శనిస్తవము) 5. రుక్మిణీనాటకము ౬. ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము ౭. మయూర ధ్వజోపాఖ్యానము ౮. అంబరీషోపాఖ్యానము (పయిమూడును గాన ప్రబంధములు) ౯. ముఖలింగేశ్వరోదాహరణము. ౧౦. జావళీలు. ౧౧. హరిభజనకృతులు.

మచ్చావేంకటకవి పేరు తలపుగొన్నపుడు మఱపురాని యీ క్రింది విషయము మామిత్రులవలన విన్నది ముందు మనవిసేయవలసియున్నది.

ఇది 1900 సం॥ ప్రాంతములో జరిగిన ముచ్చట. ఇచ్చాపురగ్రామమున వేంకటకవియు, దర్భా వేంకటేశాస్త్రియనుపేరుగల డిప్యూటీకలెక్టరు హోదాలోనున్న యొకరును గలసికొనిరి. వీరిరువురు స్వల్పమైన పరస్పర పరిచయము గలవారు. కలసికొనగానే వేంకటేశాస్త్రిగాగు వేంకటకవినిజూచి “ఓహో, మచ్చాకవి! యెప్పుడువచ్చితి” వనెను. వెను వెంటనే వేంకటకవి “ఓహో, దర్భాశాస్త్రి! మూనాళ్ళయి వచ్చితి” నని బదులువలికెను. అప్పుడు కలెక్టరు హోదాలో నున్న పెద్దమూనిసి ‘వేంకటకవిగారూ! వేరుగాఁ దలంపకుండు. మీరు వయస్సునఁ జిన్నలగుటచేఁ జనపుగొని యటులు సంబోధించితి’ నని నర్దుకొను చుండఁగా, వేంకటకవి యందుకొని “తామేల యటులు భావించితిరి? ‘వేంకట’ శబ్దముపయి మీ కనాదరభావ ముండెనేమో యనుకొని యిటులు సంబోధించితి”నని ప్రత్యుత్తరముచెప్పెను. ఈసమయ స్ఫురణ

మునకుఁ బ్రక్కనున్న వారు విలుగఁబడి నవ్విరి. అధికారి సరసుఁడగుటచే వేంకటకవి యాత్మగౌరవమునకు సంతసించెను.

ఇట్టిదే వేటొక సన్నివేశము. శ్రీవిఘ్నోరీనామ మహారాజ్ఞానుష్ఠ మించిన సందర్భమున పల్లాకిమిడి కళాశాలలో నొకపరామర్శసభ జరిగెను. ఆ యూరి దాజుగారును, మహారాజ్ఞానుష్ఠమున యాంక్షేయోద్యోగులును, కవులును బెక్కు రక్కడ నుండిరి. మన వేంకటకవి యా కళాశాలలో బ్రధాన పండితుఁడుగా నుండెను. మహారాజ్ఞ నిర్వాణమును గూర్చి వేంకటకవియుఁ గొన్ని పద్యములు రచించి సభలో జనున నుండెను. కొంతతఱికి వారివంతు రాఁగాఁ గాలిజోడుపీడక గద్దెపై కెక్కి ముద్దులొలుకు గళస్వరముతోఁ దన మధురపద్యములు పఠింప మొదలిడెను. అపుడు రాజాగారికార్యదర్శి చింతలపాటి హనుమంతరావువంతులు గారు తొందరపాటున లేచి దేశభాషాపండితులకు వర్తమానగౌరవాచార ఫక్కి తెలియదనియు, నిట్టి వారిని వేదిక నెక్కింపరాదనియు నొక్క సభలోఁ జెప్పెను. అంతట వేంకటకవి యేదో బడులు పలుకుచుండగా, ఆకళాశాలలో నపుడు ప్రథమ సహాయోపాధ్యాయులుగా నున్న శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి వంతులుగారు లేచి యిట్లు పలికెను: “ వేంకటకవి సామాన్యకవికాఁడు. ఆంధ్ర మండలములో నితనినంటి కవులు చాల తక్కువగానున్నారు. ఇతని కవిత్వ పటుత్వము నేటివారిలోఁ గొందఱి అకేగాని లేదు. ఇట్టివానికి స్వేచ్ఛ నీయవలయును. ” రామమూర్తి వంతులుగారి యీమాటల కచటి సభ్యులు నిష్ప్రతిపది చూచుచుండిరి.

పైనుదాహరించిన రెండు ముచ్చటలవలనను మన వేంకటకవి మంచి సమయస్ఫురణము, నిరంకుశత కలవాఁడనుట స్పష్టము. కవి వ్యుత్పన్నుఁ డయినపుడుగాని నిరంకుశత యాదగింపదు. కవిత్వము - వ్యుత్పత్తి రెండును గలవాఁడు మన వేంకటకవి.

ఈ కవిపూర్వులు నాటికి రెండునూర్లవందలక్రితము మచలీ బందరు నుండి విశాఖపట్టణమండలములో నున్న శ్రీకాకుళమునకుఁ బోయి

మహమ్మదీయ ప్రభుసైన్యములో సరదారులుగా నుద్యోగించిరట.
ఈ కవి తండ్రి గంగయ్య పటాలములోఁ బనిచేయుచుండఁగా జాల్నా
పురిలో నీయన జన్మము తటస్థించెను. ఈ గంగయ్య తెలుఁగు సార
స్వతము కొంత యెఱిగినవాఁడు. బ్రానుదొరకు సమకాలికుఁడు. నాఁడు
జిల్లా జడ్జిగానున్న బ్రానుతో రాజను హేంద్రవరమున నున్నపుడు చెలిమి
కలుపుకొని మన్ననలు పొందెను. ఈ నందగృహము వేంకటకవి తన
వైదర్భీపరిణయ కావ్యమున నిటులు ముచ్చటించెను.

శా. సీ. పీ. బ్రానుదొరగారు మండలపు జడ్జి నుప్రమేయంబునం
దేపారం జని గంగయాప్యాముఁడు హాయింగాంచి తానాంధ్ర వి
ద్యాపాండిత్యము మేటి గ్రంథవరనాద్యస్తోక నైపుణ్యమున్
జూపెన్ రాజను హేంద్ర వట్టణమునన్ సూర్యుత్తముల్ మేలనన్.

ఈ వేంకటకవి మూఁడేండ్ల పసిప్రాముమున నుండఁగా 'జాల్నా' లో
నొకచోరుఁడు మిఠాయిపొట్లము తినఁజూపి యెత్తుకొనిపోయి, గొడులి
బంగారము నూడఁజెరికికొని దవ్వుల నొక పాడునూతిలోఁ బొటవై చెనట.
ఆపసిబిడ్డ తండ్రులు సైనికోద్యోగులగుటచే నలువురు నాలుగు మూల
లకు వెళ్ళి వెమకఁగా, నీకులేని పాడునూత నేడ్చుచున్న పిల్లవానిని
బయటకులాగి బుజ్జగించుచున్న బాటసారులు, వారికాబిడ్డ నిచ్చి బహు
మానితులయిరట. పసిబిడ్డ చెవుల నంటుజోళ్ళు చోరునిచేఁ ద్రెంచ
బడుట కారణముగా, చెవిశమ్ములు వేంకటకవికి మఱి కలియలేదు.
ఇట్టి గండము గడచిన పసిబిడ్డ వండితకవి కావలయునో?

వేంకటకవి తొట్లతోలుతఁ దండ్రుకడనే తెనుఁగు పాలుపులు గుర్తు
వట్టెను. సంస్కృతము తెలిసిచెల్ల శివరామశాస్త్రిగారి కడ నభ్యాసము.
శ్రీకాకుళము హైస్కూలులో అంగ్లభాషాపఠనము-గంజాముమండలము

లోని పురుషోత్తమ పురములో 'నబురిజిస్తారు' గాఁ బనిచేయుచుండిన వేంకటకవి భాషమీఁద మక్కువతో, పల్లాకిమిడికళాశాలలో ప్రధాన పండితపదవి లభింపఁగా నది గ్రహించెను. అదిమొదలు వేంకటకవి సారస్వత వ్యవసాయమునకొక మెఱుఁగుఁగాలము. ఈయన రచనలు ప్రధానముగా నాఁటి అముద్రిత గ్రంథ చింతామణి (నల్లూరు) పురుషార్థ ప్రదాయిని (బందరు) పత్రికలలోఁ గాన నగును. మన వేంకటకవికి నమస్య పూరణములపై వేడుక మెండు. 'వార్తాలహరి' యను పత్రికలో త్రిపురాన తమ్మయకవి (ఆంధ్ర దేవీభాగవతగ్రంథకర్త) యొసఁగిన "ప్రద్యుమ్నాగారమందు భానుఁడు వొలిచెన్" అను సమస్యకు వేంకటకవి వ్రాసిన పూరణములెట్టి మధురధోరణిలో నున్నవో చదువుఁడు. ఏకాదశముననో యివి వేంకటకవి తనశిష్యునిపేర వెలువరించెను.

క. మద్యమ్ముఁ ద్రావినావో
విద్యున్నేత్రల గుఱించి వెతఁ జెందితివో
విద్యావిహీన ! యెక్కడి
ప్రద్యుమ్నాగారమందు భానుఁడు వొలిచెన్ !

క. విద్యానిధి విటుఁ డొకసతిఁ
జోద్యమ్ముగఁ గూడునెడ రజోగుణ మివచే
హృద్యమ్ముగు నక్కోమలి
ప్రద్యుమ్నాగారమందు భానుఁడువొలిచెన్.

క. విద్యాధర్మార్చితా ! యర
పద్యమ్మున నీనమస్య పరఁగ ముంగితున్
హృద్యమ్ముగు ప్రాగ్గిరి దీ
ప్రద్యుమ్నాగారమందు భానుఁడు వొలిచెన్.

ఈవేంకటకవి సాహిత్య వివాదములు మొదలగునవి యానాటి ఆంధ్ర భాషాసంజీవని, హిందూజన సంస్కారిణి (చెన్నపురి) బుధవిధేయి మున్నగు పత్రికలలోఁ గననగును.

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి యీవేంకటకవి నిటు లుట్టంగించెను :

మచ్చరము లేదు కవితలో మచ్చలేదు
మచ్చయిన లేదు నుతికి సొమ్మచ్చలేదు
మచ్చయన మెచ్చఁదగు పుట్టుమచ్చగాన
మచ్చవేంకటకవినామ మచ్చమయ్యె ||

20. 2. 1894 సం॥

బాబ్బిలి

ఆకొండ వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి,

1860-1916

ఆరామద్రావిడ శాఖీయులు. అశ్వలాయననూత్రులు. అత్రేయస
గోత్రులు. జన్మస్థానము : ఖండవిల్లి. నివాసస్థానము : కాకరపల్లి
(తణుకు తాలూకా). రాజమహేంద్రవరమున నుద్యోగము. తల్లి :
వేంకటాంబ. తండ్రి : వేంకటశాస్త్రి. జననము : 1860 సం. నిర్యా
ణము : 2-2-1916 సం. కవికర్తృక గ్రంథములు : శ్రీమహాభారతనవ
నీతము (పదుమూడు పర్వములు) ప్రబోధచంద్రోదయము, అనర్ఘ
రాఘవము, శుద్ధాంధ్రముతుసంహారము, గంగాలహరీస్తోత్రము, భామినీ
విలాసము, అధ్యాత్మరామాయణము, సూర్యశతకము (మయూరకవిది-
అంధీకృతము), భారతఘట్కి (విమర్శ), పరాశరస్మృతి (తెనుగుపద-
నము), కృష్ణా పుష్కర మాహాత్మ్యము.

చవులుపుట్టఁ బ్రబోధచంద్రోదయముఁ జేసెఁ

దెలుఁగులలోని నిగ్గులు ఘటించి

తెలిఁగించెఁ దలఁచుఁ బలుకులఁ దులఁదూచి

రమ్యభంగి ననర్ఘ రాఘవంబు

పండితరాజప్రబంధమ్ము లాంధ్రీక

రించెఁ దత్తద్భావరీతు లెఱిగి

వరివర్తన మొనర్చె బాసలోనికి ఋతు

నంహారకృతి నదోషత నెనంగ

నాంధ్రవాగ్దేవతా చతురాస్యఁ డతఁడు

సంస్కృతోక్త్యభినవపతంజలి యతఁడు

ప్రథితవాగర్థరసమహోదధి యతఁడు

ధూర్తరిపుశశ్రీ యావ్యాసమూర్తిశాస్త్రి.

‘వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారి కవిత్వము స్వయంపాకమువలె శుచిగా నుండునేగాని ద్రాక్షాపాకమువలె రుచిగానుండ’ దని యొకవాడుక. ఈ వాడుకకు వారు మహాపండితులగుటయే కారణము. శాస్త్రులుగారు రాజమహేంద్రవర పురవీధిని నడచుచుండునపుడు ప్రక్కప్రక్కలఁ బోవు పండితులు ‘అనిగో విజ్ఞానసర్వస్వము’ అని చెప్పుకొనుచుండెడివారు. ఆ మహాశయునకు జోహారులనందుకొనుటయే సర్వకళాశాలలోని యుపాధ్యాయత్వమునకు మించిన పెద్దయాద్యోగ మైపోయినది. ఆ దివ్య తేజస్వి సారస్వతపీఠమునఁ గూగుచుండి సాహిత్యగోష్ఠి నొప్పునపుడు సరస్వతి పుంభావమును బడసినటులు కనులపండు వయ్యెడిది. ఆయన మహామహోపాధ్యాయులు కారు. కళాప్రపూర్ణులునుగారు. ఈ మహా బిరుదములను దాటి యన్వర్థనాముఁడైన పండిత మూర్ధరత్న మాయన. సంస్కృతాంధ్రములలో నఖండమైన పండిత్యము. కవితారచనలో నసమానమైనవేగము. భాష్యత్రయమునకుఁ బాఠములు సెప్పినారు. ఆఱుశాస్త్రములలోఁ దగిన పరిచయము. వారినాఁట సంస్కృతాంధ్రములలో నెవరి కే నందేహమువచ్చినను వీరు తీర్పుచుండెడివారు. ప్రమాణములు కావలసినను బ్రయోగములు కావలసినను నిఘంటువులు తిరుగవేయసక్కఱలేదు ఆయనదర్శనమునకుఁ బోయినఁ జాలును.

వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారి కనర్థ రాఘవ మభిమానగ్రంథము. దాని నాంధ్రీకరించిరికూడను. వ్యాసేశ్వరుఁ డిష్టదైవము. తమకృతులన్నియుఁ గేశనకుర్తి వ్యాసేశ్వరునకే యంకితములు. ఈ యాంధ్రవ్యాసుఁ డొక తుంగచాపపై నొకయుత్తరీయమును బొలుచుకొని యొకవంకసంస్కృత మహాభారతమును జూచుకొనుచు సులోచనములజోడు జారిపోవు చుండఁగా నిట్టే నవరించుకొనుచు ‘మహాభారతనవనీత’ రచనా నిమగ్నుఁడై యున్నపుడు-ఆమహాశయుని దివ్యదృశ్యమును గనులారఁగాంచు భాగ్య మాంధ్రులకింక దురాపము. ఒకతుడువుగాని యొక నవరింపుగాని

లేక తూచాలు తప్పక పుణ్యస్థాపులతో - శకటరేఫములతో - నరసున్న
లతో నిప్పటికిని నవనవముగానున్న వారి భారతపువ్రాత ప్రతిని నక్షి
పర్వముగా నవలోకించువారిదే యదృష్టము. పదుమూడు పర్వములు
మాత్రము వ్రాతలోనున్నది. అచ్చుపడినది యాదిపర్వ మొక్కటియే.
మహాభారతమునుండి నవముగా నీతమైనదనునర్థము వచ్చునట్లును, మహా
భారతములోని నవనీత తుల్యమైన సారతరపదార్థ మనునూహ కలుగు
నట్లును దీనికి 'మహాభారతనవనీత' మనునామకరణము శాస్త్రులుగారు చేసి
యుందురు. ఇదిమూలమునకు ముక్కకు ముక్కగాఁజేసిన యాంధ్రీకృతి
గాదు. ఈ వ్యాసభారతమునకుఁ బీఠిక వ్రాయుచుఁ బీఠికాపురసంస్థాన
కవులు ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగా రిట్లులనిరి.

“శ్రీవ్యాసమూర్తిశాస్త్రులవారు తొలుదొలుత నీభారత రచనమున
కారంభించినపుడు నేనును నామేనత్తకుమారుఁడు రామకృష్ణశాస్త్రియు
నన్నద్దురుదేవనమానులు, సత్యంతాప్తబంధువులు నగు శ్రీశాస్త్రులుగారి
యొద్ద మాకుఁగలిగిన చనపునంతేసి 'ఆర్యా! కవిత్రయాంధ్రీకృతమహాభార
తము సర్వాంగనుందరమైవిరాజిల్లుచుండ మరల నీభారతనవనీతరచనకుఁ
ఋనుకొనుట యెందుల' కని నిర్భయముగా నడగితిమి. అప్పుడువారు
సెలవిచ్చిన యుపవత్తు లివి: “వ్యాసభట్టారక ప్రోక్తమైన శ్రీ మహాభార
తమును సన్నయభట్టారకాదులు నవరసభరితముగ నాంధ్రీకరించిన
సంగతి వాస్తవమే. వారి కవితారచనాదులు నిరుపమానములై సర్వ
జ్ఞాహ్లాదకరములై యుండుటయు యథార్థమే. నేనిప్పుడు వారికవనమున
లోపములు గలవనుతలంపుతోఁ గాని, వారికవిత్వము నతికయింప
వలయుననుకోరికతోఁగాని యిందులకుఁ ఋనుకొనలేదు. పంచమ వేద
క్షీరవారాశినుండి నేనును నాశక్తికొలఁది కొంత నవనీతము నెత్తుఁ దల
చితిని. ఆ గభీరవారాశిగర్భమున విలీనములైన నీతిరత్నములఁ గొన్నిటి
నాంధ్రులకు జెల్లడిసేయుట యవసరమనితోఁచినది. ఇదియునుఁగాక,

నాయంతరంగమున నొకవిచిత్రమైనయభిలాషము పైతమున్నది. అది యేమనగా వ్యాసేశ్వరుడే మాకు గులదేవత. ఆ వ్యాసభట్టారకుని యెడల నాకెంతయో భక్తి కలిగియున్నది. సంస్కృతభాషయందు వ్యాస ప్రోక్తమైయున్న మహాభారతమును దెనుగునగునాడ వ్యాసప్రోక్తమైనరింపవలయు నని నాకు ముచ్చటగా నున్నది. ఆయీ కారణములచే నేనీగ్రంథమును రచింప నారంభించితినిగాని మఱియొకటిగాదు. నాయీగ్రంథము శ్రీమహాభారతమునకు మూలానుగుణముగు నాంధ్రీకరణమునుగాదు. .... ”

వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారికవిత్వము అన్వయకాశిన్యము కలిగి యభూతపూర్వమైనదని కొందఱవిమర్శ. ఇందుమించుగా నందఱ యభిప్రాయము సదియే. దానికిఁగారణము తొట్టతొలుతఁ జేరుకొంటిని. వ్యర్థపదములు వారికవితలోనుండవు. అదిగాక భారతనవనీతము నిర్వచనము. మొత్తముమీఁద శాస్త్రిగారికవితారచనము విలక్షణతాపాదకమని చెప్పవలయును.

ఎఱుంగక మేను, గిన్న ధరణీశుల నేఁ బొరిగొన్నపాతకం
బఱుత మనన్ ఋచీకముఖు లావర మిచ్చిరి; తత్సగోంత మే
పఱుగు శమంతపంచకము; భారతసంగరమందె సెల్లె; యా
పటి రిరుతోమ్మిదుల్బలము లక్షపదాదిచులై నయాహినుల్.

“భారతనవనీతము”

వీరిపద్యములన్నియు నిట్లే నడచును. శాస్త్రిగారు తమకుమారుని వివాహమున కాహ్వానపత్రికపై వ్రాసినయీపద్యమెంతపొందికగా నిమిడినదో !

వినుఁడి ! కీలకమాఘశుద్ధదశమిన్ వేగ నిర్విధిన్ గుంభరా
శిని మత్పుత్రుఁడు కోటవెంకటనుతన్ జేనందికో వృద్ధమా
ననమయ్యో జరుగున్వివాహము జగన్నాథాచలంబందుఁ గా
వున విచ్చేయుఁడు ! బందులీనవయుగంబున్ లెన్నదీవింపఁగన్,

ఈపద్యము చదివి యాహూతులు కొందగు వేగక విధి అనుచు ముల కర్థ మొఱుగక వ్యర్థపదములనియాక్షేపించిరట. నహజసాత్త్విక స్వరూపులగుశాస్త్రులుగారు నవ్వుకొని వేగక అనఁగా దెల్లవారుజామనియు, విధి యనఁగా రోహిణీనక్షత్రమునియు వారి కఱుగఁ జెప్పిరట వీరికవిత్వములోనేగాక చూటలలోఁగూడ నిష్టిపొంగినకయుఁ జమత్కారములు నుండును. 'శనుకు జీత మెంతముత్తురండి' యని యమగ 'వయసునకు మించలేదులెండి' యనుచుండువారు.

ఈ శాస్త్రులవారు వేదుల సోమనాథశాస్త్రులవారితోఁ దర్కాలకార శాస్త్రములు చదివిరి. ఉపనిషద్వేదాంశములు ఆదిభట్ట రామమూర్తి శాస్త్రులవారిసన్నిధిని పఠించిరి. వీరు మొట్టమొదట ఖండవిల్లిలోను, క్రొత్తపేటలోను గల పాఠశాలలోను నధ్యాపకులై యుండిరి. తగువాత 1880 మొదలు 1915 వఱకు రాజమహేంద్రవరము బోధనాభ్యసన పాఠశాలా కళాశాలలలో సంస్కృత భాషాదేశికులై విద్యాధుల నెందఱనో విద్వాంసుల నొనర్చి యువకారవేతనము గొన్నాడు.

వీ రనుసరించిన అనర్హరాఘవము - ప్రబోధచంద్రోదయము సూర్య శతకము చూచిన కవిప్రతిభాపాండిత్యాదులు వెల్లడియగును. 'భారత ఘోష' యనుపేర భారతముపై విమర్శ గ్రంథము నొందు ప్రాసెరి. అది భాషోపాసకుల కుపయోగకరమైన కూర్పు. వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి గారి భారతనవనీతము సంపూర్ణముగ నచ్చునకు వచ్చునట్లు వ్యాసేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁగాక ! పీఠికాపుర సంస్థానకవులు శతావధానులునగు వేంకట రామకృష్ణకవులలో నొకరగు వేదుల రామకృష్ణశాస్త్రిగారి మహాభారత నవనీతకవికి అల్లుడని వెల్లడించుట యవసరము.

అదియటుంచి, శాస్త్రులుగారి సూర్యశతకము తెనుఁగునేత నుండి గొప్పపద్యములు కొన్ని యెన్నుకొందము.

మ. వసివాళ్ళాడు బిసాభమంచుదయనో, వాతాశిలోకంబు, పే
రనమర్థం బగునంచు నే వరము లోకాలోక భూభృత్తటి
న్వెన నూర్ధ్వాబ్జ భాండఖండదళనావేగంబునన్ ద్యోస్థలి
న్బొసఁగంగాఁ జొర కెందునేగు రవిరుక్పూరంబు మేల్మీకిడున్.

మ. జలధి నివ్విద్రుమముల్ ద్రుమాళిఁ జివురుల్ శైలంబునంజేవురుల్
బలభిత్కుంభ శిరంబునం దవిరళ ప్రత్యగ్రసిందూర ధూ
ళులు వింటన్ హరు వింటి పైడితళుకుల్, శోణద్యుతిన్ భాను దీ
ప్తి లవంబుల్ నలువాత నేవవి భవత్ప్రీత్యావహంబయ్యెడిన్ !

మ. కులదైవంబొ,గురుండొ,తండ్రి,చలియొక్కొ,యర్జుణాచార్యుడొ
వెలుఁగో చుట్టుమొ రక్ష దివ్వె బ్రతుకో బీజంబొ నేత్రంబొ వే
వెలుఁగి క్లేమని నిర్ణయింపనగు నేవేళన్ సమస్తంబు లో
కుల కెల్లన్ నమకూర్చుఁ గోరికలు మీకు న్దేవుఁ డాతండిడున్ !

జయంతి రామయ్య

1860-1941

తెలంగాణ బ్రాహ్మణుడు. కాళికగోత్రుడు. కృష్ణయజుర్వేది. అపస్తంబ సూత్రుడు. తండ్రి : రామయ్య. తల్లి : సోమమ్మ. జననము : 18-7-1860 సం॥ రాద్రినామ సంవత్సరమున నామిథ బహుళ అమావాస్య సూర్యోదయకాలము. నిధనము 9-2-1941. అధిజనము : అమలాపురముతాలూకా ముక్తిశ్వరము. మృతునొందు కాలమునాటికి వీరినయస్సు 81 సంవత్సరములు. విరచితగ్రంథములు : 1 ముక్తిశ్వరశతకము. 2 ఉత్తరరామచరితము. 3 ఆంధ్రచంపూరామాయణము 4 అమరుకము. 5 ఆంధ్రవాఙ్మయ వికాసశైలి. 6 కాసునపద్యమంజరి (2భాగములు). 7 బాలరామాయణము. 8. Defence of Literary Tulegu. 9 Dravidian Lexicography- మున్నగునవి. దేశచరిత్ర స్వరూప ప్రయోజనములు - రాజరాజు, నందంపూడికాసునము-ఆంధ్ర నిఘంటు నిర్మాణపద్ధతి-బమ్మెర పోతరాజు నివాసస్థానము-ఉత్తరరామచరిత నాటకరస విచారము మొదలగు విషయములపై ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడిన వ్యాసముల మొత్తము 50. 1. The Southern School of Telugu Literature. 2. Krishnaraya మొదలగు వ్యాసములు ఆంధ్రదేశమున పరిశోధకమండలివారి ప్రతికలోఁ బ్రకటింపఁబడినవి 5. 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' లో తెలుసరింపఁబడిన వ్యాసములు 8. ఉపోద్ఘాతములు వ్రాసిన గ్రంథములు : రామచరితము, సర్వేశ్వరశతకము, కవిజనాశ్రయము, విప్రనారాయణ చరితము, మన్నాతుదాసవిలాసము మొదలగునవి.

ఆంధ్రభాషోద్ధరణాభిలాషులగు కొందఱు ప్రభువులచేతను, ఆంధ్రభాషా ప్రవర్ధకులగు కొందఱు ప్రముఖులచేతను 1911 లో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు స్థాపింపఁబడినది. తదధ్యక్షులగు జయంతి రామయ్యవంతులు గారు నాటినుండియు నవిచ్ఛిన్నముగ నాంధ్రదేశమున చేయుచున్నారని తలంపవలయును. 'సాహిత్యపరిష' దుత్పత్తికిఁ బూర్వము పేర్కొనఁ

దగిన భాషాసంస్థలు రెండు మూడు మాత్రమే తెలుగునఁ గలవు. పరిషత్తు సేవాఫలిత మంతయు రామయ్యపంతులుగారిచేతను, పంతులు గారి గౌరవసేవయంతయుఁ బరిషత్తుచేతను బెక్కువత్సరము లనుభవింపఁ బడుచు వచ్చినది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును కొమార్తెగాను, సూర్య రాయాంధ్ర నిఘంటువును గుమారునిగాను భావించుకొని పంతులుగారు తమయనపత్యతావ్యధను బావుకొని మనుగడ సాగించినారు.

రామయ్యపంతులుగారు బి. యె. పట్టభద్రులు. చదువుచున్న సమయమున వీరిబుద్ధివిశేషమును వెలిబుచ్చు విశేష మొకటి వారి పెద్దలిట్లు చెప్పుకొందురు. బ్రహ్మసమాజమత ప్రబోధకుఁడగు పండిత శివనాథశాస్త్రి మతప్రచారమునకు 1881 లో రాజమహేంద్రవరము వచ్చి యాంగ్లేయభాషలో గంభీరోపన్యాసము గావించెనట. ఆకాలమున క్లుప్తలేఖనము లేకుండుటచే నెట్టియుపన్యాసములైన నచ్చులోనికి వచ్చుట కవకాశముండెడిది కాదు. మనపంతులుగా రప్పుడు రూళ్లపెనిసిలు కాగితములు వుచ్చుకొని తూచాలు తప్పకుండ శివనాథశాస్త్రిగారి యుపన్యాసము లన్నియు వ్రాసి చెన్నపురిలోని యాంగ్ల పత్రికలకుఁ బంపిరట. శివనాథశాస్త్రిగారు తమ యుపన్యాసములు యథాతథముగా నాపత్రికలలో వెలువరింపఁబడుటఁ గని యబ్బురపడి యివి వ్రాసినవారెవ రని తెలిసికొన - బి. యె. తరగతి విద్యార్థి జయంతి రామయ్య వ్రాసె నని తేలినది. అప్పుడెల్లరు “ఈ చికిలికన్నుల చిన్నవాడేనా గంగాప్రవాహముఁ బోలు సీమహోపన్యాసము వ్రాసినది” అని యాశ్చర్యచకితు లైరట. పంతులుగారు చిన్నవాఁటఁ గన్నులు చికిలించెడివారని యెఱిగినవారు చెప్పుచుందురు.

రామయ్యపంతులుగారు 1886 లో బి. ఎల్. పరీక్షలో సుత్తీర్ణత నందిరి. ఆనాటి విచిత్ర మొకటి వీరినిగూర్చి చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు చిఱునవ్వునవ్వుకొనుచు నిల్లుచెప్పుచుందురు. “రామయ్య

పంతులుగారు చదువువాటికి మదరాసు పోవుటకు రైలుస్టోప్ లేదు. పొగయోడయే యాధారము. రామయ్యగారు పొగయోడలోఁ బ్రయాణము చేయుచుండ నొకసారి యోడమీఁదనుండి జారి సముద్రములోఁ బడిపోయిరి. ఓడకప్తాను చూచి తొందరగ వచ్చి పడిపోయిన పంతులు గారి జుట్టుపట్టుకొని మునిగి తేలుచున్న నమయమున బయటికి లాగి బ్రతికించెనట. ఆయనజుట్టే ప్రాణభిక్ష పెట్టినది” పరిశోధకపండితశిరోమణి కాదగిన యిట్టి మహాశయుఁడు జలగండము పాలగు పెట్టు సమకూడును ?

పంతులుగారు ప్రథమమున మాధ్యమికపాఠశాలలో నధ్యాపకులు. తరువాత మండలాధికారి (జిల్లా మేజిస్ట్రేటు) కచేరీలో లేఖకులు. అటుపై నచ్చటనే ప్రధానలేఖకులు. అనంతరము సహాయ మండలాధికారి (డిప్యూటీ కలెక్టరు), తదనంతరము రాష్ట్రన్యాయాధికారి (ప్రెసిడెన్సీ మేజిస్ట్రేటు) పిమ్మట శాసనసభాసభ్యుఁడు (ఎమ్. ఎల్. ఎ.).

క్రమముగా నుపకారవేతనము పొంది కళాప్రపూర్ణుడై సలక్షణాంధ్ర భాషాప్రతిష్ఠాపకుఁ డని యశస్సు గాంచెను. రామయ్యపంతులుగారు తెఱపిలేని రాజకీయోద్యోగములకుఁ దమ నవయావనమంతయు దారవోసిన పట్టభద్రులు. ఏయద్యోగమున నున్నను వీరికి సాహిత్యోద్యోగము మాత్రము నన్నగిల్లలేదు. పగలెల్ల నుద్యోగధర్మము నిర్వహించుకొని రాత్రులు వీరు నిరంతరము సాహిత్యకృషి చేయుచుండెడివారు. ఉద్యోగధర్మమున నేగ్రామమున కేగినను నచటి పండితులను గ్రంథాలను సందర్శించి వారితో నేవో భాషావ్యాసంగములు నేయుచుండుట వీరికలవాటు. వీరిభాషాభిలాష క్రమముగాఁ జెరిగినది. ఉద్యోగము నిర్వహించు నోపికయుఁ దఱిగినది. ముక్తిశ్వరమునఁ గాలు మీఁదఁ గాలు వైచుకొని గ్రంథసమీక్షకు, భాషాతత్త్వ పర్యవేక్షణమునకుఁ గడంగి యనేక శాసనములు పరిశోధించి యనేకరహస్యములు

వెలికిఁదీసి వెలువరించిన మహాత్ముఁ డీయన. రామయ్యపంతులుగారి జీవిత కృతిలో 'ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు' రసవదధ్యాయముగాన నీనందర్భమున దానిని స్మరించుకొనుట నముచితము.

పరిషత్తున కాదిలో నాంధ్రసంస్థానము లెన్ని యో యార్థిక సాహాయ్య మొనరించినవి. వీరికాపుర ప్రభువులు, బొబ్బిలిమహారాజులు, వేంకటగిరి సంస్థానాధిపతులు, ఉయ్యూరు జమీందారులు, తునిరాణిగారు మున్నగు వార లెందఱో చేయూత నిచ్చిరి. దానితో నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లేచినది. ఆంధ్రరచయిత లెల్లరు దాని యుత్పత్తికి గర్వించిరి. ఆంధ్ర దేశమునందలి తాళపత్త్ర గ్రంథములు, ప్రాచీన శాసనములు సంపాదించి సంశోధించి ముద్రించుట కీపరిషత్తు గొప్పపనిచేసినది. నేటికిని జేయుచున్నది. మొట్టమొదట నీపరిషత్కార్య నిర్వాహకసంఘములోఁ బేరుమోసినపండితు లెందఱో ప్రవేశించిరి. ఆకారణమున నీసంస్థ విశేష విఖ్యాతి గడించుకొనినది. గ్రాంథికాంధ్రమునకుఁ బరిషత్తు చేసినసేవ యపారమ. అఖండము.

రామయ్యపంతులుగారు మొక్కవోని గ్రాంథి కాంధ్రవాదులు. గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారికి వీరికి జరిగిన వాద ప్రతివాదములు జగమెఱిగినవే. రామయ్యపంతులుగారి గ్రాంథికవాద సాధాంశమిది. “దేశమభివృద్ధి నొందినకొలఁది జనుల యాచారములు, భాషలు మొదలగు వానిలోనున్న యంతర్భేదములు నశించి క్రమముగా నవి యేకాకారమును బొందుట లోకమర్యాదయైయున్నది. దీనికి వ్యతిరేకముగా. గ్రామ్యవాదులు చిరకాల సంప్రాప్తమైన యేకాకార గ్రాంథికాంధ్ర భాషను రూపుమాప యత్నించుచున్నారు. వీరియత్నము కొనసాగినచో నాంధ్రవాఙ్మయము భావికాలపుఁ దెలుఁగువారికి దురవగాహమై పఠనము లేక నశించి పోవలసివచ్చునుగదా ? లోకహితార్థము మహాకవు లించు మించుగ వేయినవత్సరములనుండి సంపాదించి మనపరముచేసిన సర్వస్వంగ

నుందర వాఙ్మయ భాగ్యమును మన మనుభవీంపలేక పాడుచేసుకొన్న వార మగుదుము. తాను సంపాదించుట లేదుగదా పెద్దలు సంపాదించి యిచ్చిన దానినైనను నిలుపుకొనలేక చెడఁగొట్టుకొన్నవాఁడెట్టి ప్రజ్ఞా శాలియో యూహింపుఁడు. పెద్దలు కట్టిన దివ్యభవనమును బడఁగొట్టు కున్న పిమ్మట నిలువనీడ యెద్ది? ఎద్దియో యొకకొంప కట్టుకొంద మందురా? దానికి సాధనసామగ్రియేది? అదియెన్నటికిఁ గొనసాగును? ఇతముందు గ్రామ్యకవులు గ్రంథములు రచింపవలసినది గ్రామ్యభాష యందేకదా? ఇది బహుముఖములుగా నున్నది. అందేభాషలో రచిం తురు? గోదావరీ కృష్ణా మండలములలో విద్యాధికులు వాడుచుండు సంభాషణభాషయందఁట. ఆభాష యేకాకారముగ నున్నదా? ఆభాష లోనున్న గ్రంథము లితరమండలములలో నున్న తెనుఁగువారికి నులభ ముగా నర్థమగునా? గ్రాంథికభాషను బోగొట్టి తమకర్థముగాని గ్రామ్య భాష నేర్చుకొమ్మని బలవంతపెట్టుట వీరికి ముల్లుదీసికొట్టుకొట్టినట్లగును గదా? ఈవృథా ప్రయత్న మేల? వ్యావహారిక భాష నుగమమును గ్రామ్యవాదులలోనెంతమంది చంద్రశేఖరశతకము చదివి యన్వయింపఁ గలరో? భాషీయదండకమును చిన్న పొత్తము నెంతమంది యర్థము చేసికొనఁ గలరో? అధికసంఖ్యాకులకు నులభముగాఁ దెలియుట ప్రయోజనమైనచో విద్యాధికుల వాడుకభాషయేల? విద్యావిహీనులైన ప్రాకృతజనుల భాష యేలకూడదు? ఏభాషను గ్రాంథికభాషగా గ్రహిం చినను గాలక్రమమున వానిరూపములు స్థిరపడి యిప్పటిగ్రాంథికభాష యందుఁగల వన్నదోషము లన్నియు దానికిని బట్టునుగదా? అట్లచో నీనిరర్థకప్రయత్న మేల?

“ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయవికాసమై ఖరి.”

ఇది యటుంచి పంతులుగారి శాసన పరిశోధనశక్తి ముచ్చటించు కొందము. వీరు 1200 శాసనములవఱకుఁ బరిశోధించి తత్తద్విశేష

ములు వెలిబుచ్చిరి. ఆ శాసనములలో 400 శాసనము లాంధ్రవిశ్వవిద్యా పీఠమునకుఁ బ్రచురకార్యమొనఁగిరి. ' ఇండియా గవర్న మెంటు ' వారు శ్రీపంతులుగారి శాసనపరిశీలన ప్రతిభ నెఱిగి యాంధ్రదేశమునకు సంబంధించిన 800 శాసనములు పరిష్కరించుటకు వీరి కొనఁగి యుండిరి. వాని నన్నిటిని సంశోధించి పీఠికలు, లఘువ్యాఖ్యలు వ్రాసి పంతులుగారు ప్రభుత్వమునకుఁ బంపిరి. అవి ముద్రితములగుట యాంధ్రులకుపకారకము. వీరు పరిశోధనము గావించిన శాసనములలో ' తొత్తరమూడిశాసనము ' తొట్టతొలిది. " యద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము " ముఖ్యము. ఈ శాసనపఠనమున వీరగవఱిచిన ప్రతిభోన్నతికి ప్రభుత్వము ప్రశంసించినది.

రామయ్యపంతులుగారు భాషాపోషకులుగాను, పరిశోధనపండితులుగాను గీర్తింపబడవలసినవారే కాని కవులుగాఁ బేర్కొనఁదగినవారు కారని కొందఱయుద్దేశము. కాని వీరు రచించిన పద్యకావ్యములును లేకపోలేదు. ' అమరుకము ' ననువదించిరి. ఈ యుదాత్తకృతికన్యకను యతిలోకనుందరాకారున కర్పించి ధన్యులైరి. " తెలుఁగుననె పుట్టె నీకృతి తొలుత ననెడి భావనూత్నఁ దోచెడుభంగిఁ జెలఁగి " నీశృంగార కావ్యమునువదించిరి. అమరుకమునకుఁగల యాంధ్రానువాదములలో మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి తరువాత వీరిదే సరసముగ నున్నది. ఈపద్యము లెంత హృద్యమగు నైలిలో నడచినవో చూడుడు.

అలకంబుల్ చెదరంగఁ గుండలయుగం బల్లాడ లేజెమ్మటం
దిలకంబించుకజాఱఁ గన్నఁగవయెంతే దాంతమై యొప్పఁగా
జలజాతాంబక కేళి నల్పెడు సరోజాతాక్షి నెమ్మాము ని
చ్చలుమిమ్ముంగృవ బ్రోచెడు హరిహరనృస్థాదులింకేటికిఁ.
పొగరుంగుబ్బలు పొట్టిపై పులకలం బూనంగ నే నెంతయుఁ
బిగికొఁగింటను గూర్పఁ జీర నడుము న్వేవీడి జాఱంగఁ దా
ళఁగ లేనింకను మానుమానుమని బల్ దైన్యంబుగాఁ బల్కునీ
చిగురుంబోడికిమూర్ఛయో నిదురొకో చిత్తమ్మునం జేరనో ?

“ పలువురింతకుఁ బూర్వమే తెలుఁగు చేసినట్టిదీనిని మరలఁజేయంగ నేల, యనిన నయ్యవి కావ్యంబు గుణగణంబు, తప్పి యగుఁగాని యరయ నాతప్పుగాదు. ” అనిచెప్పుకొని భవభూతి యుత్తరరామ చరితము నాంధ్రీకరించిరి. ఉన్నవానిలో నుత్తమమనుటకు వీలులేదు గాని వీరి యాంధ్రీకృతి చక్కఁగనున్నది. భాష బహుమృదువుగ నున్నది. సమాసములగడబిడ లేదు. మచ్చున కందలిపద్యమొకటి.

ఎండం బుల్లులు గూండ్లలోనొదిగి యెంతే స్రుక్కికూజింపఁగా మెండై కాకులుక్రిందనీడఁబురువుల్ మేయంగ మిట్టాడఁగా గంఢూతిం గరులెల్లఁ దమ్ము నొరయంగా గాలు పుష్పాళిచే నండం గల్గినభూరుహంబు లిదిగో యర్పించు గోదావరికా.

మఱియొక ముఖ్యవిషయము : ఆంధ్రసాహిత్య పరివత్సకుఁడగున ‘శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు’ వనుపేర నొకమహాకవిశము రచింప బడుచున్న దని తెలుఁగుదేశ మెఱుఁగును. కొందఱు ప్రసిద్ధాంధ్రపండితుల సాహాయ్యమున శ్రీ రామయ్యపంతులుగా రీనిఘంటువునకు నూత్రపాతమువేసి రెండునంపుటములవఱకుఁ బ్రకటించిరి. ఈనిఘంటు కృతిభర్తలు శ్రీవీతికాపురాధీశ్వరులు శ్రీ రావు వేంకటకుమార మహీపతి సూర్యారావు బహద్దరువారు. శ్రీ మహారాజావా రీకృతికై దగ్గఱగ రెండులక్షలు వ్యయించిరి. శ్రీ వారి యాదరాతిశయమునను, పంతులు గారి సంకల్పబలమునను నీ బృహత్కృతి పూర్తియయి యాంధ్ర నలంకరించుఁగాక !

రామయ్యపంతులుగారు ధన్యులు. వీరిపేరు నిఘంటువుతో పాటు నుస్థిరస్థాయి. గ్రాంథికాంధ్రీభవవమునకు నాలుగే యాధార స్తంభములు. ఆంధ్రసాహిత్య పరివత్తు. శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు. వీతికాపురాధీశ్వరులు. జయంతి రామయ్యపంతులు.

పంతులుగారు “ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయ వికాస వైఖరి” యను గ్రంథము వెలువఱచిరి. నూతనాంధ్ర వాఙ్మయ మెట్లు పరిణమించి నదియుఁ జక్కఁగ నిండువివరించిరి. ఇది యువయోగకరమగు కూర్పు.

1987 లో ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధకమండలి పంతులుగారికి 27 వ జన్మదినోత్సవము గావించి యాంగ్లములో నభినందన సంపుటము ప్రకటించినది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వీరికి కళాప్రపూర్ణబిరుద మొసంగి సన్మానించినది. రామయ్యపంతులుగారిది ధన్యజీవితము. సంపూర్ణ విద్యాభ్యాసము గావించిరి. మహోన్నతపదవుల నాక్రమించిరి. దీర్ఘాయుర్భాగ్యముఁ బడసిరి. సంతతహరినామస్మరణము గావించిరి. గొప్పకీర్తిప్రతిష్ఠలు సంపాదించిరి. అనాయాసమరణము, అద్వైత్యజీవనము చేకుటిన మహాశయఁ డీయన.

ఈయన విశిష్టతను గుఱించి అల్లంరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి 'చాటు ధారాచమత్కారసార' గ్రంథమున నిటు లుపశ్లోకించెను-

శ్లో. జయంతిరామ కీర్తిస్తే సకలాశానువర్తినీ

సజాత్వపి రజోయుక్తా ప్రసూతేర్థి సుతాన్బహున్.

శ్లో. శ్రీరామస్య గుణాస్స నామకలనాద్యస్థిన్ జయ త్రిశితా
యజ్ఞహ్వంచల రంగనాట్యులలనా మాణీలసద్రామిడి
గైర్వాణీ ఘనవైకృత ప్రభృతయో భాషా జయంత్యస్వయ
శ్రీరామార్యసుత స్సరామయనుధీర్లక్ష్యా చిరంజీవతు!

శ్లో. యస్యాజ్ఞా నరపాలఫాల ఫలకాగ్రాంచన్మణీ పట్టికా
తాదృ "గ్యాపిలు" నామహూణన్మపతే స్సమ్మానసంధానితాం,
దైస్తీం, కాలక్రూరీం వహన్ భువి జయంత్యస్వయ్యపేరార్యస
త్పత్రః కాశికగోత్రజో విజయతే శ్రీరామయార్యాగ్రణీ॥

శ్లో. జయంతి రామార్య మణేర్వచాంసి
జయంతి రామార్య లసద్వచాంసి
జయంతి రామార్య మణేర్వశాంసి
జయంతి రామార్యరిస న్మహాంసి ॥

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య

1860-1904

అటువేలనియోగిబ్రాహ్మణుడు. జన్మస్థానము: దువ్వూరు (నెల్లూరు మండలము). జననము 14-జూలై 1860 సం॥ నిధనము: 1 సెప్టెంబరు 1904 సం॥ ప్రచురణములు: అముద్రితగ్రంథచింతామణి పత్రిక. మండపాళ పాఠ్యతీర్థరక్షాశ్రీగారి జీవితసంగ్రహము. గ్రంథపీఠికలు - మున్నగునవి.

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారివంటి తెలుగుపండితులెందలో కలరు. కాని వారివంటి విమర్శకులు తక్కువ. వీరిది మొగమూటను లేని విమర్శనము. ఆంధ్రమున వీరిపాండితి నిరూఢము. ఈయన బహుశ్రద్ధతో వెలువరించిన 'అముద్రితగ్రంథ చింతామణి' పత్రికలలోని ప్రతిపత్రమును వేలకొలది విలువ కలది. ఈపత్రిక ౧౮౮౫ లో ఒడయూరు వీరనాగయ్యగారి సహాయసంపాదకత్వో శ్రీరామకృష్ణయ్యగా రారంభించిరి. ౧౮౮౮ లో వీరనాగయ్యగారియుద్యమమునండి తప్పుకొనిరి. శ్రీ వేంకటగిరిమహారాజు శ్రీ రాజగోపాలకృష్ణయ్యచేంద్ర బహద్దరు వారు దీనికేజోపకులు. ఇంక లోకేమిది? వీరనాగయ్యగారు విరమించుకొనినను, రామకృష్ణయ్యగారు తమ నిర్యాణపర్యంతము గాంధీ వఱకు నముద్రితగ్రంథచింతామణి సమూహకర్తృత్వముతో వెలువరించిరి. శ్రీరామకృష్ణపండితుని విమర్శకశక్తి లాక్షణికతకు నీచింతామణియే నికషోపలగి. వీరేశలింగము పంతులుగారి వివేకవర్ధనియు, శ్రీ కృష్ణమూర్తి గొట్టెగారి కలాపతీయుఁ బదురింపఁబడుచుండునాళ్ళది. ఎన్నిపత్రిక తయ్యమై విమర్శన విషయమున నముద్రితగ్రంథచింతామణిదే యగ్రతామూలము. ఇంకెన్నో ప్రాకృతాంధ్రగ్రంథములు ప్రకటింపఁబడినవి. వీరినాధిపతులు కట్టిపెట్టెయిది.

జితనము మీఱంగ నము

ద్రితస్థిగ్రంథముల నేకరించి కడఁ బరి

వృత్తములు గావించి యథా

మతిఁ బత్తిఁ గూర్చెదము క్రమఁబుగ వాసిన్.

తోరపు నూలుదారములతోఁ బదిలంబుగ గట్టి పెట్టియం

జేరుప నందు జీర్ణదశఁ జెంది మొగిం గ్రీమికిటకచ్చటా

పూరితమై వృథాసేమ నమృదితపుస్తకపంక్తి నెంతయుం

గూరిమి మీఱ నచ్చునను గూర్చుట సెల్లదె పత్తికాకృతిన్.

అముద్రితగ్రంథప్రకటనము, వ్యాకరణచ్ఛందోవిషయవిమర్శనము నీపత్రిక ప్రధానోద్దేశములు, మండిపాకపార్వతీశ్వరశాస్త్రి, వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి ప్రభృతులపాండిత్యశక్తి నీపత్రికయే చాటినది. రామకృష్ణయ్య గారి విమర్శకతి 'మయాఖము' లలో వెల్లివిరిసినది. శ్యమంతక, శబ్ద విచారము, పటుశబ్దప్రయోగము, పరిభా పరిఘ శబ్దద్వయసాధుత్వము బిల్వేశ్వరీయశ్పతి విమర్శనము ఇత్యాదులు రామకృష్ణయ్యగారికి విమర్శ కాగ్రగణన బిరుదము నీయఁగలవ్యాసములు. వీరి విమర్శనము కేవలశాబ్ది కమే కాదు. నాటకాదులలో గ్రామ్యభాషాప్రయోగము చేయవచ్చునా? ఇత్యాదివిషయములుకూడ వీరి నిశితవిమర్శకు విషయములైనవి. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి 'నాగానందము' లోని పాత్రోచిత భాషను వీరు చక్కఁగ సప్రమాణముగ నమర్చించిరి. నాఁడు వీరివ్రాత పండితులకు శాసనము.

అ. గ్ర. చింతామణిలో వెలువరించిన గ్రంథము లివి: ౧ ప్రబంధ రాజ వేంకటేశ్వరవిజయవిలాసము. (గణపపరపు వేంకటకవి) ౨. హరి శ్చంద్రనలోపాఖ్యానము. (రామరాజభూషణుఁడు) ౩. మిత్త వింశా

పరిణయము (కుందుర్తి వేంకటాచలకవి) ౪. చంద్రాంగదచరిత్రము (పైడిమిట్టి వేంకటపతి) ౯. యాదవరాఘవపాండవీయము (నెల్లూరి వీరరాఘవకవి) ౬. వైజయంతీవిలాసము (సారంగు తమ్మయ) ఇవి ప్రాచీనములగు ప్రబంధములు. ఆధునికకృతులుకూడ నిందుఁ బ్రచురితములు. ఓగిరాట రంగనాథకవిగారి 'ద్విరేఫదర్పణము' మంకపాక పార్వతీశ్వరకవిగారి శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము మున్నగునవి.

. నహజముగ నీయన చిన్ననత్తికలవాడని, కాని పద్యములు మధుర క్తంతమునఁ జదువునపు డానంగముగ నుండెడిదని చెప్పుకొనుట.

రామకృష్ణయ్యగా రొనరించిన భాషాసేవ చిరస్మరణీయము. ఈయన శిశుకాలములో స్మృతిదప్పి పడియున్నప్పుడు వేంకటగిరి ప్రభువు వీరికిఁ గ్రాంతిధనము పంపి వారిచెవికడ 'వేంకటగిరిరాజు పంపె' నని గట్టిగా నొకవేయించి యిచ్చుటకాజ్ఞ పట్టినట్లు. ఆమహారాజున కియనపై ప్రంతయభిమానము.

శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము

శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము

శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము

శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము

అల్లంరాజు రంగశాయి కవి

1860 - 1936

అరామ ద్రావిడ కాళీయ బ్రాహ్మణులు. హరితసగోత్రులు. అపస్తంబనూత్రులు. తల్లి: చిన్నమాంబ. తండ్రి: సుబ్రహ్మణ్యకవి. జన్మ స్థానము: పీఠికాపుర పరిసరమున నున్న షేబోలు. జననము: 1860-
రాత్రి సంవత్సర నిజాశ్వయుక్ శుక్లతృతీయా సౌమ్యవాసరము. నిర్యాణము: 1936. యువ చైత్రబహుళదశమి: గ్రంథములు: ౧. శ్రీమదాంధ్రచంపూభారతము [ఆంధ్రీకరణము. 1913 ముద్రి] ౨. రామాయణచంపుపు [సంపూర్ణముగ ముద్రణమునకు రాలేదు] 3. రఘురామ శతకము. ౪. పరమాత్మశతకము. ౫. సర్వేశ్వరశతకము. 6. గోవింద శతకము. 7. లక్ష్మీశతకము. ౮. మాధవశతకము. 9. కుక్కుటలింగ శతకము. ౧౦. గోపాలస్వామిశతకము. ౧౧. మల్లికార్జునశతకము. సంస్కృతగ్రంథములు: ౧. దైవస్తోత్రరత్నావళి: ౨. నారాయణా నందలహరి. 3. కవిమానసరంజనీ.

పండితుని పుత్రుఁడు పండితుఁడగు నంప్రదాయములే దనుకొందురు. రంగశాయికవిగారి తండ్రి సుబ్రహ్మణ్యకవి. ఆయన భద్రాపరిణయాది మహాప్రబంధ ప్రణేత. అతనితండ్రి కవి. అతనితండ్రి కవి. వీరిచరిత్రము లన్నియు 'ఆంధ్రకవులచరిత్ర' గ్రంథము నలంకరించియున్నవి. వీరివంశ మునఁ దరమున కొకకవి చొప్పున వచ్చుచున్నారు.

రంగశాయికవి సంస్కృతాంధ్రములు, తలస్పర్శిగఁ జదివెను. కవిత యాయనకు నిపర్ణముగ జనించినది. ఆయన ధారణాబలము, మేధా పటుత్వము శతవధానాష్టావధానములను నిర్వాహుటముగఁ జేయించినది. అసారమైన శ్రీనారాయణభక్తి రంగశాయికవిగారిచే నరాంకితము గావింపనియలేదు. కవులలో నిట్టి సాత్త్వికమూర్తి తఱచు కనుపట్టఁడని పుక్కురవలన వినుకలి. అంజనేయతను 'చందస్తపుబ్రాహ్మణుఁ' డనినీయ

కోబడిన కర్మిష్టి. ఈయన సత్యవరతగొప్పది. ఈయన జయపురము, నూజివీడు మున్నగు సంస్థానములలో సత్కారములొంది, గోడే గజపతి రావు ప్రభునొద్ద ముప్పది సంవత్సరములుండి బహుగౌరవములు పడసెను. బంధక వితియందును, జిత్రక వితయందును, సమస్యాపూరణ మందును, అవధానములందును రంగళాయికవి మంచి నేర్పు గలవాఁడు. శ్రీ సూర్య రాయనిఘట్టు కార్యస్థానమునఁ గొంతకాలము పండితపదవిలోనుండెను. అంతే, యాయన గావించిన భృతకవృత్తి మఱి, తదితరమైన యద్యోగము లేవియుఁ జేసియెఱుఁగఁడు. ఉన్నదానితో సరిపెట్టుకొని, క్లుప్తముగ సంసారము దిద్దుకొనుచు, నయనవానిని కానివానిని యాచింపకుండ మర్యాదగఁ గాలక్షేపముచేసిన సంతృప్తిబుజుదాయన. కృతులు సరుల కీయలేదు. శతకములతో భగవద్ధ్యానము చేసికొని తరించెను. సంస్కృతాంధ్రములలో మొత్తమాయనబడి, పండ్రెండుశతకములు వ్రాసికొనెను.

అనంతభట్టు రచించిన 'భారతచంపువు' సాంపుగాఁదెలిగించెను. భోజ
రాజు 'రామాయణచంపువు' కూడఁ దెలిగింప మొదలిడి బాలకాండము
దాక రచించెనని వారి కుమారులవలన నేను విన్నవిషయము. రంగ
కాయికవిగారి కీర్తి శాశ్వతముగ నిలుపుటకు వారి 'భారతచంపువు'
ఒకటిచాలును. ఆకావ్యములోని వద్యగద్యములసంఖ్య యిందునుండు
గ్రంథం - శబ్దసంస్కార మొచ్చుటను జాఱలేదు. కవిత ధారావాహి
కమై 'అల్లంరాజు సుబ్బాస్వామికవి' గారికి సరిపడినకుమారులు ఏ
రనించుచున్నది. చంపూభారతావతారికలో రంగకాయికవి గ్రంథ
రచన కారణ మిటులు చెప్పినాను :

4. జననము, ఉగ్ర మజ్జనము
 దిగ్భయంబు, చంపుభారము నీవు తీసె
 జగదేవి శ్రీమత్సాగర పుండరీకాక్ష
 యొక్క నామ సంకీర్తనము నుచితముగా

మ. ఒక గీర్వాణపుష్లోకముం దెనుగుగానూహించి పద్యంబు పాం
దికతోఁ జెప్పఁ బ్రయానమా, నమున దీనింగల్పనాలంక్రియా
దికముల్ వర్తిలుచున్న వన్నియును బూర్తింగల్లున క్షైల్లవా
రికి నర్థంబగునట్లు నే నులభమారీతిం దెనింగించెదన్.

ప. అని యంగీకరించి పీఠికాపుర సమీపస్థిత చేబ్రోలు గ్రామంబున
నివసింపుచు శాలివాహనశకంబునందు వేయు నెనిమిది నూఱుల పదు
మూడు వత్సరంబులు గడువ నడచు నందనసంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ
సప్తమీదినంబున నేతత్ప్రబంధంబుఁ దెనిఁగింప నారంభించితి.....

అనఁగా, నీభారతచంపువు క్రీస్తుశకము 1891 లో నుపక్రమించి రని
తెలియును. రచన కన్నాళ్ళు పట్టినదోగాని, అచ్చుపడుటచూత్రము
1918 లో జరిగినది. సంస్కృతము లో నసంతభట్ట మహాకవి కవిత్వము
చాల మాధుర్యముగలది. ఆ మాధుర్యమునకు వెలితిరాకుండఁ దెలుఁ
గులో రంగశాయికవి మిక్కిలిసాంపుగ దీనిని రచించెను. రెండు మచ్చు
పద్యములు :

మ. ఘనరత్నోజ్జ్వల కుండలాధ్య ధగయుక్తంబౌ సమస్తాంగ శో
భన కర్ణాత్రితయంబు మ్రోల నిరుగ్రేవల్ పూను దుర్యోధనుం
డు నిజాకారగులైన తొంబదిపయిం దొమ్మిండు సోదర్యులుం
దనువేష్టింపఁగ వచ్చె సైన్యవటహాధ్వనావృతాకాశులై.

ఉ. పిమ్మట నెల్లచోట్లఁ బడవేసినపువ్వుల సారభంబులం
గ్రమ్మినదై స్వన తృటహారాజమునై యగరాత్థధూపచా
హమ్మగు చందువల్ గలదియై మణిమంచని విష్ణురా ట్కడం
బమ్మను నౌ స్వయంవరపు మంటపమెక్కిరి పాండుసంవసుల్.

ద్వితీయస్తవకము - ౮౬.౦ ౭

వీరి చిత్రకవిత్వమున కుదాహరణముగ నీపద్య మొకటి ప్రగ్రంథము
లోనిదే చూపుచున్నాఁడను.

క. మామా మీమోమామా

మామా మీమొమ్మ మామామామామేమా

మేమొమ్మము మీమైమే

మేమే మమోము మోము మీమ్మా మామా.

ఇది యేకాక్షర కందము. ఈకవిగారి 'చంద్రాభారతము' లెలుగు

బాసకుఁ జక్కనియలంకారమనుట యసంశయవిషయము.

అర్థము: మామా, మా=చంద్రునియొక్క, మా=శోభ, మీమో

మాన్=మీముఖమందు అగుము 'అన్యస్యః క్వచిద్భవే చాన్యః'

అనుసూత్రముచే నిచట ప్రథమకు సప్తమ్యర్థము. మామామా,

మామా=మామాయొక్క, మా=మేధ మీమొమ్మ, మీమ్మ=మీ

మ్మను, ఒమ్మన్ = అనుకూలించును. మామామామా = మామకు

మామవైనటువంటి ఓదేవా! మేమా మేమొమ్మము, మేము, ఆమా=

గర్భమును, ఏమి=ఏమియును ఒమ్మము= అనుకూలించును. మీమై

మీశరీరము మేమేమే=మేము, ఏమే. మమ్మ=మమ్మను, ఓము

మోముము=రక్షింపుము రక్షింపుము, ఇమ్మామామా=అనుకూలము

అగుమా అగుమా, నిఘంటువు: చంద్రదేవాసిచ మాపుమాన్,

మాస్త్రీమానేమృతౌ వేలా మేధా శ్రీ మధ్య మాత్మను-అని నానాన్

రత్నమాల

'తాత్పర్య పీఠాయతే' అని సంస్కృత సమస్యను రంగశాయికవి

గారి కేరోయిచ్చిరట. దాని నెలుల పూరించెనో పరికింపుడు:

క్షీరాంధోధి తరంగ తీకరమచా కాళోఽపి హంసాయతే

కాళింశి కటిని జట్ర స్తు కలయన్ హంసోఽపి కాళాయతే!

సంసార్యాదా సమాకులో గిరి వరో మేరుక్షి తిథాయతే

దాశిలిస్త హృదయా జ్వలన భూతాత్పర్య పీఠాయతే॥

ఈవి శతసవ్యముల ధాకలకుఁ జక్కయిదాహరణ మిచ్చెదను.

శా. కాణాదర్శివర ప్రణీతమగు తర్కం జేనెఱుంగంజుమీ
పాణిన్యారచితంబు వ్యాకరణ మొప్పం గొంచె మీక్షించితిన్
వాణీనైపుణి లేను రాజనభలన్ వాదింప లేనమ్మ యే
వాణీజ్యంబును నేనెఱుంగ నికనంబా! లక్ష్మి! రక్షింపుమా.

కవి గర్వరాహిత్య మీపద్యములోఁ బ్రస్తుట మగుచున్నది. కవి సత్య
వాదియనుట కీపద్యమే గొప్ప యుదాహరణము. వాస్తవముగ, రంగ
శాయికవికి నోటిధాటి తక్కువ. ఏదో వ్రాసికొనుచు నజ్ఞాతముగఁ గాల
యాపనముచేయువాఁడే గాని, రాజనభలకుఁబోయి ఝంకారముగ లేని
పోని బొంకులాడి విత్తసంపాదనముచేయు దారు లీయన యెఱుంగఁడు. ఈ
కవివరుని సంస్కృత కవితాధోరణి మనోహరముగనున్నది. ఆభాషలో
నీయన రచించినవి మూఁడు గ్రంథములు: 'నారాయణానందలహరి'
లోనివి రెండు చూపెదను -

శ్లో. రసజ్ఞా స్మాకీనా మధురరసయుక్తానపి బహూన్
పదార్థన్నేచ్ఛంతీ తవరుచిరనామ్నా మధురతాం
విదిత్వా త్వమేవ స్మరతిఖలు శశ్వద్గతరుచి
ర్భవంతం సంస్తోతుం ప్రతికల మియం కాంక్షతి హరే!

శ్లో. యథావీణాగానం తవహిత మభూ న్నారదమునే
ర్యథా ప్రహ్లాదోక్త స్తుతిఫణితి రాపాభ్యుపగమమ్!
యథా సమ్యక్ప్రీతి శ్చుకవచనరీతి స్సమభవత్
తజై వాస్మత్ప్రోక్త స్తుతిరపి మురారే భవతు తే॥

రంగశాయికవి శతకములు, తెనిగింపులు తప్ప స్వతంత్రకావ్య మొక్క
టియు రచింపలేదు. అటులు రచించు నుద్దేశము కూడ నాయనకు లేదని
విన్నాను. "అసత్య వస్తువులను వర్ణించి, శుభూత కల్పనములు చేసి
స్వతంత్రకావ్యములు రచించుట నా సత్యప్రతమునకు భంగము కలిగించును

గాన మానివైచితి” నని సమాధానము చెప్పిడివాడట. నిజము; రంగశాయికవి మడికట్టుకొనిగాని విత్వము వ్రాయువాడు కాదు.

ఈయన పితాపురములో శ్రీ సూర్యరాయనిఘంటు కార్యస్థానమున నుద్యోగించిన నాళ్ళలో, ద్రోవలో నేయుంటరాని యాళ్ళో కాలికిఁ దగిలి నటు లనుమానము తట్టిన నింకి పెళ్ళి నచేలస్నానముచేసి కార్యాలయ మునకు వచ్చిడివాడని వింటిని. ‘ఆఫీసు’ సమయమున కాలస్వమైనను, దనయాచారమునకు లోటులేకుండఁ బ్రవర్తించిన యమాయకుఁడియన : రాజకీయతంత్రములు, తాకికముంత్రములు, తెలియక, శుద్ధపైదిక సంప్ర దాయమున, జీవయాత్ర గడపిన పవిత్రమూర్తి రంగశాయికవి. ఆయన 1836 రాగనే, తనచంపూభారతములో, తనశతకములలోఁ దనజీవితము దాచుకొని మహాప్రస్థానము సాగించెను. “శుచిర్వప్ర శ్శుచికవి”.

మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు

1862-1943

గోలకొండవ్యాపారి కై వ్యవసాయం. భారద్వాజసగోత్రుడు. ఆపస్తంబసూత్రుడు. తండ్రి: రఘునాథాచార్యులు. తల్లి: లచ్చమాంబ. జననము: 10-7-1862 సం. నిర్యాణము: 1943 సం. వీరి పూర్వుల నివాసము ఆనకాపల్లి. (వికాఖపట్టణము జిల్లా). వీరి నివాసము: విజయనగరము. గ్రంథములు: పార్థసారథిశతకము, దేవవ్రతచరిత్రము (ప్రబంధము), సేతుబంధమహాకావ్యము (ప్రవర సేనరచిత ప్రాకృత కావ్యమున కాంధ్రపరివర్తనము), అలంకారకావ్య చరిత్రము, మార్గచరిత్రము (వచనము), లౌకికశాస్త్రమువివరణము, సంస్కృతకృతులు: షేక్స్పియరు నాటకకథలకు సంస్కృతానువాదము, మకుళాధరణుల ద్రావిడ గాథా సహస్రమునకు సంస్కృతశ్లోకములు—ఇత్యాదులు.

వేంకటరమణాచార్యులుగారు ప్రబంధకవి. ప్రాచీన సంప్రదాయములు దాటకుండ 'దేవవ్రతచరిత్రము' పద్యకావ్యముగా రచించిరి. కవిత్వము నాతికతినముగ నుండి రసవంత మని పెక్కుపండితులచే బ్రశంసింపబడినది. గ్రంథకర్తలు సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ దలస్పర్శియగు పరిజ్ఞానముకలవా రగుటచే నిదేన్నియో ప్రయోగవిశేషములు వాడిరి. 'చేతు' మున్నగునవి ధారాళముగా నుపయోగించిరి. ర. అలకుఁబ్రాసములు ర. ల లకుయతులు, అఖండవిరామములు వీరు త్రోసి వేయలేదు. భీష్మునిచరిత్రము నింతకుముందు రచించినవారు లేరు. భీష్మునిచరిత్రమేగాక సందర్భానుసారముగా ద్రావదీపస్త్రావహరణాదు లభివర్ణితములు, తిక్కనకు వచ్చినట్లే యీకవికిఁ గల వచ్చినది. కలలో శేషశైలపతి కనఁబడి దేవవ్రతచరిత్రము రచింపుమని చెప్పినట. స్వప్నవృత్తాంతము, షష్ఠ్యంతములు మున్నగునిబంధనములను మీఠిక నగరార్ణవశైలర్తుచంద్రాశోకదయాది నమస్తవర్ణనములు గావించి వీరరసప్రధానమైన యాప్రబంధము భావ భాషా బంధురముగా విరచింది.

కవిత్వమున నూతనత్వమును దెచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించిన కవులుగారు వీరు. కాని శైలి ధారాశక్తిమైనది.

లీలాపాంగవిలోకనంబులఁ ద్రపాలీలాన్యసందర్శన
భూలాన్యంబుల మంజువాజ్ఞధుధునీపూరాప్లుతిఁ బూరుషుఁ
లోలుంజేసి మృషాప్రతిజ్ఞల సతుల్ లోభంబుఁ బుట్టించి దు
ర్గ్లం బ్రీతిని జూపి చేయరె నిజక్రీడాశకుంతలుగన్.

దేవప్రత. ౧-౩౦.

ఈ కావ్యమున మూడవయాశ్వాసములో జామదగ్న్య భీష్ముల కొక సంభాషణ మున్నది. అచటఁ గొన్ని పద్యములు ప్రబంధపద్ధతిని గాక నాటకపద్ధతిని రచింపఁబడినవి.

భీష్ముడు :- మేలా యీసంరంభము

హేలానంతర్జితావనీశ్వర ! నీకుఁ

జామ :- బాలమణిఁ గైకొనుమీ

భీష్ముడు :- పాలాయము నేయనానె భార్గవ ! చెవుమా.

ఈ రకపు సంభాషణము నావుడు, అనవుడు ఇత్యాది పద విరహితముగాఁ బ్రబంధములలో నున్నట్లు కానము. ప్రవరసేన మహాకవి ప్రాకృతమున రచించిన సేతుబంధమహాకావ్యము వీరు తెనుఁగున రచించిరి. ప్రాకృతమునఁగూడ నీయాచార్యకవికి మందిపాండిత్యమున్నది. సంస్కృతమున మహామహోపాధ్యాయులైనను ప్రాకృత మెఱుంగనివారెందఱోకలరు. వీరట్లుగాక ప్రాకృతము గురుముఖమున నభ్యసించి యందు కృషిచేసి 'ప్రాకృతభాషాత్పత్తి' యనుగ్రంథము కూడ రచించిరి.

ఆచార్యులుగాకు వ్రాసిన 'తాళిక న్యాయవివరణము' ను ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారు 1939 లో వెలువరించిరి. అందు 363 పద్యములు, నాటకములు, ఆభాషకములు కలవు. ఇది విద్యార్థులకు చక్కఁబ్రయోగమున బహుసేయమగు గ్రంథము.

సమీపముగా భాషావిషయకగ్రంథములు ప్రబంధములు వ్రాసి పేరు గాంచినవారెందఱునాచార్యులవాడు విజయనగరము మహారాజాంగ్ల కళాశాలలో 1894-95 లో గ్రాడ్యుయట్ సంస్కృత సాధ్యాయులుగా

బ్రవేశించి క్రమముగా నాంధ్రపండితవదవికూడ నలంకరించి వందలకొలది విద్యార్థులను బండితులనుగాఁజేసి యించుమించు నలువది వత్సరము లుద్యోగధర్మము నిర్వహించిన యాచార్యశేఖరులు.

ఈయన విజయనగర సంస్కృతకళాశాలలోఁ గావ్యనాటకాదులు చదివెను. తరువాత నాంగ్లకళాశాలలోఁ బ్రవేశించి 1884 లో 'మెట్రిక్యులేషన్' లోఁ దేతెను. పిమ్మటఁ దండ్రుగారు మరణించుటచేఁ జదువు కట్టిపెట్టి యుద్యోగము చేయవలసివచ్చెను. కొన్నార్లు భాండాగారికుఁ డుగాఁ బనిచేసి క్రమముగాఁ గళాశాలాపండితుఁ డయ్యెను. ఈలోపున నిరంతరసాహిత్య కృషిమాత్రము మానలేదు.

వీరు సామాన్యసంస్కృత కావ్యనాటక సాహిత్యమేగాక సంఖ్యాది కాశ్రుజ్ఞానము, ఉత్తమసాహిత్యపాండిత్యము విజయనగరసంస్థానాస్థాన విద్వాంసులై మహాప్రఖ్యాతి నందిన ముడుంబై వేంకటరామ నృసింహాచార్యస్వామివారి సన్నిధినినేర్చిరి. మనపండితాచార్యులు ప్రస్థాన త్రయము. నిరంతరము పఠించుచు వ్యాసంగముచేయు నలవాటు కలవారు. స్వీయమతమున సభినివేళము కలవారై నను బరమతములను దూలనాడు వారు కారు. వీరి భగవద్భక్తి చాల గొప్పది. ప్రాచీనాచారములు వీసమైనను వ్యతిక్రమించుట కీయన యిచ్చగింపరు. విశిష్టాద్వైతద్రావిడ వేదాంతగ్రంథములు వీరు చక్కఁగాఁ జదివిరి. అందు వీరి గురువులు మహా మహోపాధ్యాయ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులవారు. శ్రీ పురాణము సూర్యవారాహుణతీర్థులు మున్నగు విద్యత్కృతు లెందఱో వేంకట రమణాచార్యులవారి యంతేవాసులు. శ్రీమాన్ ఈయ్యాణి వేంకట వీర రాఘవాచార్యులుగారికి వీరు గురుపాదులు. ఎంతశక్తి కలవారైనను నీయనపినయనాదము, గురుభక్తి గొప్పవి. ఇదిచూడఁడు :

ప్రతిభ లేదు పెద్దపాండిత్యమును లేదు.

కట్టకాశ్రువిధులజాడ నెఱుంగ

== శ్రీ ముడుంబ నారసింహుని కృపయే నా

కన్ని గూర్చి కృతికి వన్నెదెచ్చు.

[దేవప్రతచరిత్ర.]

గిడుగు వేంకట రామమూర్తి పంతులు

1863-1940

వీరిపూర్వులు తూర్పుగోదావరిమండలములోని 'ఇందుపల్లి' కి చెందినవారు. వీరి తండ్రిగారికి విజయనగర సంస్థానములో సుద్యోగము లభింపనక్కడకు వచ్చిరి. తండ్రి: వీరరాజు. పంతులుగారి జన్మస్థానము: ఉత్తరవిశాఖ మండలములోని పర్వతాలపేట. నివాసము: పల్లకమిడి, రాజమహేంద్రవరము. జననము 12-8-1863. మరణము 22-1-1940. రచించిన గ్రంథములు: 1. వ్యాససంగ్రహము 2. వ్యాసావలి 3. బాలకవి శరణ్యము 4. ఆంధ్ర పండితభిషక్కుల భాషాభేదజము 5. గద్యచింతామణి, మఱియు ననేక వ్యాసములు.

రామమూర్తి పంతులుగారిచేయి నాలుగుదశాబ్దులు వాఙ్మయములో చలిగినది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తున కారంభములో రామమూర్తిగారు సభ్యులు. క్రమముగ నవ్యసాహిత్యపరిషత్తునకు వీరు ప్రతిష్ఠాపకులైరి. పంతులుగారు వ్యావహారికభాషాసాధనిర్మితవిశ్వకర్మలు. వీరు సాహిత్యవాఙ్మయమునుదఱచి ప్రాచీనభాషాతత్త్వము గాలించి యాంధ్రసారస్వతరంగమునబ్రవేశించిరి. స్వయంకృషిచేత బి. యే. పరీక్షలో రాజధానికి రెండవవాడుగా గృతార్థుడైన మేధానిధి. సగము రక్తమాంసములు భాషావాఙ్మయచరిత్ర పఠనపరిశోధనములకు, బుర్రాతన వస్తుసామ్రాజ్యపరిశీలనములకు వెచ్చించిన దీక్షితుడు. కళింగసామ్రాజ్యమునకు ముఖ్యవల్లునము ముఖలింగక్షేత్రమని బహుళభారములు చూచి యాచుకొనెన నవరలకు లివి వ్యాకరణములు వుచ్చించి పుణ్యము కట్టించెను. బరభాషావారులకు లీయన. వీరి పరిశ్రమను బ్రకంశించుచు బ్రభుత్వము 'కలుజరికించుకొనగలగము' నొనగి బహుళమును దేగి రావులనాడును కలెనది. 1897 మొదలు 1911

వఱకుఁ బంతులుగారు పల్లాకిమిడి రాజా వారి కళాశాలలో రాజకీయార్థిక చరిత్రాధ్యాపకులుగ నున్నాడు. ప్రత్యేకరాష్ట్ర విభజనవిషయములోఁ బల్లాకిమిడిని ఓధ్రులు పొట్టఁబెట్టుకొనుట వీరి కనన్యమైనది. పల్లాకిమిడి తెలుఁగునేలలోఁ గలియుఁదాఁక దిరిగిరామని ప్రతిష్ఠ చేసి రాజమహేంద్ర వరమునఁ బ్రవేశించినారు.

గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారిపేరు స్మరించినతోడనే వ్యావహారిక వాదము స్మరణకు వచ్చును. మొట్టమొదట నీవాదముప్రతిపాదించిన వారు విశాఖపట్టణనివాసులు పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు, గురుజాడ అప్పారావుగారు, గిడుగురామమూర్తిగారును. కన్యాశుల్కము వ్రాసిన గురుజాడవారి కలము గిడుగువారి నూతనవాదమునకు సహస్రముఖ ముల సహకారియైనది. విశ్వవిద్యాలయములో వ్యావహారికము ప్రవేశ పెట్టవలె నని రామమూర్తిపంతులుగారు గట్టిపట్టు పట్టిరి. కాని కొంత కాలమువఱకు ప్రయోజనము కలుగలేదు. మొత్తము మీఁద నిప్పుడు విశ్వమంతయు వ్యాపించిన దనవచ్చును. “గిడుగురామమూర్తినుడువు నిల్వకపోయె, నొగి జయంతి రామమూర్తి గెలిచె” నని యప్పట్ల వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారు తమపక్షమునకుఁ గలిగినవిజయమున కానందించి నారు. అప్పుడు వాదమునకుఁబ్రచారము సన్నగిల్లినను వాదికిమాత్రము నిరుత్సాహము కలుగలేదు. నాటికిని నేటికిని నంత మార్పువచ్చినదో చూచుఁడు. పరోక్షమున నెవరెట్లు తిట్టుకొనినను బ్రత్యక్షముగా రామ మూర్తిపంతులుగారి వాదమును నిరసించుటకు వీలు కలుగనీయలేదు. ఈనందర్భమున నలఁగినలఁగియున్న గ్రాంథికవ్యావహారిక వివాదములఁ బేర్కొని నడసన్నిర్ణయ మొనరించుట యుప్రస్తుతము. కాని వీరి వాద మెట్లుండునో తెలిసికొనవలయును.

కవి ప్రయోగము తప్పు అని మరి వాదించకూడదు. అది దుష్ట వాదము. అది వ్యాకరణమునకు విరుద్ధముగానున్నా అక్షేపించరాదు.

కవివాడిన శబ్దములు చూచి అవి లక్ష్యముగా చేసికొని లక్షణము చెప్పవలసినవాడు లక్ష్యము తప్పనడమునకు అధికారము కలవాడుకాదు. లక్షణములో అనేకదోషము లుండవచ్చును. చెప్పవలసినదంతా చెప్పకపోవడము ఒకదోషము. చెప్పకూడనిది చెప్పడము ఒకటి ...

‘బాలకవి శరణ్యపీఠిక.’

ప్రాచీనకవుల కావ్యములు శ్రద్ధగాఁజదివి శోకకారులు లక్షణకులు తప్పలని త్రోసివైచిన యనేక ప్రయోగములు వానిలోనుండి యేరియవి వ్యాకరించిరి. అదియే ‘బాలకవిశరణ్యము,’ నన్నయాదులకుఁగూడ గ్రామ్యము వాడక తప్పలేదని వీరు ఘంటాపథముగాఁ జెప్పిరి. నోటి మాటయుఁజేతివ్రాతయు నొకరీతిగా నుండవలెననియు, గ్రంథములలో నున్న సలక్షణభాష పరమప్రాచీనమై యందఱకు నందుపాటులో లేదనియుఁగనుక నదివీడి వ్యవహారభాషలో గ్రంథరచనకావింపవలెనని వీరి వాదసారము. ఈవాదము బాగుగ నున్నదని నేటి పత్రికారచయితలు, నవకవులు, ఆంగ్లవిద్యాధికులు నందఱో యాచారిని బోవుచున్నారు. ప్రాచ్యభాషాపండితులలోఁగూడ నీపద్ధతి నంగీకరించినవారు కలరు.

పక్షపాతములు వీడి తటస్థులమై రామమూర్తిపంతులు గారినిగూర్చి ముచ్చటించుకొనినచో నాయన గొప్ప వాఙ్మయవేత్త. గొప్ప స్థిర సంకల్పుడు. గొప్ప విమర్శకుడు. గొప్ప ప్రయోగవిజ్ఞుడు. అన్ని శక్తులను మించినది వీరిలో జ్ఞాపకశక్తి. భారతము పడుననిమిది పర్వములును వీరి హృదయఫలకమున నున్నవి. ‘నాయనా, నీతాపతీ! కాంతిపర్వము చెక్కిన స్వాసములో ‘వేడుట’ అన్న ప్రయోగము ౧౭ వ పద్యములోఁ జూచు డుండవలెను. చూడు’ మని యావిధముగా ననుమోదింపబడిన పలువురు చెప్పుకొందురు. ప్రాచీన ప్రబంధములలోనే గాక యాధునిక కావ్యములందును “ఉప్రయోగ మిన్నిపారు లిక్కవి ప్రయోగించి” నని చెప్పుచుండెడివారు.

దృఢనిశ్చయము, శార్యదీక్ష, స్వతంత్రోద్దేశము, ఆహారాత్ర పరిశ్రమము-ఇవన్నయుఁగూడి 'రామమూర్తి' సూపముదాల్చినవి. ఈయన నవకవులను వెనుకనుంచుకొని గ్రాంథికపండితులమీఁది కురికి శంఖనాదము చేసినాడు. రామమూర్తి పంతులుగారి బధిరము వారినాదమునకుఁ బెద్ద సాహాయ్య మొనరించినది. పంతులుగారు గంటలకొలఁది గంగావ్రహ్మ హమువోలె భాషింపఁగల వాగ్గి. ప్రతిపక్షు లెంతగోలపెట్టుచున్నను వారికి వినఁబడదు. వారిఘోరణి వారిచే. ఈయన తనకువచ్చిన యుత్తరమాలుగూడఁ గంఠస్థము చేసికొనడివారు. ప్రత్యుత్తరముల నకల్లుకూడ భద్రపఱచెడివారు. ఈయననుగూర్చి మిత్రులొక రిట్లు వ్రాసిరి. "ఇతనిపండ్ల పటపటయందు వాడియైనతర్క మున్నది. ఈతని తీక్షణదృక్కులందు మిఱుమిట్లు గొలుపు సారస్వత మున్నది. ఈతని బల్లెంపుటుక్తులయందు కోసైన మీమాంస యున్నది. ఈతని పిడికిలి యందు బలమైన యాత్మవిశ్వాస మున్నది."

రామమూర్తి పంతులుగారికిఁ గల తెలుఁగు బాస తెలివిడికి వారి 'ప్రాచీనతెలుఁగుఁ గమ్మ' మేలిమిచ్చు. ఈకమ్మ నలక్షణాంధభాషపై కత్తిగట్టి పోరినది. అచ్చతెలుఁగు కావ్యములు వ్రాసిన మహాకవులకు సైతము నిట్టిధారయు, భాషాజ్ఞానము నలవడలేదని దీనిని చూచినఁ బెరియఁగలదు.

పంతులుగారు గురుజాడ అప్పారావుగారి సహపాఠముతో 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షఁ జేలిరి. అప్పటికంతలోఁ జదువుచాలించి యాఱు నెలలు 'కలక్తరుకచేరీ' లో గుమస్తావని చేసిరి. 1880 లో ప్లాగ్విమడి పాఠశాలలోఁ బ్రవేశించిరి. అక్కడ పనిచేయుచునే ఎఫ్. ఏ. లో నగ్గిరి. 1892 లో సవరభాషనుగూర్చి తెలిసికొనఁదలఁచి గొప్ప కృషి చేసిరి. ముఖలింగదేవాలయముమీఁది శిలాశాసనలిపి చదువఁదొడఁగిరి. సవరభాషలోఁగల పాటలు సేకరించుటకును, తద్భాషాతత్త్వ మెఱుఁగు

టకును పంతులుగారు ఒక యేడు వేనవిగెలవులలో, గొండలకు బయలు
 చేటి పోయిరి. అక్కడ వీరిని చలిజ్వరము పట్టి పీడించినది. చలిజ్వరమునకు
 'క్విన్సైను' బ్రహ్మాస్త్రము. ఆ మందు సేవించుటచే పంతులుగారికి బధిక
 రము ముదిరినది. సవరభాషను సంపాదించవలయు నన్న వట్టుదలతో
 నొక యింద్రియముపని చెడఁగొట్టుకొనిన పండితుఁ డీయన. ఆభాషలో
 వ్యాకరణము, నిఘంటువువ్రాసిరి. దానిలోని పాటలు నేకరించిరి. 'తేడు'
 అను సవరవానిని నింటఁ జెట్టుకొని వీరు పాటలు వ్రాసికొనిరట. సవర
 లకు బదులు పెట్టించిరి. కొందఁ తాండ్లాయులకు సవరభాష నేర్పించిరి.
 శబరభాషావాగనుశానకుఁడగు రామమూర్తిగారు మనకుఁ జిరస్మర
 ణీయుఁడు. 1913 లో వీరిని ప్రభుత్వమువారు రావుసాహేబు
 అని సన్మానించిరి. వీరు భాషా సంస్కారవాదులే కాక వితంత్రు
 డ్వాహము, హరిజనోద్ధరణము కోరిన సంఘసంస్కార ప్రియులు
 కూడను. కన్నే పల్లి వేంకటనరసింహముపంతులుగా రనఁబడు వీరి శిష్యు
 లొకరు ఇంగ్లండులో 'బారిష్టరు' చదువు చదువుకొని వచ్చిరి. వారిని
 పిలిచి రామమూర్తిగారు తమయింట విందుచేసిరి. అది సనాతను లిష్టపడక
 విరివి నాఁడు వెలివెట్టిరి. వజ్రచిత్తున కిటువంటి వెలియొకలెక్కా! పల్లా
 కిమడి ఒరిస్సారాష్ట్రములో నన్యాయముగఁ గలిపివేయుటను సహింప
 లేక, రాజగ్రహమును దిగదుడిచి రాజమహేంద్రవరము వచ్చి కూర్చుం
 డిన యేకైకవీరుఁడు రామమూర్తిపంతులుగారు. "భారతీశతకము",
 మఱికొన్ని గ్రంథ పీఠికలు, బహువ్యాసములు వ్రాసి పేరుపడయు
 న్ని సీతావతి రావుగారు రామమూర్తిపంతులుగారి సత్సంతతి.

కాశీభట్ట బహుయ్యశాస్త్రి

1863-1940

తెలంగాణ్యబ్రాహ్మణులు. గౌతమసగోత్రులు. అపస్తంబసూత్రులు. తండ్రి: బ్రహ్మవధాని. తల్లి: కుబ్జమ్మ. జననము 2-4-1863. నిధనము 29-10-1940. అభిజనము: తూర్పుగోదావరీ మండలములోని పలిశాల గ్రామము. మనుగడ: కాశీనాడలో. రచనలు: సంస్కారవిషయకముగా వీరుప్రాసినవ్యాసములు 24. అధ్యాత్మవిషయకవ్యాసములు 17. మతధర్మవిషయకవ్యాసములు 48. సాహిత్యవిషయక వ్యాసములు 60. కవిత్వవిషయక వ్యాసములు 16. ప్రకృతికాస్త్రవిషయకవ్యాసములు 11. నన్నయ్యభట్టారక చరిత్రము, కురుపాండవ దామభాగనిర్ణయము, మంగతాయి, సైంధవవధ (నాటకములు) ఉపన్యాసపయోనిధి (1 సంపుటము) తారకతారావళి, పర్వతసందర్శనము, మనువసుప్రకాశిక, పెద్దాపురసంస్థానచరిత్రము, ప్రాయశ్చిత్తపశునిర్ణయము, భాస్కరోదంతము మున్నగునవి ప్రత్యేకగ్రంథములు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక-భారతి-కారడ-ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచికలు-ముద్దుల మూట-ఉదయలక్ష్మి-గుజాత. ఈపత్రికలలో వీరిరచనలుగలవు.

“అల్పదోషమైనా కావ్యమందు సహించక విమర్శ చేసేటప్పుడు యమునికన్న ఎక్కువనిర్భూణుడని పేరుపొందిన పండితు” అని బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారిని గిడుగు రామమూర్తివంతులుగారు ప్రశంసించిరి. పాస్తవముగా నీయన యంతటివాడే. హరిబ్రహ్మదు లడ్డుపడినను విమర్శచేయుటలో నీయనకు జంకులేదు. సముద్రపుటువ్వనకు నడవి యుసిరికకుఁ గలిగినసంబంధము ఎల “కాశీనాడ ట్రెజరీ డిప్యూటీకచేరీ గుమాస్తా” వని కాశ్త్రిగారి యపూర్వ సారస్వత విషయవిమర్శనము నకుఁ జక్కనిబాంధవము కుదిరినది. “అన్యథా చింతితం కార్యం దైవ మన్యత్ర” అనునట్లు భగవంతుఁ డీ విమర్శకాగ్రేసరుని ‘గుమాస్తా’ వని చేసికొనుమని యాచేశించినాఁడు. శరీర యుకచోట - మనస్సు

మతాకచోటఁ బనిచేయుట చాలచోట్ల నున్నదేగాని శ్రోతృదికాదు. జయంతి రామయ్య పంతులుగారికి యావజ్జీవము న్యాయవాదిగా నుండ వలయునని సంకల్ప ముండెడిదట. అట్టియదృష్ట మాయనకుఁ బట్టనే లేదు. ఇంతకును జెప్పిన దేమనః- బ్రహ్మయశాస్త్రిగారు లీఖకవృత్తిలో నుండికూడ జగద్విఖ్యాతమైన విమర్శనము లొనరించి 'విమర్శనా శ్రేణుఁ' డనిపించుకొనుట బహుభా శ్లాఘనీయము.

శాస్త్రిగారు 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షలో నుత్తీర్ణులై ఎఫ్. ఏ. పరీక్షకుఁ జదువుచుఁ గారణాంతరములచేఁ జడవువిరమించి యుద్యోగ బంధములోఁ బడవలసినవారైరి. అది యొకందులకు మేలైనది. కళాశాల చదువు కట్టిపెట్టిన తరువాతిఁ గొముది కట్టుదిట్టముగఁ జదివి సంస్కృతాంధ్రములలోఁ దలస్పర్శి యగు పాండిత్యము సంపాదించిరి. "రప్రత్యహరమండన మండన" మాకాలమున వ్రాసినదే. వీరు భాషాత్రయములో సమానము ససమానమునగు పాండిత్యము గడించి పండితు లనిపించుకొనినారు. ఈయనకు సాదృశ్య భాషాశాస్త్రముపై (Philology) మక్కువ పోయి. ఆ సాదృశ్య పరిశీలనము భాషయందే గక మతములయందుఁగూడఁ బ్రవేశపెట్టిరి. హిందూమతతత్త్వము లోతుముట్టఁబరికించిరి. వీరేశలింగంపంతులుగారికి వీరికినిఁ జాలకాలము వహారాహారీ యుద్ధము జరిగినదని తెలుఁగువా రెఱిగినదే. నాటి బ్రహ్మయశాస్త్రిగారి వాగ్విజ్రవయోగమును బండితు రెఱిగినదే. విమర్శలో నింత నిర్దాక్షిణ్యుఁడు తేడనికదా గిడుగువారు చెప్పిరి.

బ్రహ్మయశాస్త్రిగారెంతనునిశితవిమర్శకుఁడో యంత కర్మవీరుఁడు. ఇదేమిదేనో వ్యాసములు వ్రాయుచు, నుపన్యాసము లిచ్చుచు, సంస్థల స్థాపించుచు భాక్తికవైజ్ఞానికవిషయ ప్రబోధముచేసిన పుణ్యచరిత్రులు వీరు. చిన్ననాటి నే నాతఁ కళాభిరుచికలిగి "ఆర్యబృందానంద సంధా మయ" యనునాటకమును వ్రాసి రచనావృద్ధుఁడను. అందు వీరి

చేతనే వ్రాయబడిన “త్రిపురాసురవిజయవ్యాయోగము” వీరేశలింగము పంతులుగారి “కాకుత్స్థలము” మున్నగునవి ప్రచురింపబడెనట. భగవద్భక్తినిగూర్చి ప్రజాసామాన్యమునకుఁ బ్రబోధము చేయఁదలంచి 1880 లో ‘భక్తనమాజము’ పేరితో నొకసంస్థ నెలకొల్పి, దాని పక్షమునఁ బ్రతిగ్రామమునకుఁ బర్యటనము గావించుచు నుపన్యాసము లిచ్చుచుండెడివారట. 1883 ‘ఆర్యమతబోధిని’ యను మతాంశ సమాజము నెలపి ‘వివేకానంద పుస్తక భాండాగారము’ వెలయఁజేసిరి. ఈరీతిగా హిందూమత ప్రచారమునకు యానచ్ఛక్తి వినియోగించి సత్ప్రచారము చేసిన సత్పురుషుఁడీయన. ‘ఆర్యమతబోధిని’ మాసపత్రిక 1905 లో వీరి సంపాదకత్వమున వెలువడుట మొదలయినది. ఈపత్రిక వలన బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి పేరు నలుమూలల వ్యాపించినది. సంఘ సంస్కర్తల యుద్దేశములు సన్నగిల్లఁజొచ్చినవి. వీరేశలింగముగారి సంఘసంస్కరణ మహోద్యమమునకు వ్యాప్తి తగ్గినది. ఆసమయముననే పంతులుగారు ‘సత్యవాదిని’ యనుపత్రికను స్థాపించుచు నిట్లు వ్రాసినారు. ‘వెయ్యగా వెయ్యగా వెట్టివాఁడే గలిచె నన్న ట్లేయనవ్రాతలు జనుల భ్రమపెట్టి నేను పూనినమహాకార్యమునకుఁగూడ విఘాతము కలిగించు చున్నందున....’

అనాఁడు ‘ఆర్యమతబోధిని’ చదువని యాంధ్రుఁ డుండియుండఁడు. ఆ పత్రిక యావిధముగాఁ బదునై దేండ్లు నడచి యమూల్యముగ సంఘ సేవ యొనరించినది. హిందూమతమును గూర్చి యెవరు నిరసన వ్యాసము వ్రాసినను బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారే ప్రత్యుత్తరము విమర్శకులు నిరుత్తరులగునట్లు వ్రాసెడివారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు మతమునేకాక సారస్వతమును గూడ నడుము కట్టి నీవించిరి.

మంత్రభాస్కరుని గూర్చి ‘కవులచరిత్ర’ లో వ్రాసిన విషయములు సరిగా లేవని ‘భాస్కరోదంతము’ ప్రత్యేకముగా వ్రాసి వెలువరించిరి. వీరు రచించిన ‘నన్నయభట్లగళచరిత్రము’ లో ననేకసిద్ధాంతములు

భాషాప్రపంచమునఁ జిరస్థాయులై నిలువఁగలిగినవి. 'కాగడా' శబ్దమును గుఱించి వీరు కూర్చిన చిన్న పాత్రము సరసిన వీరికిఁగల భాషాశాస్త్ర విషయ పరిజ్ఞానము విశదముకాఁగలదు.

ఈయన పద్యకవిత్వముకూడఁ జక్కనిశైలిలో వ్రాయఁగలడు. మంగతాయి నాటకమునుండి పద్యములు కొన్ని యెన్నుకొందము.

గీ. వేశ్య కావిమోవి వెలయిచ్చువా రెల్ల
పంట బట్టి పీల్చు భంగి గానె
యేక పాత్రముననె యెంగిలి నాకయే
కాఫి త్రాగుచుండ్రు కలసి జనులు.

ఆ. వె. పణ్యభామినిచేఁబడ్డ పుణ్యశాలి
పుడమి గాఁభీర్యహీనుడై చెడకయున్నె
జలజలత యంటినంతన సరను లొగిని
నమిత గాంభీర్యహీనత నందినట్లు.

గీ. ఆటవెలఁదుల యిండ్లును నమ్మవారి
గుడులు గాలిగోపురములుఁ గోవెలలును
దోటలు పురమండిరములు పూటకూటి
యిండ్లు జూదంబునకుఁ దగు విక్రలరయ.

వేశ్యలందు కలుగుమోజు | వేడ్క నేయ నా దినీజు
పొందువలనఁ బుట్టు పుండు | మందువేయమానకుండు
దేహమెల్ల నాను పుల్ల | గేహమెల్ల నాను గుల్ల
కీర్తి యంత మాసిపోవు | నార్తి హెచ్చ వచ్చుఁ కావు
ఏమిలాభమనుచు నీవు | భూమి గణిక పొందుతావు
వలదువలదు వలదునూ | పానిఁ గూడఁ జనదు నూ॥

భారతి : కవితములు, గడ్డెరక, కొకిలగీతములు, గోమహిష సంవాదము, నాటకములకు సందర్భము, మొదలగు ఖండకృతులు గనిన వీరి పద్య కవిత్వానికి యెక్కువము. 'వియధలోక సందర్భము' ను కూర్చి యుచితగాన కవి

1980 నం॥ సెప్టెంబరు నెలలో కాశీభట్ట లింగమూర్తి యను నాయన రాజమహేంద్రవరమున మరణించెను. హిందూపత్రికాలేఖకుఁడు పొరిపాటున బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు చనిపోయినట్లు 'హిందూపత్రిక'కు లేఖ వ్రాసివంపెను. 'హిందూ' పత్రికను జూది 'ఆంధ్రపత్రిక' యు నావార్త వెలువరించినది. దానినిబట్టి నాలుగైదునాళ్లలో నీ కానివార్త నలుమూలల వ్యాపించినది. సంపాదకీయవ్యాసములు, సానుభూతినభలు, సాంత్వనలేఖలు బయలుదేరినవి. బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు హాయిగాఁ గాకినాడలో గ్రంథరచనము చేసుకొనుచునేయున్నారు. ఈక్షేమము మరల ఆంధ్రపత్రికకుఁ బంపఁబడినది. పత్రికాసంపాదకులు తామనత్య వార్తను విశ్వసించి యటులు వ్రాసినందులకు వగచుచు బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిలుగారు పూర్ణారోగ్యవంతులుగా నుండుటకుఁ బదచూనందము ప్రకటించిరి. ఈ చనుత్కారవిషయమును శాస్త్రిగారు 'నా విబుధలోక నందర్శన' మనుకావ్యమున వ్రాసి తమ మధురకవితాధారను తెలుఁగు వారికిఁ జూపిలిచ్చిరి.

తురిసంస్థానాధీశ్వరు లీవిమర్శకాగ్రేసరునిచే రెండువత్సరము లుద్యోగమునకు సెలవుపెట్టించి 'పెద్దాపుర సంస్థానచరిత్ర' వ్రాయించిరి. వీరి చారిత్రకపరిశోధన కది యాదర్శము. మాధవవిద్యారణ్యులు, శిష్టు కృష్ణమూర్తికవి, నారాయణభట్టు, నాచన సోముఁడు మున్నగువారి ప్రత్యేక జీవితములు వ్రాసిన చరిత్రజ్ఞుఁ డీయన. వీరి వక్తృత్వ మనన్య సామాన్యము. ఉపన్యాసము నడుమ నెవరైనఁ బ్రతిపక్షులు వికట ప్రశ్నలు వేయఁగా వీరు సద్యస్సురణము కలిగి చక్కని సమాధానము చెప్పి మఱి మాటాడ నిచ్చెడివారుకారు. మాట మధురము. భావము తీవ్రము. దీనికి బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు పెట్టినదిపేరు.

ఇట్టి మహితాశయునియొడ విమర్శకాగ్రేసరుఁడని, మహోపాధ్యాయుఁడని, ఉపన్యాస పంచాననుఁడని, ఆర్య మతోద్ధారకుఁ డని వీరు ధము లస్వర్ధములు కాకుండు పెట్లు ?

వావిలికొలను సుబ్బారాయకవి

1863-1939

భారద్వాజగోత్రజాలు. అపస్తంబసూత్రులు. గోల్కొండజేపూరి. తల్లి: కనకాంబ. తండ్రి: రామచంద్రుడు. అభిజనము: కడప మోచముపేట. జననము: 1863. నిర్యాణము: 1939. విరచితకృతులు: శకుంతలచరిత్ర, సులభ వ్యాకరణము, సతీహితచర్య, అర్యకథానిధి (అఱుభాగములు), నలచరిత్ర, గర్భిణి, హరిశ్చంద్రచరిత్ర, ఆంధ్ర వాల్మీకిరామాయణము, కుమారహిత చర్య, కుమారాభ్యుదయము, కృష్ణలీలామృతము, కాసల్యాపరిణయము, ఏకశిలానగరద్వయవివాదసంగ్రహము, హనుమంతచరిత్రము, భవతారక లీల, బాలకహితచర్య, భగవద్గీత, కృష్ణావతారతత్త్వము - మున్నగునవి.

శ్రీ సుబ్బారావుగారు పండితకవులుగా జేరునంపాదించిరి. భక్తాగ్ర నరులుగా గీర్తిగాంచిరి. లోకమునఁ గొందఱకుఁ బాండిత్యకవిత్వములు పురాకృత విశేషమువలనఁ గలిగి యుండవచ్చును. అట్టివా రాపాండిత్య కవిత్వ ప్రకర్షమును దేశమున పెల్లడించుటకు రామాయణము రచింప వచ్చును. భాగవతము వ్రాయవచ్చును. అంతమాత్రమున నట్టికవులకు దైవభక్తి దైవ విశ్వాసము సంపూర్ణముగ నుండు ననుట పొసఁగదు.

అట్లుగాక, మన సుబ్బారావుగారి దైవభక్తి యవ్యాజిద్ధమైనది. దైవభక్తియే వీరికిఁ గవిత్వలక్షణము చెప్పినది. దైవభక్తియే యీయ నను బాండిత్యవంతు నొనరించినది. భాగవతరచయిత పోతనామాత్యుడే యిందులకుఁ బ్రథమోదాహరణము. వీరిని మొదట భాగవతులని, వెదనఁ బండితులని, చివరఁ గవులని చెప్పుట క్రమానుగుణము. సుబ్బారావుగారి భోకన్నపైఁ బెద్దయచిమాన మున్నది. నరకృతుల నీయక పోవుటలోను భగవద్భక్తి పారవశ్యములోను వీరిద్వరు సహపాతులు. కవిత్వరసయందును, తమ వీరికి పెద్దయంకర మున్నది. భాగవత రామాయణమునకు - నుకను ముందునుగూడఁ బెలుగులో నెన్నో

రామా యణములు వెలునడినవి. కాని తెలుఁగుభాగవత మొక్కపోతనా
మాత్యరచనమే. ద్విపదభాగవత ముండున్నదనినను నది ప్రచారములో
లేదు. ఆధునికులలో నైతాముగుతు యథావాల్మీకిరామాయణములు
రచించినవారును, రచించుచున్నవారును, రచింపఁదలంపు గలవారును
గలరు. భాగవతము దరి కెవ్వరును పోజూచుటలేదు. ఇది పోతనమహా
కవిలోని విశేష మేమో ? ఆ కవివరునిపై మన నుబ్బారావుగారెట్టి
యభిప్రాయము ప్రకటించిరో చూడుడు!

తుచ్చులు సరిగా దసినను

స్వచ్ఛపుఁ పోతనకవిత్వసంపద చెడునే

నేచ్చ జఱచి దూషించిన

నచ్చఁతివ్రతను బాప మంటుట యున్నే ?

(శ్రీరామాయణ వీతిక.)

వా. ను. దాసుగారి చేతిలోఁ జాలమంది విషయరక్తులు పరమ భక్తు
లైరి. వీరు 'భక్త సంజీవని' యను మాసపత్రిక కొన్ని వత్సరములు
వెలువరించిరి. దైవ, భాషాసేవ లొకదాని నొకటి మించునట్లు గావించి
భన్యలైన నుబ్బారాయకవిగారు వాల్మీకి రామాయణము యథా
మాతృకముగా సాంధ్రీకరించిరి. కళాప్రపూర్ణ జనమంది శేషాద్రిశర్మగా
రొక రిక్లేవ్రాసిరి. వా. ను. దాసుగారి రామాయణకవితలోఁ శ్రాద్ధ
తకు లోపములేదు. వీరు రామాయణము నిర్విఘ్నముగారచించి తరించిరి.

నీ కనులకుఁ గలఁజయు గరళంబు మదికిన్

తపి బంపఁ జేయు విత్తమ్ములేదు

కాళ్ల బందా లురిత్రాళ్లు కుత్తుకకునా

బిడ్డల జంజాట మడ్డు లేదు

మంచిసెట్టెర లేద స్మరియింపనీయని

యంతటి భోగంబు లమరలేదు

ఈపూట వారివారీ! యేపాటఁ గడచునఁ

దారిద్ర్యభీతి యింతయును లేదు

రాముఁ దలఁపఁజేయు నామయం బుండఁగ

సౌఖ్య మరయుపొంటె జాయ యుండ

నింతవలను గలుగ నిప్పుడ శ్రీరాముఁ

దలఁపకున్న నెపుడు దలఁచువాడ.

(శ్రీరామాయణ వీతిక.)

రామాయణ రచనమున వీరియుద్దేశమిది. వీరు యావజ్జీవమును గోదండ రామస్వామి కే ధారవోసిన భక్తులు. ఆ యాలయము పునరుద్ధరించుటకు వీరు తెనుఁగు నాఁడు పర్యటించి పెక్కువేల ధనము సంపాదించి భగవదర్పితము గావించిరి.

పాపము! సుబ్బారావుగారికిఁ జెన్ననాటనే పితృవియోగము సంభవించినది. పినతండ్రి లక్ష్మణరావుగారి పెంపకమున విద్యాబుద్ధులఁ గఱచి పెద్ద చదువు చదివిరి. పదునొకండు సంవత్సరములు కడవమండలమున రెవేన్యూ ఇనస్పెక్టరుగాఁ బనిచేసి, చెన్నపురి నర్వకభాళాలలోఁ బ్రధానాంధ్రపండిత పదవి నలంకరించిరి. పుష్కలముగా ధన మార్జించిరి. చేతులార నర్థులకిచ్చుకొనిరి. ఒక ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణమేగాక వీరివి పేరు తెచ్చుకొన్న కబ్బములు కుమారాభ్యుదయము, కాసల్యా పరిణయము, సుప్రద్రావిజయము మున్నగునవి కొన్ని యున్నవి. వీరి సులభవ్యాకరణము వజ్జిల చినసీతారామశాస్త్రి ప్రభృతులు ముచ్చుకొనిరి. ఈయన వచనకృతు లెన్నో పాఠ్యములుగా నున్నవి.

కడపకును నందలూరునకును నడుమనున్న పల్లెటూరు ఒంటిమెట్టు. గోదండ రామస్వామి యాలయ మిచటనే యున్నది. ఈరామస్వామి కే పాతన భాగవత ముద్రకము. ఈరామస్వామి కే వా. సు. దాసు రామాయణ ముద్రకము. ఇతరులను పరితాపము.

నాదెళ్ల పురుషోత్తమ కవి

1863-1938

హరితసగోత్రులు. తల్లి. సుబ్బమాంబ: తండ్రి. కామయార్యుడు. జన్మస్థానము కృష్ణాతీరస్థమగు నీతారామపురాగ్రహారము. జననము: 1863 సం॥ ఏప్రిలు 28 గురువారము. నిర్యాణము 27-11-1938 సం॥ బహుధాన్యమార్గశీర్ష శుద్ధ పంచమి-అదిత్యవారము. గ్రంథములు: ఆంధ్ర ప్రబంధములు: ౧. అద్భుతోత్తరరామాయణము. ౨. గురుభక్తిప్రభావము ౩. కృష్ణానదీమాహాత్మ్యము ౪. యాదవాద్రికోపాఖ్యానము. ౫. మాహేంద్ర పురాణము ౬. యామినీనినోదము ౭. బ్రహ్మహాసచరిత్ర ౮. రంగవాసీయము ౯. చతుర్ముఖ కందపద్యరామాయణము. ఆంధ్ర గూఢకములు: ౧. అహల్యాసంక్రందననాటకము ౨. హరిశ్చంద్రనాటకము ౩. హరిజాతాపహరణము ౪. సారంగధరనాటకము. ఇత్యాదులు. శతకములు: ౧ నీతారామశతకము ౨. పూర్వకర్మశతకము ౩. మల్లికార్జునశతకము మున్నగునవి, మణియు. స్తోత్రకృతులు, అభివర్ణనములు, కీర్తనలు, నిఘంటువులు, కావ్యగ్రంథములు, హిందీనాటకములు మొత్తము 112 గ్రంథములు గలవు. వీరి విశేషవిషయములు తెలియుటకు శ్రీ నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తి కాశ్మీరీగారు సంభావించిన “ఉత్తమ యోగివృత్తము” అను కూర్పు పరికింపవలయును.

కవిత్వ మొకకళ. కళకును కావ్యమునకును నెంతో యంతరము. తొలినాడు కావ్యకారునకొసాగిన గౌరవప్రపత్తులు, కళాకారునకుఁ జూపలేదనుట వాస్తవము. నటవిటగాయకుల గణములోనే కవుల పరిగణనము. నేడు తలక్రిందులై కళాజీవులు గద్దెలకెక్కి కొండాడఁబడుచుండుటయు, కావ్యజీవులు అజ్ఞాతులై మూలలనుండియు జరుగుచున్నది. దీనిలోనిరహస్యము, కళ వలన బ్రతుకునానికడ నాముష్మికదృష్టి లోపించి యుండుటవల్ల నేమోయని తోచును. కళగాని, కావ్యముగాని తార్త్విక సరణికి గొనిపోవలయును. అవుడు, ఆ కళాకారుడు, ఆ కావ్యకారుడు నేక శ్రేణిలోఁ గూర్చుండుటకర్హులగుదురు.

కవికి “సంధ్యావందనము బావగారు” అని తిరుపతికవులు కాబోలు చెప్పిరారు ఇది ఇటులు సార్వత్రికమనటకు వీలు లేకుండ మహానిష్ఠా గరిష్ఠులగు పురుషోత్తములు కొందఱు కవిలోకములో నుందురు. అట్టి వారిలో నాదెళ్ళ పురుషోత్తమకవిగారొకరు. శ్రీచెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి గారు వీరిని గూర్చి వ్రాసిన యీవద్యములు సరిగాఁ దూఁచినట్లున్నవి.

అతిశాంతుం, డతిదాంతుఁడు

కృతకృత్యుఁడు, సుకవి, యెన్నియేని విషయముల్

మతినెఱిగినవిద్వాంసుఁడు,

స్తుతియింపందగిన పూరుషుఁడు సుకవులకున్.

ఒకనికి లోఁగని శాంతియు

సకలమ్ము సతిక్రమించు చండత, కడున్

దికకర్మ నిష్ఠయుఁ బరో

వక్రతియుఁ బురుషోత్తమున్ సర్వభాగగుణమ్ముల్.

పురుషోత్తమకవి తొలుత రేపల్లె లోయరు సకండశిస్కులులో నుపాధ్యాయుఁడు. ఆపదవిలో నుండఁగానే జ్యోతిశ్శాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము మున్నగువానియందు పాండిత్యము సంగ్రహించెను. 1884 నుండి, బండరు వీరిని హిందీనాటక రచనకుఁ బ్రోత్సహించుచు వచ్చినది. అది వీరి జీవిత కొక ప్రోత్తమముఁగు. “నేషనల్ థియేట్రికల్ ప్లానెట్” అనునేర బండరున నొకనాటక సమూహము వెలసినది. వారికి హిందీనాటకములు నంతరింపజేసి ప్రదర్శింపవలయునని ప్రోత్తరకముగు తలపు కల్పించి సమూహమువారి కోరిక ననుసరించి పురుషోత్తమకవి యెన్నో హిందీనాటకములు రచించెను. అవి చాల నుందరబంధములై పేరుగాంచి నవి. పరిధముగా నీయన రచించిన హిందీనాటకములసంఖ్య ముప్పది యెక్కు. ఈ సమూహమున వానిరచన వర్షము 1897 వఱకు పాగి యాగి న్నది.

పురుషోత్తమకవి యిపుడు తెలుగువాడై, “బుధవిధేయిని” యను పత్రిక సంపాదించుట కారంభించెను. ఆయన తెలుగు పత్రికా సంపాదకుడైనను భారతీయుఁడు. తన పత్రికలో “నేషనల్ కాంగ్రెసు” ను గూర్చి ప్రచారవ్యాసములు న్రాసి ప్రకటించెను. కాంగ్రెసుపై ఉరుఱు భాషలో మహమ్మదీయుల కువస్థాపించిచెప్పిన ప్రబోధకలు పురుషోత్తమ కవిగారు. కవికి జాతీయభావములు నిండార నుండవలయునుగదా !

పదఁడి, వీరు 1887 మొదలు 1908 వాఁక హిందూభాంచి స్కూలు హెడ్మాస్టరుగా శిష్యులను దిద్దెను, ఈయుద్యోగము లన్నియుఁ బురుషోత్తమున కార్థికములు. హార్దికముగా వీరు నిర్వహించుచున్నది సారస్వతోద్యోగము. వీరు హెచ్చుగా బంధగర్భ కవిత్వాభిమానులు. చతుర్ముఖి కందపద్య రామాయణము, చిత్రకంద పద్యరత్నాకరము, మల్లికార్జున మకుటాంబ త్కందగీత గర్భిణీత్పల చంపక మాలా స్తోత్రర శతకము ఇత్యాదులందుల కుదాహరణములు. చతుర్విధ కవితా ధురంధరులని వీరికిఁ గల బిరుదము. పురుషోత్తమకవి శతక కవితా ధోరణి యీతీరు గలయది :

చ. పిగి నగుమోముతో ముదమునొందగఁ జేయును ముద్దుపాప తా
వగనగ నెట్టులేఁ గనెడువారి నడంబడఁ గంటి పాప చూ
డఁగ దిగువ వ్వడి న్నిలుకడం దగ కాడును నీటిపాప తాఁ
బగలెగురుంగదా మదిని బాఁబఁగఁ జేయకు మల్లికేశ్వరా !

క. నగు మోముతో ముదము నొం

దగఁ జేయును ముద్దుపాప-తా వగ నగనే

దిగువ వ్వడి న్నిలుకడం

దగ కాడును నీటిపాప తాఁబగ లెగురున్.

గీ. ముదము నొందఁగఁ జేయును ముద్దుపాప

కనెడు వారి నడంబడఁ గంటిపాప

నిలుకడం దగ కాదును నీటిపావ

మదిని బాపగఁ జేయకు మల్లినాథ!

ఈపద్యములు మల్లికార్జున శతకములోనివి. చంపకమాలిక కడు
పులో కంద - గీతములు రెండును నిమిడియున్నవి. జాగరూకతతో
నీ మూడుపద్యములు చూచినచోఁ గవిగా రెంత పరిశ్రమించిరో వెల్లడి
కాఁగలదు. సాధారణముగా బంధకవిత్వము రచన రామణీయకము కొఱ
వడి యుండును. పురుషోత్తమకవిగారి శైలిమాత్రము మధురధారకలది-
బంధకవిత్వములో నీయన యందేవేసినవా రనుట కెన్నో కృతులు తార
తాణ లున్నవి. అది యటుండె ; వీరి యద్భుతోత్తరరామాయణము
నందలి విపధవర్ణనాంశములు గల పద్యములు కొన్ని :

క. అనలధి వనంత మా యెను

బనరంగు సరింప విడిచె బడఁ జల్లిన య

ట్ల సదా యలఠారుఁగదా

మిసమిస శసదృశము ఖయ్యో మేదినిఁ దరువుల్.

క. వటు ఫలము చుటుక మవునవు

నటు నటు దంతములు దాడినూంచిత వీజో

త్కటములు మా క్తికకుండ

స్ఫుటములు శ్రేణ్యేణిబోల్పుఁ బాలుపగువళులన్.

క. మదగజముల గేరెడినో

కుదిరిక యంచరులకుఁ గూర్చుగోరెడి నోయా

పదముల యొదుగుదు గజునిక

కుదిరెడి నే నాగకవులకు స్వప్తింపన్.

నీవంశిదముగా మనోహరరీతిని చతుర్విధశనికలు సంతరించిన నుకన్

పుష్పద్రుమం కుమారరత్నము నాకెళ్ళ మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రి

గాన తెలుఁగ రచయితల పేరిట వచ్చును.

శృంగారకవి సర్వారాయ కవి

1864-1939

అఱువేలనియోగి కాభీయుఁడు. అపస్తంబనూత్రుఁడు. కాండిన్యస
గోత్రుఁడు. తల్లి: రామాంబ. తండ్రి పల్లమరాజు. జన్మస్థానము: గోదా
వరీమండలములోని ఇంజర గ్రామము. జననము ; 1864 సం. రక్తాక్షి
సంవత్సర ఆషాఢబహుళ చతుర్థి గురువారము. నిర్యాణము: 1939 మార్చి
18 వతేదీ-బహుధాన్య వత్సర ఫాల్గున బహుళాష్టమి సోమవాసరము.

: స్వగ్రంథ సీసమాలిక :

పరికింపు లక్షణాపరిణయంబును, శివానందలహరి, మహిమ్నస్తవంబు,
మల్లేశశతకము, మఱి ముకుందశతంబు, నీతిదర్పణము, స్త్రీనీతిదర్ప
ణము, సుభద్రా పరిణయము, దేవీ దండకము, నిందుముఖి వివాహమును, రామ
జననము, నవతారచరితము, గీతకారావలియును, బదరత్నమాల,
యాంధ్ర పదకోశత్సర్వ, శ్యామకృతి రాజంబు, నీతికథాళి, సునీతిచంపై
జనరలు తెలుఁగు, ప్రసంగ రత్నావళి, ప్రశ్నోత్తర ప్రదీపమును, స్తుతిక
దంబము, చాటుముక్తాళి, విదుల, బాలదీపికయు, వివేకదీపికయును,
సామెతలు, స్నుమవిజయము, ఛందోలక్షణంబు, నాటకలక్షణంబు, శబ్ద
లక్షణము, కావ్యలక్షణము, గుణప్రకాశిక, దివ్యభాగవత గీత,
యాపకమాల, కళోపనిషత్తు (?) పురాణమణిమంజరి, గురుకుమారచరిత,
సీమరాణి, సివిక్కు, శ్రీవేంకటేశ్వర శతకమ్ము, మానసశతకము, హరి
సేవాకలాపంబు, దైవస్తుతి, వినోదవల్లి, ప్రబంధ నిబంధనంబు,
కవి జీవిత క్రయి, కావ్యవిశిష్టంబు, సంఖ్యాప్రదీప, మీశ్వరశతంబు
పర్వనిర్వచనంబు, బంధనిబంధంబు, అలితసారస్వత లక్షణంబు,
చంద్రిక, బాలవాచకము, స్వచరిత భారతప్రయోగములు, పురాణకథలు,
ప్రహసనమాల, యుపన్యాసవిలేతి, వినాయకాతి విలాస నాటకంబు
నూత్తి ముక్తావళి, వేదక రాజచరిత్ర, ప్రతాపరుద్రీయము, సుగు

ప్రకాశిక, నూత్తి, కర్ణచరితంబు

ప్రయత కాత్యాయన పరిణయ, మనామ

య, మను దెబ్బది యొకకృతులను రచించి

నూత్తి మాన నవేందు సంఖ్యాప్రమాణ

హాసాన సుపత్సరమాన కనూన భక్తి
వీకునర్పించితిని జామి వీరజాతు !

‘స్వచారిత్రము’ నుండి.

కత్తెస్తుతి యగుననియో, యన్యు లేమనుకుందురో యనియో మన
పూర్వు లేదును స్వీయచరిత్రములు వ్రాశకొనినవారు కారు. ఆంగ్లేయు
ను జూచి మొట్టమొదట మన కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగా
ప్రత్యోవఁ దీసిది. అదియాదిగాఁ దెనుఁగులో రచయిత లెందఱో
శాచారిత్రములు పొందుపఱచుకొను నదివాటు చేసికొనిరి. చిలకమర్తి
సత్యనరసింహముగారి ‘స్వీయచరిత్రము’ ప్రకటితమైనది. ఇట్టి వింతను
జాలమంది రచనలు ప్రచురితములు కాని వున్నవి. శృంగారకవి సర్వ
రాయకవి సంగానింఁచుకొనిన ‘స్వచారిత్రము’ వారీయనంతరము, తత్కఁగ
రచ్చులోనికి వచ్చినది. కవి తాను దన యనుభ వాదికము ప్రాసీయించు
కొనుట, యతని తరువాత నదియెవరో బహుటఁ బెట్టి ముద్రించుట యనునది
చక్కనిమార్గము. దానొకటి, తత్కవి యాత్మస్తుతి చేసికొన్న వాఁడుగాఁ
దోఁపఁడు. మఱి సర్వారాయకవిగాని స్వచారిత్రము బహుశవిశ్రుమైనది.
అందాత్మస్తుతిగాని, అన్యనిందగాని, అసత్యముగాని, అక్కటలేనదికాని
యొక్క యక్కరము లేదు. ఏదో జ్ఞాపకార్థము దైనదినచర్య ప్రాసి
కొనినటులుండెను. ఆచారిత్ర గ్రంథమే యిప్పుడు నాకాధారపడినది.

శృంగారకవి యనునది పాదుషనామము. విశ్వాప్రగడపాదు క్రమ
ముగ నిటులైతి. వీరిపూర్వులతో వెంకయ్యగారనఁబడు నొకరు శృంగార
పద్యములు నాటగు రచించి తాటియాకుపై లిఖించితమ గ్రామమునకు
వచ్చిన యొకమహమ్మదీయాధికారిగారికి వెల్లి చదివిరఁట. ఆయన
యాదవపద ‘శృంగారకవిపద్యము’ యని ప్రశంసించి పండుము మొట్టక
తొమ్మిదికవియు సెచ్చి సత్కరించెను. నామమొదలు నిలువదుచు
వీరిని శృంగారకవివా కుమచుండిరఁట. అది యింతవఱకు వ్రాయెను.

సర్వారాయకు గారి కుండ్రము వల్ల వాదానియంత్ర సమస్యతాంధ్ర
గాఁక చదువుకొనినవాఁడే. కవిత్వమునకు శ్రద్ధగఁ జూపుకొను.

చదువయినవెంటనే 1880 సం॥ మొదలు నర్వారము, కిర్లంపూడి, రాజమండ్రి, పెద్దాపురము ఆంగ్లపాఠశాలలలో నుపాధ్యాయవదవి నిర్వహించిరి. 1894 లో నారంభించి 1939 దాకా కాకినాడ పితాపురంరాజు వారి కళాశాలలో నధ్యాపకత సాగించి, యెండఱనో శిష్యులను ముందు నకుఁ దీసికొనివచ్చిరి. నర్వారాయకవిగారు చాలమందికిఁ బద్యములు దిద్దిపెట్టినట్లుగ శారీరచరిత్రయుఁ బెలుపుచున్నది. తచ్చిష్యులును జెప్పుచున్నారు. ఆయనిదట్టి యువకారిబుద్ధి.

శృంగారకవి త్రవాయుటలో వీరికి మంచివ్రవేశము కలదు. చమత్కృతి మై భాషించుట యందును వీరు నేర్పరులు. ఈవిషయములకు వీరి 'స్వచారిత్రము' లోని కొన్ని మాటలు తీసి వ్రాసెదను.

“ఒకప్పుడు ముత్తుస్వామిశాస్త్రిగారితో వీరేశలింగముగారింటికిం బోవఁ దటస్థించినది. ఆయన నన్నుఁ గూర్చుండుమనలేదు. ఎవరువీ రని యడుగలేదు. ముత్తుస్వామిగారే వీరు మాస్కూలుపండితులునుమండి ! యని ముచ్చటించిరి. అప్పుడు మీయింటిపే రెవరనిరి. శృంగారకవి వారంటిని. మీపూర్వులు శృంగారకవిత్వము చెప్పవారు కాబోలునేయనిరి. పూర్వమే కాదిప్పుడును జెప్పుట కలదంటి. ఏమి చెప్పితి రనిరి. లక్షణ పరిణయము, ముకుందశతకము. శివానంద లహరి, మహిమ్నము మున్నగున వని చెప్పితి. మీపూర్వులేమి చెప్పిరనఁగాఁ బెక్కులున్నవి యని పల్కితిని. ఏదీ యొకపద్య మనిరి. “పరమా సురమా విరమా భరమా పరమాన్య నన్నుఁ బటుదయఁ బ్రోవన్ ‘సురమానినీ నుతవిలా సరమా పరమాత్మ శ్రీవిజయగోపాలా’” యని చదువ నర్థము చెప్పు మనఁగాఁ జెప్పితి. కాని తొలుదొల్త గౌరవింపకుండుట, పదపడి పిల్ల వానివలె నర్థము చెప్పు మునుట నాకుఁ గష్టమై వెంటనే -

“భరతా దరతా నరతా | విరతా మరతా పహరణ విమలహృదయ,
కుందరదా దరదా పరదా | శరదా శరదాభ శ్రీవిజయగోపాలా’ యని
చదివితి. అర్థమేదీ యనఁగానే మీముఖతః వినుటకుఁ జూడీ యంటి.
‘ఇదే మనవారివెట్టి. ఇంత క్లిష్టముగాఁజెప్పుట యెందుకో’ యనిరి.
వెట్టియేమి? వివేకమే. కవినమర్థత యిట్టివాని పలననేగదా తెలియునది
యంటి. ఆయన మరల నర్థము మాట యెత్తక చాచివైచి ప్రబంధముల
ధోరణిలోనికి దింపిరి. ప్రొద్దు పోవుటచే మేము వెడలి వచ్చితిమి.”

ఈ కవి మొత్తము చిన్నవి, పెద్దవి కలసి డెబ్బదియొక్క కృతి రచిం
చెను. వీనిలోఁగొన్ని పాఠశాలాపాఠ్యములుగా నెన్నుకొనఁబడినవి. నాలు
గైదుతక్కఁదక్కినవెల్ల నచ్చువడినవి. ఏగ్రంథమునకుఁబెద్ద ప్రఖ్యాతి
వచ్చినటులు లేదు. కవిత నిర్దుష్టముగానుండి ధారాళముగ నడచును.
అంతకుఁదప్ప రసభావముల యండము వారికవితలోఁ దక్కువ. కవి
నైష్ఠికుఁడు, భక్తుఁడుగాన భగవత్పరములైన దండకములు, శతకములు
పెక్కులు వ్రాసెను. ఒక్కటియుఁ గక్కురితిపడి నరాంకితములు నేయ
లేదు. దైన్యముతో నన్యుల నచ్చుకొంటకై యాచింపలేదు. అది యి
కవిలోఁగల విశిష్టగుణము. వీరాంధ్రీకరించిర దండియనాడు ప్రసములో
రెండు వద్దెములివి.

ఉ. పంచశరుండు కొంచకడఁ బచ్చని వింట విమోహనాశ్రు మ

త్తించి యహంకరించి వెనుదీయక యెయగఁ బంచవక్త ! రో

పించి కనన్ భవన్నయన చిహ్న కవహ్ని ని జెంది రక్తమా

భృంచికళోకమంజరి మహర్షి మదూన మిలిందమై చనన్,

తా. తలఁకావన్ తావనాసుతుఁడు క్షీరాన్నిధి నదీ నమా

లోన స్థియభూతముఁ బ్రథిమహాబ్జుం డెల్పు పితృనమా

కైలాసంబుఁగదల్చ లోఁదెలసి త్రొక్కం దావకాంగుష్ఠ రే
ఖాలీలఁబడి మోములన్ రుధిర మొల్కున్ మొట్టలంబెట్టఁడే !

సర్వారాయకవిగారి నిర్యాణ మతివిచిత్రతరమైనది. 1939 మార్చి 13 వ తేదీ సోమవారము యథాపూర్వముగ మేలుకని నిత్యకృత్యముఁ దీర్చెను. తీర్చి సూర్యనారాయణస్తుతి పఠించి స్నానముచేసి, ధౌత్యములు కట్టి దేవతార్చనముచేసి భోజనము మాత్రము చేయక భూమిమీఁద ప్రాక్చరముగ శయనించి తనువువిడిచిరి. ఇట్టి యెఱిగిన మరణ మెవరికో గాని తటస్థింపదు. వీరికి జ్యోతిశ్శాస్త్రమున మంచి ప్రవేశమున్నది. ఆకారణమున నిర్యాణతిథి తెలిసికొని యిటులు జ్ఞాని వలె మరణించెను.

దాసు శ్రీరామకవి

1864-1908

అఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. హరితసగోత్రోద్భవుఁడు. తండ్రి: కన్నయమంత్రి. తల్లి: కామాంబ. జనవము 1864. నిధనము 1908. పుట్టుక: కృష్ణామండలములోని కూరాడలో. మృతి: గోదావరీమండలములోని ఉప్పు ఏలూరులో. ఈతని ప్రత్యేకగ్రంథములు 38. 1. ఆచార నిరుక్తి 1. దురాశాపికాచభంజని 3. జైశ్యధర్మదీపిక 8. ఆంధ్రవీధి 11. అభినయదర్పణము 12. కృతులు 3. స్వరజితులు 1. పదములు 12. జానకీపరిణయనాటకము 10. మనోలక్ష్మీవిలాసనాటకము 11. 11. చ్చలైసుఁగు అభిజ్ఞాన శాకుంతలము 12. రత్నావళి. 13. మాలతీ మాధవము 14. మాళవికాగ్నిమిత్రము 15. ముద్రారాక్షసము 16. ఉత్తరరామచరితము 17. మహావీరచరితము 18. కురంగ గౌరీశంకరము 19. మంజరీమధుకరీయము 20. సంగీతరసతరంగిణి యను బుద్ధనాటకము 21. తర్కకాముది 22. అభినవగద్యప్రబంధము 23. సాత్రాజిత్విలాసము 24. లక్షణావిలాసము 25. ఆంధ్రదేవీ భాగతము 26. తెలుఁగునాఁడు 27. సూర్యశతకము. 28. భృంగరాజ మహిమ, 29. సంగీతరసతరంగిణి మున్నగునవి.

దేవీభాగవతము పదునెనిమిదివేల గ్రంథము. దాని నయిదునెలలలో గద్యపద్యాశ్లోకముగా నాంధ్రీకరించి యాటవనెలలో నచ్చున కిచ్చిన యాశుకవిసింహులు దాసు శ్రీరాములుగారు. ఆశుకవితయైనను నంద మెచ్చుటను గొఱవడలేదు. దేవీభాగవతమును మెట్టమొదటఁ దెలిఁగించిన కవి ములుగు పాపయారాధ్యుఁడు. దేవీభాగవతమును మొట్ట మొదటఁ బ్రచురించినకవి దాసు శ్రీరాములుగారు. తిరుపతి వేంకటకవులు దాసు శ్రీరాముని హఠముగా ననువదించిరి. నేటి కీమువ్వురుకవుల గ్రంథములు ముద్రణము నందియున్నవి. త్రిపురాన తమ్మన వొరగారు

కూడ దీని ననువదించినటుల తెలియును. అదికూడ నచ్చు పడినచో నాంధ్రీకృత ప్రకటిత దేవీభాగవతముల సంఖ్య నాలుగు.

శ్రీ రామకవిగారు తల్లిదండ్రుల కేకైకపుత్రులు. ఆకారణమునఁ జిన్ననాఁటినుండియుఁ గడు గారాబముగాఁ బెరిగిరి. కృష్ణామండలము లోని 'అల్లూరు' వీరి పూర్వులకుఁ బూర్వప్రభువు లొనంగిరి. అందుచే వీరిజీవనమునకు లోటులేదు. తొలుత వీరిని బందరు నోబులుపాఠశాలకుఁ జదువునకుఁ బంపించిరి. అచ్చట నాంగ్లము, పాఠశీకము చదువుచుఁ బదిమాసములు గడపిరి. ఈకవివరుని కుశాగ్రమతికి నివ్వెఱపడి నోబిలు దొర తనయింటికి నడుమనడుమఁ దీసికొనిపోవుచు నితనికిఁ బుస్తకము లిచ్చి ఫలాహారములు పెట్టుచుండెడివాడట. ఇది యెఱిగి శ్రీరామ పండితుని తల్లిదండ్రులు క్రైస్తవమతవాసన వీని కెక్కడఁ గలుగునో యని యాచదువునకు స్వస్తి చెప్పించి యింటికిఁ గొనిపోయిరట.

క్రమముగాఁ బండితసాహాయ్యమునఁ గొంతసంస్కృతాంధ్రజ్ఞానము నాకళించి కవిత నల్ల నారంభించినాఁ డీయన. 12 వ యేట వ్రాసినను వీరి సామలింగేశ్వరశతకము ప్రౌఢముగానున్నది. ఆకాలమున శతావధానప్రదర్శనమునఁ బ్రసిద్ధినందిన మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు నూజివీడున సంస్థాన విద్వాంసులుగా నుండిరి. ఈయన పేరుఁబ్రతిష్ఠలు శ్రీరామకవిగారు తఱచువినుచుండెడివారు. వీరికిని శతావధానము చేయవలె నని సంకల్పము ప్రబలినది. సంస్కృతవిద్యాభ్యాసము గావింప వలె నని జిజ్ఞాసయు మెచ్చినది. ఒకనాటి తెల్లవాఱుజామునఁ దల్లిదండ్రు లెఱుఁగకుండ నూజివీటికిఁ బయనమయి వేంకటాచార్యులవారిని సందర్శించి వారియాదరమున నొక యవధానము గావించెను. 'అప్పుడాయన యీ కవికిశోరుని కవితాధారకు, మతినై శిష్యమునకు మెచ్చి "పదిరెండేడుల యీదునం గవితఁ జెప్పంజొచ్చి వ్యస్తాక్షరీ" ఇత్యాది పద్యముతోఁ బ్రశంసించెను. వారికడఁ గొంతసంస్కృతభాషాజ్ఞానము

నరపాదించి మరల నింటికి వచ్చి సాత్రాజిత్వవిలాసము, (యక్షగానము - 14 వ యేట వ్రాసినది) పంచనృసింహక్షేత్రము, శుకరంభాసంవాదము, కృష్ణార్జునసంగ్రహము మున్నగు కొన్నికబ్బము లల్లి 18 వ యేట నాగిరిపల్లి గీర్వాణవిద్యాపీఠమునకుఁ బోయి సాహిత్యగ్రంథములు, సిద్ధాంతకౌముది చదివి తనకవితకుఁ బాండిత్యపు మెఱుఁగు పెట్టెను.

తరువాత 'సెకండుగ్రేడుస్లీడరు' పరీక్షలో నుత్తీర్ణులై బందరులో న్యాయవాదిగాఁ బ్రవేశించిరి. బందరుపౌరులు నాఁడు వీరి పాదములు వెండిపూలతోఁ బూజించి, బంగారుపూలచే శిరము నర్చించి పల్లకి నెక్కించి బ్రహ్మరథము పట్టిరని విందుము. ఉద్యోగము చేసికొనుచు వ్యాఖ్యానపఠనము గావించుచుఁ గవితారచనము. 1884 లో జిల్లా కోర్టు పట్టా పొంది యేలూరు 'సబార్డినేటుకోర్టు' లోఁ బండ్లెండేండ్లవిచ్చిన్నముగా నుద్యోగ ధర్మము నిర్వహించిన న్యాయవాది యాయన. శ్రీరామపండితుఁ డెంతధనసంపాదకుఁడో యంతదాత. పండితులకుఁ గవులకు నీయన యెన్నో సమ్మానములు గావించె. కవుల యెడ నహజముగ నుండుననూయాదిగుణములు వీరియెడఁ గనఁబడవు. సంగీతాభినయగ్రంథములు చాల రచించిన కళావిదుఁ డీయన. జ్యోతి శ్శాస్త్రమున మంచిప్రవేశము. 1901 లో "త్రావణనూన మధికమా అషాఢమాన మధికమా?" యనుచర్చ రాజమహేంద్రవరమున జరిగెను. దీని పరిష్కరణమునకు మువ్వారు పండితు లేర్పడిరి. నాఁడు వీరి సిద్ధాంతమే నగ్గిన దని పలువురు ప్రశంసించిరి. ఇదిగాక సంఘసంస్కారము, మతాచారములు, ధర్మము, తాత్వికనీతులు మున్నగు విషయములను గ్రతఁజేసి వీరనేక వ్యాసములు వెలువరించిరి. 1880 సం॥లో 'కీర్తనల్లి' యను పత్రిక ప్రకటించిరి. దీనివ్యాసము లిచ్చిరి.

కచ్చి తెనుగకు సంబంధము కలది మహాన యత్యంత మనోహర ముగాననిజ ననాకులమునాంధ్రీకలెమన కచింద్రుడియన. మూలతి

మాధవము, మహావీరచరితము, మాళవికాగ్ని మిత్రము మొదలగు నాటకము లెన్నియో యాంధ్రీకరించి ఘనత గాంచిరి.

ఏరి కావ్యప్రపంచమునఁ జిరస్థాయిగా నుండునది దేవీ భాగవతము. రసవిలసితియుగా నున్నది “ తెలుఁగునాఁడు ”. ఇది స్వతంత్రఘాగబ్ధము. ఇందలి పద్యములు స్యభావసిద్ధములు. మందునకుఁ కొన్ని పొందు పఱుతును.

ముదికరణాలు రాముగుడిమోసల రచ్చలుదీర్చి, భారతాల్ చదువుచు, లోకవార్తల ప్రశంసల నండు: తెలుఁగుభాస మంచిది, మన పిల్లకాయలు వచించెడి యింగిలిషీను పుస్పునన్ బెదవులు దాట బెంతటి ‘ఎఫేయు’ ‘బియే’ ‘ఎమియే’ వచించినన్.

లేవరు ‘లెండు లెం’ డనిన లేచినవారయినం దటాలునం బోవరు పోవుచున్ని లిచిపోదుము పోదుము త్రోయకుండటం చీవరు సందు గేస్తునలయింతురు పెండిలిలో నదస్య సం భావనవేళఁ జూడవలె బావనసాముల సాములన్నియున్.

నమ్మిన నమ్మకున్న నది నావశమా ? జను లాడికొన్నవా క్యమ్మును నేనుఁ జెప్పిదభయంపడియో పడకొ, నియోగిలో క మ్మనివార్య కార్యమటక మ్మవుగాని వరోవకార శూ న్యమ్మును స్వప్రయోజన పరాయణముం దలపోయ నిద్ధరక.

చెళ్ళపిళ్ళ కవి వ్రాసినట్టు లిక్కవికవిత జనరంజకము, లోకానుభవ వ్యంజకము నై యున్నది.

అన్నే చూస్సివషే వొషే చెవుడషే అష్టాగషే యేమిషే
విస్సా వజ్జలవారి బుట్టినప ఆవిస్సాయి కిస్సారుషే

విన్నం డెంతటివాఁడ? యేభ్య పదిపే.....

ఈవద్య మీయనదే.

ఈయన పోతనవలె సహజపాండిత్యుఁడు. అతఁడు భాగవతము నాంధ్రీకరించిన నితఁడు దేవీభాగవతము నాంధ్రీకరించినాఁడు. ఈయన కవితానంపన్నుఁడేగాక మోహనరూప నంపన్నుఁడు కూడనని చూచినవారు చెప్పుదురు.

ధనము, రూపము, విద్య, వితరణము, విషయము, వివేకము కలిగిన ఈ శ్రీరామపండితునకుఁ బుత్రులాఱుగు రుదయించి పెంపొందుట యెంతటి యదృష్టమో పరికింపుఁడు. కుమారులకు శేషవనాశములను నామములుగా నుంచెను. శ్రీరామకవి సర్వభాధన్యుడైన కవివతంసుఁడు. ఆంధ్రదేవీభాగవత రచయితలగు శ్రీ ములుగు పాపయారాధ్యుఁడు, దాసుశ్రీరామకవి, తిరుపతివేంకటకవులు, త్రిపురాన తమ్మనకవి లెలుఁగువారికి వందనీయులు.

ఆచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మ

1864-1933

అటువల నియోగికాఖాబ్రాహ్మణులు. సాంఖ్యాయనసగోత్రులు. తండ్రి బాపిరాజు. తల్లి నరసాంబ. జననము 1864. నిర్యాణము 1933. వీరిపూర్వులు గోదావరీ, మండలములోని ఆచంట గ్రామమునఁ గాఁపుర ముండెడివారు. సాంఖ్యాయనశర్మగారి తల్లిదండ్రులు నాగావలీనదీ ప్రాంతములకు వెదిలివచ్చిరి. కాఁగా వీరు విశాఖపట్టణమండల నివాసులు. గ్రంథములు: కుఠానిధి (కావ్యము) మనోరమ (కావ్యము) పార్థశరా జయము, అవదాతకలభకము (స్వతంత్రనాటకములు) విక్రమోర్వశీ యము, ఉత్తరరామచరిత్ర (ఆంధ్రీకరణములు) రహస్యదర్పణము, ఆంధ్ర పద్యావళి మున్నగునవి. ప్రచురించిన పత్రికలు: కుజనప్రహేదిని, కల్పలత.

వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మగారు మహాపాద్యాయులని ఆంధ్రభీష్ములని కొనియాడఁబడిన ప్రసిద్ధపండితులు. వీరు పండి తులుగాను, కవులుగాను, ప్రతికాసంపాదకులుగాను, విమర్శకులుగాను, మహావన్యాసకులుగాను తెలుఁగునాటఁ బేరు సంపాదించిరి. సాంఖ్యాయన శర్మగారు స్వరద్రూపి. ఆకారమున కనుగుణమగుప్రజ్ఞ. ప్రజ్ఞకుఁదగిన వాక్చాతుర్యము. ఈయన యువన్యాసవేదిక కెక్కినచో నెట్టివాఁడైన కిక్కురుమనుటకు వీలులేదు. సమయస్ఫురణము, పరేంగితజ్ఞతయుఁ గల యువన్యాసకులలో నీయనయగ్రేనరుఁడు. సమయోచితము సరసమునగు హాస్యము వీరిమాటలలో నుండి యెదుటి వారిని ముగ్ధులనొనరించెను. సాంఖ్యాయనశర్మగారి వాక్కోష్ఠానమున నే యున్నతగ్రహము లున్నవో గాని యీయన యతయందముగాఁ బొందికగా మాటాడువారు. సరస సంభాషణమునకుఁ గూడ గొప్ప ప్రతిభ యుండవలయును. మహా మహాపాద్యాయులు పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులు, కొక్కొండ వేంకటరత్నంపంతులు మనోహరముగా భాషించువారని విందుము.

మంగళంపల్లి సర్వేశ్వరశాస్త్రి, బులుసుపాపయ్యశాస్త్రి మాటలలో ధన్యులువయోగించెడివారట. “అర్క శుక్ల ఫలకోమలస్తనీ, పెద్ది భొట్టుగృహిణీ విరాజతే” ఇత్యాది మహావాక్యములకుఁ గర్తలగు పెద్దిభొట్టుగారు చాటూక్తిచతురుడని ప్రసిద్ధి. ఇటీవలి చిలకమర్తికవి, చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి, వేదము వేంకట్రాయశాస్త్రి చతురభాషణులలోఁ జేరుమోసినవారు. వీరివాకులు కొన్ని లోకులు చెప్పుకొని యానందించుచుండురు. సాంఖ్యాయనశర్మగారిసంభాషణముకూడ దేశ ప్రసిద్ధమైనది. వీరిది పండితైక రంజకమైన వక్రత్వమేగాదు. ప్రజా సామాన్యమునకు నుబోధమగు మాటనేర్పు. పైని మన మనుకొనిన వారందఱును బండితసామరమనోరంజకముగా మాటాడువారే.

సాంఖ్యాయనశర్మగారు కవిత్వము వ్రాసెను. చిత్రలేఖనము నేర్చెను. సంగీతము నెఱిగెను. నాట్యశాస్త్రము తెలిసికొనెను. పదార్థవిజ్ఞాన రసాయన శాస్త్రములు, భూవృక్ష క్రిమికీటక ఖనిజతత్వము, ప్రాచీనాధునాతన హైందవరాజ్యాంగ విశేషములు చక్కఁగాఁ బరిశీలించెను. వీరి ప్రజ్ఞాదర్పణమునఁ బ్రతిఫలింపనికళ లేదు. కుశాగ్రబుద్ధియగుటచే సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జిన్ననాటనే గొప్పసాహిత్య మలవఱచుకొనెను.

క్రీ. శ. 1880 ప్రాంతమునఁ దెలుఁగుదేశమున వ్యాప్తములోనున్న ఆంధ్రభాషాసంజీవిని (కొక్కొండ వెంకటరత్నముగారిచేఁ బ్రకటితము), మందారమంజరి, ప్రబంధకల్పవల్లి మున్నగుపత్రికలు చదువుచుండుటచే సాంఖ్యాయనశర్మగారికిఁ బత్రికా ప్రచురణోత్సాహము చిన్నతనముననే కలిగినది. నాటికాయన వయస్సు పదునెనిమిదియేండ్లకు లోబడి యుండును. అప్పుడు ‘సుజనప్రమోదిని’ యను పేరితో నొకమాసపత్రిక నడుపసాగించిరి. దాని తొలిసంచిక 10-6-1881 సం॥ నాడు వెలువడినది. ‘సుజనప్రమోదిని’ తో శర్మగారి నాంధ్రదేశము కొంచెము పురిచిందెను. 1885 తో వీరు శత్రుమంటకవిత్వము చెప్పిరట. ఆపద్యము

లలభ్యములు. ఆంగ్లభాషాకృషి నేయనెంచి 'మిడిల్ స్కూలు' పరీక్షకుఁ బోయి రాజధానిలోఁ బ్రథములుగా న్నగ్గిరి. తరువాత న్యాయవాది పరీక్షకుఁజదివి యు త్తీర్ణులై పార్వతీపురము మునసబుకోర్టునఁ బనిచేసిరి. తాకికోర్టోగము చేయు చున్నను సాహిత్యవ్యవసాయము వీడక గ్రంథరచనము చేయుచు 1892 లో 'ఆంధ్రపద్యావళి' యనుపేరఁ దమఖండ రచనల నొక సంపుటముగా వెలువరించిరి. తరువాత 'రహస్యదర్పణము' ముద్రించిరి. అం దదృశ్య ప్రపంచరహస్యములు, క్రిమికీటక పక్షిజంతు యాత్రాదిరహస్యములు మొదలగువానిపై నపూర్వపరిశోధనము కలదు. విక్రమోర్వశీయము, ఉత్తరరామచరిత్రము బాసలోనికిఁ బరివర్తించిరి. వీని కంతప్రశస్తి రాలేదు. 1903లో 'కల్పలత' యను విజ్ఞానవిషయక మాసపత్రిక నెలకొల్పిరి. ఆ కల్పలత రెండేండ్లలో యశోలతయై యాఁగి పోయినది. మరల 1919లో దాని లేవఁదీసి కొంతకాలము నడపిరి.

శర్మగారు తెలుఁగున జరిగిన యెన్నోమహానభలకు ఆధిపత్యము వహించిరి. 1923 లో గుంటూరుమండలమునందలి 'సంఘారు'న జరిగిన యాటవ యాంధ్రసారస్వతసభకు వీరధిపతులు. ఆపరిషత్తుననే వీరిని మహాోపాధ్యాయ బిరుదమున సత్కరించిరి. 1924 లో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్త్రయోదశ వార్షికోత్సవమునకు వీరు సభాపతులు. 1929 లోఁ దెనాలియందు జరిగిన ప్రథమాంధ్రనాటక కళాపరిషత్తునకు శర్మగారాధ్యక్ష్యము సభ్యప్రార్థనపై నంగీకరించి యద్భుతముగా సభనునిర్వహించిరి.

ఈవిధముగా మహానభల కధ్యక్షుడై, మహాోపన్యాసకుడై మహాోపాధ్యాయుఁ డనిపించుకొనిన సాంఖ్యాయన శర్మగారి కవితా విశేషము లిఁకఁ జవిచూతము. ఈయన కవిత రసస్ఫూరకము. సరళపద భరితము.

పట్టిన దెల్లఁ బై డియగుభంగిని పల్కినపల్కు పద్యమై
 యుట్టిపడంగఁ జెప్పినదె యొప్పినవేదముకాఁగ సత్కథల్
 కొట్టినపిండిగాఁ గవితగూర్చిన ధన్యుల లోకమాన్యులన్
 బుట్టను దిప్పనుం బొడమి పూజ్యతగాంచినవారి నెన్నదన్.

“ సుధానిధి ”

ఆటవెలఁదు లున్న తేటగీతములున్న
 మనసు కరఁగిపోవు మంచుపగిది
 ఆట లేక తేటపాటయు లేకున్న
 వెలఁదు లున్నఁ జాలు వేవరాలు.

“ ఆటవెలఁదులు తేటగీతములు ”

సీ. నెలఁతలు చంటి బిడ్డలకుఁ బాల్గుదువుటే
 ప్రకృతిధర్మంబని పలుకరాదు
 ప్రకృతశాస్త్రజ్ఞులౌ పండితుల్ డార్పిను
 మున్నగువారలు కొన్నిచోట్ల
 పురుషులుఁ రొమ్మినం బొడమినపాలతో
 శిశువోషణం బని చెప్పినారు
 ప్రకృతి ధర్మంబులు ప్రభవించు నశియించు
 నభ్యాస పద్ధతి ననుసరించు

మగువల కెగాని చనాబలు మగల కెందు
 పొడమ వసుమాటలన్నియు బూటకములు
 పురుషు లిఁకమీఁద స్త్రీస్యంబు పొడమునట్లు
 రొమ్ము సవరించుకొనుట కార్యముకాదె ?

“ సంఘసంస్కరణము ”

బిందె బిందెడు కాఫీకి పిడుగు తునుక
కట్టచుట్టలఁ కాల్చెడి వుట్టుభోగి
బుట్టెఁడాకులు నమలెడి వుణ్య భోగి
నాగరికు లన్న వేతె యున్నారె, వీరె.

“బహిస్సర్వాకార ప్రవణరమణీయం వ్యవహరన్ ” అను భవభూతి
శ్లోకమున కీకవియాంధ్రీకరణపుమచ్చు నిచ్చినచో వీరిశక్తి తెలియఁ
గలదు.

మన సెటులుండనీ పయికి మాటలఁ జేతలచేత లోక రం
జన మొనరింపుచున్ దనరు స్వల్పపుదోషములైన దాఁచుచున్
జనులను మోనపుచ్చి యొరుఁచాడ్చున నేర్పరి తాఁ దటస్థుడై
తనపనిచక్కఁ బెట్టుకొనుఁ దాల్చును బిమ్మట మానముద్రయున్.

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు

1865-1940

మధ్యమతస్థులు. తండ్రి : శేంకటరమణాచార్యుడు. తల్లి : రత్న
మాంబ. నివాసము రాజమహేంద్రవరము, పితాపురము, జననము :
1865 సం. నిర్యాణము : 1-1-1940 సం. రచితగ్రంథములు : సారంగ
ధరచరిత్ర, వృద్ధ వివాహము, రాధాకృష్ణ, నర్మదాపురుషత్వీయము, సర
స్వతి, దుష్టప్రధాని, అనందనాథ, కల్యాణరాఘవము, కంఠాధరణము,
విజయరాఘవము, కోకిల, విప్రనారాయణచరిత్ర, విచిత్ర సమావేశము,
విచిత్ర మరణము, బుద్ధబోధసుధ, వీరమతి, పూర్ణిమ, ప్రచండ చాణ
క్యము, (ఇత్యాదినాటకములు.) హాస్యవల్లరి, పతనము, మంజువాణి, జగ
న్నాథమూర్తి, మోసము, జలజ, సాక్షి (6 భాగములు)

సాక్ష్యవన్యాసములు చదువనియాంధ్రు లుండరు. జంఘాలశాస్త్రీ
గంభీరోపన్యాసము, వాణీదాసుడు, కాలాచార్యుడు, బొట్టియ్య
సెట్టిగారల మాటలును తెలుగువా రెల్ల రెఱిగినవే. వారి నాటకముల
మాట యటుండనిచ్చి సాక్షివలనఁ బానుగంటివారిని దలఁచుకొని
నవ్వుకొనుచుందుము. ఆంధ్రపత్రికాపాఠకులు సాక్షి వ్యాసములకొఱకుఁ
గాళ్లు విటుగఁద్రొక్కుకొనినదినము లెన్నియో యున్నవి. కాని
వంతులుగారి వష్టిపూర్తినందర్భమున కొకయాంధ్రుఁ డేని నడుము
గట్టినపాపానఁ బోలేదు. సాక్షి యాంగ్లములోని spectator అను
గ్రంథమునకుఁ డెలిసికొనఁజాలని ఛాయయని చెప్పుదుముగాక ! అయిన
నేమి ? తెలుగుజాతికి 'సాక్షి' యొక యుజ్జ్వలవిజ్ఞానదీపము. మన
సంఘమును, మనజాతిని, మనవాఙ్మయమును, మనదురాచారములను
మొత్తమొత్తగా నెత్తిపొడుచుచు సంస్కరింపఁజూచిన మహాగ్రంథము
'సాక్షి'

లక్ష్మీనరసింహరావుపంతులుగారు స్త్రీలు - మతము - నాగరకత -
వేదాంతము - విద్యావిధానము - రాజకీయములు - మున్నగు విషయము

లను గూర్చి యెక్కువ చర్చింతుగు. పంతులుగారికి దేశభాషయం దింతింత యనరాని యభిమానము. దేశీయభాషలో నుపన్యసింపలేని యధ్యక్షునిగూర్చి పంతులుగారు ప్రకటించిన యాగ్రహ మనుపమానము. ఇది 'స్వభాష' యను (సాక్షి మూడవసంపుటము) వ్యాసమునఁ గాన నగును. స్నానసంధ్యాదినియమములు వదలివేయుట భారతీయులకు ధర్మము కాదని చెప్పు ప్రాచీనాచారపరాయణులు శ్రీ పంతులుగారు. వారివేదాంతోపన్యాసములను బట్టిచూచిన వారదైర్ఘ్యతవాదులు. కాని వస్తుతః వీరు దైర్ఘ్యతమతస్థులు. నేటి విద్యావిధానమున దైవభక్తికి సంబంధించినగ్రంథములు లేవనియుఁ గనుకనే విద్యార్థులలో నాస్తికత ప్రబలుచున్న దనియు వీరు పలుమారు వ్రాయుచుందురు. రాజకీయ విషయములనుగూర్చి యెన్నికలనుగూర్చి వ్రాయుచు గాంధీగారి సిద్ధాంతములను చాము వివేకించునట్లు విలిఖించిరి. సాక్షిలో 'తోబుబొమ్మలాట' వ్యాసము చదివిన వీరి జానపదవిషయవివేకిత వెల్లడియగును.

పానుగంటిపంతులుగారు శబ్దవైచిత్రి వలచినకవి. ఆంధ్రవచన రచనలో వీరిొకత్రొత్తదారి త్రొక్కిరి. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు గద్యతిక్కనయేగాని యావిషయము వేటు. చిలకమర్తికవి పెద్దనవలారచయితేగాని యదియునువేటే. పానుగంటివారి రచన మతియొక విలక్షణమైనది. వీరు వ్యావహారికమునకు దగ్గఱగనుండు గ్రాంథికము వ్రాయుదురు. ప్రతిపదము పరిహాసగర్భితము. ఆశ్లేషణ భరితము. చెప్పినదే మార్చి మార్చి బంగ్యంతరముగాఁ జెప్పుట వీరి రచనలోఁ గ్రొత్తదనము. చదివినకొలఁదిని జదువుట కుత్సాహము పుట్టించు రచనమే రచనము. అది పానుగంటికివి సొమ్ము. విషయము గప్పిపుచ్చకుండ, విసుగుపుట్టినకుండ వేలకొలఁది నిదర్శనములఁ జూపుచు వ్రాయుటలోఁ బానుగంటి వారిదే పైచెయ్యి. పాతకున కొకవిధమైన యుత్సాహము చిత్త సంస్కృతి యావేశము గలిగింపఁజేయుట కీయన రచన యక్కఱైనది.

వీరికిఁ బాశ్చాత్య వాఙ్మయమునఁ గూలంకషమైన ప్రజ్ఞ. పంతులుగారు, భాషలోనేగాక వ్యవహారమునఁగూడ దిట్టమైనప్రజ్ఞకలవారు. గొంత కాలము 'అనెగొంది' యాస్థానమునఁ, గొన్నినాళ్లు ఉర్దూము ప్రభుత్వమునఁ, గొంతకాలము లక్ష్మీనరసాపురము సంస్థానమున మంత్రిగా పనిచేసిరి. తరువాతఁ బీఠికాపురసంస్థానప్రభువులు వీరి వైదుష్యమున కానందించి చివరివఱకు నెలకు 116 రూప్యముల నిచ్చుచు నన్నానించిరి. పాశ్చాత్యభాషాప్రవీణులయ్యు నాంధ్రభాషానేన యమూల్యముగా నొనరించి తరించిన పండితు లీయన. అనుకరణము లీయన యామోదింపలేదు. అనువాదములు గావింపలేదు. 'ఆంధ్ర' ని మఱవలేదు. వీరు తీసికొనిన గాథలు పౌరాణికములు. కావ్యచిత్రణములు మాత్రము నవీనములు. వ్యాసములలోనేకాదు నాటకములలోనే కాదు హాస్యమునకుఁ బ్రాధాన్యము. సాక్షిలోని వ్యాసములకు హాస్యరస మతి మాత్రమైనను బ్రమాదములేదు. కాని వీరి కొన్ని నాటకములలోని హాస్యము ప్రధానరసతిరోధానము చేయుచు సత్యధికమైనది.

శ్రీలక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారి నాటకములలోని పద్యములు బండివానినుండి పండితునివఱకుఁ బాదుకొని యానందించుచుందురు. నాటకరచనకంటె సాక్షి వ్యాసములతోఁ బానుగంటివారికి గొప్పపేరు వచ్చినది. సాక్షి వ్యాసములకంటె నాటకరచనలో నరసింహరావు పంతులుగారిని రసవిదు లెల్ల మెచ్చుకొనిరి. పానుగంటివారి నాటకములకు కూచి నరసింహముగారు 'నాంది' వ్రాయుట యొక యాచారము. పంతులుగా రాంగ్లకవిశేఖరుడగు 'షేక్స్పియరు' వ్రాసిన యన్ని నాటకములు వ్రాయవలె నని సంకల్పించి యొకటిరెం డించు మించులోఁ జేమ సంకల్పము పూరించుకొనిరి. వానిలో నయిదాఱు 'నాటకములకు నఖండప్రశంస వచ్చినది.' 'రాధాకృష్ణ' వీరి నాటకములలో నాయక పాత్రము. దానియందు వీరి కవిత్వ పండినది.

మొఱుగుగుండలముల మిసమిసల్ గండభా
 గములపై నట్టిట్టు గంతులిడఁగ
 రంగారుకటినుండి బంగారుపుట్లంబు
 చిఱుబొజ్జనుండి కొంచెముగజాఱఁ
 బవనపూరణమున జవుజవ్వుమని లేత
 బుగ్గలు బూరెలై పూగటిల్ల
 నిగనిగల్ గల గుజ్జసిగ నున్న శిఖిపించ
 మొయ్యారమునఁ దలయూపుదుండ

నుత్త మోత్త మజన్మమై యొప్పుమురళి
 నధరమున మోపి జలుజల్లుమనఁగ జగతి
 గానమును జేయుకల్యాణకాంతు లొలుకు
 నీదువదనంబు జూపింపు నీరజాక్ష !

ఈపద్యమునఁ గవికి వేణుగానలోలుని విశ్వరూప మగపట్టినది. ఈ నాటక
 కర్తకు గోపాలబాలుని మురళీరవముపై నభిమానము. ఒక్కచో రాధ
 కృష్ణు నిట్లు ప్రార్థించినది.

సరసనంగీత మాధురీ సాధురీతి
 నింక నొకసారి మురళి వాయింపుమయ్య
 త్వన్ముఖామృతపూరంబు ద్రావుదాన
 ఘనఘనాంబువు చాతక కాంతవోలె.

సుమధురము నుప్రసన్నము నగుభావలో నాటకపద్యములు వ్రాయు
 నేర్పు పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారాయనికే చెల్లినది. తరువాత చిల
 కమర్తి లక్ష్మీనరసింహారాయనికే తగినది. అన్యుల కాశైలి యనహజము.
 వీరి నాటకములలోని సంభాషణములు సన్నివేశములు చాల సరసముగ
 నుండును. ఒక్కొక్కవిషయముద్రేకముతో రచింతురు. అట్టి సందర్భ
 ములయందు కొంత విరసముగనుండుటయుఁ దటస్థించును. పానుగంటి
 కవి నీనములు విశేషించి గీతములువ్రాయుచుండును. ఆగీతములు వచ
 నమువలె నడచుట వీరి కభిమతము. ప్రతిపద్యమున నుపమాన ముండి

తీరును. ఆయువములలోను నీచాధికభేదములు పాటించని యువములు. అందులకే వీరి పద్యములు పండితసామరరంజకములు. ఒక్కొక్కచో వీరి హాస్యరసము వట్టోడి పరిహాసాస్పద మగుచుండుటయుఁ గలదు. రాను రాను సాక్షి వ్యాసములలో నీగుణము మనకుఁ గనుపించును. కల్యాణ రాఘవము, పట్టభంగరాఘవము, వనవాసరాఘవము, విజయరాఘవము, రాధాకృష్ణ, సారంగధర, సరోజిని, నర్మదాపురుషుతీయము, విప్రనారాయణ ఇత్యాదులు పౌరాణికములు. ప్రచండచాణక్యము, చూడామణి ఇత్యాదులు చారిత్రకములు. కోకిల, సరస్వతి, వృద్ధవివాహము, మాలతీమాల, రాతిస్తంభము ఇత్యాదులు కల్పితములు. వీరి 'కంఠాభరణము' నాటక వాగ్దేవతకుఁ గంఠాభరణము. వీరికి బౌద్ధవాఙ్మయమునఁ గలయభిరుచికి 'బుద్ధబోధనుధ' నాటకమే సాక్షి.

పానుగంటికవి చాటూక్తి చతురుఁడు. 1922 లో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషదేకాదశ వార్షికోత్సవసభకు వీరి నగ్రాసనాధిపతులుగా నెన్నుకొనిరి. అపుడు వా రుపన్యాసారంభమున నిటులుచెప్పిరి.

“.....నేనుపండితుఁడనుగానని యీ యూరివా రెఱుఁగుదురు. పైగ్రామములవా రెఱుఁగుదురు. సాహిత్యహీనతలో జగమెఱిగిన వాఁడను గాని సాధారణుఁడను గాను. ఇట్టివన్నఁ బరిషత్తువా రేల యెన్నుకొనవలయునో నాకుఁదెలియదు. తెలిసిన విషయ మేమియో యంతకంటఁ దెలియదు. వెనుక జరిగిన పదిపరిషత్సభలకుఁ బండితుల నెన్నుకొంటిమి గదా, యీసారి యపండితు నెన్నుకొందము. ఇంతలోఁ జెడిపోవున దేమున్నదని యూహించి మార్పుకొఱకై నన్నెన్నుకొని యుందురేమో, ఎటులైన నేమి? అవిలంఘ్యమైన మహాజనులయాజ్ఞ తులనీదళము వలె శిరమున ధరించి యట నిలువఁబడితిని.....”

ఈ సంభాషణ మంతయభిప్రాయ గర్భితము! లక్ష్మీనరసింహరావు గారు 'స్వీయచరిత్ర' వనవాస రాఘవ రచనము వఱకు వ్రాసికొని రని తెలిసినది. అది తుదముట్టకుండఁగనే వారుగతించుట తెలుఁగువారి ధురదృష్టము.

నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్య

1865 - 1951

సామకాళీయద్రావిడ బ్రాహ్మణులు. చిత్తూరుమండలములోని “చితు
తని”దరినున్న నాగపూడి వీరి నివాసము. తండ్రి యజ్ఞనారాయణ
శాస్త్రి. జననము : 1865. నిర్యాణము : 1941.

కృతులు: ౧. భారతసారము ౨. భోజరాజీయము 3. కాళహస్తీశ్వర
శతకము ౪. స్తవరత్నావళి (సంస్కృతము) ౫. పారిజాతాపహరణ
పరిమళోల్లాసము ౬. భాగవత,నిర్వచనోత్తరరామాయణాది ప్రాచీన
గ్రంథముల పీఠికలు.

కుప్పుస్వామయ్యగారు విమర్శకాగ్రేసరులు. మదరాసులోని ఆనంద
ముద్రాక్షరశాలాధికారులు. వీరిచే గొప్ప సారస్వతసేవ చేయించిరి.
వారు ప్రకటించిన బాగవతము, కంకంటి పాపరాజకృతోత్తర
రామాయణము, నిర్వచనోత్తరరామాయణము మున్నగు ప్రాక్తన
గ్రంథములను బాతభేదములతో సరిచూచి ససిచేసి చక్కని
పీఠికలు వ్రాసిన మహాశయులు వీరే. ఆంగ్లవద్దతుల ననుసరించి
యాంధ్ర గ్రంథముల కుపోద్ఘాతములు రచించినవారిలో కుప్పు
స్వామయ్యగారిది యగ్రతాంబూలము. వీరి కావ్య - పురాణభూమికలు
తరువాతవారి కొరవడి దిద్దె ననుటలో నత్యుక్తిలేదు. వీరి పాండిత్య-
విమర్శకతా శక్తులను వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి, కొక్కొండవేంకట
రత్న ప్రభృతు లుగ్గడించిరి. శ్రీవీతికాపురాధీశ్వరులు వీరిని గౌరవించిరి.

కుప్పుస్వామయ్య చెన్నపురికై స్తవకళాశాలలోఁ జదివి పట్ట భద్రు
లైరి. సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యము చాలవఱకు స్వయం సంపాదితము.
నాఁడు తిరుపతి సంస్కృతకళాశాలాధ్యాపకులు పట్టిపల్లి నరకంధీరవ

శాస్త్రిగారు, కాశహస్తి సంస్థానపండితులు శతఘంటము వేంకటరంగ శాస్త్రిగారును వీరికి మిత్రులు. ఈకమ్మ యిందులకు దృష్టాంతము.

“సిరుల కిరవై, చదువులకుఁ గుదురై, యీవికిఁ దావలమై, దిట్ట తనమ్మునకు మనిపిపట్టై, నీటునగుఁ జొరై, ఓరుపునకు మేరయై, ప్రేము డికి గీమై, నాణెములకుఁ దానకమై, పొంకంబులకుఁ డెంకియై, చల్ల దనంబుల కిల్లై, మఱియు గొనమ్ముల కిమ్మై యిమ్మై గ్రాలునుఁ గతం బేనియు నాయెడం దద్దయుఁ బోరామి గారాములు నెఱపుచు వఱులు నాయనుఁగు నెయ్యనకు—శతఘంటము వేంకటరంగయ్య గారికి — ”

నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్య బి. ఏ.

పైనుదాహరింపఁబడిన యిరువురు శాస్త్రులవలనను నీయన తన సాహిత్యమునకు మెఱుఁగులు పెట్టుకొనెను. అసలు కుప్పుస్వామయ్యగారు 1918 దాఁక న్యాయవాదులై పేరు సంపాదించిరి. కాని, వారి కావృత్తి పై మనసులేదు. నిరంతరము భాషావ్యాసంగమే విహారరంగము. తిరుపతి సంస్కృతకళాశాలకు నాఁడు వీరు విచారణకర్తలుగ నుండిరి.

ఈవిమర్శకుని జీవిత మానందతుందిలమైనది. శిష్టానుష్ఠాన వరులు. శాంతహృదయులు. తెలుఁ గన్నచో నెన్నరాని యభిమానము. వీరి కుటుంబములోని వారందఱు భారత భాగవతాదుల పారామణముతోఁ గాలవ్యయము సేయుచుండువా రట. కుప్పుస్వామయ్యగారి భారత సారము, భోజరాజీయము నను వచనగ్రంథములు మధురశయ్యా బంధ ములు. “కవులకుగద్యము గీటురాయి” యని దండి పండితుని యాభాణ కము. దానికిఁ దగినట్లుగా నీయన వచనధోరణి మంచియొనుపు బెడఁ గులలో నుండెడిది. చిన్నయసూరివలె నీయనయుఁ జక్కని వచనరచయిత యని నాఁడు ప్రశంసించిరి. వ్యావహారిక వాద మీయన యామోదింప

లేదు. ఉత్తరములుకూడ నీయన సలక్షణభాషలో రచించెను. సంస్కృతమున వీరి పాండితికిఁ దారకాణగా 'స్తవరత్నావళి' నారయవచ్చును. శ్రీశృంగేరీ జగద్గురువులు - శ్రీకుంభఘోణము జగద్గురువులును వీరి గీర్వాణవాణీప్రౌఢిమమునకు మెచ్చి గౌరవించిరి. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి భారతమునకు వీరువ్రాసిన విపులభూమిక పరికింపఁదగినది. ఆనందముద్రాలయ, వావిళ్ళముద్రాలయ ప్రకటితములయిన పెక్కుకృతులు కుప్పుస్వామయ్యగారి పీఠికలతో నందగించుచున్నవి.

చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమునఁ బ్రాచ్యవిద్వద్భిరుదపరీక్ష లుండ వలయునని పోరి పెట్టించినవారిలో మొదటివాఁ డీ విమర్శకాగ్రేసరుఁడే. వీరిశిష్యులెందఱోవందలు నేడును చిత్తూరుమండలమున నుండిరనివాడుక.

ఆత్మశ్లాఘ నెఱుఁగని యీయన శిష్యులు వచ్చి "మేము తమ శిష్యుల" మని చెప్పుకొనునప్పుడు "గురోస్తుమానం వ్యాఖ్యానం శిష్యాస్తుభిన్న సంశయాః" అని యనువారని విందుము. కాశహస్తి సంస్థాన ప్రభువులగు శ్రీ దామర అక్కప్పనాయనింగారికి వీరు కొంతకాల మాంగ్లభాష గఱపిరి. ఈ నాగపూడిచంశ మందారుని "పారిజాతాపహరణ పరిమళ వ్యాఖ్య" ఆంధ్రసారస్వతమున కపూర్వభూష, వ్యాఖ్యానావతరణమున నీయన యనేక జ్ఞేయాంశములు వెలిబుచ్చిరి. ఇది వీరి పాండితికి స్ఫూరకము. అయినను, ఈ వినయవాదము వినఁదగినది.

తెలిసిన దానిని వ్రాసితిఁ

దెలిసిన వని తలఁచి వ్రాసితిం దెలియక నా

తెలియమిఁ బొలసిన నలునులఁ

దెలిపెద రని తలఁతు లెస్స తెలిసిన వారిన్.

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి

1866

శాలనాటికి పైదిక బ్రాహ్మణులు. కాళిక సగోత్రులు, అపస్తంబ నూత్రులు. తల్లి: వేంకట గుమ్మ సోమిదమ్మ. తండ్రి: వేంకట సోమ యాజి. జన్మ స్థానము: ఎర్రగుడెమునొద్ద నున్న దేవరపల్లి. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. విరచితగ్రంథముల సంఖ్య యిండు మిండుగా 200. అందలి ముద్రితగ్రంథములు కొన్ని:- ౧ బొబ్బిలియుద్ధ నాటకము, ౨ వేణీసంహారము. ౩ కలభాషిణి. ౪ రాజభక్తి. ౫ భోజ రాజ విజయము. ౬ శ్రీనాథ కవిరాజీయము (నాటకములు) ౭. గౌతమీ మహత్త్వము ౮. సత్యనారాయణోపాఖ్యానము ౯. గజానన విజయము ౧౦. శ్రీకృష్ణకవిరాజీయము ౧౧. సావిత్రి చరిత్రము [పద్యప్రబంధ ములు] ౧౨. బ్రహ్మనందము [అచ్చ తెనుగు కావ్యము] ౧౩. సంస్కృత కవి జీవితములు. ౧౪. కాళిదాస విలాసము. ౧౫. తెనాలి రామకృష్ణ చరిత్రము [వచనములు] ౧౬. శ్రీకృష్ణ మహాభారతము [అష్టాదశపర్వ ములు] ౧౭. శ్రీకృష్ణరామానుజము. ౧౮. శ్రీకృష్ణమహాభాగవతము [నేటి కముద్రితము] ౧౯. గణేశపురాణము - ఇత్యాదులు. ఈ కవిని గూర్చి విపుల విషయము తెలియుటకు అనంతపంతుల రామలింగస్వామి విరచితమైన 'శ్రీకృష్ణ కవిజీవితము' పరికింప వలయును.

అయిదాత్రేడుల యీదునం బ్రతిదినం బా భారతామ్నాయమున్ నియమం బొప్పఁ బురాణము న్వినిచి నిర్ణీద్ర ప్రబోధాప్తి మా యయగా రర్థము నెప్పి తత్కథలు లో నంటింప నెంతేనియుం బ్రియ మయ్యెంజుడి నాకు భారతముపై నిత్యానుబంధంబుగన్.

నేనాంధ్రంబునఁ గించి

నూన్యనంబుగ నూఱుకృతుల నున్నతి నొందం

గా నొనరించితి లోకము

వానిం జవిచూచి యెఱుంగు బలుకఁగ నేలం !

అని, పదునెనిమిది శర్వములతో నిండిన మహాభారతము నొక్క చేతిమీఁదుగా ననువదించి వెలువరించిన శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారివంటి భాగ్యవంతులు తెనుఁగు వారిలోఁ గంటికిఁ గనఁబడువా రరుదు. ఆశ్చర్యముపై నాశ్చర్యము మహాభారత మేకాక శ్రీమద్రామాయణము, భాగవతము కూడ శాస్త్రులుగారి చేతిమీఁద నాంధ్రీకరింపఁ బడుట. భారత భాగవత రామాయణములు మూఁడును ముచ్చటగాఁ దెనిఁగించి యచ్చువేయించి సహస్రనూస జీవితోత్సవము జరిపించు కొనియు నడుము వంచని వండితులు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు. మహా మహోపాధ్యాయులు, కళా ప్రపూర్ణులు, కవి సార్వభౌములు నగు శ్రీపాద వారి శతాధికగ్రంథ రచనము కొందఱ కామోదము కలిగింప కున్నను భారత రామాయణా ద్యాంధ్రీకరణము మాత్ర మాశ్చర్యానందములు కలిగించిన దని చెప్పవచ్చును. వీరి తెనుఁగుసేత యథా మాతృకముగా నాగినది. తొల్లిటి కవిత్రయము పరివర్తనము సేయక విడిచిన భగవద్గీతాది ఘట్టములు సైతము శాస్త్రులుగారు తూచాలు తప్పక తెనిఁగించిరి. భారతాంధ్రీకరణములో నన్నయ తిక్కనలనుమించి యాచితిని బాటించితిని శాస్త్రులుగారి విశ్వాసము. కవిత్రయభారతము నందలి యాచితి నుందరత వేతొక యాంధ్రగ్రంథముననే లేదని విమర్శకుల వ్రాతలు విమర్శనములు శాశ్వతముగా నుండవు. కృష్ణమూర్తి శాస్త్రులుగారు మహాభారత వీధిలో నొకమాట చెప్పినారు.

నన్నయ తిక్కనాది కవినాథులకన్నను మిన్నగాఁ దెలుం

గు న్నుడువంగలాడ నధికుండను నేనని కాదు, గ్రంథమం

దు న్నెరసుల్ కొంతలును వోచునటంచని కాదు వెండియుం
బన్నుట భారతేష్టతను బట్టిన చాపల మంచు నెంచుడి.

శ్రీకృష్ణమహాభారతము పేరు కవిత్రయభారతము వెనుక నుస్థిరముగా
నుండుననుటకు సందేహములేదు. భారతము వ్రాయుట మాటలతోఁ
బనికాదు. భల్లూకపుఁబట్టు పట్టవలయును. ఏదేనొక మహాోన్నత
కార్యము తలపెట్టునపు డనేకాఘాతములు తగులుచుండును. అనేకాశయ
ములు వెన్నాడుచుండును.

“ఆదరణీయసారవివిధార్థ గతిస్ఫురణముగా నాచితీపోషణము చేసి
కొనుచుఁ గవినాథులగు నన్నయాదులు మున్నే మహాభారత మను
వదించి . యాంధ్ర కవితాలోకమున ననశ్వరయశస్సు నార్జించుకొని
యుండిరి. వాగనుశాసనుడగు నన్నయభట్టారకు నంతవాఁడుకూడ భార
తాంభోనిధిని తుదముట్ట నీడలేడయ్యె. ఒక వేళ, మనమీ గ్రంథము
పూర్వసుకృత బలమునఁ బూర్తిచేసినను గవిత్రయభారతమువలె రసికా
మోదము కలిగించునో, లేదో?”

ఇత్యాది ప్రశ్నములే తద్గ్రంథరచనారంభమునఁ బొడమి కవిమనస్సును
గలచివైచుట నహజము. ఇదియననేల? ఏ మహాోద్యమమందైన నిట్టి
ప్రశ్నములేపుట్టి వ్యగ్రోత్సాహమును గొంత భగ్నమొనర్చు చుండుట
తఱచు. ఇట్టిస్థితిలో నీసంశయములు వేనిని దావీయక ధైర్యసైర్యము
లతో నక్షయదీక్షతో మహాభారత మంతయుఁ బదునై దేండ్లలో నమగ్ర
ముగా ననువదించి చరితార్థలైన కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు వజ్ర
సంకల్పులు. అరణ్యపర్వ రచనా కాలములో నీకవిరాజున కెన్నియో
యిడుమలు గలిగినవి. ద్రోణపర్వము వ్రాయుచున్నపు డిక్కవికి స్మర
ణీయమగు నొక విషాదఘట్టము.

అతికష్టంబుగ నిట్లు కాలమును ద్రోయంజాలి యున్నప్పుడున్
గృతినిర్మాణము మానకెట్లా యిరుమూడే పర్వముల్ పూర్తి చే
సితి ద్రోణంబు దొడంగి యార్జుని వధంబున్ వ్రాయుచున్నట్ల నా
నుతునించెంద 'హతోఽసిమేనుత' యటంచున్ ఫల్గునుండేడిచెన్.

అది తెలిచించు నామమునం దొకసందియ మావహిల్లె న
య్యదనున నానుతా! యనక హనుతయంచుఁ దెలుంగునేయఁగా
మొదలిడినాడ; నానుతుఁడు పొంత వసింపఁగరాఁగ, నిప్పుడి
ప్పదనున నుండకంచు నెడఁబావుదు నైన దిగు ల్మదిం బడెన్.

ఈసంశయముతో గ్రంథము రచించుచుండ దైనవశమున నీభారత
కవి కుమారరత్నము 'సుదర్శనసుధి' యనునతఁడు స్వర్గతుండయ్యెను.
ధైర్యశాలి యగు కవిరాజు గర్భశోకము డిగ్గదావి భారతము
సాంతము రచించెను.

శ్రీకృష్ణ మహాభారతమునకు రాజరాజ నరేంద్రుఁడు ముక్త్యాల
సంస్థాన ప్రభువు శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి చంద్రమాళేశ్వర ప్రసాదరావు.
పాలకొల్లు వాస్తవ్యులు, వణిగ్వరులు నగు శ్రీరేపాక సత్యనారాయణ
మూర్తి, శ్రీ చుండూరి నారాయణరావుగారలు భీష్మద్రోణపర్వములు,
కర్ణశల్య సౌప్తిక స్త్రీపర్వములు మాత్రము కృతినొంది స్వర్ణాభిషేకముచే
గవిరాజును గౌరవించిరి. సంస్కృత మహాభారతము నన్నయభట్టార
కాద్యాంధ్ర మహాకవిత్ర యాంధ్రీకృతమైన పిమ్మట మరల దానిని పద్య
రూపముగ ననువదించి సాహసించి పరిపూర్ణముగాఁ గృతార్థులై నవారు
వీ రొక్కరే. ఆంధ్రవ్యాసులని కొండాడఁ బడిన ఆకొండి వ్యాసమూర్తి
శాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రమహాభారత నవనీత' నును పేరితోఁ బదుమూఁడు
పర్వము లనువదించిరి. అం దాదిపర్వము మాత్ర మిటీవల నచ్చునకు వచ్చి
నది. శ్రీ తాడూరి లక్ష్మీనరసింహకవి భారతాంధ్రీకరణమునకు దొరకొని

విరాటోద్యోగములు మాత్రము రచించిరి. అది నేటి కచ్చుకాలేదు. మతుకుమల్లి నృసింహకవి పితామహుఁడు మాధవకవి 'అభినవభారత' మనుపేర భారత మాంధ్రీకరించె ననియు, నం దాదిపంచకము మిగిలి తక్కినది తాడిపత్రి గ్రామములోఁ దగులఁబడిన దనియుఁ దెలియు చున్నది. కవిత్రయభారతముతిరునాథ శ్రీకృష్ణభారతమే సంపూర్ణముగా రచింపఁబడి సమగ్రముగా ముద్రణమునకు వచ్చినది. నన్నయభట్టార కుఁడు గంటముపట్టి భారతరచనకుఁ గడఁగిన రాజమహేంద్రవరముననే కవిరాజు కలముపట్టి మహాభారతము పూర్తిచేయుట మెచ్చుకొనఁ దగి నది. శాస్త్రిగారి షష్టిపూర్తితో పాటు భారతరచనా పూర్తియు నగుట మఱియు మెచ్చుకొందగినది. ప్రాచీనభారతముతో శ్రీకృష్ణ భారతము కూడ రసికరంజన మొనరించుఁగాక ! కృష్ణభారతః విత యిటులు జాలు వాటుచుండును.

ధృతరాష్ట్రుఁడు భీష్మపతనమునకు దుఃఖించు ఘట్టములోనివి :

చ. కురు వృషభుండు భీష్ముఁ డెటుకూలెనొ నేలకు నాశిఖండిచే
శరములచే హతుండయి విసంజ్ఞతనెల్లు వహించెనో నుతుల్
దొరనటు కోలుపోయి యెటు శోత్రీలుచుండిరో నీనుడు ల్విసం
గరము మదీయమానసము గంపమునొందెడు నార్తిఁగుండెడున్.

ఉ. ఎవ్వరతండు పాండవుల కేడ్తఱఁజూపుచుఁ దద్బలంబులం
ద్రెవ్వఁగనేయ నేగుతఱి ధీరతతో మునువోవఁ జాలిరో
యెవ్వరు వెంబడింజనిరో యెవ్వరు వానికిఁ దోడుసూపిరో
యెవ్వరు వానిగ్రవ్వుకొని యెప్పుడునుండిరో చెప్ప నంజయా!

ఉ. వేడెవెలుంగు చీడలుల వేయికరంబుల నూడ్చిపుచ్చున
ట్లాడ కతండు శాత్రుల యుబ్బరమెల్ల నడంచెచుచో

నేడు సమర్థుడై యెదుర నేయఁగ నుండెనొ పాండవేయు లే
పోడిమిఁ దాత కట్టివని పుట్టఁగఁజేసిరొ ముట్టఁజెప్పవే!

మ. పదినాభుల్ పడవాలుగా నిలిచి చాపంబూని కోవంబునం
బదులున్నాఁడులు వేలుకోల లొకటంబొటం బ్రయోగించుచుం
గదనంబుం బొనరించి శత్రుసమితింగారించి కారించి యా
సదినూనుండు ప్రశాంతుడయ్యె నకటా నా భాగ్యదోషంబునన్.

క. కాలాగ్నివోలెఁ బగఱం

దూలించుచుఁ గాల్చిపుచ్చి దుర మొనరించెన్

గాలికివిడిగిన మాన్వలెఁ

గూలెనఁటే నేల కతఁడు కుంతితబలుఁడై.

వీరి కవితలోఁ దెలుఁగు పదములపాలు హెచ్చు. భావమున కంత
గంభీరిమ లేకపోయినను, పద్యరచనములో మంచి ధారాశత గల తీరు
కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారికి నిసర్గజమైనది. కూర్చున్నచాఁడు కూర్చు
న్నటు లుండి లక్షలు పద్యములు రచించిన యీ కవిరాజు పట్టుదల
తెలుఁగు కవుల కొకయొరవడి.

మొదటినుండియు శాస్త్రిగారికి శ్రీనాథునిపై నభిమానము మొండు.
కవితారీతిలో శ్రీనాథునకు వీరికి నంతోయంతరము. కొంతవఱకు శ్రీనా
థుని జీవితముతో వీరిజీవితమున కున్న పోలిక నీపద్యము వెల్లడించుచున్నది.

గాతమీ మాహాత్మ్యకర్త కంతముఁజుట్టు

కొని యుండెనేగదా ఋణము చిలువ

కవిమిత్తు) మేనెల్లఁ జివికించెనేగదా

యవ్వలవారి వాక్యాయుధములు

శ్రౌతి మాన్యక్షేత్ర సమితి కొదువఁబెట్టఁ

బడఁగదా వృషల సంభవునియొద్ద

అష్టశతావధా నాథ్యున కిప్పుడు

చేరియున్నదిగదా నీరసంబు

పేటలంకల పాట లీపాటుదెచ్చె

మాల పురువులపాలయ్యె మఱిపోగాకు

అప్పు ముప్పదివేల రూప్యంబులింక

నెట్లుదీర్చెడు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి.

ద్వితీయశ్రీనాథుడని శాస్త్రులుగారిని కొందరు ప్రశంసించుదురు. కవి రాజ కవిసార్వభౌమాది బిరుదములు తాల్చుట, కనకాభిషేకముఁ బడయుట యివి యిందులకుఁ దార్కాణములు. అతనివలె నీతడు లంకవ్యవసాయము చేసి యుప్పులపాలాయెను. పయిపద్య మానందరభములోనిది. జీవితములో నిన్ని సన్మానములుచేయించుకొన్న కృష్ణమూర్తి శాస్త్రుగారు రెండవ శ్రీనాథుడే యనుటలో సంశయములేదు.

1933 లో రాజమహేంద్రవరమున గౌతమీ గ్రంథాలయమునందు వీరికి జరిగిన గండపెండెరపుఁగాన్కయు, నాటి సభామహోత్సవము తెలుఁగుచరిత్రములో నద్భుతమైన ప్రకరణములు. ఆసభకు యాజమాన్యము వహించిన శతావధాని చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రుగారు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రు డాకాలున గండపెండెరము నిండు పరివత్తులోఁ దొడిగి తమ సహృదయతను వెల్లడించుకొనిరి. వేంకట శాస్త్రుగారివంటి శిష్యుఁడుండుట శ్రీపాద కవికి దర్శకారణము. ఈ గురుశిష్యుల వాగ్వాదములు కొంతకాలమునకు దేశము మఱచిపోవును. ఇక మఱచిపోజాలనిది వారి శైష్యపాథ్యాయిక. గండపెండెరము తొడిగించుకొన్ననాటి సభలో శ్రీపాద కవిరాజు చెప్పిన యీ పద్యము మహోదారమైనది.

శా. నాకిరిచ్చిన గండపెండెరమిలన్ నాస్వత్వ మేనాటికిం

గాకుండు నిన్మడచ ప్రాణములతోఁ గన్పట్టునందాఁక నా

డాకాల నిల్వసిల్లు నెట్టుచెడకుండన్, దీని నాంధ్రావనీ
ప్రాకామ్యంబగు 'యానివర్సిటీ' వహింపజెల్లు స్వత్వంబుగన్.

ప్రాచీనకాలమునఁ బెద్దనాది కవిపితామహులు పడసిన యిట్టి మహా
మహిత సన్మానము లిపు డీకవిరాజు పొందుట యానందవిషయము.
మఱియు నీయన స్వదేశసంస్థానములలోఁ గొన్నింట శతాష్టావధాన
ములు ప్రదర్శించి సన్మానితులైరి. బంగళా రాజధానిలో 'మయూర
భంజి' (మకారోబంజి) పట్టణమునకుఁ బోయి యా సంస్థానాధీశుని మ్రోల
సంస్కృతమున శతావధానము చేసి బహుళాకారము నందినటులు వారి
చరిత్ర చెప్పుచున్నది. శాస్త్రులుగా రాయా సందర్భములలోఁ జెప్పిన
సమస్యా పూరణములు, చాటువులు స్మరింపఁదగియున్నవి.

అవ్వతాతా, డంకానగారా, రారా పోరా, మేనా సవారీ అను
మాటలు వచ్చునటులుగా, ఊర్వశి యర్జునుంగోరి యతఁడు తనకు
వశుఁడు గామింజేసి పడిన విరహమునుగూర్చి వ్రాయుమనఁగా శాస్త్రులుగా
రిటులు వ్రాసిరి.

శా. ఆ పాకారి కుమారుఁడట్లు విభవం బవ్వారిగారాఁగ, రా
రాపోరా యను నందడిం బడు సుధర్మంజూచి నే నవ్వతా
తా పాల్కూల వరింప కేగెనను వాఁ డంకానగారా కహః
మీపాలం బడితింజెలున్ మనుపరే మేనా సవారించితిన్.

“వడ్డాణ మలంకరించె వనితకుచములన్” — కుళీరకుహరే కరీ
పరిలునాతి పంచాననమ్” ఈసంస్కృతాంధ్ర సమన్యలకు కృష్ణమూర్తి
శాస్త్రిగారి పూరణము లుదాహరణీయములు.

క. వడ్డకులు పోరునో భూ

రాడ్డమ్మున నుడువనేఁగు రభసమ్మున నౌ

నడ్డాకఁదెగుడు మెడఁగొను

వడ్డాణ మలంకరించె వనితకుచములన్.

శ్లో. అవలో మధువసంచయః కవికులాధినాథం స నా

పదప్రచర ఉత్పతన్ హరిగతావధానస్థితమ్,

కరోతి యది చేత్తిరస్కృతి మిహాఘయుక్తే క తా

కుశీరకుహారే కరీ పరిలునాతి పంచాననమ్

బాలాత్రిపురనుందరీ దేవతోపాసకుఁడగుటచే నీకవివరుఁడన్నమాట విధిగా జరిగెడిదని కొన్నాళ్ళక్రిందటివాడుక. అదియటులుండ, శ్రీ శాస్త్రులు గారు పత్రికాసంపాదకతచేఁ గొంతకీర్తి సంపాదించుకొనిరి. 'కళావతి' యను ముద్రణాలయమును మదరాసులో నెలకొలిపి పిమ్మట దానిని రాజమహేంద్రవరమునకు మార్చి యవిచ్చిన్నముగా దానిని పదియేండ్లు నడపిరి. 'గౌతమి' యను తెలుఁగుమాసపత్రిక 1908 లో నారంభించిరి. అది యొకయేడు నడచి యాఁగిపోయినది. వీరి వజ్రాయుధము, మానవ సేవ, వందేమాతరం అను పత్రికలు నాఁడు మంచి ప్రచారములోనికి వచ్చినవి.

ఈతీరునఁ బత్రికాసంపాదకులై, శతాధిక గ్రంథరచయితలై, భారత బాగవత రామాయణాంధీకర్తలై, కవి రాజులై, కవిసార్వభౌములై, కళాప్రపూర్ణులై, మహామహోపాధ్యాయులై, ఆంధ్రవ్యాసులై, కన కాభిషిక్తులై, పూర్ణపురుషాయుషజీవులై విరాజిల్లుచున్న కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి సమగ్రజీవితము వ్రాసినచో మఱియొక మహాభారతము.

కూచి నరసింహము

1866-1940

తల్లి: పుల్లమాంబ. తండ్రి: వెంకటాద్రియ్య. జన్మస్థానము కుంచెన
పల్లి (కృష్ణాజిల్లా). నివాసము: పితాపురము. జననము 17-10-1866సం.
నిధనము 7-10-1940 సం. గ్రంథములు: రూపలత, తనవాసి, గౌరాంగ
చరిత్ర (2 భా) తెలుగుకానుతమాషా, అగ్నేయాశుగములు, గ్రాంథిక
భాష గ్రామ్యభాష. రామకృష్ణ పరమహంస చరిత్ర. ఆత్మనివేదనము,
నానావిషయక విరచనములు. వివేకానందస్వామి పారాజికోపన్యాస
చతుష్కము, భీమప్రహ్లాద ప్రహసనము, ఆదర్శ సుఖజీవనము -
ఇత్యాదులు.

రాత్రి పదిగంటలవేళ సాలువఁ గప్పికొని చేతికట్టి పుచ్చుకొని మెల్ల
మెల్లఁగ విద్యార్థులు చదువుకొనుగదులకడకు వచ్చి యెవరు చదువు
చుండిరో, ఎవరు చదువుటలేదో బారెఁదుదూరమున నుండి పరిశీలించి,
మరునాఁడు పాఠశాలకు వచ్చినపుడు విద్యార్థుల నొక్కొక్కరిని పిలిచి
“నాయనా! రాత్రి నీ వెన్ని పొగచుట్టలు తగులబెట్టితివి” అని చమ
త్కార గర్భముగ నడుగుచు, మొగమువాచునట్లు చీవాట్లు పెట్టు
చుండువారఁట కూచి నరసింహము వంతులుగారు. ఉపాధ్యాయులలో
నింత చండశాసనుఁ డుండఁడని వారి శిష్యులవలన వినికి. ఆయన యన
పత్న్యఁడు. శిష్యసంతానమే వారి సంతానము. విద్యార్థుల పురోఽభి
వృద్ధికి, వారి విజ్ఞానాభివృద్ధికి బంతులుగారనేకవిధములఁ బరిశ్రమించెడి
వారు. సయముననో భయముననో విద్యార్థుల నుద్ధరించుటయే ప్రధా
నాశయముగఁ బెట్టుకొనినారు. వీరు పెద్ద తరగతివారికంటెఁ జిన్నతర
గతివారికే యెక్కువశ్రద్ధ తీసుకొని పాఠము చెప్పుచుండువారు. పునాది
ద్దిట్టముగ నుండినఁగాని గోడ నిలఁబడ దని వీ రెఱుఁగుదురు. పితాపు
రోన్నత పాఠశాలను బ్రశంసించుచు 1907 లోఁ జెన్నపుర పరీక్షా

శాఖాధికారులు యోగ్యతాపత్ర మొసంగిరన్న సంగతి తెలుగువారికి
రింకను మఱచియుండరు. మన నరసింహము పంతులుగారి ప్రధానోపా
ధ్యాయత్వమే యీ పాఠశాల కీ గౌరవముఁ జెచ్చినది. పంతులుగారు
పనిచేయుచున్నపుడు మెట్రిక్యులేషన్ లో నూటికి నడునది డెబ్బదివఱకు
ను తీర్తుల సంఖ్య పెరిగినది. పంతులుగారు విద్యార్థులను బై తరగతిలోనికిఁ
బంపుట కెంతకార్యశ్రమ కనఁబడిచెడివారో, దానికిఁ బదిరెట్లు తీర్పు
లను జేయుటలోఁ గారుణ్యము కనఁబడిచెడివారు. వీరికి శిష్యులయం
డెట్టి యాదరమో, వీరిపై వీరి శిష్యుల కట్టి భక్తి గౌరవములు, వీరి
శిష్యులు నేడు మహాపదవులలో నుండి గౌరవింపఁబడుచున్నారు.

1938 లో నొకమారు పంతులుగారికిఁ గొప్ప జబ్బుచేసినది. అది
తెలిసికొని కాకినాడనుండి ముగ్గురు శిష్యులు రాత్రికి రాత్రి బయలు
దేటి వచ్చి వీరి చేతిలో నూలురూపాయలు పెట్టి 'తమ రివి స్వీకరింపక
తప్పదు. మాప్రార్థనము విని నిఘంటుకార్యాలయములో నింకఁ బని
చేయవలదు. నిరంతర భాషావ్యాసంగమే మీ యనారోగ్యమునకు
హేతువు' అని చెప్పి వెళ్ళిపోయిరట. శిష్యప్రేమ యిట్టిదని పంతులు
గారు మాటలవరుసలో నీవిషయము చెప్పిరి.

ఎలమంచిలి, నూజివీడు, నరసాపురము పాఠశాలలలోఁ బ్రధానో
పాధ్యాయులుగా నుండి పితాపురాంగ్లపాఠశాలకు వచ్చి యచటఁ బెక్కు
వత్సరములు పనిచేసిరి. 1920 లో శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు
కార్యాలయమున బండితులుగాఁ బ్రవేశించిరి. వార్ధకదశచే నదియు నిర్వ
హింపలేక 1938 లో మానివైచిరి. నిఘంటుకార్యాలయమున వీరు
చేసినకృషి యమూల్యమైనది.

పితాపురాధీశ్వరులు గంగాధర రామారావుగారు పంతులుగారి
వద్దకు వచ్చి వీరి యభ్యుదయమునకు సర్వధా తోడ్పడిరి. 1888 లో

బి. ఎ. ప్రథమశ్రేణి ను తీర్చుకొని. నరసింహము పంతులుగారి వంటి శ్రీరామభక్తుని మఱియొకని మనము చూడము. ఆయన గ్రంథము లన్నియు రామాంకితములే చేసెను. పంతులుగారి యభిమానవిషయము జేదాంతము. కళాశాలలో వీరి గురువులు కందుకూరి వీరేశలింగముగారు, మెట్కాఫ్ దొరగారు. విలియమ్స్ పిళ్ల మున్నగువారు. కవితాగురువులు వీరేశలింగ కవిగారేయట. ఈ సంగతి పంతులుగారు తమ 'రామకృష్ణ పరమహంస చరిత్రము' న సెట్టులు చెప్పినారు.

అందఱును నన్ను నరసింహ మండ్రు; కవిత్వ
యందు నానక్తిఁ బుట్టించినట్టి గురుఁడు
కందుకూరి వీరేశలింగ కవిమాళి
స్థితిగతులు నీకు విన్నవించితిని రామ !

వీరేశలింగము పంతులుగా రొకనాఁడు బడిలో “ఆటవెలఁది” లక్షణము విద్యార్థులకు చెప్పి నల్లబల్లమీఁద నీరెండుచరణములును వ్రాసి యెవరైన నిది పూరింపఁగలిగినఁ బూరింపుఁ డనిరట.

ఆటవెలఁది మీర లారసి చేయుఁడి
చేయకున్న మీకు సిగ్గుపాటు
దీనిని మన పంతులుగా రిటులు పూర్తిచేసిరి.
సిగ్గు లేన్నియున్నఁ జెదరిపోవునుగద
ఆటవెలఁది పొంత నార్యులార !

చూచితిరా, పూరణములోని చాతుర్యము ! పువ్వుపుట్టినతోడనే దాని పరిమళమునుబట్టి యిది యీ జాతివు వ్వని కనిపెట్టవచ్చును.

వీతికాపుర సంస్థానాశ్రయణము పంతులుగారికిఁ గవులలోఁ బెద్ద పేరు తెచ్చినది. వీరు వ్రాసిన గ్రంథములు చాలఁ బాఠ్యములుగా నిర్ణయింపఁ బడినవి. 1904 లో శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస చరిత్రము పద్యకావ్య

ముగ నావిష్కరించిరి. ఈ కబ్బిమునఁ గవిత్వమునుగూర్చిన తమ యభి
ప్రాయము నిటులు వెల్లడించికొనిరి.

మాణిక్యమకటంబు మాళిపైఁ దూకింప

రాజ్యంబునేలేడు రాజుకంటె

లలితలావణ్య విలాసిని వక్షోజ

పరిరంభ సౌఖ్యానుభవునికంటె

సతతంబు నానంద సౌగాంధ్యోద్యోగ

భర్మహర్మ్యస్థ సంపన్నుకంటె

ధనపయోరూప సంతానాది భాగ్యాలి

దనియ సంతృప్తుడౌ ధన్యుకంటె

మధురమృదువాక్యసంపద మనసుగరఁచు

కవిత యబ్బిన కవియె యెక్కువయటంచు

నెంచెదరుగానఁ దత్పుఖ మెంతనుఖమె

స్వానుభవమునఁ గనుఁగొనఁ బూనవలదె.

శిశిరకుమారఘోష ఆంగ్లములో రచించిన దానినిబట్టి 'గౌరాంగచరి
త్రము' పద్యకావ్యముగఁ బంతులుగాదు సంతరించిరి. పద్యకావ్యముగ
గాక 'వనవాసి' 'రూపలత' మున్నగు నాటకములు వచనకృతులుగా
బెక్కులురచియించిరి. మొత్తము వీరికృతులలో నాంగ్లానుకరణములనా
లెక్కువయనవచ్చును. ఈయన గ్రాంథికభాషా ప్రియుఁడు.

ఇన్ని చూచియే కూచి నరసింహమును, పానుగంటి లక్ష్మీరాజు
సింహారావును, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహమును గలిపి 'సింహాత్రయ
ముని వ్యవహరించిరి. ఈ సింహాత్రయమును వీరికాపుర నమ్మనము
భరించినది.

చీలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము

1867-1946

ఆరామ ద్రావిడకాళీయులు. కాశ్యపసగోత్రులు. ఆశ్వలాయన
నూత్రులు. తల్లి: రత్నమ్మ. తండ్రి: జెంకయ్య. జన్మస్థానము : ఖండవల్లి.
నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. జననము : 26-9-1867 సం.
(ప్రభవ సం॥ భాద్రపద బ॥ చతుర్దశిరాత్రి) - నిర్యాణము : 1946జూన్
17 వ తేదీ. కవికర్తృశిగ్రంథములు మొత్తము సంఖ్య 90. రఘుకులచరిత్ర,
స్వప్నవాసవదత్తము, సౌందర్యతిలక, హేమలత, భారతకథామంజరి,
సర్వకాస్తోత్ర సంగ్రహము, కృష్ణజేణి, సుధాశరచ్చంద్రము, అహల్య
బాయి, ప్రసన్నయాదవనాటకము, పారిజాతాపహరణము, పార్వతీనాట
కము, మణిమంజరి, సువర్ణగుప్తఁడు, నానకుచరిత్ర, నందనచరిత్ర, కర్పూర
మంజరి, వినోదములు, వాల్మీకిరామాయణసంగ్రహము, గయోపాఖ్యా
నము, గణపతి, ప్రచ్ఛన్నపాండవము, గ్రీకుపురాణకథలు, మహాపురుషుల
జీవితములు, మధ్యమవ్యాయోగము, వేమనకవి, రామచంద్రవిజయము,
రాజా రామమోహనరాయ, రాజారత్నము, రాజాస్థానకథావళి,
నీయచరిత్రము, ఇత్యాదులు.

గయోపాఖ్యానము తెలుగులో బహుశానామోదము బడసిన నాటక
రాజము. ఆంధ్రుల కీనాటకముపై నసాధారణాదరము కల దనుట కది
నేటికి లక్షపైఁ బాతిక వేలప్రతు లమ్మునుపడియుండుటయే తార్కాణ.
రంగస్థలములపై రక్తిశిట్టునాటకములలో నిది మొట్టమొదటిది. గయో
పాఖ్యానము చీలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవిగారు తమ యిరువది రెండవ
యేట రచించిరి. ఈనాటక మే కవిగారిని మహాకీర్తినంపన్నులను గావించి
నది. శ్రీకృష్ణుని సందేశముగొని యక్రూరుఁ డర్జునునితో “నీతో
ముఖ్యముగా నీబావ చెప్పుమన్న సందేశము వినుము” అని యిట్లు
చెప్పెను.

ప్రాతఃచుట్టాల మని నొక్కి పలుకు మనియె
 నొరులకై పగఁబూనుట యొప్పు దనియెఁ
 బడుచుఁదనపుబింకమ్ములు విడుపు మనియెఁ
 దలకు మీఱినపని చేయఁదగని దనియె.

దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరముగా యుధిష్ఠిరుఁడు 'నీ నభినగర్భుని గన్న
 నారాయణుఁడు తాను బాంధవుండగుట మా భాగ్య మనుము...
 గయునిక్షమియించి పార్థుని గావు మనుము.' అని వచించెను. ఆనమయ
 మున నర్జునుఁడుకూడ బావ కిట్లు ప్రత్యుత్తర మంపెను.

“అతిరాగంబు సుభద్రపైఁ బొడసు నన్యస్తాన్యకామస్థితి
 మతి యొక్కింతయుఁ బ్రాజ్యరాజ్యపదవిన్యస్తంబుగాకుండ నే
 యతిగానుండినవేళలం బిలిచి నయ్యంబాట నన్ సోదరీ
 పతిఁగాఁ జేసిననాఁటి మేటికృప నాపైఁ జూపవే శ్రీహరీ!

ప్రాణంబులు మాయధీనము చేసిన విపన్నుని బగతున కొప్పగించి శరణా
 గతత్రాణ బిరుదాంకమగు భరతవంశయునకుఁ గళంకము తేజాల నని
 మనవిచేయుము.” ఈగద్యపద్యముల సొగసు పరికించితిరా?

సుభద్ర యర్జునుని గావును శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పినది, అప్పు డతఁడు
 రోషావిష్టుడై జెల్లెలితో “ఔను, తప్పు నీమగనిది కాదు. నాదే-

నీనాథునకు నేను మేనమఱిందినై

యుదయంబు నొందుట యొక్కతప్పు

అన్నయానతిఁ ద్రోసి యామహాత్మునకు ని

న్నద్యాహ మొనరించు టొక్కతప్పు

జిన్ననాటనుగోలఁ జెలిమిమై వారికి

పువకారము లు చేయు టొక్కతప్పు

గర్వితమతి వారు గావించుదౌష్ట్యంబు

నొప్పికించుట యొక్కతప్పు

ఒప్పులే మేము చేయుట యొక్కతప్పు

తప్పు చేయకయుంటయే గొప్పతప్పు

అన్నితప్పులు మాయందే యున్న వబల !

తలఁచి చూడఁ బౌధునియందుఁ దప్పుగలదె ?”

అనెను. ద్రాక్షాపాశముతో, సుప్రసన్నశైలితో, సుమధురముగా నాటకపద్యములు నడపించుటగో లక్ష్మీనరసింహముగారిది గొప్పశక్తి. గయోపాఖ్యానమున కృష్ణార్జునుల క్రోధసంభాషణము చదువఁదగినది. ‘సీ. నీచముచ్చము నాక రాచపాడి దొఱంగి బిడియ మించుక లేక బిచ్చ మెత్తి...మీ ననఁగోదరులకు సాటి మీరె నుమ్ము.’ అని కృష్ణుఁ డధిక్షేపించెను. ‘సీ. అల్లుఁడారమ్మని యాదరమ్మునఁ బిల్వఁబువు మామనుబట్టి చంపఁగలమి !’ ఇత్యాదిగా నర్జునుఁ డాక్షేపించెను. ధీరోదాత్తులగు కృష్ణార్జునుల సంభాషణము పాద్మమీతీయున్నను గయోపాఖ్యానము సముచితవర్ణనాకరమై మనోహరముగ నున్నది. కనుకనే తెలుఁగున నీనాటక మింత ప్రశస్తి కెక్కినది.

లక్ష్మీనరసింహాశవిగారు నాటకరచనలో నెట్టిదిట్టలో నవలారచనలో నంతకంటె నధికులు. వీరు కందుకూరి వీరేశలింగకవివలె నాంగ్లేయ గ్రంథానుసారముగఁ గాక చాల భాగము స్వతంత్రముగా నవలలు రచించిరి. వీరి చరిత్రాత్మకకథలలో కర్పూరమంజరి, కల్పితకథలలో గణపతియు నుత్తమస్థానము నలంకరింపఁదగిన రచనలు. కథనచాతుర్యము, కథాసృష్టి, రసపుష్టి గల గద్యరచనమున వీరు సిద్ధహస్తులు. లక్ష్మీనరసింహాశవి హాస్యరసాదరము కలవాఁడు. వీరేశలింగముగారి హాస్యరచనయు, పానుగంటికవి హాస్యరచనయు కొంచెము మోటుమార్గమున

నడచినవి. చిలకమర్తికవి దట్టిదికాదు. మార్దవము తప్పని హాస్యముతో నీలక్ష్మీనరసింహకవి యెనుబదిమూడు ప్రహసనములు వ్రాసి ప్రకటించెను. జయంతి రామయ్యపంతులుగారు చెప్పినట్లు “వీరేశలింగముగారి హాస్యము చిక్కనిది. లక్ష్మీనరసింహముగారి హాస్యము పలుచనిది. లక్ష్మీనరసింహముగారి హాస్యము గిలిగింతలుపట్టి నవ్వించును. వీరేశలింగముగారి హాస్యము గిల్లి బాధించును.”

లక్ష్మీనరసింహముగారి “గ్రంథప్రకటనము” అను ప్రహసనమునుండి వారి హాస్యరచనకుఁ గొన్ని పంక్తులుదాహరించెద. “వెక్కిరింకల వెంకళప్ప” తాను రచించిన “వెట్టిపప్పీయ” మను గ్రంథముయొక్క ఔత్కృష్ట్యము ప్రకటించుచు నాగ్రంథమునుగూర్చి యిద్దఱుపండితు లిచ్చిన యభిప్రాయములఁగూడఁ బ్రకటించినారు. వానిలో మహామహాపాధ్యాయ కొంకనక్క గురులింగశాస్త్రిగా రిట్లు వ్రాసినారు.

“మీ వెట్టిపప్పీయము ను నేను సమగ్రముగాఁ జూచితిని. కాళిదాస, భవభూతి, మయూర, వ్వాస, వాల్మీకికుల కవిత్వములకంటె నిందలికవిత్వము వేయిరెట్లధికముగా బాగున్నది. ఇందలి పద్యములు గారిముక్కలవలె నెంతో రుచిగా నున్నవి. వీనికి అల్లపుపచ్చడివలె చిన్న వ్యాఖ్యానముకూడ గ్రంథకర్తగారే రచించినందున సర్వజన గ్రాహ్యమైయున్నది. ఇట్టిగ్రంథము జన్మయెత్తి చూచి యెఱుంగను. ఇంక ముందు చూడఁబోను. ఇంకొకజన్మమునకుఁగూడఁ జూడఁగలనని నమ్మకము లేదు. ఇందలి వీరరసపద్యములు రెండు చదువఁగానే నా కావేశమెత్తి గొడుగుకామతో నాభార్యను మెత్తగా మర్దించితిని. మీగ్రంథమందలి వైరెండుపద్యములును నేను చదువుచుండఁగా దగ్గరనుండి విన్నమా నీళ్లు బ్రాహ్మణుడుకూడ ఆరసము గ్రహించి కావడిబద్ద తిరగవేసి నన్ను వెన్ను పూస విరుగునట్లు కొట్టెను. కాబట్టి యీగ్రంథ మందఱు నానగనినది.

ఈ విధముగా నప్రయత్న ప్రహసనరచనాకాశలము చిలకమర్తి కవి కలవడినది. లక్ష్మీనరసింహముగారు బహుచమత్కారభాషి. మాట మాటకుఁ జనుత్కారముచూపి మాటాడుటలో వీరిది మేనమామ పోలిక. నుప్రసిద్ధపండితులైన పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిలుగారు లక్ష్మీనరసింహాకవికి సోమోతులుఁడు. వారి మాటనేర్చు నాంధ్రమండలిలోఁ జాలమంది యెఱుఁగుదురు.

లక్ష్మీనరసింహాకవిగారి ధారణాబల మసాధారణము. తమ కుటుంబములోఁ గాని, తా మెఱిగియున్న బంధుమిత్రకవి కుటుంబములలోఁ గాని; యెవరే నాఁ డెన్నిగంటల యెన్నినిమిషములకు జన్మించినదియు - ఎవ రెప్పుడేమేమి యొనరించినదియు మున్నగువిషయములు చెప్పుచు నత్యాశ్చర్యము గలిగించుచుఁ జక్కని ప్రస్తావనము చేయుచుందురు. వీరి ధారణాశక్తికి 1897 సంవత్సరమునాఁడు జరిగిన చిన్నకథ యిది.

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు అతిప్రయత్నముమీఁద తంజావూరునుండి నాచనసోమనాథుని “ఉత్తరహరివంశము” సంపాదించి తెచ్చి రాజమహేంద్రవరములోఁ బ్రథమముద్రణము వేయించుచుండిరి. అనందర్థమున మన కవిగారు ఆముద్రాలయమున నున్న “పూపు రీడగు” నొద్దకుఁ బోయి యేనాటికానాఁడు మెల్లమెల్లఁగా పూపు కాగితము లింటికిఁ గొనివచ్చుచుఁ గవితాప్రాధత కబ్బురపడుచు హరి వంశమంతయు నించుమించుగ ధారణపట్టిరి. గ్రంథముద్రణము పూర్తి కాఁగా వీరేశలింగముపంతులుగారు లక్ష్మీనరసింహముగారి కొకప్రతి యీయఁబోయిరట. అంతట మన కవివరుఁడు సోమనాథుని కవిత్వము సుగ్గడించుచు గ్రంథములోని పద్యములెన్నో గబగబ చదివి యువన్యాస రీతిగా విశేషములు వెల్లడింప మొదలుపెట్టిరట. అది విని వీరేశలింగముగారు రాశ్చర్యభరితులై ‘ఉత్తర హరివంశము’ ప్రాచీనపుఁ బ్రతి

మీయొద్ద నేదైనాగలదా ? యని యడుగఁ “దమ రనుగ్రహించినజే”
యని సమాధానముచెప్పి జరిగినకథ వెల్లడించిరట.

ఇంతకును జెప్పబోవున దేమన ? ఏనాడో యట్లు ధారణపట్టిన
పద్యములు నేటికిని వారు చదువుచుఁ బ్రాచీనకవుల కవిత్వ విశేషము
లను శ్లాఘించుచుందురు.

పంతులుగారు గొప్ప యువన్యాసకులు. వీరి యువన్యాసము
దూరాన్వయములు లేక మృదువుగానుండి హాస్యరస ప్రచురములగు
నుదాహరణములతో శ్రోతల కానంద మొదవించును.

వీరు ‘మెట్రక్యులేషన్’ పరీక్షలోఁ గృతార్థులై యాంగ్లసారస్వ
తమును లెస్సగా నెఱిగిరి. గురుకుశ్రూష చేసి సంస్కృతభాష నభ్య
సింపక పోయినను నేత్రావరోధము వాటిల్లినతరువాతనే భాసకాళిదాస
భవభూత్యాది సంస్కృతకవుల రచనలు చదివించి స్వారస్యములఁ దెలిసి
కొని భాసనాటకచక్రము (18 నాటకములు) మధురరీతి నాంధ్రీకరించి
తమ యనల్పప్రతిభ వెల్లడించికొనిరి. కొన్నిపట్ల వీరి తెలుఁగునేత
మూలానుకూలముగ నుండకున్నను నాటకరచనలో సిద్ధహస్త్యులగుటచే
భాసనాటకాంధ్రీకరణము మనోహరముగా నున్నది. సీసపద్యముల
దిగువ నెత్తుగీతములు లేకుండ వ్రాసిరి. ఇది శ్రోతపద్ధతి.

హోమర్ (గ్రీకుజాతీయకవి), మేధావిభట్టు, కుమారదాసుఁడు,
మొల్తు మున్నగు మహాకవులవలె లక్ష్మీనరసింహముగా రంధులయ్యును
బ్రహ్మరహస్యములు ప్రతిభాబలముచేఁ బ్రత్యక్షీకరించుకొని కవిత్వము
చెప్పిన మహాకవులు. వీరు కొన్ని పద్యములు మనఃఫలకముమీఁద వ్రాసి
యుండుకొని యెవరైన లేఖకు లున్నపుడ్య వెల్లెవేసినపద్యములు చెప్పు
తున్నట్లు చెప్పి శ్లాఘించుచుందురు. ఇట్లే వీరు లెక్కలేనన్ని గ్రంథ

ములు వ్రాసిరి. లక్ష్మీనరసింహకవి జ్ఞానైకచతుష్కుడు. వీరికి 40 వత్సరముల యీడు వచ్చువఱకు సంపూర్ణ నేత్రావరోధము కలుగలేదు. 1909 నుండి మాత్రము 'కృపాంభోనిధి' నీకవి యీవిధముగఁ బ్రార్థించుచున్నాడు :

అన్నా ! నీదగుమూర్తి యెట్టిదియో జాత్యంధుండు కాలాద్యవచ్చిన్నంబై జగదేకపూర్ణమగు నీ చిన్మాత్ర దివ్యాకృతింగన్నారం గనుఁ బుండరీకదళసంకాశ స్ఫురన్నేత్రుఁడున్ నిన్నుం జూడఁగలేదు చిత్ర మిది తండ్రీ ! సత్కృపాంభోనిధీ !

అందలి యమృతనిష్యందులగు పద్యములు మఱికొన్ని :

శా. తోలుంగన్నులు చూడలేవుగద విద్యుతోక్తి భాస్వత్ప్రభా జాలాతీత జగత్ప్రపూర్ణ ఘన తేజోరాశి నీమూర్తి నిన్ ; నాలోఁగన్నయినం గనుంగొను నటన్నన్ జ్ఞాననేత్రంబు లేనేలే ; దేగతి నిన్నుఁజూడనగుఁ దండ్రీ సత్కృపాంభోనిధీ !

మ. బలిమిన్ రబ్బరు లాగ సాగి మొదటన్ స్వస్థానముంజేరు నావల, నట్లే బలిమి స్మనస్సును భవత్పాదద్వయి నిల్పు నాస్థలమందయ్యది నిల్వ కెప్పటియటుల్ దార్గత్యముంజెందు, నిష్ఫలమా నాజతనం, బిఁకేమిగతి దేవా ! సత్కృపాంభోనిధీ !

శా. ఆకుంబచ్చల పల్లెరంబులఁ బ్రవాళాలి న్నివాళుల్ తగన్ నీకర్పించి, విహంగనాదమను మేల్గీతంబులంబాడి, తామేకాలంబును బూలు కాన్కలిడి తండ్రీ ! భక్తివృక్షాంగనల్ నీ కాత్మీయకృతజ్ఞతం దెలిపెడు స్నేర్గిన్ కృపాంభోనిధీ !

మ. గగనం బద్భుతలీల నీదగు నిరాకారత్వమున్ గాలి నీదగు విష్ణుత్వము, నీరు నీకరుణ, దీప్యద్వహ్ని నీతేజ నీదగు శాంతిన్ ధర చాటుచున్నయవి, యాహా ! పంచభూతంబులే పొగడు న్నిగుణరాజి వందులయి శంభూ ! సత్కృపాంభోనిధీ !

వర్ధమానులగు యువకవుల నాదరించి వారి నేడో విధముగ నభివృద్ధిలోనికిఁ దీసికొనిరాఁగోరు దయాహృదయులువీరు. వీరిమనను కడుమెత్తన. సజ్జనశబ్దమునకు లక్ష్మీనరసింహముగారు నరిపడిన యుదాహరణము. “మృదుళం నవనీతమీరితం నవనీతాదపి నజ్జనస్య హృత్,”

పేదవారల కెందఱకో వీరు చదువులు చెప్పించిరి. నిరుద్యోగుల నెందఱనో వాక్సాహాయ్యముచే నుద్యోగుల నొనరించిరి. వీరు కేవల కవులే కాక వీరేశలింగముగారివలె సంస్కరణాభిముఖులు; దేశసేవకులు. దేశమాత, మనోరమ మొదలగు పత్రికలు ప్రచురించి దేశభాషాసేవ గావించిరి. వీరేశలింగము పంతులుగారి సంస్కరణోద్యమ మందును, వారి భాషాసేవ యందును వీరి కనుపమానమగుభక్తి. సర్వవిధముల వారి యుద్యమములను ఘృణ్యముచేసినవారు వీరే. కందుకూరివారు ఖడ్గవాదులు. చిలకమర్తివారు కార్యవాదులు. ఇది యీ యిద్వార కును గలతారతమ్యము. ‘లక్ష్మీనరసింహముగారిది యీమతము’ అని చెప్పుట కష్టము. ఆయన సంస్కారవాదులగు వీరేశలింగకవిగారికిఁ గుడిభుజముగఁ బనిచేసిరి. వీరికాపుర ప్రభువులతోఁ జెలిమి వాటించిరి. దేశనాయకుఁడు టంగుటూరి ప్రకాశముపంతులుగారిని గౌరవించిరి. ‘అన్యుల మనమున్ నొప్పింపక తా నొప్పుక తప్పించుక తిరుగువాఁడు’ కాన లక్ష్మీనరసింహకవిగారి నేవిషయమునను నాక్షేపించువారు లేరు.

చిలకమర్తికవి యార్జునము లక్షకు దాటిినది. గ్రంథముల వలన నింతసంపాదనము చేసినవారు తెలుఁగువారిలోఁ దక్కువ.

మఱియొకవిషయము. 1907 లో నంగదేశమునుండి ‘వివిన-చంద్రపాలు’ అనునాతఁడు వచ్చి ‘గోదావరీమండలమహాసభ’లో నుపన్యసించుచుండెను. సాహిత్యసందర్భమున ఆతఁడుగ లక్ష్మీనరసింహముగా రీవద్యము చదివిరి.

చరతఖండంబు చక్కనిపాడియావు

హిందువులు లేగదూడలై యేడ్చుచుండ

తెలవారను గడ నరిగొల్ల వారు

పిడుకుచున్నార నూతులు విగియఁగల్గి.

నాఁడు కొన్నినాల్లీగీతము చదువనివారు లేరు. భోగరాజు పట్టాభి
సీతారామయ్యగారు తెల్లవారను = తెల్లవారఁగా, అను నర్థము చెప్పి
ప్రభుత్వము నోదార్చిరి. అప్పుడే వీరిపేరు మాఱుమ్రోగినది. బహు
జనముచే నాదరింపఁబడు కవితయే కవిత. అదియే శాశ్వతముగా నిలు
చును. మన చీలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి పద్య మొక్కటైన
కంఠపాఠము చేసికొననివారు తెలుఁగువారిలో నుండరు.

తుహినాద్రిమొదలు నేతువుదాక రాజ్యంబు జరిపె నీయాండ్లగేయ
దొరతనంబె, జాతిమతాచార సర్వస్వతంత్రముల్ నెఱపె నీయాండ్లగేయ
దొరతనంబె, ఇత్యాది స్తుతులతో 1895 లో చీలకమర్తి కవి పద్యములు
రచించెను. ఆచీలకమర్తికవి మఱలఁ గొన్నెండ్లు గడచిన తరువాత
నాండ్లగేయప్రచురణసంస్థ వారొకరు వాచకములు వ్రాసిపెట్టుడని వేడఁగా
“ఆండ్లగేయులు మనదేశములోనిగనులవలనను, టీ కాఫీలవల్లను, రైలుబండ్ల
వల్లను, మరి యితరసాధనముల వల్లను ధనమంతయు పట్టుకొని పోవు
చున్నారు. తెనుగుదేశములో పుట్టి తెనుగుముక్కలు నాలుగు
వ్రాయనేర్చిన మనము తెనుగుపుస్తకములవల్ల ఎచ్చు లాభము అనుభ
వించకుండ నదికూడ నాండ్లగేయులకే యీవలెనా? నేనెన్నఁడు నింగ్లీషు
కంపెనీలకు గ్రంథములు వ్రాసి యాయను. స్వదేశీయు లెవరేని చేరి
యొక కంపెనీ పెట్టినవక్షమున వారికి వ్రాసియిచ్చెదను. లేదా, నాకు నేనే
వ్రాసికొనెదను.” అని చెప్పివైచెను. ఈవిధమైన దేశాభిమాన
మభినందనీయము.

నవలారచనమునను, నాటకకర్తృత్వమునను, ప్రహసనపుగూర్పు
నను సిద్ధవాస్తుడై, దీరావనదీక్షితుడై, దీర్ఘాయుష్కుడైన లక్ష్మీనర
సింహకవి కాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారు మొన్న 1948 లో కళా
ప్రపూర్ణ బిరుదము నొసఁగి సముచితముగ నత్కరించిరి. ఇట్టి యీమాహా
కవి వీరేశలింగకవి తరువాత ‘స్వీయచరిత్ర’ వ్రాసికొనెను. వీరి స్వీయ
చరిత్ర, ఆంధ్రకవుల చరిత్రయు-ఆంధ్రదేశచరిత్రయు ననఁ గలిగి మనలోప
కారకమయిన గ్రంథము.

చిలుకూరి వీరభద్రరావు

1872-1939

అణువేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. అభిజనము: తణుకుతాలూకాలోని 'శేలంగి'. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము, కొవ్వూరు. జననము 17-10-1872. నిర్యాణము: 1939 సం. రచిత కృతులు: రాజమహేంద్రపుర చరిత్రము. ఆంధ్రుల చరిత్రము - జీర్ణకర్ణాట రాజ్యచరిత్రము. తిక్కన సోమయాజి, తిమ్మరుసు మంత్రి - శ్రీనాథకవి - శివాజీచరిత్ర, కర్ణాటామ్రాజ్యము, నవరసిక మనోల్లాసినీ, స్వయంసహాయము, వరలక్ష్మీ విలాసము, హిందూసంసారము, హిందూగృహము, హాస్యతరంగిణి, సుమిత్ర, అలియ రామరాజులు, నాయకురాలి దర్పము.

వీరభద్రరావుగారు చరిత్రచతురానను. 'ఆంధ్రుల చరిత్ర' తో వీరికఖండకీర్తి వచ్చినది. ఆంధ్రులప్రాచీనచరిత్రమును బరిశోధించి వెలువరించినవారిలో నీయనయే కనిష్ఠికాధిష్ఠితులు. వీరియనంతపరిశోధనములనుండియే నేటి పలువురు రచయితలు చక్కనివిషయములు సంగ్రహించి పత్రికాపాఠకుల కిచ్చుచున్నారు.

వీరభద్రరావుగా రాంధ్రభాషకుఁ బ్రాణములు ధారవోసిరి. ఆంధ్రజాతిపై వీరికవ్యాజమైన యాదరము. వీరు సంఘసంస్కృతినభిలషించిన నదాశయులు. జాతివికాసము కలిగింప నంచి దేశోపకారి, విబుధరంజని, ఆంధ్ర కేసరి పత్రికలు ప్రకటించిరి.

పంతులుగారికలము జంకుకొంకులు లేనిది. వాదోప వాదములలో నిలయనాట్యము నలిపినది. కలములో నున్నంత నిరంకుశత నోటిలో లేదందురు. ఎంతయావేగముగా వాదించినను జివరకు నవ్వుకొనుచు ముటియైన సంభాషణములోనికి మార్చివైచుటమాత్రము వారియెడఁ

గల మంచిగుణము. ఆత్మగౌరవము, ఆత్మవిశ్వాసము వీడక చేతలలో స్వాశాంత్ర్యముచూపిన నిరంకుశుఁ డీయన. తెలుఁగువారిలోని కొన్ని జాతులను గుఱించియుఁ గొన్ని వర్ణములనుగుఱించియు మనరావుగారు వెలువరించిన నిర్ణయములు కొన్ని సంస్థానములకుఁ గోపకారణము లైనవి. సంస్థానప్రభువులు కొందఱు వీరభద్రరావుగారిపై నాగ్రహము చూపుచుండిరి. వారు తలఁచినచో నేమి చేయలేరు? వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగా రిది గుర్తించి 'వీరభద్రరావుగారు! ప్రమాదము నునుండి' యని మందలించిరట. వీరది లెక్క నేయుదురా? సత్యప్రకటనమే సత్సరి శోధకలక్షణమని నమ్మిననిర్భీకుఁ డాయన. పంతులుగారు 'అలియరామ రాయలు' అనుగ్రంథములో 'రివరెండుహీరాసు' గారి వ్రాతలను సయుక్తికముగ ఖండించిరి. ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలి వెలువఱచిన కాకతీయసంచికపై వీరిఖండనము సప్రమాణమై మెచ్చు నందినది. వీరి 'జీర్ణ కర్ణాటసామ్రాజ్యము' యాంధ్రాభిజ్ఞులు పెక్కు 'రా'ననిరి. ఇదియే వీరి తొలిరచనము.

పంతులుగారివిమర్శనశక్తి చవిచూడనివా రుండరు. వీరి యాంధ్రుల చరిత్రలోని కొన్నికొన్ని సిద్ధాంతములు నూతన పరిశోధనములవలన నిలుచునవిగావు. ప్రథమప్రయత్నము లన్నిటిలోను గొన్ని దోషములుండుట త్రొత్తగాదు. అది యాక్షేపణీయమును గాదు. వీరివిమర్శలో మొగమోట మనునది పూజ్యము. సత్యపరిశోధనమునకుఁ దమయాస్తిని దమయారోగ్యమును దుదకుఁ దమప్రాణములను గోల్పోయిన మృతజీవులు. జననము మొదలు మరణమువఱకుఁ గష్టపరంపరలతో నిండిన జీవితము వీరిది. దానికి హేతువు నిరంతరపరిశోధనపరత్వమే. ఒక సభలో కట్టమంది రామలింగారెడ్డి 'వీరభద్రరావుగారి విమర్శనశక్తి చాల గొప్పది. దానిని విర్ణీయ నా కర్హతలే' దని యుట్టంకించినాఁడు. ఆంధ్రచరిత్రకారులలో వీరభద్రరావుగారు, లక్షణరావుగారు,

రామయ్యపంతులుగారు, వీరేశలింగముపంతులుగారు నొక్క శ్రేణికి జేరినవారు.

వీరభద్రరావుగారు చదివినది 'స్కూలుఫైనలు' వఱకే యనుకొందుము. అయిననేమి? వారు చరిత్రచతురాననులు. పదవులకొఱకుఁ బ్రాఁకులాడక యాంధ్రచరిత్ర పరిశోధనమనకు దమయావజ్ఞీపనము ధారవోసి శరించిన యిట్టిమహాపురుషుఁడు చిరస్మరణీయుఁడు.

వీరభద్రరావుపంతులుగారి 'ఆంధ్రులచరిత్ర' యే తెలుఁగువారిలో జాతీయావేశము రగుల్కొల్పినది. భావిచరిత్రనిర్మాతల కాంధ్రుల చరిత్ర మొకపెన్నిధి. చిలుకూరివారి చరిత్రపరిశోధనరంగములోఁ బ్రాచీనాంధ్రసాభాగ్యము ప్రాచీనసామ్రాజ్య విభవము తెరను దెఱచుకొని వచ్చి మధురనాట్యము చేసినది.

ఆయన భౌతిక దేహ మింక మనకు గానరాదు. ఆంధ్రుల చరిత్రము మాత్రమే యాంధ్రదేశమందెచ్చటఁ జూచినను గనవచ్చును. నేడు పరిశోధకులలోఁ బేరందుచున్న శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు వీరభద్రరావుగారితోవ నభినందింతురు. శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తు బి. ఏ. గారు వీరిమేనల్లురు. వీరేశలింగము పంతులుగారి తరువాత నాంధ్ర చరిత్రకారులకు వీరభద్రరావుగా రాదర్శకులని యాంధ్రు లైకకంఠ్యముగా నంగీకరింపవలసినదే.

రాజమహేంద్రవరమునఁగల ఆంధ్రచరిత్రపరిశోధకసభా ప్రతిష్ఠాపకులలో శ్రీ వీరభద్రరావుగా రొకరు. ఇట్టి పంతులుగారికి 1928 లో నంద్రాళయందు సర్వేపల్లిరాధాకృష్ణుని యాజమాన్యమున జరిగిన 'ఆంధ్రమహాసభ'లో 'ఆంధ్రచరిత్రచతురానన' యను బిరుద మిచ్చి సత్కరించి.

కొమట్రాజు వేంకట లక్ష్మణరావు

1877-1923

లింగధారినియోగి. తండ్రి: వెంకటప్పయ్య. జననస్థానము: పెనుగంచి ప్రోలు (కృష్ణామండలము). జననము: 1877 సం॥ నిర్యాణము: 12-7-1923 సం॥ విరచితకృతులు: ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము (2 సంపుటలు వీరిసంపాదకత్వమున వెలువడినవి). శివాజీచరిత్ర, హిందూ దేశ కథాసంగ్రహము, మహారాష్ట్రవిజృంభణము, లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి, హిందూ మహమ్మదీయ యుగములు.

లక్ష్మణరావుగారు సిద్ధహస్తులైన యాంధ్ర రచయితలు. వీరు భాషా సేవకులలోఁ బ్రథమశ్రేణిని లెక్కింపఁదగినవారు. 'విజ్ఞానచంద్రిక' యాంధ్ర గ్రంథమాలలలో నెంత ప్రతిష్ఠ గడించినదో లక్ష్మణరావుగారు రాంధ్ర చరిత్రోద్ధారకులలో నంతకీర్తి సంపాదించిరి. విజ్ఞానచంద్రికకు లక్ష్మణరావుగారు జీవగట్ట. ఈ గ్రంథమాలలో నీపరిశోధకునిచేయి సోఁకని గ్రంథము లేదు. కలకత్తా యమ్. ఏ పరీక్షలో నుత్తీర్ణులైననాఁటి నుండియు-వీరి హృదయక్షేత్రమున వాఙ్మయసేవాంకురములు రేకెత్తుచు వచ్చినవి అవియే 'విజ్ఞానచంద్రిక' కు శుక్లపక్షములైనవి. ఈగ్రంథమాలలో పదార్థవిజ్ఞాన- పారిశ్రామిక- ప్రకృతి- భౌతిక- రసాయన- వృక్ష- జీవ- వైద్యశాస్త్రములకు నంబంధించినగ్రంథము లెన్నియో వెలువడినవి. ఈగ్రంథమాలలోఁ గావ్యనాటకములకుఁ జోటులేదు. దేశోద్ధారకులగు మహాపురుషులజీవితచరిత్రము లిందుఁ బెక్కు ప్రకటితములు. ఆయావిషయములలోఁ బ్రత్యేకప్రవీణులైన చిలుకూరి వీరభద్రరావు- కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి- గురుజాడఅప్పారావు- ఆచంట లక్ష్మీపతి- అయ్యదేవర కాశేశ్వరరావు- గోతుటి శోగిరాజుపంతులు మున్నగు వారెందఱో దీనికి గ్రంథములు వ్రాసి యునఁగిరి. 'విజ్ఞానచంద్రిక'

యాంధ్ర కఖండ సేవ జేసి యన్వర్థమైన స్వగణీయమహానంధ. అప్రస్తుత మైనను లక్ష్మణరావుగారితో పాటు దీనిని సంస్తుతింపక తప్పదు.

లక్ష్మణరావుపంతులుగారికి వీరేశలింగముగాగే లక్ష్మ్య స్వరూపులు. వీరు తమరచనము సామాన్య గ్రాంథికముగ నడపించి జనబాహుళ్యము నాకర్షించిరి. కాని నాటికి, బెచ్చుపెరిగియున్న గ్రాంథికవ్యావహారిక వాదప్రతివాదనమరములోఁ జేయిచేసికొనలేదు. ఆ తాటస్థ్యమే వీరిచే నమూల్యమగు విజ్ఞానసేవ చేయించినది. దేశభాషయొక్క సర్వతో ముఖాభ్యుదయము, దేశభాషయందు నర్హశాస్త్రములు వెలువరింప వలయునన్న యభినివేశము కలిగి కొంతవఱకుఁ గృతకృత్యుఁడైననుకృతి యితఁడు. ఆయన యభిలషించినది భాషాజీవము, భాషాస్థిరత్వము. లక్ష్మణ రావుగారుకూడఁ గొందఱవలెఁ దెగుదెంపులేని భాషావివాదవాగురలోఁ దగుల్కొనినచో 'విజ్ఞానచంద్రిక' యేతరగతిగ్రంథమాలలలో లెక్కింపఁ బడవలసియుండెడిదో!

మనభాషలోలేని శాస్త్రగ్రంథము లుండరాదనియు, నప్పుడే వాఙ్మయమునకు సుస్థిరత్వము చేకూరుట కవకాశముండుననియు. వీరి ప్రధానాశయము. ఈయాశయమే పంతులుగారికిఁ బ్రబంధములమీఁదను, ఖండకావ్యములమీఁదను మక్కువ తక్కువచేసినది. ఇంతమాత్రమున నీయనకుఁ గావ్యకళాదృష్టిగాని, కావ్యరసాస్వాదశక్తిగాని లేదనుటకు వీలుపడదు. లలిత కళలనుగూర్చి వెలువరించిన వీరి ప్రత్యేక గ్రంథము కావ్యకళనుగూర్చిన వీరి ప్రత్యేక వ్యాసములు వీరికిఁ గళాపరిశీలకులలో గౌరవస్థానము నీయకపోవు. కేవలకావ్యములవలన వాఙ్మయమునకు శాస్త్రోత్కృష్టముకలుగ దని యొక యభిప్రాయము పెట్టుకొని శాస్త్రగ్రంథ రచన, ప్రకటనములకు జీవితమర్పించిరి.

ఆంధ్రదేశచరిత్రరచనకు శ్రీకారముచుట్టిన మహాశయుఁడీతఁడే. ఏమనాటినంతయు వేచికి మహావృత్తమైనది. ఈయన యేవిషయమునను

బొరపడియుండలేదు. పలుసారులు పరిశీలించికాని యేరచనము ప్రచురింపలేదు. కావున నీయనయక్షరములు శిలాక్షరములైనవి. పరిశోధక లక్షణములు వీరికిఁ బూర్తిగఁ బట్టినవి. పత్రికల కెక్కుట, ఉపన్యాస పీఠములపై గర్జించుట వీరికి లజ్జాకరము. ఈయన సంఘసంస్కారయే కాని వీరేశలింగాదులవలె సంస్కారవాదములో బయటకువచ్చి నడుము బిగింపలేదు. రాజకీయ - సాహిత్యరంగములు రెండింటను ముందడుగు వేయు స్వభావ మీయనిది. ఈయన వేషములో నొక విద్యాధికత యుండెడిది. ఆకారము స్వచ్ఛమైనది.

పంతులుగారు గౌరవకుటుంబములోనివారు. వీరి పితృపాదులు మునగాలరాజుగారి (శ్రీ నాయని వేంకటరంగారావు బహద్దరు) ముత్తవ తల్లిగారియొద్ద 'దివాను'గాఁ బనిచేసిన ప్రసిద్ధాంధ్రులు. శ్రీ మునగాల రాజుగారిలో లక్ష్మణరావుగారికిఁ బెద్దనే న్నము. పంతులుగారివలెనే రాజుగారుకూడ భాషాభిమానులు. వీరిద్వరకు నిరంతర సాహిత్య చర్చలతోఁ గొంతకాలము గడచినది. రావుగారిసద్వర్తనము భాషాపరిజ్ఞానము, రాజుగారిమనస్సున కెక్కినవి. దానిచే నారియొద్ద నాంతరంగిక కార్యదర్శిగాను 'దివాను' గాను బనిచేయుట తటస్థించినది. లక్ష్మణ రాయరంగరాయలు కృష్ణార్జునులవలె వర్తిల్లిరి. ఉద్యోగముచేయుచున్నను వీరు భాషావలోడనము వీడలేదు. మునగాలరాజువారి సాహిత్యాభిరుచి పంతులుగారి భాషాశాస్త్రపరిశోధనమునకు మీఁదుమిక్కిలి దోహద మొనరించె నని పెక్కురు వక్కాణింతురు.

లక్ష్మణరావుగారు స్వతంత్రాశయులు. ఛత్రపతిశివాజీకి జన్మనేశ మగు మహారాష్ట్రదేశమునఁ బంతులుగారు బాల్య కౌమారదశలఁ గడపిరి. కవయిత్రియగు తనయక్కగారి యాదరమునను, తమబావ బండ్లారు మాధవరావుగారి యభిమానమునను లక్ష్మణరావుగారు నాగపూరు

నివాసముచేయుచు మహారాష్ట్రము మాతృభాషవలె ధారాళముగ నభ్యసించిరి. ఆభాషలో 'వీరనేక వ్యాసములు, పద్యములు రచించి నటులు తెలియును 'మారోపంత్' అనుమహారాష్ట్రకవి వ్రాసిన కర్ణ పర్వమునకు మన పంతులుగారు పరిష్కర్తలుగానుండి రన్న విషయము తెలిపినచో వారికాభాషలోఁగల పాండిత్యము తెలిపినట్లే యగును. వీరేశలింగముగారికి వంగభాషపై నెంతయభిమానమో, మహారాష్ట్రము మీఁద మనలక్ష్మణరావుగారి కంతమమకారము. ఆ దేశమందలి యభిమానము వీరిచే 'మహారాష్ట్ర విజృంభణము' వ్రాయించినది. ఈయన మధ్యపరగణాలలో బి. ఏ. పట్టభద్రుడై, వంగకళాపరిషత్తులో ఎమ్. ఏ. పట్టము బడసిన మేధావి. సంస్కృత పరిచయము కలవాఁడు. మహారాష్ట్రములో మంచిప్రవేశముగల పండితుఁడు. ప్రాచీనులను నర్వాచీనులను నమముగా గౌరవించినతాకికుఁడు. నైతికముగ తిలకుమహాశయునిశిష్యత్వ మంగీకరించిన బుద్ధిమంతుఁడు. నిరంతరశాసన పరిశీలనముతోను, నిరంతర చరిత్రపరిశోధనముతోను సంసారమునుమరచిన కర్మశీలి.

'ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలోని నియోగి వైదిక భేద కాలనిర్ణయము' - 'కృష్ణరాయలనిధనకాలము' - 'ఏకశిలానగర మోరుగల్లే' - మున్నగు చారిత్రకవ్యాసములు 'త్రిలింగమునుండి తెలుఁగుపుట్టెనా? లేక తెలుఁగు నుండి త్రిలింగముపుట్టెనా?' ఇత్యాది భాషావ్యాసములు - ప్రకృతి శాస్త్రము- రసాయనశాస్త్రము-కర్మయోగము- లలితకళలు-పంచాంగము-మున్నగురచనలు లక్ష్మణరావుగారి వివిధవిషయ నివిష్టబుద్ధి కాశలమును, సునిశిత విమర్శన పటుత్వమును వేనోళ్ళ నుద్ఘోషించుచున్నవి. వీన్నఁడో ౧౨వ శతాబ్దినాటి శివతత్త్వసారమును ద్రవ్యిదానికి లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిన వీరికయుఁ దత్పరిశోధనము కనుఁగొన్నచో వారి శక్తి బహుధా తెల్లముకాఁగలదు. 'లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి' విజ్ఞానచంద్రికా ప్రతిబింబము.

1913 లో విజ్ఞానసర్వస్వరచనోహ పంతులుగారికిఁ గలిగినది. వారి యావచ్చక్తి ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వసంపుటము లపహరించినవి. అది యసం పూర్ణమైనను నాయన యశస్సున కనశ్వరత్వ మీయఁగల కూర్పు. పంతులుగారి యెత్తుగడలన్నియు బ్రహ్మాండమును బోలునవి. పన్నుగడ వన్ని పట్టుపట్టి నిర్వహించుట వీరిలో మెచ్చఁదగిన సుగుణము. విజ్ఞాన సర్వస్వ పునరుద్ధరణమునకు మఱియొక లక్ష్మణరావు - ఇంకొక నాగేశ్వర రావు అవతరింపవలయును. ఆ యదృష్టమెన్నటికో?

ఈ మహాశయుఁ డుద్యమించిన 'ఆంధ్రీ' సంపుట సంకలనము తుద ముట్టినచోఁ దెలుఁగు బాసకు వెలలేని తొడవయ్యెడిది. మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మవంటివా రెందఱో లక్ష్మణరావుగారి లక్ష్మ్యమున నడచి పరిశోధకులలోఁ బెద్దపద్దు సంపాదించఁగలిగిరి. 'అబలా సచ్చరిత్ర రత్న మాల' రచించి తెలుఁగున మెచ్చులుగాంచిన బండారు అచ్చనూంబ గారు లక్ష్మణరావుగారి సోదరీమణి.

కొచ్చెర్లకోట రామచంద్ర వేంకట కృష్ణారావు

1871-1919

అటువేలనియోగి. దత్తతగొన్నతల్లి: కామాయమ్మ. తండ్రి: వేంకట జగన్నాథరావు. జన్మస్థానము: గోదావరీమండలములోని పోలవరము. జననము: 1871 నవంబరు 11 వ తేది. నిర్యాణము: 1919. గ్రంథములు: ౧. రాజతరంగిణి [కల్లణుని కాశ్మీరదేశప్రభుల శరిత్రమునకుఁ దెలుఁగు వచనము] ౨. అపవాద తరంగిణి [వేరిడనుకవి రచించిన స్కూల్ ఫర్ స్కాండల్ అను నాంగ్లనాటకమునకు వచన రూపాంధ్రీకరణము. ౧౯౦౧ ముద్రి.] ౩. సాహసీక కథార్ణవము [రాజపుత్రస్థానములోని చక్కనికథలు] ౪. ప్రభువిశ్వాసము [ఆంగ్ల రాజ్యారంభమునుండి నేటిదనుక మనదేశమునకు గలుగు నుపకారము లిందు వర్ణితములు] వీయ 'సరస్వతి' యను మాసపత్రికను వెలువరించిరి.

తెలుఁగుదేశమునఁగల జమీందారులలో భాషాసాండిత్యముండి కవిత రచింపఁ గలవారలసంఖ్య మిక్కిలి కొలఁది. ఆ కొలఁదిమందిలోను పోల వరము ప్రభువులు వేంకటకృష్ణారావుగారు పేరుగన్నవలెతి. ఆంగ్లములో నీయన బి. ఏ. పట్టము సంపాదించి. సంస్కృతాంధ్రములలో నీయన పట్ట ములులేని భద్రులు. పండితుడై, పండితపోషకుడై, కవియై కవిపాల కుడై, రాజకీయవేత్తయై, ఈ కవిప్రభుని జీవితము తెలుఁగురచయితల కెందఱికో వెలుఁగుచూపినది.

పోలవరమున , కధివతులైన జగన్నాథరావుగారు పాతికయేండ్ల వయస్సు మీఱకుండఁగనే కాలధర్మము నందిరి. ఆయనధర్మపత్ని, కామాయమ్మగారు తమ చల్లెలికుమారుడగు మన వేంకట కృష్ణారావుగారిని దత్తపుత్రునిగ స్వీకరించి యైదవయేట నుండియే పెంచి పెద్దవానిని జేసి చదువుచెప్పించి పోలవరము జమీకిఁ బ్రభువును జేసినది.

చిన్నతనమున మన కృష్ణారావుగారికి సంస్కృతాంధ్రములు, ఆంగ్లము నొకగురువునుంచి తల్లిగారింట్లకడనే చెప్పించినది. పిమ్మట రాజమహేంద్రవరము చదువునకు విడువలేక కుమారుని పంపిరి. అక్కడ నుండి మన ప్రభుకిశోరుడు శ్రద్ధగఁ జదివి 1887 లో, బ్రహ్మేశ్వరీక్ష 'మెట్రిక్యులేషన్ ఎగ్జామినేషన్' యందు తీర్ణుడయ్యెను. గణితమందును, భాషావిషయమందును మొదటినుండియు వీరికి బట్టుదల నొచ్చు. 1888 లో రాజమహేంద్రవర కళాశాలలోనే ఎఫ్. ఏ. చదువుట కుపక్రమించిరి. కాని, కాలకర్మవశమునఁ దల్లికొమాయమ్మగారు కాలధర్మమందుటయు, కృష్ణారావుగారి దత్తత చెల్లదగినది కాదని యెవరో యభియోగములకు దిగుటయు, ఆయా చిక్కులు తటస్థించుటచే మనోవైకల్యము కలిగి వ్యాధిబాధ కలుగుటయుఁ గారణములుగ మూడేండ్లదాక విద్యాభ్యాసము సాగినదికాదు. 1891 వ యేటచివర వ్యవహారములెల్ల సానుకూలముగఁ బరిష్కరింపఁబడి కృష్ణారావుగారికి మరల చదువుపై సభిలాష పెంచినవి. చెన్నపురి క్రైస్తవకళాశాలలోఁ బ్రవేశించి 1893 లో ఎఫ్. ఏ. యందు నగ్గి 1896 నాటికిఁ బట్టభద్రులైరి. దేశచరిత్రలయందును బట్టము నందఁగోరి 1900 లోఁ జరితార్థులైరి. కృష్ణారావుగారు పట్టభద్రులైన తరువాత 'కాకినాడ' లో మేడకట్టించుకొని యుండి సంస్థానమును స్వయముగఁ బరిపాలించుకొనుచు నుండిరి. అక్కడనుండి పోలవరము జమిందారుగారి పేరు పతాకనెత్తినది.

ఈయన దేశచరిత్రమందు మేరలేనియభిమానము కలవాడగుట భారతదేశ సంచారము గావించి ప్రధాన పట్టణముల నన్నియుఁ జూచి చారిత్రకముగ నాయావిశేషములెల్లఁ గనిపెట్టెను. ఇంకను బెద్దచదువేదోచదివికొందమని యింగ్లండుదేశమునకుఁ బ్రయాణముకట్టెనుగాని, దైవికముగాఁ గారణాంతరములచే నది చేకూరలేదు. భారతస్వాతంత్ర్య సంపాదనమునకు నడుముకట్టిన సంఘములతో నీయన చెలికారము చేసెను.

శ్రీకందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారి సంస్కరణములు కొన్నిటిపై నీ ప్రభువునకుఁ బరమప్రీతి. పంతులుగారు చెన్నపురిలో నెలకొలిపిన అనాథశరణాలయమునకు వీరు వేయిరూపాయలు విరాళ మిచ్చిరి. 1895 లో నిలువఁబడిన 'ఆంధ్రభాషాజ్యోతిషినీ' సంఘమునకు మన వేంకట కృష్ణారావుగారు సహస్యత్నులు. ఇత నీప్రభువు సాఁఫీకముగను, సారస్వతముగనుజూచినచోఁ దెలుఁగుదేశమునకు మంచియుపకృతిగావించెను.

1898 లో నీకవిరాజు సంపాదకత్వమున 'సరస్వతి' తలనూపినది. ఆ పత్రికయే యీప్రభువునకుఁ గల సారస్వతాభిమానమునకు గీటు తాయి. తిరుపతివేంకటకవులు, వడ్డాది సుబ్బారాయకవి, కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావు మున్నుగాఁగల యాధునికు లెందఱో 'సరస్వతి' ని కృతిప్రసూనములచే నారాధించిరి. అదిగాక, శ్రీనాథునివి, అనంత భూపాలునివి, పినవీరభద్రునివి, మారనవి, కందుకూరి రుద్రయ్యవి కృతు లీ 'సరస్వతి' ద్వారమునఁ బ్రదుర ప్రచారము నందినవి. ఇటు లీ సరస్వతి యిరువదేండ్లదాఁక నడచినది. శ్రీకృష్ణారావుగారి 'సరస్వతి కారణమునఁ దెలుఁగు కవుల కెందఱఱో యుత్సాహము పెరిగినది. దానితో సాహిత్య పత్రికల కలుపు తీరినది. పోలవరము జమిందారుగారు గొప్పరాజకవు లన్న పేరు 'నాలుగు ప్రాంతములందును మీఱినది. తిరుపతి వేంకటకవులను జేరఁదీసి యాస్థానకవులుగ నాదరించుచు వేంకట కృష్ణారావుగారు మఱింత ప్రఖ్యాతి నందిరి. విశేషించి, దివాకర్ల తిరుపతి శాస్త్రిగారు మన కవిప్రభుని సరస్వతికిఁ జేదోడువాడోడై యుండు వారు. 'సరస్వతి' లోఁ బ్రచురింపఁబడిన గ్రంథములన్నిటియందును శ్రీతిరుపతి శాస్త్రిగారి పరిష్కరణముద్ర పడినదనవచ్చును. 'సరస్వతి' ఘనతకు శ్రీ శాస్త్రిగారును హేతుభూతు లనుట యిప్పుడు మనము చెప్పవలసిన మాట. తిరుపతి వేంకటకవుల గ్రంథములలో దేవీభాగవతము తరు నాత బుద్ధచరిత్ర మొకటి బహుకాలము జీవించుగ్రంథమని విమర్శకుల యభి

ప్రాయము. అట్టి బుద్ధచరిత్రము కృతినందు నదృష్టము మన వేంకటకృష్ణారావుగారికిఁ బట్టినది.

సీ. ఎవని హూణాగమాతివిభూతి తైల్పుఁ ద
 త్సౌప్రకంబైన బి. ఏ పదంబు
 ఎవని భాషాభిమాన విభవంబు వచించు
 నెంచి చేయించు సత్కృతచయంబు
 ఎవని కపీంద్రగౌరవము చాటించు ము
 ద్రాపిత ప్రాక్కవిగ్రంథపటలి
 ఎవని యగణ్యపుణ్యవిశేష మెఱిగించు
 నత్తకోడండ్ర యన్యోన్యమైతి
 యతఁడు కొచ్చెర్లకోట వంశాంబురాశి
 చంద్రుఁ డురుకిర్తి సాంద్రుఁడు శాంతివరుఁడు
 రామచంద్ర వేంకట కృష్ణ రామచంద్రుఁ
 డనితరప్రతిభాశాలి యనియఁ దలఁచి.

అంకిత మిచ్చిరి గాని, సామాన్యల కీ బుద్ధ చరిత్రము కృతిగొనుటకు వీలులేనిది. ఈ కృత్యాది పద్యములు రెండిటివలనను దిరుపతి వేంకట కవుల కీ ప్రభువుపైఁ గల గౌరవముతీరు విన్నవ్యపడును.

చ. ఎవరికి నేని నిచ్చుపనియే మనవృత్తి యటంచు నెంచి న
 త్కవులను బండితోత్తముల గాయకులం దనియించుఁగాని పో
 లవరవిభుండు రక్షితకళావిదధీశుఁడు కృష్ణారావు మె
 ష్స వడయునంతపాటి బుధ పుంగవులుం గలరే జగంబునన్.

క. ఇతఁ డతికవితాలోలువ
 మతి యని వర్ణింపనేల మాటికి నీ శం

గతి ప్రతిమాసమున నర

స్వతియే ప్రతిదేశ మేగి చాటుచునుండక.

జగత్ప్రసిద్ధులైన యీ కింకవీంద్ర ఘటావంచాననులను స్వనంధాన కవులుగాఁ జేసికొనుభాగ్యము పోలవరముప్రభువున కొక్కనికే తక్కినది.

చ. తిరిగితి మెల్లదేశము నదే సనిగా నిఁకిమిఁద దేశన

చరణ మొనర్పఁగా విసువు చాల మనంబునఁ గల్గెనయ్య ! యీ

తిరుపతివేంకటేశకవిధీనుల నొక్కడనుండఁజేసి భూ

వరసభలందు భ్యాతిని నవశ్యము చెందుమి ! కృష్ణభూవరా !

అని చెప్పి దేశదేశములు తిరిగి విసిగివిసిగి యొకచో నుండఁగోరి వీరి నాశ్రయించి యుండిరని యీ పద్యమువలనఁ దేలుచున్నది.

శ్రీ వేంకటకృష్ణారాయ కవిప్రభువు కవిపోషకుఁడైగాక స్వయము చక్కని కవిత చెప్పఁగలవాఁడై కొన్నికృతులుకూడ రచించెను. సంస్కృతములోని కల్పణరచితమైన 'రాజతరంగిణి' ని జక్కని వచనరచనలో సంధానించిరి. అందుఁ దరంగ ప్రారంభమునఁ గావించిన స్తుతులవలన నాయన కవితసొంపుపెంపు తెలియవచ్చును.

మ. అజగోశృంగములన్ ఘటించి విలుసేయంజాలునో యెవ్వఁడా

త్మజదేహంబునఁ గూర్చెనో యెవఁడు మర్త్యత్వంబు దంతిత్వమున్

నిజదేహంబునఁ దాల్చెనో యెవఁడు తస్వీపుంస్వరూపంబు ల

ట్టి జగన్మాన్య విచిత్రకార్యకుశలున్ డెందంబున న్నిల్పెదన్.

ఉ. పాములు నీకురుల్ రుచికిఁ బాత్రములే మదపుంస్పికంబు నా

గోమగు తావకీన గళగోవులకు నిరకసింపఁ జూడుమి

పాములదృష్టియంచు నొకవాక్యము ద్వ్యర్థిగ నిర్దురాదున

ప్రేమయిఁ బల్కు నర్థపనితేళ్ళు నాలుక మమ్ముఁ బ్రోవుతన్.

ఉ. గాలియు నాకులుం దినుచుఁ గానలలోఁ దవమున్నదాని కీ
మేలనుకోకు మట్టివె నుమీ చిలువల్ వృషభంబు వాని కీ
జాలెనె ; ప్రేమచేతఁజామి సామెయి నీకిదె భర్గుడంచు స్వ
స్త్రిలు నుతింపఁగా నలరు శీతగిరీంద్రకుమారి నెన్నదన్.

ఈ 'రాజతరంగిణి'యేగాక సాహసిక కథార్థవము, అపవాదతరంగిణి, ప్రభువిశ్వాసము మున్నగు పెక్కురచనలు గావించి కవిగా నీప్రభుమణి పేరుగాంచెను. రాజకీయమునఁగూడ నీయన మంచిపరిశ్రమము చేసి యెన్నోసభలలో నుపన్యాసము లొసఁగెను. శ్రీకృష్ణారావుగారి రాజ భక్తి మెచ్చఁదగినది. శ్రీజార్జి చక్రవర్తి పట్టాభిషేక సమయమున 1911లోఁ దెలుఁగు కవులెందఱుచేతనో పద్యములు వ్రాయించి తెప్పించి యా 'కారొనేషన్' సంచిక శ్రీప్రభువువారి కర్పించుకొనిరి. అప్పటి కృతి పద్య మిది యొకటి.

మ. పదుమూడేడుల యీడువచ్చెఁ జనివెన్ భాషాప్రపంచంబు దొ
డ్డది మా బ్రాహ్మవివాహకాల మది దాటంజేయఁగారాదు, నీ
పదదాస్యం బొనరించుచున్ ముదమునన్ వర్ధిల్లఁగా నెంచుచు
న్నది జార్జిశ్వర ! మానరస్వతిని గాన్కఁ జేతుఁ గైకోఁగదే ?

ఈవిధముగ రాజభక్తుఁడు, గ్రంథరచనాసక్తుఁడు, పండితపాలకుఁడు, ప్రభువరుఁడునైన శ్రీవేంకట కృష్ణారాయకవి ప్రభువులలోఁ బ్రభువు. పండితులలోఁ బండితుఁడు. రచయితలలో రచయిత. పాపము ! పోల వర సంస్థానకవి తిరుపతిశాస్త్రి 'శ్రీకృష్ణనిర్యాణము' ను గుఱించి యెంత వగచినాఁడో పరికింపుఁడు.

సీ. శతవిధాన మొనర్ప సరసులు కలురంపఁ
బంపకుండఁగ మానిపింపలేదు
సర్వదేశంబుల సభలకుఁ బోవుచో
వెంట రమ్మనకుండ విడువలేదు

వీటపైఁ గూర్చుండి పిలువనంపకయుండ

నేదినమ్మున భుజియింపలేదు

మొదటినుండియుఁ దుట్టతుదదాఁక నొకరీతి

గురుభావమున లోటు జరుపలేదు

ఇట్టిరీతిగఁ బదునెన్నిదేండ్లు జరిపి

కృష్ణ భూపాలకుఁడు దివికేఁగ నేటి

కాయనకు నాకుఁ గల్గు ఋణానుబంధ

మక్కటా ! దైవదౌర్బల్య మణఁగివైచె.

సీ. రచియించినాఁడ బుద్ధచరిత్ర కృతిగాఁగ

మేలినాటకములు మృచ్ఛకటిక

బాలరామాయణ పాండవవిజయము

ద్రాక్షా సేద్యర్థరాజమౌళి

పట్టాభిషేకముల్ పావనయుష్మదా

ఖ్యాభూషితమ్ములుగా నొనర్చి

నీ కీర్తికాంత కీలోకమ్మునందు వ

సించుసాధమ్ము నిర్మించినాఁడఁ

బండితుఁడు కవి మిత్రుఁడు బాంధవుం డ

నంగమెల్లఁగితి దానికి నాకు నీవు

చేయు ప్రత్యుపకార మిస్సీ ! మహాత్మా !

వదలి దివి కేఁగుటా కృష్ణవసుమతీద్ర !

గీ. శనిమహాదళ మంచియుచ్చదళ యంచుఁ

బల్కుకార్తాంతికుల పల్కుబడు లనృతము

లనఁగ శనిదళలోని శన్యంతరమునఁ

గుణఁడు పాపాత్ముఁడగును మాకొంప దీఁడు

జనమంచి వేంకటరామయ్య

1872 - 1933

కాశ్యపసగోత్రులు. తండ్రి : బ్రహ్మవధాని. తల్లి : మహాలక్ష్మి. నివాసము రాజమహేంద్రవరము. జననము 1872 సం. నిర్యాణము 1933 సం. కృతులు : ౧. నవకుసుమాంజలి [ఖండకావ్యసంపుటము] ౨. మాలతీ మాధవము 3. విద్ధసాలభంజిక [అనువాదములు] ౪. సుప్రభాతము [ఖండకావ్యము] ౫. మేఘదూత. ౬. ఉత్తరరామచరితము. ఇత్యాదులు.

కత్తికోతలేదు గాజుగొట్టము లేదు

మాతనెత్తు శోధనేత లేదు

ఒనరుప్రేమఁ బ్రకృతి యొడిఁజేరి చనుగ్రోలి

మేనుమఱచి నిదురెకాని కవికి.

ప్రకృతి తనుఁబట్టి బాధించువారి కేదో

కడుపునకుఁ బెట్టి కన్నీళ్లుదుడుచుఁగాని

దాఁచిపెట్టును దనపెన్నిధాన మింక

యోగమహితుఁడు గవివరేణ్యునకుఁగాను.

సుకృతిగాఁడె నుకవి ప్రకృతితో నేకాంత

గోష్ఠినుండుఁ గాన కోనలందుఁ

దవసివోలె నెపుడు తత్త్వంబె చింతించు

మధురరసముఁ గ్రోలు మధుపమట్లు.

తత్త్వవేత్తకు నేది సత్యముగఁ దోచు

నదియె సౌందర్యహాపమై యమరుఁ గవికిఁ

జండమాత్రాండ తేజఃప్రసారమె గద

నించుచందురు పండువెన్నెలగ మాఱు.

శ్రీ జనమంచి వేంకట రామయ్యగారి సర్వకవితాహృదయము పలు పద్యములలో సురక్షితమై యున్నది. ప్రకృతితత్త్వముతో సభిన్నుడైన యీ కవివరుని గుండెలో నమృతభాండముండ ననుటకు నిదర్శనము వీరి “నవకుసుమాంజలి.” ఈ కూర్పు ౨౩ ఖండ కావ్యముల సంపుటము. ఇందలి ప్రతిపద్యము రసోత్తరము. సాలమీఁగడవలె చక్కని చిక్కని శమ్మని కవిత వేంకటరామయ్యగారి చేతిలోనున్నది. ఆయన యక్ష రాక్షసము తూచి తూచి వేయును. చ్యుతనాస్కారములు చేరనీయక, హాయిగలిగించు శయ్యలో వీరు మంచినేరువు చేకూర్చుకొనిరి. వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారివలె వీరుకూడఁ బద్యము మలచి మలచి మెఱుఁగు పెట్టి మఱి వెలువరింతురు. భావములలోఁ బ్రాతఃక్రొత్తల సాగనుకలయిక వారి కవితకొకయందము. పద్యము నెత్తుకొనుటలోను, దింపుటలోను, ప్రస్తరించుటలోను వీరొక నూతనత్వమును సహజముగాఁ బ్రకటించిరి. ఆంగ్ల భాషా ప్రవేశము వీరి భావనాపథమున కొక నవవికాసము కలిగించినదని చెప్పుచుందురు. జీవితము ఛాందసప్రవృత్తిలో నడపించినను, భావములు జాతీయమార్గమున మెఱుఁగులుదేతినవి. “అమృతభాండ” మను ఖండ కావ్యము వేంకటరామయ్యగారి జాతీయదృక్పథమునకుఁ బతాక. ఈ కావ్యహృదయము కవియే యిటులు ప్రకటించెను. “హైందవ స్వరాజ్యసమితిపారి రాయబారమే యిందలి ప్రకృతవిషయము. ఈ ప్రకృతము, అప్రకృతమైన గరుడయాత్రాకథలోఁ గొన్ని పల్ల స్ఫుటముగాను, గొన్ని పల్ల నూచనగాను పర్ణింపఁబడినది. ప్రకృతాప్రకృతముల నొండొంటితో సందర్భింపఁజేసి కావ్యమును కడవఱకును నేకార్థసమవేతముగా నిర్వహించుటకై రెంటియందును గొన్ని యావశ్యకములైన మార్పులుచేయఁబడెను. కావ్యాదిని ప్రతిజ్ఞాతమైన దాస్య నివృత్తి, కావ్యాంతమందు సిద్ధ్యసిద్ధి రూపముగాఁ జెప్పఁబడుటచే, పురాణకథకును బ్రస్తుతకథకును ఫలసమన్వయము కుదుర్పఁబడెను. ఇది

యెట్లంటేని, “వినతసమ్మోదముద్రితాస్య, యగుచు వడ్డించెనమృతంబు” అని చెప్పబడుటచే దేశమున సంస్కరణముల తాత్కాలికాంగీకారము, గరుడుని బంధవిముక్తిచే లోకమాన్యుని తదనంతర నిర్వాణమును, కాద్రవేయుల యాశాభంగముచే బ్రజల కిప్పటి ద్వంద్వపరిపాలనము వలని యల్పప్రయోజకత్వమును సూచితములు.”

కవికి లోకజ్ఞత యుండవలసిన ముఖ్యలక్షణము. రాజకీయముగాఁ దటస్థించు సంస్కృతి నెప్పటికప్పుడు గుర్తించుకొనుచుండెడి వేంకట రామయ్యగారి కడుపులోని “అమృతభాండము” కలమునుండి వెలి కుబు కుటలో నాశ్చర్యమేమి? ‘నాదారిలోడు’ అనుశాప్యములో నంటరాని వారిపై వీరు వెలిబుచ్చిన యనుకంపాభావము మఱచిపోరానిది.

క. వెలివాడఁ బుట్టినంతనె

వెలిబెట్టునె యీశుఁ డతనిప్రేమకుఁ బాత్రం

బులుగాని జంతు లిలలో

పలఁ గలవే? గాలిలేని బ్రదుకుంగలదే?

క. ఒక యీశ్వరుకృప నందట

మొకయోడనయెక్కి దాఁటి యొక సంద్రమునే

యొకతీరమె చేరఁగవలె

నిఁక నీసంశయములేల యిచ్చట మనకున్?

గీ. కాన సందేహపడక యోదోనవాడ!

యొక్కని మ్మామె నాతోడ నెక్కనిమ్ము

ఎక్కనిచ్చిన నీకేమి యెగ్గులేదు

తఱచిచూచిన నాకేమి తగ్గులేదు.

గీ. ధర్మజనిపోల్కి నేఁగాను ధార్మికుఁడను

అంటరానిదిగా దింతి యతని వేఁపి

యట్టు ; లటులయ్యు మే మెక్కి నట్టిదోన
వారలెక్కిన తొలిమెట్టై స్వర్గమునకు.

వివిధవిషయ నివిష్టమతియగు కవిగారి పరిజ్ఞానమున కీ “నవకుసు
మాంజలి” యాదర్శము. ఇదిగాక, వేంకటరామయ్యగారు మాలతీమాధ
వము, ఉత్తరరామచరితము. రాజశేఖరుని విద్ధసాలభంజిక రసోత్తర
ముగా ననువదించిరి. విద్ధసాలభంజిక ౧౯౦౬ లో రచితమై చిలకమర్తి
లక్ష్మీనరసింహముగారు వెలువరించిన ‘మనోరమ’ పత్రికయందుఁ బ్రక
టింపఁబడినది. ఉత్తరరామచరిత్రాంధ్రీకృతి యసంపూర్ణము. వీరి రచ
నలు చాలవఱకుఁ బరివర్తనములైనను, శయ్యలో స్నాతంత్ర్యము నిండుగా
నుండుటచే రక్తిగట్టి శాశ్వతత్వము సంపాదించుకొనఁ జాలియున్నవి.
తెనిగింపులో నింతగా నింపు పుట్టించురచన యెందఱకో యలవడదు.
ఈపొందిక కనుఁగొనుఁడు:

సీ. మఱుఁగఁ గాఁగినపాలమఱపించు కరముల

గిలిగింతనెవఁడు పొంగించుజలధి

భువనత్రితము దివ్యభవనంబునకెవండు

నవసుధారన లేవనంపుఁగుంచె

సిద్ధావధంబయి చెలఁగి యెవ్వనివెల్లు

మదనపల్లి నివుళ్ళు పొదలఁజేయుఁ

జివురు విల్లునికేళి భవనాంగణమునకుఁ

జారుచందన పంకచర్చ యెవఁడు

గీ. అతఁడువెలుఁగొందుఁ గుంకుమన్యాసగౌర

మానిసీరమ్య పదనోపమానమూర్తి

ఘటితచక్రవాక మిధున పటుతరార్తి

సాంద్రతరకీర్తి యామినిచక్రవర్తి.

ఉ. ఆడదు పూవుఁదోట గొనియాడదు వెన్నెలతేట బోటులం
గూడదు కేళినుండపము గుమ్మమువంకను దొంగిచూడదున్,
వేడదు వేషపోషణము, వీడదు కెంజిగురాకుపాన్పుఁ, బూఁ
బోడి తదీయ సవ్యమ్మదు మోహన వేష విభావనారతిన్.

ఇట్టిచుహాకవి రాజమహేంద్రవరము మునిసిపలుహైస్కూలు
సహాయోపాధ్యాయుడై శిష్యబృందమునకు సాహిత్యభిక్ష నందించెను.
కవితా సగర్వతనిగుఱిచి యీ రచయితహృదయ మిట్లు నవకుసు
మాంజలి వీరికలో బయటబడినది.

“ఈ శూన్యప్రపంచమం దాదేవి కొక్కతెకే నేను కావలసినవాడను-
నాకుఁ గావలసినదియు ఆ దేవియే. ఏమనఁగా, కవితయే నా జీవిత
సర్వస్వము, కవితయే నాకు స్వర్గద్వారము, కవితయే నాకు మోక్ష
సాధనము. ”

తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్ళయ్య

1872 - 1921

తల్లి: శ్రీరంగమ్మ. తండ్రి రంగమన్నారయ్య. నివాసము: చెన్నపురి.
జననము 1872. అంగీరసనామవత్సరము. అస్తమయము: 1921.
రచనలు: ౧ భగవద్గీతవ్యాఖ్య ౨. వచనభాగవతము. ౩. వచనరామా
యణము ౪. వచనభారతము. ౫. నన్నెచోడుడు (జీవితవిషయము)
౬. సర్వదర్శన సంగ్రహము. ౭. కర్ణచరిత్రము [అముద్రి] ౮. మను,
వసు చరిత్రాదులకు వ్యాఖ్యానములు, పీఠికలు ఇత్యాదికము.

తేవప్పెరుమాళ్ళయ్యగారికి దేవరాజసుధి యని పండితుల వ్యవ
హారము. ప్రధానముగా నీనుధీమణి పీఠికాకారుడుగాను, వచన రచనా
విశారదుడుగాను జేరందెను. మదరాసులో నానందముద్రాలయమువారి
యాదరణమున నీయన మృదువగువచనములో భారత భాగవత రామా
యణములు రచించెను. మను, వసు చరిత్రాది పూర్వకావ్యములకు
వ్యాఖ్యలు గావించెను. నన్నెచోడుడు మున్నగు కవుల కాలనిర్ణ
యమును గూర్చిన వ్యాసములు 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక' 'భారతి'
మొదలగువానిలో వెలువరించెను. రెండుభాషలయందును జక్కని
చిక్కని చాటుకవిత్వం సంతరించెను. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర
నిఘంటు కార్యస్థానమునఁ బండితుడై పదార్థవిచారము చేసెను.
మొత్తము నలువదితోమ్మిదేండ్లు మాత్రము జీవించెను. సుకృత
గతాయుః.

ఈ దేవరాజసుధి పూర్వులు తంజనగరరాజాస్థానమున సంగీత
విద్వాంసులుగ నుండిరి. పరితాతగారు తేవప్పెరుమాళ్ళయ్య యనఁ బడు
వారు. ఇయిన మంచి పాండితి గలిగి, వాగ్ధాటియుండి భక్తియొగమున

గూర్చి యువన్యాసము లిచ్చుచుండువారట. శతావధానము చేయఁగల రనియు వినికి. వీరికిఁ దంజనగరరాజ పోషణము ససిపడక చెన్నపట్టణము వచ్చివైచిరి. పట్టణమున బహుకాలము భగవద్విషయక ప్రవచనము లతోఁ గాలక్షేపము చేసిరి. ఇట్టి యీ తాతగారిపేరు నిలఁబెట్టుటకు మన తేవప్పరుమాళ్లయ్యగారు పుట్టి, వారికంటె నూరురెట్టులు ధట్టుఁడై వెలసెను. మన దేవరాజసుధి పండితుడుగాని, పండితపుత్రుడు గాఁడు. ఇతనితండ్రి రంగమన్నారయ్యగారు వ్యాపారసరణిలోఁ జేయి తిరిగిన వారు. ఆయన శతసంవత్సర దీర్ఘాయువునంది మొన్న 1921 లోఁ బుత్ర శోకమనుభవించి, రెండేడులుండి మఱి మరణించెను.

మన తేవప్పరుమాళ్లయ్యకు దేవరాజసుధి యను పేరున్నటులు మన మెఱుఁగుదుము. చిన్నతనములో నీయనకుఁ జిన్నయ్య యనికూడ ప్యావహారికనామ ముండెడినట. శ్రీ పరవస్తు చిన్నయనూరిగారి శిష్యులును, విశ్వగుణాదర్శాంధ్రీకర్తలు నైన తేవప్పరుమాళ్లయ్యగారి కడ మన దేవరాజసుధి కావ్యనాటకాదులు, వ్యాకరణము పఠించెను. పదు నాఱుసంవత్సరములవయస్సు దాటకుండఁగనే 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్ష ను తీర్చుఁడై, ప్రవేశపరీక్షకుఁ జదువుచుండఁగా, సంసారపుఁజిక్కులు పెక్కు తటస్థించి, యాచదువు నంతతో నాపివేసినవి. విస్తారమగు బధిరత్వముండిన కారణమున దొరతనమువారి యుద్యోగముల కానపడక, దేవరాజసుధి సాహుకారులదగ్గర నాశ్రయము సంపాదించుకొని కొన్నేండ్లుగడపెను. ఆసమయముననే యాంగ్లము, అఱవము చక్కఁగాఁ గృషిచేసి, తెనుఁగెల్ల స్వయముగఁ జదివి చూచి, సంస్కృతములో శ్రద్ధమై సిద్ధాంతకాముది పఠించి, కొంతతర్కము, కొంచెము మీమాంస గురుముఖమున నధ్యయనించెను. ఆ సాహిత్యపు సాహసముతో 'భగవద్గీత' తీసి విశేషార్థ ప్రతిపాదకముగ నొక వ్యాఖ్య వ్రాసెను. ఆరచనయే యానందముద్రాలయమువారికి దేవరాజసుధికిఁ జెలికారము

గఱపెను. తదాదిగ నీ దేవరాజు ప్రాచీన కావ్యములు, శతకములు, భారత భాగవతాది పురాణములు పాఠభేదములతో సరిచూచి సరస, పాఠములెత్తి, వలసినవానికి లఘువ్యాఖ్యలు వ్రాయుచుఁ దెలుగు విమర్శకుల కాదరణీయములగు భూమికలు వెలయించుచు, కవి జీవితములు ప్రమాణమాన్యములుగాఁ బ్రకటించుచు నానందముద్రాలయము మూలమునఁ దెలుగుబాసకు వాఙ్మయపువిందు లిచ్చెను. చిన్నయసూరివచనరచన నొరవడిగా నుంచుకొని, దానికంటె నొకమెట్టు దిగువనుండు నులభభాషలో సంపూర్ణముగా రామాయణ భాగవతములు హృద్యగద్యములో వ్రాసి వెలువరింపఁ జేసెను. వచనభారతము కొన్ని పర్వములు మాత్రమైనవి. మనదేవరాజసుధి వాఙ్మయసేవా సౌధమునకు ఆనందముద్రాలయమువా రాధారస్తంభాయమానులు.

ఈయన చివరిదశలో శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు కార్యవ్యవహారగఁ బనిచేసి, తన్నిఘంటువునకు బహు గ్రంథపరిశీలనము గావించి పదపదార్థము లెత్తియిచ్చెను. పాండితిని మించిన వినయగరిమ కలవారీయన.

వత్సవాయి వేంకట నీలా దిరాజు

1881-1939

క్షత్రియుఁడు. వసిష్ఠగోత్రుఁడు. తండ్రి : వేంకట సీతారామరాజు.
జన్మస్థానము : మోడేకుట్టు. నివాసము : తుని. జననము: 1881. నిర్యా
ణము: 1939 సం. కృతులు : ౧. ఆంధ్రక్షత్రియులు [విమర్శనాత్మకము.
1920 ముద్రి.] ౨. ఆంధ్రమేఘసందేశము [1912 ముద్రి] 3. అభి
జ్ఞానకాకుంఠలము [1933 ముద్రి] ౪. విక్రమార్వశీయము. ౫. మాళ
వీకాగ్నిమిత్రము [అముద్రితములు]

ఈ నీలాదిరాజుగారికి దేశములోఁ గవిరా జని ప్రసిద్ధ వ్యవ
హారము. ఈయన తుని సంస్థాన విద్వత్కవి. రాజులలోఁ గవి యగు
టయుఁ గాక, కవులలో రాజగుటయు నీయనకుఁ గవిరాజుబిరుదము
చరితార్థ మయినది. ఈ పద్యము వీరి వంశాది విశిష్టతను విస్పష్ట
పఱుచును.

సీ. రాజకేసరివర్మ రాజేంద్ర-చోళాది

జనపతుల్ కూటస్థ జనులు మీకు

భూలోక వైకుంఠపులు రంగ వేంకటే

శ్వరు లన్వవాయదైవములు మీకు

తెలుఁగురాయనరేంద్ర తిమ్మరాయప జగ

త్పతు లన్వయప్రదీపకులు మీకు

భగవత్పదధ్యాన పర విశిష్టాద్వైత

మత మన్వయశ్రమాగతము మీకు

గీ. ననికి పెనుకంజ పేయక యనుత్పణములు

వదలి దివిచూఱుకొలు సద్భ్రతము మీకు

తథుకుకనకంబునకు c బరీమళము వోలె

కావ్యనిర్మాణ మతి యశస్కరము మీకు.

ఆంధ్ర మేఘనందే శావతారికలోc గవిరాజుగారు తమ సహాధ్యాయునిచేc జెప్పించుకొన్నటులు వ్రాసిన పద్య మిది.

ఈక్షత్రియకవి, మోడేకుట్టు సంస్కృత పాఠశాలా వండితులు ఆకొండి వ్యాసలింగశాస్త్రిగారిసన్నిధానమున సంస్కృతాంధ్రసాహితీ సంగ్రహించెను. పాణినీయమునను గొంత ప్రవేశము కలిగించు కొనెను. కవిత్వము మంచి చిక్కని పలుకుబళ్లతో నుండి చక్కంగ నడపింపంగల నేర్పరు లీయన. పెద్దన, తిమ్మనార్యుడు మున్నగు వారిశైలి వీరి కవిత కొరవడి. భాష నిర్దుష్టము, శిష్టసమ్మతముగ నుండును. కాళిదాసుని యభిజ్ఞాన శాకుంతలము, మేఘ సందేశము ననువదించి వెలువరించిరి. విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్ని మిత్రము కూడc దెనిగించిరని తెలియ వచ్చును గాని యచ్చువడలేదు.

కాళిదాసుని ప్రతికృతికి నెన్నో పరివర్తనములున్నవి. అందులో నభిజ్ఞాన శాకుంతలమునకు మన తెలుగులోc జేరుపడిన యనువాదములు వదివద్దు నెదుదాక నున్నవి. శ్రీ పరవస్తు రంగాచార్యులుగారు ప్రీతి రెండంకములు మాత్రమే 'నకలవిద్యాభివర్ధనపత్రిక' లో వెలువరింపబడినది, కందుకూరి వీరేశలింగము గారు, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారు, రాయదుర్గము సరసయ్యశాస్త్రిగారు, దాసు శ్రీరామకవిగారు, వడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారు, నిడమర్తి జలమర్గా ప్రసాదరాయుడు గారు, మంత్రిపెగడ భుజంగరావుగారు, కాంచనపల్లి కనకమ్మగారు, పేరి కాశీనాథశాస్త్రిగారు, వీరెల్లరును శాకుంతలాపరివర్తనకర్తలు. తరువాత మనకవిరాజుగా నొకరు. వీరి తెలుగు సేతలో విశేషములు లేండున్నవి. నెలము మూలాననాథముగ ముక్కకు ముక్క తెలియింపక,

వ్యాఖ్యానసాహాయ్యమున భాష్యప్రాయముగఁ బెంచి రచించుట యొకటి. సంస్కృతమునను, దెలుఁగునను దొల్లి ప్రచురితములగు ప్రతులన్నియుఁబట్టిచూచి, పాఠభేదములు, ప్రక్షిప్తప్రదేశములు లెస్సగఁబరికించి పూర్వాపరనందర్భములు తాఱుమాఱుగాకుండఁజేయుట రెండవది. కవితాధార సంగతి వేఱే చెప్పనేల? ఈతీరున జాలువాఱుచుండును.

సీ. రాలియున్నయవి కీరముల తొట్టలనుండి
చెదరి నీవారముల్ చెట్లక్రింద
తెలుపు చున్నయ వింగుదీ ఖలోద్భేదంబు
జిడ్డులై యందంద దొడ్డశిలలు
మెలఁగుచున్నయవి నమ్మికతోడ నెప్పటి
పగిది శబ్దముపైచి మృగములెల్ల
కలిగియున్నయవి వల్కల శిఖానిష్యంద
రేఖాంకముల నీశ్వరేవుదార్లు
మాటియున్నవి యాజ్యధూమంబువలనఁ
జివురుటాకుల కాంతులు చెన్నదరిగి
తోఁగియున్నవి గాడ్పులఁ దొలఁకి పాఱు
బోదియలనీశ్వఁ బాదపంబుల మొదళ్ళు.

‘ప్రథమాంకము’

ఉ. ప్రాతముగాని పుష్పము, నఖంబులఁ ద్రుంపని పల్లవం బను
నూతముగాని రత్నము, రుచుల్లయుతోని నవానవం బఖం
డాతత పుణ్యసత్ఫలము నట్లనఘమ్మగు నాలతాంగి యా
పాతిశయంబు నెవ్వనికి నంచు విరించి నృజించి యుంచెనో?

కవిరాజుగారి మేఘసందేశపుఁ దెలుఁగు సేతలోని మచ్చు పద్యములు

మఱి రెండు:

శా. ఆవీట న్నడిరేయి వీధిబడి కాంతాగారమున్ జేరు న
 పూపుబోలుల కల్లిబిల్లిగొని చూపున్ మాపు పెంజీకటిన్
 నీ వెంతే నొరగంటి పైఁడితఱుకున్నిద్దంపు క్రొమ్మించునన్
 ద్రోవంజూపుము వారలుల్కుదురు చిన్నున్ మోతలేకుండుమీ!

ఉ. పైదలిబాసె వీడను గృహమతి కల్మినో లేక చెల్మినో
 కాదన కిట్టిపాటియుపకార మొనర్చి మదర్థనంబు మై
 నాదట నిచ్చవచ్చు నెడలందుఁ జరింపుము కార్పెడంగుతో
 లేదవుగాక క్రొమ్మొగు లేమవియోగము నీకు వ్రేల్మిడిన్.

కవిరాజుగారు చట్టనిర్దుషు - కూర్చొని మున్నగు నెరసులు కొన్ని
 శాకుంతలకవితలో దొరికించిరి. ఆనాటకములో నీచ పాత్రోచితమైన
 వాడుకభాష యెంతసాగునగు నడచినదో?

క. ఇల నెంత చెడ్డదైనను
 కులవృత్తిని విడిచిపెట్ట గూడదుగదా?
 తలచదుము చదుముకొని మేఁ
 కలఁ జంపే బాపనయ్య కటికోడయ్యా!

నీలాద్రిరాజుగారు పెద్దాపురమురాజ్యమును బరిపాలించిన శ్రీ రాజా
 వత్సవాయి వేంకటసింహాద్రి జగత్పతీంద్రుని యాదరమునఁ దుని సంస్థాన
 కవిగానుండి పేరందెను. తునిరాణి శ్రీ సుభద్రాంబిక యాకవిని
 బహుశౌరవముతోఁ జూచినది. నేటితునిరాజుగారు శ్రీ వత్సవాయి
 వేంకటసూర్యనారాయణ జగపతిరాజావారి పట్టాభిషేకసందర్భమునఁ
 బ్రదర్శనముచేయుటకై కవిరాజుగారు శాకుంతల మాంధ్రీకరించినటులు
 ప్రస్తావనలో నున్నది. శ్రీవారి సంస్థానమున నీయన జేగీయమానముగ
 శతావధానము గావించెను. ఆంధ్రభారతీ తీర్థవారు 'కవిభూషణ' యను
 బిరుదముతో నీయనను నత్కరించిరి. కవిరాజుగారు తాను శతావ
 ధాని నన్నసంగతి యీపద్యములలోఁ జేరుకొనెను.

శా. నానాసాధు సభానదార్య నుమనోనాళీకనాళ ప్రణా
 లీ నిర్వాజ నిపీయమాన సువచో లీలామృతా స్వాదనా
 పానఃపున్యరసోదయుండ సుమనః పద్మైకసంవేశిత
 శ్రీనాథుండ శతావధాన కవితా సింహాసనాధీశుడన్.

మ. తునిరాజేంద్రుశతావధాన కవితాతుష్టాత్ముఁ గావించి యా
 యన సమ్మాన విభూతిమై 'సుకవితాయద్యుస్తి రాజ్యేనకి'
 మ్మనురీతిన్ గవిరాజటంచును జనం బాబాల గోపాలమున్
 వినుతింప నిల్వసిల్లువాడఁ గవితా విద్యానవద్వాక్యతిన్.

నీలాద్రిరాజుగారు కవియు, శతావధానియుఁగాక మంచివిమర్శకుఁడని
 'ఆంధ్రక్షత్రియులు' అనిన చిన్నపుస్తకమువలనఁ దెల్ల మగును.
 శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు 'ఆంధ్రులచరిత్రము' లో నాంధ్ర
 దేశమును బరిపాలించిన కాకతీయులు సూర్యవంశక్షత్రియులని తొలుత
 వ్రాసి, తరువాతఁ జతుర్థకులజులని మరలవ్రాసిరి. వరస్పరవిరుద్ధముగ
 నిటులు వ్రాయుటకుఁ గారణమేమని యడుగ మొదటిది భమ
 యనియు, రెండవది ప్రమ యనియుఁ బిమ్మట వాదించిరి. అప్పుడు మన
 కవిరాజుగారు శ్రీ రావుగారి వ్రాతను నప్రమాణముగఁ గాదని వాదించి
 కాకతీయులు క్షత్రియులే యని యీ పుస్తకములోఁ దేల్చి వ్రాసిరి.

ఈ కూర్పునకుఁ బీఠికవ్రాయుచు విమర్శకాగ్రేనరులు కాశీభట్ట
 బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు చిట్టచివర నిట్టులుతమయభిప్రాయమువెలిఁబుచ్చిరి.
 "...ప్రతాపరుద్రాదులు శూద్రులను భమ పల్వరకుఁ గలిగినది.
 నేనును నందులోని వాడనేగాని శ్రీ కవిరాజుగారు వ్రాసిన యీ
 గ్రంథము చూచినతరువాత నే నిదివఱకుఁ దలఁచినది తప్పని గ్రహించి
 దిద్దుకొన వలసినవాడ నయితిని."

ఈ యుభయవాదములలోని సాధుతాసాధుతలు నిర్ణయించుకొనుట
 కిది సమయముగాదు. కవిరాజుగారు చక్కని విమర్శన శక్తి కలవారని

“ఆంధ్రక్షత్రియుల” వలనఁ బత్యక్షమగుచు. అదేమనకుఁ బ్రస్తుత విషయము.

నీలాద్రిరాజుగారు అచ్చతెనుఁగులోను జక్కని చిక్కని కవిత నంతరింపఁగలరు. ఈ వృత్తాంత మీ చాటుపద్యము చాటుచున్నది.

ఉ. గూటిపులుంగులన్ ముఱఁగి కూళతనంబున నేయునట్టి వా
వేటలు గీటలున్ జమునిపీటికి బాటలు రాచపాడికిన్
జేటలుగాక మాన్తురెదఁజిందఱవందఱవో రొదఁ దెసల్
బీటలువాఱఁగా ననికిఁ బెండ్లికి బోయినయట్ల పోవలెన్
సూటి కొలందికిన్ దివియఁ జూచి నిగిడ్చిన మాన్తుచేతివా
లీట తనంత తావలచి యొక్కటిపైఁబడు పూవుఁబోడి మే
మీటిన చన్నదోయి వలె మీఁదికి రావలెనొక్కపెట్ట పై
పాటున శ్రొత్తనెత్తుకలవమ్ములు గ్రమ్మఁగఁ జేరురమ్ము నో
నాటవలెం దగం దనమనమ్మున మార్కొని ముమ్మరంపు మై
తీటలువోఁ బెనంగవలెఁ దేనియతేటలవోలె నెత్తురుల్
నోటఁబడంగ నొడ్గఱచి మార్కొనఁగావలె నీడబోని పో
రాటమునం దొడల్ విడిచి గ్రక్కున నక్కునఁ జేర్చు వేలుపుం
జోటి చనుంగవన్ మిగులఁ జొక్కవలెన్నటి పేరసంబుతో
నోటమిలేక తా బ్రతికియుండినచో మగలెల్ల మీఁదపో
మేటిమగం దనంగఁ బుడమిం బసమీఱఁగ నేలఁగావలెన్
పాటుపడంగ నొప్పు తమపాడికిఁ బాలక దుక్కిముచ్చులై
కూటికొఱంతలేక తిని కూర్చుని యొండొరు నెక్కపక్కెపున్
మాటలనాడికొంచు వెడనప్పులతోడన ప్రొద్దుపుచ్చి మై
పాటున నెంతయున్ జమునిపాల్పడి పోవఁగమేమేమేమేపో
మేటి కొలంబువార మని మీసలు ద్రువ్వెడు రాచవారికిఁ
గాటపయ్యనే! యకట! కయ్యముతియ్యము నాఁడునాటికిఁ.

జనమంచి శేషా ది శర్

1882

తెల గాణ్య వైదిక కాళీయులు. తల్లి: కామాక్షి. తండ్రి: సుబ్రహ్మణ్య శర్మ. జన్మస్థానము: నెల్లూరు మండలములోని కలువాయపురము. నివాసము: కడప. జననము 4 - 7 - 1882 సం॥ విరచిత కృతులు : ౧. బ్రహ్మపురాణము. ౨. బ్రహ్మాండ పురాణము. ౩. కామారి కాఖండము (స్కాంధాంతర్గతము) ౪. సర్వమంగళాపరిణయము [మహాకావ్యము] ౫. హాలాసమాహాత్మ్యము ౬. లలితోపాఖ్యానము ౭. శ్రీమద్రామాయణము ౮. సంగ్రహరామాయణము ౯. విచిత్రపాదు కాపట్టాభిషేకము ౧౦. పాండవాజ్ఞాతవాసము. ౧౧. దైవజ్ఞ సార్వభౌమ విజయము ౧౨. నీతా స్వయంవరము ౧౩. సువ్రత ౧౪. కీరవాణి ౧౫. మనోరంజని. ౧౬. యతిధర్మ ప్రదీపిక ౧౭. సతీతిలక. ౧౮. కడప మండల చరిత్ర ౧౯. ఉదయగిరిముట్టడి ౨౦. శ్రీకృష్ణావతార తత్త్వము ౨౧. శ్రీరామావతార తత్త్వము [కొన్ని యముద్రితములు] ౨౨. శేషారామరాచల ఖండములు [స్కాంధాంతర్గతములు] ౨౩. హృదయానందము. [కల్పిత ప్రబంధము-పద్యసంఖ్య మూడువేలు] ౨౪. శ్రీశంకర గురువరచరితము [౩ వేలు పద్యములు] ౨౫. కవివిలాసము. ఇత్యాదులు.

అధునాతనాంధ్రకవులలోఁ బురాణవాఙ్మయమువంకఁ జూచినవారు నలుగురైదుగురు మాత్రము. వారిలో భారతరామాయణముల నాదరించినవారి సంఖ్య పెద్దది. సంస్కృతములో అష్టాదశపురాణములుకలవు గదా! వానిని జూచుచున్నవారు తక్కువ నేఁ డనువాద వాఙ్మయమునకు, విశేషించి పౌరాణగాధలకు మనవా రంతగాఁ జెప్పు లొగ్గకపోవుటచేఁ గాబోలు భారత రామాయణాదులైన నాలుగైదు పురాణములకంటెఁ దెలుఁగుబాసలోఁ బురాణములు లేవు.

ఈకొంత కొంతవఱకుఁ దీర్చినకళాప్రపూర్ణ జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు యావదాంధ్రమునకు నభివందనీయులు. వీరు ప్రస్తుతము కడపలోని

‘లలితావిలాసము’ న పుణ్యజీవనము గడుపుచున్నారు. వీరి యుభయ భాషాపాండిత్య మప్రతిమానము. పౌరాణికత శ్లోపరిజ్ఞాన మనమానము, ఉపనిషత్తులు చదివిరి. సూత్రభాష్యము నెఱిగిరి.

శేషాద్రిశర్మగారి యభినివేశ మాశ్చర్యకర మైనది. వీరు వ్రాసిన పద్యములు మొత్తము లక్షకు మించునేమో! “పాండిత్యమున నున్న వన కవిత్వమున లే” డని కొందఱిచాడము. వస్తుస్థితి నిర్ణయించుట తరముకాదు. ఈ విమర్శ కాగినవారు పురాణకపులలో నెందఱుందురు?

వీరు శ్రీమద్రామాయణమును దెనిగించిరి. అది స్వీచ్ఛాను వాదము గాదు. విద్యార్థులకు సైతము సులభముగాఁ దెలియుటకు శ్లోకమున కొక పద్యము చొప్పున వ్రాసిరి. వినువు విగామము లేక యిన్ని పద్యములు వ్రాయుట కవి కుండవలసిన గొప్పశక్తులలో నొకటి. శర్మగారు మూర్తిభవించినదైవభక్తి. వీరి గ్రంథము లన్నియు భగవత్పరములే. బ్రహ్మపురాణ మాంధ్రీకరించిరి. బ్రహ్మాండపురాణ మనువ దించిరి. స్కాండమున కేతామైత్రి కామారికాఖండము కేదారారుణాచలఖండములు పరివర్తన మొనరించిరి. తాండవకృష్ణ భాగవతము - సర్వ మంగళాపరిణయము-హనుమద్విజయము-కృష్ణావతారతత్త్వము (12భాగములు)-రామావతారతత్త్వము (10భాగములు)-నంగ్రహ భారత భాగవత రామాయణములు - ఈగ్రంథములన్నియు భగవత్సంబంధములే గదా! చరిత్రవిషయముగూడ నెఱుఁగుదు నని కడపమండలచరిత్ర - ఉదయగిరి ముట్టడి రచించి చూపిరి. శర్మగారికి మనుచరిత్ర మనిన నెక్కువ మక్కువ. పెద్దన వీరి దృష్టిలో మహామహాంధ్రకవి. ఇతని జన్మాదికమును గూర్చియు, నీతని కవిత్వవిశేషములనుగూర్చియు వీరు చక్కని పరిశోధనములఁ జేసియున్నారు. అవి సమంజసముగా నుండును. పెద్దన బళ్ళారి మండలమునఁ గల మ్మాపాటుసీమనుండు ‘దోరాల’ గ్రామమునఁ బుట్టి నని పీఠేశలింగము ఫతల్లు గారు వ్రాసిరి. ఈవిషయమున ననేక సర్వ

పరిశోధనలఁ జేసి సప్రమాణముగా నాయనవాదమును గా దని వాదించిరి. ఇది వీరి చరిత్ర పరిజ్ఞానము వెల్లడించుటకుఁ బనికిపచ్చును. వీరు ప్రత్యేకముగా 'మనుచరిత్ర హృదయావిష్కరణము' రచించిరి.

చిన్ననాఁట శేషాద్రి శర్మగారు కడవలో విద్యాభ్యాసము కొన్నాళ్లు చేసిరి. అక్కడ నసిగఁ జనువు సాగమి కాశీపట్టనమునకుఁ బదునొకండవ యేటఁ బయనము సాగించి, కాలినడకచే నాలుగేండ్లకు వారణాసిఁ జేరికొనిరట. అచ్చటఁ గొన్నివత్సరము లుండి సంస్కృతవిద్యాధ్యయనముగావించి వచ్చి, విజయనగరము, కసిమికోటలలోఁ బండితసన్నిధిని స్కంధత్రయాత్మకజ్యోతిర్విద్య నభ్యసించిరి. జ్యోతిశ్శాస్త్రమున శర్మగారు చాలఁ బ్రజ్ఞావంతులు.

జ్యోతిషము చెప్పుచు నందట నాశ్రయించి తిరుగుట వీరి కిష్టముగాక కడవలోని యాంగ్ల పాఠశాలలో నాంధ్రపండితులుగాఁ బ్రవేశించిరి.

నెల్లూరికడనున్న జన్నవాడక్షేత్రమునఁ బినాకిసీతీరమున కామాక్షిమల్లికార్జునుల సన్నిధిని వీరు నడుమనడుమఁ బెక్కునెలలు వసించి తపము గావించుచుండురని వినికి. ఆయుపాసనామహిమచేతనే వీరు మహోత్సాహముతో గంటకువందలు పద్యములువ్రాయుచున్నారని చెప్పుదురు. ఒకమహాశయ లిట్లు వ్రాసిరి.

ఆ. పే. ఉన్నకవులలోనఁ జన్నకవులలోన
నిన్నికృతులు వ్రాయఁ గన్న దేవరు !
రాముఁ డల్లపోతరాజునకుంబోతఁ
బలుకుఁదోడో యేమొ ! లలిత నీకు.

వీరు సరాంకిత మొనరింపలేదు. జనమంచి శర్మగారు విద్యత్కృతులేగాక సత్తములు, సహృదయులు, పరమభాగవతోత్తములు. దుర్విమర్శనములు దురహంకారములు వీరికినచ్చవు. ఒకప్పు డక్కడో యొకసభలో

మన శర్మగారిని వ్యక్తిపరముగా దూషింప మొదలిడిరట. ఆ సభలో శర్మగారును గలరు. కాని వారు నవ్వుకొనుచు నూరకుండిరట. అయినను సభావేదికకుఁ బ్రక్కవారి ప్రోత్సాహముచే నెక్కడ తప్పినది కాదు. లేచి చెప్పినమాట లివి: “మహాజనులారా! ఈసమయమున వాదప్రతివాదములు జరపుట నా కిష్టములేదు. ఏనాడో ఎన్నితరముల క్రితమో జనులయెడ మంచిగా మెలంగుచుండుటచే మాకు “జనమంచి” యను నింటిపేరు వచ్చినది. ఇప్పుడు నేనును మొగముచెందుకొని వారి వలె ననవసరముగా నా ప్రతిపక్షుల విమర్శించితి నేని మాయుంటి పేరు నేతిబీటకాయను జేసినవాడ నగుదును.” ఈ వాక్యములలో శర్మగారి సహృదయత వ్యక్త మగుచున్నదిగదా? మహాకవులకు మంచితనము తోడై నచో వచింపనేల? శేషాద్రిశర్మగారు దత్తమండలమునకే గాక తెలుఁగు బుడమికి వన్నెదెచ్చు కవులు. నాస్తికతా ప్రాబల్యముతో నిండియున్న నేటికాలమునకు శర్మగారివంటి భాగవత కవులు, వారి గ్రంథములవంటి భక్తి రసపూరిత గ్రంథములు మిన్నగా జనింపవలసి యున్నది. శర్మగారి గ్రంథములెల్ల వెలువరింప దీక్షించిన శ్రీ వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారి నభినందింపవలయును.

కథాప్రపూర్ణులు, కావ్యస్మృతి తీర్థులు నగు శేషాద్రిశర్మగారిని గూర్చి కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి ప్రశంస యుదహరింపఁదగినది. “వీరి కవిత్వమునకు వీరి వినయాతిశయము శోభను గలిగించుచున్నది. కవిత్వ పాండిత్యములకును, సౌజన్యమునకును నిత్యసంధి లేదనుట మనమెరింగి విషయమే. వీరి రెవ్వరినిగాని యభిక్షేపించినట్లు, ఎవ్వరితోగాని పాదమునకుఁ బూనుకొన్నట్లు గానరాదు. సౌజన్యము వీరి కలంకారము. ప్రఖ్యాతికై ప్రాకులాడువాడుకారు.....”

శర్మగారి కవిత్వము ధారాళభోరణి గలది. వీరి గ్రంథము లన్నియు ననువాదములే యగుటచే గల్పనాగంధము వీరి రెంతగాఁ బ్రదర్శించును!

తెలిసికొనఁ జాలము. కొమారికాఖండమునందలి గౌరీశంకర వివాహ
ఘట్టమున వీరికవితాధార జాహ్నువి వలె నిట్లు పొంగారుచున్నది.

క. కనిపెట్టుచు బ్రాహ్మణపరు
లనూన పద్ధతినీ సాగునట్లొనరువఁగాఁ
దనయాన్వయములఁ జెప్పం
గను బూని హిమాద్రి యనియెఁ గన్యక దీనిన్.

క. పితరుల జాహిత్రగ నా
సుతగా నెఱుంగఁగఁ దగును శుభగుణ నిలయన్
మతిమద్వర్య నొనంగెద
హితమిది లోకాభి కన్న యిచ్చ పొలయుటన్.

క. అనియూరకుండె; నల్లుని
దనఁబడు వంశం బెఱుంగఁ డయ్యెంగానన్
మునిముఖుల నడిగె వంశం
బన నెయ్యది శంభుని దని యంద తెఱుంగమిన్.

మ. వనజాక్షుం డిటు వల్కె; నెవ్వరిని నీ వార్తన్ వచింపంగ నే
రని వారిం గని ప్రశ్న మీవడిగినన్ రా దుత్తరం బెవ్వరై
నను గుర్తింపఁగరాని యన్వయము వింతంగాంచు నీయల్లునే
యనుమోదంబునఁ బ్రశ్నచేయు; మతఁడే యావార్తలం జెప్పెడున్.

క. వినుమహియే యహిపాదము
ల నెఱుంగుంగాని యెవఁ డిలాస్థలిఁ జెప్పం
గను జాలునె తెలియుదు; నని
తన గోత్రముఁ జెప్పఁజేని తగ ముద్భగినిన్.

క. పిసఁగంగ రాదు; శంభున
కనమాన్వయఁ డగుట; ననఁగ నమ్మాటకు నం

దెనఁగెను హానధ్వను; లా

నుసమయ మావేడుకలకుఁ జోటయి యుండెన్.

చ. హరుఁడిపుడేమి యుత్తరము నారసి యిచ్చునొ పీనులార ని
త్తరుణమునందు వింద; మని తత్తఱమందుచు సభ్యులెల్ల నుం
డిరి; ధ్వని యద్ది తగ్గె నట నీలగళుండు విమర్శవద్ధతిఁ
వరమతి నెన్ని భీతుఁడగువానివిధంబున నానతాన్యుడై.

గ్రంథవిస్తారరచనలో నచటనచటఁ గొన్ని వ్యర్థపదములు దొరలినను,
శర్మగారి ధారావాహికమైన శయ్యలో నవి పరిగణింపఁ దగినవికావు.
కవిత్వమే తపస్సుగా భావించి, యోపికతో మనస్సు నిలఁబెట్టి యెన్నో
మహాకృతులు రచించి యిచ్చుచున్న శేషాద్రిశర్మగారి సేవ రాయల
సీమలో తెలుఁగుసీమలో విలువయిడరాని యొక మేలి రవ్వ.

త్రిపురాన వేంకట సూర్య ప్రసాదరాయకవి

1889 - 1945

తెలంగా వంశీయుఁడు. తల్లి: నారాయణమ్మ. తండ్రి: తమ్మయ్య దొర. జన్మస్థానము: శ్రీకాకుళము తాలూకాలోని సిద్ధాంతము. జననము: 1889 అక్టోబరు 31 తేదీ. నిర్యాణము: 1945. ముద్రిత కృతులు: ౧. నిర్వచన కుమారసంభవము [౬ అశ్వాసములు. 1918 ముద్రి.] ౨. రఘూదయము [౪. అశ్వా. 1924 ముద్రి.] 3. రతి విలాపము [ద్విపద కావ్యము 1926 ముద్రి] ౪. మొయిలురాయబారము [కాళిదాసుని మేఘ సందేశమునకు స్వతంత్ర దేశీయ గేయానువాదము. 1940 ముద్రి] అముద్రితములు: ౧. నిర్వచన రఘువంశము [శ్లోకమునకుఁ బద్యముగాఁజెనిఁగించినది. 19 సర్గములు] ౨. ఇందుమతీమందారము [అజ చరిత్రము] 3. ఉత్తరరామ చరిత్రము [భవభూతినాటకమున కాంధ్రీకృతి] ౪. కిరాతార్జునీయము [భారవికిఁ బద్యాంధ్రీకరణము] ౫. అజవిలాపము [ద్విపద ఇది 'భారతి' లోఁ బ్రకటించిరి] ౬. మృతజీవి జీవితామృతము [తమ్మయ్యవిభూ! తండ్రి! కవిగామణీ!] అను మకుటముతోఁ దండ్రిగారి జీవితచరిత్ర ప్రతిబింబించునట్లు వ్రాయఁబడిన చిన్నగ్రంథము] ౭. శ్రీరామాశ్వమేధము [పద్మపురాణములోని పాతాళఖండము, ఇది యసం పూర్ణము] ౮. శ్రీభగవద్గీతామృతము [దేశీయ-చ్ఛందోగీతికలలో ద్విపాత్రనాటికగా రంచిపఁబడినది].

శ్రీ సూర్యప్రసాదరాయకవి త్రిపురాన తమ్మయ్యరాట్కవీంద్రునకుఁ దగిన తనయుఁడు. ఇంకను కొడుకు కళాప్రపూర్ణుఁడుకాలేదు, నరిగాఁ బదు నాలుగు నెలలేని నిండలేదు. తమ్మయ్యకవి భగవదాజ్ఞకు బద్ధుఁడయ్యెను. పాండితిలోఁ గవితలో వీరి రచనములను బట్టి పరికించినవారికి 'పుత్రాది ఛేత్సరాజయ' మ్మనిపించును. సూర్యప్రసాదరావుగారి జననం 1889లో. ఆయన కేము? పరులకడకుఁ బోయి చేచాఁచనక్కఱలేకుండ, స్వేచ్ఛగాఁ దిని చేతులార నింత పెట్టుకొను శ్రీమంతుల వంగడములోఁ బుట్టెను.

పసితనముననే తండ్రిని బాసినవాడని కడుగారాబమునఁ బెంపఁబడెను. పదునైదేండ్లు వచ్చుదాక వేటమీదను, ఆటలమీదను గల వేడుక విద్యపై లేదు. “తమ్మనదొరగారికిఁ దప్పి పుట్టితివి నాయనా!” అని యొక పెద్దమానిసి వీధిఁబోవుచు నన్నమాట శూలపుఁబోయె. నూర్య ప్రసాదరావుగారు వెంటనే యింటికిఁబోయి తన బుద్ధి చదువు బాటపై నడిపించెను. మనోరథము మంచిది గానఁ దను యింటి వండితుఁడు శ్రీ ముక్కవిల్లి సాంబయశాస్త్రిగారి సారథ్యమాతో నడక చూచుచు సాగినది.

గురుదేవులు సాంబయశాస్త్రిగారిని గుఱిచి ప్రసాదరాయ కవి ‘మృతజీవి జీవితామృతము’ లోఁ గడఁబఱచిన భక్తి గౌరవ మీ పద్యములలో నారయఁగలరు.

మ. హరిభక్తుండును శేషుషీ గురుఁడు నీ యాస్థాన విద్యత్కవి
శ్వరుఁడౌ సాంబయశాస్త్రి ముక్కవిలి వలశ స్వచ్ఛ రత్నమ్ము మ
ద్గురుఁడైనాఁడు సుమయ్య! యయ్యనఘుఁ గన్గొన్నట్ల నిస్సన్న యా
దరమున్ భక్తియుఁ గల్గుఁ దమ్ముయ విభూ! తండ్రి! కవిగ్రామణీ!

మ. పదునైదేండుల యీడు వచ్చుదనుకన్ బాలోచితక్రీడలం
జదువుల్ మాని చరించునాకుఁ గవితాసక్తిం బ్రసాదించి యొ
ప్పిదమాదారికిఁ ద్రిప్పి తాఁ జదువుచెప్పెన్ మద్గురుండెంచు నం
త దయాళుండు గలాఁడె తమ్ముయ విభూ! తండ్రి! కవిగ్రామణీ!

మ. ధన మీవిచ్చితిగాని యాతఁడిడు విద్యాబుద్ధులే నాకు నీ
ధన సంపత్తికి మీటి కీర్తియు మహత్సమ్మానముంగూర్చె, న
య్యనఘు స్నేహుఁ డలంప నెక్కు డతఁడేయాఁ, గాని, నాకన్యాయా
తని నీ విచ్చితి గాదె? తమ్ముయ విభూ! తండ్రి! కవిగ్రామణీ!

రఘునంశము మొదలిడి, కావ్యములు, నాటకములు మున్నగాఁ జదువవలసినవెల్లఁ జదివిరి. తెలుఁగులు తనివితీరి విసిరి. తండ్రిని స్మరణకుఁ దెచ్చుచు, పండితుల మెచ్చు లందుచు జానుదెలుఁగులొక దియ్యని కవిత్వము కట్టుటకు ప్రకమించిరి. రఘునంశము, కుమారసంభవము, శ్లోకమునకుఁబద్యము చొప్పునఁ జెప్పిరి. మొన్న 1940 లో మేఘదూతము నకు కడుఁ గ్రొత్తరీతిని గేయములలో ననువాదము గావించి ప్రకటించిరి. ఆంధ్రకాళిదాసుఁడని యాయనకు బిరుదమున్నది. 'భారతీతీర్థము' లో శ్రీజయపుగాధీశ్వరునివలన వీరికి 'కవిభూషణ' యను నుపాధి లభించినది. వానిలొక బనేమి? ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తువారు 1943 లోఁ జలకమర్తి కవితో పాటు వీరిని 'కళాప్రపూర్ణు' లని బిరుదనామ మిచ్చి మెచ్చిరి.

సూర్యప్రసాదరాయ కవి కవితాకళలొక బ్రహ్మాక్షుఁ డనుట కతని కృతులు పరమప్రమాణములు ఇక్కవిమణికిఁ దిక్కనమఖికవిత యాదర్శముగా నుండియున్నట్లులు పదము పదమునఁ గానవచ్చును. పౌలుపు గల తెలుఁగు పలుకుఁ గూర్పులో ముంచి నేర్పు మన కవిగారి కున్నది. వీరి 'నిర్వచన కుమార సంభవము' లో నెల్లను గందములు, గీతములు, పెద్దనృత్తములు పెక్కు లేవు. ఉదాహరణమున కొక మెత్తని పద్యము చూపఁడు :

క. కటముల తీటలు వో గజ

ఘటలు నరళతరుల రాయఁగాఁ బాల్వడి తత్

స్ఫుటతరవరిమళభర మ

చొట్టున న్నెత్తములఁ జేయు సురభిశములుగాక.

౧ ఆ. ౬౮ ప॥

'రఘూదయము' లోని వొక రెండు ప్రకటింతురు :

మ. ఒకనాఁడొక్కమదాంధ సిందురము గండోద్భూత కంఠూతి కొ

ర్వక యీ చెట్టునరాయ మాడె వలపారన్ దీనిపైపట్ట దా

నికి నీహార ధరాధిరాజనుత కన్నీరుట్ట శోకించె న్కం
దకుమారుండసురాశుగతులు వొందం గుందుచందంబునన్.

ఉ. ఆదినమాదిగానె త్రిపురారి ననుం గగిపైరిఁ జేసి కుం
భోదర యీహిమాద్రి గుహనుండి యిటన్ దరిఁజేరు జంతువున్
గాదన కారగించుచును గావును దీని నటంచుఁ బంచఁ దో
డ్డో దయితాకఫోలములతో నలనప్పులు వియ్యమందఁగన్.

— అ. 31, 32 ప

వీరిగంధములలో నే పట్టులు పట్టిచూచినను తియ్యని పలుకుబళ్లతో
గనుపట్టుచున్నవి. ఈయన కృతు లన్నియు ననుసృతులైనను, దేశ
నేతలో నొక క్రొత్తదన ముండి యందగించుచున్నది. మేఘదూతము
నకు స్వంతత్ర గేయరూపముగా వీరుగావించిన తెలుఁగు పరివర్తనము
వీరి కృతుల కెల్లఁ గిరీటము. గేయరూపముగ నున్న నేటి నలక్షణ
కావ్యములకును నిది మస్తక మాణిక్యము. శ్రీ జయపురమహారాజులు
శ్రీ విక్రమదేవవర్మగారి కీ కృతిని పెంపుచుబిడ్డగ నంపిరి. వారు దానిని
శ్రీరామచంద్రున కర్పించుకొనిరి. ఈకృతి తొలుత 'మొములు ముఱుగు
లలో శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ముచ్చటించినటులు "... ఇ
యల్ల నల్లన విరియుచు వల్పులు గొల్పుచు నమృతబిందులొలుకు నలద
రేకులఁబోలె నులలితములై జలు జలు మనఁ జలువలఁ జల్లుచుఁ జవుఁ
జిందుచు విందులు గొల్పుచు నున్న పలుకుల పొలుపుతో మురిపల్లి
టాయ్యారపుటూపుఁడోపించు శయ్యతో దేశి తెలుఁగుతీరునఁ గడు
దియ్యమైన పాటసారుతో నిఁక నిట్లు తెలిఁగించు టన్యుల కసాధ్యమనఁ
దగిన ట్లున్నది. .... "

నీ. పువ్వుదేనె సోనలై చెవులపండువు నేయు

కలికిపల్కుల ముద్దులొలుక నేర్పుఁ

బద్దెమ్మలోఁ బాట పాటలోఁ బద్దెమ్మఁ
 గూడి రా హాయిగాఁ బాడనేర్చు
 నరఁటిపం డొలిచి తానరచేత నిడురీతి
 భావార్థములఁ దేటపఱుపనేర్చు
 గానాభినయ నాట్య కవితాకళలఁగూర్చి
 యరుదార నాటకా లాడనేర్చు

నగ్నగతుల నీకును సంతనఁబుఁగూర్చుఁ
 గాళిదాస నత్కవి మేఘకావ్యకల్ప
 పుష్పసౌరభ లహరికా మూర్తియైన
 మా మొయిలుఁ గబ్బిపుంగన్న భూమహేంద్ర !

మొయిలు రాయభారము.

పలునన్న జోతీరేకల చుట్టలోఁగూడి
 పాలుపారునే నెమిలిపురికన్న పట్టాడి
 యిలరాలఁ గొడుకుపైఁగల ప్రేముడిని దానిఁ
 గలువతే కిడుచెవిం గయినేయు నాగారి
 నెలతాల్పు శిరసు వన్నలలచే నెంతయుఁ
 దెలుపారు కన్నఁ గొల్కులతోడి గుహుని య
 ప్పులుఁగుదత్తడి నవల మలగవుల మఱుమ్రోత
 లలమ బిట్టుఱిమి గొండిలికిఁ దార్సఁగదన్న !

క్రొమ్మెఱపు...

ఇట్టికవితతోనున్న యీ 'మొయిలురాయభారము' క్రొత్తతీరుగలపై
 సంచారువుగా నున్నదనుట నిర్వివాదము. యక్షుఁడు చిట్టచివర మేఘున
 కనుచున్న మాటల యందపుఁ బొందిక కనుఁగొనుఁడు ! కాళిదాసుని
 కవితతో వియ్యమందుచున్నదిగదా !

మొయిలురాయఁడ ! యిట్లు మొదటివియుక్తిఁ
 జాలశోకించు నీనకియ నోదార్చి
 నంది శోరాటలకా నలఁగు నా పెండి
 మలనుండి వేవేగ మరలి యేతెంచి
 తగినగుర్తులతోడఁ దరళాయతాక్షి !
 పంపిన సేనుంపువార్తలం దెల్పి
 వేబోక తఱిమల్లె విరివోలెఁ బ్రదిలి
 తలరు నాజీవము న్నిలువంగదయ్య !

* * * *

ఇట్లు నీదు మెఱుంగు టిల్లాలితోడ
 నీకెన్నఁడు వియుక్తి లేకుండుఁగాక !

ఈ మొయిలు రాయబారములోని గేయముల తరుననే “శ్రీ భగ
 వద్గీతామృతము” కూడ రచించిరి. కృష్ణార్జును లిరువురు నిందుపాత్రలు.
 ఈ గ్రంథమింకను ముద్రణములోనికి రాలేదు.

శ్రీ సూర్యప్రసాదరావుగారు తెలుఁగుకవిత్వలో మంచి మంచి
 మెలఁకుటలు తెలిసిన సరసకవులు. కవిత్వలో నధునాతన భావములు
 వీరియందున్నవిగాని, భాషావిషయకమైన సంస్కారము వీరికంగీ
 కారము కాదు. 1927 లో బళ్ళారిని జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిష
 ద్వార్షిక మహాసభకు వీరి నధ్యక్షులుగా నెన్నుకొనిరి.

1922 సం॥ జూలై 18వ తేదీని జార్జిచక్రవర్తికుమారుఁడు ‘ప్రిన్సి
 ఆఫ్ వెల్సు’ మదరాసు సెనేటు హాలులో ప్రే వేదము వేంకటరాయ
 శాస్త్రి చదలుపాడ మందరరామశాస్త్రి గారలతోపాటు మన ప్రసాద
 రావుగారికిని సువర్ణ కంఠము, సాలువలు నొడగి గౌరవించిరి. ఈ

నెన్నోసన్నానము లందిన ధన్యులవీరు. ఈయన ఇష్టదేవతాప్రార్థన మిట్లున్నది.

సీ. వాసస్థలంబు లక్ష్మీ సరస్వతుల శు
 ధ్ధాంత మైనట్టి సిద్ధాంతమనియు
 జననంబు విద్యాయశశ్రీగుణాకరం
 బగు శ్రీపురాన వంశాబ్ధి యనియు
 వప్తదేవీభాగవతముఁ దెల్పించి పెం
 పెనఁగు తమ్ముయరాటకపీఠంఁ దనియు
 నిత్యకృత్యము భవత్రీత్యర్థమై నవ్య
 కృతి పుష్పపూజలర్పించు టనియుఁ
 జెప్పికొనుట కుత్సాహంబుఁ జెందఁ దగిన
 యిట్టి యాన్నత్య గరిమ నా కిచ్చినావు
 వినతి నేయంగఁ దరమె నీ వినమ దమన
 దక్ష నత్సక్ష కరుణా కటాక్ష మహిమ.

చ. కడుకొని యన్యులంగడుపు కక్కటిలిం జెయి సావకుండఁ దాఁ
 గుడువఁగఁ గట్టఁగా నొరులకుం దగఁ బెట్టఁగఁ జాలినంత యె
 క్కుడుసిరు లిచ్చి దానఁ బ్రతికూల మదాది వికార చేష్టలం
 బడి చెడనీక నీదువదభక్తునిఁ జేసితి వింతయొప్పుదే !

తిరుపతి వేంకట కవులు

1871-1919

1870-1950

ఈజంటకవులలో మొదటివారు దివాకర్ల తిరుపతి కాశ్రీగారు. రెండవ వారు చెళ్లపిళ్ల వేంకట కాశ్రీగారు. తిరుపతికాశ్రీగారిది వెలనాటికాఖ. అభిజనము : ఎండిగండి (కృష్ణామండలము). తల్లి : శేషమ్మ. తండ్రి : వేంకటాచార్యుని. జననము : 1871 సం. నిర్యాణము : 1919. వేంకటకాశ్రీగారిది ఆరామద్రావిడకాఖ. జన్మస్థానము : ఏనాము [త్రేంచివారిది]. నివాసము : కడియము. తల్లి : చంద్రమ్మ. తండ్రి : కామయ్య. జననము 1870|| ప్రహలాదాచార్య సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ ద్వాదశి సోమవారము. నిర్యాణము : 15 ఫిబ్రవరి 1950 సం|| శివరాత్రి పుణ్యదినమున. విరచితగ్రంథములు : పాండవజననము, పాండవోద్యోగము, పాండవాశ్వమేధము, పాండవ రాజనూయము, పాండవ విజయము, పాండవ ప్రవాసము, ముద్రారాక్షసము, మృచ్ఛకటికము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, బాలరామాయణము [నాటకములు]. బుద్ధ చరిత్రము, లక్షణాపరిణయము, ఏలామహాత్మ్యము, శ్రీనివాసవిలాసము, దేవీభాగవతము, పతివ్రత, సుశీల, పూర్వహరిచ్ఛంద్రము, శివలీలలు, నానారాజసందర్శనము, శ్రవణానందము [పద్యకృతులు]. విక్రమాంక దేవ చరిత్రము, చంద్రప్రభాచరిత్రము, మార్గ చరిత్రము, [నచనగ్రంథములు]. గుంటూరిసీమ, గీరతము, శృంఖలాత్పణీకరణము, పశ్యాం పుశ్యాం, పశ్యశబ్దవిచారము, శనిగ్రహము [విమర్శగ్రంథములు]. శతావధానసారము, గుంటూరు శతావధానము, పినపాడు శతావధానము, వేమవరాగ్రహార శతావధానము [శతావధానకృతులు] ఇత్యాదులు.

దోసమటం చెటింగియును మందుడుకొప్పగఁ బెంచినార మీ
మీసము రెండు బొసలకు మేమె కవీంద్రులమంచుఁ బెల్పుగ
దోసముకల్గినం గవివరుల్ మముగెల్పుడు - గల్పిరేని యీ
మీగము తీసి మీ పదసమీపములతి దలలుంచి మ్రొక్కమే.

అని ప్రతినవట్టి కొన్నినా శ్లాంధ్రకవితా సామ్రాజ్యము నేకచ్ఛత్రముగఁ బరిపాలించిన తిరుపతివేంకట కవులు జగమెఱిగిన బ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రదేశమున వీరి పేరు వెలుఁగని యభిజ్ఞుఁడుండఁడు. అభినవాంధ్ర కవులలో వీరిని గురువులుగా భావించువారు వందలమీఁద నుందురు. తిరుపతి వేంకటకవుల కేకలవ్యశిష్యుల మని చెప్పుకొని గౌరవింపఁ బడు వారు పెక్కుఁలు. ఆంధ్రవసుంధరలో వీరు నందర్పింపని రాజాస్థానము లేదు. ఆరంభదశలోఁ దిరుపతి వేంకటకవులు “తిరుపతివేంకటేశ్వరు” లనియే తెలుఁగునాఁట వాడుక. ఈజంటకవు లే మహారాజును లెక్క నేయలేదు. “అనుభవించితిమి దీవ్యదోగములను రాజాధిరాజులకన్న నధికముగను” - “ఏనుఁగునెక్కినాము ధరణీంధ్రులు మ్రొక్కఁగ నిక్కినాము” అని చెప్పుకొనుచుఁ బ్రతిపట్టణము, ప్రతిగ్రామము తిరిగి నారు; ప్రతిదాతను దర్శించినారు. వారిచేఁ దగినట్లు సన్మానింపఁ బడినసరే - లేనిచో సహజకవితా ధోరణినిమొగము వాచునట్లు తిట్టఁబద్దెములు చెప్పుట, ఈ కవులు సిద్ధవాక్కులని వారువెఱచి పాదాక్రాంతులగుట పెక్కుచోట్ల జరిగినది. అనిదంపూర్వమైన వీరి యద్భుతశక్తి కబ్బురపడి యనేకకవులు ‘శిష్యోఽహ’ మ్మని చరణములఁ బడఁజొచ్చిరి. వీరి యనధాన ప్రతిభ నరసి తెనుఁగుమన్నీ లెందఱో బిరుదముల నొనఁగిరి; నాలువలుగప్పిరి; సన్మానములు చేసిరి; ఏనుఁగులపై నూరేఁగించిరి.

తిరుపతికవుల జీవిత మొక మహాభారతము. ఇందేవర్వము పరిశీలించినను బ్రతిజ్ఞలునేయుట, మీసములు దువ్వుకొనుట, ప్రతిపక్షులను బరిహసించుట, పద్మప్రసాదములు పన్నుట, వానిని భేదించుట, యెదిరి యెట్టివాఁడైన సాహసించి మీఁది కురుకుట—యివిచూతుము. ఈ భారతమునఁ గూడఁ గాయభారముల రభసలు, శతఘ్నుల చప్పుడులు, పాశు ఫతప్రయోగములు, అట్టహాసములు, తాలుకుట్టనములు కలవు. ఉద్యోగ

విజయములు, రాజనూయాశ్శమేధములు దీనిలోనివే. గీరతముకూడ నీ భారతములోనిదే. ఈ భారతసంగరమునకు 'గుంటూరిసీమ' కురుక్షేత్రము. వాగ్యుద్ధములవలనఁ దిరుపతికపుల యశశ్చంద్రికలు నలుమూలల వెల్లివిరిసినవి. ఇంత నిర్లక్ష్యముగా మహారాజులను, మహాపండితులను ధిక్కరించిన తెలుఁగు కవులు శ్రీరాధామ లేకొందఱో మనకు వినఁబడుచున్నారు.

సంగరశక్తిలేదు, వ్యవసాయమునేయుట నున్న, నంతలో
నంగడివేసి యమ్ముటది యంతకుమున్నె హుళక్కి ముష్టికిన్
బొంగు బుజానవైచిగొని పోయెద మెక్కడికేని ముష్టిచెం
టుం గొనిపెట్టు మొక్కటి యమోఘ మిదేకద, దంతిరాణ్నపా !
మహారాజునుగూర్చి చేసిన యీ మందలింపులో నెంతయర్థము దాగి
యున్నదో పరికింపుఁడు.

మ. అటు గద్వా లిటు చెన్నవట్టణము మధ్యం గల్లు జేశమ్మనన్
జటులస్ఫూర్తి శతావధానములు మెచ్చం జేసియున్నట్టి మా
కిట రా జీయక యున్న దర్శనము నింకెవ్వని కీ రా జొసం
గుట ? చెప్పంగదవయ్య పాలితబుధా, కోదండరామాభిదా !

శ్లో. రాజా విద్వాన్ భవా విద్వా, నవహా భాగ్యం మహాకషే,
అత్రాపి దర్శనం నోచే త్కవితాయై నమోనమః.

విజయనగరప్రభుని దర్శించుటకు వెళ్ళినపుడు, వారు నభ చేయింపక
సన్నానింపఁగా నపుడు దివాను కోదండరావుగారిని గూర్చి తిరుపతి
కవులు వ్రాసిన పద్యము లివి. రాజసందర్శనము ధనాపేక్షతోఁగాక,
పాండితీ ప్రదర్శనమునకే జేసికొన్నట్లు పలు పద్యములు విశదము
చేయుచున్నవి. ఈ జంటకవులలోని యొకలక్షణము నానారాజసందర్శ
నమువల్ల నిట్లు తెల్లమగుచున్నది. అవసరమగునపుడు, దాత యె

నీచుడై నను వాని నిండ్రుడుగా, చంద్రుడుగా స్తోత్రములు చేయుటయు,
తిరస్కార భావము కనబఱచిన రసిక ప్రభువునైన దృణప్రాయముగాఁ
డీసిపైచుటయు వీరికి సహజము. ఇందులకు వందలు నిదర్శనములు.

వేంకటరామకృష్ణకవులతో, కొప్పరపుఁ గవులతో వీరు గావించిన
వివాదములు భాషాచరిత్రములో శాశ్వతముగా నుండఁగలతీరున నున్నవి.
గీతము, గుంటూరిసీమ చూచునది, ఆ ప్రతిజ్ఞలు బహు భయంకరము
లుగ నుండును.

శా. అతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సీరంధ్రా వివేకాన్విత
స్వాంత భ్రాంత నిరంతరాన్మత వచః ప్రకాంత దుష్కల్పనా
ధ్వాంత క్రాంత కుకావ్య నవ్యరవి దీప్య ద్భవ్య తేజోందితా
హంతా దంతుర పాక్షణాభికల సీహమ్మార్ప కేనాటికిన్.

శా. అతుల్ మానఁడు తిర్పతి ద్విజుఁడు పర్యాయాదృతానేక సా
ధ్వంతేవాసి కృతావధాన సమయ వ్యాఖాన విఖ్యాపితా
శాంతస్థాయి యశః ప్రనూన కవితా సౌందర్య రాజద్గళో
పాతున్ దేశికుఁగూర్చి వ్రాసిన యసత్యార్ మాన్స కేనాటికిన్.

శా. 'రావుల్ వీడు' మటంచు మిఁకొదవు ధీరమ్మయ్యని న్నిన్ను దు
ర్వాపారున్ సభలోని కీడ్చి భవదార్థబాపవాదాన్మతా
లాపంబు ల్మోదలంటఁ గాల్చి పయి వాలాయంబు శిక్షించి నీ
పాపం బూడ్చి నతుల్ గ్రహించునంట! తత్త్పాగల్భ్య మూహించితే!

శా. 'రావుల్ వీడఁడు వేంకటాచల' మసారస్సార ఘోరాన్మతా
లాపాంతేవస దాన్య కర్కట విశాల శ్వభ దుర్ద్వార్భసాః
ప్రాపత్తారతరా విలాంబు వృష దాపత్ప్రాపకాత్మీయ వా
గ్రూపాసార పరంపరా విభవముల్ గుప్పింప కేనాటికిన్.

శా. 'డంబాల్ మాను' మటంచు మిఁకొదవు ప్రౌఢమ్మయ్యతాదోషమూ
ధంబై నట్టి భవన్మనంబునకు వ్రీడం బుట్టఁగాఁజేయ ని

న్నం బాండిత్య నిధాను లుండు సభయందుం బట్టి రెట్టించి గ
ర్వంబున్నాన్ని యనుగ్రహించునట! తద్వాత్సల్య మూహించితే!

తిరుపతిశాస్త్రిగారు వెలనాటివారు, వేంకటశాస్త్రిగా రారామ
ద్రావిడులు నై నను నేకోదరులవలె మెలంగుచుఁ బరస్పరసహకారముతో
నవధానములు, ఆశుకవితలు, ఆకాశపురాణములు ప్రదర్శించుటచే వీరి
పేరు త్వరలోఁ బ్రశస్తికెక్కినది. అవధానకళకు గౌరవము తెచ్చినవారు,
చులుకదనము కల్పించినవారును తిరుపతి వేంకటకవులే. వీరికిముందు
మాడభూషి వేంకటాచార్యులు, అంతకుమిక్కిలి ముందు రామరాజభూష
ణుఁడు మున్నగువారు శతలేఖనీ గ్రంథసంధానచాతురికలవా రున్నను,
వారెవ్వరును తిరుపతి వేంకటకవులవలె జంటకవులుగా నుండి యవధా
నములు చేసినవారు కారు. పితాపురసంస్థాన కవులయిన దేవులపల్లి
సోదరులును, వేంకటరామకృష్ణులు, అత్యద్భుతావధాన కవితా ప్రదర్శ
నముల గావించియున్నను తిరుపతికవుల తీరున నవధానవిద్యను జగద్వి
ఖ్యాతము చేసినవారుకారు. రాయలకాలమున నంది మల్లయ్య, ఘంట
సింగయ యను జంటకవులు ప్రబంధరచయి చేసిరి. వారవధానము
లొనరించి యుండిరో, లేదో చెప్పఁజాలము. “జగదాత్మ్యర్యకరావధాన
కవితాసంపత్తి” ఒక్క తిరుపతివేంకటకవియుగళమునకే తక్కినది.

‘గోణము కట్టుటాది’ వేంకటశాస్త్రిగారికిఁ గవితాభిలాష యుండె
డిది. ప్రఖ్యాత శాస్త్రవండితులు చర్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి యొద్ద
నీ జంటకవుల వ్యాకరణాధ్యయనము. ఇరువురును మహామేధావులుగాన
నచిరకాలములో నాభాష్య మధికరించిరి. దేవీభాగవతము నందు
గురుస్తుతి యిట్లున్నది.

సీ. అల్లడవ్ మొదలుగాఁగ నాభాష్యసర్వంత

మే మహామహుఁడు మాకిచ్చ విద్య

కన్న సంతానమ్ముకన్న నెక్కడుగాఁగ
 నే దయాభుండు మమ్మాదరించె
 పెండ్లి పేరంటముల్ ప్రియ మెలర్పఁగఁజేసి
 యే గుణనిధి మమ్ము బాగుచేసె
 తిండికై యిల్లిల్లు దిరుగనీయకయన్న
 మేయన్నదాత మాకింటనిడియె

గీ. నకలదిక్షేత్ర రాజన్యనభలయందు
 డంబుఖిఱ కతావధానం బొనర్చి
 నిర్వహింపఁగ నెవ్వఁ డాశీర్వదించె
 నట్టిగురునకుఁ గృతియిచ్చు టర్హమకద !

బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారికి ర్తి పరమశాశ్వతము చేసిన శిష్యులు తిరుపతి వేంకటకవులే. ఇదియటుండ, తిరుపతి కవులకే పరస్పరము శైష్య పాఠ్యాయికయన్నది. వయోధర్మముచే 'వేంకటతిరుపతికవులు' కావల సిన వారు వీరు. తిరుపతికవికంటె వేంకటశాస్త్రిగారు ఒక సంవత్సరము ముందు పుట్టినవారు. సహపాఠిదశలో, దిరుపతి శాస్త్రిగారికి బద్వలక్షణములు వేంకటశాస్త్రిగారే చెప్పినట్లు స్పష్టము. ఈ పద్యముదానికిఁ దారకాణ.

వితతాత్మీయ కతావధాన కవితా విద్యాపయోరాశి, సం
 భృత శిష్యాంబుద వాఙ్మయామృత రసప్రీతాఖిలాంధ్ర శ్రుమా
 ధృత రజ్యద్రసికావతంసకృత వందిస్తోత్రమాలా విభూ
 షితు మా వేంకటశాస్త్రి నేఁ బొగడెదన్ శిష్యస్వరూపంబునన్.

తిరుపతికవి యప్రతిమానమైన పాండితీ ప్రతిభయుఁ జెల్లపిల్లకవి యసాధారణమైన మేధాబలమును బలసి, తిరుపతి వేంకటేశ్వరులను డెలుఁగుకవులలో నగ్రగేసరుల నొనరించినది. తిరుపతి లేనిచే వేంకటేశ్వ

రుడులేదు. వేంకటేశ్వరుడు లేనిదే తిరుపతిలేదు. ఈ జంటపేరులిట్లు కుదురుటయే వీరిఘనతకుఁ గారణమని చెప్పవలయును. ఎక్కడవినినను వారిపద్యములే. ఎక్కడఁజూచినను వారిశిష్యులే. ఏ ప్రాంతమునఁ దిరిగిన వారియపధాన ప్రశంసలే. “తిట్టుల్ తిట్టితిఁ దిట్టులంబడితి” నని యనేకుల హుంకరించినారు. అనేక పండితులను గద్దించినాడు. “అటు గద్దాలిటు చెన్నపట్టనము మధ్యంగల్లు దేశమ్ము” నొక యూహాపి నారు. పేరి కాశీనాథశాస్త్రివంటి యుద్దండపండితుల ‘నబ్బా’ యని పించినారు. మహామహోపాధ్యాయులు సైతము మర్యాదగాఁ దప్పించు కొని తిరుగుచుండెడివారు. అది కేవలము వారిశాస్త్రపాండిత్యము నకు జంకియచుటకు వీలుగాదు. తిరుపతికవులు సంస్కృతాంధ్రము లలోఁ బెద్దపాండిత్యము కలవారేయైనను శాస్త్రేతరములందుఁ బ్రత్యేక కోవిదులైన మహామహులను గూడ మాటాడనీయక పోవుట మాత్ర మాంధ్రలోకమున కాశ్చర్యాపహమైనది.

తిరుపతిశాస్త్రిగారు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య భాషలయందు విద్వాంసులైన పోలవరము జమీందారు శ్రీ కొచ్చెర్లకోట వేంకటకృష్ణారావు బహద్దరు పారికడ నిలయవిద్వాంసులుగా నుండిరి. కొన్ని వత్సరములు వారియొద్ద గౌరవవేతనముఁ బడయుచు ననేకభంగుల నన్నానింపఁబడిరి. ఇంతలోఁ గాల మీ మహాకవిని మ్రింగివైచినది. తిరుపతిశాస్త్రి యస్తమయము చెల్లపిల్లకవి హృదయమునకుఁ బట్టరాని కష్టపాటు కలిగించినది. ఇరువురు సభేదముగా నంచరించిన సోదరులు. వేంకటకవి దివాకరాస్తమయమును గుఱిచి యిటులు పలవించెను.

నాకన్న ధీబలమ్మున

నే కాదు తనూబలమున నెంతయు హెచ్చా

లోకస్తుత్యుఁడు తిర్పతి

నా కన్ననీ మున్నె యెల్లు నాకము ముట్టన్.

ఏబది దాటెనా, కతని కేబది కింక నెలల్ కొంత నా,
 ల్లా బుధచూన్యఁ డిందనుక నాగక సల్పె శతావధాన, మే
 నో బహుకాలమై యొకట నుండియు నాతనిచేతియూతఁ బ్ర
 జ్ఞా బహుభావధానపుఁ బ్రసంగము లీచ్ఛుచుచుంటి నెట్టులో.
 ఈ జంటకవుల సౌహార్ద మిట్టిది. “ఒక్కగు రచించుచిరేని నది కాదగు
 దిర్శతి వేంకటేశుమై” అను మాటలో నంతర్వాహినిగా వీరి సాభా
 త్రము వెల్లివిరియుచున్నది. తిరువతి కవి నిర్యాణమున కిటీవల వేంకట
 శాస్త్రిగారు పెక్కు కృతులు రచించిరారు. అవన్నియు జంటపేళ్ల
 తోడనే ప్రచురితములగుట యొక మహాదర్శము.

చెళ్లపిళ్లకవి కవితృపుఁగఱచు, అనగా, ఆయన నిలువెల్లఁగవిత. పండు
 వయస్సులో నాయన కలయు కొన్ని వేల గద్య పద్యములు సృష్టించినది.
 వ్యాసునివలె వ్రాసినది తుమచుట యాయన కలవాటులేదు. కడకాల
 మున విజయవాడ గవర్నరుపేటయందలి యద్దెయింటఁ గుక్కిమడత
 మంచముపై కొపీసథానియై పరుండియుండెడి యా జరతమూర్తి నెంద
 తెందఱో దర్శించి పోవుచుండెడివారు. ఆయన మెట్టిన ప్రదేశమే యొక
 దివ్యతీర్థము. మనసు వచ్చినచో వచ్చినమానిసిని బలుకరించును; లేనిచో
 బలుకరించుట కూడ నుండదు. వచ్చినవాఁడు వచ్చి కవిగారి చరణములు
 కనుల కద్దుకొని చక్కఁబోవును. ఆ యాగంతుకున కదే పదివేలు.
 యౌవనములో వేంకట శాస్త్రిగారి యుపన్యాసవాణి మేజవాణి. ఆయన
 నభిలో నువన్యసించు నపుడు వేసవేలు విఱుఁగఁబడి వినవలసినదే.
 యౌవనములోనేకాదు, షష్టి పూర్తి దాటిన తరువాతఁ గూడ వారి
 కంఠస్వరములోని ఝంకారము, మాధుర్యము సడలలేదు. ఎంతవానినైన
 నప్పటి కప్పుడు ముఖపిఠానము సేయు శక్తియాయనలో గొప్పగా నుండె
 డిది. వీరి వ్రతి పదము ధ్వనిపూరితము. వీరి వేరు విని బందరునందలి
 యున్నత పాతకాల పండితులుగా దయచేయుఁడని యాహ్వానించినది.

అక్కడ పదునైదు సంవత్సరములు తెలుగుపండిత వదవి-ఆనందరభమున ననేకులు వీరి చేతిలోఁ గవులైరి. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ప్రభృతు లావిధముగా శిష్యులు. తిరుపతి కవుల శిష్యులము, విశేషించి వేంకట శాస్త్రిగారి శిష్యుల మనువారిలో అవ్వారి, వేటూరి, వేలూరి, కాటూరి, పింగళి కవులు ముఖ్యులు. బందరు వేంకట శాస్త్రిగారిని బ్రహ్మరథము వట్టినది. 'కృష్ణ' వీరి పలుకు విని పొంగిపోయినది. 1938 సం॥న బందరు పౌరుల ప్రోత్సాహమునను, కవిశిష్యుల యభినివేశమునను శాస్త్రిగారికి జరిగిన వష్టిపూర్తి సన్మానము చరిత్రలో రమణీయము, నవిస్మరణీయము నయిన ప్రధానఘట్టము. ఆ సునయమున వీరి శిష్యప్రశిష్యులనేకులు కావ్యోపహారము లర్పించి ధన్యతైరి. ఆ దివ్యమహాముననే -

పుడమితేడులు తల లడుగులు మోవంగ

నర్పించు కాన్కల నందువాడు

అత్యద్భుతంబైన యక్షధానవిద్యకుఁ

బ్రభవకారణమైన ప్రతిభవాడు

వీనుదోయికేదేన సోనలు వర్పించు

వాఙ్మధురికే బేరు వడినవాడు

చిననాడె వలచి వచ్చిన కవితాకన్య

నేకవత్నిగఁ జేసి యేలువాడు

పూర్ణకాముండు త్యాగియు భోగియైన

గురుని ఋణ మిఁగుపొంట నీ చిఱుతకబ్బ

మర్హత గడించుకొనుఁగాక యాంధ్రవాణి

కడకనుల జాల్మాను ప్రసాదకణ లవాప్తి.

అని గురుదక్షిణగా 'సాందరనంద' కావ్యము పింగళి కాటూరి కవి యగళముచే వేంకటశాస్త్రిగారి కప్పింపఁబడినది. ఆ వష్టిపూర్త్యుత్సవము తెలుగువాణి కొక యుష్ణలాలంకారము. ఇది యననేల ! తిరుపతి

వేంకటకవులు తెలుగు భూమిలో నొందని నన్నానము లేదు. కృష్ణా పత్రికాధిపతులన్నటులు 'వీరి కవిత్వము ప్రాచీనకవితకు భరతవాక్యము. నవీనకవిత్వమునకు నాంది. వీరికవిత్వమందెచ్చటఁ జూచినను సౌకు మార్యము పౌరుషము జీవము గోచరించుచుండును. ఈ విలక్షణములే యాంధ్ర దేశమున శిష్య సహస్రముల వెదచల్లినవి. వీరిరచన లెక్కు వగ వీరి జీవితమునకు సంబంధించిన వగుటచే నా కవిత్వ మాత్మగౌరవ మును బ్రతిష్ఠించు కొనినది. "

ఈ శతావధానుల సారస్వత సమారాధనము 1949 సంవత్సరము నాటికి సంపూర్ణముగాఁ బండి, మదరాసు ప్రభుత్వముచే నిండుగా గుర్తింపఁబడినది. శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారిని మదరాసు దొరతనపుఁ బ్రథమ సంస్థానకవిగా గౌరవించుటఁగో భేదభావ మెవరును జూపకుండుట తిరుపతికవుల వాఙ్మయసేవ కొక విజయధ్వజము. తనయులు దాటక యావత్ప్రభుత్వమును, యావత్కవిలోకమును విజయవాడకు రప్పించు కొనిన శ్రీ శాస్త్రిగారి వార్ధకశ్రీ తెలుగుదేశమునకు గర్వాభరణము. ఏనుఁజవిని నిట్టితీరుగా దేశము నన్నానింపలేదు. శిష్య ప్రశిష్యులు బ్రహ్మరథము పట్టిరి. మదరాసు ప్రధానమంత్రులు, మంత్రులు, విశ్వ విద్యాలయాధికారులు, మహాపండితులు, కవులు పరిశేషించియున్న నాటి నన్నాన సభావృత్తాంతము సారస్వత చరిత్రములో నొక దివ్య ప్రకరణము. రాయలసీమనుండి వచ్చిన గడియారము వేంకటశేష శాస్త్రిగారు నాడిటులు ప్రశంసించినారు.

జయమేసార శతావధాన కవితా సామ్రాజ్యపీఠంబు న
చ్చయశోమూలముగాఁగ నేలిన మహాసారస్వత జ్యోతి రు
చ్చయమా వేంకటశాస్త్రి యాంధ్రకవితా స్థానీప్రభుండయ్యె, న
న్నయ తిక్కన్నల నాటి వైభవము లీనాడయ్యె వాగ్దేవికిన్.

*

*

*

*

*

కవినభ లిచ్చు గౌరవముగా దిది, యొక్కనృపాలుఁ డిచ్చు గౌ
రవమునుగాదు, కావ్యరసరంజిత భావుక యావదాంధ్ర గౌ
రవము ప్రజాప్రభుత్వము కరమ్మున వేంకట శాస్త్రిగారికి
నవ వరణ స్రజ మ్మిది యనన్య మపూర్వముగాదె తెల్సునా.

కవి సాధారణుల వలెగాక “కవనార్థ మ్ముదయించితిన్; సుకవితా
కార్యంబె నావృత్తి; మద్భవ మద్దానఁ దరింతుఁ; తద్భవమ మద్భా
గ్యంబు.....” అని చెప్పుకొన్న మహాత్ముఁడు చెళ్ళపిళ్ళకవి.
వ్యావహారికభాషలో నాయన చివరికాలమున రచించిన వివిధ వ్యాసముల
బండ్లఁదోలవచ్చును. అవన్నియుఁ గలిపి వెలువరించినచో ‘విజ్ఞాన
సర్వస్వము’ పునరుద్ధరించినవార మగుదుము. అందుఁ గొన్ని రచనలు
‘కథలు, గాథలు’ గా నచ్చుపడుచున్నవి. వేంకటశాస్త్రిగారి వ్రాత
మైన, సుపర్యాసమైన నొకరకముగానే యుండును. విషయాంతరము
లోనికి తఱచు దాటుచున్నను, ఎక్కడికక్కడ హృదయంగమముగా
నుండునట్లు వ్రాయుటలో, మాటాడుటలో వారిని మించిన వారు లేరు.
ఆయన యేమిమాటాడిన నది ధ్వనికావ్యము. వేయేల! ఆయనయుచ్ఛ్వాస
నిశ్వాసములు, ఆయనపొడుముపట్టులు, ఆయన పొన్నకట్టపట్టులు
మహాకావ్యములుగా నైనవి. పద్యములు పఠించుటలో చెళ్ళపిళ్ళకవి
దొకక్రొత్తవీరు. ఆయన ననకరించి యెందఱో నేటికందముగాఁ
బద్యములు చదువుచుందురు. ప్రతివిషయమునను తనదొక ప్రత్యేకత
యున్నటులు వేంకటశాస్త్రిగారు ప్రదర్శించినారు. ప్రభుత్వ సంస్థానకవి
పదవీప్రదాన సందర్భములో వారుచెప్పినపద్యములు మహాదాత్రములై
శాస్త్రిగారి సర్వహృదయమును దాచిపెట్టుకొని యున్నవి.

శా. నే న్నాస్థాన కవీంద్రుఁజేసితి; విక న్నా కాయురారోగ్య సం
పన్నత్యంబు నొసంగుటన్నది క్రమప్రాప్తంబు, నా యీదువా

రున్నారెందటో విజ్ఞులల్లఘచులం దొండొక్క రాస్థానమం
దున్నన్ దేహబలంబుఁ గోరుదురె? నిన్నోతల్లి! కామేశ్వరీ!

మ. పదొకండేడులపైని రెండిపుడు నాప్రాయంబు, నాబోటికిన్
గదిలోమంచమె యెల్లలోక మగుచున్ గాలఁబు వెల్లించు వృ
ద్ధు దయాఁర్దంబగు దృష్టిఁజూచి యిడితేదో గొప్పదొగదై నా
కది భుక్తంబగుదాఁక నాయువినుమం చర్చితుఁగామేశ్వరీ!

మ. అనుకంపామృతవృష్టి నించినను నీ వాస్థాన విద్యత్క పీం
ద్రుని గావించితి; నేను తత్పదవియందున్ గూరుచుండంగ నే
ర్తునె మందిచ్చితి, తేనెఁగూడ నిడునుందున్నిన్నె యీదృగ్భిష
్టునులున్ మాదృశరుగ్గులుం గలరునూ, కల్యాణి, కామేశ్వరీ!

శా. సన్నాసిన్ వరుఁజేయుచో నెరవెకా సర్గంబునా కిపు వి
ద్యనేతల్ కవులేలఁగాఁదగిన “ఆస్థానంబు” నీఁజేసి తీ
యాన్నత్యంబున కిమ్ము దీర్ఘతరమా నాయుష్య మట్టిచ్చుచో
నిన్నున్మెచ్చు జగ మ్మొకెట్టివరమున్నెఁ గోరఁ గామేశ్వరీ!

మ. ప్రతినంవత్సర మింకనాకిమఁ బ్రజారాజ్యంబు వేయారు లు
న్నత ముద్యోగముచేసి వాసిమెయిఁ “బెన్నన్” గొన్నబల్కేటికిన్
భృతకంబిచ్చు విధాన, దీనికి భవత్ప్రేమఁబు తోడొచు దీ
ర్ఘతరంబాయు వొసంగఁగావలె గృహార్ద్రా! తల్లి కామేశ్వరీ!

శా. ఆయుర్దాయము మూఁడు భాగములుసేయన్ దాన ‘వన్ధర్లు’ భో
నేయంగా మిగిలెన్ శరీరము కడున్ జీర్ణించి శుష్కించె; శే
షాయుర్దాయము భోజ్యమకాల కడుగడ్డ తోఁచుఁ ద్వత్సన్నిధి
స్థాయింగా నొనరింపు మేమిటికిఁకన్ జాలంబు కామేశ్వరీ!

శా. కాపీనంబుధరించి యా సభకునేగ న్నన్నువీక్షించిఁ యో
హో పారుం డిటుమాతేనే! పయసుచే నొండొక్కరుండయ్యె వా

గ్వార్పారమ్మును మాఱితీరుననుచున్ గారుణ్యమొప్పార నా
వైవే చూతురు పంపుమమ్మ నభకున్ వందింతుఁ గామేశ్వరీ !

మ. కవులెల్లన్ జయపెట్టు వైభవ మొసంగన్లేదొ తచ్చిష్యవ
ర్గ విభూతిన్ గరుణింపవో తనుజనుర్భాగ్యంబు గై నేయవో
వివిధైశ్వర్యము లిచ్చితింక నొకటే విశ్వేశి ! నీనన్నిధిన్
గవిగానుండ ననుగ్రహింపు మిదియే కామ్యంబు కామేశ్వరీ !

శ్రీ వేంకటేశాస్త్రిగారి కామేశ్వరీభక్తి కీ పద్యములు నిదర్శనమణులు.
ప్రభుత్వనంధాన కవితాపదవికి మొఱుగుపెట్టిన శాస్త్రిగారు, ఆపదవి
వచ్చిన కొలఁదినెలలకే పరమపదముఁ జేరుట మనదురదృష్టము. ఆంధ్ర
సారస్వతారామమున ననంతశోభతో వెలుఁగొందిన వనంతరేఖ యస్త
మింపఁగా, ఆయన శిష్యుఁడు పింగళి లక్ష్మీకాంతకవి పావము ! ఎట్లు
వగచెనో కనుఁడు.

మరలఁ దిరుపతి వేంకటేశ్వరులజంట
కలిసి, ముప్పదియేండ్ల పై కాలమునకు
సాగఁగలదింక దిక్పాల నభలయందు
అద్భుతావహ శతావధానాంధ్ర కవిత.

*

*

మాగురుం డిట్ల దిగిన వాఙ్మయపుగదై
యర్వి ననధిష్ఠితంబయి యుండఁగలదు ;
ననభిగమ్యము నప్రదృష్యమ్ము నగుచు
విక్రమార్కుని సింహాసన క్రమమున.

*

*

ఈజంటకవుల కావ్యములలో “బుద్ధచరిత్రము” చక్కనిపాకమునఁ
బడినది. వీరి దేవీభాగవతముతో పాటు బుద్ధచరిత్రయు సారస్వత
లోకమున స్థిరముగా నుండునని చెప్పవలయును. తిరుపతి కవుల కావ్య

ములకంటె, వారినిగూర్చిన గాధలు, వారు చెప్పిన చాటువులు, వారి వీరాలాపములు, వారి చమత్కార సంభాషణములు దేశములో నిలిచి పోగలవు. కవితకు జీవితమునకు భేదము లేదని నిర్ధారణము చేసినవారొక్క తిరుపతి కవులే. ఈ జంటకవుల జీవిత - కవితా మాధుర్యములు పడుగుపేకల వలె విడదీయరానివై కలసియున్నవి. వీరు ప్రాచీన ప్రబంధ ధోరణి వీడి నవ్యమార్గముతో వర్ణనాదులు కావించిరి. శ్రవణానందాదులలోని శృంగార వర్ణనములు కొంత హద్దుగడచినటులు కనబడును. కాని, నాడవి రసవంతముగానే యగపట్టినవి. “రాజులెల్లరును భార్గసరాములే యన్నఁ దేజంపుఁబెంపు నుతింప వలెనె, కోమటు లెల్ల జక్కులరాజులే యన్ననై శ్వర్యముల పెంపు లడుగ వలెనె.....” ఈమొదలగు వర్ణనములు పూర్వవాసనా వాసితములు. “మనమా ! వద్దిక నాదుమాట వినుమా మర్యాద కాపాడుమా !” మున్నగు పద్యములకుఁ దెలుఁగుదేశమున నాశనము లేదు.

‘వ్యాకరణ మొకత్రోవ, మహాకవు లొకత్రోవ’ యని చెప్పి తిరుపతి కవులు వ్యాకరణబంధములు నిరంకుశులై నడలించి గిడుగువారి వాదమున కాదరువునిచ్చిరి. ఈ కవకవుల జీవనజ్యోతి సర్వాభినవ కవిరక్ష, వారి పద్యములు సర్వము శిష్య ప్రశిష్యద్వారమున లోకమెల్లెడ వ్యాప్తములై యచ్చులోలేకున్న, అయిదాటు శతాబ్దులదాక నశింపని స్థితిలో నున్నవి. పాండవనాటకములు, శ్రీవాణానందము, మఱికొన్ని చాటువులు పారాయణము చేసికొనువారు చాలమంది కలరు. ఈక్రింది పద్యములు మఱచిపోలేము.

శతఘంట కవనమ్ము నల్పునంగతి యన్నఁ
 “గరతలామలకమ్ము” గాదె మాకు
 అష్టావధాన కష్టావలంబన మన్న
 “నంది కొండయ దండనంబు” మాకు

ఆశుధారా కవిత్వా డంబరంబన్న

“నల్లేరుపై బండి నడక” మాకు

నత్కావ్య నిర్మాణ చాకచక్యం బన్న

“వడ్రాసోపేత భోజనము” మాకు

వ్యర్థమగువాదము లొనర్చు నట్టి వారి

డంబ మణఁగించు టాపోశనంబు మాకు

దాన రాధేయ! కవిసముదాయ గేయ!

పండితవిధేయ! రామభూపాలరాయ!

*

*

*

అభినవరామలింగ బిరుదాంకుడ నాకవనమ్మునందు నీ

యభణపుఁ గాండ్లు తప్పు లిడ నర్హులె ? కాదని తప్పు దిద్ద మా

యుభయులలోన నొక్కఁడు మఱొక్కనికిం దగుఁగాక యీర్ష్యచే

నభము శుభమ్మునుం దెలియ కార్చెడి దేబెలు మాకు లెక్కయే ?

*

*

*

ఏనుఁగు నెక్కినాము ధరణీంద్రులు మ్రొక్కఁగ నిక్కినాము స

న్మానము లందినాము బహుమానములన్ గ్రహియించినార మె

వ్వానిని లెక్కపెట్ట కనివారణ దిగ్విజయం బొనర్చి ప్ర

జ్ఞానిధులంచుఁ బేరుగొనినారము నీవలన సరస్వతీ !

*

*

*

నవ్యకవిత్వతరణమునకు భగీరథులై, ఆంధ్ర సారస్వతమున కొక్క
యపూర్వపు వెలుఁగు కలిగించిన తిరుపతి వేంకటకవులు బాల కలా
నిధులు, బాలసరస్వతులు, కింకమీంద్ర ఘటాపంచాననులు, కళా
ప్రపూర్ణులు, శతావధానులు, శాశ్వతులు.

వేంకట రామ కృష్ణ కవులు

1883-1939

1889-1918

మొదటివారు ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు. రెండవవారు వేదుల రామకృష్ణశాస్త్రిగారు. వీరు మేనత్త మేనమామ బిడ్డలు [వేంకటరామ శాస్త్రి తండ్రి రామకృష్ణశాస్త్రి మేనమామ. రామకృష్ణశాస్త్రి తల్లి వేంకటరామశాస్త్రికి మేనత్త] ఆరామద్రావిడకాళీయ బ్రాహ్మణులు. మొదటికవి జన్మస్థానము : పల్లిపాలెము [కాకినాడతాలూకా] తల్లి : కామేశ్వరమ్మ. తండ్రి : నారాయణశాస్త్రి. జననము : 15-11-1883 సం॥ అస్తమయము : 3-12-1939 సం॥ రెండవకవి యభిజననము : కాకరపట్టు [తణుకుతాలూకా] తల్లి : నూరమ్మ. తండ్రి : రామచంద్ర శాస్త్రి. జననము : 1889. నిర్యాణము 1918. ఈ జంటకవుల నివాస గ్రామము పితాపురము. విరచితగ్రంథములు :- వ్యాసాభ్యుదయము, దమయంతీ కల్యాణము [అచ్చ తెనుఁగు కావ్యము] విశ్వగుణాదర్శము, ఉత్తరరామచరిత్ర, మదాలస, దమయంతి, ఇందిరాదేవి, శకుంతల, సుభద్ర, భోజచరిత్ర, కాత్యాయనచరిత్ర, కవికంఠాధరణము, సువృత్తి తిలకము, పాణిగృహీతి, కొండవీటి దండయాత్ర, అత్యద్భుత శతావధానము, శతఘ్న, అట్టహాసము, పరాస్తపాశుపతము, రామకృష్ణ మహాభారతము, ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము [6 లంబకములు] ఇత్యాదులు.

ఆంధ్రభోజుని యాస్థాన విద్వత్కవులగు వేంకట రామకృష్ణ కవుల కవితాప్రతిభ, విచుర్యనశక్తి తెలుగువారికిఁ దెలిసియే యుండును. 1909 సంవత్సరమున రామకృష్ణులు పితాపురసంస్థానమునఁ బ్రవేశించిరి. నాటికి వేంకటరామశాస్త్రిగారి వయస్సు ఇరువదియూఱు వత్సరములకు మించదు. రామకృష్ణ శాస్త్రిగారికిఁ బదునెనిమిదిదేండ్లు దాటినవి. సంస్థాన ప్రభువులు శ్రీ రావు వేంకట కుమార మహిపతి సూర్యరా యేంద్రు లీ కవకవుల బుద్ధి చాకచక్యమునకుఁ గవితాధోరణికి నానంద పడి యవధానవిశేషములఁ గాంచుట కనుమతించిరి.

ఏ నుముహూర్తమున నీ జంటకవులు ప్రభువుకంటఁ బడిరో యపుడే శ్రీవారి యనుగ్రహాంకూరము రామకృష్ణుల యభ్యుదయ క్షేత్రమునఁ బడినది. దిగ్బతులవంటి వండితులమ్రోల నా మహాస్థానమంటపమున సత్యద్భుతావధానము నేయునపుడు రామకృష్ణుల లీలలు పలువుర కానందాశ్చర్యములు కలిగించినవి. మహీనాథుఁ డవధానానంతరము మూఁడు నూటపదియార్లు వట్టుసాలువలతో బహూకరించి యా కవులను దమ సంస్థానిలో నుండఁగోరెను.

పిమ్మట సత్యద్భుత శతావధానము, శతవిధానము [గంటకు నూఱుపద్యములు చెప్పుట] శతప్రాసము [ఒకేప్రాసముమీఁద నూఱు పాదములు గంటలోఁ జెప్పుట] అష్టావధానము మున్నగువానిచే మన కవులు మహారాజు చిత్తమును మఱింత రంజింపఁజేసిరి. శతప్రాసము చెప్పనందర్భమున “...ఇట్లీరవుగఁ గొన్ని పాదములనే మును గబ్బుము తాత నెప్ప న, బ్బురవడి తత్సభాస్థలిని బోరన గద్దియ డిగ్గి గండ పెం, డెరమును గృష్ణరాయఁడు తొడ్గె స్నెపపుంగవ!...” అని యభి ప్రాయగర్భముగా నెట్లుచెప్పిరో పరికింపుఁడు.

వేంకటరామకృష్ణులు పితాపురసంస్థానమునకుఁ బోవుచున్నటు లింటి యొద్దఁ బెద్దవారి కేరికినిఁ జెప్పనేలేదు. వట్టుసాలువలు కప్పకొని సింగపుఁ బిల్లలవలె వచ్చుచున్న యా యువకవులఁ గని తలదండ్రు లానందభరితు లైరి. గ్రామస్థు లాశ్చర్యకలితులైరి. ఈ జంటలోఁ దొంటికవి ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి, ద్వితీయుఁడు వేదుల రామకృష్ణశాస్త్రి. వీరు మేనత్త మేనమామ బిడ్డలు. వీరిని స్మరించునపుడు నంది మల్లయ, ఘంట సింగన జ్ఞప్తికి వత్తురు. జంటకవులలోఁ దిరువతి వేంకట కవుల పేరు తెలులు కుదిరినవో రామ కృష్ణ కవుల నామము లట్లు సరిపడినవి. ఈ కవికోకిల యుగళము పితాపుర ప్రభుని మ్రోల మధురకంఠము లెత్తి యిట్లు పాడినది.

భోజనమాను నర్థి సురభూజనిఁ జూచితీరే ? పితాపురీ
రాజుఁ తండు మిమ్ముఁ గవిరాజుల నెట్లు బహూకరించె ? నం
చోజను గోరువారికి సదాత్తర మిచ్చి తదాననంబులం
దేజరిలంగఁ జేసెడుగతి స్సము నీవును గారవింపుమా !

* * *

అక్షరలక్ష లిచ్చునృపుఁ డట్టి కవీంద్రులు కానరా రటం
చీ క్షితివారలెల్ల వచియించెడు సుద్దుల నాలకింతె హ
ర్యక్షసదృక్ష ! నీవును దిరంబుగ నేమును గక్షగట్టి ప్ర
త్యక్షము నేయఁబూనెదమె ? తత్సములం గవుల న్న రేంద్రులన్.

* * *

ధారణతప్పరాదు, కవితారసమాధురి పోవరా, దలం
కారము లేగరాదు, కనఁగా నవశబ్దము లుండరాదు వా
గ్ధోరణి యాఁగరాదు తమతోడఁ బ్రగల్భములంటగాని, యె
వ్వారికినైన నిట్లు నొడువంగలవార మనంగఁ జెల్లునే ?

వీరు పితాపుర సంస్థానమునఁ బ్రవేశించిన వెనువెంటనే సుప్రసిద్ధులైన
తిరుపతి వేంకటకవులతో వాగ్యుద్ధము తటస్థించినది. రామకృష్ణకవులు
వయసునఁ బసివారయ్యును నా కవుల కృతులలోని దోషములు బయటఁ
బెట్టి 'శతఘ్ని' యను ఖండన గ్రంథము వ్రకటించిరి. 'శతఘ్ని'
శక్తి నాఁడు పెద్దపండితులను గూడఁ దల లూపించినది. ఈ సాహిత్య
సమరముననే రామకృష్ణ భారతము, పాశుపతము, అట్టహాసము,
శృంగభంగము, కోకిలకాకము మున్నుగా నెన్నో రచనలు వెలువడినవి.
ఈ వివాదము తొలుతఁ జక్కని కృతివిమర్శనములతో నారంభమై
క్రమక్రమముగా శ్రుతి మించి వ్యక్తిమాషణములకుఁ బాలుపడి
ముదిరినది. ఏది యెటులయిన, నాటి యీ వివాదము సాహిత్య
జిజ్ఞాస హెచ్చించి ముచ్చటగా సాగినది. ఈ వాక్సమరమున దేశము

లోని పండిత కవులెందఱో కలుగఁ జేసికొని పైకి వచ్చిరి. ఇది సారస్వత చరిత్రలో మఱవరాని సరసఘట్టము. ఈ వినాదారంభమున 'కవిత' యను మాసపత్రిక రామకృష్ణులు నెలకొలిపినడసిరి. ఈ పత్రిక తొమ్మిది పదియేండ్లవిచ్చిన్నముగా సాగి యాగినది. చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి గారికి, వేంకటరామ శాస్త్రిగారికి గల గురు శిష్య సంబంధమును బురస్కరించుకొని యీ వినాదము ప్రారంభమైనది.

ఎట్టా చదివితీ మూన్నాళ్ళ పట్లపవలు
పట్టుమని రెండుముక్కలు పలుకకున్న
దిరుగఁ డిఁక నెన్ని చెప్పిన గురుఁడ ననుచుఁ
దగులు కొన్నాఁడు నిన్ను సై తానులాగు.

రామకృష్ణ మహాభారతములోని యీ పద్యము వేమల రామకృష్ణ శాస్త్రి ఓలేటి వేంకట రామ శాస్త్రిని గుఱించి చెప్పినది. ఈ పద్యములో యీ పద్యవయము గొప్పగా సరిస్ఫురిత మగుచున్నది. శ్రీ చర్ల నారాయణ శాస్త్రిగారు రామకృష్ణుల సాహిత్యగురువులు. రామదుగుల వీరేశ్వర శాస్త్రిగారు వ్యాకరణ గురువులు విశ్వపతి శాస్త్రిగారు న్యాయ శాస్త్ర గురువులు.

దేవులపల్లి సోదరకవుల తరువాత వీరు విఠాపుర సంస్థాన కవులై పేరొందిరి. మొత్తము రామకృష్ణకవుల కృతులు ముప్పదివఱకునున్నవి. శ్లేషయమకచక్రవర్తి వేంకటాద్వరి రచించిన విశ్వగుణాదర్శమును దెల్పించిరి. వేంకటాద్వరి రచనము నాంధ్రీకరించుట యేటి కెనురీదుట ఈతని రచనలో యమక భేదమో శ్లేషాలంకార భేదమో లేని పద్యములు మిక్కిలితక్కువ. అట్టివిశ్వగుణాదర్శమున కాదర్శప్రాయమగు నాంధ్రీకృతి గావించిన రామకృష్ణకవులు ప్రశంసనీయులు. తెనుగు మహర్షిని కొకచోటి మూలానువాదములు మూఢభింతును.

నిర్వృత్తాధ్వరకృత్య ఋత్విజ మహా తీర్థావగో నావికం
యుద్ధార్తం సుభటం చ సిద్ధవిజయో వోధార మాప్తస్థలః
వృద్ధం వారవధూజనంచ కిత్తో నిర్విష్ట తద్యావనో
ధ్వస్తాశంకచయ శ్చికిత్సక మపి ద్వేష్టి ప్రదేయార్థినమ్.

అనబృథస్నానంబు నాచరించిన సోమ

యాజకి ఋత్విజాడన్ననలుక

యేరంతయును దాటి తీరమ్ము జేరిన

పాంథునకు సరంగుపైఁ జిరాకు

విజయమ్ముఁ గైకొని నిజపురమ్మున కేఁగు

నవనీపతికి బంటునం దసూయ

యిష్ట దేశమ్మున కేఁగిన పిదప స్వా

మికి యానవాహకుమీఁద విసువు

యావన మ్మంతయును జూటలాడినట్టి

కిత్తునకు వారనతి యెడఁ గేరడంబు

వ్యాధి కుదిరిన వానికి వైద్యుపట్ల

వెగటు తా మీయవలసిన విత్త మడుగ.

సంస్కృతమున క్షేమేంద్రుఁడు రచించిన బౌచిత్వ విచారచర్చ, కవి కంఠా
భరణము, సువృత్తతిలకము వీరు తెనుఁగుపఱచిరి. ఇందిరాదేవి, సుభద్ర,
శకుంతల, దమయంతి మున్నగునవలలు వీరివి చమవఁదగినవి. వీరి యుత్తర
రామచరిత్రాంధ్రీకరణము నాలు గంకములు మాత్రము వెలువడినవి.
ఇవికాక, యీజంటకవులు కవితా పత్రికా మూలమున నెన్నో ప్రాచీ
నార్వాచీనకృతులు వెలువరించిరి. వానిలో మత్స్యపురాణము, పరమ
యోగివిలాసము, మైరావణచరిత్ర, అధ్యాత్మ రామాయణము, చంపూ
భారతము, భారతఫక్కి, ప్రబోధ చంద్రోదయము, పరాశరస్మృతి
ముఖ్యగ్రంథములు.

రామకృష్ణకవులు సారస్వతములోఁ గ్రొత్త కొత్త త్రోవలు తీయు నుద్దేశము గలవారు. కవిత్వములో సంస్కృతిని వీరు వలచియున్నారు. 'ఆంధ్రపత్రిక' కాలయుక్తి సంవత్సరాది సంచికలో వీరు "ఆంధ్రకవుల అపరాధములు" అను శీర్షికతోఁ గొన్ని పద్యములు ప్రకటించిరి. పరిహాస గర్భముగాఁ బ్రాచీనకవుల అపరాధము లందు వర్ణించబడినవి. పద్యములు మొత్తము ముప్పదియే కాని తెలుఁగుదేశమున గొప్ప యలజడి రేపినవి. కొన్ని యుదాహరించుట యవసరము. రచనా చమత్క్రియకు మనము మెచ్చుకొవలయునుగదా!

గీ. ఆంధ్ర లోకోపకారమున్ నాచరింప

భారతమును నన్నయభట్టు తెలుఁగుఁ

జేయుచున్నాఁడు నరియె; బడాయిగాక

తొలుత సంస్కృతపద్య మెందులకుఁ జెప్పుడి !

గీ. పామరుఁడువోలెఁ దిక్కనసోమయాజి

వెఱచి యాంధ్రీకరింపక విడిచినట్టి

భారతమున వ్రేల్వెట్టఁ బట్టిగాని

యెట్టప్రెగ్గడ బండార మెవ రెఱుంగరు ?

గీ. అచ్చ తెనుఁగు పదంబుల నిచ్చకొలఁదిఁ

బుచ్చి తలతిక్క యన్యయంబులను బెట్టి

పాడుచేసెను నన్నయభట్టుదారి

యుభయకవి మిత్రులవ ! తిక్కయెఱ్ఱగారు.

గీ. రావు సర్వజ్ఞసింహ భూరమణుతోడ

బావ శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముఁ డే ము

తెప్పి తత్కగుణాపాత్రుఁ జేయుపదప

భోగినీదంధకము నాడఁ బోతరాజు.

పేకట రామకృష్ణ కవులు

- గీ. ఎఱచితినువార లేనియు నెమ్ముమెడకుఁ
గట్టుకొందురె? శ్రీనాథకవివరేణ్య !
సానికూఁతుల తగుల మీశానునకును
ఁలికితివి నీస్వభావము బయలుగాను.
- గీ. ప్రాలుమాలికచేఁ దాళపత్రపున్న
కాటపులనర్థపుందెరువాట్లు గొట్టి
కొఱఁతఁబడునని కుకవిని గొసరితీట్టి
పెద్దనయొసర్చినట్టి తప్పిదము నిదియె.
- గీ. తనకు సంతఃపురమునకు మనసులందు
నెడమడుగు పుట్ట ముద్దులొక్కెడు నుడులను
బారిజాతాపహరణంబుఁ బల్కి మాన్చి
నట్టి తిమ్మనఋణము రా జెట్టుతీర్చు ?
- గీ. కృష్ణరాయఁడు చేసిన విష్ణుచిత్త
కావ్యమందలి భావము శ్రావ్యమెయగు
నెన్నిమార్లు పఠించిన నెఱుకపడని
వట్టి పాషాణపాక మెవ్వండు ననువు ?
- గీ. శ్లేషకావ్యంబుఁ జేసి విశేషయశము
గనిన పింగళి నూరన గడుసువాఁడె
కాని శుభమస్తని యదేమి గారుడంబుఁ
దెలుఁగుఁ జేసినవాఁడు వైదికుని పగిది.
- గీ. తగని గర్వంబునంచేసి తన్నుఁదానె
పొగడుకొనువాఁ డటంచుఁ జెప్పుదురుగాక
నాలిపలుకులు రావు తెనాలి రామ
కృష్ణ కవినోట బంగారు గిలకదీట.

గీ. ఒకఁడు స్వప్నప్రకారము నుగ్గడింప
నెల్లనారలకుఁ గలవె తెల్లవార్లు
నవ్వుదురనుతలంపు లే దెవ్వరికిని
పేరుకొననేమిటికి నట్టి బీదకవుల ?

గీ. పూర్వకవిరాజులకు నిది భూషణంబొ
దూషణమొ యనుకొనుఁడు మీతోఁచినట్లు
నన్నయాదుల పట్ల మాకన్నఁ గూర్చి
గలుగువారలు లేరు జగమ్మునందు.

ఈ యపరాధ పద్యములపై క్షమాపణము చెప్పవలసినదని ప్రతి పట్టన
ముస నభలు గావించి తీర్మానములు చేయుచుండిరి. అపు డీ కవకవులు
కాళ్లు విరఁగఁ ద్రొక్కుకొను తెలుఁగుసోదరులఁ గని నవ్వుకొనుచు
'దేశభక్తి' యను నొకవ్యాఖ్య వ్రాసి "మేము చేసినది నిందాస్తుతిగాని
కేవలనిందగాదు. ఈ విధముగా మేము ప్రాక్తనకవులనుగూర్చి వ్రాయుట
యాధునికులకుఁ బ్రాచీన కవినత్తములపై నంతగా భక్తివిశ్వాసములు
కలవో పరీక్షించుటకే" అని సమాధానము చెప్పిరి. అపుడీ నవీన పద్ధతిని
గనిపెట్టి రామకృష్ణులను సరను లభినందించిరి. విరనులు పరిహాసించిరి.
"కౌరవకౌరవ" మనుపేరఁ బొండవులది యన్యాయమనియు, కౌరవులది
న్యాయమనియు సమర్థించుచుఁ జక్కని పద్యములు 'ఆంధ్ర సాహిత్య
పరిషత్పత్రిక' లో నావిష్కరించిరి. అందలి విషయ మెట్లున్నను గవితా
ధోరణి భారతమును బోలియున్నదని జయంతి రామయ్యపంతులుగారు
మఱిమఱి ప్రస్తుతించిరి. ఇట్లే రామకృష్ణకవులు విలక్షణ భావనా పథ
విహారులై యుండెడివారు. వీరి 'సాణిగృహీతి' యను ఖండకావ్యము
తెలుఁగు వాఙ్మయమున కొక గళాభరణము. ప్రతిపద్యము నొక
మహానర్థమణి. కొన్నిమణులు ముందుపెట్టెదను.

నధువు - పెండ్లికూతురు

ఏఁ గచ్చేరికి నేగఁ గావలయు నోసీ ! పిల్లనిం బుచ్చుకో
“వేగన్ ర” మ్మని బొమ్మ యొండిను పరున్ విప్రోపదిష్టార్థమై
“యే గీతంబుల నేర్చికోవలయు నేఁడీ మీజవా ? నెత్తుకో
నీఁ గాఁగూడదె ? ” యంచుఁ బల్కునధు వెందిష్టాప్తిరంజిల్లుతన్.

నువాసిని - ఆడుపడుచు

ఒకసాయ మ్మనివారి కేఁగిన మగండాక్కింత కే తెంచి పి
ల్వకయే తల్పును దట్టఁగా దయిత “యెవ్వార్వా” రనన్ లజ్జ మి
న్నకయుండన్ బతి; “పల్కవే” మని కృతన్యక్కారమై తల్పుఁ దీ
సి కడున్ వెల్వలఁబాటి పర్పిడు మృగాక్షిన్ భర్తమన్నించుతన్.

మధ్యమ - కొమరాలు

అనువాదమ్ములకోఁ బురోహితుఁడు గర్భాధానఖండం బతిం
చినమీఁదం గులపాలికల్ తమకుఁ బాసెం బేక పాత్రంబులోఁ
దిసఁ బెట్టన్ బతి గిన్నెలోనఁ దన చేతిం దాఁకు సారస్వమున్
గని యాపైఁ జెయి నేక దా యిడని ముగ్ధన్ నేత మోహించుతన్ !

స్నుష - కోడలు

కిమతిన్ వర్ణనసేయరానియవి యా కేళీవిలాసమ్ము ల
క్షయమై యుండనె మూఁడునిద్దురలు కాఁగా సారెయుం జీరయున్
గయి కొం పెట్టులొ పుట్టినిల్లు విడి సాక్షాల్లక్ష్మీనాఁ గానఁగా
నయి యత్తింటికి వచ్చు క్రొత్త డికిఁ జిత్తాహ్లాద మేపారుతన్ !

గుర్విణి - చూలాలు

నెలదప్పన్ బొతుగిండ్ల యాండ్రు “కడుపా నీదైన గారాబు కో
డలికిన్ ? జెప్పవు, చిన్న నాటనె యదృష్టం” బన్నచోనత్త “యాన్
దల లేర్పాటయి లోకులంబడినఁగాదా ?” యన్నఁ, దన్నానుడిం
గల తీరడ్డెను గోల నేల నడువంగా నిచ్చునే యెట్టిఁడున్.

కుటుంబిని - ఇల్లాలు

“ ఏలా నీకు భయంబుఁజెందఁ? దలపై నెక్కించుకొందు న్నినున్
బాలా! యత్తయు నాఁడుబిడ్డలును నీపంతంబు చెల్లింతు నా
శ్రీలన్నింటికి నీవెరాణి ” వని పేర్చింబల్కి సుండ్లాడి య
య్యాలిం గూలిపడంతికై వడిఁగనం బ్రాణంబు లెట్లాప్పడిన్.

ఇది యటుండ, చెన్నపురమున నొక విద్యత్సనూజ మేర్పడి కృష్ణ
దేవరాయల కొండపీటి దండయాత్రను గూర్చి యొక కావ్యము రసోత్తర
ముగా రచించువారిలో నుత్తమశ్రేణికిఁజేందిన కవికి బంగారుపతకము
బహూకరింతు మని ప్రకటించిరి. ఆ పండ్లములో మన కవుల రచనమే
నెగ్గినది. అపు డిటులు చెప్పకొన్నారు.

మద్రాసుగరాంధ్ర విద్యత్సనూజ దత్త
నూత్నవిషయ క్రిమాలబ్ధ రత్నఖచిత
హేమబిరుదాభిరాములు, రామకృష్ణ

రచయితలు పీఠపుర యువరాజ గురులు.

ఇట్టి మేనత్తమేనమామబిడ్డలు త్రొత్తపోకడలతోఁ గవితాభారతి నారా
ధించుచుండ ౧౯౧౨ లో ద్వితీయుఁడగు రామకృష్ణకవి యకాలమృతికిఁ
బాలుపడియెను. ఇతఁ డాచార్య శంకరులవలె సత్యంత తరుణ వయస్సుననే
మరణించి యేకైకపుత్రకులు నజీవులునైన తలిదండ్రుల దుఃఖాబ్ధి ముంచి
నాఁడు. చనిపోవునప్పటి కీ కవికి ౨౯ ఏడుల యీడు. ఈ సందర్భమున
నీతరుణకవి విశిష్టతఁజేర్కొనుట యప్రస్తుత ప్రశంస కాదు. ఇతఁడు తన
పదునొకండవయేట ‘నరకాసురవ్యామోగము’ నాంధ్రీకరించినాఁడు.
పదునాల్గవయేట ‘దమయంతీ కల్యాణము’ అను నచ్చతెనుఁగు ప్రబం
ధము సంతరించినాఁడు. అసాధారణమైన మేధానంపద గలవాఁడు.
మూఁడు భాషలలోని మూఁడు పద్యములు కలిపివైచి ‘వ్యస్తాక్షరి’
యాయుగా హేలగఁజేప్పిన బుద్ధిశాలి. కాకరవజ్రున జిన్ననాట నితఁడు

వీధివెంబడిఁ బోవుచుండునపుడు అరుఁగులపైఁ బాఠములు చెప్పుచుండు పండితులు జంకుచుండెడివారట. ఇతని కబ్బినది ప్రాక్తన జన్మవిద్య గాని యభ్యస్తముగాదని యిచ్చటివారు ముచ్చటగాఁ జెప్పుచుందురు. ప్రాకృతమునఁ ‘గుకవినిందనము’ – సంస్కృతమున “కర్ణవిజయ వ్యాయోగము” వ్రాసినాఁడు. ఇవి యముద్రితములు. ఇంత చిన్న తనముననే బహుగ్రంథములు సంధానించి, సంస్థాన విద్వత్కవియై పేరు మోసిన కృష్ణుఁడు కవిలోక జిష్ణుఁడు. “కృష్ణకవి నోట బంగారు గిలక దీట.” సహకవి యెడఁబాటు పిమ్మట, జంటలోఁ దొంటివారగు వేంకట రామశాస్త్రిగారు –

అనఁగు మేనత్త కొమరుఁడై యాశుకవిత
నాకుఁ జేదోడు వాదోడునై కడచిన
కృతి నమద్ధుండు మారామ కృష్ణ శాస్త్రి
యున్న నీ సాయ మర్థింతునోటు దేవి!

చనియెఁ గదమ్మ నీ యవరజన్మవిలాసము మాకుఁజూప వ
చ్చినగతి వచ్చి నత్కవితచేఁ గవికోటికివన్న దెచ్చి యం
తనె యతఁడట్లు నీతనువునన్నిలసిల్లిన నెవ్వ రింక నా
పొనరుచు నీకృతి క్రియకుఁ బూనికఁ దోడ్పడువారు భారతీ!

అని దుఃఖించుచు సోమదేవ భట్టారక విరచితము, అష్టాదశలంబ కాత్మకము నగు ‘కథానరిత్యాగరము’ నాంధ్రీకరింపఁ దొడఁగిరి. అందాటు లంబకము లయినవి. ఆంధ్ర కథానరిత్యాగరములోని కవితా శైలి నన్నయ కవిత్వపుఁ దెచ్చునకు దీటు వచ్చునట్లున్నదని తెలుఁగు దేశములోని పండిత కవులెందఱో కొండాడియున్నారు. ఆ కృతిపీఠికలో నాధునిక కవిత్వమునుగూర్చి వేంకట రామశాస్త్రిగారి యభిప్రాయ మిట్లు తేలినది.

బంధము లెల్లవీడి బహుభావ సమృద్ధిగ నేడు మత్తవు
వృంధయగీతి నా వినియఁబాటుచు నున్నది తెన్నుగైత; మ
ద్భంధముఁ గాంచుకాల మిదికా దటులైనను నేను బూర్వ ని
ర్బంధ కవిశ్వాసద్ధతులఁ బట్టియె గీచి రచింపఁ బూనితిఁ.

ఈగ్రంథము నొకరురచించినను 'వేంకటరామకృష్ణ ప్రణీత' మనియే
ప్రకటితమగుట వారి యభేదభావమునకుఁ జక్కని గుఱుతు. ఈ కృతి
పీఠికాపుర యువరాజవరులు, ప్రియఛాత్రులు నగు రావు వేంకట
గంగాధరరామరాయ కవిరాజుల కంకితము అందలి సుప్రసన్న శయ్య
తియ్యఁదన మిట్లున్నది :

శా. 'కానీచూత' మటంచు నీవడుగ వీరకః శేతిలోఁ బోసితిన్
దీనారమ్ములు పెక్కు; వానికగు వృద్ధిందే; వదట్లుండె; నా
దీనారమ్ముల నేని నాడిడవు; నందేహింప కీరతిగా
నానా! వెండియు వచ్చితే యడుగ మూర్ఖా! సిగ్గులేదయ్యెనే?

క. ఓచెడుగా! యచ్చోఁ గల
యా చచ్చిన మూషకమ్ము నైనఁ బణముగాఁ
జూచుకొని కుశలుఁ డగువాఁ
డేచందంబుననొ ధనము నిట్టెగడించున్.

గీ. అట్టియెడ నీవు చేతిలో బెట్టినట్టి
సొమ్ము గడతేర్చి పెండియుఁ దెమ్మనంగ
వచ్చినాడవు; పోపొమ్ము చచ్చినాడ!
దాచఁ బెట్టితే యిచట నీతాత మూట!

క. అని కనరు ముండ నే నది
నిని యామృత మూషకమ్ము వేడెద నా కి

మృగభూ! యిదియ పణమ్ముగఁ
గొని నేవ ర్తకముఁ జేసికొందు నటంచున్.

క. చచ్చిన యాయెలుకను నా
కిచ్చినయటు వద్దు వ్రాసి యిడి యతనికి, నేఁ
దెచ్చితి దానిం గని యతఁ
డచ్చరుపడి నవ్వు కొనుచు నభినందింపన్.

ఈతీరుగా మత్తని నిర్దుష్ట శయ్యలో నీకృతి యున్నది. వారి చేతి
మీఁదుగానే కృతి తుదముట్ట కుండుట దుర్విధి. 'నూటవబదియార్లు'
అనుపేరఁ ఒరవేశ్వరుని గూర్చి వీరు సీసములు రచించిరి. అవి సువర్ణ
ములు. ఈ కృష్ణము తెనుఁగువారి డెందము లుబ్బింపఁగల గీతాంజలి.
ప్రతిభాజన్య మయిన దీనికిఁ దగినంత ప్రశస్తి దేశమున లేదు.

హృదయ పాత్రంబులో నేమియున్నదో కాని
తొలకుచున్నది నిన్నుఁ దలఁచినపుడు
ఈ మనఃఫలకమం దేమి యున్నదో కాని
మ్రోఁగుచున్నది నిన్ను మ్రొక్కినపుడు
కీర్ణ పేటిక నేమి చిత్రమున్నదో కాని
మూయుచున్నది నిన్ను ముట్టినపుడు
ఈ భావవీధిలో నేమియున్నదో కాని
తారుచున్నది నిన్నుఁ గోరినపుడు
రమ్ము! నాతండ్రి! ననుఁ జేరరమ్మ! ప్రణలిఁ
గొమ్ము! కరుణించి న న్నేలుకొమ్ము! చేర
నిమ్ము! నీదర్శనంబు నాకిమ్ము! నిన్నె
నమ్మినాఁడను శాశ్వతానందనిలయ!

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

(౧) 1880

(౨) 1882

నియోగి కాభీయ బ్రాహ్మణులు. మొదటివారు బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారు. వాధూలసగోత్రులు. తల్లి: నూరమ్మ. తండ్రి: వేంకట నరసింహము. జన్మస్థానము: మల్లాము [పితాపుర పరిసరము] జననము 1880 సం. విక్రమవత్సరము. రెండవవారు ఓలేటి పార్వతీశముగారు గౌతమసగోత్రులు. తల్లి: వెంకమ్మ. తండ్రి: అచ్యుతరామయ్య. జన్మ స్థానము: కొమరగిరి [పితాపుర ప్రాంతము] జననము: 1882 సం. చిత్ర భాను వత్సరము.

గ్రంథములు: నవలలు: ఇందిర-ఆరణ్యక - ఉన్మాదిని - నీతారామము - నీతాదేవి వనవాసము - నీరద - నీలాంబరి-ప్రణయకోపము - ప్రతిజ్ఞా పాత నము - ప్రభావతి - ప్రమదావనము - శ్యామల - శకుంతల - చంద మామ - రాజసింహ - వసుమతి వసంతము - వీరపూజ - రాజభక్తి - వంగవిజేత - లక్ష్మరూపాయలు - మనోరమ - మాతృమందిరము - మాయావి - హారావళి - రజని - సాధన - కృష్ణకాంతుని మరణకావ నము - పరిమళ - సంతాపకుడు - చిత్రకథా సుధాలహరి. మున్నగునవి.

పద్యకావ్యములు: ౧. కావ్యక్షణుమావళి [2 సంపుటములు 1924] ౨. బృందావనము [1935 ముద్రి 3. ఏకాంతసేన [1922 ముద్రి] ౪. ధనాభిరామము [నాటకము: వేంకటరావుగారు ప్రత్యేకముగ రచించిరి] ౫. తారాశకాంతము. ౬. సువర్ణమాల [ఈ రెండునాటకములు పార్వ తీశ్వరకవిగారి ప్రత్యేకరచనములు] ౭. శ్రీ రామాయణము [వాల్మీకి రామాయణమునకు జక్కరి తెలుగుసేత; బాలకాండము పూర్తియై యిప్పుడయోధ్యకాండములో నున్నది రచన.]

వేంకటపార్వతీశ్వరకవుల కీర్తి పతాకనెత్తినది 'ఆంధ్రప్రచారిణి' గ్రంథ ము. 'ఆంధ్రప్రచారిణి' కట్టి పెట్టుబత్తిలు వచ్చుటకు వేంకట పార్వ

తీశ్వర కవులు కారణము. ఆంధ్రములో నభినవరీతులుగల నొకతీరు కవి తకు అంకురార్పణము చేసినవా రీ జంట కవులే యని నేటి వారిలో మేటికవులు కొందఱభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈయభిప్రాయమున కా యుగశము రచించిన 'ఏకాంతసేవ' యనుకృతి పట్టుగొమ్మ. అనుకృతి దారికిఁ బోక, సాజముగా వచ్చిన తియ్యని బాసతోఁ గొత్తవడువున భావవిలక్షణత రాణించు కవితను రచించు నేటివారిలో 'వేంకట పార్వ తీశ్వరకవులు' కడుగౌరవనీయు లగుట స్వభావోక్తి. ఇంక వీరి చరిత్రా దికముఁ గూర్చి ప్రకటించెదను.

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారు 'స్త్రీడరుగుమస్తా' పని చేసుకొనుచు నేవో యల్లిబిల్లిపద్దెము లల్లుచుండెను. ఓలేటి పార్వతీశముగారు చెలి కాని లచ్చారావుగారి దగ్గర నుండి యచ్చుపనులు చూచుచుండెను. 1908 సంవత్సరప్రాంతముదాక నీ కవకవు లొకరినొక రెఱుంగరు. కాని, యిరువురు పితాపురమునకుఁ బరిసరములోనే యున్నారు. విమర్శకాగ్రే నరులని ప్రసిద్ధి పడసిన శ్రీ నడకుదిటి వీరరాజకవిగారు విద్వజ్జన మనో రంజనీ ముద్రాలయద్వారమున సారస్వతసేవ గావించుచు నాఁడు పితా పురముననే కాపురముండియున్నారు. ఈ మహాశయుఁడే మన ప్రస్తుత కవు లిరువురకు సేతుసంధానము చేసినవారు. ఆచంట సాంఖ్యాయన శర్మగారి సంపాదకత్వమున "కల్పలత" యను పత్రిక నడుచుచున్నతఱి యది. ఆ కల్పలతలో భాషాసంబంధములగు ప్రశ్నములు, సమస్యలు పెలువరింపఁబడెడివి. ఒకనెలఁ గొన్ని ప్రశ్నములకు వీరరాజకవియును బితాపురము నుండి వ్రత్యుత్తరములు వ్రాసి పంపెను. పానికే పార్వ తీశముగారు సమాధానము లంపిరి. వేంకటరావుగారు నెక్కడనుండియో వ్రాసి పంపించిరి. ఒకరివిషయ మొక రెఱుంగరు. పార్వతీశముగారికి ప్రథమ బహుమానము. వీరరాజకవికి రెండవబహుమానము. వేంకటరావుగారికి మూడవ బహుమానము నిచ్చినటులు పత్రికలోఁ బ్రకటితమైనది.

ఈ మువ్వురు నొకశాఖపైనున్న కోకిలములే. ఒకరి గానమాధురు లొకరు విని యానందపడినారు. వీరరాజ కవిగారి సహృదయత మల్లము కవిని - కొమరగిరి కవిని తీసికొనివచ్చి సంధానము చేసినది. నాటి నుండి వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు. ఈ జంట యేర్పడని సమయమున వేంకటరావుగారు 'ధనాభిరామము' నాటకము - 'సురన' యను నవల వ్రాసికొనిరి. పార్వతీశముగారు పితాపురము మహారాజుగారి పట్టాభిషేక మునకు 1907 లో 'సువర్ణమాల' యను నాటకమును, 'తారాశశాంకము' అను వేటాకనాటకమును రచించిరి. ఇవియే ప్రత్యేకరచనలు. తరువాతి వన్నియు వేంకటపార్వతీశ్వర విరచితములే. కవ కలిసికొడనే 'అను రూప' యను కావ్యము రచించిరి. అదియుపుడు 'చిత్ర కథా సుధాలహరి' గాఁ బ్రచురింపఁబడినది. ఈ కవుల మేలి కలయికవలన 1911 లో నాంధ్ర ప్రచారిణి వెలసినది. కావ్యస్థానమునకు సూత్రపాతము శివుడుగా జరిగినది. అక్కడ నొకయేడుమాత్ర ముండి నిడదవోలు - రాజమండ్రి - కాకినాడ - పితాపురము క్రమక్రమముగ సంచారము చేసినది. 1930 సం॥ దాఁక నీగ్రంథమాల మహోన్నతస్థితిలో నున్నది. శ్రీ కొవ్వూరి చంద్రారెడ్డిగారు తొట్టతొలుత 'ప్రచారిణి' కి సహకృతి చేసిరి. ఆయన చేతిచలువ వలన నా గ్రంథమాల కట్టి ప్రఖ్యాతి వచ్చినది. చంద్రారెడ్డి తెలుఁగు పారికి స్మరణీయుడైన వ్యక్తి. ఆంధ్రప్రచారిణికి దీటువచ్చు గ్రంథ మాలలు మననేలలో రెండో మూడో చక్కని వచన వాఙ్మయమును సేవించిన గ్రంథమాలలే తక్కువ. 1930 నాటికి ప్రచారిణి వెలువరించిన గ్రంథముల సంఖ్య 170. ఆంధ్రప్రచారిణికిఁ బ్రాణము వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు. ఈ జంటకవులకు నడుమనడుమఁ బొడముచుండు మానసిక ములగు కలఁతలను ప్రచారిణి మధ్యవర్తినియై తొలఁచుచుండెడిది. రెండు దశలు గ్రంథమాల జాతకము విఖ్యాతముగ వెలిగినది. వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు పాఠశాలలో నలుమూలలఁ బేరు సంపాదించుకొన్నది.

ఈ కవు లిద్వరును గురుముఖమున సంస్కృతమునుగాని, ఆంగ్లముగాని యధ్యయనము చేయలేదు. వీరికి వంగభాష కొంచెము వచ్చును. మిత్రునివలనఁ గన్నడములో ననువదింపఁబడిన బంకించంద్రుని నవల నొకదానిని చదివించుకొని విని, పంగ వాఙ్మయపు సాగనులకు, బంకించంద్రుని కల్పనముల పొంతమునకు నివ్వెఱుపడి మెల్లమెల్లఁగ నాభాషలోఁ గృషి చేసిరి. ఆ కృషియైనను సాధారణమైనదే. ఏమైన నేమి! వంగము కాదు, ఆంగలముకాదు, అన్యభాష లెన్నో యెఱిగినవారికంటఁ గూడ వీ రెక్కువ సేవ చేసిరి. వీరి నవలలలోని రచనసాంపు వేతే నేను వక్కాణింప నక్కఱయుండదు.

అనువాదములు గావించిరి. కల్పనములును జేసిరి. వీని రచించినను సహజత్వము కైలిలో నుండుటచే వీరి రచనలు పాఠక హృదయములను హత్తుకొనఁ గలిగినవి. వీరి నవలావాఙ్మయము తెలుగుతల్లి విహారము నకుఁ 'బ్రమదావనము'. ఇఁక వీరి వద్యకావ్యముల సంగతి: 'అనసూయ' పత్రికలో మొట్టమొదట 'ఏకాంతసేవ' కావ్యము బయటఁబడినది. అదియాది వీరి నాధునికులు మెచ్చి కవులలో నొక మంచిస్థాన మిచ్చినారు. 1922 లో నా కృతి యచ్చుపడి తెలుగువారి కెల్లరకు నందుపాటు లోనికి వచ్చినది. పంగ సారస్వత మెఱుంగరు. ఆంగలము తెలిసినవారు కారు. రవీంద్రుని భావోన్నత వీరి కెట్లు లభ్యమదో యని యంద టిబ్బర పడినారు. 'ఏకాంతసేవ' నేటి కృతులలో రసభావపరిపూర్ణమై యున్నదని యెఱుఁగొనినారు. ప్రకృతి పులకించునటులు భక్తుఁడు జీవితేశ్వరుఁడైన యా పరమేశ్వరుని గూర్చి పాడుకొన్న ప్రణయ గీతముల సంపుట మీ 'యేకాంతసేవ'.

నా మెలంగుతోట నామాటలోఁ జేట

నాదరాలకొంగు నావెలుంగు

నావయ్యాలి తేవ నాచూపులో బావ
నిలుచుఁగాక ! తన్నుఁగొలచుదాఁక.

అని ప్రార్థించి కృతిగానమున కుపక్రమించిరి. కవులు భావకత యను పదమునఁ బాఠకులకుఁ దట్టుచుండుచు. నిశితమైన భావనాశక్తి గల కవులు వీరని 'యేకాంతసేవ' ఘోషించి చెప్పుచున్నది. ఈ పదములు చదువుఁడు :

తూరుపుఁగోనలో దుందుభిస్వనము
వీణాస్వనంబులో వినరాకయుండె
నానందవనములో నా గస్వరంబు
నూఁదకే కోకిలా యొక్కింత సేపు.

* *

శృంగారనదిలోన చిగురాకుదోసె
యే రాగజలధిలో నీడుచున్నదియొ
తలిరు జొంపంబులందలి గానలహరి
యే దివ్యసీమల కేఁగుచున్నదియొ !
పరువంపుఁ బూవులోపలి కమ్మతావి
యే వాయుపథమునం దెగయుచున్నదియొ
తారాపథంబునందలి తటిల్ల తిక
యే మహా తేజమం దేనయుచున్నదియొ !
చంద్రాగ్రాళిలో జాడలు కనిపెట్టఁగలుగు
దివ్యమూర్తికి నీకుఁ దెలియదటమ్మ !
ప్రణయవనంబులోపలి పుష్పరథము
తుమ్మదా ! వేసేగ లోలితేవమ్మ !

ఏకాంతసేవకుఁ బీతిక వ్రాసి వ్రాసి శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు చివర కిటులు తమ యభిప్రాయము తేల్చినారు. “ఇది విమర్శనాతీతము. వంగభాషకు రవీంద్రుని గీతాంజలి యెట్టిదో, మన యాంధ్రమున కీ మహా కవుల — భక్తుల యేకాంతసేవ యట్టిది ”—

వేంకట పార్వతీశ్వర కవుల భావరాశి స్వాభావికమైనది కాని, యాంగ్ల వంగములనుండి దొంగిలిగొన్నది కాదని మన మనుకొనవలసిన విషయము. వీరి ‘కావ్యకుసుమావళి’ రెండు సంపుటములు చూడుడు! కవిత యెచ్చోటనేని సహజతలోఁ గూఱఁతవడినటులున్నదేమో!

• తిన్నని నున్నని తెల్లని యెనలేని
మొగ్గలలోనుండి నిగ్గుఁదీసి
చక్కని చిక్కని సరిలేని కమ్మని
పూవులలోనుండి ప్రోవుఁజేసి
విఱుగని తఱుఁగని వెలలేని తీయని
తేనియలోనుండి తేటఁదీసి
నలఁగని తలఁగని నలిలేని తొలిలేని
చివురాకుదొన్నెల సేకరించి—

ఆంధ్రకవితా సరస్వతి సమ్మానపుష్పోపహారములతో నర్పించిన కవి వరులు వీరు. కవితలోఁదఱుచుగఁ బదముల పునఃపునరావృత్తి వీరి కిష్టము. నవ్యకవితావతారమునకు ముందే యనేక నూతన విషయములపై వీరి లేఖని 1909 సం॥ కంటఁ దొల్లి పత్రికలలో వెల్లివిరిసినది. కొన్నిరకముల కవితామార్గములకు వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు దర్శకులుగాని, వీరు వేటొకరి కవితతీరు ననుకరించినటులు మన మనుకొనరాదు. అట్టి స్వాభావికత వారి రచనలోఁ బదముపదమునఁ బరికింపవచ్చును. ఈ జంట

కవుల యభ్యుదయము గుఱురించి శ్రీ వీతికాపురాధీశ్వరుఁడు వీరి కొక ముద్రాయంత్రమునుగానియిచ్చి తదుద్యమమునకుఁజేయూఁతనొనఁగెను. నరసారావుపేటలో జరిగిన ఆంధ్రసాహస్యత పరిషత్తున శ్రీ ఉయ్యూరు రాజావారి సభాధిపత్యమున నీకవులకు 'కవిరాజహంస' బిరుద మొనఁగఁ బడెను. 1943 లో రాజమహేంద్రవరమున వీరికి నష్టిపూర్తి నమ్మాన మహోత్సవము వైభవపూర్ణముగా సాఁగినది. అప్పుడు కూడిన యాధునిక కవివర్గము వీరికి "కవికులాలంకార" బిరుదము నిచ్చి గౌరవించిరి. ఈ బిరుదములు రెండును వీరియొడఁ దగినటులుండి యంపగించుచున్నవి.

ఉ. పావనమూర్తి నీశ్వరుని బమ్మెర పోతన రామరాజుగా
భావనచేసి పాడుకొనె భాగవతంబును; నల్ల రామభూ
మీ వరు నద్దుగావళుల మేము జగత్సభు లీలఁగాంచి బృం
దావన కావ్య మంకిత మొనర్చితి మాతని పెండ్లిపాటగన్.

అని చెప్పి శ్రీ వీతికాపుర యువరాజు గంగాధర రామరాయ ప్రభునకు 'బృందావనకావ్యము' నంకితము గావించిరి. ఈ కబ్బము శ్రీ రఘునాథ రాయల కాలమున వెలసిన శృంగారకావ్యములను దలదన్ను చెన్నున నున్నది. ఈ కూర్పునేర్పు పరికింపుడు.

సీ. మణి కిరీటంబుపై మన్నింపలేదఁట

కొరగాని పురిసెర్పుకొడి తెక్క

అధరపల్లవముపై నానింపలేదఁట

వెలివోని విరసంపు వెదురుపుల్ల

శ్రీవత్సకాంతిపైఁ జెలఁగింపలేదఁట

వెలలేని చిటుమోఁక తులసిరేక

కల్యాణమూర్తిపైఁ గదియింపలేదఁట

కొరగాని వసరాకుపురుగునూలు

అఖిలలోకవిభుని నతిభక్తి నేవింప
నాత్మవిభుని కరుణ నభిలషింపఁ
దగనివారుఁ బడయఁదగనివా రెవరమ్మ?
తరతరంబు లేల తడవెదమ్మ?

ఉ. వేంకట పార్వతీశ్వర కవిద్వయ నిర్మల వాఙ్మనఃక్రియా
సంకలనంబునం బొడమి నమ్మతమై ఫలపుష్పశాఖికా
సంకుల సత్కవిప్రకర సాధునుతంబయి రామరాణ్మహేం
ద్రాంకితమైన యీ కృతినురాగమ మర్థులఁ దన్పుఁ గావుతన్!

మన తెనుఁగువారిలో నీ కవులను దాఁటిన కవు లున్నారు. పండితు
లున్నారు. భావకు లున్నారు. తెలుఁగుపలుకుబడి యింతమధురముగా,
మృదువుగా, తేటతెల్లముగాఁ, దీగుతియ్యముగాఁ దీర్చి దిద్దినవారు
తక్కువగ నున్నారు. పసిపిల్లవానినుండి, పండితునివఱకు నచ్చునట్లు
తేలికబాసలో నింత సంతనగా సంతరించు కవిరాజహంసలు మన
వారిలో నెందఱో లేరు. 'బాలగీతావళి' పలువురు చూచియుందురు.
ఎంతనేపు, సాధారణజనబోధకముగా నుండునట్టి నడక వారి సొమ్ము.
అట్టులని, యర్థగంభీరత యుండకుండునా? ప్రతిపద్యమునఁ జాల గాంభీ
ర్యము. ఈ జంటకవులు తమ 'లేఖని' గూర్చి యీ రీతి యుపదేశములు
చేయుచుందురు.

ప్రాయము నిర్మలభావ వి
ధేయమ్ముగ బుధజనాతిధేయముగ జగ
ద్దేయమ్ముగ లలితసుధా
ప్రాయమ్ముగఁ బాతకశ్రవణపేయముగన్.

ఇట్టి కరవులు గఱచిన లేఖనితో నీనడుమ వేంకటపార్వతీశ్వర కవి కోకిల
యుగళము తెనుఁగులో నాదికావ్యగానము చేయఁదొడఁగినది. రచన
నేటి కయోధ్యకాండములోనికి వచ్చినది. అది. సొంతమై గీటు తాతికి
వచ్చుఁగాక!

అవ్వారి సు బ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

1883 - 1935

తెలంగాణకాభియత్రాహ్మణుడు. కృష్ణయజుర్కాభియత్రాహ్మణుడు. భార
ద్వాజన గోత్రుడు. అపస్తంబనూత్రుడు. కన్నతల్లి: మహాలక్ష్మమ్మ.
కన్నతండ్రి: రామయ్య. పెంచుకొన్న తల్లిదండ్రులు: లక్ష్మీదేవమ్మ,
వేంకటప్పయ్యలు. అభిజనము: గార్లపాడు (బాపట్లతాలూకా) జననము:
1883- నిర్యాణము: 1935. కృతులు: ౧. జీవన్ముక్తి - విజేహముక్తి.
౨. సగుణోపాసన-నిర్గుణోపాసన ౩. దైవబలము (చిన్న పద్య కావ్యము).
౪. ఆంధ్రధ్వని (ధ్వన్యాలోకమున కనువాదము) ౫. తెలుగు
కావ్యాదర్శము. ౬. కావ్యనాటకాది పరిశీలనము. ౭. మేఘము
(కావ్యము-అముద్రితము).

ఆశుకవితలో నవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి కాంధమున
మంచిపేరున్నది. ౧౯౧౦, ౧౧ సంవత్సరముల ప్రాంతమునఁ దిరుపతి
వేంకట కవులకుఁ గొప్పరపు సోదరకవులకు నాశుకవితా విషయమున
వఱోరావఱోరి యుద్ధము తటస్థించినది. 'గుంటూరుసీమ' పూర్వోత్తర
రంగములు తన్నూలముననే రచింపఁబడినవని తెలుగువారి కెల్లరకుఁ
దెలియును. కొప్పరపువారితోఁ గవిత్వపుఁబోటీకి నీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలు
గారిని నాఁడు తిరుపతి వేంకటకవులు పంపించిరి. వేమవరాగ్రహారమునఁ
దత్ప్రదర్శనము గావింపఁబడినది. ఓహో! శాస్త్రిలుగారి కవితాజవమునకుఁ
బట్టబగ్గములులేవు. కొప్పరపుఁగవు లోడిపోయిరి. శాస్త్రిలుగారు నగ్గివచ్చిరి.
గురువులు తిరుపతి కవులు శిష్యుని మెచ్చుకొని యిట్లు వ్రాసి యిచ్చిరి.
అన్నంబెక్కడనో భుజించితివి విద్య న్నాకడ నేర్చి; తెం
పరదున్నీయందు లవంబు గాననుజుమీ దోషంబు, దుశ్శాత్రువుల్
జయముగొనుకొన వారియాశువుల చందంబెల్ల నవ్వారి సు
బ్రహ్మణ్య గెల్చియుణంబు దీర్చితివి సుమ్మా! శిష్యచూడామణి!
'వేంకటశాస్త్రి'

ప్రకటతరాశుధారను సభాసదులెల్లరు మెచ్చుచుండ, నా
యకమణి సంతసింపఁగ నయారె! రచించినవాఁడవీవు, వా
రక యరవింద సుందర మరంద ఝరంబు స్రవించుచుండు నీ
సుకవితఁ గాచుకోఁదగవె నుబ్బనశాస్త్రి! జగద్ధితంబుగన్.

‘తిరుపతిశాస్త్రి’

ఇదిగాక, సికిందరాబాదు మున్నగు ప్రసిద్ధస్థలములలో వీరుగావించిన
శతాష్టావధానములు, ఆశుకవితా ప్రదర్శనములు పలువుర ప్రశంసల
నందుకొన్నవి. తెలుఁగునను సంస్కృతమునను వీరు సమాన వేగముననే
కవితచెప్పఁగలిగిరి. ఎట్టివాఁడైన సంస్కృతములోఁ దడవు కొనకుండ
మాటాడునలవాటు మనప్రాంతీయులలోఁ గడునరుదు. శాస్త్రులుగారు
నిరాఘాట ధోరణి మాటాడునపుడు పండితులు దిగ్భ్రాంతి పడువారు.
ఇది యత్యుక్తి కాదు. ఏలేశ్వరపు నరసింహశాస్త్రి గాగొకరు సంస్కృ
తాశుధోరణిలోఁ బేరుపడ్డవారు. ‘ఆశుకవితలక’ బిరుదాధ్యులగు
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు తమగురువుల నిటులు పేరుకొనిరి.

శ్రీ యుతులు బొడ్డుపలి నుబ్బరాయబుధుని

కొలచల నృసింహశాస్త్రిని గురువరులను

స్తుతి యొనర్చి, యద్దేవల్లి సోమనాథ

తార్కికాగ్రణి దేశికుఁ దలఁతు మదిని. ‘ఆంధ్రధ్వని’

తరువాత శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారి సన్నిధికిఁజేరి, వేటూరి
ప్రభాకరశాస్త్రి పాదుని సహాధ్యాయత్వమున ‘సిద్ధాంతకాముది’
పాఠము చేసిరి. శ్రీ బ్రహ్మానంద తీర్థస్వాములతోఁ బ్రస్థానత్రయ
మధ్యయనముగావించిరి. తర్క వ్యాకరణములు, వేదాంతము, ధర్మ
శాస్త్రము, అలంకారము మున్నగు వివిధశాఖలలో వీరి కనల్పమగు
పరిజ్ఞాన మున్నదనియు, నాంధ్రములో వీరిపాండితి యుద్దండమైనదనియుఁ
బండితు లెన్నుకొందురు. ఈయన ప్రాచీనపాఞ్చాయమును దఱచిన
లక్షణవేత్త యైనను, నూతనత్వమెఱుఁగని ఛాందసుఁడు కాఁడు.

ప్రస్థానములు పఠించిన వేదాంతి యైనను, రసతత్వము తెలియని శ్రోత్రియమాత్రుఁడు కాఁడు. మంచి తాకిక విజ్ఞానము కలవాఁడు. గొప్ప దేశీయాభిమానము కలవాఁడు. పతితాంధ్ర సామ్రాజ్య విభవమును గూర్చి వగచు జాతీయ కవిశిరోమణి. 'ఎండ్లూరు' పూర్వసంపదను స్మరించుకొని రచించిన యీ సీసములు నువర్ణములు.

నీమట్టిలోఁ బుట్టి నిఖిలదేశంబుల

వెలిగించియుండెఁగా తెలుఁగు వెలుఁగు

నీనీట తేటయై నానాస్థలంబుల

నాక్రమించెనుగదా యాంధ్రకీర్తి

నీలోని గాలిలో లీలయై పలుచోట్లఁ

జెంగలించెనుగా, త్రిలింగదీప్తి

నీపై రువటల నిగ్గయి యెల్లచోఁ

దనరారియుండెఁగా, తెలుఁగుశక్తి

యే జెముడుపాదలక లోన నిమిడి దాఁగి

యుండెనో యిప్పు డల్ల నీయుచ్చయంబు

రామచంద్రరాజేంద్రుని రామభద్రు

భూరమణుఁ గన్నతల్లి ! యెండ్లూరువల్లి !

పుడమి వేల్పులకు నీపుత్తులొసంగిన

రమ్యమహాగ్రహారముల పేర్లు

జంగము కథలలో శృంగార పూరమై

పాఱుచునుండెడి వీరరసము

తాతలనాటి కథల్ చెప్పుకొనుచుండు

కులవృద్ధుల బెడంగు గలుగు నుడులు

తాత్ప్రియుల్ మది స్మరియించుకొని శిర

శ్చలనంబుతోఁ జేయు శ్లాఘనములు

నీదు చల్లని కాన్పున నెగడినట్టి
పారుషాదార్యరేఖలఁ బ్రస్తుతించి
పోవునో యేమొ, నీపేరు పుడమి విడిచి
శూరగర్భ వాకప్పు డెండ్లూరుతల్లి !

బభీ ! ఏండ్లూరు పూర్వము శూరగర్భయఁట. నేడు జెముడుపొదలతో
నిండియున్నదఁట. ఈ దుస్థితి కవి నెంత పరితపింపఁ జేసినదో? ఆర్థ
హృదయఁడగు నీకవి హృదయ ప్రణాళికనుండి యుబికిన యీ సహజ
కవితాప్రవాహము రసవిదులకుఁ దలమున్నగులు చేయుచున్నది. ఇట్టి
పద్యములు నాలుగే వ్రాయుఁగాక, అవినాలుగు కావ్యములుకావా?
శ్రీ శాస్త్రిగారు 'భారతి' లో వెలువరించిన యీసందేశము చదువుఁడు.

“.....నవీనరహస్యములను గల్పనాప్రపంచముద్వారా వాఙ్మయ
ప్రణాళికలోఁ బ్రవహింపఁజేయు సుకవుల సందేశము లుగ్గుఁబాలుగ
నేజాతికి జీర్ణమగుచుండునో, వారిదే యభ్యుదయము, వారిదే స్వాతంత్ర్యము,
వారిదే విజయము.....” భారతిప్రభృతి పత్రికలలో నప్పు
డప్పుడు ప్రకటించిన ఖండకావ్యములుగాక, వీరి పద్యకృతులు ప్రత్యేక
ముగ నచ్చుపడినవి కానరావు 'దైవబలము' అనుపేరుగల భక్తిప్రధాన
మగు చిన్న కావ్యమొకటి ప్రకటితము. “మేఘుఁడు” అనుఖండ
కావ్యము నవీనమార్గములోఁ జివరికాలమున వీరు రచించినది ప్రచురింపఁ
బడలేదుగాని, శాస్త్రిగారిశిష్యపరంపర నోళ్ళలోనానుచున్న కొన్నిపద్య
ములు విన్నచో నది రసపరిష్కృతమగు కావ్యమని తోఁచును. వీరి యాంధ్ర
ధ్వని, తెలుఁగుకావ్యాదర్శము, కావ్యనాటకాది పరిశీలనము మొదలు
గాఁగల రచనములను జూచిన నలంకార శాస్త్రమున నీయన యెట్టి పరి
శ్రమ గావించెనన్న దానికిఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చును. రసగంగాధర మాంధ్రీ
కరించిరని కూడఁ దెలియవచ్చినది. రామాయణకథను దీసికొని సంస్కృ
తమున నాటకములుగా నిబంధించిరనియుఁ జెప్పుకొందురు. మఱి, అవి

యన్నియు నెవ్వరికడనున్నవో? ఏమైనవో? — వేదాంతమున ననంతపరి శ్రమముగావించి గ్రంథములు, ననేకవ్యాసములు వీరు ప్రచురించిరి. శాస్త్రీగారు గద్వాల, ఆత్మకూరు, ముక్త్యాల మున్నగు వివిధసంస్థానములలోఁ బ్రతివాదిభయంకరముగాఁ గవితాప్రదర్శనము గావించుచు, బిరుదములు తాల్చుచు గీర్తికాములై ప్రవృత్తిపథమున సంచరించిన వారుగా స్థూలదృష్టికిఁ దోచినను, సామాన్యులకు గోచరింపని నిస్పృత్తి మార్గముననే వీరిచిత్తము సంచరించుచుండెడిదిదని యిక్కడ జెప్పఁదగిన రహస్యము. ఆయన సహజసాత్త్వికరూపము, శాంతగంభీరభావణము, నిత్యభాష్యపర్యాలోచనము, కర్మాచరణము స్మరణీయము లైనవి. ఇట్టి గర్వగహితుఁడు, నిష్ఠాసహితుఁడు పండితులలో నూటికిఁ గోటికి నుండుననుటకు సంశయపడను. వైశ్వదేవము చేయక వీరెన్నఁడు నన్నము తినలేదు. ఈయన యెప్పుడును ‘తమపేరే’మనియడుగ ‘సుబ్బయ్య’ యనియే చెప్పెనుగాని సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రీ యనుకొనలేదు. తమ యాంధ్రధర్మని మీఁదఁ బ్రతికూలాభిప్రాయము వెల్లడించి దొనఁగు లున్నవని యెన్ని పత్రికలోఁ బ్రచురించినపుడు, శ్రీ తాతా సుబ్బరాయ శాస్త్రీగారికి లేఖమూలమున “మహాశయ! మీరు ప్రత్తికాముఖమునఁ బ్రకటింపనేల? మీ పంటివారు ప్రత్యేకముగ నాకుఁ దెలిపిన సరిచేసి కొనక పోయినా?” యని వ్రాసి పంపిరట. మఱియొకసంగతి :-

కాట్రావులపల్లి (జగ్గంపేట) జమీందారు శ్రీ బామర సీతారామ స్వామిగారు రసికుడైన విద్వత్పభువు. వారిదర్శనమునకు మన శాస్త్రీగారు రొక తూరి వెళ్లి, రాజగురువులను జూచి, ఆయన యేమి చదివితినని ప్రశ్నింప “నేదో కొంచెము సాహిత్యము, కొంచెము వ్యాకరణము, కొంచెము కవితనల్లుట గురుకటాక్షమున నేర్చుకొంటి” నని చెప్పిరట. అప్పుడాయన ‘పితాపురపు బరీక్ష’ నొనగితిరా? యని యడిగిరి. లేదని శాస్త్రీగారు సమాధానము చెప్పిరి. లేనిచో మాతేని దర్శనముకాదని

నూనంథాన గురువు చెప్పిపోమ్మనను. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు నిస్పృహులై పోదలచి పోవుచు, నూతనాస్థానకవి శ్రీ ద్వివేది రామశాస్త్రిగారి కచోటఁ గూర్చుండ నచ్చటకుఁజేరి, వారితో నేదో లోకవృత్తాంతము సంస్కృతభాషలోఁ బ్రసంగించిరట. ఆ రామశాస్త్రిగారు మన కవివరుని నిర్గళధోరణికిఁ బాండితికి నాశ్చర్యపడి ప్రభువు దర్శనము చేయించిరనియు, నాప్రభువు ఎదుట గోడమీఁదనున్న “శకుంతలా” ప్రతిమను వర్ణింపుఁడన నాయన మనసు గరఁగునటులు సంస్కృతములో శ్లోకములు రచించి చూపిరనియు, నప్పుడు శ్రీవారు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి వార్షిక మేర్పాటు చేసిరనియు శ్రీ రామశాస్త్రిగారు “అభినవభోజచరిత్ర” లో వ్రాసిరి. ఈగాథ శాస్త్రిగారి నిర్గర్భితకుఁ దారకాణగదా, యని పేరు కొనవలసి వచ్చినది.

వీరు తెనాలి సంస్కృతకళాశాలలోఁ గొన్నాళ్లును, బందరు “హిందూ హైస్కూలు” లోఁ గొన్నాళ్లును, బాపట్ల శంకరవిద్యాలయములోఁ గొన్నాళ్లును ఆచార్యులుగా నుద్యోగించిరి. తరువాత 1927లో కొవ్వూరు “ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము” వారి యాహ్వానముపై వెళ్లి యచట సంస్కృతాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నెనిమిది తొమ్మిది యేండ్లుండి 1935 లో జీవయాత్ర చాలించిరి. కొవ్వూరి కళాశాలలో నుండఁగా శాస్త్రిగారికి, కాకినాడ విద్యార్థులు మా ‘కళాశాల’ కుఁ దయచేయుఁడని యుత్తరములు వ్రాయ, “నేను గౌతమీస్నానమునకుఁ గొవ్వూరిలోఁ జేరితిని గాని, ఉద్యోగము చేయుటయే ప్రధానోద్దేశము కా” దని సమాధానము పంపిరని తెలిసినది.

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు నైష్ఠికులు. వండితులు. కవులు. రసహృదయులు. శాంతచిత్తులు. వారిపేరు తెలుఁగువారు మఱచిపోరు. వారి కృతులు మనభాషకు భూషలు. ఇట్టివాఁడు కనుకనే సుబ్రహ్మణ్య

శాస్త్రినిగూర్చి కింకవీంద్రఘటావంచాననుఁడు చెళ్ళపిళ్లకవి “పేరికతండు శిష్యుఁడని పేర్కొన కొప్పక పోదుఁగాని కై, వారము గాదు నాకతఁడు వారక దేశికువంటివాఁడె.....” యని మెచ్చుకొనెను. సర్వధా సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ధన్యులు. పుత్రసంతానములేని కొఱత వారి విషయములోఁ గొఱతయేగాదు. “పుత్రాత్పద్గతి రితిచేత్తదపి ప్రాయోఽస్తి యుక్త్యనహమ్” అను శాంకరనూక్తి నెఱిగినవారి కటు లనుపించదు. సంగీతసాహిత్య తత్త్వవేత్త యగు శ్రీ హరి నాగభూషణముగారు వీరి యంతేవాసి. వా రేకాదు, మఱియెందఱో శాస్త్రిగారి నేవాభాగ్యము వడసి, పండితులై కవులై పేరుపెంపులు గాంచిరి.

సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగా రవధాన సందర్భములలోఁ గావించిన దేవీస్తవము లివి పరికించినచో, ఆయన యెన్ని సంస్థానములలో నత్కారములు గాంచెనో వ్యక్తమగును.

సీ. ఏదేవి దయ జయమిప్పించె సత్కలా

పూర్ణమా “నల్లూరు” పురమునందు

ఏతల్లి బిరుదంబు లెనయించె నల “పెద్ద

పవని భూపాలుని” సవిధమందు

ఏయమ్మ కారుణ్య మేడుగడగ నుండె

“కందుకూరి” వధాన కార్యమందు

ఏమాత ధారా సమృద్ధుల నెనఁగించె

నెట్టనె “కనిగిరి” పట్టణమున

గీ. అట్టి లోకై కజనని, హృదంబురుహ ని

రంతరాభ్యర్చ్యమాన పాదాంబుజాత

జాతయావమణి విభూషా విశేష

మామితాకార వత్ సభఁ బ్రోచుఁగాక !

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

“తెనుఁగు శావ్యాదర్శము” లోని పద్యము :-

సీ. లమ్కరు నగరి కల్లప్పనత్రంబున

షష్ట్యవధానంబు సంతరించి

గద్వాల నగరున విద్వత్పథ నశీతి

లేఖనీ కవన మల్లింపఁజేసి

ఆత్మకూరు నగరి నాశుకవిత్వ లీ

లాన్పూర్తి రాజవాల్లభ్యమొసఁగి

ముక్త్యాల నృపుచెంత మోహనంబైన యు

పన్యాసధోరణి వరలఁజేసి

గీ. తగఁగఁబలుచోట్ల నష్టావధాన సభల

నాశుధారాకవిత్వ మహత్త్వ మిచ్చి

నన్నుమనుచు మాతల్లి మనఃప్రమోద

దాననంతాన వల్లిమతల్లిఁ గొలుతు.

వేలూరి శివరామశాస్త్రి

1892

తల్లి: శ్రీవికాలాక్షి. తండ్రి: వంకటేశ్వరాచార్యులు. గ్రామము: చిరివాడ (కృష్ణామండలము). జననము: 1892 సంవత్సర ప్రాంతము. కృతులు: ముద్రితములు— ౧. సోమశుభ్రత ఉత్తరహరివంశ విమర్శము (1919 లో విరచితము) ౨. ముక్తాలత (ప్రబంధము. 1910 లో విరచితము) ౩. తాలకుట్టనము (విమర్శనము 1913 విర) ౪. తెనాలి శతావధానము, కొవ్వూరు, చట్రాయి, తెనాలి, బెజవాడ, గుంటూరు కాలేజీ శతావధానములు. ౫. కృతకనూత్రము (ఖండకావ్యము. 1910) ౬. మాధవవర్మ (నాటకము) - 1920 ముద్రితము. ౭. ఉపగుప్త. ౮. బిడాలోపాఖ్యానము (పద్యకథ. 1911 ముద్రి.) ౯. ఆత్మకథ (మహాత్మా గాంధీ జీవితము. వచనానువాదము. ౨ సంపుటములు) ౧౦. కథలు - గాథలు [రవీంద్రుని వంగభాషలోని 'కథా' యను గ్రంథమున కనువాదము 1940 ముద్రి.] ౧౧. ఏకావలి. [ఖండ కావ్య సంపుటి. 1940 ముద్రి.] ౧౨. రాముని బుద్ధి మంతనం. ౧౩. సర్వేను వీలునామా. ౧౪. శీరనికొరికలు. ౧౫. బాపనపిల్ల. [ఈ నాలుగును శ్రీ శరచ్చంద్రుని నవలల కనువాదములు.] ౧౬. కథా వట్కము. ౧౭. కథాసప్తకము.

శివరామశాస్త్రిగారు కావ్యరచనలో, గథారచనలో గ్రామ వాటములు తీసిన గొప్ప రచయితలు. ఆంగ్ల వాఙ్మయమున, వంగ వాఙ్మయమున, పరాను వాఙ్మయమున వా రెక్కడలేని గ్రంథములును జూచిరి. 'సంస్కృతమునఁ జెప్పనేల! వ్యాకరణము, న్యాయము వేదాంతము గురుకుల క్లిప్తులై యధ్యయనముచేసిరి. ఆంధ్రవిషయమున వారి కృషిని గూర్చి వేతే వ్రాయను. శతావధానములు పలుచోటలఁ బోటీగాఁ జేసిరి. ఆశుకవిత్వములు 'నీవా? నేనా?' యని ప్రదర్శించిరి. పద్యములు, ఖండకావ్యములు నవీన రీతులతో నంతరించిరి. సంగీ

తమ గురుముఖమున నేర్చికొని, రాగధోరణిని పద్యములు చదువుచు మధువు లొలికించిరి. నేడును శివరామశాస్త్రిగారు నూరవరపుఁ దోటలో నిల్లు కట్టుకొని యున్నారు. అపుడపుడు పత్రికలలోఁ బద్యములు, కథలు, సాహిత్య విమర్శములు వెలువరించుచున్నారు. నడుమ నడుమ సభలలోఁ బాల్గొని, తీయని గొంతెత్తి విసరుచున్నారు. కాని, మానసికముగాను, కాయికముగాను పూర్వోత్సాహము, పూర్వదార్ఢ్యము తఱిగి “తేహినో దివసా గతాః” అనుకొనుచుఁ గాల క్షేపము చేయుచున్నారు. శాస్త్రిగారి జననము 1892 లో. అనఁగా నీ రచన నాటికి వారి కేబది యేడవ యేడు సాగుచున్నది. ౧౯౨౬వ సంవత్సరము శాస్త్రిగారి జీవితలో నొక పెద్ద మార్పు తెచ్చినది. ముప్పది నాల్గేండ్ల వయస్సు దాటిన తరువాత నున్న శివరామశాస్త్రి గారు వేఱు. దానికిఁ గారణము క్రమముగా ముందుఁ దెలిసికొందము.

శివరామశాస్త్రిగారు కలిగిన కుటంబములోని వారు. వీరి పూర్వు లెల్ల మంచి శిష్టులు. వీరి తండ్రిగారు వేంకటేశ్వరావధానులుగారు. తగిన గురువులతోఁ గావ్యనాటకాదులు పఠించి, సిద్ధాంత కాముది సధ్యయనించి శ్రీ జయంతి భగీరథ శాస్త్రిగారి సన్నిధిని ‘వ్యాకరణ మహాభాష్యము’ పాఠము చేసికొనిరి. ఈ లోపుననే తర్కవేదాంత గ్రంథములు కొన్ని సందర్భము ననుసరించి యాయా పండితులకడఁ జది విరి. శ్రీ భగీరథశాస్త్రిగారి గురుత్వమే శివరామ కవికిఁ బేర్కొనఁ దగినదైనది. భార్యతోఁ గాఁపుర ముండి ‘యింజరము’ లో భగీరథ పండితునికడ మహాభాష్యము చదువుకొనుట, శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకట శాస్త్రిగారి గురుత్వమున సాహిత్యపుఁ బాలుపులు, శతావధానపు మెలఁకువలు తెలిసికొనుట, శివరామ శాస్త్రిగారి విద్యార్థి దశలలోని విశేషములు. పేరునకు విద్యార్థి యన్నమాట గాని, యప్పటి కప్పుడే శివరామశాస్త్రి మంచిపండితుడై, మంచి కవియై చాలగ్రంథములు

రచించెను, రచించుచుండెను. వేంకటేశాస్త్రిగారి వెనుక సభలకు, సంస్థానములకు, శతావధానములకుఁ దిరుగుచు ముందునకు వచ్చెను. వచ్చి 'గుంటూరు కళాశాల' లోఁ బ్రతిష్ఠాజేసి 'నహిప్రతి' యన్నట్లు శతావధానము గావించెను. అప్పటికి శివరామకవి కిరువదియేండ్లు దరిలో నుండును. 1911 సంవత్సర ప్రాంతము. తిరుపతివేంకటకవులకు, కొప్పరపు సోదరకవులకు వాగ్యుద్ధములు జరుగుచున్న నమయ మది. తిరుపతి కవులకు శిష్యుఁడగుట శివరామకవి గురువిగోధుల నెదురుకొని యిట్లు సింహగర్జనము గావించెను-

మ. అనిమిత్తంబుగఁ గాలుద్రవ్విన త్వదీయా హంత నాఁపుం దలం
పున నీ నీరస నిర్గుణాశుకవనంబుంజెప్పి నిన్గెల్వ నెం
చిన యన్నద్గురువర్యులన్ నుకవితా శ్రీధుర్యులన్ మానిపిం
చి నినున్ గెల్వఁగ వచ్చినా నిదె సభం జేయింతువో? వత్తువో?

గుంటూరు కళాశాలలో నేర్పాటు చేయఁబడిన యవధాన మప్పటి పరీక్షార్థమే. నిరాక్షేపముగ శతావధానము కొనసాగినది. సభానదులు సెబాననిరి. గురువులు తిరుపతికవులు శిష్యుని శివరామకవిని మెచ్చి యిటులు దీవన లిచ్చిరి-

మ. జగతీనాథులు పెక్కుమంది ముదితస్వాంతంబునం గాన్కలం
వఁగ సాంగంటు సలక్షణంబుగ శరద్ద్వావింశతిం జేర్చి హె
చ్చఁగ మామేలిన యీవధాన కవితాసామ్రాజ్య భారంబు మో
యఁగఁ బూనంగదవయ్య! తండ్రీ! శివరామయ్యా! చిరంజీవివై.

శా. బాల్యోద్రేకముమై నెదిర్చితివి కొవ్రంపుంగవిన్ గ్రంథసా
కల్యంబుం బొనరింతో లేదోయని నీకై కొంకు నన్నన్నన
కల్యంబుం బిప్పటి కూడఁదీసితివి పత్సా! నత్సభాశోభివై
కళ్యాణంబులఁ బొందుమయ్య! యికవీరకన్ శిష్యచూడామణి!

దానితో వేలూరికవి తెలుఁగువారికి బహుధా ప్రశంసనీయుఁ డయ్యెను. క్రమముగఁ దెనాలి, బెజవాడ, కొవ్వూరు, చట్రాయి మున్నగు పలుతావుల నవధానములు గాపించెను. చెళ్ళపిళ్ళ వేంకట శాస్త్రిగారి ప్రధానశిష్యులలో నొకరుగఁ బ్రకటకీర్తి నందెను. 1915 లో వ్యాకరణము ముగించి యింజరమునుండి చిరివాడ చేరికొనెను. ఇంజర ములో నున్నప్పటి వీరిచరిత్రము వినఁదగినది కలదు.

సదాచారసంపన్నుఁడగు నొకబ్రాహ్మణకుమారుఁడు పెండ్లి చేసికొను టకు డబ్బులేక తంటాలు పడుచుండెను. అప్పుడతనికిఁ దమయింటఁగల బంగారునగ నమ్మివైచి వివాహమునకు వలసినంతసొమ్ము నొసఁగెను. అట్టియుదార హృదయ మాయనది. శతావధానము నభ్యాసము చేయుట కింజరములో నూలుగురు పృచ్ఛకులు దొరకుదురా? పెద్ద మామిడితోఁటలోనికిఁ బోయి, యొకమిత్రునిచేఁ బ్రశ్నము లన్నియుఁ గాగితపుముక్కలపై వ్రాయించి కొమ్మలకుఁ గట్టించి పద్యములు చెప్ప చుండు వారు. అట్టి ధారణాబల మాయనది.

చిరివాడ చేరికొని వ్యాకరణ గ్రంథములు పాఠము చెప్పుచుఁ బద్మపురాణము నాంధ్రీకరించు కొనుచు, నాంగ్లము పఠించుచు శాస్త్రి గారు రెండేండ్లు గడపిరి. ఆంగ్ల, పరాసు భాషాగ్రంథములు చదువఁ జదువ సాధారణమైన తెలుఁగు కవితపై మన శాస్త్రిగారి కొకవిధమగు నేవము కలిగినది. అపుడు యతిప్రాసములు విడిచిపెట్టి మహాభార తములో నాది సభావర్ణములు, షేక్స్పియరు ననుకరించి, పదినాట కములు ఋగ్వేద ఋక్కులు కొన్నియుఁ దెనుఁగులో వ్రాసి వెనుదిరిగి చూచుకొనిరి. ఆవిప్లవ మాయన యంతరాత్మకే నచ్చలేదు. అప్పుడ నిబంధనములు విడువక 'మణిమేఖల' యను నే డాశ్వాసముఁ ప్రబంధము రసభావ బంధురముగ రచించిరి. అందలి కవిత్వపు సొగసున గూర్చి, నాఁడు విన్న వారివలన వినుకలియేగాని యా గ్రంథ మిశ

దుత్సన్నమై పోయినది. 'మణిమేఖల' రచించుకాలముననే 'సాహిత్య దర్పణము' నగను, 'రసగంగాధరము' ౧ ఆననము, 'ధ్వన్యాలోకము' సంపూర్ణముగను దెనిగించియుండిరి. పై గ్రంథములెల్ల 'మణిమేఖల' తో పాటు పెట్టెలోఁ బెట్టుకొని యేలూరు శ్రీ దినాకర్ల తిరువతి శాస్త్రుల వారి స్మృతి సభకువెళ్ళి యటనున్నపుడు, మకాములోఁ గల యాపెట్టె ధనాశచే కాత్రి దొంగలెత్తుకొని పోయిరట. అది మొదలు శివరామకవికిఁ గొంతరోత కలిగినది. ధైర్యముతోఁ గానీ యనుకొని పిదప వంగ వాఙ్మయము చదివెను. పరాసు గద్యవాఙ్మయము చూచెను. చదివి చూచి యప్పుడే యించుమించు నూఱుకథలు, ఆఱు చిన్ననాటకములు సంఘటించెను. సాంఖ్య, న్యాయ, వైశేషిక దర్శనములు చదివి భాష్యములతోఁ దెనిగించెను. యోగవాళిష్ఠము నిర్వాణప్రకరణము వఱకు చనువదించెను. వేదాంతమునకు సంబంధించిన వేవేవో చిన్నచిన్న పుస్తకములు వ్రాసెను. పద్మపురాణమునఁ గొన్ని ఖండము లవుడు వ్రాతలో నున్నవి. ఆనమయములో గ్రంథభాండారముతో నిండిన వీరి యింటిపై నలిగి యగ్ని మండిపడినది. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లాది భాషలకు ప్రబంధించిన గ్రంథము లెన్నో వీరి భాండారమున నున్నవి. శివరామ శాస్త్రిగారు నిత్యమక్కడనే కూర్చుండి ప్రతిగ్రంథము చదువుచు, ఇదివిన గ్రంథముపైఁ దమ యభిప్రాయము వ్రాసి యా గ్రంథములోనే పెట్టి యుంచువా రట. ఆయా గ్రంథములు తాము రచించి, యచ్చు వేయింత మనుకొనుచున్న గ్రంథములు సమస్తము 1926 సంవత్సరములో నగ్ని కాహుతియై క్షయించినవి.

ఈ పద్యము చదువుడు :

క. క్షయ వత్సరమున నాతన

భయమగు వైశాఖ కృష్ణపక్షంబున నూ

రయ దినమునన్ ద్వితీయో

దయమునఁ జరివాడ యెల్ల దగ్ధంబాయెన్.

శివరామకవి నెత్తురుఁజుక్కలైన తన గ్రంథము లట్లు భస్మమైనపు డీటులు వగచెను :

ఉ. పెంచితిఁ బెద్దచేసితిని ; ప్రీతియుతంబుగ రాణివాసమం
దుంచితి రాజయోగ్యకుసుమోపవనంబులు క్రుమ్మడిల్ల ని
ర్పించితి విస్మరించితిని మేదిని మింటిని నొక్కపెట్ట న
ర్పించితి నిన్నునగ్గికిని బెన్బలిగాఁ గవితాసరస్వతీ !

ఉ. కాల్చితి విల్లు సర్వమును గాల్చితి పాత్రము లూచుముట్టుగాఁ
గాల్చితి వెల్లయున్ ధనము కాల్చితి వెల్లయు ధాన్యరాసులన్
గాల్చితి పున్న వెల్లయును గాల్చినఁ గాల్చితికాక గ్రంథముల్
కాల్చిననీకు నోజ్వలన ! కడ్చది నిండెనొ ? కాలునిండెనో ?

సీ. ఋగ్వేదమా ! యవ్విదిగ్వీధులను నన్నుఁ

గన నెంతయడలితో కౌలు నపుడు

వేదాంతమా ! నన్ను వీక్షింప యోగదృ

జ్ఞుతి నెంతపూనితో మాఁడు నపుడు

వ్యాకృతీ ! యలయజ్ఞగంతమా 'దృశి' నెంత

వటపితో నాకయి చరమవేళ

కవితాకుమారి ! నన్ గనుపొంటె నెన్నిము

ఖాలదుఃఖించితో క్రాగుతఱిని

గీ. కట్ట ! సాహితీరో నన్నుఁగొంగిలింప

నెంత చేతులు చాపితో యేమనందు

నన్నుఁ గంకాళమును జేసి చన్నవారె

'పుస్తకములార ! విజ్ఞానపుటములార !

అంతనుండి శివరామకవి యుత్సాహము సన్నగిల్లెను. అగ్నిప్రమాదమున కొకసంత్సరము వెనుకనే యేకాంతవాసము కోరి మనశాస్త్రిగారు నూరవరమున నొకతోటకొని యం దిల్లుగట్టి నాలుగేండ్లం దొంటరిగ నుండిరి. మొదటియింటిపై నగ్ని, కోపించినతరువాత భార్యతోఁ దోటయందే కాపురము స్థిరపడెను. ఏకాంతవాసమున కీకవి యిటులు పలవరించును :

ఉ. ఏయొకరుండు లేని యొక యేటినమీపతలంబునం దర
ణ్యాయతనంబునందును దటాకతటంబునయందుఁ దోటయం
దాయతలైలశృంగమునయందు జనించు మహావనీజమం
దూయెల యొందు నాననము నొందును దప్పక నాకుఁగావలెన్.

శివరామ శాస్త్రిగారు వ్యుత్పత్తియుఁ ప్రతిభావమునుగల కవి. భావనలో వారికి దీటు వచ్చువారు నేటివారిలోఁ దక్కువగనున్నారు. “ఒక్కభాషగాదు తక్కినభాషల నన్నిగూడ నేర్వమయ్య యాంధ్ర” యని ప్రబోధించి యన్యవాజ్యమును తెన్నిటి తోడనో పరిచయము గలిగించుకొన్న కవివరుడాయన. రవీంద్రుఁడు వంగభాషలో రచించిన ‘కథా’ యను గ్రంథమును ‘కథలు, గాథలు’ అనుపేరు పెట్టి తెనిగించెను. శ్రీ శరచ్చంద్రుని నవల లెన్నో తెలుఁగులోనికి మార్చెను. పరాను వాఙ్మయపుఁ బోకడలతోఁ గథలు వచనమున వందలు వ్రాసెను. అన్నిరచనలయందుఁ దెలుఁగు స్వతంత్రతను ముద్రించు కొనెను గాని, యనువాదము లనిపించునట్లు రచింపలేదు. తెలుఁగు పలుకు చదువని యాంధ్రు నీ కవిగారు సహింపక యీ విధముగ నిలువఁ దీయుచున్నారు.

క. తెలివికి సంస్కృతమున్ మఱి

కవిమికి నాంగ్లేయమో యింకెం దురకంబో

విలువ యిడి నేర్చి యీ నీ

తెలుఁగెవ్వరి పాలు చేసి తిరిగెద పాంధ్రా !

శివరామ కవిగారు 'పురాణ మిత్యేవ నసాధు సర్వం నచాపి కావ్యం నవ మిత్యవద్యమ్' అను సిద్ధాంతము కలవారు. వేదముక్కుల నుండి, యవనిపత్తులనుండి వాక్యము లెత్తించూపి, నేటి 'భావ కవిత్వ' మనఁబడు నుత్తమజాతి కవిత్వతో వాణికి సామరస్యము చూపుదురు. ప్రాచీనాలంకారికులు పేర్కొనిన భావధ్వని - రసధ్వని యను వానికి నేటి భావకవిత్వకు సాజాత్యము సప్రమాణముగఁ జూపి, యట్టి కవిత్వ యిప్పటి వారిలోఁ దక్కువమంది కలవడినదని వీరందరు. ఆంధ్ర భాషలో నేడు పొడముచున్న విప్లవము లన్నియు శివరామశాస్త్రి గారికిఁ గ్రోత్త లనిపించవు. వీరి మనస్సులో నాంధ్ర కవిత్వముపై నెన్నో తడవలు విప్లవభావములు పుట్టినవి. అవి కార్యరూపమును గూడఁదాల్చినవి. యతి ప్రాస బంధములతో కవిత్వము వ్రాయుటయే గాక, ప్రాచీన ధోరణితో అష్టాదశ వర్ణనములతోఁ బ్రబంధము వ్రాయుటయు నీయన మనస్సునకు నచ్చినది కాదు. "ముక్తాలత" కల్పిత కావ్యము 1910 లో రచించెను. "అందు వచ్చు పాత్రలు ముగ్గురు. శమజయంతు లిరువురు సహాధ్యాయులు, చలికాండ్రు. వారిలో శముఁడను వానిని 'ముక్తాలత' యను వారకామిని కామించెను. అదియెఱిగి ముక్తాలతపై మనసుంచుకొని జయంతుఁడు శమనిఁజింపెను. మనమెందుల కని ముక్తాలత మడిసెను. దానితో జయంతుఁడును భాణములు విడిచెను." ఈ కల్పనము మన పూర్వ కావ్యసంప్రదాయమునకు విరుద్ధము. 'మాధవవర్మ' యను నాటక కవులకు వీరు విషాదాంతముగా రచించిరి. ఈ రకముగఁ బూర్వకావ్యసంప్రదాయములు మన తెనుఁగులో నన్నియూ జూనివి 'శివరామశాస్త్రి కూడ విప్లవకారుఁ' డన్న పేరు గానూరు. శాస్త్రిగారికి గల యీ సంస్కృతిభావములకు

గురువు లొకరు లేరు. ఆంగ్ల, వంగాది భాషా గ్రంథావలోకనము
యక్కడ ముఖ్యకారణము. అది యటుండె, ఈయనకుఁ జాలకళలలో
జక్కని యెఱుక యున్నది. సంగీత మెఱుఁగుదురని వ్రాసియుంటిని,
అభినయ కళలోఁ బ్రవేశ మున్నది. నాటకము లన్నను, చలన చిత్రము
లన్నను మక్కువ చూపుదురు. 'జయాపిల్ముస్స' వారి 'జరాసంధ' కు
కథానంవిధానము గావించినది వీరేగదా? ఇంక కథారచనములో
జెప్పవలసినపుడు వీరు సిద్ధహస్తు లనవలయును. ధ్వని ప్రాయముగ
నున్న వారి పలుకుబళ్ళు కథలలో సైతము కావ్యత్వమును సృష్టించు
జేయుచుండును. సాధారణముగ వీరి కథలెల్ల సలక్షణ భాషలోనే
వ్రాడచినవి. ప్రతి కథ యందును, సాహిత్య వాసన యుండును. భావ గర్భ
రత యుండును. కథా కల్పనము విషయమున నీయనను మించినవాడు
నేడు కొందఱున్నారగాని, వచన రచనా విషయమున నీయనను దాఁచిన
వారు నా దృష్టిలో మిక్కిలి తక్కువ. భాష సలక్షణ మగుటయు,
భావము గంభీర మగుటయు, బలుకుబడి మితముగా నుండుటయు,
ధ్వనికేఁద్రాణాన్య మిచ్చుటయు వీరి వచనములోని ప్రచురగుణములు.
యచ్చున కొక కథలోని సంక్తులు పది తీసి చూపెదను.

వా బయటికేర శిష్టాని పోయినదికాని నామనస్సుపై దట్టముగా
నడిచిది. వెన్నెల, పులమేళ్లు, ఉద్యానములు, తీవలు, పూవులు, మలకు
వాడువులు, ముత్యపులు, హంచలు, నెమళ్లు, కోయిలలు, ముక్కడను,
జలయంత్ర కాలలు, అంగరంగములు, కయ్యలు పుటము పెట్టెలు, శిశువు
మూసలో నామావనము తుంతుక ఉడికిపోయెను. అపూర్వమైన కథల
మంత్రము వా ప్రశ్నవయవమును గుడిచెట్టెను. కపోల విప్లవ ప్రహేళిక
సత్పుష్పము కన్నారెడ్డి కవచవిధంబులును. సరోత్తమరెడ్డి, రూపదర్శి
బాలురు. అంకశాస్త్రమును ప్రవేశపెట్టి తమను తుట్టినదిని ప్రాచీన
వేదమును బట్టి కన్నారెడ్డి గుర్తును సుమిత్రావతి కాలవారము కా

గాంధీవః హుత్మ్యుని 'అత్తనభి' రండుసంపుటములలో విలు తెనిగించి
 'ఆంధ్రగ్రంథమాల' వారి కిచ్చిరి. అందలి వచనరచన తెరిసెనపుఁ బువ్వు
 వంటి మిత్తదనముతో నున్నది. కాశ్మీరీ ప్రకటిత గ్రంథములలో
 'అజ్ఞాకర' కన్నా కు. శివరామకవి మహావాక్తవైన విస్వక్సయున్నది.
 మహానీయమైన 'భావనా సమర్ప' మున్నది. పద్య గద్యరచనలలో పాట
 మైన పదునైదు పుటలున్నది. ఆస్య వాఙ్మయ కవితా రహస్యములలో

నక్కడలేని యెఱుకయు నున్నది. కాని, వానికన్నిటికి ననురూపమైనది కాదు వారి సాహిత్యనేవ. యశావనము ధారవోసి వ్రాసినగ్రంథము లెన్నో మసియైపోవుటయు దొంగలెత్తుకొని పోవుటయు జరిగి శాస్త్రిగారి యుత్సాహ మూడనిఁబాడెను. ఇప్పటికిఁ బది వందలదేండ్లనుండియు హృదయ దౌర్బల్యముపొడమి మఱింత దిగాలుగనున్నారు. అయినను, ఓపిక వచ్చినపుడెల్లఁ గథయో, కావ్యమో, వ్యాసమో వ్రాసి తెలుఁగు వారికి విందు లొనర్చుచునే యున్నారు.

శ్రీ శాస్త్రిగారి ఖండకావ్యసంపుటము 'ఏకావలి' లోని 'పదములు' అను శీర్షికతో నున్న పద్యములలో నొకపద్యము చిట్టచివర స్మరణకుఁ దెచ్చుకొని చాలించెదను.

సీ. వీణియపైఁజేయి వేయదు వాగ్దేవి

మానైజ సం.త్రమహిమ వించు

వలినాననుని నాల్గునగుమోము లెక్కడ

క్కడ నెచుమాకు స్వాగత మొసంగు

మానవర్యలు మనోమందిరంబుల యందు

నలరింతు మాకు సింహాసనంబు

కవిరాజు లమ్మతంబు కడగారెఁ బెట్టి మ

మ్మాదరించు భావమేదురముగ

మేములేవన్న చీగలు మీరల్లె

మేమువచ్చిన వాక్యతంత మీరల్లె

మేములేమను మీరెని మీటిగఁ

మేములేమిది మీరెని మీరవారి.

తల్లావజ్జల శివశంకరశాస్త్రి

1892

తెలంగాటికాభియ బ్రాహ్మణుడు. అపస్తంబ సూత్రుడు. భారద్వాజ సగోత్రుడు. తల్లి: లక్ష్మీదేవమ్మ. తండ్రి: కృష్ణశాస్త్రి. జన్మస్థానము: గుంటూరు మండలములో మంగళగిరి క్షేత్ర సమీపమున నున్న కాజ గ్రామము. జననము: నందన సంవత్సర భాద్రపద బహుళ షష్ఠి సోమ వాసరము. 12-9-1892.

కృతులు : ౧. కావ్యావళి. [రెండు భాగములు] ౨. హృదయేశ్వరి [ఉపకావ్యము] ౩. పద్మావతీ చరణ చారణ చక్రవర్తి [పద్య నాటిక ౧౯౩౬ ముద్రి] ౪. రాజజామాత. ౫. సహజయానపంథి. ౬. నోణక భార్య ౭. వరపరీక్ష [ఈ నాలుగు గీతి నాటికలు] ౮. వసుళమాల [గీతికాస్వగతము] ౯. రత్నాకరము [గీతికాసంవాదము] ౧౦. ఆవేదన [ఖండకావ్యము] ౧౧. కవిప్రియ [పద్యనాటిక] ౧౨. యక్షరాత్రి [గీతినాటిక] ౧౩. సాధకుడు [వాకోవాక్యము] ౧౪. కవిరాజా [సర్గ బంధము] ౧౫. వ్యాకరణ దర్శన చరిత్ర [ఆంధ్రీకరణము ఈ రెండును రచనలో నున్నవి] ౧౬. మహారాష్ట్ర జీవనప్రభాతము. ౧౭. జీవనసంధ్య. ౧౮. మాధవీ కంకణము ౧౯. రమాసుందరి. ౨౦. కాంచనమాల. ౨౧. కుంకుమభరణి [అచ్చుపడిన నవలలు] ఇత్యాదులు.

'శ్రీకృష్ణలీలాతరంగిణి' రచించిన శివనారాయణతీర్థులు పూర్వాశ్రమములో తల్లావజ్జలవంశీయు లని ప్రసిద్ధి. రాజా వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రి నాయుడుగా రీవంశమువారికి నాలుగువందల యకరముల మాగాణి బహుమానమిచ్చినారు. అదియుపుడు విచ్చిన్నమైపోయినదేమో, కాని నేటికిని కాజగ్రామములో 'తల్లావజ్జలవాసిరెడ్డి' అనియున్నది. పెళ్ళి తరములనుండి తల్లావజ్జలవాసుల సంగీతసాహిత్యములలో మంచి నిపుణులై గాంచి వచ్చుచున్నది. ఇదియున్నది.

శ్రీశివశంకరశాస్త్రిగారి ప్రతిభ మానవుల సాహిత్యలోకములో, జ్యోత్సవముగ గలచున్నది. ఇదేన మంచి సంస్కృత పండితుడని

సరిచేసియొనఁగుట యొకటి-అనేకవాఙ్మయములలో నచ్చుపడిన గ్రంథము లెల్లఁ జూచి, ఆయా సారస్వత రహస్యము లర్థము చేసికొని సంభాషణసమయములో సాహిత్య సముద్రుడువలె దోషింపఁజేసి కొనుట రెండు-పద్యరచనలో, వచనరచనలో, బ్రతికా సంపాదకతలో, గ్రాత్తదారు లేటిచూపుట మూడు- శివశంకరశాస్త్రిగారు ఏవంవిధ గుణక్రివేణి సంగమ తీర్థము. ఈ తీర్థములో నవగాహించిన తెలుఁగు యువకు లెందఱో!

శాస్త్రిగారు పండ్రెండవయేటనే కవితకు శ్రీకారము చుట్టుకొనిరి. నోరి హనుచ్చాస్త్రిగారికడ ఛందస్సుకూడ నేరిచిరట. ఛందస్సుకూడ నొక శాస్త్రముగాన, ఆ శాస్త్రీయవిషయము లేవో కొన్ని గురుముఖ మున వినుటయేగాని పద్యములట్లుట నేర్చుకొనఁగా వచ్చునది కాదు. అభ్యాసాగత మైనది యల్లేయుండును. మనశాస్త్రిగారికిఁ గవితాగురువు ప్రతిభయే. వీరి కననల! సహజకవుల కందఱకుఁ బ్రతిభయే గురుత్వము చేయును.

'మెట్రిక్యులేషన్' వఱకుఁజదివి శాస్త్రిగారంతతోఁ బాఠశాలచదువు చాలించి, కంభంపాటి సీతారామ శాస్త్రిగారు, వేదాంతం శ్రీ రామ శాస్త్రిగారల సన్నిధిని సంస్కృత సాహిత్య గ్రంథము లధ్యయనము చేసిరి. వేదాంతము లక్ష్యపతి శాస్త్రిగారియొద్ద వ్యాకరణము, శ్రీ జగద్గురు కల్మాణానంద భారతి స్వాములతో వేదాంతము పాఠము చేసిరి. కురుగంటి శ్రీ రామశాస్త్రి గారి కడ స్వయాంధిక గ్రంథములు చదువుకొనిరి. అతరువాత పర్యవసరములలో సూర్యప్రకాశం వినఁబడినభాష, కవఁబడిన గ్రంథము నడువకు విడువలేదు. వివిధ సారస్వతములలో సాగనులు కనువ్వు తెలుఁగులోఁ జూపు నేరువు పురి కధికముగనున్నది. 'సాహితీసమితి' కి సభాపతియై నిర్వహించి యువకవుల నెందఱనో ప్రోత్సహించెను. 'నవ్యసాహిత్యసమితి' స్వర్గాణ కర్మకారులలోఁ బెద్ద

భారము మోసినవారు శివశంకర శాస్త్రిగారు. సాహితీ, సఖి, పత్రికలకు వీరు సంపాదకత సాగించి నవ్యసాహిత్య పత్రికలకు మొదటివారి యొరవడి పెట్టినారు. 'ప్రతిభ' కు సంపాదకవర్గములోనివా రని జగ మొలుగును. ఆఖ్యాయికావరంపర, సాహితీ సమితి వరంపర, సరస్వతీ గ్రంథ మండలి, విశ్వజనీన గ్రంథావళి, ఆంధ్రప్రచారిణి గ్రంథమాలలకుఁ బడిన శాస్త్రిగారి సంకలనముద్ర లోకవిదితమైనది. అదిగాక, శివశంకర శాస్త్రిగారి కచ్చపనులలో నసాధారణమైన తెలివియున్నది. ముద్రణ సౌందర్యము కొరవడిన గ్రంథమాయన ముట్టఁడు. ఆయన వ్రాతపుస్తకము ముద్రిత పుస్తకములవలె సంతరించుకొనును. అచ్చుతప్పులున్న గ్రంథము నాయన మొచ్చఁడు సరికదా, అది తెలుఁగువారి యనడ్డయని వినుగుకొనును. తానుసంపాదించిన పత్రికలకుఁ బంపిన వ్యాసములకు సొంతముగా ముటియొక ప్రతివ్రాసి ముటి యచ్చున కిచ్చుచుండు నలవాటియనలోనున్నది. రమణీయార్థము నంత యారాధించునో, గ్రంథ బహిస్సౌందర్యము నంతగా నారాధించుకవినరులు శివశంకర శాస్త్రిగారు. కవితతోపాటు శిల్పము- చిత్రకళ ఈరెండు వీరిని వలపించిన కళలు. ప్రత్యేకించి యాకళలలో రెండుమూడేండ్లు పరిశ్రమించిరి. పాశ్చాత్య శిల్ప-చిత్రకళలతో వీరికిఁగల పరిచితి, ఖండాంతర వాచుల పరిచయమును కనూర్చినది. కాని, శాస్త్రిగారిది వేసిన శిల్పము, పేసిన చిత్రము నేనరయలేదనుట చిత్రము కాదు. అయిననేమి! ఆయా కళా విజ్ఞాన సంబంధి గ్రంథము లెన్నో ప్రవాజ్మయములలో వారు చదివి యొందు రనుటలో నాశ్చర్యములేదు.

నవ్యమునోపాట: శాస్త్రిగారి గ్రంథములో మార్పులు చాల వచ్చు మన్నవిగాని, భావవిషయముగ మనసు మార్పుకొనని నవ్య సాహితీయారుఁ డామెన. పద్యము గ్రాంథికభాషలోను, గద్యము సామాన్య భాషలోను, గేయము ముక్తమధ్యమలోను వ్రాయుట ఏదీ

మతము. యతిప్రాసములు, శబ్దాలంకారములు వినరి పాటవేయ వలయు నన్నయభిప్రాయము వీరికిలేదు. పద్యములనడుమ పచనము నిఱికించుటను శాస్త్రిగారు సహింపరు. అందులకే వీరివన్నియుఁ బద్యనాటికలు, గీతినాటికలును. కావ్యాత్మరసమన్న వాద మనుసరింతురు. ఉపాసనలో శైవము, మతములో నద్వైతము వీరారాధింతురు. రాధాకృష్ణ భక్తి యనిన యాసక్తిమెండు. “పద్మావతీ చరణ చారణచక్రవర్తి” రచనము నీభక్తియే పురికొల్పియుండవచ్చును. శాస్త్రిగారికి బౌద్ధములో మంచి ప్రవేశ మున్నది.

1930-1931 లోను, 1932 లోను రాజకీయవిషయకముగ నంచరించి కారాగార ప్రవేశము చేసిరి. అక్కడ యువకుల నెందఱిలో కవులుగ, నటకులుగ, కథకులుగ దిద్ది ప్రోత్సహించినారు. తెలుఁగులో నన్నయ - తిక్కన - శ్రీనాథులు వీరి ప్రేమకు స్థానమైన కవులు. భట్టుమూర్తి మీఁద, అంతకంటె వేయిరెట్టులు పోతనమీఁద వీరికి భక్తి హెచ్చు.

అభినవాంధ్రకవి నిర్మాణమునకు శాస్త్రిగా రొక యంత్రమని చెప్పకొందురు. నాలుగు గేయములు గొలుకు కవిదగ్గరనుండి, మేలిమి కావ్యములు సంతరించు కవిదాఁక బుజ్జగించి చేరదీసి యోపికతో వారి రచనములు నరిచేసి, అవసరమైనచోఁ దా నొకప్రతి వ్రాసి, ప్రచురణమున కుపాయములు నూచించు నహృదయత శాస్త్రిగారిలో ఘనముగ నున్నది. కృష్ణా గుంటూరు మండలములలో వీరిమూలమునఁ జేరునకు వచ్చిన రచయితలు పెక్కు రున్నారు. శాస్త్రిగారి నెవరోగాని ‘చాకిరేవు’ అని పరిహాసము చేసిరట. దీని యంతరార్థము, “ఎందఱో కవులు తమరచన వస్తుము లిక్కడ ఉడుకుకొని పోవుదు” రని - నవ్య సాహిత్య పరిషత్ప్రచురణములపై వీరిచేయి పడనిది లేదన వలయును.

శివశంకరశాస్త్రిగారు వంగభాషలోనుండి శ్రీ శరత్చంద్ర చట్టో పాధ్యాయుని రచనములు తెలుఁగులోనికిఁ దెచ్చిన వారిలో మొట్ట

మొదటివా రయి యుందురు. ఇది సిద్ధాంతము కాక పోవచ్చును. నరస్వతీ గ్రంథమండలివారు వీరి “అరక్షణీయ” వెలువరించిరి. ఎందఱో తరువాతఁ దరువాత శరత్ చంద్రుని పూర్తిగాఁ దెలుఁగు వానిగఁ జేసికొన్నారు. అన్య సారస్వతములలోని యంద మెఱిగి యా రచనలు తెలుఁగులోఁ జెట్టవలెనని ప్రోత్సాహము చేసినవారిలో శాస్త్రిగా రొకరనుటలో సంశయింపఁ బనిలేదు. హిందీనుండి, వంగము నుండి చాల రచనలు వీరనువదించినవి ప్రచురితములై యున్నవి. శాస్త్రిగారి వచనరచన బహు — సుందరముగనుండి సులభముగ నర్థ మగు తీరున జాలువారును. పద్యరచనాసౌందర్యము వీరి కలములో నంతగా వెలయలే దని కొందఱి యభిప్రాయము. కాని, యఖండమైన వేదన నుండి వీరి కవిత ప్రాదుర్భవించినది. “హృదయేశ్వరి” యిందు లకు నిదర్శనము. ప్రణయ కవిత కీ కృతి యాకరము.

మన్మథమున లీనమై మాటు పడిన
విమల కవితా ప్రవాహము పెగ్గలించు
నిన్ను వర్ణింప నెంచిన నిమిషమందు
నీవు నాకు నరస్వతీదేవి వమ్మ!

ఇది వారి విశ్వాసము. ప్రేయసి యాయన దృష్టిలో మహాదేవి. ఆమె నొక పవిత్ర దృష్టిలో సంభావించుట వారి తలఁపు. రాధా కృష్ణుల ప్రేమ సౌభాగ్యము శివశంకర శాస్త్రిగారికి మేలు బంతి.

నిన్ను ధ్యానించు కొలఁది నిర్నిద్ర మగుచు

ప్రమదమునఁ జేరు మానస బంధరంబు

రాధికానాథు పాద నీరజ యుగమ్ము;

వింత గొల్పెడి నా ముక్తికాంతవమ్మ!

జీవిత సర్వస్వమయిన హృదయేశ్వరి శాస్త్రిగారి దృక్పథములో నెట్లు నిలిచి యున్నదో, యీ పద్యములు తారకాణించును.

“తలఁచుచున్నాను నా ప్రియతమ వటంచు
ఎంచుచున్నాను నిన్ హృదయేశ్వరి గను
వలచుచున్నాను జీవితేశ్వరిగ నిన్ను
భావనము సేయుచుంటి నిన్ దేవిరీతి.
నీవు ప్రాణాధికవు నాకు నిశ్చయముగ
వాంఛనీయ సుఖాధి దైవతమ వీవు
సాటిగానని నా సరస్వతివి నీవు
వాస్తవముగ భాగ్య దేవతవు నాకు.
నిన్ను ప్రేమించుచున్నాను నిశ్చయముగ
నీ యెడఁ జెలంగు నా ప్రేమ నిర్మలంబు
నిండు హృదయంబుతో నన్ను నీకే మున్ను
అర్పణము చేసికొంటి సహర్షముగను.”

బిల్వణుని కథ పద్యనాటికగా వీరు సంతరించిరి. దాని పేరు కవిప్రియ. బహుళముగాఁ బద్యనాటికారచనమే శాస్త్రిగారి కిష్టము. సంభాషణము సర్వము ఛందోబంధితమై యుండుటచేఁ గవిత్వ చారుత్వము కొంత కొఱవడియుండుట సహజము. వీరి ‘కావ్యావళి’ ప్రథమ భాగము ముద్రిత మైనది. భానుమతి, లోపాముద్ర, శిష్యురాలు ఇత్యాది శీర్షికలతో వీరేఱుకొన్న ప్రతి చరిత్రయుఁ బ్రాచీన సంస్కృతిని గుఱుతింపఁ జేయునవి. రచన ప్రాబంధిక ధోరణి ననాథము. ‘దివ్యలోచనాలు’ అను ఖండకావ్యములోని యీ వృత్తములు చిత్తరంజకములు.

భగవద్రామానుజులు

పరమాకారణ జాయమాన కరుణాపాంగ ప్రసారంబునన్
భరితా జ్ఞాన దురంత సంతనమునన్ భంజించుచున్, విష్ణుప
ద్ధిర సంరక్షణ భార మూనిన మహాశ్రీరంగనాథా! భవ
చ్ఛరణాబ్జంబుల కే నొనర్చెద నమస్కారంబు భక్తప్రియా!

అవలోకింపుము వత్స ! అల్లవె రమాష్టాదానుసంధాన వై
భవముల్, ధిక్కృతభానుమండల రుచుల్, బ్రహ్మాండనందీవక
చ్ఛవులున్, భక్తిభరవ్రసన్నజనతా నరక్షణ ప్రాభవో
త్సవముల్, రంగశయాన దివ్యకరుణా సంపుల్ల నేత్రాబ్జముల్.

ధనుర్దాసు

అహహ ! యెంతమనోహరంబులు త్వదీయవ్రస్ఫుర న్నేత్రముల్,
మిహిరవ్రస్ఫుట చండమండల సమున్నేష వ్రభల్ కల్గియుం
దుహినాంశుద్యుతి శీతలమ్ములయి సంతోషంబొసంగెన్ ; భవ
న్మహిమంబొప్పు మహాద్భుతమ్ముగను శ్రీమద్రంగధామవ్రభో !

అవలోకింపఁగనైతి నేటి వఱి కాహాదుర్విపాకంబునన్
భువనత్రాణన భూరి శీతల కృపా పూర్ణ బ్రభావ స్ఫుర
ద్భవదక్షిద్వితయంబు ! దేశికదయావ్రస్యంది వాఙ్మాధురిన్
నవసౌభాగ్యముకల్గె నక్కజముగా నా కోజగన్నాయకా !

స్థిరతాత్పర్యముతోడఁ గన్గొనినచో దేవా, భవన్నేత్రముల్
తెరుగన్నేర్చునె బుద్ధి యన్యనయనోద్రిక్త ప్రమాదంబునన్ !
పరమప్రీతిని భృంగ మానవసుధాపానాభిలాషన్ దళ
త్సరసీజంబుల వ్రాలుఁగాని యితరాత్మాజంబులం జేరునే !

దుర్భాక రాజశేఖర కవి

1888

ములికినాటి కాభీయ బ్రాహ్మణులు. తల్లి: సుబ్బమాంబ. తండ్రి: జేంకటరామయ్య. జన్మస్థానము: జమ్మలమడుగు. నివాసము: ప్రొద్దుటూరు. జననము: 18-10-1888 సర్వధారి సంవత్సర కార్తిక శుద్ధ పంచమి. కృతులు: ౧. వీరమతీచరిత్రము [౩ అశ్వాసముల పద్యకావ్యము] ౨. చండన్యపాలచరిత్ర [పద్యకావ్యము] ౩. నీతాకల్యాణము ౪. నీతాపహరణము ౫. పద్మావతీ విజయము [ఈ మూడూ నాటకములు] ౬. విలయమాధుర్యము [స్వప్న కావ్యము] ౭. వృద్ధిమూల సంవాదము [నాటకము] ౮. అవధానసారము ౯. రాజాప్రతాపచరిత్ర [౫ అశ్వాసముల పద్యకావ్యము] ౧౦. The Heroines of Hindusthan [అర్యావర్త వీరనారీమణులు - అంగ్లభాషా పదనగ్రంథము]

శ్రీ దుర్భాక రాజశేఖరముగారు తొలుతఁ గవియై, తరువాత నవధానియై, పిమ్మట మహాకవియై రాయలసీమలోను యావదాంధ్ర సీమలోను మంచి యశస్సు నార్జించుకొన్నారు. వీరికి దేశము కావ్య కళానిధి, కవిసింహ, అవధాని పంచానన, కవిసార్వభౌమ, మహాకవి చూడామణి, వీరకవితా వీర, అభినవతిక్కన, వీరప్రబంధపరమేశ్వర, చారిత్రక కవిబ్రహ్మ, నుకవిరాజరాజ, కవితానరన్వతి, వీరగాధా విధాత, చారిత్రక కవితాచార్య, వీరరస రత్నాకర, మహాకవి మార్తాండ మున్నగు నెన్నో యుపాధు లొసఁగి వందించుచున్నది. ఇది దేశమున కున్న పెట్టి గాని, రాజశేఖర కవి కివియేవియు నవసరము లేదు. కవి, దానిని దాటఁ దలఁచినచో 'మహాకవి' యన్న బిరుదము చాలును. దీనియెదుటఁ బై పట్టిక సర్వము వంది వాఙ్మయములోనికిఁ జేరును. దేశము తన కర్తవ్య మింతమాత్రమేయనుకొని కొంతవఱకు నాచరణలోఁ బెట్టికొన్నదేగాని, ఎవని నుద్దేశించి లోక మిట్టి బిరుద సంతాన

ప్రదానము గావించెనో, ఆయుద్ధిష్ట కవి దృష్టికి మాత్రము 'ఆత్మ న్యప్రత్యయం చేతః' అనునక్షరములు తాటికాయలంత లేసి కనబడు ననుట వాస్తవము. ఆ తీరున నారయనివాడు అంతర్ముఖుడు కానివాడు.

శ్రీ రాజశేఖరకవి నావిమర్శన పథములోఁ బెక్కు-చోట్ల మహాకవి. అక్కడక్కడ కవి. ఒకానొక కవి తనజీవితమునెల్ల నొకే గ్రంథములో దాచఁబెట్టును. ఒకఁడు దానినే చిన్నచిన్న పది గ్రంథములకుఁ బంచి యిచ్చును. అసలు, ఒకఁడు గ్రంథములో బ్రతుకే పోయలేక పోవును. సంపూర్ణజీవదాతృత్వము గలమహాకవి జీమూతవాహనుని వంటివాడు. అతని వితరణమునకు బ్రహ్మాండ నుందరి హారతి వట్టును. జీవనదాతలగు కవులు నలుపురున్నఁ జాలును. దేశము నువర్ణము వండును. మన రాజశేఖరకవి జీవనప్రదాత. ఆయన సారస్వతజీవితము రెండుగా వింగడించి వ్రాయఁబడుచున్నది. ఇందు, పూర్వార్థము జీవి. ఉత్తరార్థము జీవుడు నని కోవిదులకు వేఱుగా వివరింప నక్కఱముండదు.

వీరికిఁ బ్రాథమికవిద్య ప్రసాదించిన యాళ్ళు జమ్మలమడుగు-ప్రొద్దుటూరును. తరువాతఁ గడప హైస్కూలులోఁ జదివి 1907 సం॥లో 'మెట్రిక్యులేషను' పరీక్షయందు నెగ్గి యాంగ్లముమీఁది మక్కువ యింకను జదువు మని హెచ్చరింపఁగా, మదరాసు క్రిస్టియన్ కళాశాలలో ఎఫ్. ఏ. చదువుటకుఁ బ్రవేశించిరి. "నాయనా! నాకడుపునఁ బుట్టినబిడ్డఁడవు. సవతాలి పలుకులకు మరఁగితివా?" యని తెలుఁగుదొడ్డు యొకనాఁడు రాజశేఖరుని బుజ్జగించి చెప్పినది. ఆనాటినుండి యాంగ్లపుఁ జదువునకు స్వస్తి చెప్పి వెనుకకువచ్చి వైచెను. ఈలోపున 1904-07 నడుమ కందాళ దాసాచార్యులుగారి సన్నిధిని సంస్కృతాంధ్ర సాహితీ గ్రంథములు పాఠముచేసి కవిత్వము కట్టుటలో దిట్టతనము సంపాదించిరి. కళాప్రపూర్ణ జనమంచి కేశాద్రిశర్మగారికడఁ గూడఁ గొన్ని దినములు చదివిరి. 1908 లో ఆంగ్లము చదువు విరమించి మదరాసునుండి వచ్చి

ఆ యేడే ప్రొద్దుటూరు 'జిల్లా మునసబు కోర్టు' లో నుద్యోగించుట కుపక్రమించిరి. అది పదుమూడేండ్లు సాగినది. అదియే స్వరాజ్య నముద్రమునకు మంచి పోటునమయము. మోహనదాసు కరుణా చంద్రుడు పదారుకళలతో స్వరాజ్యపు వెన్నెల వెలుగుతో భారతా కాశమున వెలుంగుచున్న పార్వణసమయము. అట్టి స్వతంత్రపుబోటులో కోర్టు ఉద్యోగమునకు రాజీనామా నిచ్చిన దేశాభిమానులు రాజశేఖర కవిగారు. కోర్టు ఉద్యోగనమయమునఁ గూడ సాహిత్యోద్యోగము నేమటలేదు. అపుడే యవధాన ప్రదర్శన వాంఛ యంకురించి తమకుఁ దోడుగ శ్రీ గడియారము వేంకటశేషశాస్త్రిగారు కూడిరాఁగా, "రాజ శేఖర వేంకటశేష కవులు" అను జంటపేరు పెట్టుకొని 1920 నుండి 1927 దాఁక దత్తమండల భాగముల కావ్యనింపఁబడి యనేకావధాన ములు గావించిరి. తరువాతఁ దరువాత నవధానయుగము మాటి యాకపు లెవరికి వారు స్వతంత్రకావ్యవిరచనమునకు దొరకొనిరి. కలసి యుండఁగా వీరికి గౌరవింపి యిచ్చిన బిరుదములు కవిసింహ, అవధాని పంచానన ఇత్యాదులు. పిమ్మట నీజంట చెలికారముతోనే వేఱయినది. అవధానసార మను గ్రంథము నాటి వీరి కలయికకు గుఱుతు.

రాజశేఖరకవి వాఙ్మయమును దేశమును సమానప్రపత్తితో నేవించెను. దేశసేవకై యుద్యోగమునకు నీళ్ళువదలిరి. ప్రొద్దుటూరు మ్యునిసిపలు సంఘ సభ్యులుగాఁ బెక్కువత్సరములు పనిచేసి 1928 లో ఉపాధ్యక్షులు (Vice chairman) గా నెన్నుకొఁబడిరి. అదిగాక 1927 మొదలు 1932 దాఁక ప్రొద్దుటూరు తాలూకాబోర్డు ఉపాధ్యక్షులుగాఁ గూడ నుండిరి. పదపడి, మదరాసు సెనేటు సభ్యుత - వేద సాతశాలాకార్యదర్శిత మున్నగు ప్రజాహిత్యోద్యోగములు వీరికిఁదక్కినవి.

నేటికి వీరి వయసు షష్టిదాటినది. దేశ - భాషాభిరతుడైన యీ మహాకవిని త్రిలింగలోకము గుర్తించి యెన్నోసారులు సన్నా

నముతో బ్రహ్మరథము పట్టినది. ఇంతనేయుట కాయనలో వెల్లి
విరిసిన కవితావేశము కారణము. ఈ కవిసింహము 'వీరమతీచరిత్ర'
మను పద్యకావ్య మొందు రచించెను. అందలి పద్యనంభ్య తొమ్మిది
నూలులు. 'చండనృపాలచరిత్ర' యేడువందల గ్రంథము. వీరచరిత
ములపై, దేశగాథలపై వీరికి మమకారము హెచ్చు. 'ఆర్యావర్త వీర
నారీమణులు' అను వీరి యాంగ్లభాషాకృతి బహుప్రశస్తమయినది.
వీ రేఱుకొన్న యితీవృత్తములు పెక్కు వీరగాథలే. ఈ కవి మొత్తపు
గవిత్వరచనలో నుండునవి రెండు దృక్పథములు. ఒకటి వీరము, రెండు
భక్తి. సీతాకల్యాణాదులగు పౌరాణికనాటికలు రెండవదృక్పథమునకు
నూచకములు. కాగా, మిగిలిన కృతులెల్ల వీరగాథా గ్రథితములు.
ఆ కృతు లన్నింటిలో 'ప్రతాపసింహచరిత్రము' కన్నాకు. రాజశేఖ
రునకు జీవము పోసిన దా మహాకావ్య మొక్కటే. దాని ప్రశంస యిక
నవసరము.

రాణా ప్రతాపసింహచరిత్ర

పతితల కేశావ్యముమీఁదఁ బెద్దయభిమానముండునో, ఆ కావ్యము
మీఁదఁ దత్కర్తకుఁ గూడ సంత మమకార ముండియుండునని
యూహింపవలయును. యథా లాభముగా వ్రాసివైచిన గ్రంథముపై
సాతకునకు సంత యపేక్ష యుండదు. "నా కావ్యము ప్రతిరసికమాన
నము నావర్ణింపవలయు" నను పట్టుదలతోఁ గవి రచన సాగించుచో
నారచన మట్లు చేసితిరును. ప్రకృతము రాజశేఖరకవి 'రాణా ప్రతాప
సింహ చరిత్ర' విషయము.

ప్రపంచ విఖ్యాతుడైన అక్బరు సాదుసాలో నిరుపదైదు వత్సరములు
సంగరము చేసి భారతస్వాతంత్ర్య పతాక నెగరవైచిన విశ్వవీరచూడా
మణి మహారాణా ప్రతాపసింహుడు. అట్టి ధర్మవీరుని చరిత్రాంశములు

కొన్నేండ్లుగా నూహించి భావించి ధ్యానించి తన్నయ్యలై రాజశేఖర కవిగారు కవితలోఁ జొసిపి యతని నజరామరుని గావించిరి. పద్యచరిత్ర గ్రంథములకు నీ ప్రతాపసింహ చరిత్ర యొరవడి దిద్దెననుట నత్యమునకు సమీపస్థమగు మాట. తెనుఁగులోఁ బురాణయుగము వెంటఁ బ్రబంధ యుగము, దానివెంటఁ గావ్యయుగము, అనువాదయుగము తలనూపి ముంచివైచినవి. ఈ నవీనశకమున వెన్నో మార్పులు వెలసినవి. నేఁడు పురాణముల మీఁదఁ గంటె, చరిత్రకృతులపై మక్కువ యొక్కువడ నున్నది. భారతదేశ స్వాతంత్ర్యమునకు బహుధా పోరాడుచున్న కాలమున “ప్రతాపసింహచరిత్ర” వంటి కృతులు వెలసి యుపకరించి నవి. ఇట్టి చరిత్రకావ్యములకు రాజశేఖరకవిగారిది మార్గదర్శకస్థానము.

ప్రతాపుఁడు పవిత్రనాయకుఁడు. ప్రాచీనధర్మతాపరాయణుఁడు. పసి పూరి రొట్టెలు తిని యడవులలోఁ దపము చేసి యిరువదై డేండ్లు పాదుషాతో సంగ్రామము చేసి కృతకృత్యుడైన భగీరథుఁడు. అక్కరు ప్రతిపక్ష నాయకుఁడు. “ప్రతిపక్ష గుణవర్ణనము - తజ్జయమువలన నాయకోత్కర్షము” అని యాలంకారికులు. ఈసమయము రాజశేఖర కవిగారు చక్కఁగా నీ గ్రంథమున సమన్వయపఱిచి వివరించినారు. గ్రంథము కడముట్టఁ జదువుదాఁక, ఈ కబ్బములోని నాయకుఁడు అక్కరో, ప్రతాపుఁడో పాతకునకుఁదెలియదు. ఏసంవర్ధమునను బ్రతి నాయకుని దీసికట్టుగా వర్ణింపని కవిగారి యుదారహృదయమునకు మహమ్మదీయులు కృతజ్ఞులై యుండవలయును. శ్రీ గాంధీ మహాత్ముని మనస్తత్త్వమును లెస్సగా గుఱుతించుకొని దేశసేవలో నలగిన వారగుటచేఁ గవిగా రిటులు సంతరింపఁగలిగినారు. ఈ చరిత్ర కావ్యమునఁ బ్రతాపునితోపాటు అక్కరు, మానసింహుని లమృతులగు నాయకోత్తములు.

ప్రతాపుఁడు చరిత్రపురుషుడైనను మనకవిగారి చూపుచేఁ బురాణ

పురుషుడుగా, నవతారపురుషుడుగాఁ జీత్రింపఁబడి యున్నాఁడు. భారత జాతీయధర్మము పరాధీనము కారాదను పట్టుదలతో ధర్మసమరము గావించిన లోకజ్ఞుడు ప్రతాపుడు. అశ్వరుబలఁగముముందు ప్రతాపుని పక్షము చాలఁ దక్కువ. అతఁడు పాదుషాతోఁ బ్రతిఘటించి యుద్ధము చేయుటకుఁ గొంత జంకినాఁడు. కాని, ఓర్చి ధర్మసమరమే నేయవలయు ననుకొన్నాఁడు. క్షురకర్మ పరిత్యజించి నిద్రాహారము విడిచి యడవులలో దపించు జాతికి స్వాతంత్ర్యభిక్ష పెట్టినాఁడు. ప్రతాపుని కాలమునాడు మన మెవరముగానో బ్రతికియుండుము గాని, నేడు ప్రతాపుడు లేడు. అతనిచరిత్ర మెఱపు మెఱపులుగా భారత దేశాకాశమున మెఱయ చున్నది. ఆమెఱపుల నన్నిటిని కేంద్రీకరించి నిలుపుచేసి తెలుఁగునేలలో మూటగట్టి పెట్టినవారు రాజశేఖర కవిగారు. వారిమేలు మఱవరానిది నాయకునితోఁ దాదాత్మ్యము నంది రచించిన కృతియిది - ఈ పద్యములు చదువుడు:

నే నెల్లప్పుడు భావనాబలమునన్ నీరూప నామక్రియా
ధ్యానంబుం గొని తన్మయత్వమున నన్యాకాంక్ష లేకుంటి ; నీ
వే నేనై తినొ, నేనె నీవయితో ! యాపింపంగ నాకేలఁ ని
త్యానందంబు ఘటించె నీకృతి ప్రతాపా ! విశ్వలోకార్చితా
దినరాజుంబలె నుగ్రకోపనుడవై తీండించి శైలంబు నిం
డిన తోరుమ్మలఁ దాడి నీ నడపు హస్తీఘాటు యుద్ధాంగణం
బున విశ్వోన్నతమైన నీదువిభవంబుం గొంత నేఁ బంచుకో
గనకున్న నినుఁగూర్చి యింతయనురాగం బిట్టు టుప్పొంగున
ఇలఁగల వీరపుంగవుల నిట్టి బలోన్నతుఁ డిట్టి ధీరుఁడుం
గలుగఁ డటంచుఁ బేర్గనిన గండడ వీవిక ; నిల్లువీడి వీ
ధులఁ జరియింపలేని కడుదుర్బల దేహుడ, నన్ను నెట్టులన్
వలచితి, నీచరిత్రమును వర్ణననీసి జగనఁ జాటంగన్.

భవదుదార శౌర్యమును భావన మొనర్చి
రసమునను జొక్కి గ్రంథంబు వ్రాయునపుడు
త్వద్వశుండనై యానందబాష్ప వితతు
లాణిముత్యాల వలె రాల్చు నహరహంబు.

ఈ నాలుగు పద్యముల గర్భమునఁ బ్రతాపచరిత్రము, రాజశేఖర కవియు దాఁగియున్నారు. తాదాత్మ్యములేని పద్యము లీకృతిలో లెక్క కున్నవి. అట్టివి చరిత్రగతి కొఱకును, దృష్టిదోష పరిహృతికొఱకును గలవా యనిపించును. “నిజముగా తాము ప్రతాపుఁడే యనుకొని యాయా ఘట్టములు చదివి విసిపించుచు నానందబాష్పములు రాల్చు చుండు” రని రాజశేఖరకవిగారినిగూర్చి కొందఱు చెప్పఁగా విందుము. ఈ కబ్బమునందలి పద్యములు మంచి వాటముగా నడచినవి. సీసముల మీఁద హెచ్చుపాలు ప్రీతి ప్రదర్శింపఁబడినది. సర్వవృత్తములు తీవ్ర సాఁగినట్లు సాఁగుచున్నవి.

మ. ఉదయాస్తాచల మధ్యగంబగు జగం బుట్టుత లూఁగించె; బె
ట్టిదుఁడౌపుత్తుఁడు; ఘోరనంగర కిరీటిప్రాయుఁడై కీర్తి సం
పద నార్జించెను దండ్రీ; యెట్లితఁడు మేవాద్రాజ్య మందారళా
ఖఁ దినం జొచ్చిన పుష్పియట్లు వొడమన్ గీర్తిం గళంకించుచున్.
ప్రథమాశ్వాసము.

మ. అకటా! నీయెడ నేయ్యపుంబలిమి నే నల్లాడితిం గాకయే
టికి నాప్రార్థన మియ్యకొందు, వెపుదున్ దండఁబునన్, దేశమా
తకు పాటిల్లు విపత్తుకై వగచి చింతం గ్రాగు నీ వగ్గి మ్రొం
గక స్వాతంత్ర్యము దక్కువాఁక నొకచోఁ గల్గి వి కూర్చుందువే?
ద్వితీయాశ్వాసము.

మృదువు దప్పని జాతీయములు పాడుటలో రాజశేఖరకవిది మంచి నేర్పు. అభిమన్యువైచేయి - ఇది పెదవి దాటు పల్లని యెపుడోవిడిచి

తేమినేయుదు నాభాగ్యమిట్టులుండె - ఎద్దీననన్న వెనంగొట్టమునందుఁ
గట్టుఁ డనుచందంబయ్యె - తల్లిఁ జంపువాసికిఁ బినతల్లి చేతులు గణింపఁ
జివుళ్లను చొప్పెఱుంగవే? - మొదలన్నెత్తురు పంచుకొం చనుజుఁడై
పుట్టొందె - నీయుఖము సందె ప్రొద్దు పొడుచునె? - పిల్లికిన్ జ్వరమనం
గాఁజెల్లె - కాదుగా మాటి పాండవబీడుదేలె - చెంతఁజెంతా మణిని వీడి
చిల్లిగవ్వ కెగుబుజము చూప నెవ్వని మొగము వాచె - వట్టి పెదసరి
కట్టె యన్నించుకొనుటె - ఇత్యాదులెన్నో ప్రతాపసింహచరిత్రలోని
కవితకు సాగనుమెఱుఁగులు తెచ్చుచున్నవి. ఈక్రిందిగీతము లెంత మెఱుఁ
కువగా నడిపిరో కనుఁడు :

మూలుపండిన యాహమీడా లతాంగిఁ
జెచ్చుటండ కెడారిలోఁ దెచ్చు టెల్లఁ
బూఁప పిందెల ప్రొమ్మావి మొక్క నకట !
తీవ్రదావాగ్నిలో నీడ్చి తెచ్చుటయ్యె.

ఎట్టి బ్రహ్మ ప్రయత్నంబునేనిఁ జేసి
యుదయపురలక్ష్మికిఁ గిరీట ముంతుఁ దలను
గాక దైవోపహతుఁ డనై కడిమి చెడిన
రక్త తతిఁ గూర్తు రతనాల రావిరేక.

వీరి నీనపు నడక శ్రీనాథుని స్మరఁకుఁ దెచ్చుచుండును.

నీ ట్లాగోళమును ముంచు గాఢాంధతమనంబు

గరదివ్వెతో నార్పఁ గడఁగునట్లు

తత్కాంత్యగాఢము సాగరానంత జలముల

కేతమ్ము వేయ నూహించునట్లు

వసుద బొగ్గుగఁ గల్పు ప్రళయాగ్ని హోత్రంబు

గన్నీటిచే నార్ప నున్నయట్లు

క్షయకాలమున రేగు నప్తమారుతధాటిఁ

దేటిరెక్కల నాపఁ దివురునట్టు

గీ. లని జగము నన్నఁ బహనమాడుఁగాక !

యెక్కటిని నిల్చి బలమెల్ల నెదురుపెట్టి

విధికి మాటొడ్డి స్వాతంత్ర విజయలక్ష్మి

యదుగులకు నిత్తుఁ గల్యాణహారతులను.

ఇటు 'హారతి' వైకృతము. కల్యాణ శబ్దముతో దీనిని సమసింపఁ జేసిన కవిగారి నిరంకుశత మెచ్చఁదగినది. ఆమాత్రము స్వాతంత్ర్యము కవి తీసుకోవలయును. 'పలువిధాలంకరణములు' మున్నగు ప్రయోగములు కొన్ని 'ప్రతాప' లోఁ జూపట్టును. సువర్ణఖండములవంటి యీ దిగువ సీనములు పఠింపఁదగినవి. రాజశేఖరకవిలో నకృతకమైన భావనావేశ ముండుటచే నాయనకైలి యమృత వాహినివలె నడచును. మఱి యివి యెంతబాగుగానున్నవి !

సీ. తెగినహారమున ముత్తియములువోలె భా

రతరాజ్య మది పెక్కు ప్రక్కలగుచుఁ

జనచిన్న పాయలై చెడె; రాష్ట్రపతులలో

నొడొరులకు మైత్రి యొదవదెపుడు;

నిత్యలక్ష్మి కుభనిలయములై యుండ

వలయు రాజ్యములు కాశ్వత రణముల

ధనజన వస్తువాహన కూన్యమై పాడు

వడి శ్మశానములట్లు ప్రభుత్వలంగె

గీ. నిట్టి కుబ్జావతారంబు లెల్లఁజోయి

భరతఖండ మఖండైక కాగ్య విభవ

నిలయమై యుండఁ జూడఁగా వలయుననుచు

గడువులోఁ గొండయుంబాగుగలదు నాకు.

సీ. ఒక్కొక్కరుఁడు సమస్తోర్వీతలము నిండ

నిరుపమామోదంబు నెఱపునట్టి

పూవు లసంఖ్యముల్ పూచె, రాజస్థాన

నందన దేవ మందార తరువు ;

తడవొకింతయు లేని తొరుష్క వాహినీ

జైత్ర యాత్రా ప్రభంజనము ధాటిఁ

గూఁకటి వ్రేళ్ళతోఁగూడఁ గంపించెఁ జె ;

ట్టా పూవు లన్నియు నవనిరాలె

గీ. నీ వనెడి దొడ్డ పూవైన నిలుచుఁ బొలుచు

విశ్వ విశ్వంభరామోద విజయలక్ష్మి

నలుదెసల నించునం చని తలఁచుచుండ

నగ్న రనెడి ఝంఝానిలం బలమె నేడు.

ఇట్టి ధారాచారుత్వము గల పద్యములకుఁ బ్రతాపచరిత్రము పురుటిల్లు. ఈ కావ్యమును మించు కావ్యములు పుట్టుచున్నవి. ఇంతయావేశముగల కవిత బయలుదేరుట మాత్రము కష్టము. అభినవ చరిత్ర కావ్య నిర్మాతలలో నీయన మొదటివాఁ డనుటలో నాక్షేపణ ముండదు. నన్నయ - తిక్కన - పోతనాదుల కవితా శైలిలు నలవఱుచుకొని, క్రొత్తపోకడలు పెక్కు లాకళించుకొని, చక్కని యితివృత్త మేరుకొని, యుగమున కనుగుణుఁ డైననాయకుని సంపాదించుకొని, తియ్యని చిక్కని తెనుఁగులో నిట్టి యుదాత్త చరిత్ర కావ్యము సంతరించి తెలుఁగు మాతకుఁ గానక పెట్టిన శ్రీరాజశేఖరకవి కృతార్థ జీవి.

రాజశేఖర శతావధానులు చాల గ్రంథములు రచింపనిండు ; రచించి యుండనిండు ; వానియెల్ల ముండు 'ప్రతాప చరిత్ర' ధ్రువ తాండ్రు నిలఁబడు కబ్బము. కవిగారు తమ యీ కావ్యము కామేశ్వరీ దేవి కంకిత మిచ్చుచు వ్రాసిన యీ రసఘటికలు విలువ కట్టరానివి :

సీ కలశపాథోరాశి గర్భమందు జనించు

నలల బంగారు టుయ్యాలలందు

నల చతుర్దశ లోకములను బావన మాచుఁ

దనరు మణిద్వీప తటములందు

గొడుగులు వంచినట్లడరు కదంబ వృ

క్ష వితాన శీతల చ్ఛాయలందు

శ్రీలఁ జెన్నారెడి చింతామణి భద్ర

సింహాననము పార్శ్వ సీమలందు

పాల కడలి చలువఁ డేలు తెమ్మెరలందు

నీడు లేని పసిఁడి మేడలందు

గౌరి లోకజనని కామేశ్వర స్వామిఁ

ద్రిప్పి కూర్చి నాదరించుఁ గాక !

క. ఈ మహనీయ గ్రంథముఁ

గై మోడ్చుచు నంకితమ్ముగా నిచ్చెద నేఁ

బ్రేమఁ బెనుప నోచని నా

కామేశ్వరు నెత్తి పెంచు కామేశ్వరికిన్.

గడియారము వేంకట శేష శాస్త్రి

1897

మరికి నాటికాభీయ బ్రాహ్మణుడు. మైత్రేయసగోత్రుడు. అపస్తంబ
నూత్రుడు. తల్లి: నరసమాంబ. తండ్రి: రామయ్య. జన్మస్థానము:
కడపజిల్లా జంబులమడుగుతాలూకా కాలాని 'నెమళ్ళదిన్నె'. నివాసము:
ప్రొద్దుటూరు. జననము: 8-4-1897 సం.

కృతులు: ౧. శ్రీ శివభారతము [8 అశ్వాసముల శివాజీప్రబంధము.
1943 ముద్రి.] ౨. మురారి. 3. పుష్పబాణవిలాసము. ౪. వాస్తుజంత్రి
[ఈ మూడును ముద్రితములు కాలేదు.] ౫. మల్లికార్జునతమ.
౬. వాల్మీకి [అసమగ్రములు] ౭. శ్రీకృష్ణదేవరాయ చరిత్రము
[ప్రస్తుతము రచనలో నున్నది.]

౧౯౪౩ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము 'గడియారము వేంకటశేష
శాస్త్రి' యనిన పేరు తెలుఁగువారిలో నెఱిగినవా రేమోందతో.
నామట్టుకు నేను వారినిగూర్చి విన్నవాడను గాను. ఎన్నఁడో, ఆయన
'కవధానివంచానన' యని బిరుదమిచ్చి పండితులు మెచ్చుకొనిరట.
అప్పేరైనను గాయలసీమ దాటి రాలేదు. మాడభూషివారు, దేవులపల్లి
వారు, తిరుపతివేంకటకవులు అవధానపుగారడితో నూరూరఁ జేరు
గాంచిరి. వారినిజూచి, అందులో విశేషించి తిరుపతికవులను జూచి
కవితచెప్ప నేర్చినవాఁ డెల్ల నవధానము చేసినఁగాని ముక్తిలే దనుకొని,
ఆ కళ నభ్యాసముఁ జేసెను. అప్పటి యా తెలుఁగులోకము గతానుగ
తికము. పలువురతోపాటు శేషశాస్త్రిగారును విద్యాధ్యయన మైన
పిమ్మట, సహజకవితలోఁ బ్రవీణత నందినపిమ్మట శతావధాన వ్యాయా
మముచేసెను. మఱియొకకవితోడుతీసుకొనిగాని, యవధానములు నేయుట
నాఁడు తక్కువ. అప్పటియాచారప్రకారము తనకన్నింట నరిసాటియగు
శ్రీ దుర్భాక రాజశేఖరకవితో జతపడి యవధానములు చేయసాఁగెను.

1920—1930 సంవత్సరముల నడిమికాల మది. 1932 నుండి ప్రొద్దుటూరు మ్యూనిసిపల్ హైస్కూలులో శేషశాస్త్రిగారికి బండితపదవి కుదురుపడినది. నాలుగయిదవధానములు చేసినంతమాత్రన, పాఠశాలలో, బండితులైన మాత్రన, అనుకరణధోరణిలో నేవో ప్రబంధములు రచించినంతమాత్రన శేషశాస్త్రిగారి ప్రతిభోన్నతి తెలుగుజగ మేమియెఱుగును ?

వసంతమునఁగాని రసాలమువైపు తుమ్మెదలు చూడవు. కోకిలము గాంతెత్తదు. “...వృక్షస్య సంపుష్పితస్య దూరాద్గంధోవాతి.—” పేరుప్రతిష్ఠలకు దేశకాలములు ప్రధానకారణము. ౧౯౪౩లో ‘శ్రీ శివభారతము’ వెలువడినది. అదిచూచి, తెలుగుమహాకవులెల్ల తెల్లతెల్లవోయిరి. ‘ఇట్టి మహాకవి యీవఱకుఁ బుట్టలేదని కాదు,’ ఇన్నాళ్లదాఁక నీ కవితావసంతుఁ డేసందుఁగోనుండె” నని. క్రమముగా నేటికి శేషశాస్త్రిగారి నెఱుంగని పండితుఁడు, తెలియని కవి, వినని తెనుఁగు రసికుఁడు కోటి కొకఁడుండునేమో ! ఆయన ‘శివభారత’ కవిత సాహిత్యసభలలో గానముచేయుచున్నారు. హరికథగాఁ బాడుకొనుచున్నారు. పురాణముగాఁ బారాయణము గావించుచున్నారు. విన్నంతలో, కన్నంతలో శేషశాస్త్రిగారి ‘శివభారతము’ విని శిరఃకంపముగావింపని కవి లేడు. నేడు శాస్త్రిగారి యీడు అయిదవవడి పైఁబడినది. శివభారత వించుమించు నాలుగు దశాబ్దుల భారతీతపన్ను. ఈకృతి శతాబ్దులు, సహస్రాబ్దులు తెలుగువారల కడుపులు నిండించు రాయలసీమ పంట. గ్రంథకర్త విజ్ఞప్తి యిటు లున్నది :

‘..... ఈగ్రంథరచనవఱకు నదియొక కవితాతపస్సు. మూఁడుపర్వముల ప్రాయముతో అరణ్య - అజ్ఞాతవానముల సంస్కారముతో, బక్ష్వమయిన భారతగాథ - అది. సోమయాజి కవిత్వమున ఉత్తరగోగ్రహణముతో విధిగా నీ శివభారతరచనయారంభమైనది. ఇంతయు ధర్మదేవతా

వరప్రసాదము. అప్పటి నాయితరకృతులు లోకమెన్నఁదో చదువవచ్చును, నాకవిత్వ మనుపేర నిప్పటి కీ శివభారతము చాలును.....'

ఈ పలుకులు విలున గట్టరానివి. శివభారత మంతయు నొకయెత్తు. ఈ యక్షరములన్నియు నొకయెత్తు. ఇది చిత్తస్ఫూర్తిగ వ్రాసినమాట. వారికృతి పూర్తిగఁ జదివి చూచి నామనస్సులో నే ననుకొంటిని “ శేష శాస్త్రిగారూ! నన్నయ్యమూర్త్యంతరమగు సోమయాజిలా మీరు? కవి త్రయభారతమువలె ‘జగము లున్నంతవఱ కెల్లజనులు చదివి తనియుటకు’ శివాజీ ప్రబంధము రచించి శివభారత మని పేరుపెట్టుకొంటిరా? ఎంత గడునుఁదనము! ఔను. తిక్కన భావనాశక్తి, తిక్కన పలుకుబడి సొంపు, తిక్కన కళావేత్తత్వము, తిక్కన రాజకీయపరిజ్ఞానము మీ రొక్కరే తక్కించుకొంటిరి కాఁబోలు! కానిచో, మీగ్రంథాది విజ్ఞప్తిలో నటులు వ్రాసికొనుట తెన్నిగుండె లుండవలయును!” అని —

శేషశాస్త్రిగారు ‘నాంది’ లో నన్నయాదిప్రాక్త నాద్యతనాంధ్ర కవుల నభినుతించినపిమ్మటఁ బ్రత్యేకముగ సోమయాజి కీ చంపకము కాస్క నిచ్చెను.

హరిహరనాథ శాంత మధురాకృతిలోవలిచూపునన్, బుర

చరిత తవఃఫలం బుభయ సత్కవిమిత్రత పెల్ల, ధ్యాన త

త్పరుడయి భారతాగమము వల్కెడు తిక్కన వాక్కువెంటఁ ద

త్కరమునఁ దాండవించు వరదాయిని లేఖని, నే భజించెదన్.

తిక్కశర్మ పలుకుబడి యొరవడిగ, ఒక్కొక్కయెడ నూతనభావములు మెఱవడిగ, “ ఉభయమార్గసమన్వయధోరణి గుణధ్యేయముగ”, “ భారతా మ్నాయము దీటుగ” శివభారతము రచించి మాతృపితృ పూజానుమ స్రజంబుఁ జేసి కృతకృత్యులైరి. శివభారతము మహాకావ్యము. ఇందలి యెనిమిది యాశ్వాసములందును మొత్తము ౨౫౦౦ పద్యము లించు మించుగ నున్నవి. దీనికి ఉపోద్ఘాతము వ్రాసిన శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంత

కృష్ణశర్మగారి హృదయ మిట్లున్నది: “..... ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య మందు నాకుఁగల యల్పానుభవములో మహాకావ్య మనుపేరున కింత తగిన గ్రంథమును నేఁజూడలేదు..... ఈ భారతము భాష గొప్ప వర్చ స్సుతో ప్రసన్నమధురముగా ప్రవహించుచున్నది. పలుచోట్ల ‘తెలుఁగు కింత లగువు బిగువు కలదా’ యని యాశ్చర్యపడునట్లు చేయు నుడి కారము లిందుఁ గలవు...”

శ్రీ శాస్త్రిగారికి వశమైన కవితాకళ యెట్టిదో, యీ పద్యము న్నవ్వపఱుచును.

చ. పరహిత, మాత్మనిర్వృతి, యపారయశోధన గౌరవాది వి
స్ఫురణము లందఁజేసి యిహమున్ బరమున్వేలయించి, మాధవున్
ధరఁ జరితార్థుఁ జేయు కవితాకళ నావశమాటఁ బంచమ

స్వరమున నాలపించెద వనంత వనాంతర సాలశాఖలన్.

‘శ్రీ శివభారతము’ వసంతకోకిల పంచమస్వరాలాపము. దాని మాధుర్యము నూరక పేరుకొనుట వ్యర్థాలాపము. అయినను, నాహృద యము విప్పక మానలేను.

‘శివభారతము’ మొదటినుండి తుదిదాఁక నొకే తీరుఁదీయముగల కవితతో సాగినది. గ్రంథమంతయు రసఘటిక. విశేషించి, లుకజీ—జీజి యాల సంభాషణము, దక్కనులో బహమనీ రాజ్యములు — పరిపాలన పరిస్థితి, శివాజీ పునహాలో రాజ్యాంగ శిక్షణము, దాదోజీ చరమదశ— శివాజీకృతజ్ఞత, రామదాసుదర్శనము — ధర్మోపదేశము, సయీబాయి సలహా—భవానీప్రార్థనము, శివాజి పాదుషా కుత్తరమువ్రాయుట, షాజీ విడుదల, బాజీప్రభు మరణము, శివాజీ సానుభూతి, షాజీ మరణము, శివాజీవిచారము, శివాజీ పాదుషా కొల్వున కేఁగుట, తానాజీ ప్రతిజ్ఞ— సింహగడము లగ్గవట్టుట, సూర్యాజీ సింహగడము గెల్పుట, తానాజీ నిర్యాణము, శివాజీ సంతాపము, పట్టాభిషేక పూర్వరంగము, శివాజీ

భవాని కోవల కేగి చేసిన విన్నవము - ఇవి బహు రసవద్ఘట్టములు, జాతీయనూక్తులు వాడుటలో, జిక్కనిపలుకు లేటికొని పొదుగుటలో, వైపు వాటము లేటిగి వద్యములు నడపుటలో, నడుమనడుమఁ బానక ములో మిరియపుఁ బలుకులవలె సంస్కృతపదములు సంధానించుటలో, నాటి, నేటి రాజ్యాంగవిధానముల సమన్వయ పఱుచుటలో, ఔచిత్య పాటించుటలో శివభారతకవికిఁ గల జగజ్జాణతనము మన తెనుఁగునేలలో నీనాఁడు పలుచగ నున్నది. ఉభయ స్కంధముల బలిమితో సాత్త్విక సాగరము లోతులు ముట్టి రసామృతకలశమును జేపట్టిన మహాకవులలో శేషశాస్త్రిగారు నొక మహాకవి యని, శివభారతము జెండా నెగుర వైచినది. కొన్ని మచ్చులు.

లుకజే తన్నుఁ జంపవచ్చినపుడు కూతురు జీజియా యనుచున్న మాటలు :

ఉ. శివున హుంకరించి యడికించెద, వాయుధ మెత్తనుంటి వీ పెవ్వరిపైన ? నీయెడఁద కింత వివేకము చాలదయ్యెనే ? గువ్వలుఁగూడఁ గాన్పులను గూరిమిఁ బెంచు జగంబునందు నీ పెవ్వఁడవయ్య ? యాదరణ శక్కరె యల్లుఁడు నాఁడుబిడ్డయున్.

చ. కనికర మింతలేని కొటికాడపు నన్నిటు పెంచనేల ? పుట్టినయపుడే గళ మృటమటించినఁ బోవదె ? పెంటనంటి యియ్యనువున వేటలాడ మననయ్యెనె ? కన్ననినుంగుమ్రుంగు వేరైన మది సర్పజాతికిఁ గదా ! యొకమానవుఁ డిట్లునేయునే ?

సీ. అనురాగ నిలయ నాజనని మాల్వ్యాజేవి

కడుపులోఁ గార్చిచ్చుఁ గనలఁజేసి

కన్నీటిబుగ్గ బుగ్గలజాఱఁ గుమిలిపో

యెదు నన్న 'యల్లొజ' యెడఁదఁ ద్రుంచి

తల్లితెక్కల ప్రోవుఁ దలఁగని సాంభాజి
 భావి జీవితనాక భంగవతిచి
 కమియమాఁగినపండు గర్భపిండ మగల్చి
 కఱకుఁ గాఁకలదాలిఁ గ్రాఁగఁజేసి
 ఇంత ప్రళయంబుఁ గలిగింప నేలనయ్య
 కనికరము లేదొ, పాపనంకటము రాదొ,
 కన్నతండ్రివికాదొ, యక్కనముపోదొ,
 వలదు వలదయ్య పచ్చని యిలు రగుల్పు.

ప్రథమా శ్వాసము.

జీజియాబాయి చంటిబిడ్డ శివాజి కుగ్గుఁబాలతో, జోలపాటతో,
 వీరచరితములు నూతిపోసినది. చాదోజీ గురుత్వమున శివాజి చక్కఁగఁ
 జదువను వ్రాయను నేర్చి, అంకగణితము నెఱిగి రాజ్యాంగవిధానముల
 మెలఁకువలు తెలిసికొనెను. మాతృపదేశము కరఁడుగట్టిన శివాజికి
 మతముమీఁద - దేశముమీఁద నున్నంత యభిమానము, పట్టుదల
 శాస్త్రములమీఁద నుండకపోవుట వింతగాదు -

మ. కలఁతం జెందెడు నాత్మదేశమతముల్ గాపాడ, శస్త్రాస్త్ర వి
 ద్యలుఁ జాణక్య తపంబులున్ జదువు విద్వాంసుల్, మహారాష్ట్ర వీ
 రులు వేదాంగము లెత్తి యర్థముల మార్పుం దీర్పు చర్చించు తా
 తల తాటాకులమీఁది గంటముల వ్రాతల్ గోతలున్ మెత్తురే!

ఈ నాలుగు పంక్తుల పద్యములోను గవిగారికి దేశస్వాతంత్ర్య కాంక్ష
 యెంత యున్నదో వెల్లడియగుచున్నది. వేదములు, వేదాంగములు,
 కళలు అన్నియు నొకమెట్టు - అత్మదేశ సర్వక్షణ మొకమెట్టు. శేష
 శాస్త్రిగా రీ ఘట్టమున శివాజీయయి వ్రాసియుండిరి.

పునహలో శివాజీకి చాదోజీ రాజ్యాంగపద్ధతులు శిక్షించినాఁడు.
 ఆ శిక్షణక్రమ మిటులున్నది :

నీ. ప్రత్యూష పవనముల్ సారాడఁ జలువ లూ
రిన వాలుకా వితర్దికలయందు
ఫలితోపవనవాటికల శీతలచ్ఛాయ
లలమిన హరిత కాద్వలములందుఁ
బరువంపు వెన్నెలల్ వాటి చుక్కలుదేలు
పఱపైన మేడ యువ్వరిగలందుఁ
బొగఁజోపి చిఱువత్తు లెగఁద్రోసి చమురు దీ
పాలిడ్డ వీధి సోఘాలయందు

శిష్యగణముతో శివరాజుఁ జేర్చికొనుచు
భారతాదుల భావనంపదలఁ దెలిపి
ఘనుఁడు దాదోజ తనవిమర్శనము లిచ్చి
నవ్య సాహిత్య యోధసంతతుల నడిపె.

నీ. ఆవులించిన మాత్రఁ బ్రేవు లెంచఁగ నేర్చి
నీటిలో బాడలు నెమక నేర్చి
పాలు నీరును వేటుపటుచు నాణెము నేర్చి
కనుపాపనీడలఁ గాంచ నేర్చి
బాలెంత బెబ్బలి పాలు పిండఁగ నేర్చి
దళము లంటక తేనెఁ ద్రావనేర్చి
యెండసోకుల దప్పి పెడలింపఁగా నేర్చి
శీలలకు గిలిగింత గొలువనేర్చి

పొత్తమునఁగాక ప్రకృతిలోఁ బుటలు విప్పి
పదములనుగాక భావముల్ పట్టి తరిచి,
యన్యాయ వ్యతిరేక దృష్టాంత గతుల
నురసి, భావుక పండితుం డయ్యె శివుఁడు.

ఈ పద్యములలో ‘నవ్యసాహిత్య యోధసంతతుల నడిపె’ “భావుక పండితుండయ్యె శివుడు” అనుటలో నెంతో యంతరర్థ మున్నది. కవిగారి సాహిత్యదృష్టి కీ పద్యములు రెండును గన్నులు.

సప్తమాశ్వాసమున : — — శివాజీపాదుషా కొలువునకు వెళ్ళినపుడు, వారియమర్యాదనహింపక —

“పాదుషా యొక్కఁ డొకమాట పల్కుకున్నఁ
గొడువ మాకేమి? తనకేమిగొప్ప కలదు?
నమ్మికొలువున్న వారి మనంబులందు
మేలుకొనుఁగాక యిర్వుర మేలు కీడు.”

అనెను. పాదుషా కోపించి యెవరతఁ డనును. అప్పుడు రామసింగు పాదుషాతో నిట్లు చెప్పును: అక్కడి పద్య మిది:

మ. అమృతప్రాయ దరీఝరీ విపిన సహ్య పైర్వర సంచార ధీ
ర మహారాష్ట్ర మృగేంద్రుఁ డీయవన సమ్రాడంచితాస్థాన దు
ర్దమ సమ్మర్ద నిదాఘ దాహాలులిత ప్రత్యగ్ర ధూమాయితాం
గములన్ గర్జిల సాఁగె, శీతల కటాక్షం బిందు సారింపుడీ!

వీరరస స్ఫోరకమగు నిట్టి దీర్ఘ సమాసములు పొదులవలె నక్క
డక్కడఁ బొదిగించిరి. తక్కినపట్టుల నెక్కడఁ జూచినను జాను తెనుఁగు
నొడి కారమే గౌరవస్థానమున నున్నది.

తానాజీ సింహగడము మీదికి యుద్ధయాత్రకట్టుట, కోటఁ బ్రాఁకి
లోనికి వెళ్లుట, అక్కడ వెనుదీయక ఘోరముగాఁబోరుట మొదలగు
ఘట్టములు చూచినచోఁ దిక్కనసోమయాజి స్మరణమునకు రాక
మానఁడు. ‘శివభారతము’ పేరుసార్థకముగ నెన్నోఘట్టము లుదాహరింప
వచ్చును. తానాజీ నిర్యాణానంతరము తమ్ముఁడు సూర్యాజీ పోరు
సలుపును. ఆ ఘట్టము మఱియు రమణీయతరము. తానాజీ ఘరణము

విని శివాజీ పలవించిన ప్రకరణము చదివికొని కటికవాఁడు కంటనీతు పెట్టుకొనును. భారతములో, నభిమన్యువధ విన్నయద్భుతుఁడు సైత మట్లు లేదువలేకపోయినాఁడేమో !

సీ. పరతంత్రతాభుగ్న భారతోద్ధరణోద్య
మమున నా నాయకత్వము వరించి
యెనలేని సీసర్వధన జనబల జీవి
తముల నర్హార్పణ భారవోసి
రణరంగముల నంగరక్షకతన్ బొంది
కనుతెప్పవోలె నన్ననునరించి
దుస్సాధతర వైరి దుర్గ భేదన వజ్ర
పాతమై బహుభాహవముల గలిచి

యనుచురుండు — చమూనాథుఁ — డంగరక్ష
కుఁడు — బహిఃప్రాణ మనఁగ నన్ గొలుచు నిన్నుఁ
గోలుపోయినయపుడ నేఁ గోలుపోని
దొకటి యున్నదే? తానజ్జీ! యొంటి నైతి.

గీ. శివవతి యెవండు? తానజ్జీస్నిగ్ధహృదయ
బలముఁ ద్రావి, పెన్పొందిన భద్రమూర్తి,
నిజము; తానజ్జీ! యీనాఁడు నీవులేని
శివవతి యెవండో! యెంతలో వవలు — రేయి.

*

*

కా. తానా! నీవీకఁ బల్కు, నీహృదయ బాధల్ తీలు తీరేది? నీ
దీనానాథ కుటుంబ శోకదహనార్తిన్ బాపు ప్రాపేది? నా
మైనం జైకొను శత్రుసంహతులఁ గూల్చు దెంపు పెంపేది? య
శాన్తి! నీయొక్కనిలేమి యెల్లడలఁ దానె యెంత గుందించెడినో

శా. నా కీవంత - కొంత వో; దయిన దానా ! నీవుధన్యుండ ; వ
 త్తాఁకల్ లోకువ లన్నియున్ దులిపి వీరస్వర్గముం గొంటి ; వే
 కై కన్దాన ముదాత్తవీర పురుషత్యాగార్హ భోగాంకమై
 నీ కాహ్వనము వెట్టె, నేల్కొనుము తండ్రీ ! వీరభోగ్యులుగన్.
 'సప్తమాశ్వాసము'

అష్టమాశ్వాసములో శివాజీరాజు పట్టాభిషేకము, గాంగభట్టు
 ధర్మనిర్వచనము మున్నగు ఘట్టములు కవిగారి శ్రుతిస్మృతిపురాణ
 నివిష్ట బుద్ధిని ప్రస్ఫుటీకరించుచున్నవి. ఎట్టి శుష్కవిషయమునైనను
 కళ కట్టించి కవితలో లలిత మనోహరముగాఁ బెట్టఁగల నేర్పు తీర్పు
 వేంకటశేషశాస్త్రిగారి కతివేలముగ నున్నది. నిజమునకు, శివాజీ
 చరిత్రములో పచ్చ వ్యక్తులలోఁ గవితకొక్కదగ్గ కళాశక్తి లేదు.
 వారెల్ల మనకవి వసంతుని చేతిలోఁబడి పుష్పించి పరిమళించిరి.

పట్టాభిషిక్తుడగు శివరాజు భవాని కోవెలకేగి యిట్లు
 ప్రార్థించినాఁడు -

చ. చిట్టునగపూరుమోవి, వికసించిన చెక్కులు, సోఁగకన్నులం
 గురియు దయామృతం, బలిక కుంకుమరేఖయుఁ జంద్రమఃకళా
 పరిగత మాళియున్ నయన వర్షముగా మది గోచరించి నా
 యరగలిఁ బావు నీయభయహస్తమునీడ భజింతు శాంకరీ !

ఈ శివాజీ ప్రబంధమునకు 'భారతము' అని పేరిడుటలో నొక
 విశేషమున్నది. ఇందుఁ దఱచుగ భారతములోని యువమలే యాయఁ
 బడినవి. అవియెల్ల నిట నేటిచూపను. తత్త దుదాహరణములకు
 గ్రంథము పఠింతురుగాక !

శ్రీ వేంకటశేషశాస్త్రిగారి జీవిత ప్రబంధములో 'శివభారతము'
 కీరనీయమైన స్మర ఖండము. దానిని తొలుతఁ బేర్కొనిగాని, వారి
 చరిత్రవిషయములు ముచ్చటించిన సొగసు లేదు.

శాస్త్రిగారు 1897 లో జన్మించిరని తెలిసికొంటిమి. ఈ గ్రంథమునాటికి వారికి, ఏబది మూడేండ్ల వయస్సు. శాస్త్రిగారు పదుమూడేండ్లు వచ్చినతరువాత 'నమశ్శిన్న' నుండి ప్రొద్దుటూరు వచ్చి యచ్చట రూపావతారము శేషశాస్త్రిలుగారి సన్నిధికి చేరి కావ్యనాటకాలంకారసాహిత్యము, తర్కవ్యాకరణశాస్త్ర నైపుణ్యము సంపాదించిరి. పిమ్మట వద్దర్శనము వాసుదేవావధానులుగారిని నేర్చి యుజస్సంహితామూలము, యుజారణ్యా కోపనిషత్తులతో సప్రహేళ స్మార్తమంత్రపాఠము అధ్యయనించిరి. జాతక - ముహూర్త - వాస్తవ్యకరణములు చదువుకొనిరి. సంస్కృత పాండితిలో గురుకులశ్లేషము వడి గడిదేతినతరువాత, ఆంధ్రకావ్యములు చూచి, మహాభారతము పారాయణము చేసి, భండశాస్త్రము నెఱిగి, తొలిజన్మముగానే వలచి పెంట వచ్చిన కవితానుందరిని గిలిగింతలు పెట్టి చేరఁదీసికొన్నాడు శాస్త్రిగారు.

1912 - 13 సంవత్సరప్రాంతములో శ్రీ దుర్భాక రాజశేఖర కవితో మన వ్రకృతకవికి నేస్తము తటస్థపడినది. "రాజశేఖర కవిశేషకవులు" అను జంట యేర్పడి కవితావ్యాసంగమున కువక్రమించినారు. తపస్సున కొకఁడే యుండవలెను. అధ్యయనమున కిరువు డున్నఁగాని ససిపడదు. 1915 లో బృందావనమున శరన్న వరాత్రమహోత్సవ సందర్భమున జరిగిన కవిత్వపుటోటీలోఁ దొలి బహుమానము మన కవి కవులు సంపాదించిరి. ఈ కవులజంట విడనప్పుడు 'వీరమతీచరిత్రము' అను పద్యకావ్యము, సీతావహరణము, కీచకవధ అను నాటకములు రచించి యుండిరి. 1920 మొదలు 1926 వాఁక జతవిడక 'రాజశేఖర కవిశేషకవులు' అను కితావధానములు వలుచోట్లఁ గావించిరి. గుర్రప్రవలులో కవిగారి విరివి నున్న కంఠణములు కాన్క పెట్టిరి. ఈ యాంధ్రవాదలో 'అవధానసంకలనము' వీరిది మిచ్చి. ముతాకతో కవిగారు

బిరుద మొసగిరి. వేయి బిరుదము లిచ్చి నాలుగువేల సన్మానములు చేయనిండు. వేంకటశేషశాస్త్రిగారికిఁగల 'శివభారతకవి' యన్న బిరుదముతో నవిసరిరావు. రాజశేఖరకవిగారికున్న 'వ్రతాపసింహచరిత్రకవి' యను బిరుదముతో నవి సరిరావు.

శేషశాస్త్రిగారు జన్మభూమిలోనుండి పోతనవలె హాళికవృత్తిఁ జేసికొనుచు, వీలుపడినపుడు పురములకుఁబోయి యవధానములు వ్రదర్పించుచు భారవి, మల్లికామారుతము, పుష్పబాణవిలాసము తెలుఁగు పఱచిరి. 'హరికథలు' రచించి తమ అన్నగారు వేంకటసుబ్బాశాస్త్రిలు గారిచే నాపరిసరమున నచట నచటఁ గాలక్షేపములు చేయించిరని వినుకలి.

1930 లో నెమ్మళ్ళదిన్నె విడిచి ప్రొద్దుటూరు చేరుకొని 'కన్యకా వరమేశ్వరీ సంస్కృతపాఠశాల'లో సభ్యాపకత నిర్వహించుచు, 'బ్రహ్మనందినీ' పత్రికకుఁ బ్రచ్చన్న సంపాదకత సాగించుచుఁ గాలము గడపిరి. 1932 లో, ప్రొద్దుటూరు 'మ్యునిసిపల్ హైస్కూలు' న ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగాఁబ్రవేశించి నేటికిని ఆవదవియందే యుండిరి.

వాస్తుజంత్రి, ఔర్మిశాలక్షణము, అసర్వరాఘవాంధ్రీకరణము మున్నగు రచనలు రచించిరని తెలియవచ్చెను. కొన్ని యసమగ్రములు, కొన్ని యప్రకటితములు, కొన్ని యుత్పన్నములును ఈనాటికి సంపూర్ణముగ రచితమై చక్కఁగఁ బ్రచురితమైన గ్రంథ మొక శివభారతము మాత్రము. గడియారము వేంకట శేషశాస్త్రిగారి కీర్తి తెలుఁగునఁ గలకాలము నిలుపుట కీకృతి చాలును. ఇటీవల వారు రచించుచున్న 'శ్రీకృష్ణ దేవరాయ చరిత్ర' పూర్తియై వెలువడినచో నది తెలుఁగు బాసకుఁ దొడవునై తొడవు.

వి క మ దే వ వ ర

1869

శ్రీ జయపుర సుగంధాన ప్రభువు. ఉత్తీయముడు. కాత్యాయనసుగంధుడు.
భారద్వాజసుగంధుడు. తల్లి : శేఖాదేవి. తండ్రి : శ్రీకృష్ణ-చంద్రదేవ
మహారాజు. జననము : 1869 జూన్ 28 వ తేదీ, [శుక్ల సంవత్సర
శ్రేష్ఠ బహుళ తృతీయాగత చతుర్థి భానువాసరము. గ్రంథములు :
1. శ్రీనివాసకల్యాణము [నాటకము] 2. మానవతీచరిత్ర 3. నీతిగీత
4. శృంగారగీత వ్రాతము 5. శ్రీ మహారాజ నిక్రమదేవవర్మ రచనలు
[1940 ముద్రితము] 6. కృష్ణార్జున చరిత్ర టీక [మంత్రిపెగడ సూర్య
ప్రకాశ కవి రచించిన ద్వ్యర్థి కావ్యమునకు వ్యాఖ్యానము] 7. రాధా
మాధవనాటకము [ఉత్కలము] ఇత్యాదులు.

ఆంధ్రరాజులలో 'కృష్ణదేవరాయలు' అద్వితీయుడగు బరిగణింపఁ
బడినాఁడు. శౌర్యసంపదను మించిన యుత్సాహము, భాషాభిమానమును
మించిన కవిత్వశక్తి, విద్యతోష్ణణమును మించిన కళాదరము నతనియొ
దుండి తెలుగుమన్నీల కతని దొరతనపుఁ దెన్ను మేలుబంటియైనద.
'అముక్తమాల్యద' నీమహారాజ శిరోముణి రచించినటులుగాఁ బరిశోధ
నుహాళయులు నిర్ధారించియున్నారు. ఈ వాస్తవవిషయమును మఱుగు
పఱుచుటకు, ఆంధ్రకవితాపితామహుఁడు నాస్థానకవియునగు 'పెద్దన' పే
రచింపఁజేసి తన పేరు పెచ్చుకొనె నని వివరితవిరుత్సనములుఁ బయలుపఱి
చేసిరి. మృగయావ్యసనశ్రీలురు సమరలంఘలులు నగు మహారాజులైన
కావ్యరచన మెక్కడ ? అదిగాక, ప్రాధార్థ్యబంధురముగు విజ్ఞువిశ్రేష్ఠులు
పంటి కావ్యము నొక పండితకవి రచించెనని చెప్పవలయును. శ్రీని
వాస కవి పదగ్రహించునట్లు వాడు వ్రాసె ననుట సమంజసము కాదని
గొందఁక నిత్యవాదము సత్యమేవ జయతు !

దేశీయసంస్కృతములలో 'కావ్యరము' నకు మంచిపేరు కలదు. నేటి
కావ్యరాధివత్సలు శ్రీ కృష్ణదేవ వర్మగారు. ఈమహారాజున సాహిత్య

సభలలోఁ దటచు చూచి యుందుము. ముదిమిచేఁ దటస్థించిన చిన్న యొదుగుగల మధుర కంఠస్వరముతో నీ మహారాజు తెలుఁగుభాషలో నభిభాషించునపుడు తెలియనివా రేమచుకొందురు? లక్షల కొలది రాఁబడి వచ్చు సంస్థానమునకుఁ బ్రభువు లని యూహింపఁగలరా? కాలు క్రిందఁ బెట్టనక్కఱలేని రాజ్యాధిపతి యని తలంపఁగలరా? ఏమను కొందురు? — చక్కఁగా నుపన్యసింపఁగల యెవరో వృద్ధవిద్వత్కవి యని మాత్రము తెలిసికొనఁ గలుగుదురు.

శ్రీ విక్రమదేవ వర్మగారు ఆంధ్రముననే కాదు, ఆంగ్లమునను మృదువుగా నుపన్యసింపఁ గలుగుదురు. ఉత్కలభాషలో వీరికి మంచి ప్రవేశ మున్నదని చెప్పట ఆ భాషలో “రాధామాధవ నాటకము” సంఘటించినారని తెలియుచున్నది. సంస్కృతవాఙ్మయములో వీరికి ధారాశమైన సాహిత్య మున్నది. ఆ భాషలో రచించిన వీరి శ్లోకములు చక్కని ధోరణిలో సాగినవి.

శ్లో. సంస్కృత్య పారజలధే పుత్రణైక పోతే
పాపాంధకార పటలీ దివసాధినాథా
భక్తాభినిత్య నుఖైకై రవ పండసోమా
చైతన్య దేవచరణౌ శరణం ప్రపద్యే.

శ్లో. సంసార పాశబద్ధానాం ప్రాణినా మతిదుఃఖనాం
ముకుందనామ వర్ణాభి స్మరణం ముక్తి సాధనమ్.

వీరు సంగీతకళలోఁ గూడఁ బరిచితిగలవారు. జ్యోతిషము తెలియును. నాట్యము నెఱుఁగుదురు. ఇట్టి విజ్ఞతలు వారిలో నున్నవనుటకు రచనలు నిదర్శనములు. కావ్యరచనయందును, కథా గ్రంథనయందును వీరికి మరచిరాత్యము కలదు. పెక్కు గ్రంథములు వ్రాయలేదు కాని వ్రాసినవి నిర్దుష్టముల నుండును. వీరి కవితాశయ్యలో శుచిత్వము పోయి. రుచి కొంచెము తక్కువ. వీరి మానవతీచరిత్రము, శ్రీనివాస

కల్యాణము పరికింపవలయును. 'రాజధర్మము'నుగూర్చి వీరి పద్యములు చూడుడు.

గీ. రాజ నిజదేశమునకును బ్రజలకు దొర
ననుచుఁ దలఁపక తన్ను శ్రీహరిజనులకు
సేవ చేయుట కొఱకే నృజించె నంచు
నెంచి విష్ణువీగక సంచరించు టొప్పు.

గీ. ప్రజలు శ్రమపడి యార్జించి భక్తిఁ దనకు
నిచ్చినధనంబు వారికై పెచ్చపెట్ట
కాత్మభోగాలి కొఱకును భృతికొఱకు
పమ్మునేయుట తగునె నృపాలకులకు.

అ॥ పై తనదు ప్రజలు వెతలుఁ గనుచుండ వారిని
తలఁప కన్యదేశములకు నేగి
సామి యలరఁ దగునె ? జనుల రంజింపని
వాని నృపుఁ డనంగఁ బాడి యగునె ?

గీ. ప్రజల సుఖదుఃఖములు ధరావరుఁడు దనవి
గాఁ దలంచుచు నీతిమార్గమునఁ జనుచు
సజ్జనుల గౌరవించుచు న్మయము పడక
పరమపురుషుని భక్తిచేఁ బరఁగవలయు.

ఈ రాజధర్మములగీటు దాటకుండఁ బ్రజాపాలనము చేసిన విక్రమ
దేవవర్మ యభినందనీయుడుగదా ! ౧౧౪౦ సం॥లో “శ్రీమహారాజ
విక్రమ సేవవర్మ రచనలు” తలినెట్టి రామకావుగారు ప్రచురింపిరి.
అంతకుఁ గద్య పద్యము లున్నవి. “నేటి తెలుఁగు” అను శీర్షికతో
శ్రీ విక్రమదేవవర్మగారు వెలువరించిన రచన నిచటఁ బ్రచురించెదను.
ఈ పద్యముల నాభిని కాండ్రగజుచు గూర్చి ప్రవారి యభిప్రాయము

“ సజీవ నిర్జీవ యుక్తంబగు జగంబు నియమయుతంబు విల్పిల్లు
చుండుటవలన నియమ మత్యావశ్యక మనుట యతిశయోక్తి గాదు.
అట్లగుటవలన విజ్ఞులు నియమమును విడనాడుట యసమంజసము.
ప్రవర్తన నియమమును స్మృతి విధించునట్లే భాషానియమమును వ్యాకర
ణము శాసించెడిని. కనుక వ్యాకరణవిరుద్ధ పదములతోడ వెలుయు
కైత గర్హితమ యగును. నాణెములగు బాసలందు మిన్న యని
యెన్నంబడు తెలుగుబాసకు సమగ్రమగు వ్యాకరణము నేటికిని
లేకుండుట మిక్కిలి శోచనీయము. వ్యాకరణ మసమగ్ర మను నెవము
చేత నున్న నియమములను మీటుట యుక్తము గాదు..... ‘వాడు’
యొక్కయు ‘అవి’ యొక్కయు ద్వితీయావిభక్తిరూపము ‘వానిని’. కనుక
విభేదము కొఱకు ‘అవి’ యొక్క ద్వితీయావిభక్తిని “వాటిని” అని
వ్యవహరించుట యుక్తము. “అయిలే” — “కూతురును” మొదలగు
కొన్ని రూపములు గ్రామ్యములని సాయాశయము. భాషాభిమానముగల
పండితులొకచోటఁ గూడి గ్రహింపఁ దగిన రూపములను నిర్ణయింప
వలెను. మఱి యవియే వాడఁ బడవలెను. అట్లు కానిచోఁ దెలుగు
బాస కోదుబాస కంటె నీచతర మగును. ”

భాషావాద విషయములో విక్రమదేవవర్మగారిది మంచి పట్టుదల.
గ్రామ్యవాదమును సహింపనేరరు. అదియటుండ, ఏగుధాతువు — అమర
సింహుడు, ధారుణరూపము, నన్నయభట్టయుగము మొదలగు రచ
నలవలన వీరి విమర్శన నైశిత్యము వెల్లడియగును. కథారచనలోఁగూడ
సెయినకుఁ గాతూరి యున్నది. వయనపుఁ జెలికాఁడు — మునలిమగఁడు
అనుకదలు “ఆంధ్ర” పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁ బడినవి. మంత్రిపెగడ
సూర్యద్రశాశకవి “సీతారామచరిత్ర” మను ద్వ్యర్థికావ్యము రచింపగా,
దానికి ప్రతిచోఁదరించెను. దానివలన వీరి పాండితీ విశేషము స్పష్ట
పడుచున్నది. ఆంధ్రనాట్యమిని వీరనేక రీతులఁ బోషించుచున్నారు.

'ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము' సాలునకు నూలువేలు వీరి వలనఁ బడయుచున్నది. దానికి వీరు ప్రధానాధ్యక్షులు. విశ్వవిద్యాలయముమీడి యభిమానముచేఁగాఁబోలు, ఈవండిత ప్రభువు 'విశాఖపట్టణము'లోఁ దఱచు మకాముచేయుచు 'హావామహాలు' విశాలమైన వరండాలో దర్శింపవచ్చిన విద్యాంసులను, కవులను, అర్థులను దత్తదుచితరీతి నాదరించి గౌరవించుచు నిరంతరము గ్రంథపఠనమునందో, గ్రంథ రచనమునందో నిమగ్నుఁడై యుండును. వీరు 8-6-1981. వ తేదీని జయపుర సామ్రాజ్య సింహాసనమునకు వచ్చిరి. రాజ్యమునకు వచ్చిన పూర్వము, పరముకూడ వీరి స్వభావము గర్వరహితమైనదే.

ఈయన "సాహిత్యసామ్రాట్టు" గాఁ జేరుమోసి యెందఱో తెలుగు కవుల వలన మధురకృతులు పొందిరి. రసజ్ఞుఁడు, విద్యాంసుఁడు, మహారాజు వగు నీ విక్రమదేవవర్మకు శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు 'మేను దూత' కావ్యము నంకిత మొనఁగినారు. ఒనఁగుచు వారు వ్రాసిన పద్యమిది:-

ప్రజలు తెగడొంద యుద్ధ అంపటుఁడుగాని

కృష్ణరాయఁడు, తెలుఁగున మృదుల కవన

మును బొనర్పఁగ నేర్చిన భోజరాజు

తలఁప విక్రమదేవ విద్యత్ప్రభుండు.

దొడ్డ కొక్కొండ 'వేంకటరత్నముగారు' 'సింహాచలయాత్ర' విక్రమదేవ వర్మగారి కంకితము చేసిరి. విఖ్యాత విద్యాంసులగు బులును పాపయ్య శాస్త్రిగారు తాము రచించిన 'అలంకారసంగ్రహము' న నీ సాహిత్య సామ్రాజ్యమును లక్ష్యముగా నిడికొనినారు. ఆ కృతి మూలుపేరు "విక్రమ దేవవర్మ మహారాజయము." ఇది ప్రతాపరుద్రయ, చమరాజుల ప్రసిద్ధి. వీరినకు పాత్రయందులవలెఁ జిహ్వాలుగా నుండి యీ భూరాజు పేరు నిండెనట. ఈ ప్రశస్తి కవులైన వేంకటరత్నముగారు

ప్రసాదరాయ కవి 'మొయలురాయబారము' విక్రమదేవవర్మ కంకితము గావించెను. కృతికర్తయు, కృతిభర్తయు నగుట మంచియదృష్టము. అది పట్టిన మహారాజు విక్రమదేవవర్మ. సంస్కృతాంధ్రములు, ఆంగ్లము కాక 'హిందీ' కూడ వీనికి నువరిచితమైన భాష. తులసీదాసుని వర్ణముతు వర్ణనము, శరదృతువర్ణనము పద్యరూపముగా వీరనునదించిరి. బహుభాషాప్రవేశము గలవారే యసలు తక్కువ; మహారాజులలో మఱియుఁదక్కువ.

శ్రీ విక్రమ దేవవర్మగారు పూరించిన యీశమస్యలు కొన్ని మీముందుపెట్టెదను. ఆయన యెట్టియాలోచన కలవారో నిర్ణయించుకొనుఁడు.

సమస్య : — కొడుకును దా వలచి యొక్కకూఁతుం గనియెన్.

క. పుడమికి మేనక యనియెడు

పడతుక దివినుండి వచ్చి పావనమగు కా

టడవిని నృపుఁడగు కుశికుని

కొడుకును దా వలచి యొక్కకూఁతుం గనియెన్.

సమస్య : — అంధుఁడు భాస్కరునిఁజూచి యానందించెన్.

క. అంధత్వహారుండగు రవి

బంధురకృప గ్రుడ్డితనము వాయఁగఁ గవితా

సింధువు మయూరుఁ డనెడు పు

రాంధుఁడు భాస్కరునిఁ జూచి యానందించెన్.

సమస్య : — తల్లి! దండం బటంచు దారకు మ్రొక్కెన్.

క. ముల్లో కంబుల మేలున

కల్ల మహిష దనుజుఁ జంపు మను తఱియందే

యెల్ల సురలతో భర్గుఁడు

తల్లి! దండం బటంచు దారకు మ్రొక్కెన్.

ప్రౌఢార్థప్రదీపితములు, భావభూషితములు నగు నీ జయపురాధీశ్వరుని పద్యరచనలు పరికించినచో “కృష్ణదేవరాయలు విష్ణుచిత్తీయకృతి కర్తాః”డను దుర్వాదము సడలిపోవును. ఆ కవిరాజు వ్రాసికొన్న ‘కవి జన్మకుండలి’ యిం దుదహరించుట యెందుకేని మంచిది.

గీ. అజము లగ్న మచ్చోటనే యమరగురుఁడు
యుగ్మమున రవి బుధ శుక్ర లొప్పుచుండఁ
గర్కి రాహువు కుజుఁడు సింగంబునందు
వృశ్చికంబున శని కర్మ గృహమునందుఁ
జుండ్రకేతువు లుండంగఁ జుండ్రనంద
త్తైల శశి శాలివాహన శకనమఁ దగు
మిథున మాసేషు శశిదిన మిళిత శుక్ల
పక్ష శుక్ర మాసా పరపక్షమందుఁ
జవితి నినవారమున ధనిష్ఠా ద్వితీయ
పాదమున విక్రమేశ్వరవర్మ వొడమఁ
గుజదళా శేషమగు నాలుగు నమ లైదు
నెలలు నిరువది యేడు నాళ్లు గణింప ॥

[శాలివాహనశకము ౧౫౯౧ శుక్ల సం॥ జ్యేష్ఠ బ ౪ అదిత్య]

మంత్రి పెగడ భుజంగరావు ,

1876-1940

అటువేల నియోగి శాఖీయ బ్రాహ్మణుడు. ఆపస్తంబనూత్రుడు, హరితస గోత్రుడు. లక్కవరము జమీందారు. దత్తత గొన్న తల్లిదండ్రులు : విజయలక్ష్మమ్మ, మల్లికార్జున ప్రసాదరావు. కన్నతల్లి : శైంకమాంబ. కన్నతండ్రి : మల్లయామాత్యుడు. జన్మస్థానము : ఏలూరు. జననము : 1876, ధాత్యసంవత్సర చైత్ర బహుళ పంచమి గురువారము. నిర్యాణము : 1940 సం॥ గ్రంథములు : దిలీపచరిత్రము, స్తవరాజము, హరిశ్చంద్రనాటకము, మైరావణుడు, మోహలేఖావళి, మార్క్సిసువార్త, మార్క్సండ్డేయేశ్వరచరిత్రము, పాండవాజ్ఞాతవాసము, పరమ పురుషాన్వేషణము, పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్రము, నిరపవాద ప్రహసనము, చిత్రహరిశ్చంద్రనాటకము, చారుమతీపరిణయము, ఉత్తరరామచరితము, ఆధునిక కవిజీవితములు, కలియుగ నటనామృతము, విజయాంక సాహసము, అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, వచననైషధము, వాసంతిక, వ్యససాయ, మార్క్సండ్డేయేశ్వరకము, రాజహంస, మధుప విహారము, తత్త్వమీమాంస, ఆంధ్ర కథా సరిత్సాగరము, గోఖలేచరిత్ర, లాకా గువార్త, దీనరక్షామణి శతకము, అగ్గిరాముని మరణావేదనము - ఇత్యాదినాటకములు, నవలలు, విమర్శనగ్రంథములు, వివిధవిషయక గ్రంథములు వీరివి శతాధికముగా నచ్చుపడినవి.

శ్రీ భుజంగరావుగారిని జమీందారులు గాను, కవులుగాను మన మెఱుంగుదుము. వారు సామాన్య రచయితలుగాక శతాధిక గ్రంథ రచయితలు, దర్శనాచార్యులు, వితరణ చతురులు కూడను. వీరికి సంస్కృతాంధ్రములలో దగిన సాహిత్యమున్న దని కృతులు ప్రకటించుచున్నవి. ఆంగ్లమునందును బ్రజ్ఞ గొప్పది. గ్రంథరచన మందే కాక 'మంజువాణి' పత్రికా ప్రచరణముచే దమ ప్రతిభ వితతముగా వెలువరించుకొనిరి. అంతతో దృష్టివేడక విలాసార్థ మవధానములు జేసినారు. వీరు చేసిన యష్టావధానమునకు నభావతులైన కొక్కొండ

మహామహోపాధ్యాయుఁడు బంగారు వృత్తములో నిట్లు భుజంగరాయ
కవి నుగ్గడించెను.

వాకట్టుఁ గట్టించి వరలెదవట నీవె

యందఱ కిష్ట మృష్టాన్నభుక్తిహర్షముగాఁ
గట్టెంతు వట నీవె పుట్టంబులనె యెందఱనొ

ప్రబంధుండన నెనయ ముదము, ఘనుఁడవుగా
మునుఁగువేయించుచు నొనఁగెదవట నీవె

సశృండితులకు సాలువులను శ్లాఘ్యముగాఁ
జేకట్టు కట్టించి చెలఁగెద వట నీవె

కవివరులకుఁ బైడి కడియములనె, ఖ్యాతిగదా
ధర్మభూయంత్రములను స్తంభన మొనర్చి వంద్యుఁడయ్యా
నాప్రభాకరునే యాఁగితఁట యెటువలె నారసెదో
యొక్కఁ డిక్కవిమణి నీకుఁ జిక్కె నిపుడు చక్కఁగాను
సత్కవీశ్వరరాజ భుజంగరాయ ! సర్వగేయ !

విశ్వతోముఖముగు బుద్ధిబలముకు బ్రస్తరింపఁజేసి కవులలో
గవులై, పండితులలోఁ బండితులై, విమర్శకులలో విమర్శకులై,
ప్రభువులలో ప్రభువులై, చాతలలో చాతలై ఖ్యాతినందిన యదృష్ట
జీవనులు భుజంగరావుగారు.

మత్తయినూవార్త, కైస్తవగూఢార్థ దీపిక, మాల్యమూవార్త
యోజానునువార్త ఇవి వీరు పద్యములుగా వ్రాసి తమకైస్తవ
మతాభిమానమును జాటుకొనిరి. ఇట్లని ప్రాచీన మతాచార్యుల యా
ద్యములను శిరసావహించివనిపారు కారు. ఇటీవల వీరు వెలువరించిన
యెనిమిది సూక్ష్మ పద్యములతోఁ గూడిన 'తత్త్వమీమాంస
మాండుడు, ఇందు శంకర, రామానుజ, మధ్వాచార్య, జైతన్య
అద్వైతము, ప్రామాన్యముల మతాశయములు సరిమాపుతో

లితము చేసి ప్రదర్శింపఁబడియున్నవి. వీరి శతాధికగ్రంథములలోఁ గల కవితాధారయెల్ల యతిప్రాసములకుఁ దడవుకోకుండ నడచిపోవుచున్నట్లుండును. రసభావదృష్టితో విమర్శించినచో నిలఁబడువద్యములు మిక్కిలితక్కువగానుండును. చ్యుతసంస్కారములు దొరలు చుండుటయుఁ గలదు. కాని ధోరణి యెత్తు పల్లములు లేక యొకే తీరున సాగుట మెచ్చుకోఁ దగిన ముఖ్యవిషయము. బహుగ్రంథ రచనమునందే వీరికి వేమక కలిగియుండిన కారణమున, శాశ్వతస్థాయిగా నుండఁగల గ్రంథ మొకటియు వ్రాయలేక పోయినారు. వ్రాసినవానిలోఁ గొన్ని కొంతపేరు సంపాదించుకొన్నవి యున్నవి. A History of telugu literature అనుపేర వీ రాంగ్లములో నొక గ్రంథము వెలువరించిరి. దాని రచనలో పి. చెంచయ్య గారు తోడ్పడిరి. అది కొంతపేరుగొన్న కూర్పు. “ఆధునికాంధ్ర కవిజీవితములు” అను పేరుపెట్టి వీ రొకగ్రంథము నచ్చు కొట్టించిరి. అది వీరి ప్రథమ పుత్రిక పరిణయ సందర్భమున సమావేశమై ౨౩౩ విద్యత్కవులు చేసిన యాశీస్సులు గల కృతి. అందు విశేష మేమనఁగా వారివారి సంక్షిప్త చరిత్రములు కూడఁ జేర్పఁబడి యున్నవి. ఆకారణమున, ఆపుస్తకము దాఁచుకో వలసినదిగాఁ దోఁచును. కొమార్తెల వివాహములు మహావైభవముగాఁ జేసి భుజంగ రావుగారు మంచిపేరు కవిలోకములో సంపాదించుకొనిరి. ఒక కవి యిట్లు వ్రాసినాఁడు.

క. రాజా భుజంగరాట్కవి

భోజుఁ డహః ! దేవదుందుభులు మ్రోగించెన్

భూజనములఁ బూజనముల

భోజనములఁ దనిపి ప్రథమపుత్రిక పెండ్లిన్.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, ఉత్తరరామచరితము వీరు మధురముగా నాంధ్రీకరించిరి. ‘తత్త్వమిమాంస’ యనుకృతి పండువయస్సులో

వ్రాయబడినది. కావున నందుండి కొన్ని పద్యములు స్మరించుకొందవ
ధారాళత యెంతో శ్రుతిసుఖముగా నుండును. విషయము సువవిత్రవ
సీ. ఏపరేశు నమోఘ హృదయ సంకల్పముల్

ఒహ్మిండ మండలోత్పాదనములు

ఏచిదాత్ము కటాక్షవీక్షణాసారముల్

జీవకోట్లకు నుధాసేచనములు

ఏమహాహుని యుద్దామవాగ్విభవముల్

మునిజన సంశయోన్మూలనములు

ఏదయాళు నిరంకుశోదార శృత్యముల్

ప్రాణి సంరక్షా పరాయణములు

అట్టి పరమేష్ఠి పదనగహ్వర చతుష్ట

యంబునుండి యనాది కాలంబునందు

నాశుధారా ప్రవాహ సామ్యంబు దోఁవ

నగణితామ్నాయ నమదాయ మవతరించె.

ఉ. ఆ నిగమంబు లెన్నఁగ నసంతములై పరధర్మ బోధనా
స్థానములై జగత్స్థితి విధానములై పురుషార్థ సాధనో
ద్యానములై మహాగుణ నిధానములై విలసిల్లి సంతతా
నూన కలావిలాసముల నొప్పుచునుండె జగత్త్రయంబునన్.

గీ. అట్టి యామ్నాయ నిచయ మహాంబురాళి
యందలి మహత్తరార్థంబు లఖిల జనుల
కాది సంతయు దురవగాహములు గాఁగ,
వాని విభజించె నప్పు డా వ్యాసమాని.

చ. ఎనసిన యట్టులట్లు భరియింపఁగ శక్యముగాని వేదరా
ళిని విడఁదీసి కొంత ససిజేసిన వ్యాసమునీంద్రు దివ్యశో

భవముగ నాట నుండియు నుదారతర శ్రుతిసంచయంబు న
య్యునిపరు లెక్కు విద్యులకు బోధయిసర్వచునుండి రాదటన్

గీ. ఆకులారావు ; గంటంబు లసలెకావు ;
కాగితంబులు కలము లెక్కడను లేవు ;
ఒక్కయక్కర మైన వ్రాయుపనిలేక
యెల్లశ్రుతులును వల్లించి రెల్ల ఋషులు.

గీ. తనువులకు జీవకళపోల్కిఁ దరణి చంద్ర
ములకుఁ బ్రభవోలె నా వేదపుంజమునకు
నస్థలితమై వెలుంగు మహాస్వరంబె
ముఖ్యముగ నెన్నఁబడె ఋషిముఖులచేత.

ఈ రకమగు కవితాధారతో శ్రీభుజంగరావుగారు శతాధికములు
కృతులు సంతరించి రనఁగానది పురాజానుషమైన పుణ్యాఫలము. “కవియు
రాజును, మంత్రిప్రగడ భుజంగ, రావు బహదూరు, హేలాపుర ప్రధాని,
నయశతాధిక గ్రంథకర్త, యవధాని దర్శనాచార్యబిరుదమ్ముఁ దనరఁ
బూనె.” అని యాయన వ్రాసికొన్నట్లుగా సకలభాగ్యములు వీరికిఁబట్టి
నవి. శ్రీ కొత్తపల్లి సుందరరావుఅను కవివరునొకని తనసంస్థానములోఁ
బెట్టుకొని గౌరవించిన యీ కవిప్రభువు శీలసంపత్తి గణనీయము.

ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రి

1875

ఆరామ ద్రావిడకాళీయబ్రాహ్మణులు. ఆశ్రేయసగోత్రులు. జన్మ స్థానము: శేకనకుఱ్ఱు పోలవరము. తల్లి: లచ్చమ్మ. తండ్రి: రామ స్వామి. జననము: భావసుంపత్తర కార్తిక శుద్ధ ప్రథమ. 1875 సం- రచనలు :- ౧. స్వప్నానమాయ [కావ్యము] ౨. దేవీభాగవత నవమ స్కంధము [తిరుపతివేంకటకవుల దేవీభాగవతమున తొమ్మిదవ స్కంధము మాత్ర మీ కవి తెనిగించెను] 3. జీవానందన నాటకము [అమృతము.]

రామమూర్తి శాస్త్రిగారు ప్రత్యేకముగ రచించి ప్రకటించిన కావ్యము “స్వప్నానమాయ” ఈ యొక కావ్యమునుబట్టియే ఈ దేవీభాగవత నవమస్కంధ రచనవలనఁగూడ నీయనకు రచయితలలో స్థానమేర్పడినది. నవమస్కంధము తెనిగించుటలో శాస్త్రిగారికే కాదు, వీరికి నుజ్జీయొకకవి సాయపడినాఁడు. ఆయన పేరు నిశ్శంకురక్ష్మ మూర్తి. వీరిరువురును కలసి రామకృష్ణకవులు.

తిరుపతి వేంకటకవులను విననివారుండరు. వేంకటరామకృష్ణ కవులను విద్వత్కవు లందఱు నెఱుఁగుదురు. ఇపు డీ “రామకృష్ణుల జంట నెఱిగినవారు చాలఁ గొలఁదినుంది. దానినిఁగారణము వీరు పెక్కు కృతులు రచింపనులేదు; పత్రికలలో వీరిపేరు మనము పరికించుచుండుటయు లేదు. చిత్తములు కవిత్వమందున్నను వృత్తులు వేఱగుటచే గవిలోకములో వీరికెక్కుడు పేరుఁ బెంపులు లేకపోయినవి. ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రిగారు అనాదిప్రసిద్ధాయుర్వేద వైద్యములో నుండి వేసినచేయి. నిశ్శంకుల కృష్ణమూర్తిగారు కాలు కదప నక్కఱ లేకుండ మంచి పగటుగా గ్రామ కరణపుఁబని చేసికొనుచుండు నేర్పడి పువ్వురు మురుముక్క నాలవరము కాఁపురముగాఁ గలవారు. ఇరువుర

పెద్ద సంసారమునకుఁ జాలినంతయున్నవారు. శ్రీ ఉప్పలూరి రామ జోగన గురుముఖమున సంస్కృతాంధ్రములు చదువుకొని నినర్లజమైన కవిత్వ ధోరణిని బెంపు చేసికొనిరి.

తిరుపతి వేంకట కవులతో రామమూర్తి శాస్త్రి గారికి మంచి మైత్రి. విశేషించి, వేంకట శాస్త్రిగారితో బాంధవము. చెళ్ళపిళ్ళకవి రామ మూర్తి శాస్త్రి కడనే తటచు కొవడనేవ చేయుచుండుట యలవాటు. 1902 లో వేంకటకవి కనారోగ్య మేర్పడి పోలవరము వెళ్ళి మందు నేవించుచు రెన్నెలలు నిలువయుండెను. శాస్త్రిగారి 'జాతకచర్య' యీవిషయమును దారకాణించుచున్నది. అప్పుడు తిరుపతివేంకటకవుల దేవీభాగవత రచన సాగుచున్న నమయము. నవమస్కంధాంధ్రీకరణము పీఠికలోని యీషద్యము లీ-పూర్వోత్తర సందర్భమును బూసగుచ్చినట్లు ముచ్చటించుచున్నవి :

గీ ... ..

ప్రథిత చరకాది వైద్యశాస్త్రప్రవీణుఁ

డమలమతి రామమూర్తి నామాంకితుండు.

క. తిరుపతి వేంకట కవులం

దిరువురిలో నొక్కఁడు వేంకటేశ్వరకవికిన్

జరజీర్ణ కృశ్ణ రుజమును

సరసావధముల నొసంగి సాధించె ఖడిన్.

గీ. శ్రీలలితమైన యట్టి మాపోలవరము

నందు మానద్యయం బుండి యోషధంబు

పుచ్చుకొనియెచు వేంకట బుధుఁడు మాకు

మువ్వరకు నేస్త మయ్యె నప్పుడు దృఢముగ.

క. నీరుజుడై విశ్వాసము

ప్రపేక్షపన్ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటకవి మా

లో రామమూర్తి గుణనం

భారము వాక్రుచ్చె నొక్క మత్తేభమునన్.

వ. అది యెట్లంటేని -

మ. కవిత నైపుణిగాంచి చక్కఁ జతురంగంబాడఁగా మించి, గా

న విధిం బద్యములం బఠింపఁదగు విన్నాణంబు నార్జించి వం

శ వశంబై యెడఁబాయకున్న దగు భైషజ్యంబునం జక్రవ

ర్తివినై యొప్పితి రామమూర్తి ! శమితార్తి ! కీర్తికి న్మూర్తివై.

ఉ. ఈవును గృష్ణమూర్తియును నేకముగా నొకచోఁ బఠించుచున్

భావము కబ్బు మొక్కగతి భాసిలు మిత్రులు మీర లిర్వురున్

గావున నిచ్చవచ్చు నొకస్కంధముఁజూచి తెలుంగు నేయుఁడి

దేవిచరిత్ర మందు భవదీయ గుణోన్నతి వెల్లడిల్లెడున్.

అని వేంకటశాస్త్రిగా రనురాగముతో నీ రామకృష్ణులకు నవమ స్కంధము నాంధ్రీకరింప నిచ్చిరి. ఆ కవులకు మెచ్చు వచ్చునటులు వీరాస్కంధము తెనిగించిరి. “ ఈ కృతివరంబు, తెలుఁగునేయుచు రామమూర్తియును. నేను రామకృష్ణులమైనవారము కలయిక” అని స్కంధాదిని వీరు వ్రాసికొన్నటుగా నీ కృతి రచనమునందు మాత్రమే యీ కవ యిటులు కూడినది. దీనికి ముందుగాని, వెనుకఁగాని, వీరు జతగా విరచించిన గ్రంథము లేదు. ప్రత్యేకముగా, కృష్ణకవి ‘కీచకవధ’ యనునాటకమును రచించెను. రామమూర్తి ‘స్వప్నాననూయ’ కావ్యము సంతరించెను.

1929 లో సహపాతి స్వర్గస్థుడైన తరువాతనే రామమూర్తిగారు స్వప్నాననూయ రచన 1936 లోఁ గావించెను. పాలకొల్లుపాస్తవ్యుడు శ్రీకృష్ణ భారతకృతిభర్తయు [కర్ణ-శల్య-సౌప్తిక-స్త్రీ పర్వములు] నగు చుండూరి నారాయణరా వను వైశ్యవరుని కోకిలై పతివ్రతాధర్మ

భరితమగు చరిత్రముతో స్వప్నాననూయ రచింపఁబడినది. కృతిభర్త
రామమూర్తికవికడకు వచ్చి సమ్మదాశ్రు పూరిత నయనయుగళుడై

ప్రతిపదరమణీయము రం

జిత కమనీయార్థ గుణవిశేషము భవ ద

ద్యుత కవితాగుంఫన మో

కృతమతి ! నీ వెట్టి పరమ కృతకృత్యుడవో !

అనిప్రార్థించి యీ కావ్యము తన ధర్మవత్ని పేర వ్రాయఁ గోరును.
నిర్దుష్టము, భావరసపరిపుష్టము నగు నందలి కవితాసృష్టి యిటు
లుండును. ఇవి సీతాపాతివ్రత్యప్రభావ వర్ణనములోని పద్యములు.

సీ. అడ్డులే కొకపల్కు నాడింపలేదయ్యె.

బ్రాజ్యదై తేయ సామ్రాజ్యలక్ష్మి

కనుఁగొననై నఁ గన్గొనఁ జేయలేదయ్యె

భువనరమ్య కుబేర పుష్పకంబు

మాటుమొగంజేని మరలింపలేదయ్యె

గంభీర దశకంఠ గౌరవంబు

ఒక పాటి తలనై న నూపింపలేదయ్యె

నతి కాద్రతర చంద్రహాసధార

యద్దిరా ! నిర్భర ప్రణయ ప్రపుల్ల

రామచంద్ర పదాంభోజ రాగ భరిత

చరిత యగు సీత సౌశీల్య సద్గుణ ప్ర

తాప మహిత పతివ్రతాత్వ ప్రశస్తి.

*

*

*

సీ. ఒనర నాఁగేటిపాలున నయోనిజ యయి.

పాడమె నీబోటి యన్ బుద్ధిఁగాదు

జనక నామక మహా చక్రవర్తి కుమారి

యనియెడు గౌరవంబునను గాదు

తులలేని త్రిభువన దుర్లభ సౌందర్య
 విభవంబు గలదన్న వేడ్క గాదు
 వివిధ విభ్రమ కళా విష్కృతాత్యద్భుత
 చాతుర్యవతి యను ప్రీతిగాదు
 ప్రేమతత్వజ్ఞుడైన శ్రీరామమూర్తి
 సీతయెడ నట్టి కూరిమి నేత యరయ
 ధర్మసతి యంతరంగంబు మర్మ మెఱిగి
 కాని, వేటొందు కతమున గాదు నూవె !

రామమూర్తి శాస్త్రిగారికి 1944 లో సప్తతి పూర్తి మహోత్సవ సన్మానము గావింపఁ బడినది. ఆసందర్భమున శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకట శాస్త్రిగారు వ్రాసిన పద్యములలో నీక్రిందివి పారాయణము చేయఁ దగినవి.

మ. ఇతఁ డస్మత్కులుఁడంతే, శిష్యగణమందేవాఁడునుం గాఁడు,తి
 ర్పతితోపాటు కవిత్వపున్ రచనలో భాగస్థుఁ, జేతన్మహా
 మతిసోదర్యుఁడొకండు శిష్యుఁడగుట న్మన్నించి దీవింప న
 ర్హత నా కున్నది, వృద్ధుఁడీతఁడగుటన్ భ్రాజిష్టుఁడున్ జిష్టుఁడున్.

చ. తిరుపతి శాస్త్రిఁ దక్క గణుతింపని నే నితనిన్ గణించి మా
 విరచన నున్న భాగవతవీధిని జోటు సొసంగినట్లు ధీ
 వరమణు లెల్లవా రెఱుఁగు వారలె, వా కొననేల ! దీనికి
 దిరుపతిగూడ నొప్పుకొన దేవునిసైత మతండు మెచ్చునే !

చ. తిరుపతి యొండె వెంకటయొ తెల్లొనరింపక దంటకూడదు
 స్తరమని యెంచి వేటొక భిషక్కునకున్ స్థలమీరు, రామమూ
 ర్తి రసికుఁడౌటచే నతని తేకువ తా గ్రహించి వేంకట
 శ్వరుఁడిడఁ జోటు తిర్పతియు నమ్మతిఁ జూపె యథార్థమింతియే.

చ. నలుపురనోళ్ళోఁ బడుట నచ్చదువో మనరామమూర్తి కి
య్యలఘుని యుత్సవంబునకునై తలపెట్టితి రుత్సవంబు మీ
రలు మహాసీయు లీతఁడు భరంఁది మీసభ కేఁగుడేర సి
గ్గిలి యెట డాఁగునో, తెలిసి కేల్లన పట్టుక నిల్పుఁ డెట్టులో.

ఉ. ఈయన నూత్న నాగరక తేచ్చకు లోఁగెడివాఁడె యైనచోఁ
బాయనీ కీర్తితోడ నిరసాయపురాఁబడి పోల్వరంపుఁ జూ
చాయల నేలు లక్షలును సాగుచు మ్రొక్కుచుఁ దాండవించు, నే
మాయయు మర్మమున్ నలుపు మాటలతోఁ బనిలేదు లేశమున్.

గీ. ఈతనికి నాకు వియ్యంబు నెనయుకోర్కి
గలిగియుండెను లే వయఃకాలమందు
కై తలో నప్పు ఘటియించెఁ గడమలోటు
సునుమరాలు శ్రీమతి ద్వారఘన ఘటించె.

ఇన్ని పద్యము లిటులు చెళ్ళపిళ్ళ కవివి యుదాహరించుట యెందుల
కనఁగా, వీరిద్వార హృదయ బంధుత లిట్టి వని చదువరులకుఁ దెలుపు
టకే. నాస్తవమున కొకమహాకవిచే మెచ్చఁబడుటయే ఘనతకుఁ
గారణముకాదు అసలు, రసికమానసములూఁపఁగల శక్తి యేదేని
రచయితలో నుండవలయును. అదికొంత రామమూర్తి శాస్త్రిగారి
స్వప్నానసూయలోఁ గనఁబడుచున్నది. ప్రధానమైన వైద్యవృత్తిలోనే
యుండిపోయి, యధాలాభముగాఁ గవిత వ్రాయుచుండుట జరుగుటచేఁ
గాఁబోలు, వీరిపద్యములు తెనుఁగునాఁట హెచ్చుగా నల్లుకొనలేదు.
ఈసంగతి వారుకూడ గుర్తింపలేకపోలేదు.

నా పాండిత్యము నాకవిత్వరచనా నైపుణ్యముం గాంచి మీ
రీపాటన్నను సత్కరింపరసియే యేనెంతు ; నొక్కొంత యే
దో పేరున్నది నాకుదేశమున నాయుర్వేదమం, దద్దియు
మాప్రితార్జితవృత్తియం చెటిఁగి సంభావింపుడి సోదరుల్ !

చర్ల నారాయణ శాస్త్రి

1881-1932

ఆరామద్రావిడకాళీయ బ్రాహ్మణుడు. జన్మస్థానము : కాకరపట్టు.
తల్లి: వెంకమ్మ. తండ్రి : జనార్దనశాస్త్రి. జననము 1881, వృషసం
వత్సరము. నిర్యాణము : 27 నవంబరు 1939, రచనలు : ౧. వృషభశత
కము [అంధ్రీకరణము] ౨. నారాయణీయాంధ్ర వ్యాకరణము.
3. దూతాంగదము [అంధ్రీకృతనాటకము] ౪. భర్తృహరి నిర్వేదము
[అంధ్రీకృతనాటకము] ౫. కావ్యాదర్శము ౬. నీలకంఠవిజయ
చంపుట. ౭ మహాభారత మీమాంస [మొదటి రెండుకృతులే ముద్రి
తము లైనవి. తక్కినవి యింకను ముద్రింపబడలేదు].

నారాయణ శాస్త్రిగారు మంచి విమర్శకులు గాను, పండితులు
గాను పేరుగాంచిరి. కవిగా వారికి గలపేరు తక్కువ. ఆయన శ్రీ
నారాయణయాంధ్రసింఘంటు కావ్యాలయమునఁ బండితాధికారిగాఁ
బెక్కునాళ్లు పనిచేసి భారతికి గావించిన సేవ గొప్పవిలువ గలది.

“ మేకాధీశ ” శబ్దార్థమున సకలప్రపంచమును జోడించిచూపిన
మహావిద్వాంసుడు చర్ల భాష్యకారశాస్త్రి మున్నగువారికి నెలవైన
‘కాకరపట్టు’ నారాయణశాస్త్రిగారియారు. ఈయన పితామహుని
సన్నిధిని కావ్యములు చదువుకొని, అకొండి వ్యాసలింగశాస్త్రితో
నలఱకార గ్రంథములు పాఠముచేసి, రామదుగులవీరయ్యశాస్త్రిగారు
ప్రతిదగ్గట వ్యాకరణ మభ్యసించి పండితస్థానము నందెను. సంస్కృ
తాంధ్రములలో నిశితమైన పాండితీపాటవము. ఈ పాండిత్యమునకుఁ
దోడు సంగీతాది కళలలోఁగూడ జక్కని పరిచయము. మద్దెలవాయింఁచు
టయు గురుముఖమున నేర్చినారు. అంతటి కళాభిరుచి ! ఒకచిత్ర మేమ
నఁగా, నారాయణశాస్త్రిగారు నాడు ధైర్యవంతుడైన సంస్కార
వాది. తలుపులో జరిగిన అస్పృశ్యతానివారణ మహాసభకు ఆహ్వాన
సంఘాధ్యక్షత వీరిదే. ఆసమయము 1935 ప్రాంతము. సహాయని
రాకరణోద్యమములో వీరు నడుము కట్టి పనిచేసినారు. కాకరపట్టు

‘పంచాయితీబోర్డు’ నకు యాజమాన్యము. తణుకు జాతీయ పాఠశాల కార్యవర్గమునకు అధ్యక్షత. ఇవన్నియు మనము యోచించుకొన్నచో నారాయణశాస్త్రిగారు తొక్కిప్రజ్ఞావంతులని విశదమగును. పండితుడై యుండి పాఠములు చెప్పుకొనుచు గాలక్షేపము చేయకుండ, రాజకీయముగాఁ గలుగఁజేసికొనుట వీరి చరిత్రములో గమనింపఁ దగిన సంగతి.

ఆంధ్రవైయాకరణులలో నారాయణశాస్త్రిగారికి గౌరవప్రదమైన తావు వర్పడియున్నది. దానికిఁ గారణము వారు శ్రమించి కూర్చిన నారాయణీయాంధ్రవ్యాకరణము. నన్నయా ధర్వణు లిరువురు సంస్కృతములో సంతరించిన “ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి, వికృతివివేకము” అను వ్యాకరణముల కిది తెలుగుగ్రంథము. విశేషము, వీరిది పద్యరూపముగా సంధానించిరి. వారి కుమారులు గణపతిశాస్త్రిగారు దానికి వివరణము వ్రాసిరి. తండ్రి కొడుకుల చేతులమీఁద నడచిన యీశ్వరీ చూచుటకు ముచ్చటగా నున్నది. నారాయణశాస్త్రిగారి కవితారీతి యీ లక్షణగ్రంథములో నిటులు నడచుచున్నది. మనపూర్వులందఱు వ్యాకరణము, ఛందస్సు, తడితరసమస్త శాస్త్రములు పద్యములలోనే నిబంధించి యున్నారు. లక్షణగ్రంథములు పద్యబంధములై యుండుట కవితాధారవాహితకు మిక్కిలి యడ్డు. కాని, మనవారు శ్రమించి దానికిఁ గొంత రాకుండఁ జూచుకొని కొంతవఱకు సఫలులైనారు.

క. సకలశ్రేయస్సాధన

ము కావ్య ; మయ్యది యదోషము గుణాలంకా
రకలితము నైన వాగ్

ర్థకాయమున నొప్పు ; వాక్కురనజీవ సుమీ !

క. రసముచెడకుండ నాయా

రసముల కనుగుణము లయిన రసవత్తుర వా

గ్విసరంబు తోడఁ గావ్యము

రసికులు తమకొలది నుడువరాదొకొ దానన్.

గీ. సిద్ధ సాధ్య భేదంబులఁ జెలఁగునున్న
యర్థ పూర్ణరూపంబుల నగు ద్వివిధము ;
ప్రాన్యమువయి ఖండంబు పూర్ణంబు నగును ;
గాదు ఖండంబున కదీ దీర్ఘంబు మీఁద.

నారాయణశాస్త్రిగారు పీఠికాపురసంస్థాన విద్యత్కవులగువేంకట
రామకృష్ణకవుల గురువులు. శాస్త్రిగారు తెనుఁగుపఱచిన 'మహిష
శతకము' చక్కనిగ్రంథము. మహిషముమీఁదఁ బెట్టి దురధికారులను
దూషించు నన్యవదేశశతక మది. అనువాదమే యైనను గవితాధో
రణి సాధుమధురముగా నున్నది.

ఉ. కొండొక దున్నపోతు నినుఁ గూర్చి ప్రబంధశతంబుఁ జేయ ను
ద్దండత నుత్సహింతు నిది త్వన్మహిమంబునఁ జేసికాదు ; క్రూ
రుం డొకఁ డాధికారికుఁడు ద్రోహ మొనర్పఁగఁ గోపగించి వా
గ్దండముఁ ద్వత్తిరస్కృతిపథంబున దుష్ప్రభులందు వైవఁగఁ.

చ. అతివిభవాభిమానులు దురాగ్రహు లంతిమ జాతినంభవుల్
వితత శఠోరభాషణులు వేరలొ యా చెడుగండ్ల మోములన్
క్షీతిఁ బరికించుకంటఁ బరికించుటమేలగు నీదు వృష్ట ; మ
క్కతమునఁ బొట్టనిండ దొరకంగల దన్నము సైరిభేష్వరా !

ఉ. సైరిభ ! నీవు తాపమునుసైఁచి గడింపఁగ ధాన్యముల్ నుబే
దారుఁడు కొంతసామువల్లెఁ దత్సకలంబు హరించెడున్ బలా
త్కారముఁ జేసి, దాని కొకకారణ మున్నది విన్ను పిత్ర్యము
దారకులే హరింతురు గదా విభుఁ జెల్మినొ కల్మినొ లేక బల్మినో.

ఈతీరుగల శయ్యలో దూతాంగదము, భర్తృహరినిర్వేదము శాస్త్రి
గారు తెనుఁగున ననువదించిరి. ఇవియెల్ల నొకయెత్తు ; నారాయణ
శాస్త్రిగారి నారాయణీయాంధ్రవ్యాకరణ మొకయెత్తును. తెలుఁగు
లాక్షణికులలో శాస్త్రిగారికీర్తి నిలఁబడుట కీ కూర్పు చాలును.

వడ్డెపాటి నిరంజన శాస్త్రి

1877 - 1937

స్వర్ణకారవంశీయుఁడు. తల్లి: భద్రమ్మ. తండ్రి: కోటయ్య. జన్మ స్థానము: తెనాలితాలూకాలోని దుగ్గిరాల. జననము: 14-10-1877, ఈశ్వర సంవత్సరాశ్వయుజ శుక్లాష్టమి భానువాసరము. నిర్యాణము: 17-10-1937 సం. ఈశ్వరసంవత్సరాశ్వయుజ శుక్లత్రయోదశి భానువాసరము. ప్రకటితగ్రంథములు: ౧. కల్యంధకామది [కావ్యము] ౨. కుమారాభ్యుదయము [కావ్యము] ౩. బ్రహ్మనందలీలలు. [ఎనిమిదంశ ములనాటకము 1937 ముద్రి] అముద్రితములు: ౧. ధర్మపాల చరితము. ౨. భీష్మోదయము. ౩. మాఘమాహాత్మ్యము. ౪. నూర్యశతకము. 'శ్రీ నిరంజనవిజయము' కొంఠూరి వీరరాఘవాచార్యులు రచించినది చూడవచ్చును.

వడ్డెపాటి వారిది విశ్వబ్రాహ్మణవంశము. ఆవంశమునఁ బుట్టిన నిరంజనశాస్త్రి తండ్రి కోటయ్య యనునతఁడు కమ్మరీఁడు. అతఁడు కులోచిత మగు కమ్మరముచేసికొనుచు స్మార్తము గురుముఖమున నధ్యయనము చేసినవాఁడు. ధనసంపత్తి విషయములో నతనికుటుంబము సామాన్య మైనది. నిరంజనశాస్త్రి తండ్రికడనే పసితనమునఁ జదువుకొని, యువ నీతుఁడైన పిమ్మట వేదాధ్యయనమున కుపక్రమించెను. వేదము పాఠము చేయుచునే జ్యోతిషాస్త్రమును గేరళమును సొంతముగఁ జదువుకొని, తెలియనిది తజ్జ్ఞులవలనఁ దెలిసికొనుచుండెను. 'బంగారువంటి కోమటి సంగీతముచేత బేరసారము లుడిగి' నటులు కాకుండఁ గులవృత్తి యగు కమ్మరమునుగూడ నిరంజనశాస్త్రి వీలుకలిగినపుడెల్ల నలవాటు చేసికొను చుండెను. క్రమముగ వయసు వచ్చుచున్న కొలఁది సంస్కృతవిద్యపై నభిలాషము పెరిగి నిరంజనశాస్త్రి పండితుల దరికేగి కావ్యములు, నాటకములు, కొన్ని యలంకారగ్రంథములు బహుశ్రద్ధగఁ జదువుకొని, ఆ సాహిత్యమునకు మెఱుఁగుపెట్టు కొండెము వ్యాకరణపరిచయము కలి

గించుకొనెను. తరువాత బందగునందుండి 'పర్వతము నృసింహశాస్త్రి' యను పేరుగలవారియొద్ద నాధానపంచకము, శ్రౌతగృహ్యధర్మసూత్రములు మున్నయిన వైదికక్రియావిధానములను సంపూర్ణముగ నభ్యసించెను. మొదటినుండియు నహజుగు కవితచెప్పు నేర్పు కలవాడు గావున, బహునెనిమిదవ యేటనే 'కల్యంధకాముది' యను పేరు పెట్టి కావ్యము వ్రాయ మొదలిడెను. ఇందలి యితివృత్తము వీరేశ్వర లీలావర్ణనము. అది యెన్నో ప్రసారములుగ రచింప నారభించి యొక ప్రసారముతో నమాప్తి చేసెను.

మ. ఇది శ్రీ సానగగోత్ర సంజనిత కోటిశార్వ సంతాన సంపద, వీరేశ్వరయోగి పాదయుగ నేవాశీలి, నిర్వాఙ్మణి విద విశ్వాసి నిరంజనుండు సమవాప్తింజేయు కల్యంధకాముది లోనం బ్రథమప్రసారము ప్రజామోదంబు సంధించుతన్.

'పౌరుషేయాన్యాయ మహాపురుష రత్నమాల' అను గ్రంథము రచింతమని ప్రారంభించెను. ఆ గ్రంథ మనతారికా పద్యములవఱకు వచ్చి యాగిపోయినదట. తరువాత 'కుమారాభ్యుదయము' అను నాటక మొకటి శైవమత నమ్మతముగా రచించెను. అది ప్రచురింపఁబడినది. ధర్మపాలచరితము, భీష్మోదయము, నూన్యశతకము, సూఘమాహాత్మ్యము మున్నగు పెక్కు కృతులు రచించుట కుపక్రమించుటయు, నిందులో నొకకృతియుఁ దుదిముట్టక, నట్టనడుమనో, మొట్ట మొదటనో యాగి పోవుటయు, దటస్థించినటులు 'శ్రీనిరంజన విజయము' అను జీవిత చరిత్రమువలనఁ దెలియుచున్నది. నిరంజనశాస్త్రివని ప్రచురింపఁ బడినవి కుమారాభ్యుదయనాటకము గాక, 'బ్రహ్మానంద లీలలు' అను మఱొకనాటకము. తక్కినవెల్ల నముద్రితములు, నసంపూర్ణములును. ఈరెండునాటకములలోని కవితతీరును, మిగిలిన యనంపూర్ణ కావ్యములలోని రచనతీరును బరికింప నిరంజన శాస్త్రిగారు మంచి రచయితలని

తోచుచున్నది. తాను రచించు 'మాఘమాహాత్మ్యము' నిడుబ్రోలు
వాస్తవ్యులు శ్రీ పాములపాటి సుబ్బరాయఁడుగారి కంకిత మీయఁ
దలచి 'సుబ్బరాయతారావళి' యను పద్యములు చెప్పెను. అవి
యెంత సొగసుగ నడచినవో, రెండుదాహంచెదను జూడుఁడు.

మ. అరి నిర్భేద్యము నీదుగుట్టు, సకలవ్యాపారసౌకర్య దు
స్తర పాండిత్యము నీదుకట్టు, నిఖిలాశామండలీ మండన
స్ఫుర కీర్తిప్రభ నీదురట్టు, ముదివేల్పుంజెట్టు నీపెట్టు, బల్
సిరి నీవాఁకిటి కాటపట్టు, బలిరా! శ్రీ సుబ్బరాయాగ్రణీ!

మ. కవితాకన్యక లెందఱో నీను సమాకర్షించి పెంపొంది రం
చు విచారించి బహుప్రియారతుఁడవై శోభిల్లు నీచూడ్కివై
భవ మబ్బున్ నిజచాకచక్యనిపుణీభావంబు జూపింప వ
చ్చె వరింపందగు మత్కవిత్వరమణిన్ శ్రీ సుబ్బరాయాగ్రణీ!

అసంపూర్ణమైన వీరి 'మాఘమాహాత్మ్యము' లోని పద్యములు మచ్చు
చూపినచో నిరంజనశాస్త్రికి పిశ్వబ్రాహ్మణ సంఘసభలో నొసఁగఁ
బడిన 'కవిశేఖర' విరుద మన్వర్థమే యనిపించును.

[మాఘమహిమ. వర్ణనము]

సీ. పారాడునిసువు లబ్రవు ముద్దుఁ బలుకులఁ
గిలకిల లాడు ముంగిళ్లు గలిగి
సిరులు దుటారింప విరిజోండ్లయాటలఁ
డలతలల్ తొలఁకుమానలలు గలిగి
పాటులప్రామిన్కు పదలుల మిన్నంది
కనకనల్ గొను శుభధ్వనులు గలిగి
తనివాఁ మెనవి గట్టునఁ ద్రేపునతిథుల
యొడనెడఁ దొడరునందడులు గలిగి

వెలయుగీముల నిండారు వేడ్కలలర
 రోహిణీదేవి శచియు నరుంధతియు వె
 లందిలోకంబులందు వలంతులగుట
 మాఘమునఁ గ్రుంకువెట్టిన మహిమగాదె ;

[పెండ్లికాలపుఁ బేరటాండ్రవర్ణనము]

నీ. పసిమి జిగుల యొడల్ పనుపునీటఁ దొలంచి
 గడిమడుంగులు రింగు లడరఁగట్టి
 జలుగుపట్టంచురైకలు గుత్తముగఁ దొడ్డి
 వలఁతికుంకుమబొట్టు లలరవెట్టి
 విరిగుత్తిగుబ్బుల విరిసరుల్ తవణించి
 వలుచగందమ్ము చెక్కుల నలంది
 క్రొమ్ముడిఁ గెందమ్మి తెమ్మ లిమ్ముగఁ జెక్కి
 పసపుఁ బారాణిని పదముల నిడి
 మృదులవాక్కుల వినయమ్ము జనురపఱిచి
 కులపురంధ్రులు నట్టింట నిలిచినపుడె
 నదన మతిదీప్యమానమై సందడించెఁ
 బెండిలికిఁ బేరటాండ్రొకో నిండుసాగను.

ఈ నిరంజనకవి తన గోత్రఋషియగు సానగ మహర్షిని బ్రతి గ్రంథాదిని ప్రార్థించెను. ఇతఁడు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘము నుద్ధరించుటకు 'ప్రబోధిని' యనుపత్రిక 1907 నుండి నడపనారంభించెను. మహాసభలఁజేయించెను. ఏతత్పత్రికాద్వారమునను, సభాసమావేశమూలమునను విశ్వబ్రాహ్మణ సమాజమునకు నిరంజనకవి గావించిన సేవ గొప్పదని చెప్ప విందుము. ఇతఁడు దుగ్గిరాల స్థానిక సంఘోన్నత పాఠశాలలోఁ బ్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుఁడుగా నిండుమించు పదునైదు సంవత్సరములు పనిచేసెను.

నిరంజనకవి ఆంధ్ర కర్నాట మహారాష్ట్రాదిదేశములు పర్యటించి శిల్పగ్రంథము లెన్నో సంగ్రహించెను. ఇతఁడు విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘము నకు, సారస్వతమునకు శ్రద్ధమెఱు సేవచేసికొని తరించెను. కవిత్వము జానుతెనుఁగులో బహుమృదు మధురముగఁ జెప్పి మహాకవులను మెప్పించెను. మొత్తముమీఁద నిరంజనకవి వ్యుత్పత్తిని దాఁటిన ప్రతిభ కలవాఁడని చెప్పనొప్పును. అచ్చుపడిన యతని 'బ్రహ్మనంద లీలలు' నాటకమునుండి మూఁడు పద్యములిచ్చెదను.

మ. తమ మాయామహిమన్ జనించునవి, కాంతాతాంతరావాను లు

త్తమగార్హస్థ్యజనుల్ భజించునవి, యద్వైతా మృతంబున్ సమ
స్తమతాధ్యంబులఁ గ్రుమ్మరించునవి, సిద్ధశ్రీ మనోమంగళా
ధ్యము లై నట్టివి దన్పుఁగాత ! మిము బ్రహ్మనంద లీలావిధుల్.

ఉ. పాటిదొంగి వాసనలు పైఁబడ సంస్మతిఁగుంకు నీ ప్రజా
కోటి కసంతమోద మొనగూర్పఁగ మోక్షకవాట పాటవో
ద్ధాటన దివ్యరంగముఁ బ్రదర్శనముం బొనరించు నాజగ
న్నాటక కర్త యీకథకు నాయకుఁ డౌట యెఱుంగవే సఖి !

గీ. ప్రకృతి చెలువ వెంటఁ బ్రాకులాడకయున్న

జగము బ్రహ్మమెట్లు జరుపనేర్చు ?

దానగాదె లోకతత్పర క్షీడమై

బాలుఁడౌట మునులపజ్జఁగనుట.

ఉమర్ అలీషా కవి

1885 - 1945

ఇస్లాం మతస్థులు. తండ్రి: ముహియద్దీన్. నివాసము: పితాపురము.
పుట్టుక: 1885 సం. నిర్యాణము: 23 జనవరి 1945 సం॥ గ్రంథములు:
పద్మావతి, మణిమాల, స్వర్ణమాత, విషాదసౌందర్యము, మదాలసు
బ్రహ్మవిద్యావిలాసము, శాంత, చంద్రగుప్త, విచిత్ర చిల్లడీయము,
దానవపథ. నూఫీ వేందాతదగ్గము, ఇలాజాల్ గుల్ఫా, ముసద్దాస్ ఆలి,
ఉరుపత్తూరు చక్రవర్తి, శ్రీమ ద్వార్మికరామాయణము. మున్నగునవి.

అలీషా కవి మాతృభాష ఉరుదు. మతము ఇస్లాము. ఇట్టివాడు తెలుగు
భాషలో కొట్టమైన సాహిత్యము కలిగించుకొని కవిత్వము కొట్టి పేరు
సంపాదించుట మెచ్చుకొండగిన సంగతి. ఈయన తెనుగులో నొకటి
రెండు పుస్తకములు కాదు, ఏబది గ్రంథములవఱకు సంతరించి రసగా
నతిశయోక్తముకాదు. కవితాధోరణిగా నులభరమణీయమైనది.
భావనావేశము సగేనది. గ్రంథరచనా విషయ మటులుంచి, యీయన
తెనుగులో నుపన్యసించుట విన్నవాగున్నచో నడుగవచ్చును అచ్చ
మైన మధువాహిని యోడిగిలునటులుండెడిది. భాషలో నిర్దుష్ణత -
వలుకుబడిలో, గ్రొత్తబెడఁగు, భారాళత వీరియుపన్యాసమునకు మెఱుఁ
గులు తెచ్చినవి. మాటనేరుపు, వ్రాతతీరుపు సరితూకముగా నలవడిన
యీ కవి ధన్యుడు. తెలుగుభాష కడుపునఁ బుట్టిపెరిగినవారికే దిక్కు
లేదు. ఈయన యంతసాగనుగాఁ గవిత కట్టెను! అలీషా కవి తండ్రి అరబ్బీ
పారశీక సంస్కృతములు చదువుకొనెను. ఒక ఆధ్యాత్మిక విద్యాపీఠము
నకు వీరి కుటుంబము వారిది యాచార్యత్వము. తండ్రి సాహచర్యము
నను, మఱికొందఱు గురువుల సేవ వలనను మన ప్రకృత కవి అరబ్బీ
పారశీకములు, సంస్కృతాంధ్రములు, ఆంగ్లము తగిన తీరునఁ జదువు
కొనెను. ఈ చదువునకు సహజమైన కవితాధోరణి తోడు. పదునాఱవ

యేటనే కవిత్వమునకు శ్రీకారము చుట్టుకొనెను. పదునెనిమిదవయేట 'మణిమాల' యనునాటకము వ్రాసెను. అది మొదలు క్రమముగా బహు గ్రంథరచన. శేషమును భాషను సమృద్ధిపత్తితో నేవించుకొనుచున్న వీరినిఁ జాలమంది పిలిచి యుద్యోగము సత్తుమని యడిగిరి. అల్పములైన పనుల కిష్టపడక 1934 సం॥లో వీరు అఖిలభారత శాసనసభకు సభ్యులై యామరణ మాయుద్యోగమే నిర్వహించిరి. 1936 సం॥లో, International Academy of America ఉమర్ అలీషాకనికి Doctor of Literature బిరుదమునిచ్చి మెచ్చినది. 'సూఫీ వేదాంత దర్శము' అనుపద్యకావ్యము మొదల నీకవి స్వీయగాథ కొన్ని పద్యములలో హృద్యముగా వర్ణించుకొనెను. అవి మన కవనర పడును.

క. ఆ మొహియద్దీన్ బాద్షా
నామ మహాయోగి కగ్రనందనుడను నా
నా మహితాగమ హిత వి
ద్యామతి 'ఉమ్రాలిషా' మహాకవి నేనున్.

సీ. రచించినాఁడ విభ్రాజితదివ్య ప్ర
బంధముల్ పది కావ్య బంధములుగ
వ్రాసినాఁడను కల్పనాసక్తమతి పది
నాటకంబులను గర్ణాట ఫక్కి
కూర్చినాఁడను గళా కోవిదుల్ కొనియాడ
నవలలు పది నవ నవల లనఁగ
తెలిఁగించినాఁడ నుద్దీపితాఖండ పా
రసి కావ్యములు పది రసికు లలర

గీ. రసము పెంపార నపధాన క్రమములందు
నాశువులయందు పాటలయందు కవిత
చెప్పినాఁడ నుపన్యాససీమ లెక్కి
యవని " ఉమ్రాలిషా కవి " యనఁగ నేను.

ఉమర్ అలీషా కవి

1885 - 1945

ఇస్లాం మతస్థులు. తండ్రి: యూహియద్దీన్. నివాసము: పితాపురము.
పుట్టుక: 1885 సం. నిర్యాణము: 28 జనవరి 1945 సం॥ గ్రంథములు:
పద్మావతి, మణిమాల, స్వర్గమాత, విషాదసౌందర్యము, మదాలస
బ్రహ్మవిద్యావిలాసము, శాంత, చంద్రగుప్త, విచిత్ర చిల్లరీయము,
దానవపథ. నూఫీ శేందాతదగ్గము, ఇలాజుల్ గుల్బా, ముసద్దాన్ అలి,
ఉరుపత్తూరు చక్రవర్తి, శ్రీమ ద్వాల్మీకిరామాయణము. మున్నగునవి.

అలీషాకవి మాతృభాష ఉరుదు. మతము ఇస్లాము. ఇట్టివాడు తెలుగు
భాషలో టిట్టమైన సాహిత్యము కలిగించుకొని కవిత్వము టిట్టి పేరు
సంపాదించుట మెచ్చుకొండగిన సంగతి. ఈయన తెనుగులో నొకటి
రెండు పుస్తకములు కాదు, ఏబది గ్రంథములనఱకు సంతరించి రసంగా
నతిశయోక్తముకాదు. కవితాధోరణిగా నులభరమణీయమైనది.
భావనావేళము సరేనది. గ్రంథరచనా విషయ మటులుంచి, యీయన
తెనుగులో నుపన్యసించుట విన్న వాగున్నచో నడుగవచ్చును అచ్చ
మైన మధువాహిని యోడిగిలునటులుండెడిది. భాషలో నిర్దుష్టత -
పలుకుబడిలోఁ గ్రొత్తబెడఁగు, భారాళత వీరియుపన్యాసమునకు మెఱుఁ
గులు తెచ్చినవి. మాటనేరుపు, వ్రాతతీరుపు సరితూకముగా నలవడిన
యీ కవి ధన్యుడు. తెలుగుభాష కడుపునఁ బుట్టిపేరిగినవారికే దిక్కు
లేదు. ఈయన యంతసాగనుగాఁ గవిత కట్టెను! అలీషాకవి తండ్రి అరబ్బీ
పారశీక సంస్కృతములు చదువుకొనెను. ఒక ఆధ్యాత్మిక విద్యాపీఠము
నకు వీరి కుటుంబము వారిది యాచార్యత్వము. తండ్రి సాహచర్యము
నను, మఱికొందఱు గురువుల సేవ నలనను మన ప్రకృత కవి అరబ్బీ
పారశీకములు, సంస్కృతాంధ్రములు, ఆంగ్లము తగిన తీరునఁ జదువు
కొనెను. ఈ చదువునకు నహజమైన కవితాధోరణి తోడు. వదునాటవ

యేటనే కవిత్వమునకు శ్రీకారము చుట్టుకొనెను. పదునెనిమిదవయేట 'మణిమాల' యనునాటకము వ్రాసెను. అది మొదలు క్రమముగా బహు గ్రంథరచన. నేతమును భాషను సమస్తవిత్తితో నేవించుకొనుచున్న వీరినిఁ జాలమంది పిలిచి యుద్యోగము సత్తుమని యడిగిరి. అల్పములైన పనుల కిష్టపడక 1934 సం॥లో వీరు అఖిలభారత శాసనసభకు సభ్యులై యామరణ మాయుద్యోగమే నిర్వహించిరి. 1936 సం॥లో, International Academy of America ఉమర్ అలీషాకవికి Doctor of Literature బిరుదమునిచ్చి మెచ్చినది. 'నూఫీ వేదాంత దర్శము' అనుపద్యకావ్యము మొదల నీకవి స్వీయగాథ కొన్ని పద్యములలో హృద్యముగా వర్ణించుకొనెను. అవి మన కవసర పడును.

క. ఆ మొహియద్దీన్ బాద్షా

నామ మహాయోగి కగ్రనందనుడను నా

నా మహితాగమ హిత వి

ద్యామతి 'ఉమ్రాలిషా' మహాకవి నేనున్.

సీ. రచియించినాడ విభ్రాజితదివ్య ప్ర

బంధముల్ పది కావ్య బంధములుగ

వ్రాసినాడను కల్పనాసక్తమతి పది

నాటకంబులను గర్ణాట ఫక్కి

కూర్చినాడను గళా కోవిదుల్ కొనియాడ

నవలలు పది నవ నవల లనఁగ

తెలిఁగించినాడ నుద్దీపితాఖండ పా

రసి కావ్యములు పది రసికు లలర

గీ. రసము పెంపార నవధాన క్రమములందు

నాశువులయందు పాటలయందు కవిత

చెప్పినాడ నుపన్యాససీమ లెక్కి

యవని "ఉమ్రాలిషా కవి" యనఁగ నేను.

ఉ. రాజులఁజూచితిన్ సుకవిరాజుల నోర్చితిఁ బేగుమ్రోయ, రా
రాజుల యోలగంబున విరాజిత పండిత సత్కవీంద్ర వి
భ్రాజిత మాలవీబిరుద పట్టములందితి యూనివర్సిటీన్
దేజముమీఱ నభ్యుదయితిన్ మతబోధకుఁడైతిఁ గ్రమ్మఱన్.

ఉ. వ్యాసములున్ విమర్శనలు భావకవిత్వ రసైక చారు వి
న్యాసములున్ మతాంతర మహాపరివర్తన తత్త్వ సూపకో
పాననముల్ పురాణములు వ్రాసితి భారతభూమి నే నువ
న్యాసము లిచ్చుచున్ దిరిగినాఁడను 'ఉమ్రులిషా' కవీంద్రుఁడన్.

సీ. సాధించితిని యోగసాధనంబులు హిమా

గమ మెక్కి మతిని చక్కాడి యాడి

బోధించితిని జ్ఞాన సాధన క్రమములు

చెవినిల్లుగాఁ జేసి చెప్పిచెప్పి

సవరించితిని పెద్ద సారస్వతంబును

శబ్ద శాస్త్రంబులు చదివించిది

చూపించితిని రాజ్యలోపంబు లాంగ్లప్ర

భుత్వంబు ముంగర మోపిమోపి

గీ. ఇప్పుడప్పుడె నలువదియేండ్లపై న

దాఁటిపోయెను వయసు నీనాఁటికై న

శాంతి గలుగదు నీకథాధ్యాంతమందు

జీవితము తెన్ను నుడిబోవు నావఁబోలు.

ఉ. ఏను హిమాలయంబుపయి నెక్కి తపస్కులఁ జూచి వారి వి
న్నానములన్ గ్రహించి విజనంబగుచోట రచించినాఁడ నా
నా నవకావ్య మార్గములనంతముగా హృదయాంతరంగ వి
జ్ఞానము విశ్వరూపముగఁ గన్పడు నట్లు దృశంబు మార్చుచున్.

వజ్రుల చిన సీతారామస్వామి శాస్త్రి

1878

ఆరామద్రావిడ శాఖీయుఁడు. తల్లి: కేంకటాంబిక. తండ్రి: ముఖలింగేశ్వరుఁడు. నివాసము విశాఖపట్టణము. జననము: 1878 జూను 25వ తేదీ, బహుధాన్య సంవత్సర జ్యేష్ఠ బహుళ చతుర్థి. గ్రంథములు : ౧. చింతామణి విషయ పరిశోధనము. ౨. వైయాకరణ పారిజాతము 3. కర్ణచరిత్రము ౪. మార్గోపదేశిక ౫. స్త్రీవివాహపయోనియమనము. 6. వీరసింహుఁడు [కావ్యము] ౭. బాలసరస్వతీయ, అధర్వణకారి కావళి, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానాది గ్రంథములకు భూమికలు.

సీతారామశాస్త్రిగారిలో మహావిమర్శకునకుండవలసిన లక్షణములు సంపూర్ణముగ నున్నవి. కావున వీరు లక్షణవాఙ్మయమున కఖండమగు నేవ గావింపఁగలుగుచున్నారు. తమ సిద్ధాంతములపై రాద్ధాంతములు పత్రికలలో వెలువడుచుండును. వానికి సాధారణముగాఁ బ్రతివిమర్శనములు ప్రకటించుటకు వీరిచ్చగింపరు. తానొకధోరణిలో వ్రాసికొని పోవుచు, వచ్చిన 'టపా' కూడఁ బరికింపఁడని వీరినిగూర్చి చెప్పుకొందురు. అంత యేకతానత! వీరిమేధ నిరంతరము నాలోచనానిమగ్నము. ఐరోపామహాసంగ్రామము వారి కలజడి కలిగింపదు. ప్రత్యేక రాష్ట్రాందోళనము వారి చెవుల కెక్కదు. వారి పరిశోధనమే వారిది. తెలుఁగు వ్యాకరణముల యాస్తికతకు వీరు పెట్టినది భిక్ష. పాణినీయము, ముగ్ధబోధము మున్నగుసంస్కృతవ్యాకరణములు పరిశ్రమించి పఠించినవారగుటచే బాలవ్యాకరణ-చింతామణ్యాదులు బాగుగా విమర్శించి నిగ్గు వెల్లడింపఁ గలుగుచున్నారు. వీరు రచించిన "చింతామణి విషయ పరిశోధనము" వలన వీరి విశ్వతోముఖాండ్ర వ్యాకరణ సమీక్షాపాటవము నుస్పష్టమగుచున్నది. చింతామణికిఁ బూర్వము తెలుఁగు వ్యాకరణములు లేవని వీరాథారములు చూపిరి. "వైయాకరణ పారిజాతము"

తొలినంపుటము ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వెలువడిచినది. ఇది సమగ్రముగా వ్రాయఁబడినచో శాస్త్రీగారి యభిప్రాయ వ్యక్తీకరణమునకు నిలుపుటద్దము వంటిది కాఁగలదు. వీరి యభిప్రాయ సామాజ్యమున నన్నయభట్టారకునకుఁ బ్రాజ్యగౌరవమున్నది. అతని శబ్దశాసన బిరుద పౌర్వోపర్య విషయమునఁ బ్రచురించిన వీరి సిద్ధాంతములు మెచ్చుకోలు పడయఁదగినవి.

బాలసరస్వతీయమునకు, అధర్వణకారికావళికి, హరిశ్చంద్రనలో పాఖ్యానమునకు వీరు వ్రాసిన పీఠికలు విపుల విషయములను జర్పించుచున్నయవి. వీరి యొక్కొక పీఠిక యొక్కొక గ్రంథము. సమాజ సారస్వతమునఁగూడఁ గొన్నాళ్లు వీరు పరిశ్రమము నలిపిరి. “స్త్రీవివాహ వయోనియమము” దీనికి సాక్షి. “రజస్వలానంతర వివాహమే ధర్మశాస్త్రముచే నుత్తమకోటి నధిరోహించుచున్నది. ప్రకృతమున ఋతుమతీ వివాహ మంతరించిన మాత్రమున నది యాపత్కల్పమనుట యసంగతము. శారదాబిల్లు త్నేమకరము.” ఇది సీతారామశాస్త్రీగారి యాశయము. సమాజముగా నీయనకు పైదిక కర్మనిష్ఠ తక్కువ. కర్మిష్ఠులనిన గౌరవము లేనివారు మాత్రము కారు. వ్యావహారికపాదము నిష్ఠపడరు. కాని, వ్యావహారికముపై కత్తినూటువారి నొకపట్టుపట్టును. గిడుగువారి ‘ప్రాదేనుఁగుకమ్మ’ పై ‘అంపగమి’ పఱపిన పడింతుఁడియనయే.

పెక్కేండ్లు విజయనగర సంస్కృతకళాశాలాంధ్ర పండిత పదవి నిర్వహించిరి. అప్పడే వీరిమూలమునఁ బెద్దశిష్యులు బయటఁబడిరి. స్వర్గీయులు దూసిరామమూర్తి శాస్త్రీగారు వీరి శిష్యులు. ఆయనరచించిన “బాలవ్యాకరణ సారస్వసర్వస్వపీఠిక”లో “వజ్రుల వారిశిష్యు” డన్నవిషయము పుట పుటకుఁ దట్టుచుండును. విజయనగరసంస్కృత కళాశాలలోనే యుద్యోగించి విశ్రాంతి గయికొనుచున్న ఆకొండి వేంకటశాస్త్రీగారికి వీరు గురువులు. ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయముచే నేఁ డాచరింపఁబడుచున్న

పండితులు శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు వజ్రులవారి యను యాయులు. ఈ తీరున నెందఱో మనశాస్త్రిలుగారి యాచార్యకముచే విద్యత్పదవులలో నున్నారు.

వీరు చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయాంధ్ర భాషాపరిశోధకసభ్యులు, ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషదాంధ్ర పరిశోధకపండితులు నై ప్రతిష్ఠ సంపాదించినారు. విశ్వకళాపరిషత్తు నుండి విశ్రాంతి తీసికొని ప్రస్తుతము వ్యాకరణ సమ గ్రత రచనకుఁబూనుకొని యున్నారు.

ఈయన కాంగ్లభాషాప్రవేశము లేక పోయినను, పాశ్చాత్య విమర్శన విధానములు తెలియును. వసుచరిత్ర విమర్శనములో నిది తెల్లము కాఁ గలదు. వీరివ్యాకరణ శాస్త్రపరిశోధనము నేటి భాషాతత్త్వశాస్త్రము ననుసరించియుండును. కవిత్వము కూడ వ్రాయఁగలనని 'వీరసింహుఁడు' కావ్యముగాఁ గట్టి చూపిరి. శ్రీశాస్త్రిగారి పితామహభాతృసుతుఁ డైన చింతామణిశాస్త్రి యుపదేశమహత్త్వము, మహామహోపా ధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారి యుపదేశ మహత్త్వము వీరిలోఁబడి ఫలవంతము లైనవి. తెలుఁగు వ్యాకరణముల కొరకే యవతరించిన విచక్షణులు సీతారామస్వామి శాస్త్రిగారు!

కోటగిరి వేంకట కృష్ణారావు

1890

పద్మనాభక వంశీయుఁడు. గంపలగూడెము జమీందారు. కన్న
తల్లి నుబ్బయ్యమ్మారావు. దత్తతగొన్న తల్లి: నుబ్బయ్యమ్మ రావు.
కన్నతండ్రి: చిన్నయ్యారావు. దత్తతగొన్నతండ్రి: జగన్నాథరాయి
ణింగారు. జన్మస్థానము: నూజవీడు. జననము: 1890 సం. ఖర సంవ
త్సర ఫాల్గున బహుళప్రథమ. గ్రంథములు: ౧. శృంగార తిలకము.
[అంధ్రీకృతి 1915 ముద్రి] ౨. యౌవననిగర్హణము ౩. చాటుపద్యములు
౪. శ్రీకృష్ణరాయనాటకావళి [అభినవ పాండవీయము-పాదుషాపరా
భవము - బెబ్బలి-ప్రణయాదర్శము అను నాలుగు నాటకముల సంపు
టము] ౫. మాతృదేశము ౬. విధి [పద్య కావ్యము] ౭. దేవదాసి
[నాటకము] ౮. ఘోషావ్యాస ఖండనము [అముద్రితము].

జననం బందితఁ గీర్తి కెక్కిన సువంశంబందు; రవ్వంత స
జ్జన సాంగత్యము చేతనే తెలుఁగు బాసన్ జ్ఞాన మొక్కింత గ
ల్లెను; నన్నింకను స్వేరిణీరమణి పాల్సేయంగఁ బోకమ్మ, యౌ
వనమీ! సాహస మింత కూడదు సుమా, బాగోగు లూహింపుమా.

ఈపద్యము 'యౌవననిగర్హణ' మను చిన్న పుస్తకము లోనిది.

సీ. కైత యందునఁ బ్రొద్దు గడ పెద నందునా

భావనాశక్తి నీపైకి మరలు

వ్యాయామ మొనరింపవలె నను కొందునా,

యదుగులు నీ యుస్కియందె చేరు

గ్రంథావలోకన కార్యంబుఁ దలఁతునా

చిత్తమ్ము నీయందు హత్తియుందు

హితదర్శనా యత్తహృదయుండ నైతినా

నీరూపమె యెదుట నిలచియుండు

నవయవములే పరాధీన మయ్యెనాకు
నింక నాస్థితి నీవ యూహించు కొనుము
యీవు మాత్రము వేతె యూహింపనేల
పడఁతి! నాయల్లె స్వానుభవంబు గాదే!

ఈపద్యము 'చాటుపద్యములు' అనుచిన్న పోత్తమునండలిది. పై
యకావననిగర్హణము, ఈ చాటుపద్యములు అను రెండుకృతులే కాక
'శృంగారతిలకము' అను కృతితో మొత్తము మూడు శృంగారగ్రంథ
ములు కోటగిరి వేంకట కృష్ణారావుగారు రచించిరి. ఈమూడును వీరి
తొలికృతులు. ఇవి చదివినవారికి కృష్ణారావుగారు శ్రీనాథుని వంటి
వాడని యనిపించును. చాటుపద్యములను బట్టి స్వభావమును లెక్కిం
చుట కొందఱి యభిప్రాయము. క్రీడాభిరామమును బట్టి శ్రీనాథుడు
వచ్చిశృంగారి యని మనము నిశ్చయించివై చుటకు వీలుపడదు.

శృంగార - వీరములే కవి కుపాస్యములైన రసములు. మన కోటగిరి
శృంగారరస మెంతసొగసుగాఁ గవితలో జాలువాఱింఁచెనో, వీరరస
మంతకు మిగులఁగా బ్రదర్శించెను. పాదుషాపరాభవము, బెబ్బలి యను
వీరినాటకములు చూచినవారి కీ రహస్యము తేలిపోవును. ఈ కవి
సామాన్యుఁడు కాఁడు. గంపలగూడెము జమిందారయి బహుమహా
కవులను గౌరవించుచున్న కవి. నాటకాంతకవిత్వము వ్రాసిన మహా
కవి. ఈయన కవిత కింత బిగువులగువులు వచ్చుటకుఁ బురాజన్మ
సుకృతమే హేతువు. ఏ మహావిద్వాంసుఁడు వాడలేని యటులు మంచి
పొంకముగా బింకముగాఁ బదసంధానముగావించును. సమాస
భూయస్త్వము వీరికవితకుఁ దఱచుగా నుండు గుణము. ఆ గుణము
వీరరస భరితములైన వీరినాటకములు కొన్నింటికి గొప్ప రమణీయత
నిచ్చినది. 'శ్రీకృష్ణరాయనాటకావళి' యనుపేర వీరు రచించి
• పకటించిన నాలుగు నాటకములు చాలగొప్పవి. వీనికి శ్రీ విశ్వనాథ

సత్యనారాయణగారు మహాదాత్తమైన వీరిక వ్రాసినారు. దానియందు
సర్వవిషయములు విమృష్టములు. 'బెబ్బలి' లోనున్న పద్యములు
కొన్ని యేప్రబంధకవులు వ్రాయ నేరని తీరులలో వీరువ్రాసిరి.

సీ. ఆత్మశౌరవ రక్షణార్థమై యునురు తృ
ణప్రాయ మంచుఁ బెనంగవలయు
వెల్గు కులద్యేషి విజయరాముని సంహ
రింపఁ గంకణము ధరింపవలయుఁ
బాశ్చాత్యసేనకు భరతపుత్తుల బలో
ద్రేక మీతూరి బోధింపవలయుఁ
జచ్చియో వగతులు స్రచ్చియో దశదిగ్వి
శద యశశ్చట వెదచల్లవలయు

గీ. మరణ మున్న దొకప్పుడు మానవులకు
సద్యశం బొక్కటే చిరస్థాయి గాన
యుద్ధరంగాని కుఱుక సన్నద్ధ పడుఁడు
దళిత పరిపంధులార! ఓవెలమలార!

శా. వాలున్ డాలును గేలఁ గీల్కొలిపి దుర్వారాహవ ప్రాభవో
ద్వేలాభీల కరాళ విక్రమ కళావిస్తారులై భారతీ
యాలోక ప్రతిభావిశేషమున రాజ్యస్థాపనోత్సాహులై
లేలెండి! యింక వెల్మవీరులు యశోలేఖంబు నాసింపుండి!

* * *

సీ. హైదరు జింగు పాదాశ్రయ మొనరించి
దురముఁ గల్పించిన ద్రోహబుద్ధి
ఉన్నంతలోఁ దృప్తి నొందక వేలమరా
జ్యం బేలఁ గోరు దురాశయంబు

ఖండాంతరుల మైత్రీ గావించి భారతీ

యుల కెగ్గు రోసిన తులువతనము

పద్మనాయకకుల ప్రాభవ ధ్వంసనో

పాయ పంకిలమయా పాపవృత్తి

గీ. యొక్కటై విధిబలము చేయూతనొసఁగ

తాండ్రకులుఁడు నిమిత్తమాత్రంబుగాఁగ

నీదు వధ విధానంబును నిర్వహించు,

నాత్మ సంరక్షణోపాయ మరసికొనుము.

* * * *

మ. తరమానేనియు రామరాజు వరరక్తస్నిగ్ధ కాషాయ వి

స్ఫుర దాభీల తను ప్రకాశితుఁడనై చూపట్టునన్ దాఁకుఁ డో

పరివంధుల్ ! చవిగొండు తాండ్రకుల పాపారాయ బాహుభయం

కర శాస్త్రీయ రణ సభాకలిత తీక్షణోధ విక్రాంతినిన్.

వేంకటాద్రి అప్పారావు

1893

నూజవీడు సంస్థానమునకు సంబంధించిన 'ఉయ్యారు' జమీందారు.
పెంచినతండ్రి : శ్రీరాజా రంగయ్యప్పారావు, జలమహంశీయులు.
నివాసము : నూజవీడు. జననము 1893 ఏప్రిలు 29 వతేదీ. గ్రంథములు:
గోవర్ధనోద్ధారణము, దుర్యోధనాంతము, పృథ్వీరాయుని యంతము,
న్నేహలత, శ్రీశోభనాచలమాహాత్మ్యము, జ్యోతిర్లీల, ఆంధ్రాష్టపదులు-
ఇత్యాదులు.

ఉయ్యారు సంస్థానాధిపతులు రంగయ్యప్పారావుగారి సంస్కృతాంధ్రభాషాభిరతి 'కొంతప్రసిద్ధమైనది. 'పర్వీయా'లో వాగు గడిదేతిన విద్వాంసులట. ఆవాజ్ఞయమునఁ బ్రసిద్ధినందిన "షాహానామా" యను చరిత్రగ్రంథము కొంతభాగము నాంధ్రీకరించి ప్రకటించుట యందులకుఁ దారకాణ. వీరి తరువాత వేంకటాద్రి అప్పారావుగారు సంస్థానమునకు వచ్చిరి. ఈయనకుఁ గవితాధార నిసర్గముగాఁ బుట్టినది. ఆకారణమున వట్టి 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షాపాఠ్యములతోఁ దృప్తిపడక సంస్కృతాంధ్రములు చదువుకొనవలసిన శ్రద్ధ కలిగినది. గురుముఖమునఁ గొంత వఱకుఁ బఠించి వలయు పాండిత్యమును గలిగించుకొనిరి. ఆపిమ్మట గోవర్ధనోద్ధారణము, శోభనాచల మాహాత్మ్యము, జ్యోతిర్లీల మొదలగు నాటక-కావ్యాదులు రచించెను. ఈయనకు నాట్యము, జ్యోతిషము, చిత్రకళ, సంగీతము మొదలగు విద్యలలో మంచిప్రవేశమున్నది. ఈకళ లెల్ల వీరిని స్వయంవరించినవి. చిత్రకళలో వీరికిఁగల స్వజనశక్తికంటె నభిమానము హెచ్చు. కవితావిషయమున వీరు గావించిన పరిపుష్టికంటె రచనాసృష్టి యున్నతస్థానమున నుండఁదగినది. వీరి సంగీతసాహిత్యాభిమానములకు 'ఆంధ్రాష్టపదులు' దృష్టాంతము. ఇటీవల నందమైన

యాకృతిలోఁ దీర్చిదిద్ది యాంధ్ర కర్పించిరి. వచస్సందర్భశుద్ధి నెఱిగిన జయదేవుని మధురగేయములను దెనుఁగుఁబాటలుగాను, శ్లోకములను బద్యములుగాను మార్చి 'ఆంధ్రజయదేవుఁ' డనిపించు కొన్నారప్పారావుగారు. ఈరాజకవి రసోత్తేకమైన రచనా రామణీయకమున కీపద్యము వుచ్చు:—

జారెన్ బిల్లనగ్రోవి చేనడలి కన్సైగన్ వ్రజస్త్రీతతిన్
ఓరం దొల్లగ కన్బొమ్మల్ మెలచి యెంతో భీతి లేజెమ్మటల్
గారన్ నన్లని సిగ్గు చిన్న నగవున్ గన్బొడ్డు తబ్బిబ్బులన్
దోరంబా హరిఁ జూడ లోఁగలఁగె సంతోషంబు రోషంబునున్.

తెనిఁగింపు పొందికగా నుండి యింపు పుట్టించుచున్నను నాత్మప్రత్యయము చాలక “ఆ జయదేవునక్కవన నూమ్మదులైలియు భావరక్తియున్ నైజ మనోహర ప్రతిభ నా తెనిఁగింపునకెట్లు వచ్చు?” నని వినయముగాఁ జెప్పుకొన్నారు.

ఈయన రాధాకృష్ణప్రేమాపాసకుఁడు. వీరి చిత్రకళా నికేతనము దీనికిఁ బతాక. రసికత నెఱిగిన కవి యాట శృంగారరసవిలసితములైన యితిస్మృత్తములే వీరి రచనలకు నమధిక ప్రోత్సాహమిచ్చినవి. పంశము పౌరుషవంతమైనదగుట వీరగాథలు కూడ వీరేఱుకొని కబ్బములుగాఁ గూరిచినారు. ఎఱ్ఱపంచె కట్టి, తెల్లని పొట్టి చేతులచొక్కా తొడిగి, చిన్న తువ్వలు పయిని పడవైచికొనియుండు నీ భాగ్యవంతునివేసము దేశమున కొరవడి. ఈయన జ్యోతిర్లీల నాటకము మొదట నిటులు చెప్పుకొనెను.

సీ. కన్నారు నన్ను వేంకటరంగయప్ప రా
యలు నారయామ్మ నిర్మల విభవులు

రాజ రంగయ్యప్పరాయ బహదరు చెల్ల
 యామ్మ ప్రేమను బెంచి రధిపదవికి
 ధీరతా ధీయుతా సారంబు గూర్చిరి
 గురువద్యు లెందఱో కోవిదులును
 మత్స్యాభివార్ధసమ్మత్తులు నుయ్యారాది
 బహుజనపదవాటి రహితుకోటి .

గీ. వంశవర్ధనుల్ సుతులను వరతసయుల
 నేలు గృహవర్తి వేణుగోపాలమూర్తి
 వేంకటాద్ర్యప్పరాయఁడ, విశ్వ సుజన
 హిత విధేయుఁడ వైష్ణవమతపరుండ.

1927 సం॥ లో కాకినాడయందు జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ ద్వారీక
 మహాసభకు వీ రధ్యక్షులుగా నుండి నెఱపిన యుపన్యాసము తెనుగు
 భాషకుఁగై నేత.

గురుజాడ వేంకట అప్పారావు

1865-1915

నియోగికాభీయులు. నివాసము: విజయనగరము. రచనలు:- ౧. కన్యాశుల్కము ౨. కొండు భట్టియము ౩. బిల్వణీయము ౪. ముత్యాలనరములు - చిన్నకథ ౫. నీలగిరిపాటలు ౬. గుభద్రాపరిణయము [అముద్రిత ప్రబంధము] మున్నగునవి.

అప్పారావుగారిని 'గురుజాడవాల్మీకి' యనికూడ వ్యవహరింతురు. వాస్తవమున కాయన సవీనాంధ్ర వాఙ్మయమునకు వాల్మీకివలె నాది కావ్యము రచించి పోయినాడు. ఆ యాదికావ్యము కన్యాశుల్కము. అది దృశ్యకావ్యమే యైనను 'శ్రీమద్రామాయణము' వలె నేడు పారాయణగ్రంథమై యున్నది. 'ముత్యాలనరములు' తీసికొని వచ్చిన వారప్పారావుగారు. ఆదికవి నోటినుండి "మానిషాదప్రతిష్ఠాం త్వ" మ్మనుషంద స్సప్రయత్నముగా వెలువడినటులు గురుజాడ కవినుండి యపూర్వవృత్తములు వెలువడి లోకమును గదలించినవి. ఆ యీ కారణములు చూచుకొని యప్పారావుగారిని 'వాల్మీకి' యని యందురు.

౧౯౧౪ సం॥లోఁ బ్రభుత్వము సంస్కృత భాష యొక్కయుఁ దత్సంబంధులైన యితరభాషల యొక్కయుఁ బరిశోధనమున కొక పండితపదవి నియమించినది. ఆపదవికి మనదేశమునుండి దరఖాస్తులు వెళ్ళినవి. దరఖాస్తు పెట్టినవారిలో నెవ్వరు నమర్థులు వారికిఁ గనబడలేదట. వయోనియమమును బట్టి గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగా రా స్థానమునకుఁ బోవ వీలుపడలేదు. మఱి, తెలుఁగువారి కేరికిని తత్పదవి దొరకలేదు. ఏయఱవయో, ఏకన్నడియో యా స్థానము నలంకరించి యాంధ్రభాషాతత్వమును బరిశోధించుటకు సిద్ధపడును. సిద్ధపడుటయేకాదు, తెలుఁగు భాష దేశభాషలలో నక్కఱ

మాలినదిగా నతఁడు సిద్ధాంతము చేయును. ఈవిషయమున అప్పారావు పంతులుగా రెంఠో సంతాపపడి తెలుఁగుచదువరి కొఱకు బహుయత్నములు చేసిరి. కడకు, బధిర శంఖారావము !

శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారికి వ్యాసహరిక వాదమునఁ గుడిబుజముగాఁ బనిచేసిన వ్యక్తి అప్పారావుగారు. రామమూర్తిగారు లక్షణము—అప్పారావుగారు లక్ష్యము. వీరి కన్యాశుల్కము, ముత్యాల సరములు రామమూర్తి పంతులుగారికి నాఁడు వాదాధారములైనవి. గురుజాడ కవి పిండలి కట్టిన రసజీవనమే కన్యాశుల్కము. వీరివలన 'గిరిశము' శాశ్వతఁడాయెను. గిరిశము నూటలు తెలుఁగు నాట జాతీయములుగాఁ బాదుకొనెను. అప్పారావుగారికి వేణ్ణే పేరు లేదు, 'గిరిశమే' ఆయన పేరు. సమాజజీవనమున కింత దగ్గఱగానుండి, గుండియలకుఁ బట్టుకొను వీరిరచన వేఱొకరికి లభించుట సంభవము కాదు. కన్యాశుల్కమునకుఁ బూర్వము సాధారణముగా 'కంపెనీకపులు' నాటకములు రచించుచుండువారు. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంప్రదాయముల నెఱిగిన అప్పారావుగారివంటి వారు నాటకరచనకుఁ బూనుకొనుట సంఘమునకు మంచిమేలిచ్చినది. కేవలము సంఘసేవయే యీరచనలోఁ గలయుద్దేశము. ఇదిక్రమముగా సారస్వత పరిణామమునకుఁగూడ దారితీయించినది. గిరిశము వలుకుబట్టు పెక్కులు తెలుఁగువారిలో నామ్నాయములుగా నుండుటకు అప్పారావుగారి కలములోఁగల నై సర్గిక ప్రతిభ హేతువు. ఇదికాక కొండు భట్టియము, బిల్హణీయము ననురచనలు వీరివి మఱిరెండున్నవట. విజయనగరము మహారాజుని నవ్వించుటకు 'కొండుభట్టియము' రచించుచుండెడివారని చెప్పుదురు. ఏలికయగు నాగాణి యీయావకములో నాయాఘట్టమును విన్నపుడు మహానందము పొందు చుండెడిదట. 'బిల్హణీయము' కొంత భాగము ప్రచురితమైనది. శృంగార ప్రధానమైన యతివృత్తము ఈ

కొని వ్యావహారికములో గొప్పతీరుగా వీరినాటకము వ్రాయుటకు దొరకొన్నారు. కాని పూర్తికాలేదు.

విజయనగర రాజ్యమునకు సంబంధించిన తీపులు, నాటి విశేషములు నెన్నోకథలుగా, కావ్యములుగా వీరువ్రాయుటకు శంకల్పించికొని రని తెలియుచున్నది. పంతులుగారికి తెలుగునాటకరంగమును నూతన విధానములతోఁ దీర్చి దిద్దవలయునని గాఢాభిలాషయున్నటులు స్పష్టపడిన సంగతి. విజయనగరము మహారాజు ఆనందగజపతి సీరితర సాహిత్య వ్యాసంగి. ఆయనకు అప్పారావుగారు హృదయము. ఆనందగజపతి యానందమునకు నాటకములు వ్రాయవలెనని అప్పారావుగారి తలఁపు. ఈతలఁపుతో నీయన నాటకరచన కుపక్రమించినను, క్రమముగాఁ బుణ్య వశమున నది యాపదాంధ్రమునకు ఆనందకారణమైనది. గ్రీకు, రోమన్, ఇంగ్లీషు నాటకములు నిశితదృష్టితోఁ బరిశీలించుచు, నెప్పుడును నవ్య తకుఁద్రోవలు చూచు నలవాటు అప్పారావుగారిలో నున్నటులు విన్నాను. ఆయనవ్రాసికొన్న “డైరీలు” చాలభాగము శ్రీ బుజ్జా శేష గిరిరావుగారు ప్రకటించిరి. అది గొప్పమేలుసేత. ఈ దినచర్యలలో నెన్నోత్రోత్తవిషయములు గోచరించును. 1895 సం॥ ఏప్రిల్ 29 తేదీని వీరి ‘డైరీ’ యిటులున్నది. “నాటకములలో నాయకలు తక్కువ—వసంత సేన బోగిముప్పిల్ల — భూమిక ఆకర్షణీయమే. కాళిదాసుని నాయకలు శృంగారమునకే ప్రసిద్ధి — నాటకములలో దాంపత్య శృంగారమే — సంఘటనములు తక్కువ — నాయక లేకుండా నాటకము — గ్రీకునాటకములలో గ్రీకుల సాంఘిక పరిస్థితులు — ఇంగ్లీషులో ఆంగ్లలవి — ఇండియను నాటకములలో హిందూ పరిస్థితులు కనబడతవి.”

నాటకులను గూర్చి, అభినయమునుగూర్చి రంగస్థలమును గూర్చి వీరు వ్రాసికొన్న యక్షరములు శిలాక్షరములుగా నున్నవి. ఇవి అప్పారావు గారి ‘డైరీ’ల యందలివని శేషగిరిరావుగారు చూపిరి.

“వచనం నరసంగా, సహజంగా, యానలేకుండా పాత్రోచితంగా చెప్పడము వీలైవల్లకీ తెలియదు. గబగబా నూకలు పిల్లలు పరీక్షాధికారి యెదుట యేకరువు పెట్టినట్లుంటారు. పందెంపెట్టి యెవరు ముందు ముగించుతారా అన్నట్లు చెబతారు. నిలువులు సక్రమంగాఉండవు. యానగా ఉంటవి. మదరాసీలకు దీర్ఘోపన్యాసాలూ, పాటలూ తప్ప మరియేవి నుది క్కవు. కేవలం వచనమాటకీ మంటే ఏ రా స్మరంతికే పోరేమో!” “నాటకపుజట్టులోకి వెళువు కన్యలను చేర్చుట చాలా ప్రమాదకరమని నావ్రాహ్. అందకత్తెయై తెలివైన సటి పడువుకన్య యైతే సంఘమునకు చాలా ముప్పు తేగలదు. ఆమెకు ఎన్నికైన సౌందర్యం లావణ్యం నాగరికతా వుంటే కలుగ గల అల్లర్లకు మేర వుండదు.”

“బాలామణి జట్టులో దుష్కర్మములుగా బాలామణిచెల్లెలు వచ్చింది. రూపము వికారంగా ఉంది. నడక రంగేలాతనంగా ఉంది. కంఠం విప్పితే ఆడది అని తెలిసిపోతూ వుంది. బాలామణి తప్ప ఆ జట్టులో చెప్ప తగ్గ మరివొక మనిషి కనబడలేదు. కల్యాణరామయ్య జట్టులో దుష్కర్మతుణ్ణికూడా చూస్తానని. ఆతని వేషం మరీ పాడుగా వుండెను. అట్టి మనిషి కావేషం ఎందుకు వేసిరా అనిపించినది. అతడే వాళ్లలో ‘హీరో’ కాబోలు. నల్లగా లేడు కాని అందమైనవాడు కాదు. వేషం మీద రూపం అందంగా కనబడేటట్లు చేసుకోవడం కూడా ఎరిగినట్టు తోచదు. సాక్సు, నల్ల ట్రాజరు, కోటూ వేసుకుని మిలటరీ ఆఫీసరులాగ్ దిగబడ్డాడు. తలమీద టోపీ కూడాను, చిన్నపలుచని మీనకట్టూ, నుదుట తిరుచూర్ణ మూ-నూవేపు సాతానిభిక్షువుని జ్ఞాపకమునకు తెచ్చినది. మూతి కొంచెం ముందు కుంటుంది. మీదిపెదవి గుండ్రము; పెదవులలో ఇముడని పొడుగుపెళ్లు-ఇట్టి ముఖములో లావణ్యము గాని చురుకుతనముగాని యేలాగు కనబడవు! ఈజీనిలో ధీమాగాని,

చలాకీగాని, పొరుషంగాని వెతికితే కానరావు. వేషంలో మోటుతనము గాని యుక్తతయేమీ లేదు. ”

ఇది యిటుండఁగా, 1895 సం॥లో అప్పారావుగారు చమత్కారము నకు వ్రాసికొన్న కొన్ని ‘డైరీ’ లోనివిషయములు శ్రీ శేషగిరిరావు గారు వెలువరించినవే మనయుపయోగార్థము చూపించెదను. నిజమునకు, వారిచరిత్రమునుగూర్చి తెలిసీ తెలియని సంగతులుపేర్కొనుట కన్న, వారివాతలే యిచట నుదాహరించుట వినోదముగానుండును.

“ 19.4.‘95’ పదిహేనోతేదీని ఒకసంగతి జరిగినది. తలుచుకుంటే నవ్వు వస్తున్నది. పచ్చయ్యప్పకాలేజీలో మీటింగుకు వెళ్ళి యింకా కొంత వ్యవధి ఉంటే “ యీవినింగు బజారులో తచ్చాడుతూ ఉంటిని. ఒకపుస్తకాల స్టాలువద్ద వుండగా ఒక బికారివాడివంటివాడు వచ్చి ఆ అంగడివాని కొక కళ్ళజోడు అమ్మజూపినాడు. అతడు రు. 1-6-0 యిస్తానంటే వాడు రు. 3/- యిమ్మన్నాడు. నేను రు. 1-8-0 ఇస్తానంటిని. వాడు కొంచెం గొణుగుకొని యిచ్చివేసినాడు. అది వెంటనే కళ్ళకు పెట్టుకొని చూస్తాని: సరిపడలేదు. ఎట్లు సరిపడును? నా కప్ప టకి చత్వారమూలేదు. హ్రస్వదృష్టిలేదు. బూట్లు, స్పెక్టెకిల్సుతో యేదో లేనిఘనత వచ్చినట్టు మహాదృఢాగా అవి కళ్ళకు వుంచుకొని కాలేజీలోకి వెళ్ళగోయినాను. కాని ఆ కళ్ళజోడులో దూరపుచూపున కొక ముక్కా, చదవడమున కొక ముక్కా అతికివుండడముచేత దృష్టి చెగిరి మెట్లు మీదనే ద్వారములోనే జారి చాలా హాస్యాస్పదముగా చితికిల బడిపోయినాను ! ”

“ముఖమునకు కనుబొమలు కొంత అందం యిస్తవి. పొటకరించు కొని బొద్దుగా ఉండేవి బాగుండవు. చర్మమునకు అంటుకొని పోయి నట్లుంటే క్రూరత్వమును నూచిస్తవి. అతి సున్నితముగా పెన్సిల్ గీత వలె వుంటే చులకన మనిషి అని నూచన. క్రమముగా విల్లువలె వంగి

సాధారణపు దళసరి కలిగి కష్టకు అతిదూరముగాగాని, అతిదగ్గరగాగాని కాకుండావుంటే అదీ ముఖమున కందమిస్తుంది. ఏక వరుసగా లయినుగా కాకుండా యెగుడుదిగుడుగా వుంటే తెలివితేటలను నూచించును.”

“14 తేదీ మెయి : క్రిస్టియనుకాలేజీలో కెల్లెటుగారిని చూస్తిని. ఒకగంట నేపు చాలసంగతులు మాట్లాడితిమి. * * * పోలికలూ భేదములూ నిరూపించుతూ గ్రీను రోము రాజ్యముల చరిత్ర నన్ను వ్రాయమని వారు ప్రోత్సహించిరి. అది నాశక్తికి మించినపని అంటిని— ‘కాదు — మీరువ్రాయగలవారు’ అనిరి.”

అప్పారావుపంతులుగా రీ తీరుగా నెన్నో సూక్ష్మాతీసూక్ష్మ విషయములు హృదయమునకుఁబట్టించుకొని, మానసికతత్త్వములు గుర్తించుకొని ‘డైరీ’ లో దాచుకొన్నాడు. విజయనగరము కళాశాలలోఁ బెక్కునాళ్ళు ఉపన్యాసకులుగా నుద్వోగించి, విజయనగరప్రభువు ఆనందగజపతి మహారాజున కాంతరిక మిత్రుడై యాయన రాజయోగములో మెలఁగెను.

1895 నం॥ ప్రాంతములో పంతులుగారు మహారాజు సొంతపనులను నిర్వహించుటకును, ఔషధనేన చేయుటకు మదరాసులో మకాము చేయవలసి వచ్చినది. ఆననుయమున వీరు క్రిస్టియను కాలేజి, ప్రెసిడెన్సీకాలేజి, పబ్లియప్పకాలేజి, బెంగుళూరుకాలేజి-యివన్నియుఁ జూచి యక్కడి ప్రొఫెసరులతో పాఠప్రవచనములను గూర్చి, విద్యావిధానములను గూర్చి చర్చలు నలిపి వచ్చిరట. వీరినేవ విజయనగర కళాశాలా యశస్సునకు దివ్యసౌరభము.

ఎంతచులకనైన విషయమైనను లోతుగుండెతో విమర్శింపఁగల అప్పారావు పంతులుగారు ‘కన్యాశుల్కము’ నట్లు వ్రాసెననఁగా నబ్బురము కాదు. మానవసంఘములోని క్రుర్లు కడిగి దేశమున కొక పవిత్ర తండ్రీశము నందియవలెనని యాయన యూహించెను. ‘గిరీశము’

వలన సంఘసంస్కరణోద్యమము వేళాకోళము లోనికి దిగి దేశమున కుపకృతికిమాటు అపకృతియే ఘట్టిల్లె” ననియు, “కన్యాశుల్క మసలు నాటకమే కా” దనియుఁ గొన్ని విమర్శనములు లోకములో నున్నవి. ప్రకృతమున కవి యక్కఱలేని సంగతులు. మన మొకటి యనుకొన వచ్చును. ‘కన్యాశుల్కము’ సాంఘికముగాఁ బెద్ద విప్లవమేమియుఁ గలిగింపఁ జాలలేదుగాని, భాషావిషయకముగా గిడుగువారి వాదమునకు మూదల యైనది. ‘కన్యాశుల్కము’ సంఘములోఁగూడ మంచి సంస్కృతి నిచ్చినదని యన్నచో నేను కాదనను. ఆ రచన, ఆ పాత్రపోషణము, ఆ జాతీయములు, ఆ సంవిధానము ‘కన్యాశుల్కము’ ను తెలుఁగువారి జీవితములతో నభిన్నమును జేసివైచినవి. గిరీశము-రామప్పంతులు-కరకటశాస్త్రి-మధురవాణి వీరందఱు అప్పారావుగారి ధర్మమా యని చరిత్ర పురుషులు పురాణపురుషులుగా నయిపోయిరి. ఆయన కలములో సట్టి పాటవ మున్నది. కన్యాశుల్కము తరువాత వేదమువారి వ్రతాపరుద్రీయము కొంత ఖ్యాతిగడించుకొన్నది. ఎవరెన్ని వ్రాయ నిండు! అప్పారావుగారిదే యావిషయమున సగ్రస్థానము.

కాఁగా, నవ్యకవిత్వమునకు ‘నాండి’ పాతము చేసినకవి అప్పారావుగారే యని నూతన కవుల వ్యవహారము. “వై తాళికులను” మేలుకొలిపినవాఁ డనియు, మార్గదర్శియనియు, చక్కని వాడుకభాషను ప్రవేశపెట్టి ముత్యాలసరాలు కూర్చి భాషకు శాశ్వతోపకారము చేసిన వాఁడనియు నేటివారికి గురుజాడకవిమీఁద మంచి ప్రత్యయ మున్నది. “కొత్త పాటలమేలు కలయిక కొమ్మెఱుంగులు చిమ్మగా” వీరి కవిత యువకహృదయములఁ గదలంచినది. కొత్తీరు పృథ్వులైన ముత్యాల సరములతోఁ దెలుగునాట నొక సంచలనము రేగినది. అప్పారాయకవి నాశ్రయముగాఁ జేసికొని బసవరాజు, అధికార్లవారు మున్నుగా గేయములు పాడఁజొచ్చినారు. కథారూపముగా విషయము ప్రబోధించి దేశభక్తిని పుట్టించుటకు వీరి ముత్యాలసరములు తగినఱు లుండును.

దేశమును ప్రేమించుమన్నా, మంచి అన్నది పెంచుమన్నా
వొట్టిమాటలు కట్టిపెట్టోయ్ ! గట్టిమేల్ తలపెట్టవోయ్ !

*

పాడిపంటలు పొంగిపూర్ణే, దారిలో నువు పాటు పడవోయ్
తిండి కలిగితే కండ కలదోయ్, కండ గలవాడేను మనిషోయ్ !

*

యీసురోమని మనుషులుంటే, దేశమేగతి బాగుపడనోయ్ ?
జల్దుకొని కళలెల్ల నేర్చుకు, దేశినరుకులు నించవోయ్ !

*

దేశాభిమానం నాకు కద్దని వొట్టిగొప్పలు చెప్పుకోకోయ్,
పూని యేదైనాను వొకమేల్ కూర్చి జనులకు చూపవోయ్ !

*

ఆకులందున అణగి మణగీ కవితకోవిల పలకవలెనోయ్,
పలుకులను విని దేశమం దభిమానములు మొలకెత్తవలెనోయ్ !

ఈగీతములలో రసికమానసముల లోతులు కదలించు శక్తి యంతగా
లేకున్నను, దేశీయులను మేలు కొలువఁగలరక్తి యేదో యున్నది. మరల,
నీ దిగువగేయము పాడుకొనుఁడు కొంత ధైర్యదలోతులకుఁ జొచ్చుకొను
గుణ మీ పాటలో నున్నది.

ప్రేమ పెన్నిధి, గాని యింటను
నేర్ప రీకళ, ఒజ్జి లెవ్వరు
లేరు, శాస్త్రము లిందు గూరిచి
తాల్చె మానము, నేను నేర్చితి
భాగ్యవశమున కవులకృపగని ;
హృదయమెల్లను నించినాఁడను

ప్రేమ యను రతనాల, కొమ్ము!
తొడవులుగ నవి మేన తాల్చుట
యెటుల నంటివో, తాల్చి తడె, నా
కంట చూడుము! సతులసౌ రను
కమల వనముకు పతులప్రేమయె
వేపెలుగు!

ప్రేమ కలుగక బ్రతుకు చీకటి!

కవిత్వము రసికాధికారులకే కాక సాధారణులకుఁగూడ నుపకరింప
వలయునని తలఁపు అప్పారావు పంతులుగారిలో నుండి వ్యవహారభాషలో
నెన్నోగీతములు వారిచే వ్రాయించినది. వీరి 'నీలగిరి పాటలు' ప్రసిద్ధి
లోనికి వచ్చినవి. వీరిపాటలు నాటకములు సంఘసంస్కారమునకుప
యుక్తమగునటులు వ్రాయఁబడినవి. చాటుమాటులు లేకుండ నూటిగా
అప్పారావుగారు చెప్పఁదలఁచిన విషయమును చెప్పఁగలరు. ఆయన
పాటలతోఁగంట "కన్యాశుల్కనాటకము" తో నమృతకీర్తి యైనటులు
భావించెదము.

విజయనగర కళాశాలలో పన్యాసకులు గాను, ఎట్టేటు ఎపిగ్రాఫిస్తు
గాను, శ్రీమదానందగజపతి ప్రాణప్రాణముగాను, తెలుఁగుదేశములో
నాదర్శవ్యక్తిగాను, నాటకకర్తగాను విస్మరింపరాని మహోదయులు
అప్పారావుగారు.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

1893

వెలనాటి కాళీయులు. తండ్రి : శోభనాద్రి. జన్మస్థానము : నంద
మూరు. నివాసము : బెజవాడ. జననము : 1893సం. గ్రంథములు :- నవలలు :
౧. వేయిపడగలు ౨. చెలియలికట్టు ౩. మాబాబు ౪. ఏకవీర ౫. జేబు
దొంగలు ౬. హాహాహూహూ ౭. స్వర్గానికినిచ్చెనమెట్టు ౮. ధర్మ
చక్రము-ఇత్యాదులు. నాటకములు :- ౧. నర్తనకాల. ౨. సౌప్తిక
ప్రళయము ౩. అనార్కలీ ౪. జేనరాజు. ౫. త్రికూటము. ౬. కళింగ
రాజ్యము-ఇత్యాదులు. పద్యకావ్యములు :- ౧. ఆంధ్ర ప్రశస్తి
౨. ఆంధ్రపౌరుషము ౩. గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు ౪. వరలక్ష్మి
త్రిశతి ౫. శృంగారవీధి. ౬. విశ్వేశ్వర శతకము ౭. శశిదూతము
౮. ఋతుసంహారము. ౯. శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము మున్నగు
నవి. పాటలు :- ౧. కిన్నెరసాని పాటలు. కోకిలమ్మ పెండ్లి, ఖండ
కావ్యములు, కథలు, వ్యాసములు మున్నగునవి.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారిని నవలారచయిత లెఱుఁగుదురు.
నాటికాకర్త లెఱుఁగుదురు. ప్రబంధకవులెఱుఁగుదురు. వత్తి కానంపాదకు
లెఱుఁగుదురు. ఉపన్యాసకు లెఱుఁగుదురు. విమర్శకు లెఱుఁగుదురు.
సనాతను లెఱుఁగుదురు. సంస్కర్త లెఱుఁగుదురు.

సత్యనారాయణగారు నేటి యాంధ్ర సారస్వతమున విశిష్టస్థానము
నాక్రమించిన రచయిత. వీరికి నవీన వాఙ్మయముపై నెంత యభి
మానమో, ప్రాచీన సాహిత్యములో నెంత యభినివేశము. వీరి కవిత్వ
ములో నాముక్తమాల్యదా కాఠిన్యముండును ; పెద్దనగారి ముద్దు
పలుకుల పొందికయు నుండును. ప్రాయీకరచన గ్రాంథికము. వ్యావ
హారికము నిష్పిద్ధము కాదు. నవ్య కవుల ఖండకావ్యముల ధోరణి
చక్కగా సాగింతురు. గేయములు హాయిగా వ్రాయుదురు. శతకములు
వ్రాసిరి. నేడు రామాయణము మహాప్రబంధముగా రచించుచున్నారు.

ఆంధ్ర భాషోద్ధారకులలో “కాశీనాథునివా” రెట్టివారో, ఆంధ్ర భాషా కవులలో విశ్వనాథవా రెట్టివారు. నాగేశ్వరరావుగా రాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తును గౌరవించిరి ; నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు బహుశరించిరి; కాంగ్రెసుతో, గేలు గలిపిరి ; మఱియొక పక్షమును మర్యాదచేసిరి. మంచియే వారి కుపాదేయము. ‘విశ్వనాథ’ కవికిని సనాతనాధునాతన కవితల యందు సమభావమే. కాశీనాథునివారు శై షమతావలంబకులు. విశ్వనాథ వారి ‘త్రిశూలము’ దానికిఁ దారకాణము.

కవి వివిధవిషయ నివిష్టబుద్ధి కావలయును. అట్టివారు నేటికవులలో లెక్కకుమాత్రమే కలరు. వారిలో సత్యనారాయణ గా రొక్కరు. నేడు ప్రాచీనకవితలను ‘హూష్’ అనువారు కొందఱును, నవీన కవిత్వమును ‘అబ్బే’ యనువారు కొందఱును. వారికి రసాస్వాదకులలో గణన యుండదు. సారస్వ మెచట నున్నదో యరసి దాని నాస్వాదించుట రసికధర్మము. పూర్వ- సవ్య విచారణముతో సతనికిఁ బనియుండరాదు.

పద్యము వ్రాయు కవి గద్యము వ్రాయలేకపోవచ్చును. గద్యము రచించుకవికిఁ బద్యము సాగకపోవచ్చును. గద్యపద్య రచయిత యైనను నాటకము రచింపలేకపోవచ్చును. నాటకకర్త విమర్శనశక్తి కలవాఁడు కాకపోవచ్చును. సర్వతోముఖసమర్థత కలవాఁడు దీక్షతో గ్రంథములు వ్రాసి లోకమున కందీయఁజాలక పోవచ్చును. ఇవన్నియుఁ బట్టినవాఁడు సమగ్ర కళాప్రపూర్ణుడైన జాబిల్లివంటివాఁడు. సత్యనారాయణగారు నవలారచయితలలో నేడు మంచిపేరు సంపాదించుకొన్నారు. ఆయన ‘వేయి పడగలు’ మెచ్చుకొని ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయము పసదన మిచ్చి నది. విశ్వవిద్యాలయముమెప్పు నునకక్కఱలేదు. అది యొక ‘సవల’ మాత్రము కాదు. ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వమునకు నూలుపేరుగా వెలసిన గ్రంథము. దానిలో సత్యనారాయణగారి సారస్వత-సాంఘిక సిద్ధాంతము లన్నియుఁ గరడుగట్టి యున్నవి. గొప్ప యెత్తుగడతో, గడదాఁక

నూత్రవిచ్చిత్తి సేసికోకుండఁ జూచుకొనుచు నిట్టి మహత్తరగ్రంథము సంధానించుట బహుకష్టమైన కృషి. ఈ కృషిలో వీరి ప్రాపంచిక విజ్ఞానము వంట పండినది. సత్యనారాయణగారి వచన రచనలో నొక కొత్తదనము, చిక్కదనము గోచరించును. తిక్కన పద్యరచనలో వలె వీరి రచనలోఁ గ్రియాపద భాహుశ్యము. ఎక్కడికక్కడ భావము తెగి పోయి పాఠకునిలో మెల్ల మెల్లగాఁ జొచ్చుకొనును. ఈయన భావన యగాధమైనది. దానిని భాషలోఁ బెల్లునవుడు కొంత క్లిష్టతయనివార్యము. 'పాషాణపాశప్రభువు' అను ఖ్యాతి సత్యనారాయణగారికి వచ్చుటలో నర్థమున్నది. ఆయన శిరీషకుసుమ పేళలముగా వ్రాసికొని పోవుచు, బట్టరాని భాషనాపథమునఁ బడినవుడు బ్రహ్మాండమువంటి సమానములు పయోగించును. ఆ యుపయోగము ప్రయత్నించి తెచ్చుకొన్నది కాదు. ఆయన కది యాజానజము. పద్య-గద్య రచనలు రెండింటను వీరి యాచారముతో సాగుదురు. గమనింపవలసిన దేమనఁగా, పాఠకుని నిలబడనీయకుండ లాగుకొనిపోవు శక్తి వారి వచనములోఁ బ్రచురముగా జాలువాలు చుండు ననుట. ఈ ధోరణిలో 'వేయి పడగలు' గాక మఱి తొమ్మిది సది నవలలు వీరు రచించిరి. 'చెలియలి కట్ట' సాంఘికము. 'ఏకవీర' పై నవలల యెదుటఁ బసిబిడ్డయే, కాని విశ్వనాథవారి 'నవలా' సంతానములో నిది మెఱికవంటి రచన. చరిత్రాత్మకమైన యీకూర్పులో అప్రసిద్ధములై యణగియున్న దేశమర్యాదలు పెక్కు పేర్కొనఁబడినవి. ఆంధ్రుల పరిపాలనము, వారిప్రతిభ యిందు రమణీయ దృశ్యముగాఁ గవఁబడును. కథాసంవిధానము, పాత్రపోషణము గొప్పవి. 'ఏకవీర' లో సందర్భోచితముగా వర్ణితమైన కూచిపూడి భాగవతుల భామ కలాపము, గొల్ల కలాపము సత్యనారాయణగారి ప్రాచీన కథా భిజ్జతకు గుఱుతులు. 'ఏకవీర' యే విశ్వనాథవారికి 'నవలా' కారులలో కుడివీ చేయించి కూర్చుండఁబెట్టినది. తరువాత వేయి పడగలలోఁ

బ్రధానపీఠాలంకరణము. ఈ విషయమునఁ గొందఱు భేదాశయులుండవచ్చును ! 'చెలియలి కట్ట' లో రత్నావళిని సాహిత్యవేదినిగాను గవయిత్రిగాను వీరు చిత్రించిరి. శాస్త్రీ రత్నావళికఁ జదువు చెప్పినని చెప్పుచు ఆంగ్లకవులు, ఆంధ్రకవులు, వివిధకావ్యములు మున్నగు నెన్ని సంగతులలో జోడించిరి. ఏదో విధముగాఁ బ్రతికథనమునను సాహిత్య వాసన యనుబంధింపఁజేయుట వారి యలవాటు. వేయి పడగల లోని ధర్మారావు మహాత్మమాదర్శములుగల భాషావేత్తగాఁ జిత్రితుఁడు. అతఁడు ఆముక్తమాల్యద - పాండురంగమాహాత్మ్యము, భాగవతము మున్నగు తెలుఁగు గ్రంథములమీఁద లోతయిన చర్చలు చేయును. విగ్రహారాధనము, స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము మొదలయిన సమస్యలెన్నో యిందు విమృష్టములు. ఆయా సిద్ధాంతములు ప్రదర్శించునపుడు సత్యనారాయణగారి కలము మంచి మెలకువతోఁ బొలపముగా సాగును.

విశ్వనాథవారి నాటకములలో 'నర్తనశాల' కు మంచిపేరు వచ్చినది. ఉత్తరా పాత్ర ప్రవేశ మీ నాటకమున కొక మెఱుఁగు తెచ్చినది. త్నే మేంద్రుని మెప్పింపఁగల యాచిత్య కోభ సత్యనారాయణగారి రచన కందినది. అనార్కలీ, వేనరాజు, త్రిశూలము మధురనాటకములు. 'త్రిశూలము' ప్రారంభమున వీ రిటులు చెప్పుకొనిరి.

నన్ను నెఱుఁగరొ! యీ తెల్లనాట మీరు
విశ్వనాథ కులాంభోధి విధుని బహు వి
చిత్ర చిత్ర ధ్వని బహు విచ్ఛిత్తి మన్న
హాకృతి ప్రణేత సత్యనారాయణకవి.

నాటక నవలా రచనలలో నందెవేసిన యీ చేయి పద్యకావ్యరచనలోఁ గూడఁ బటుతరమైన పదవి నందుకొనఁగలుగుట విశేషము. సత్యనారాయణగారి ఆంధ్రప్రశస్తి, ఆంధ్రపౌరుషము తొలినాళ్ళలోఁ బాతాయణ గ్రంథములుగా నుండెడివి. ఎందఱికో యందలి పద్యములు కంఠస్థ

ములు. జాతీయ కవితాశాఖసభ్యునిచి కూసిన కలకంఠములలో
విశ్వనాథకవి తొలివాడో, మలివాడో !

సీ. గోదావరీ పావనోదార హాఃపూర

మఖలభారతము మాదన్ననాడు
తుంగభద్రదానముత్తుంగ రావముతోడ
కవులగానము శ్రుతి గలయునాడు
పెన్నానదీ సముత్పన్న కైరవదళ
శ్రేణిలోఁ దెన్లు వాసించునాడు
కృష్ణాతరంగ నిర్మిదగానముతోడ
శిల్పము తొలి పూజ నేయునాడు
అక్షరజ్ఞాన మెఱుంగదో యాంధ్రజాతి ?
విమల కృష్ణానదీ సైకతములయిగుడు
కోకిలపుఁబాట పిచ్చుకగూండ్లు కట్టి
నేర్చుకొన్నది పూర్ణిమా నిశలయందు.

‘వేగిక్షేత్రము’ పురావైభవము తలఁచుకొని విశ్వనాథకవి గుండె జల్లు
మన్నది. ఆర్ద్రమాసనుడైన కవి కార్చిన వేడి కన్నీళ్లు కరల్లుకటి
యిట్టులు పద్యము లయినవి.

సీ. ఏరాజు పంచెనో యిచట శౌర్యపుఁ బాయ

సమ్ములు నాగుల చవితినాళ్ళ
ఏ యెఱ్ఱసంజలో నెలమి పల్లవరాజు
రమణులు కాళ్ళఁ బారాణు లిడిరొ,
చిత్రరథ స్వామి శ్రీరథోత్సవములో
తెలుఁగుపిల్లలు కత్తితిప్పిరెపుడొ,
యేరెందు జాముల యినునివేడిమి వచ్చి
కలిసిపోయెనొ త్రిలింగ ప్రభువుల

నాజగచ్ఛేయనంబులై యలరు తొంటి
వేంగిరాజుల పాదపవిత్రచిహ్న
గర్భితమ్మైన యీ భూమి ఖండమందు
నశ్రువులు జార్జు జీవచ్ఛవాంధ్ర జనులు.

*

ఇట వేంగీశుల పాదచిహ్నములు లేవే ! లేవుపో ! భావనా
స్ఫుట మూర్తిత్వమునైనఁ బొందవు నెదో పూర్వాహ్లాదుష్కలపుం
ఘటికల్ గర్భమునం దిముడ్చుకొనియెం గాఁబోలు నీపల్లెచో
టట లోకాద్భుతదివ్య దర్శన మఁటే యాభోగ మేలాటిదో !

*

నీ. ఈ నా పదార్పితక్షోణి నేరాజు ధ
    ర్మాననం బుండి స్మృత్యర్థ మనెనొ,
ఈ నా దృగావృతంబైన భూములలోన
    నే శౌర్యధనులు శిక్షింపఁబడిరొ,
ఈ నా శరీరమం దివతలించిన గాలి
    యెంత పౌరాతన్య మేచుకొనెనొ,
ఈ నా తనూపూర్ణమైన యాకాశమ్ము
    నే క్రతుధ్వనులు శబ్దించినవియొ
అస్మ దజ్ఞాత పూర్వ దివ్యత్వ మొప్పు
నీ పునీతావనీఖండ ; మిచట నిలిచి
యస్వతంత్రత దొరలు నా యాంధ్రశక్తి
నన్నుఁ గంపింపఁ జేయుచున్నది భృశమ్ము.

ఈ రకమైన కవితాశయ్య భావులకుఁగాని దొరకని భావపటుత్వము
కలది. అన్వయములోఁ గొంత కఠినత, వదప్రయోగములోఁ గొంత
భిగువు నుండుటచే 'విష్ణుచిత్తీయ' పాకము వలె వీరిది నుఖము మరగిన
మృదుమారులకు ఆపాతమధురముగా నుండఁజాలదు. సత్యనారాయణ

గారు సంస్కృతవాణి యెంత స్వాధీనముఁ జేసికొని వాడుదురో, జాను తెనుఁగు కూడ నంత ప్రీతితో వాడఁగలరు. “మూఁగనోము” నుండి రెండు పద్యములు:—

బియ్యపు గింజలన్ జిగురు పేడిన గందపు పచ్చి బొట్టుతో
తియ్యని చిన్ని నీ నొసలి తీరులు కుంకుమ తీర్చి ముంగిలన్
తోయ్యలి ! నోము చాటికలతో పనపాడిన ముద్దరాలు నీ
పయ్యెద వ్రాల నీవు నతి పట్టిన దీవన లీయఁ జూచెడున్ !

*

నీ తెలివట్టు చీర మెయి నీడలు పారి ముసుంగు నంజ క్రొం
బూతల తెల్ల లే ముగిలుపోలిక వాలిక గాలిఁ దూలిపో
నేత బెడంగు కుచ్చలలు నీ చిటుకాకుల ముద్దు తోఁచెనో,
లేతపొరాడు పయ్యెద చలించిన పచ్చని తాళి తోఁచెనో !

ఈతీరుగా ‘విశ్వనాథ’ కవి కవితాహేతి రెండువైపుల వాడి కలది. శృంగారవీధి - శశిదాత్యము - ఋతుసంహారము ఇత్యాదులలోని కవితారీతిలో నీ రెండురకములైన రచనలు కనబడుచుండును. ఈయన వ్రాసిన యెన్నో కావ్యఘట్టములు భట్టి కావ్యమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు ప్రయోగములతో నిండియుండును. నేటి - నాటి సాధారణ కవులు, అసాధారణ కవులుకూడ వీరివలె ప్రయోగ వైచిత్ర్యవ్యామోహము కలవారు తక్కువ దాక్షిణాత్యులవలెఁ బ్రియతద్ధితులు వీరు. రామాయణ కల్పవృక్షము చూచి చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారన్నారట చమత్కారమునకు : “ ఈగ్రంథమునకు వైశ్వనాథ సాత్యనారాయణీయ - మని పేరు పెట్టుట బాగుగనుండు ” నని - రామాయణ వీధికలో వీరు ప్రాయుచున్నారుగదా,

నన్నయ్యయుఁ దిక్కన్నయు

నన్నావేళించితి పరిణాహ మనన్సం

శన్నత పారలుపోయిన

తెన్నున మెఱుఁగులను దీర్చి దిద్దుచుఁ బోదున్.

నన్నయ తిక్కనల యొరవడి సత్యనారాయణగారి కవితకు శయ్యా సాభాగ్యములోనా? భావనావైభవములోనా? యని మనసంశయము. అక్కడక్కడ నన్నయ్య తిక్కనల నడకతో నున్నకొన్ని పద్యము లున్నవికాక! మొత్తముమీఁద సత్యనారాయణగారి కవితాశయ్యకు రామకృష్ణుఁడు - కృష్ణరాయలు - శ్రీనాథుఁడు - నాచన సోమనాథుఁడు వీరే యాదర్శ కవులుగాఁ దోఁచెదరు. ఇక, భావనావైభవములో వీరి దొక ప్రత్యేకత. “దీపితాలాతమువోలె నామది విలంబన మోర్వదు నిత్యవేగి నాచేతము శబ్దమేరుటకుఁ జిన్నము నిల్వదు భావ తీవ్రతన్” అని రామాయణ పీఠికలో. ఇంతభావతీవ్రతగల కవి శబ్దము లేరుకొని శైలియే పరమార్థ మనుకొన లేఁడు. అది యటుండె,

శ్రీ సత్యనారాయణగారి కవితాగురువులు చెళ్ళపిళ్ళవారు. వేంకట శాస్త్రిగారిని గూర్చిన యీకవి హృదయము మహోదారమైనది.

తనయెడయెల్ల మొత్తన కృతప్రతిపద్యము సంతకట మె
త్తన తనశిష్యులన్న నెడఁదం గలప్రేముడి చెప్పలేని మె
త్తన యయి శత్రు వర్వత శతారము సత్కవి చెళ్ళపిళ్ళ వేం
కన గురువంచుఁ జెప్పికొనఁగా నది గొప్ప తెలుంగునాఁడునన్.

*

అల నన్నయ్యకు లేదు తిక్కనకు లేదా భోగ మస్మాదృశం
డలఘుస్వాదు రసావతార ధివణా హంకార సంభార దో
హల బ్రాహ్మీమయ మూర్తి శిష్యుఁడయినాఁ డన్నట్టి పావనమహా
శలచాంద్రీ మృదుకీర్తి చెళ్ళపిళ్ళవంశస్వామి కున్నట్లునన్.
ఈ రెండవపద్యములో సత్యనారాయణగారి కవితా సత్కారము య్యయము
కట్టియున్నది. ఈ అహంకారము పాశ్రవమైనది.

కాదు. సత్యనారాయణగారి 'అహం' కారము కేవల కవితావరము, తాకికము నగు సర్థము కలదికాదు. ఆయన సత్యమైన 'అహం' పదార్థ జిజ్ఞాసకల వ్యక్తి. రామాయణ కల్పవృక్షము బాలకాండాంతమున నిట్లు విశ్వేశ్వర ప్రార్థనము చేసినారు.

అమరీ కై శిక పారిజాత కుసుమోహస్వాదు వీబాలకాం
డము నీభక్తుడు శోభనాద్రి దగు సంతానంబు జన్మాద్యపా
యము తప్పించుత ! యెన్నిపుట్టువుల పెట్టెతిన్ శివా ! యేమికా
మము? కోపం బదియేమి? యేమియగునీ మాత్సర్యమోహో, ప్రభూ!

ఇది మెచ్చదరో మెచ్చరా
యిదియును జదివెదరు చదువరేలా నాక
య్యది? నాయెద మీతో రా
చెద నద్దానికి ఫలంబుఁ జెందించు శివా !

హాళిఁ జరించుఁ గావ్యరచనాత్త యశఃకృత నాకసౌఖ్య వాం
ఛా లులితంపుటాత్మయై పొసంగదు నాదెసఁ బొందుగాక ము
క్త్యాలధరాధినాయకుఁ డదంతయు ; నాతపమెల్లఁ బండి యు
ద్వేలజనూరుజావితతి విచ్చెడినట్టు లనుగ్రహింపజే !

ఈవిధమైన కోరికతో 'విశ్వనాథ' కవి రామాయణము రచించు
చుండ ననఁగా నది వట్టి కావ్యమాత్రముకాదు, రసాఖండమైన మహా
కావ్యమునుగాదు, ఆధ్యాత్మిక తత్త్వమునకు మహాభాష్య రచనయే
కాగలదు. "కృతిచే నమాత్మమగుఁ గీరితి స్వర్గ, ద మంతె ; నేవరింపను
స్వర్గం బతియాక్ష చింతనాగ్రస్థిత తేజము శివుఁడు నన్నుఁ జెందెడుఁ
గాతన్ !" అన్నవాంఛ యుత్తమ జాతి మహాకవికిఁ గాని పొడమదు.
"అన్మషి కావ్యము రచింపలే" డను మాటవరునకు నిట్టిసందర్భ
ములో నెంతో వ్యాఖ్య చేయవలసి యున్నది ! ఇప్పుడు వలదు. అంత

రచయితలనుండి కొన్ని పద్యములేటి శాశకుల ముచ్చటకై యిచ్చుట
యీ రచనలోని యాచారము. ప్రసంగములో సత్యనారాయణగారి
పద్యములు మున్నే కొన్ని యెన్నితని. వారి ప్రత్యక్షరము నెన్నఁ దగ్గడే
యైనను 'రామాయణ కల్పవృక్షము' నొకకొమ్మదులిపి కొన్నిపూలు
రాలిచెదను.

క. పరసుఖ దశా పరీపా

క రామణీయక మెఱుంగుఁ గచసాన్నిధ్యా

త్తరమణఁ బ్రథమ స్పర్శ

ప్రహాళి మెడవొలిచె నూత్రబంధనవేళన్.

గీ. కరరుహంబులు చర్మంబు గాకపోయె

నవియుఁ బులకించునేమొ ప్రియాగళాత్త

మైన స్పర్శనుఖాప్తిఁ బ్రియాగళంబు

నంటి బాధించు నీని కేలా ! సుఖంబు.

క. తలఁ బ్రాల వేళఁ బడుచును

నలఘుచ్ఛవి నెగురు ముత్తియంబుల మిషచే

నలుకేళకుఘలు వొలిచెను

నలుగురు దంపతులు మోహనస్తంభములై.

గీ. నాలుగవ పాలుగా నింద్రసీలమణులు

మణులు కలియంగఁబోసిరో యనఁగ బొలిచె

ముత్తైములు చతుర్దంపతి ముగ్ధతను న

మాత్తసీల రక్తచ్ఛవుల్ హత్తుకొనఁగ.

గీ. అలుపములు రెండు మూఁడు ముత్యాలు నిలిచి

నీతపాపటలోఁ జిలుచెమట పోసె

హత్తుకొని గందపూత ముత్యాలు రెండు

రామచంద్రుని మేనఁ దాళకలు జొలిచె.

మ. పదిదోసిళ్లకు నొక్కదోసిలి త్రపావర్యంతమై నేసబ్రా
 లొదిగించెన్ జనకాత్మజాత పతిపై నొయ్యారపున్ లజ్జయున్
 జదురా తొల్లటి మెట్టు డిగ్గుచుఁ ద్రపావైధిల్య మార్గంబునన్
 బెద రావేళకుఁ దీరినట్టి కనులన్ వీక్షించుచున్ రాఘవున్.

ఆ॥ వె. చంద్రరేఖపైని నన్నని తెలిమొయి.

ల్లాడినట్లు ముత్తియమ్ములాడె

దల్లిమేనిపైని నల్లనియాకాశ

మట్లు రామచంద్రుఁ డందెయుండ.

ఉ. అల్లవివాహమంటపమునై చనుచోటికిఁ జిత్ర చిత్రముల్
 కొల్లలుగాఁగ వచ్చె వెలుఁగుల్ వెసఁ బెండిలివారలెల్ల ద్వా
 ర్వేల్లితదృష్టులై చినుకు వెక్కపమా చిఱు జల్లువాసలో
 పుల్లవిచిత్రవర్ణములు పూవులు చూచిరి లంబచూలలన్.

క. ప్రతిచైత్రశుద్ధ నవమికి

వితతంబుగఁ బెలుఁగునేల విరిసెడుజల్లుల్

సితముక్తా నదృశంబులు

ప్రతనులు తలఁబ్రాలవేళ వచ్చెఁ జటవటల్.

*

*

*

సత్యనారాయణగారి కిన్నెరసానిపాటలు తెలుఁగునాటఁ బ్రాకినవి. సభలలో నాయన యువన్యాసము చెప్పి యూరకున్న తరువాతనో నట్ట నడుమనో సభ్యులలో నెవరో లేచి కిన్నెరసానిపాటలు పాడవలయునని శాసించుదురు. ఆయన వీలుగా నున్నచోఁబాడుదురు. లేనిచో కన్ను మందురు. ‘విశ్వనాథ’ కవి యువన్యాసవాణి పటుత్వము కలది. ఆధ్యత్యము పహించుటకుఁగగిన బిగువు పారిలో నున్నది. “విప్రుని యులుకయుఁ దృణహుతాశనంబు దీర్ఘమగునె!” ఈయెఱుక కలవానికి సత్యనారాయణగారు చెన్నపంజీహృదయము కలవారు.

ప్రకృతము వారియుద్యోగము బెజచాడ కాలేజీయందు. ఇదివరలో రెండు మూడు సారులు స్వాతంత్ర్యవాంఛా ప్రభంజనము చేగి కొన్ని యుద్యోగముల నూదివైచినది. మహోదారము, స్వాతంత్ర్యమునైన హృదయముగల సత్యనారాయణగారు ఎమ్. ఏ. పట్టభద్రులయినా రన్న విషయము కొందఱు సనాతను లెఱుగరు. సభాకేదికమీఁద నాయన మాటాడునపుడు సాధారణముగా నాంగ్లవాసన వేయనీయరు. శుద్ధ శ్రౌతి - కర్మిష్టి లోకజ్ఞత గలిగి సంభాషించుచుండెనా యనుకొందుము. సత్యనారాయణగారు శ్రౌతధర్మములు పెక్కులు తెలిసికొనిరి. స్మార్తము పాఠము జేసిరనియు వినుకలి. ఇన్ని యర్హతలు గలవా రాధునికులలో “ద్వితాఃపంచషావా.”

నన్నయభట్టారకుని యక్షరాక్షరము సత్యనారాయణగారు పరిశీలించి “ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తి” — “నానారుచిరార్థసూక్తినిధి” అనువాని నాధారముగాఁ దీసికొని ‘భారతి’ లో వెలువరించిన యమోఘవ్యాసములు వీరి లోతుగుండెకు నూచికలు. ‘అమృతశర్మిష్ఠ’ యని పేరుపెట్టి శర్మిష్ఠాయయాతి చరిత్రము వీరు సంస్కృతభాషలో నాటకముగా సంతరించిరి. వేయిపడగలుగా విప్పారుకొన్న సత్యనారాయణ గారి ప్రతిభావ్యుత్పత్తులను గుర్తించి ‘కవిసామ్రాట్’ బిరుదము విచ్చి మెచ్చుటయు, గజారోహణోత్సవము గావించుటయుఁ దెనుఁగుభూమి చేసిన ఘనకార్యములు!

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి .

1880

పాకనాటిరెడ్డి. తండ్రి: సుబ్రహ్మణ్యరెడ్డి. జన్మస్థానము: కట్టమంచి.
నివాసము: చిత్తూరు. జననము : 1880. రచనలు : ౧. కవిత్వతత్త్వ
విచారము ౨. వ్యాసమంజరి ౩. ముసలమ్మ మరణము ౪. నవయామిని
[ఖండకావ్యములు] ఇత్యాదులు.

ఒకజాతీయ నాయకుడుగా, అంతర్జాతీయ రాజకీయ వేత్తగా నుండు
వాని ప్రశస్తి రామలింగారెడ్డిగారి కున్నది. రచయితగా ఆయనకుఁ గల
ప్రసిద్ధియుఁ జక్కనిది. రెడ్డిగారు తెలుఁగువారే కాని, ఆంగ్లభాషా
కోవిదులైన భారతీయు లేవదిమందిలోనో యొకరు. ప్రభుత్వము
బహుమాన వేతన మీయఁగా ‘ఇంగ్లండు’ నకుఁ బోయి పాశ్చాత్య
శాస్త్ర తత్త్వము పుడిసిలించి వచ్చిన పండితు లీయన. ఖండాంతరము
లలో నున్నను, తెలుఁగుఁగలకండపుఁదీపి మఱచిపోయినవాఁడు కాఁడు.
అది-మన విశ్వవిద్యాలయపు భాగ్యము. రాధాకృష్ణపండితుఁడు ‘ఆకు
ఫర్డు’ లో వేదాంత విద్యాగురుత్వము వహించుచున్నను, కాళీ విశ్వ
కళా పరిష దుపాధ్యక్షతా పదవిలో నున్నను, రమ్యా రాయబారిగా
నున్నను ఆంధ్ర జనయిత్రీ కడుపు చుమ్మలువాఁఁ గన్నబిడ్డఁడే !

మన రామలింగారెడ్డిగా రేండ్లతరమునఁ బాశ్చాత్యదేశమున నున్న
వారే యైనను మానసములో మాతృపూజ మానలేదు. కళాపూర్ణో
దయ కథా సంవిధాన సమీక్ష చేయుచునే యుండెడివాఁడు. “కవిత్వ
తత్త్వవిచార” బీజము లప్పుడే యీయన హృదయక్షేత్రమునఁబడినవి.
పింగళి నూరనార్యునితోఁ గట్టమంచి కవికి బ్రహ్మాండమంత మైత్రి.
అందువలననే యతనిలోఁ బొరపాటులని తోచినవి మొగమోటమి
తేకుండ మొగముముందఁగఁ జెప్పితి చుటకు సాహసము. ఇది కొండ

అకు మోటుగానుండును గాని, కవితావిమర్శకున కుండవలసిన లక్షణములలో నిదియొక మంచిలక్షణము. ఆయన విమర్శనములో, బాహ్యత్య సంస్కారవాసన పాలు చాలగాఁ గనుపట్టుచుండును. అట్లులని, వారి సంస్కృతులన్నియు నితఁడు సహింపనేరఁడు. సహ్యముగాని శృంగారవర్ణనములు చేయుటను రామలింగారెడ్డి రోయును. ఈత్రోవకు గుటిగాని వారొక భారత కవులే. వారిలోను 'కవిబ్రహ్మ' రెడ్డిగారి దృష్టిలో విశిష్టుఁడు. "ఆంధ్రలోక పరిశుద్ధ తపఃపరిపాక రూపుఁడు - కవితాప్రపంచరవి" తిక్కన, యేయఁట. తిక్కన 'కడిది యశః కాంతివలన వ్యక్తములైన విశేషములతో కవిత్వ తత్త్వ విచారము వీరు విరచించి రఁట. ఈతత్త్వవిచారములోఁ జేలిన సిద్ధాంతములపై రాద్ధాంతములు వెలువడకపోలేదు. అగుఁగాక! కట్టమంచి రచయిత యే సమీక్షయైనను నిష్పాక్షికమై నిశితమై యుండుననుట నిర్వివాదము. రాజకీయముగాఁ గూడ రెడ్డిమాటలు నూటిగా, వేడిగా నాటుకొనుచుండును.

జాతీయ కవితాభిమాని యగు రెడ్డియూహలో వేచునకవి కారణ విమర్శనశక్తికిఁ బట్టాభిషేకము చేసిన మహాత్ముఁడు, ప్రతిభాశాలియు నగు మహాకవి. "ప్రకృతి యనఁగా మనవారి కనేకులకు నిఘంటువులలో నుండు ప్రకృతియేగాని, మూలింటికి బయట నున్న ప్రకృతియెట్టిదో తమసొంత కన్నులతోడఁ జూచిన పాపమునఁ బోరు. అట్టివారికి వేమన యనునరణీయమైన త్రోవచూపినా డనుటలో నించుకయు గుణాధిక్య స్తుతి లేదు" ఇది కట్టమంచి విమర్శకుని వాఙ్మూలము. ఈ రచయిత అర్థశాస్త్రము నాంధ్రీకరించి యాకృతి స్మరణీయ యగు ప్రేయసి కొనఁగినాఁడు. దానికొఱకై వ్రాసిన యఁకితనద్యములు పదో వందఁడో. అన్నియుఁ జక్కనివీ. ఒక్కటిమాత్రము వ్రాసెదను.

కల్లోల మాలికాకరముల వీచుచు

నెలఁగెత్తి పిలిచెడు జలధినుండి-

నిండార నెఱపిన పండువెన్నెల డాగి

నవ్వుదు నాతోడ నభమునుండి

గుసగుసల్ వోవుదు కోర్కిమై నురభి శీ

తల మంద మారుతావధుల నుండి

తేనెలఁ దావుల జానగు పువుల హి

మాశ్రు లుర్లఁగఁ జూచె దవనినుండి

ఛట ఛట రవరాజి పున్నుటముగాఁగ

ననుచితము సేయఁ గోపింతు వగ్నినుండి

సకల భూత మయాకార సార మహిమ

నీవు లేకయు నాకు నున్నా వెపుడును.

*

‘నవయామిని’ రామలింగారెడ్డిగారు 1936 లో రచించిన ఖండ కావ్యము. ఇది బిల్వణీయ కావ్యమునకు మార్పుచేసిన కథాసందర్భము గల కృతి. ప్రాచీనకావ్యమగు బిల్వణీయము అనాదరణీయమైన కావ్యమనియు, మంచిదికాదనియు, కల్పన నత్యమునకు నైజమునకు విరుద్ధమనియు రెడ్డిగారి యభిప్రాయము. ఆకథ నంతను సొంతయాహతో మార్పుచేసి ‘నవయామిని’ కూర్పులోఁ బ్రదర్శించినారు. రెడ్డిగారి భావాంబరవీధి విహరించు యామినీ బిల్వణుల ప్రకృతు లివ్వి:—

౧. బిల్వణుఁడు:— పండితుఁడు. వయస్సు చెల్లినవాఁడు కాకున్నను కొంతవఱకు ముదిరినవాఁడు. ధర్మబుద్ధి నిగ్రహశక్తి ఏమాత్రములేని విషయలోలుఁడుకాఁడు. నిజశీలము చలితమయ్యె నేని పునరాలోచనమై సమర్థించుకొనఁ జాలిన నిగ్రహవరుఁడు.

౨. యామిని:— వయస్సునను, వర్తనమునను ఆర్య. పరిశుభ్ర మనోగతి గలది. నచ్చీల. గయ్యాళి కాదు. మృదుత్వము స్థిరత్వము కలిసిన హృదయము కలది. భావములు వెన్న. పల్కులు తేనెలు. ధర్మసంకల్పము ప్రజ్ఞము వంటిది.

ఈ ప్రకృతులు గల నవయామినీ-బిల్వాణులతో నీ కావ్యము రెడ్డిగారు సంతరించిరి. కథానిర్మాణము ప్రకృతము మనము చూడవలదు. ఆయన కటులు తోచినది. పూర్వపు బిల్వాణీయకథ యనాచితీ దుష్ట మని యాయన నమ్మినాడు. కాదుకాదని విమర్శకులు వాదములు చేయుచున్నారు. హాసీ ! అందలి కవితావైభవమెట్లున్నది ! ఈ ఖండ కృతిలో మొత్తము ముప్పది పద్యములకంటె మించితేవు. కాని, మంచి కండగల రచన.

వరవశుడగాక యిన్నేండ్లు బ్రతికి, నేడు
నాకు నీవశంబగుట సంతనమ కాని ;
కాటుతప్పి, కాలము సెడి కర్మకుండు
విత్తు చల్లిన ఫలమున్నె ? వెట్టిగాదె ?

*

నీవు మనోజ్ఞ మూర్తివి, వినిర్మల కీర్తివి జ్ఞానమందు వి
ద్యా విభవంబునందుఁ బరమాద్భుతశక్తివి ; నాకుఁ జూడఁగా
దైవముఁ, దండ్రీయున్, గురువుఁ, దల్లియు నీవ నఖండపున్ సదా;
కావున సాహసించితిని కర్మము ధర్మము పూని తెల్పఁగన్.

నీప్రతిబింబమగద నే
నో పావనమూర్తి, కినియనోవుడె నాపై
నీహామించిన లతికను
నీ పట్టున నలరనిమ్ము నిర్మల నియితిన్.

*

చిటునవ్వు రేకులఁ జెన్నారు మొగము చా
మర సారథము మది కరఁగ నాని

కలిః తనము మీఱఁ దెలివి మెఱుంగులఁ

జెలఁగించు కనుల కాంతలుకుఁ దలరి

నవ్యముల్ హృద్యముల్ సర్మగర్భితములౌ
 తథుకు పల్కుల తీషిఁ దవిలి చిక్కి
 మనసు మైనము చెంద మచ్చుమాయలఁ జల్లు
 తెలియని ముగ్ధ చేష్టలకు బ్రమసి
 బుద్ధి వెనుకకుఁ జిత్తంబు ముందునకును
 బోవు భిన్నత శాంతి గోల్పోయి, తగును
 దగద యను నిలుకడ తేమిఁ దాల్చి వొలియఁ
 గోర రాదని తెలిసియుఁ గోరినాఁడఁ
 జేర రాదని తెలిసియుఁ జేరనాఁడ.

*

మెత్తని, తియ్యని, చల్లని
 చిత్తముఁ, జిఱునవుల రుచులు, సిగ్గు మొగముఁ, గ
 న్నెత్తని రూపము, హృదయో
 న్నత్తతఁ గలిగింప నిట్టి మాటలు ప్రేలెన్.

*

రెడ్డిగారి రచనలలో 'ముసలమ్మ మరణము' నకు మంచి యశస్సు వచ్చినది. ఈ చిన్న కబ్బుము చెన్నపురి కైన్తవ కళాశాలకు సంబంధించిన ఆంధ్రభాషాభిరంజనీ సమాజము నెలకొల్పిన బహుమాన కావ్యపద్ధతిలో నెగ్గినది. నాడు తత్సమాజపోషకుఁడు సమర్థి రంగయ్యసెట్టి.

బ్రాను దొరగారు ప్రకటించిన 'అనంతపురచరిత్ర' యను గ్రంథము నుండి యీ యితీవృత్తము కైకొనఁ బడె నని రెడ్డిగారు పీఠికలో వ్రాయుచున్నారు. ఈ కృతి బాల్యములో రచింపఁబడిన దగుటచేఁ బ్రాచీన కావ్యానుకరణఫక్కి ముప్పాలుగానుండెను. హృదయము నూపించు శ్రోత వర్గములును గలవు.

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి

మచ్చునకు :—

లేగమైనాకుచు లీలమై మెడ మలం

చిన గోవుఁ బిండెడు వనరుహాక్షి
బొండు మల్లెల తోటఁ బువ్వులు గోయుచు
వనలక్ష్మి యన నొప్పు వనజగంధి

బీదసాదుల నెల్ల నాదరించుచుఁ గూడు

గడుపారఁ బెట్టెడు కన్నతల్లి

వ్యాధి బాధల నెవరైన నడల రెప్ప

వేయక కాచెడు వినుత చరిత

బిడ్డ లెల్లరు తమవారి విడిచి చేరఁ

జంక నిడు కొని ముద్దాడు నదయహృదయ!

అమ్మ! నీ కిట్లు వ్రాయంగ నొనె బ్రహ్మ

కనుచు నూరివారందఱు నడలియడలి.

*

కన్నెట్ట వాటిన ఖర కరోదయకాల

మల్లన మ్రింగు జాబిల్లి యనఁగ

జ్వలదగ్ని శిఖలపై నెలనవ్వుతోఁ బోవు

ధాత్రీ మహాదేవి తనయ యనఁగ

కెందామరల బారు సుందర మగు లీల

నల్ల నల్లనఁ జొచ్చు నంచ యనఁగ

కాలమహా స్వర్ణ కారకుం డగ్నిలోఁ

కరఁగించు బంగారు కణిక యనఁగ

ప్రళయకాలానల ప్రభా భాసురోగ్ర

రంగ దుత్తుంగ భంగ సంవాతములకుఁ

గలఁక నొందక దరహాస మలర, మండ

మండగతిఁ బోయి, చొచ్చు శ్రుంగువ నీట.

ఈ తీరున విద్వాంసుడై కావ్యరచనము గావించిన కట్టమంచి కవి వంగడము సాహిత్యాభిరుచి కొన్ని తరములనుండి కలిగి వచ్చు చున్నది. దానికిఁ దారకాణగా మనరామలింగారెడ్డి యపుడపుడు వ్రాసిన కృతి పీఠికలలోని కొన్ని బంతులు గమనింతము.

“ఒకానొకప్పుడు శిష్యులైన కుప్పనయ్యం గార్లు బురదలో దిగఁబడి నడవఁజాలక, గసిమమీఁదఁ బోవుచుండిన రామలింగారెడ్డిగారిని [మన రెడ్డియుత్రాత] వచ్చి చేయూత నిమ్మని సంస్కృతములో నాఁకోశించిరి. ఆకూత నవ్యాకరణముగా లేనందున, దానిని దిద్ది పునశ్చరణము చేసిననేకాని రానని కోపించుకొనిరట. ఈయితహాసము కుప్పనయ్యం గారే యొకానొకప్పుడు క్లాసులోఁ జెప్పిరి. ప్రాణాలకై నను వ్యాకరణము హెచ్చేమో యాకాలపు గురువునకు ! ఈయన మహాకవి యని మాబంధువులలో గొప్పప్రసిద్ధి. నేనువుట్టిన లగ్నమును, మఱికొన్ని చిహ్నములును, భావిపాండిత్య నూచకములని కుప్పనయ్యంగార్లు వారిపేరు నాకుఁ జెట్టిరి.”

*

“కవిత్వము మహాసాహస కార్యమని నాతండ్రికి భయము. ఒకవిధ ముగాఁ జూచిన నిజమే ! కాని, వారి కారణములు వేఱు. విషగణ ములు పడి యెవరికేచేటు వాటిల్లునో యని వెఱుపు పెద్ద. తెనుఁగులో నాకుండు పాటవముఁ జూచి మీఁదెప్పుడు కవిత్వరచనకుఁ బ్రారంభించి నాశనమగునో యని దిగులు చెందుచుండును. సాక్షాత్తు తన కంత స్వరముతోనే తాను జదివెడు మాడ్కినే భారతమును నేను జదువు నప్పుడు పరమానందమును, సీతుంటరి కవిత్వమును మొదలుపెట్టి యిల్లు కూల్చునో యనుసంశయమును జవిపోవువఱకుఁ దాల్చియుండెను. కవిత్వ మనఁగా మరణయోగములలో నొకటి !”

“మాతండ్రి గారు ప్రచురించిన గ్రంథములురెండు. భారతసార రత్నావళి, భాగవతసారముక్తావళి. సాంత్వకవనము పొంతఁ బోఁగూడ దను నియమముఁ దాల్చినవా రగుటవలన, నీ సంపుటికరణములతోఁ దృప్తిఁజెందిరి.”

*

“ఆంధ్రలోక గురువులలో వేమన మొదటివాఁడందుమేని, సుమతి రెండవ వాఁడు ..... మావంశమున కేదివచ్చిన రానిండు. తెలుఁగు భాష యొక్కటిమాత్ర మక్షయముగ నిలిచియుండినఁ జాలును.”

*

రెడ్డిగారి ‘వ్యాసమంజరి’ మైదుఖండములుగా వింగడింపఁబడి యున్నది. పూర్వఖండము, అభిజనఖండము, భాషాఖండము, ఆధునిక కవితాఖండము, సాంఘికఖండము నని - ఈరచన లన్నింట నొక్కొక్క క్రొత్త తెన్ను కనఁబడును. విషయము నూటిగా మొగమోటమి విడిచి వ్రాయుటలో రెడ్డిగారిదొక ప్రత్యేకత. ఆయన మాటలో వలె వ్రాతలో నున్నితమైన ధ్వనిమర్యాద యుండును; హాస్య రేఖలు నుండును. వచనపు నడక చాలదొడ్డది రెడ్డిగారి కలవడినది. పరిశుద్ధ మైన లక్షణావిరుద్ధభాషలోనే వీరి రచనలెల్ల సాగినవి.

వీరి వ్యాసమంజరికి ఉపోద్ఘాతము వ్రాయుచు పింగళి లక్ష్మీ కాంతముగారు : “విమర్శకులలో వీరికెంత ప్రాధాన్యమున్నదో వ్యాస రచయితలలోను అంతప్రాధాన్యమున్నది. సాహిత్యాంగముగాఁ బరిగణింపఁదగినవ్యాసరచన అంగ్లభాషలోవలె మనభాషలో ఇంకను పరిణాతావస్థకు రాకున్నను, జరిగినంతవఱకు దానిపెంపునకుఁ గారణభూతులైన విద్వాంసులలో వీరొకరు. గ్రంథములకుఁ బీఠికలు వ్రాసినను పత్రికలకు వ్యాసములు వ్రాసినను, తాత్త్వికముగా విషయచాలన మొనర్చి పటుత్వముగల భాషలో సోపవత్తికమైన సిద్ధాంతము చేయు నేర్పు వీరి

వాక్కునకు నహజగుణము. వీరివ్యాసములకు ఇదియే వ్రథమాలంకారము. రెండవది శైలి..." ఇత్యాదిగా బ్రశంస చేసినారు.

ఉచితనియమనిబద్ధమయిన రెడ్డిగారి వచనశైలిలో మాధుర్య రేఖలు తటచుగా నగపడుచుండుననుటలో నెవ్వరికి సంశయముండదు. ఈవిధముగా విమర్శకులలో, వ్యాసరచయితలలో, కవులలో నొక మంచి తావు నేర్పటచు కొన్న 'కట్టమంచి' రచయిత జీవితమును వేటొక చూపుతోఁ జూచినచో, ఆయన పెక్కేఁగ్లు ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయోపాధ్యక్షతా పదవి నిస్సమాన్య ప్రతిభతోఁ బరిపాలించి, యిపుడు మైసూరు విశ్వవిద్యాలయమునకుఁ గూడ నదే పదవిలో నుండి నేవగావించుచున్న మహావ్యక్తి. ఈ రెడ్డినంటి స్వాతంత్ర్య కాంక్షిని తటచుగా మనము చూడఁ జాలము. రసబుద్ధుడైన యీతని సాహర్ద్యము కొందఱుభినవాంధ్రకవులకు మూలశక్తియైఁచి. రాయప్రోలు - అబ్బూరి - దువ్వూరి - పింగళి - మున్నగువారి యభ్యున్నతి కీయన 'అనరా' మేలయినది. సుప్రసిద్ధ కవులు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు 'ఋతుసంహార' కావ్యము రామలింగారెడ్డి కంకితము చేసిరి - రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు కట్టమంచి కవిని గూర్చి యిటు లుట్టంకించిరి.

పిండి పిండవి పాడి యాఁబాదుఁగులన్ బింబింపఁ గాదంబిసి
కాండం బుర్వర పచ్చ కోకలను సింగారింప నీవేళఁ బూ
దండల్ దక్కనుద్వారబంధముల నంధానించి ప్రేమోదయా
ఖండ స్వాగత మిత్తు రాంధ్రు లనురాగస్ఫూర్తి రెడ్డ్యగ్రణీ!

*

ఆజిన్ మార్గొగమీశ, దిగ్విజయ కన్యా కంచుకంబా కునుం
బాజెండా నెగఁగట్టి వాఙ్మయ సరో మాధ్వీ పిపాసారతిన్
మోజుల్ మీఱఁగ మాయనుంగుఁ దెనుఁగుం బూఁదోటఁ బోషించి రే
రాజుల్ తత్ప్రతిభాంక రెడ్డికులధీర ప్రాచురీచ్ఛాయ నీ
భేజోరూపమునందు చూచెదము ప్రీతిన్ రామలింగాగ్రణీ!

మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి

1880

జెలనాటి జైదిక బ్రాహ్మణులు. కల్లి: కేంకమాంబ. తండ్రి: శ్రీరామావధానులు. జన్మస్థలము: చినకడియపులంక [దీనికి బుట్టిలంక-మల్లాదివారిలంక యని నామాంతరములు] జననము 20. 2. 1880 సం॥ ప్రమాధి మాఖశుద్ధదశమి. గ్రంథములు: ౧. సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్ర [2 భాగములు. ఆంధ్రవిశ్వకళా పరివత్ప్రచురణములు. ౧. జైదిక భాగము. ౨. లౌకికభాగము] ౨. ఆంధ్రభాషానుశాసనము [2 భాగములు. చరిత్రాత్మకవ్యాకరణము] 3. ఆంధ్రదశరూపకము [తెనుఁగు నేత] ౪. భాసనాటకకథలు[వచనము. 2 భాగములు] ౫. ప్రేమ తత్త్వము [స్వతంత్ర పద్యకావ్యము] 6. ఉత్తరరామచరిత్ర [ఆంధ్రీ కృతి] 7. భీష్మప్రతిజ్ఞ [స్వతంత్రనాటకము] ౮. ఆంధ్రభవిష్యపర్వము [పద్యప్రబంధము] ౯. భవభూతినాటకవచనము. ౧౦. విదురనీతి. ౧౧. శ్రీధర్మబోధిని. ౧౨. సత్యకీర్తినాటిక. ౧౩. కవివిడంబనము. ౧౪. మహాభారత విమర్శనము.

సంస్కృతరచనములు: ౧. బ్రహ్మనూతార్థదీపిక. ౨. రజోఽనంతర వివాహము. 3. సంస్కృతభాషా [ఇవి 'షష్టిపూర్తి' సంపుటములో ముద్రితములు] అనేక పత్రికలలో వ్యాస రచనలు.

శ్రీ సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ గావలసినంత నికరమైన పాండిత్యము గలవారు. ఈ పాండిత్యమునకు దీటుయినది వారికిఁ గల యభినివేశము. సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్ర, ఆంధ్రభాషానుశాసనము మున్నగు వారు రచించిన కృతులు శాస్త్రి గారి పట్టుదలను బ్రదర్శించుటకుఁ బట్టుగొమ్మలయినవి. ఆయనకుఁ గవిగానున్న కీర్తి కంటె, సభ్యావకుఁడుగా విమర్శకుఁడుగానున్న పేరు పెంపులు పెద్దవి. ఏమనఁగా, సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు నలువది సంవత్సరములు ఉపాధ్యాయ పదవి నిర్వహించిరి. ఆ నిర్వహణములో

వారికిఁగల శ్రద్ధానియమములు చక్కనివి. మహా పండితులు చర్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి సన్నిధిని వ్యాకరణశాస్త్రాధ్యయనము చేసి, తెనుఁగులు స్వయంకృషినిజూచి యుభయభాషావిశారదులై 1900 లో అమలాపురము హైస్కూలున నుపాధ్యాయులుగాఁ బ్రవేశించిరి. అది నాలుగేండ్లయినతర్వాత ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు వ్యవహారముగా నొకయేఁ డుద్యోగ నిర్వహణము. 1915 లో, రాజమండ్రి ట్రైనింగుకాలేజిలో నధ్యాపకత. ఆపదవి యొక వత్సరము. పదపది, అనంతపురము కళా శాలలో మూడేండ్లు. మరల రాజమహేంద్రవరము ఆర్ట్సుకాలేజిలో 1919-1931 నడుమ వండ్రెండు వత్సరములు పండితస్థానము. అక్కడి నుండి ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలలో పదియేండ్లపాటు విద్య త్వదవి. మొత్తముమీద నాలుగుదశాబ్దులు పఠనపాఠనములలో శాస్త్రులుగా రాఱి తేటిరి. ఈలోపుననే వీరు కొన్ని గౌరవోద్యోగములు నిర్వహించిరి. వేంకటగిరి రాజావారి సంస్థాన కవితాపదవి 1909-1919 మధ్య. జటప్రోలు సంస్థానవిద్యల్ స్థానము 1910-1917 నడుమ. నారయ్యప్పారావు సంస్థాన విద్యత్కవిత్వ పట్టము 1919-1926 నడుమ. ఈవిధముగా సంస్థానకవులై యుపాధ్యాయులై యంతేవాసులకెందఱుకో విద్యాభిక్ష పెట్టియుండుటచే సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారికి నుస్థిర మైన యశస్సు చేకుటినది. దీనికిఁదోడు గ్రంథరచన. శాస్త్రిగా రను వాదములేకాక స్వతంత్రరచనలు కూడఁ గావించిరి. వారి కృతులన్నియుఁ బాఠ్యములుగా నిర్ణీతములు. 'సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రము' వీరిది శాశ్వతముగా నుండఁ దగినగ్రంథము. ఒకదశాబ్దము చేసిన నిరంతరకృషి ఫలము. వైదికవాఙ్మయము, లౌకికవాఙ్మయమునని రెండుభాగములుగా నీ గ్రంథము విభజింపఁబడి వ్రాయఁబడినది. ఆంగ్లములో నీవఱకు సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్రమునఁ గలపొరపాటులు పేరుకొని, మనో హరము నిర్లుప్లము నగు ఘక్కిలో వీ రీగ్రంథము సంధానించిరి.

శ్రీ వెంకటగిరి సంస్థానాధిపతుల ప్రోత్సాహముచే “ సంస్కృత కవిజీవితములు ” శ్రీ శాస్త్రులుగారు తెనుఁగులో రచించి వెలువరించిరి. ఈ రెండు గ్రంథములు సూర్యనారాయణ శాస్త్రులుగారి యశోలతకుఁ బ్రాకులు.

పింగళి నూరనార్యుని ‘ కళాపూర్ణోదయము ’ ముద్రణదోషములతోను, విరుద్ధపాఠభేదములతోను నుండి యర్థావగతికిఁ గష్టపెట్టుచున్నదని శాస్త్రులుగారు పరిశ్రమించి, పాఠభేదములు గుర్తించి సరిపఱచి భావప్రకాశిక యను టీకతో, ఆనుహకావ్యమును లెస్సయగు తీరులోనికిఁ గొనితెచ్చిరి. ఇది ముద్రింపించినవారు పీఠికాపురాధీశ్వరులు. మల్లాదివారి పాఠములు కొన్ని నసియైనవి కావని తరువాత విమర్శనములు తలనూపినవి. ముఖేముఖే సరస్వతీ! శాస్త్రులుగారి వాఙ్మయవ్యవసాయము నిస్సామాన్య మైనదికాని, అందఱకు నందునది కాదు. ప్రాచ్య భాషావండితులలో నిట్టి ప్రగాఢ మైన యభినివేశము గలవారు పెక్కురు లేరు ; ఇట్టి లోకజ్ఞతాసంపత్తి గలవారును దక్కువగా నుందురు. వీరు ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు ‘ సినేటు అకడమిక్కుకొన్నిలు, ఓరియంటల్ ఫాకల్టీ ’ మొదలగువానిలో సభ్యత నంది పండితులకు మన సంస్కృతాంధ్రములకు సంబంధించిన తీరుమానములు తెచ్చుచు నందు గొన్నింటిని సఫలము కావించి యున్నారని ప్రముఖులు చెప్పు చున్నారు. ఇది శాస్త్రులుగారి లోకజ్ఞతకును గుఱుతు. 1927 సం॥లో శాస్త్రుగారి యధ్యక్షతనంది “ ఉపాధ్యాయ పండిత పరిషత్తు ” నేఁడు తెలుఁగునేలలో నలుమూలలఁ బ్రాకి దొరతనము వారిచేఁ గొన్ని యుపయోగములు చేయించుకొన్నది.

శాస్త్రులుగారి ‘ సంస్కృత భాషారచనలు ’ వారి వప్తిపూర్తి సన్నానసంచిక చివరఁ బ్రచురితములయినవి. అవిచూచినచో గీర్వాణ భాణిలో వారికిఁ గల శైలిత్యము నైపుణి వెల్లడి కాఁగలవు.

‘ఆంధ్ర భాషానుశాసనము’ అను పేరుగల వీరి వ్యాకరణగ్రంథము నకు గొప్పప్రతిష్ఠ వచ్చినది. ఈయనుశాసనమునకు శాస్త్రులుగారు పడిన పరిశ్రమ మనంతము. ఎన్నో ప్రాచీనాధునాతన గ్రంథములనుండి ప్రయోగములు నేకరించిరి. ఈకృషి వ్యావహారిక పదశాసకముగా నుండుటవలనఁ గొందఱు గ్రాంథికవాదవీరులు శాస్త్రుగారిని మెచ్చరు. పోనీ, వారికి మెచ్చులక్కఱలేదు. తోచి గొప్పకృషి చేసినారు. ముందు నాథు వారి శాసనము శిరసావహించఁగల వని నేడు నూచనలు కనఁబడుచున్నవి.

ఉత్తర రామచంద్రతాండీకరణము వీరిది చక్కఁగానున్నది. ‘అద్వైతం నుఖిదుఃఖియో’ రిత్యాదిశ్లోకమునకు శాస్త్రులుగారి యనువాదపుఁ బొందిక యెంత సుందరముగానున్నది!

సకలాపస్తం నేది కష్టనుఖముల్ సైరించునో యేకమై
వికలంబైన మనంబు నెందుఁ గనునో విశ్రాంతి యెందొప్పు వా
ర్థక మందుం దమిఁ బెండ్లియాది మృతి పర్యంతంబుగాఁ బ్రేమసా
ర్థకమా నెయ్యది నిత్యభద్రమయి యాదాంపత్య మేసారెడున్.

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

1883

వైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి: శేషమ్మ. తండ్రి: సుందరశాస్త్రి. నివాసస్థానము: తిరుపతి. జననము: 1883 పిబ్రవరి, సర్వజిన్నామ సంవత్సరమాఖి బహుళై కాదశీ మంశవాసరము. గ్రంథములు: ౧. నీతినిధి [వచనము] ౨. కడుపుతీపు. 3 కపోతకథ. ౪. విశ్వాసము. ౫. మూన్నాళ్లుముచ్చట [ఈనాలుగును ఖండకావ్యములు] ౬. ప్రతిమానాటకము. ౭. కర్ణ భారము. ౮. మధ్యమవ్యాయోగము [ఈమూఁడును భాసకృతులకనువాదములు] ౯. భగవదజ్ఞాకము [బోధాయనకృతి ప్రహసనమునకనువాదము] ౧౦. శృంగారశ్రీనాథము. [శ్రీనాథుని కాలము, కృతులు మున్నగు విషయములపై విపులవిమర్శనము] ౧౧. తంజావూరు ఆంధ్ర రాజుల చరిత్రము. ౧౨. కనకాభిషేకము [శ్రీనాథునకుసంబంధించిన చరిత్రము] ౧౩. చాటుపద్యమణి మంజరి. ౧౪. ప్రబంధరత్నావళి. ౧౫. తెలుఁగు మెఱుఁగులు ఇత్యాదులు.

ఎడ తెఱిపిలేని భాషాపరిశ్రమము—గడిదేఱిన యుభయసారస్వత పాండిత్యములు — వడిగల కార్యదీక్షా దక్షత — చెడిపోని తలంపులు — ఒడిదొడుకులు లేని తేటతెనుఁగు కవితారచన — కడదాఁకిన తాత్త్వికదృష్టి — ఈ విశిష్టలక్షణములతోఁబుట్టిన మహారచయితలు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు. ద్రావిడము నెఱుఁగుదురు. ఆంగ్లమున వలసినంత పరిచయము. అచ్చయంత్రముల మొగమెఱుఁగక మట్టిబ్రుంగిన తాటియాకులను బట్టుకొని కన్నులు చిల్లులుచేసికొనెడి నిరంతర వ్యవసాయము. దానికి సాయము చేన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలోఁ బరిశోధకపదవి. పిక్కు వత్సరములు ప్రభాకరశాస్త్రిగారావదవిలోనుండి మదరాసు పండితులచే జోహారులు చేయించుకొనుచుఁ బరిశోధనము గావించినారు. ఈ పరిశోధన ఫలితము శృంగార శ్రీనాథాదిగ్రంథద్వారమునఁ జెలుఁగు వారు చూటలాడుచున్నారు.

శ్రీనాథుడు ప్రభాకరశాస్త్రిగారికి నచ్చిన మహాకవి. ఆయనపద్యములలోని రహస్యపుమెలకువ తెన్నో యెన్నుకొని శాస్త్రిగారి శరీరము పులకితమగును. 'క్రీడాభిరామము' నకు నుపిశాలమైన పీఠికవ్రాసి దానికి వెలుగుచూపిన మహాశయులు వీరు. "హరవిలాసము" వీరు సరిపఱుపఁగా నానందముద్రణాలయమువా రచ్చువేసిరి. వీరికతీరునకుఁ దెచ్చిన కాశీఖండము వావిళ్లవారు వెలువరించిరి. శ్రీనాథుని గ్రంథములలో నెన్నో పాఠములు ప్రభాకరశాస్త్రిగా రమూల్యపరిశోధనము గావించి యెత్తించూపిరి.

ప్రబంధరత్నావళి - చాటుపద్యమణిమంజరి - శాస్త్రిగారి పరిశోధనపుఁ బంటలు. 'తింజావూరి యాంధ్రరాజులచరిత్ర' కు వీరురచించిన 'తొడిమ' గొప్పది. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రకటించిన 'రంగనాథ రామాయణము' నకు వీరిసహాయతి పెద్దలు ప్రశంసించిరి. 'తెలుగు మొఱుగులు' అనుకూర్పులోఁ జాలఁగ్రొత్త విషయములు మనము గ్రహింపఁగలుగుదుము. 'దేశికవిత్' సేకరింపవలెనన్న యాశ వీరికిఁ గొండంతయున్నది. ఇది యిటులుండఁగా, శాస్త్రిగారియాధ్యాత్మికదృష్టి సాధారణుల కందరానిది. పరమేశ్వరప్రీత్యర్థమను సంకల్పముతో వీరు ప్రతి కార్యము చేయుదురు. యోగనిష్ఠాగరిష్ఠత యున్నది. మానసిక శాంతి శారీరకస్వాస్థ్యము వీడినవారు వీరివాగమృతముచే నుపరితృప్తులగుచుండుట కనుచున్నాము. 'స్వయంతీర్థః పరాంస్తారయతి' ఈయాభాణకము శాస్త్రిగారి పట్ల వర్తించును. మానవసంఘము విజ్ఞానవిలసితము కావలయు ననఁగా ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వంటి రచయితలే తెలుగునేల కవసరము. గాంధీమహాత్ముని పవిత్రాశయములు వేటూరివాళి కొజ్జబంతులు. వీరి 'గాంధీరామాయణ' సంకలనవిషయము నిటీవల వినియుందురు. ఈశ్వర తత్త్వము గుర్తించిన మహాత్ముడు గాంధీయే యని వారివిస్మరంభము. ఎట్టి శక్తియున్నను, ఆకుమూల పిందివతె నడఁ

యడకువతోఁ దన పాండితీ ప్రతిభలు దాచుకొనుచున్న పండితుఁడు ప్రభాకరశాస్త్రి - ఈ వినయవాదము వినుఁడు.

“ .....అఱవము వాడుకభాష తప్ప గ్రాంథిక భాష నాకురాదు. ఇంగ్లీషు అనలేరాదు. చిరశ్రవణమున నేదో గుఱికిఁ గొంతయెడముగా నర్థమగుట గాని యందు నా కేమాత్రము నెఱుకలేదు. తెలుఁగులో నేదోకొంత తంటాలు పడితి ననుట తథ్యము. ఆంధ్రవాఙ్మయ సౌధ నిర్మాణ కర్మకారులలో నేను నొకఁడ నగుదు ననుకొని కొన్నాళ్లు కూలి పనిచేసి మట్టి ముద్దలు మోసితిని. చేతులు కడిగికొను దశలో నిప్పుడున్నాను - నా యాధ్యాత్మిక పరిశ్రమమునకు సంబంధించిన విషయము లితరులకుఁ దెలియవలసినవి గావు..... తెలుఁగు నేను నేర్చిన నాలుగు ముక్కలకు పూజ్యులు, గురువర్యులు నగు చెళ్లపిళ్ల వేంకట శాస్త్రిగారి గురుత్వానుగ్రహము ప్రధానకారణము.....వాఙ్మయవిషయమున నాపైఁ గొన్ని యప్పులున్నవి. అవి యెప్పుడో తీర్పవలసినవి. కాని పెక్కేండ్లనుండి యుపేక్షతోనే యుంటిని. ఈశ్వరానుగ్రహమున్న నందుఁ గొన్నింటినేని యిఁకఁ దీర్చు కొనఁగలుగుదు నేమో ! ”

‘భారతి’ ప్రమాధి కార్తికము.

నిరాడంబరమైన యిట్టిబ్రతుకు ఆర్థికముగా ముందునకు సాగకపోయినను, ఆధ్యాత్మికముగా నందన వనము వంటిది. ‘వేటూరి’ వారికి సతీర్థ్యులగు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ‘త్రిశూలము’ పీఠికలోఁ బ్రభాకరశాస్త్రిగారి యుపేక్ష కిటులు చింతించినారు.

వేటూరి వారి వ్యాఖ్యలును బీఠికలుం దెలుఁగుం బొలంతికిన్
జేటులురేఁగు గందవాడి పెట్టిన పూతలు ; సంతయయ్య వా
రేటికొ వట్టి పేదతనమే భజయింతురు, సంతయయ్య నో
నాటకు నెక్కుటో ! తెలుఁగునాటికి నాటికి నాటి కక్కటా !

భాషాపరిశోధకులు, విమర్శకులు కవులుగా నగుట యనదు. ఆ యదృష్టము ఒక్క ప్రభాకరశాస్త్రిగారికే వట్టినది. కడుపు తీవు-కపోత కథ - మూన్నాళ్ల ముచ్చట - మత్త విలాసము - భగవద్జుకము - ప్రతిమా నాటకము మున్నగు కృతులు శాస్త్రిగారు వేలయించినారు. వీనిలో సగము ఆంధ్రీ కృతులు - సగము ఖండకృతులును. ఖండకావ్యములు కలకండములు. వేటూరి కవి తెనుగుచునుల కూర్చునేర్చు నబ్బురముగా నబ్బించుకొన్న చతురుడు. పద్య - గద్యముల రచన మంచి చిక్కగ నుండును. పెద్దనవలె రచనకు గొప్ప బింకము నిచ్చు నమర్థత యున్నది. ఎఱుకఁ దవలిన మొకసీసము వ్రాసెన.

కుదులు చిక్కర్చి దిక్కులు గాంచి చేలాంచ

అము అద్దుకొని కంచెలం దొలంచి

మొగము మంగళనూత్రమును నోలగందంబు

కనుపునఁ బూసి మన్ విన్నగిన్ బి

గుమరొత్తు పులకల నిమిరి పొక్కిలిబంటి

నీట నీరొండ మొనాట దీగి

గుమ్మడి మాటగాఁ గూర్చుండి చిగురాకు

వొప్పవొసిళ్ళ నీ రప్పలింది

దరిని గల బ్రాహ్మణుండు మంత్రములు పలుక

నల కనకగాత్రి కృష్ణలో జలక మాండె

గరఁగఁ బోసిన పొంగు బంగార మనఁగ

నంగ కాంతులతోడఁ దరంగలాడ.

‘కడుపురీపు’ లోనిది.

పదముల కుదిరికను, భావము పొదుపును గ్రించి పద్యములలో
నరయవచ్చును.

బాలింతతనము తోడనె

నూలింత తనమ్ము వచ్చి సోలించుట ని

ల్లాలికిఁ బని తోడని నెల

కూలికి నొకదానిసమముఁ గుదిరిచె నతఁడున్.

ఎల్లిదానిపేరు నల్లనిచాయది

వయసు వదియు నాఱు వత్సరములు

కూలి నాలి చేసుకొనుచుండెడిది గానఁ

జిక్క నయిన మేని చెలువు గలది-

‘మాన్నాళ్ల ముచ్చట’ నుండి -

ఇవియెల్ల నీలాగుననుండఁగా, శాస్త్రిగారు ‘నాగతి’ యను శీర్షికతోఁ గొన్ని పద్యములు రచించిరి. వానిలోఁ గొన్నింటినే యిటఁ బ్రదర్శింతును. సాహిత్య పరమార్థము నేవిధముగా వారు గుర్తింపఁగలిగిరో తెలియఁ గలుగును.

అంబన్ నరస్యతిఁ భా

వాంబరపీఠీ విహార సత్వే ధ్యానిం

పం బూనితి నాభావం

బంబరపీఠిన్ మహావిహారము నలిపెన్.

*

అకసముకేసి చూచితిఁ

బైకిఁ బయికి నింకఁ బైకిఁ బయికిం బయికిన్

దూకుచు నెట్లో పోయిన

పోక్త నాభావ మందొ పోయెం బోయెన్.

*

అనంతమైన యాకసంబునందు నందొ యెట్లొ యే

మనన్ గలన్ మహా గుంటి యతఁకంటె వేగమై

కనుంగొనంగ రాక పోక గండ్రగోళమయ్యె ; నా
మనంబు, నేను, లేను - యేమొ మాయమయ్యె నయ్యెడన్.

*

మూర్ఖయేమొ లోన మూల్గు వినంబడె
నునులు గల దొకింత మనలినాఁడ
తోఁచె నొడలిలో నెదో చేతన-యెటో గ్ర
హింప నాస్వభావ మింపు లొలికె

*

దానిగుర్తు పట్టి యానంద మందితి
నట్టె దాని నంటి పట్టి కొంటి
ప్రజ్ఞ వెలసెఁ గన్న పఱిపితి ; నది లోనె
లోనె కాంచు వెలికి రానె రాదు.

ప్రభాకరశాస్త్రిగారి తాత్త్వికదృష్టి యీ పద్యములలో సుస్పష్ట
పడుచున్నది. కవితాపారమ్యమును గుఱిచి వారి సందేశము మనము
మననము చేసికోవలసియున్నది.

“...తాత్త్వికునిలో కవితాంశములును, కవిలో తాత్త్వికతాంశము
లును గూడ ననుగతములై యుండవచ్చును..... తాత్త్వికుల తత్త్వ
జ్ఞానము పెరుగఁగా పెరుగఁగా, తన్మూలమున కవితలో తాత్త్విక
తాంశములు పెరుగఁగా పెరుగఁగా సాధుమున తాత్త్వికతాశ్రద్ధ పెచ్చు
పెరుగును. అపుడు కవిత తేట చేరి క్రమపరిణామముతోఁ బరమార్థ
పరాయణ మగును. కృత్రిమ కవితావిడంబనముల కపుడు తావుండదు.
కవి కపుడు సత్యప్రతికృతి కల్పన మనావశ్యక మగును. సౌందర్య
సముచిత మయిన యీ పరమార్థమే, అనఁగా సత్యమే యప్పుడు వాఙ్మ
యాకృతిఁ దాల్చును. పదునాఱవన్నె బంగారమును మించిన మేనిసోరు
గల శుద్ధసాత్త్విక తేజో విరాజితునకు బంగారపు టలంకారములతోఁ
బనియేమి ?.....”

ఇట్టి దివ్యసందేశము లందఱు రచయితలు మహాత్ములు కారా? ప్రభాకరశాస్త్రిగారి జీవితము మనరచయితల కొరవడిగానుండవలసినది. తిరువతి కళాశాలలో నుపాధ్యాయవృత్తిలో నిపు డున్నారు. గ్రంథముల వలనఁ గొంతరాబడి వచ్చుచున్నది. ఇది యంతయు సత్యభ్యాగముల సత్కారమునకు వినియోగింపఁ బడుచున్నది. భోగ త్యాగములు సరిగా నలవఱుచుకొన్నవారిలో శాస్త్రిగారిది యుత్తమస్థానము. మఱి యొకటి : సమాజసంస్కారమును వాంఛించుటయే కాక, ఆచరించి చూపుట పీరిలో గొప్ప విశేషము. శ్రీ విస్వా అప్పారావుగారు, ప్రభాకరశాస్త్రిలుగాదును విభిన్న శాఖీయు లయ్యును వియ్యమంది రనుట చెప్పఁదగిన విషయము. ఎన్నో విశిష్టలక్షణములతో నిండారియున్న వేటూరి పండితుని సాహిత్యసేవ శాశ్వతమైనది. ఆయన రెడ్డి రాజ్య చరిత్ర వరిశీలనము, చారిత్రకులకు మేలిబాట చూపినది. ఆయన పీఠికలు మహాగ్రంథములై పాలుపారుచున్నవి. ఆంధ్రకవిత, అరసున్న, ఆంధ్ర లిపి సంస్కారము, వింతనిఘంటువులు మున్నగువిషయములపై వారు చర్చించి ప్రకటించిన నత్యములు మఱచిపోరానివి. ముద్దుముద్దుగా, రస కుల్యలుగాఁ బ్రవహింపఁ జేసిన వారి ఖండకావ్య రచనలు సమాస్వాదింపఁ దగినవి. భాషాసారస్వత పరిశోధనములందు ప్రసిద్ధులైన ప్రభాకరశాస్త్రిగారి జీవనము విద్వత్కవిలోకమునకు విజయ వైజయంతిక.

చిలుకూరి నారాయణరావు

1890

జన్మస్థానము : వికాశపట్టణము చలమలూరిని పొలమాగు దగ్గల నున్న
 ఆనందపురము. ప్రకృతనివాసము : ఆనందపురము. జననము : 1890 సం॥
 గ్రంథములు : మతము :- ౧. ఆధర్వవేదము [మూలము ప్రతిపదార్థము
 తాత్పర్యము] ౨. ఋగ్వేదసాయన [భాష్యపాష్ట్యాతమునకు తెలుగు]
 ౩. భగవద్గీత [అంధ్రవచనము] ఇత్యాదులు. స్మృతిగ్రంథములు : అపస్తంబ
 ధర్మసూత్రములు ౨. గౌతమధర్మసూత్రములు [తెలుగు వచనము]
 ఇత్యాదులు. ఇతర మతగ్రంథములు :- ౧. త్రిపిటకములు ౨. ధర్మ
 పదము ౩. ఆశోకుని ధర్మశాసనములు [సాలిమూలము, సంస్కృతము
 తెలుగు] ౪. గౌతమ బుద్ధునిచరితము ౫. జైనమతము ౬. శైవసిద్ధాంత
 తము ౭. బసవేశ్వరుని చరిత్రము ౮. అద్వైతసిద్ధాంతము ౯. కురాసు
 వరీపు [ఇస్లాముమూలగ్రంథమునకు తెలుగు] ౧౦. బైబులు [ప్రాత
 త్రోత్తనిబంధనలకు తెలుగు] ౧౧. సర్వమత సామరస్యము- సంస్కృత
 భాషాకృతులు :- ౧. సిద్ధాంతకాముది [మూలము, తెలుగు వివరణము]
 ౨. విక్రమాశ్వత్థామీయము- ఇత్యాదులు. కావ్యగ్రంథములు :-
 ౧. తర్కసంగ్రహము ౨. శిశుమనకావ్యము ౩. ప్రసనకావ్యము ఇత్యా
 దులు ౪. కావ్యగ్రంథములు. చరిత్రకృతులు :- శకము, గ్రీకు, రష్యా,
 చీనా, జపాను, బర్మా, ఆంధ్ర ఇత్యాది దేశ చరిత్రములు మొత్తము
 20. జీవితచరిత్రములు : గాంధీ చరిత్ర, టాల్ స్టాయి చరిత్ర మున్నగునవి ౮.
 భాషాకావ్యకృతులు :- ౧. ఆంధ్రభాషా చరిత్ర [2 భాగములు]
 ఇత్యాదులు మొత్తము ౮. సంస్కృత ప్రాకృతాది వాఙ్మయ చరిత్ర
 గ్రంథములు 14. భాషాస్వయం బోధినులు 15. విద్యావిధాన గ్రంథ
 ముల మొత్తము 10. ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రము [10 సంపుటములు]
 ౪వి జీవితగ్రంథములు మొత్తము 20. నాటకములు :- ౧. అంబ లేక
 మొండికిబండి ౨. అశ్వత్థాను ౩. అచ్చి లేక కాపునలపు ౪. పెండ్లి
 ౫. వాడే [పరిశోధకము] ౬. నాటక నాటకము. [హాస్యము]
 ౭. తిమ్మరుసు. ౮. బొమ్మపాత్రికలు ౯. మధురాంతక ఇత్యాదులు
 మొత్తము 20. పద్య కావ్యములు :- ౧. దురగాయత్ ఉమార్ ఖయ్యమ్

౧. తుకాంబ ౩. జపానుదేశ కవిత్వ [తొలిసంజ- తెలిచాయలు]
ఇత్యాదులు మొత్తము 11. నిఘంటువులు :- ౧. సంస్కృతాంధ్ర
నిఘంటువు. ౨. ఆచ్చికపద నిఘంటువు. ౩. నన్నయ భారత పద
కోశము ౪. తెలుగుసామెతలు [1,50,000 సామెతలు తెలుగుదేశము
లోనివి] ఇత్యాదులు 18.

WORKS IN ENGLISH

(1) Translations from Tikkana. (2) Translations from Potana. (3) The songs of Tyagaraja (4) The dance of the Rain-drops (Modern Poetry,) (5) A Survey of Telugu Literature (6) Modern trends in Telugu literature—

పయిని పేర్కొనఁ బడిన గ్రంథములలోఁ గొన్ని మాత్రము ముద్రితములు.

డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారి పేరు తెలియనివారుండరు. ఆయన ఎమ్. ఏ. పి హెచ్, డి, ఎల్. టి. అనంతపురము 'ఆత్రేయాశ్రమము' వారి యునిటీ. కాని, ఆంధ్రభాషాచరిత్ర ప్రచారమునకు నారాయణరావుగారు యావదాంధ్రము సంచారము చేయుచుందురు. ఇప్పటి, వారి వయస్సు షష్టి. ఈమదిమిలో భావవృష్టి కలిమి, దేలుగు దేశమే కాదు భారతభూమి సర్వము వర్వటింపఁ గలుగుచున్నారు. ఈమానిసి భౌతికముగా ద్రఢిష్ఠుఁడుకాదు. 'దర్భపుల్ల' వలె సన్నమైన గాత్రము. ఒకకన్న కొంచెముమెల్ల. మఱి, వ్యక్తిని జూడఁగా, నపాదలక్ష-పుటల పరిమితిగల వాఙ్మయమును సృష్టించిన మహారచయిత యాయనయేనా, అని సంశయించుకొనునంతటి చిత్రము. ఈ నడుమనే కర్ణాటక దేశయాత్రలో ధార్వాడ, హుబ్బళ్ళి, బిజాపురము, బెళ్ళూరు మున్నుగా నెన్నో పట్టణముల సంచారము గావించి యాంధ్రవాఙ్మయ ప్రళస్తి నుగ్గడించివచ్చినారు. దర్భంగ, వారణాసి మున్నుగానున్న

వట్టణములలోనున్న అఖిలభాగశరచయిగల మహాసభలోఁ బాలుగొని తెలుఁగు జీశభాష పరిష్కృతయిట్టిగా ! యునిపింపఁ జేయునటులు మాటలాడినారు. ఆంధ్రరాష్ట్ర పత్తేరితొకై సదుమునట్టిపనిచేయు కర్మ వీరులలో నారాయణరావుగారు నొకరు. ఆయనది వజ్రసంకల్పము. ఆయన కావించిన భాషా-వాఙ్మయ చరిత్ర పరిశోధనము లనంతములు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము ప్రకటించిన రెండు పెద్ద సంపుటములలో నారాయణరావుగారి భాషాచరిత్రపరిశీలన రూపము గట్టియున్నది. ఈ గ్రంథము రావుగారి నేవకు లక్ష్మిమే కాకుండ, మనభాషకు మండన మును. ఈ గ్రంథములో గతానుగతికమైన విమర్శనము, కాక, సొంత మైన పరిశ్రమము హెచ్చుగా నున్నది. అది కారణముగా నిట్టి కృతులు పెక్కుకాలము సమారాధన యోగ్యములు కాఁగలయవి. తెనుఁగు నకు ద్రావిడ భాషా సంబంధమునుగుఱింది నెఱపిన 'కాల్ ద్వేల్' సిద్ధాంతమును గాదనుచు నారాయణరావుగారు చేసిన యమోఘ కృషికి వారి 'ఆంధ్రభాషాచరిత్ర' మేలిపంట. వీరి సిద్ధాంతములపై రాధాంతములు వెలువడుచుండుటయు గమనించుచున్నాము. ఏమైనను, ఒకరి దారి ననుకరించుచుఁజేసిన విమర్శనముకంటె, స్వతంత్రుఁడై చేసిన విమర్శనము హృదయములకు హత్తుకొని నిలవగా నుండుటకును వీలగును. ఇట్టి స్వతంత్ర పరిశ్రమము నారాయణరావుగారిని వలచినది. వాఙ్మయ చరిత్ర విషయములో నారాయణరావుగారి దారులు కొన్ని ప్రామాణికములు కావనుకొందురు. ఈ విషయమున నేను బొత్తిగా నజ్ఞుడను.

చరిత్రపరిశోధన మొక బండవనియనియు, చరిత్ర పరిశోధకుల హృదయములు రసార్ధములు కావనియు ననుకొనుట పరిపాటి. అది నేటి కాలమున చాలభాగము తగ్గినది. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి, సోమ శేఖరశర్మ ప్రభృతులు ఇరువైపుల వాడిగల పండితులు. నారాయణ రావుగారిసిగూర్చి యోచించినపుడు, వీరేశలింగముపంతులుగారు స్మర

ణకు వత్తురు. పంతులుగారు పేరుగొన్న చరిత్రశోధకులే. వారి కవితా కళాభిరతియు జగద్విఖ్యాతము. కావ్యములు, ప్రహసనములు, నవలలు, నాటకములు వందలుగా రచించిరి. వారివలెనే పరిశోధనశక్తికిఁ దోడు కవితా సౌందర్యము నుపాసించిన కవులు నారాయణరావుగారు. వీరి 'అంబ' — 'అచ్చి' మొదలయిన నాటకములకుఁ జెలుగునాటఁ బేరు వచ్చినది. నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు సంస్థాపకులలో, అధ్యక్షగణములో నారాయణరావుగా రొకరు. అభ్యుదయ రచయితలలోను వీరికి సభ్యత యున్నది. అసఁగా ఆధునిక సాహిత్యదృష్టి వీరి కత్యధికముగా నున్న దనుట. ఆయన పద్యములు ఛందో బంధమున వ్రాసెను. పాటలును వ్రాయును. 'మహానటుని మయూరనృత్యము' అను పేరుతో కాశీలో జరిగిన అఖిల భారత రచయితల మహాసభలో ఆశువుగాఁ బాడినగేయ మొకటి నారాయణరావుగారు ప్రకటించినారు. అది కొన్ని చరణములు మనవిచేసెదను. అఱువదియే-డ్లు నిండిన రావుగారు, ఈపాటలో ఇరు వది యోడ్ల యువకుఁడై కనిపించుచుండె నని నా కానందము.

ఈసదామహాశ్మశాన - వాసి కాశికావిభుండు
విశ్వనాథుఁడిపు డిదేమొ - యీ చిదంబర ప్రచండ
కాలమేఘరాశి జూచి - యానందం బంతకంత
కతిశయింపగా మయూర - నృత్యముతో మూదలించి
నందికేశనాట్యరీతి - దుంఠినాథ లాస్యఫణితి
మించి తాండవించె నేఁ డిదేమొ - రండు, గణనాథులు!

*

కాళ్ళకు గజ్జెలు - కటిపై పులితోళ్
హస్త, కంఠ, భుజ - మస్తక పూత్రు
త్సర్పభూషణుఁడు - మహానటుడు
నృత్యమాడు లాస్యమాడు తాండవించు

నోంకార శ్రుతితో నారాయణ రాయరచిత
 గీతమునకు నా సహృదయసభ్యులెల్ల
 తాళగతుల జతులతోడ మనోవిధి
 తాముగూడ తాండవింప.. ఇదిగోనృత్యము
 భారత భూమి నాయన్య దిశా
 ప్రచలిత ఝంఝూ మారుత ప్రేరితంబై
 భారభారాలనెల్ల క్రూరదృక్ క్షోభితంబై
 తధిగిణ తళగ్
 తళగ్ ! తళగ్ ! తళగ్

*

ఇదిగో, ఇదిగో ప్రచండ తాండవ మిదిగో,
 పాకీస్తా - ద్రవికస్తా
 కొట్టేస్తా - చంపేస్తాన్
 ఖణిర్ ! ఖణిర్ !
 ధమా ! ధామ్.

ఈ యావేశము నవీన కవులలో నందఱికిని లభింపని యావేశము. నారాయణరావుగారికి దేశ మనఁగా భాష యనఁగా నెక్కడలేని యుత్సాహము పుట్టుకొని వచ్చును. వీరు వ్యావహారికభాషావాదులు. గిడుగువారి గురుత్వము. వ్యావహారికభాషలో రసవంతమైనట్టిదియు, జీవ వంతమైనట్టిదియు నగు మార్గము గ్రంథరచనానుకూలమైనది యున్నదని నారాయణరావుగారు సనిదర్శనముగాఁ జూటుచుందురు. ఈయన విమర్శనము మోమోటము లేకుండ సూటిగాఁ బోవును. 'సజీవభాష' ను గూర్చి నారాయణరావుగారు నిష్కర్షింది ప్రకటించిన యభిప్రాయమిది:-

"...సజీవభాషయనఁగా...జీవముతో కూడిన భాష. ప్రాకృత జన భాషితమైనభాష. ఆ ప్రాకృతజను దిప్పటివాడే కానక్కరలేదు. ఏనాటి

వాడైనా కావచ్చు. ప్రాకృతానుభవములు నాభావలో ఎన్నడైనా వ్యక్తపరిచిఉంటే అది సజీవభాషే అవుతుంది. కాబట్టి యీ లక్షణము కలిగి ఉన్నంతసేపున్నా కావ్యభావ సజీవభావ కాదనడానికి వీలులేదు. కావ్యములలో ఉపయోగింపబడక పోయినంతమాత్రముచేత అది సజీవ భావ కాకపోదు. భాషాప్రయోజనము సిద్ధిస్తున్నంతసేపున్న అది సజీవ భాషే. కాని, ఆభావ కేవలవ్యావహారికమై స్థూలజగత్ప్రచారములో ఉన్నా కావ్యజగత్తులో తాండవించి సూక్ష్మేంద్రియగ్రాహ్యము మాత్రమే అయినా సంస్కృతవాణికి లక్షణములుగా ఆలంకారికు లేర్పడిన దశవిధ గుణభూషితమై దశవిధ దోషసర్జితమై మనోహర రస, రీతి, సాకశయ్యాలంకార శోభితమైఉంటే అంత ఆదర పాత్ర మాతుండని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. భాషాశోభ కుచకరించి దాని జీవమును ప్రకటించే విధానము నాలంకారికు లేర్పరించియున్నారు. ”

భాషా — వాఙ్మయములకు నిరంతరసేవ గావించు నారాయణరావు గారి విద్యాభ్యాసాదులను గూర్చి ముచ్చటించు కొనవలయును. ఆయన జన్మస్థానము విశాఖపట్టణ మండలములోని ఆనందపురము. కాని, ఆయనకు రాయలసీమవారుగానే పరిగణనము. నేనిట్లనను. నారాయణ రావుగారిది తెలుఁగుదేశము సర్వమును. ఈసీమల ద్వైతభావము నశించినఁగాని మనకు ముక్తిలేదు.

పల్లాకిమిడి కళాశాలలోను, విజయనగరము మహారాజ కళాశాల లోను రావుగారి ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసము. విజయనగరములో నుండగానే సాహిత్య కృషికి బీజావాపము జరుగుట. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ మున, తెలుఁగు, కన్నడములలోఁ బట్ట భద్రతా లాభము. తరువాత కొలఁది కాలమునకే నారాయణరావుగారు “డాక్టరు ఆఫ్ ఫిలాసఫీ”. ఈ చిరుదము 11 వ శతకములోని తెలుఁగు రచనను గూర్చి చేసిన పరిశోధ

నమునకుఁ బంట అనలు, నసివాటినుండి రావు గారికి భాషా—సారస్వత చరిత్రపరిశోధకత్వఁగో మంచియాస్థ. బోధసచాతుర్యము వీరిది గొప్పది. విశాఖమండలములోని 'అరసవిల్లి'లో రెండుపాఠశాలలు నారాయణ రావుగారు నెలకొల్పిరనఁగా, ఆయన సేనాపరాయణత యెట్టిదో భావింపుఁడు. ఆపాఠశాలలో నొకటి రైతుపిల్లలకు, రెండవది హరిజనులకు నుపయోగించునవి. వ్యవసాయము మీఁద రావుగారి కెంతో మక్కువ. గంజాం జిల్లాలో జరిగిన నూతన వ్యవసాయ పరిశోధనపుఁ బోటీలో వీరికి బంగారు పతకము బహూకృతి లభించినది. ఉత్తరనర్కూరు జిల్లాలో ఇంగ్లీషు బోధనశక్తి ప్రచారము చేయుటకుఁగా “ఇనస్పెక్టర్ ఆఫ్ స్కూల్సు” ఉద్యోగము రావుగారి కీయఁబడినది. ఈ యవకాశములో వీరు జర్మను—అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్ర విద్యావిధానములను గూర్చి తెలుఁగునఁ బ్రచారముగావించిరి. తరువాత, అనంతపురము కళాశాలలో నాచార్యకము. సుగృహీతనామధేయులగు నెందఱో శిష్యులు రావుగారి పేరు చెప్పుకొనుచున్నారు. ఈయదృష్టము వారిది మెచ్చఁదగినది. మదరాసు, మైసూరు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయములలో నెన్నో సంఘములకు వీరు సభ్యులుగా నుండి గౌరవముల నందిరి. రాజమహేంద్రవరము నందలి 'ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధకమండలి' కిఁ బెక్కు కాలము అధ్యక్షులుగా నుండి నారాయణరావుగారు చేసిన పరిశోధన కృషి యమోఘమైనది. ఆ మండలికి తాళవక్రగ్రంథములు, కొన్ని వందలు వీరు దారవోసిరి. చాల కాలమునుండి నేకరించిన శిలా—తామ్ర శాసనములు, నాణెములు మండలికి యిచ్చివైచిరి. ఈ యాదార్యము చారిత్రకులకు శిరోధార్యమైనది. రాయలసీమలోని కృష్ణ దేవరాయ విద్యాపీఠసంస్థకు స్థాపకత్వము, అధ్యక్ష్యము నారాయణ రావుగారిది. ఇట్టి భాషా లోకోపకారకములగు కార్యముల వలవఁ జలుకూరి వంశ తిలకుఁడు మాయని యశస్సు సంపాదించెను.

నారాయణరావుగారు వ్రాసిన గ్రంథములు శతాధికములుగా నున్నవి. ఆయన సారస్వతమునకు సంబంధించిన ప్రతిశాఖలోను విలువ గల వ్యవసాయముచేసి యెన్నో కృతులు వండించెను. నవలలు—నాటకములు—జీవిత చరిత్రములు—భాషాచరిత్రములు—పద్యకావ్యములు—గేయములు—ఇవన్నియు వ్రాసికొన్నారు. ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీత, అధర్వవేదము ననువదించినాడు. ‘ప్రపంచమతగ్రంథమాల’ నెలకొల్పి పెరిపాజ్ఞయములలోని రచనలు తెలుగులోనికి జూరఁ బరివర్తనముచేసి యిచ్చినారు. కురాను షరీఫు—జెండా వెస్తా ఇత్యాదులు. నారాయణరావుగారి లేఖని శతాధిక గ్రంథములు సృష్టించుట. ఆయన వాఙ్మయతపస్వి ; సారస్వతయాజి ; వాఙ్మయద్వారమున దేశారాధనము, ఈశ్వరసేవ సాగించుచున్న మహాశయుడు.

శ్రీ రావుగారి కృషిని గుర్తించి బ్రిటిషుదొరతనము 1947 జూనులో ‘మహామహోపాధ్యాయ’ బిరుదము నిచ్చినది. నాడు ఇండియా ప్రభుత్వము, పరప్రభుత్వములిచ్చిన బిరుదములను నిషేధించినందువలన వీరు దానిని స్వీకరింపలేదు. 1947 నవంబరులో కాశీ సంస్కృత విద్యాపీఠము ‘మహాోపాధ్యాయ’ బిరుదముతో జోడు సాలువల నిచ్చి రావుగారిని సన్మానించినది. వీరి నాటకరచన, విమర్శన ఫక్కి గమనించి “ఆంధ్ర బెర్నార్డుషా” యనియు వ్యవహరింతురు. సత్యమైన సేవా పరాయణత గల కళాప్రపూర్ణులకు బిరుదభారముతో బనియుండదు. ఓరిమి — పరిశ్రమ పేరిమి — ప్రతిభా వ్యుత్పత్తుల నేరిమి కలసి చిలుకూరి నారాయణరావుపేర వెలసినది. అనంతపురమున, ఆత్రేయాశ్రమ వాసములో నుపవిత్ర జీవితము గడుపుచున్న చరితార్థులు వారు.

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ

1891

జన్మస్థానము : మినుమిందిరిపాడు అగ్రహారము. నివాసము ప్రకృతము మదరాసు. జననము: 1891 సం. రచనలు :- ౧. ఆంధ్రవీగులు ౨. అమరావతీస్తూపము. ౩. చారిత్రకవ్యాసములు ౪. ఆంధ్రదేశచరిత్ర సంగ్రహము ౫. రోహిణీచంద్రగుప్తము [నవల] ఎన్నోవ్యాసములు, కాసన పరిష్కారములు, పీఠికలు మొదలగునవి. అంగ్లగ్రంథములు :- 1. Forgotten Chapter of Andhra country. 2. The History of the Reddy Kingdoms.

నేటిచరిత్రపరిశీలకులలో సోమశేఖరశర్మగారి స్థానము మహోత్తమమైనది. కొనుత్తూజు లక్ష్మణరావుగారి తరువాత బ్రాహ్మణికత వీరిజేయని తెలుగువారికిఁ జక్కని విశ్వాసము కలదు. లక్ష్మణరావుగారు, వీరభద్రరావుగారు తొలుత శర్మగారికి లక్ష్యభూతులు. విజ్ఞానసర్వస్వ రచనలోఁ బెద్దకాలము లక్ష్మణరావుగారికి శర్మగారి సహాయ్యనంపత్తి చేకుటినది. నిశితమైన చూపు — నిర్మలమైన మనస్సు — సహజమైన కళారసిత — నందర్భ శుద్ధమయిన వాక్కు — నిక్కమయిన చరిత్ర విజ్ఞాన — నిరంతరాయమైన పరిశోధనము — ఇన్ని సుగుణములరాశి, శర్మగారనఁగా సాధారణుఁడుకాఁడు. శాసనపరిష్కారములో నేడున్న వారిలో వారినిచాటినవా రుండరు. లిపిశాస్త్ర మీయన చక్కఁగా నెఱుఁగును. శాసన దర్శనమునకు లిపిరహస్యజ్ఞత సుధాంజనము. ఆ మేలి కాటుక శర్మగారి సొంతము. ఈయనసంగ్రహించి ప్రకటించిన శాసనము లిన్ని యన్ని యని యెన్నఁజాలము. ప్రాచీనదక్షిణహిందూ దేశ చరిత్రము నర్వము శర్మగారికిఁ గరబదరము. బౌద్ధయుగమును గూర్చిన వీరిపరిశీలనము గొప్పవిలువగలది. రెడ్డియుగమును గూర్చిన వీరి

యమోఘము, నపూర్వమునగు విమృష్టవిషయ సందోహము మహాగ్రంథ మైనది. సాతవాహనులు - చాళుక్యులు - కళింగ గాంగులు - కాక తీయులు - వీరివీరియుగములను గాలించి వరమరహస్యము లెన్నో వెల్లడించిన పరిశోధకతల్లజులు మల్లింపల్లివారు. నిజమున కాయన గొప్ప యుద్యోగములో నుండవలసినది ; లేదా, మహాధనవంతుఁడుగా నైన నుండఁగదన పాఁడు. ప్రస్తుతమీ రెండును నెఱుఁగున్నలు. ఆయనకు విడవరాని మహాద్యోగము పరిశోధన మొక్కటే. ఆయనకున్న మహాధనము ఆంధ్రవాఙ్మయ మొక్కటే. తెలుఁగువారి పూర్వసంస్కృతి త్రవ్వి త్రవ్వి తండములయిన వ్యాసములలో మనకందిచ్చిన శర్మగారు పూజనీయులు. శాసనపరిశోధకులు, భాషాపరిశీలకులు నైనవారికి సాధారణముగాఁ గళా విలాసములు తెలియవు. అది హేతువుగా, రచనా సౌందర్యమును వారు ప్రదర్శింపలేకపోవుదురు. శర్మగారి కటులుకాదు. ఈయన యెన్నఁదగిన కళార్ద్రహృదయముగల వ్యక్తి. కవిత్వము లోఁతు లెఱుఁగును; కళల నెన్నింటనో పరిచితియున్నది. అందుకే, యీయనరచన సహృదయ హృదయములను న్పండింపఁజేయు మాధురీ మార్దవములు పొదిగించు కొన్నరచన. గ్రాంథిక - వ్యావహారికములు రెండును వడిగా, వాడిగా వ్రాయఁగలుగుదురు. గహనములయిన చరిత్రవిషయములు వీరి కవిత్వములోఁబడి సౌలభ్య వాల్లభ్యములై ప్రజాసాధారణమునకు సుఖ లభ్యములగును. ఆ పేళ్తోత్సాహములు జనింపఁజేయు నింపయిన రచన శర్మగారిచేతిలో నున్నది - ముచ్చటకుఁ గొన్ని మచ్చుపంక్తులు :-

“.....వామనుఁడు తనసాదత్రయముచే ముల్లోకముల నావరించినట్లు భారతధర్మ సంస్కృతి యీమూఁడు ప్రస్థానములయందును దిశాష్టకము నాక్రమించి యతిశయిల్లినది. అప్పటికి నిప్పటికిఁ బ్రపంచ చారిత్రమున ధర్మ సామ్రాజ్యమును స్థాపింప యత్నించిన వారును, స్థాపించినవారు నొక్క భారతీయులే. భారతీయుల ధర్మసంస్కృతి

సామ్రాజ్య చారిత్రము అపూర్వమైన యొక ధర్మ విజయ గీతము; ఒక అహింసావిజయగాథ. అది భారతీయుల మంజుల మధుర మనోహర స్వాప్నిక గానము.

ఏమో ఎవ్వరెఱుఁగుదురు, ఎప్పుడు పుట్టిపెరిగి అంతటి పెద్దవాఁ డయ్యెనో? ఎంత కాలమునుండి యచ్చట నివాసముండెనో? చరిత్రకు కొంతప్రాజ్ఞత వచ్చునాఁటికే ఆయుష్మంతుఁడయిన ఆర్యకుమారుఁడు భారతభూమిని పచ్చనిపైరుచేల నడుచు, ననలక్ష్మి అంగాలు దిద్దుకొని సాంద్రాటవీ సీమల మధ్య ఆశ్రమపదములు నిర్మించుకొని పర్ణకుటీరము లందు కర్మపరశుశ్రుఁడై విరాజిల్లెను. ముం దగ్నిహోత్రముతో పార్శ్వములయం దధ్యయన పరాయణమైన ఛాత్ర బృందముతో వేదఋక్స, యజుర్, సామగానము నాలపించుచు తాను త్రొక్కినంతమీర భూతలమును కర్మనిబద్ధముగను, ధర్మనిబద్ధముగను గావించి తనచూపు ప్రాకినంత లెక్క తానే పెద్దనని గడ్డము సవరించు కొనుచు దర్పముతో ప్రవర్తించిన కర్మవీరుఁ డతఁడు. జగత్తింకను నిద్రా పరవశమై యుండఁగనే తొలుదొలుత మేలుకొంది తెలివి తెచ్చుకొని పెద్దటికము వహించిన ప్రోడ యతఁడు. ఎవ్వరెఱుఁగుదురు? ఎప్పుడు పుట్టి పెరిగి యంతటిపెద్దవాఁ డయ్యెనో? ఎంతకాలమునుండి యచ్చట నివాసముండెనో?.....”

‘చారిత్రకవ్యాసములు’ 2 పుట

చక్కని తీరుదల యిట్టిరచనలో నన్నోక్త్రవిషయములు శర్మగారు తెలుఁగువారి కిచ్చుచున్నారు. విజ్ఞాన దృష్టికి మల్లంపల్లి వారి జీవిత మొక వసంతారామము. ఆర్థిక దృష్టిలో, ఆయన నిరంతర శ్రమజీవి. బాల్యమునుండియుఁ బేదటిమికిఁ బాలువడి విజ్ఞాన సమార్జనము చేసి కొనెను. మనుగడలో నొడుదొడుకులు, దుందుడుకులు రానిచ్చుకొనని స్వభావము మొదటి నుండియు నున్నది. ఆంగ్ల విద్యలో నున్నత

పట్టములు పడయ నలయుననెడి తీవ్రాశను, ధనాభావము సన్నవడఁ జేసినది. పసినాట సంగ్రహత విద్యాభ్యాసము. మేనమామగారి సహకారముతో “సూక్ష్మమైనలు” ఉత్తీర్ణత. అప్పటి శర్మగారి యీడు పదునాగేండ్లు. ఆలేతవయస్సులో నుద్యోగము కోసము నవసి నవసి యెచ్చటను స్థిరపడక యుండెను. నాటి జాతీయ మహోద్యమ నాదములు శర్మగారిలో నొక నూతనచైతన్యము రేపినవి. 1911 సం॥ ప్రాంతములో నుద్యోగ గవేషణము వదలుకొని మదరాసు ప్రయాణము. అచట, ఆంధ్రులచరిత్ర గ్రంథము సంధానించుచున్న మహామహానుజు చిలుకూరి వీరభద్రరాయనితోఁ బరిచితి యేర్పడినది. శర్మగారికి రావుగారితోఁ జరిత్రపరిశోధనము గావింపఁ దలంపు కలిగినది. ఆదిలో, “కన్నమరాగ్రంథాలయము” న సచ్చుగాని కృతులకుఁ బ్రతులు వ్రాయుట శర్మగారి యుద్యోగము. చాలీ చాలని యక్కడి జీతముతో జీవితము సాగించుకొనుచు నున్న శర్మగారికి, లక్ష్మణరావు గారి యలికారము భావ్యర్థ సమవలంబమైనది. ‘ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వ’ రచనా సహకృతితో శర్మగారికి లక్ష్మణరావుగారి రద్దసింహాసన మిచ్చి యభినందించిరి.

1912 లో, ఆంధ్రుల చరిత్ర రచన ముగిసి వీరభద్రరావుగారు రాజమహేంద్రవరము వచ్చివేసినారు. శర్మగారును మదరాసు మకాము మాని రాజమహేంద్రవరమే వచ్చి యుండి 1914 మొదలు నాలుగేండ్లు చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహారావుగారి ‘దేశమాత’ పత్రికకు సంపాదకత నిర్వహించిరి. ఈ సంపాదకత్వము శర్మగారి పరిశోధన రచనా ప్రణాళికకుఁ జక్కని త్రోవలు తీయించినది. మఱియొకటి చెప్పదగిన సంగతి; వీరు “ఆంధ్రాభ్యుదయ గ్రంథమాల” నెలకొలిపి ఆంధ్రవీరులు, ప్రాచీన విద్యావీరములు, ప్రాచీనాంధ్ర నాకా జీవనము మున్నగు గొన్ని గ్రంథములు వెలువరించిరి. ఈవీరుల సారస్వతమును నేవించు మల్లంపల్లి

శర్మగారికి, మరల మదరాసునుండి కొమఱ్ఱాజు వారి యాహ్వానము. దుర్నియతి యటులుండి, శర్మగారు చెన్నపురి చేరిన కొలది నాశ్వకే లక్ష్మణరావుగారి యస్తమయము. అది 1923 సంవత్సరప్రాంతము. 'విజ్ఞాన చంద్రిక' నన్నవడినది. విజ్ఞానసర్వస్వమునకు అదియాది పెక్కేండ్లు శర్మగారు చేసిన కృషి మఱచి పోరానిది. ఈ వ్యవసాయము నకు ఫలముగా ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునారు చరిత్రపరిశీలక పండితులుగా రమ్మని శర్మగారిని పిలిచిరి. వారచటఁ గావించిన యమోఘ పరిశ్రమమునకు సాక్షులు "ఎ ఫర్గాటన్ చాప్టర్ ఆఫ్ ఆంధ్ర హిస్టరీ"—"ది హిస్టరీ ఆఫ్ ది రెడ్డి కింగ్డమ్స్"—అను రెండుచరిత్రగ్రంథములు.

శర్మగారిది సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషలలో 'డిగ్రీలు' లేని నిశితప్రజ్ఞ. ఆంధ్రవీరులు, రోహిణీచంద్రగుప్తము, కొన్ని చిన్నకథలు వీరి కళారచనాభిరతిని దృష్టాంతీకరించుచున్నవి.

ఈయన చారిత్రకవ్యాసములలో జాద్ధ సంస్కృతి రూపు కట్టియున్నది. 'రేడియో' లోఁ బ్రసారితమగు వీరి 'ఆంధ్రదేశ చరిత్ర సంగ్రహము' సంగ్రహమైనను బహుపయోగియగు కూర్పు. సహృదయులు, చరిత్రపరిశీలక శేఖరులు నగు వారి యునికి ప్రకృతము చెన్నపురిలో. నిర్బంధోద్యోగపు టుచ్చులలో నిచ్చలు ఉండలేని స్వతంత్రజీవులు శర్మగారు. ఆంధ్రచరిత్ర—సంస్కృతులను గూర్చి యింక నెన్నో నూత్నవిషయములు మనకు వారీయఁగలరు.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారితో శర్మగారికి మంచి నేస్తము. ఆయన 'ఆంధ్ర ప్రశస్తి' యీయనకుఁ గృతీయిచ్చుచు నిట్లు వ్రాసెను:—

నీ వనుకోను లేదు, మఱి నే నిది చెప్పును లేదు, కాని య

న్నా, వినవయ్య నేటి కిది నా చిటు పొత్తుము నీకు నంకింతం

బై వెలయింపఁ జేతు హృదయంబులు నీకును నాకు మాతృదే

శావల దుఃఖ దారితములై శ్రుతిగల్ప విషాద గీతికన్.

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

డిగ్రీలు లేనిపాండిత్యంబు వన్నకు

రాని యీ పాడుకాలానఁ బుట్టి

నీ చరిత్ర జ్ఞాన నిర్మలాంభఃపూర

మూపర క్షేత్రవర్షోదకమయి

చాడీలకు ముఖప్రశంసల కీర్త్యకు

స్థానమై నట్టి లోకాన నుండి

నీయచ్ఛతర కమనీయ శీల జ్యోత్స్న

అడవి గాసిన వెన్నెలగుచు చెలఁగి

అంతె కాని గౌరీశంకరాచ్ఛ శృంగ

తూగము త్వదీయము మనస్సు పొంగి తెలుఁగు

నాఁటి పూర్వ చరిత్ర కాణాచి యెల్ల

త్రవ్వి తలకెత్త లేదె యాంధ్రజనములకు.

*

కొదమ తుమ్మెద తెక్కలఁ గున్తరించు

మీనముల వీప్రసన్నగంభీర ముఖము

కన్నులంటగఁ గట్టినట్లున్న నిన్ను

మఱచి పోలేను జన్మ జన్మములకై న.

రాయ పోలు సుబ్బారావు

1892

జననము: 1892. నివాసము: హైదరాబాదు. గ్రంథములు: ౧. కవితాంజలి [తృణకంకణము, స్నేహాంతాదేవి, స్వప్నకుమారము గల సంపుటము] - ౨. జవకుచ్చులు ౩. మధుకలశము ౪. రమ్యాలోకము ౫. తెనుగుతోట ౬. ఆంధ్రావళి ౭. లలిత ౮. వనమాల ౯. మధురయాత్ర ౧౦. మాధురీదర్శనము - ఇత్యాదులు.

అభినవాంధ్ర కవితావతరణమునకు దారిచూపినవారిలో రాయప్రోలు సుబ్బారావుగా నొకరు. సారస్వతపురోహితులగు సుబ్బారావుగారే యొకజాతి తెలుగుకవులకు 'భావకవిత్వము' అను నామకరణ చేసినట్లు విందుము. నేడు 'భావకవిత్వము' నర్హతోగూఢముగా విస్తరిల్లినది. కవిత్వములో నవ్యచూర్ణము గురుజాడ అస్పరావుగారితో నారంభమైనదని కొందఱు, సుబ్బారావుగారితోఁబుట్టినదని కొందఱును. అదియెట్లు లయినను, సుబ్బారావుగారితో నూతనకవిత్వమున నొక ముఱుగు వచ్చినదని చెప్పవచ్చును. ఈగౌరవము వారిమీఁద మన తెలుగు వారిలోఁ జాలమందికీఁ బొందుపడినది. సుబ్బారావుగారి వ్రాతలు క్రొత్తలోయువకపుల హృదయములలో నూతన సంస్కృతి బీజములునాఁటినవి. ఈయన కలిగించిన సంస్కారమువలనఁ గలిగిన యెగ్గు లెగ్గులు ప్రస్తుతము ముచ్చటించరాదు.

భావకవిత్వ మనుషిరిలోనే పెద్దపోరు. " భారతాదులలోఁ గవిత్వము లేదా? భావములేదా? " అని ప్రశ్నములు చాలఁబుట్టినవి. అందు గొన్ని సందర్భములేని ప్రశ్నములు. ఆలంకారికదృష్టి లేనివారు మాత్రమే 'భావకవిత్వము' అనుపేరు లెస్సగా లేదనుటకుసాహసించును. కాని ఒకటి, 'నవ్యకవిత్వము నాస్తిక కవిత్వము' అనునూహ కొండఱిలో కలిగించినది ఘనపాఠే. భాషాసంస్కారము బహుస్వల్పముగానున్న కొందఱు

నూతనకవులు చేతఁగాని వ్రాతలు వ్రాసి, వానిపై భావకవిత్వ ముద్రవేసి బ్రతుకు తెగువు చూచుకొనుచుండుటవలన నీ కొంపమునక యైనది.

రాయప్రోలువారు పరిపక్వమతులు; పాశ్చాత్య సాహిత్యవిశారదులు; నవ్యకవితోపానకులు. పడచుటి కవులలోని ప్రకృత్యారాధన పరత్వము వీరిలోఁబుంజీభవించినది. వీరిభావన గభీరమధురమైనది. స్వరకల్పనము అభినవమైనది. వీరికవితకు ద్రాక్షా-కదళీపాశములు సహజములు.

మామిడి కొమ్మ పైన గల మంత్రపరాయణుడైన కోకిల

స్వామికి మ్రొక్కి నేనభినవస్వర కల్పన కుద్యమించితిన్

గోమల గోస్తనీ రుచులకుం గదళీఫలపాక సిద్ధికిన్

లేమలదేరు మాతెలుఁగు లేతముదల్లు వెలార్చువేడుకన్.

రమ్యలోకము

1912 సం॥న నవ్యకవిత్వ నేపథ్యమునుండి క్రొత్త నడలతోఁ గొత్తవిలాసములతోఁ గ్రొత్తహావభావములతో 'లలిత' కావ్యము రంగమునకు వచ్చినది. తోడనే రసజ్ఞభావుకుల చక్షూరాజీవములు దాన్పైఁ బడినవి. 'లలిత' తో యువకవు లువ్విఘ్నలూరిరి. ప్రాచీనసాహిత్య పరాయణులు 'లలిత' స్వేచ్ఛాప్రవృత్తికి లోలోపల బాధపడిరి. ఆంగ్లేయవాసన వట్టి క్రమముగాఁదెలుఁగువారు నవ్యకావ్య పఠనమున కలవాటు పడినారు. 'తృణకంకణము' వెలువడినది. శాబ్దికముగాఁ గొన్నిదొసఁగులు దొరలి నను సుబ్బారావుగారిది మంచి నిబ్బరమైన కవితా ధోరణి యగుటచే యువకుల గుండెలకుఁ బట్టుకొన్నది. కష్టకమల - స్నేహలతాదేవి - స్వప్నకుమారము - తెలుఁగుతోట - ఆంధ్రావళి - రమ్యలోకము మున్నగా నెన్నోకృతులు వీరివి విరివిగా వ్యాపించినవి.

రాయప్రోలు కవి 'శాంతినికేతనము'నఁ గొంతకాలముండి రఫీంద్ర సాహచర్య మనుభవించెను. ఆ సాహచర్యము వీరికవితా శక్తికి వికాసము. పెక్కుభావల నెఱిగి ప్రకృతిరహస్యముల నాకళించి రవికవి

కవితాచ్ఛాయలు తెనుగునకు దింపుచు రాయప్రోలుకవి పలువురపొగ
డ్డలకుఁ బొత్తుఁ డయ్యెను. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి యీయనను
స్తుతించినాఁడు.

మఱియొకటి: శ్రీ సుబ్బారావుగారిలో జాతీయాభిమానము సహజ
మైనది. ఈయన అచ్చముగాఁ దెనుగువాఁడుగా వర్తించును. ఆంధ్రో
ద్యమము వీరి కవితకు రంగస్థానమైనది. 1918 నాటికి “రాయప్రోలు”
జాతీయ కవితావాహిని పొంగినది. ప్రాచీనాంధ్ర సామ్రాజ్యమహా
న్నతి, ప్రాచీనసాహిత్యకళోన్నతి కన్నుల కెదురుగాఁ గట్టి యీ కవి
మురిసిపోవును. “జారిన దేశగౌరవము చక్కఁగ దిద్ది మహాంధ్రమండలీ,
భారము శ్లాఘనీయముగఁ బాలన చేసి నమానరాష్ట్రముల్, కూరిమి
నాసఁ జేయఁ దెలుగుంబుడమిన్. ” సముద్ధరింపుడని తెలుగువారికి
మేలుకొలుపు పాడిన రాయప్రోలు ‘జాతీయకవు’ లలో మొదటివాఁడు.
ఈయన ‘ప్రబోధము’ సూర్యకిరణము వంటిది.

అమరావతీ పట్టణమున బౌద్ధులు విశ్వ
విద్యాలయములు స్థాపించునాఁడు
ఓరుఁ గల్లున రాజవీర లాంఛనముగాఁ
బలు శత్రుశాలలు నిలుపునాఁడు.

విద్యానగరరాజ వీధులఁ గవితకుఁ
బెండ్లి పందిళ్లు కప్పించునాఁడు
పొట్నూరికి నమీపమున నాంధ్రసామ్రాజ్య
దిగ్విజయస్తంభ మెత్తించునాఁడు,
ఆంధ్రనంతతి కే మహితాభిమాన
దివ్య దీక్షానుఖ స్ఫూర్తి తీవరించె
నా మహావేశ మర్థించి యాంధ్రులార
చల్లుఁ డాంధ్రలోకమున నక్షతలునేఁడు.

తనగీతి యటవ జాతిని పాటకులను గా
 దిద్ది వర్ధిల్లిన తెనుఁగు వాణి
 తనపోటులు విరోధి తండంబులకు సహిం
 వనివిగా మెరసిన తెనుఁగు కత్తి
 తనయందములు ప్రాంతజనుల కభిరుచి వా
 సన నేర్ప నలరిన తెనుఁగు రేఖ
 తన వేణికలు వసుంధరను సస్యశ్యామ
 లను జేయఁ జెలఁగిన తెనుఁగు భూమి
 అస్మదార్ద్ర మనోవీధి నావహింప
 జ్ఞప్తి కెలయించుచున్నాఁడ ; చావలేదు,
 చావలేదు, ఆంధ్రుల మహోజ్జ్వల చరిత్ర !
 హృదయములు చీల్చి చదువుఁడో సదయులార !

రాయప్రోలు కవిగారి యీ ప్రబోధము ప్రజలనే కాక, యువకవులను సైతము తొలి దినములలో లేపినది. పయివద్యములు జీవన్ముర్తులై నేఁడు తెలుఁగునాఁడున సంచరించుచున్నవి. సుబ్బారావుగారి రచనలు రెండుగా వేరుపఱచుకొన్నచో నొకటి జాతీయ రచనల సంపుటము, రెండు ప్రేమకావ్యసంపుటము కాఁగలదు. వీరి ప్రేమ తత్త్వ సిద్ధాంతములు పవిత్రములయినవి. ఆధ్యాత్మిక తత్త్వ జిజ్ఞాస రాయప్రోలు కవీంద్రునిలో నుండవలసినంతగా నున్నది. “సచ్చి దానంద కల్యాణ సదన మయిన, యీ మనోహర జగతికి నేగుదెంచి ప్రేమలక్ష్మి నారాధింపవేమి యకట !” యిది వీరి యభిప్రాయము. కావ్యములలో సుబ్బారావుగారు ప్రదర్శించిన ప్రేమ తౌకిక సాధారణమైనదికాదు.

నడచి బడలిన యాయాన మెడలలేదు,
 చీర చెరుఁగుల తడి మైన నాటలేదు,

లేడి సరసిన యనుడె ముద్దాడి కొనియె,
నహహ ! యెంతటి ప్రేమాద్ధు మామె మనసు.

‘కృణకంకణము’

*

ప్రియమూతొఁ బెంచి కొన్న తీవియలు కొన్ని
విషయత లటంచుఁ దోచి నన్ బెరికి వైతొ ?
పూలు పూయవో ? పరిమళంబులను విడవో ?
చూడ నుందరములు కావో ? సొగసులాడి !

‘కష్టకమల’

*

నరనారీ సంబంధము
పరిభావింపుము దిశావిభాగము వరుసన్
ధర, జననీ భగినీ నహ
చరీ కుమారీ క్రమము నిజం బగుట నఖా !

‘మాధురీదర్శనము’

*

తేనెమీఁద సుతారంపు తీవి నిలిచి
పగలఁ బడి నవ్వు పువ్వుపై కెగయు అలిని;
ప్రియుఁడు ప్రియురాలి నట్లు చేర్చ నొక సుకవి,
బిడ్డ తల్లిని భాతి కల్ప మరొకండు.

‘రమ్యాలోకము’

పవిత్ర ప్రేమతత్త్వమును గనుఁగొన్న రాయప్రోలుకవి ధన్యజీవి.
ఈ కవిశేఖరునిలోని ఆధ్యాత్మికదృష్టికి అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
గారి యనుగ్రహము పుష్టి నిచ్చినది. శాస్త్రిగారు సుబ్బారావుగారి మేన
మామ. ఆబ్రహ్మణ్యనిపోలిక యీయనలోఁ జాలభాగ మున్నది. మేన
మామతోఁగలసి కొంతకాల మవధాన ప్రదర్శన యాత్రసాగించి, బుచ్చి

రెడ్డి పాలెములో మనస్సు హఠాత్పరివర్తనము పొందఁగా నాశుకవితా సన్న్యాసము చేసిరని సుబ్బారావుగారిని గూర్చి చెప్పుకొందురు. దైవ దయ నిండురుటవలనఁ గలిగిన యీ మార్పు సుబ్బారావుగారిచే రస భావ భరితమైన కబ్బిములు వ్రాయించినది. రవీంద్రుఁడు - విధుశేఖర భట్టాచార్యులు - ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణుఁడు - సముద్రాల అప్పలా చార్యులు మున్నగుఁగల సహృదయుల సాహచర్యము సుబ్బారావు గారి భావమణులకు శాణోపలము. సాహితీ సమితి కార్యదర్శి నోరి నరిసింహ శాస్త్రిగారు వీరిని గుఱించి యిట్లు ముచ్చటించుచున్నాడు.

“సుబ్బారాయ కవిశేఖరునకు కవితావతారము, అక్షరరమ్యత అభి మాన పాత్రములైన విశిష్ట విషయములు. వీని నీకవి రమణీయమార్గ మున బహుముఖముల ప్రదర్శించుచుండును. కవులు ఉత్తమ విషయ ములను సందర్భాను సారముగా లోకమునకు ఆస్థ దృఢమగుటకు వివిధ వివిధములవర్ణించుట మనపురాణకవుల నాఁటినుండియు సంప్రదాయ సిద్ధమే. ఈకవి ప్రకృతి శోభను మైత్రిని భక్తిని, జగత్కల్యాణమును కావ్యసందోహములో నిబద్ధముచేసి రమణీయోపదేశవ్యంజనచే ఉత్తమ బోధ అయినాఁడు.”

శ్రీ సుబ్బారావుగారి కబ్బిములకు మొదటిదశలో నున్న ప్రజాదర ణము నేఁడు కొంత కొఱవడినది. అనఁగా, తెలుఁగు చదువురులలోని భావుకత సన్నగిల్లుచున్నదనియే విచారింపు డని యొక పెద్ద మానిసి సమాధానము. ఆధ్యాత్మిక శక్తి సంవలితమైన యాయన యగాధభావన, అక్షరరూపము తాల్చునపుడు మిక్కిలి చిక్కగా బిగు వుగా నుండును. అది పాఠకసాధారణ్యమున కందదు. అదిగాక యన్వ యములోఁ గొంతతిరుగుడు. దాన, దీన - సుఖవంతుఁడైన చదువరి రాయప్రోలు వారి రచనలు నేఁడు పాడుకొనుట తగ్గించినాఁడు. ఈనాటి పాఠకునకు ఆపాతరుచిరమైన శైలి కావలయు నట! దానిలో, పిండి గునునను లేకున్నను వాని కిబ్బందిలేదు!

ఇందాఁక, నుబ్బగావుగారి యాశుకవిలా నన్నాసమును గూర్చి
యను కొంటిమి. ఈ పద్యము లానన్ని వేళములోనివి :-

•

నతమున్ ధేనువ కొండవారి నిజవాసంబందు మృష్టాన్న సం
గతసౌఖ్యం బమరెన్, వధానమును సాంగం బయ్యె వట్టిభిర
డ్డి తురాసాహుని మోల నాశు కవితోడ్డిన క్రియావేళ నా
యత వాగ్బంధనమున్ తవిల్చితి తుమారాహర్షపుతీ! యిదే
హితమం చెంచితి బుచ్చిరెడ్డి నగరీ శృంగాటకంబందునన్.

•

తెనుఁగే తీయని దందు పద్మపద రీతిక్రీడ లశ్వంత మో
హనముల్ శోభనముల్ తదీయరసరక్తాలావనంబుల్ లభిం
చిన వాగర్థ కలా కలావ జయలక్ష్మిన్ గాలికిం బుత్తునే
జననీ, యేమిటి కింక, ఆశుకవిలా నన్నాస మిప్పింపవే !

•

రసమో, భావమో, జీవదర్శ సుకుమార వ్యంజనా మంజ శ
బ్ద సమాసారచనంబో, సాధు హృదయస్పంద ప్రతిష్ఠా కథా
వినరంబో సకలార్థశూన్యమగు నీ వేగాతివేగోక్తి దు
ర్వ్యసనం బేటికి తిప్పు మింక జననీ, రమ్మాక్షరక్షోణికిన్.

ఈపరిణామముతో నక్షరరమ్యత నుబ్బరావుగారిని వలచివచ్చినది.
పద్యబంధములేకాక, పాటలుకూడ రాయిప్రోలుకవి తియ్యగాఁబాడు
కొనెను.

పదవేచలి, కాళ్ళగజ్జియల్, రవలింపఁగ పెదుళ్ళపల్లికిన్
తొలి ప్రొద్దుల చల్లి యన్నమున్, తిని తిమ్మరవచ్చు స్వేచ్ఛగా
మధుమానవు కన్నె యెండలో, ఎలకొబ్బరితోట నీడలన్
వసుపాడిన నిమ్మచెంగటన్, వయసారిన మావిపొత్తునన్

ఎల కోయిల యీల నేర్పఁగా, పసితెమ్మెర నేద తీర్పగా
చెయి చేయి బిగించి యింపుగా, విహరింతము తోడు తోడుగా.
మనరూపము వ్రాయగా సొనల్, మనవేసము దాచగా పొదల్
మనసొపని పచ్చి ముచ్చటల్, తనివోవగ చెప్పికొందమో!

కవితలో నవీనరుచులు పొదిగించిన యీ కవికోకిలము ఉస్మానియా
విశ్వవిద్యాలయమున నుపన్యాసకుఁడుగా నుండి ప్రకృతము విశ్రాంతి
గయికొనుచుండెను. 'త్రివేణి' లో వీరి ఆంగ్ల రచనలు ప్రచురితము
లయినవి. ఆంగ్లసాహిత్యమున లోతులు ముట్టి స్రాచ్యభాషాపాండిత్యము
సంపాదించి సుబ్బారావుగారు కృతిగాఁ బేరుపెంపులు సమాజించిరి.

“ శాంతి నికేతనము ” రవీంద్రుఁడు ఈయక్షరము లాయన
యొడలు పొంగించుచుండును. రవీంద్రాస్త్వమయమునకు 'రాయప్రోలు'
ఇటులు వగచినాఁడు.

సీ. ఆరిపోయినది దివ్య స్నేహశృంగార
దీపంబు నివ్వాలి తీసి నట్లు
పండిరాలినది పక్వప్రసాదఫలంబు
మొలక మోజున క్రమ్మరిలినయట్లు
నిష్క్రమించినది నాందీమఃభోజ్యల తార
చిత్రాంశ యవనిక చినిగి నట్లు
తెగి జాఱినది జగత్ప్రియ రాగ మాలిక
గాంధర్వ జీవాళి కదలినట్లు
సోలినది శ్రీరవీందుని సున్వరంబు
వ్రాలినది సుకవీంద్రుని రమ్యరచన
స్థూనమయ్యె నుపాసనామందిరంబు
ఖర్న మయ్యెను శాంతి నికేతనంబు.

నిమరించున్ శ్రుతులాపి కిన్నెరలు, వన్నెల్ చిత్రపాత్రంబులన్
చెదరుల్ చిన్నెలు మాఱి, కావ్యకలకంఠీ కంఠరాగంబు గ
ద్గదికాలాపము నంది కుందును రవీంద్రా! సర్వసౌభాగ్య సం
పద నూనం బగు తావకీన చరితాశ్వాసాంత సంధ్యాగతిన్.

రాళ్లపల్లి అనంత కృష్ణశర్మ

1893

శ్రీకృష్ణ వ్రాహ్మణులు. శతమర్షణగోత్రులు. పెంచుకొన్న తండ్రి: అనంతాచార్యులు. అభిజనము: రాళ్లపల్లి [అనంతపుర మండలము కల్యాణ దుర్గము తాలూకాలోనిది] కన్నతండ్రి: శ్రీకృష్ణగోత్రులు శర్మచుడగు కృష్ణమాచార్యులు. కన్నతల్లి: అలవేలమ్మ. జననము. 23 జనవరి 1893 సం. నందన సంవత్సర మాఘ శుక్ల షష్ఠి. ప్రకృత నివాసము: మైసూరు. రచనలు:— ౧. తారాజీవి ౨. మీరాబాయి [పద్య కావ్యములు] 3. లీల [వచనము-కల్పితగాథ] ౪. వేమన ౫. సారస్వతోపన్యాసములు ౬. నాటకోపన్యాసములు. ౭. కాలివాహనగాథా సప్తశతి [400 పద్యములు-ప్రాధికరణము] ౮. స్పృహ కావ్యము [సంస్కృతము] ౯. మహాకూరరాజ్యాభ్యుదయూదగమము ౧౦. రఘువంశ భాషాంతరీకరణము [దివసిచరితము ముద్రితములు కాలేదు].

మాధురీ మూర్త్యవములకుఁ దావలమైన వచనరచన యెవనిసామ్యనఁగా, అది రాయలసీమలో నుదయించి మైసూరున నివసించువారిదని వెంటనే వచ్చు ననూధానము. రసభానములకు నిదానమైన పద్యరచన యెవని సొత్తనఁగా, ప్రత్యుత్తరము వెనువెంటనే కాలేదు. నేటి తెలుఁగునాట, పద్యరచయితలు పెక్కురనియు, గద్యరచయితలు తక్కువ యనియు దీని వరమార్థము. సర్వాంధ్రము మొత్తమున, వచనరచనా విశారదుఁడు ఒక్కఁడే యనుట యతిశయోక్తికిఁ జేదుమాట. ఇట్టి చిక్కులు రాకుండు పరిష్కార ముండనేయున్నది. అది, “అనంతకృష్ణశర్మగారు నేటి ప్రముఖ వచనరచయితలు నలువురై దుగురిలో నొక్క” రనుట. శర్మగారు నుంచి వచనము వ్రాయుదురు. వీరి పద్యరచనయు బహు మనోహరము. ఈ కూర్పు నేర్పులకు వాఁడికి గల కోవిదత్వము దోహద మిచ్చుచున్నది. సంస్కృతాంధ్రములలో వారు చేసినది. గీటుతాతికి వచ్చుమేలి బంగరుపు వంటి కృషి; ప్రాకృత సారస్వతపు లోతులు

తెలిసినవాడు; ఆంగలములోని మెలకువలు వినుపించుకొన్నవారు. పైగా, సంగీతకళలో నఖండమైన యొక. నోటిపాట వీరిది తీయనై శ్రుతి పేయముగానుండును. సంగీత-సాహిత్యములలో సరితూకముగల విన్నాణము శర్మగారిలోనే రాణించుచున్నది. ఈ సాభాగ్యము చేకురి నవారనేకులు లేరు. అనంతకృష్ణశర్మగారి విమర్శన వైయాత్యమునకు వారి 'వేమన' సాక్షిగ్రంథము. తెలుగులో నిట్టి విమర్శన కృతు లీవఱకు లేవనుటయు సాహసము కాదు. "ఈ పద్యము హృద్యముగా నున్నది. ఈభావము రమణీయముగా నున్నది-" ఇత్యాది గతానుగతిక వైతాళిక ఘోష విమర్శన వేషముతో సంచారము చేయుట సహింపరానిది. మన విమర్శకుల దృక్పథమును మంచిదామోకుఁ జేరఁజెట్టిన 'రాళ్ళపల్లి' వారి మేలు మఱవరానిది. నాచన సోమనాథుని కవితా తత్త్వమునకు వీరు గావించిన భాష్యము 'ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు' వారి బహు మానమునకుఁ బాత్రమైనది. ప్రక్కపాటు లేని నిక్కపు విమర్శనము శర్మగారి చేతిలో నిగ్గులు దేటి 'ఉత్తరహరివంశ' సమీక్షారూపమున బయటికి వచ్చినదని జయంతి రామయ్యవంతులు మున్నగువారు నాఁడు మెచ్చుకొనిరి. ఇంత దిట్టమైన విమర్శన శక్తికల మానిసికి రసవంతమైన కవితాప్రాభవమును జేతనుండుట యొక నుయోగము.

శర్మగారు రచించిన 'మీరాబాయి'-'తార'-ఈ రెండు కావ్యములు రెండు మధుకుల్యలు. ఆయన ప్రాకృతమునుండి తెనుగుపఱచిన 'గాథా సప్తశతీసారము' వాడని మల్లెపూలప్రోవు. శిరీష పేళలమైన తన తెనుగు పదబంధమునకు సరిపడిన కావ్యము నేరుకొనిరని నాకుముచ్చట. రచయిత యేరుకొన్న యితీవృత్తములోనే, ఆతని హృదయ మత్తుకొని యుండును. 'సప్తశతి' లోని మృదు ముగ్ధమైన జాను తెనుగుఁదనము, ఇదిగో!

వసపు నీళ్ళాడి దువ్వెన పండ్ల నడుమఁ
జిక్కుకొనియున్న మైలను జిన్నముల్లు

గుచ్చి తీసెన వెళ్ళని కోర్కె పండఁ
జేయ నున్నావు తెల్పవే చిన్నదాన !

*

పత్తి చేను దున్నవలసి మంచిదినాన
మడక పూజ చేయఁ దొడఁగినపుడు
కోర్కె లాత్మ గుబులుకొన గడగడమని
వడఁకఁ దొడఁగఁ గావు చెడిపె కేలు.

*

కొండ సెలయేటి నుడికిఁ జిక్కుకొని కలఁగి
తిగుగుదును గేసరంబులు విడిగిపోవ
కొంత ఋనుగుమఁ జేలుచుఁ గొదమ తేటి
వెంట నంటఁ గడిమిపూవు వెల్లబోయె.

*

అద్దచుండు నీడ యంటున శ్లేష్మని
యాత్మ నొరుల వగపు లంటుకొనవో
అట్టివాని తోడ నెట్టు నెప్పుడు నత్త,
మనసు వ్రక్కలయిన మానె గాని.

*

పూని యూదేడు నెఱజాణ ! ప్రాయ్య మీఁద
నలుక గొనఁ బోకు ; రక్త పాటల నుగంధ
మైన నీయూర్పుఁ జవులకు నానగొనుచు
పొగ లెగయుఁ గాని మండ దీ ప్రాయ్య నగ్ని.

*

కనులు కానరాని కటికి చీకటిరేయి ;
వలస!పోయె మగఁడు ; వట్ల యిట్లు ;

దొంగ లెవ్వరైన దోతురు నుమ్ము ; ని
ద్రింప వలదు ప్రక్కయింటి వాడ !

ఇంత తియ్యనైన తెనుగు శయ్య ప్రాకృత పుణ్యవాసన కలిమి
అనంత కృష్ణశర్మ గారి కందినది. ప్రమాణమునందు పయి పద్యములు
పొట్టి వైనను, గుణమునందు గట్టిని. కట్టమంచికవి శర్మగారి నప్తశతీ
సారమునకుఁ బ్రస్తావన సేయుచు నిటులనెను : “... ఈగాథనప్తశతీ
బౌద్ధయుగమునాటి యుత్కృష్ట జీవితమును దెలుపుచున్నది. భావములు
కోమలములు. వానికి దీప్తైనది అనంతకృష్ణ శర్మగారి శైలి - మధురము,
లలితము, రమణీయము. వీరి సరసత్వము అర్హతకొలది పొగడుట
అసాధ్యము..... ఒక్కపద్యమే వ్రాయవలయును. అది
మెఱుఁగుఁ దీగవలె మనలఁ గ్రమ్మియుండు సంధికారము
నొక్కక్షణము పోద్రోలి నూతనలోకమును హఠాత్తుగ గోచరింపఁ
జేయవలయును. ఆలోకము, ఒక్కనిమిషము మాత్ర మెదుట నున్న
సేమి ? దాని రామణీయకము జీవము సంతయు నాక్రమించి చచ్చు
వలకును తదేక ధ్యానములో మునుఁగున ట్లొనరించును. అట్టిదియ
కవిత. గుణము ప్రధానము. రాశి కాదు ...”

శ్రీ రామలింగారెడ్డిగారికి, శర్మగారికి మంచి యనుబంధము. శర్మ
గారిని సరససాహిత్య ప్రచారమునకుఁ బ్రేరేచినది ‘కట్టమంచి’ వారి
సౌహార్దమేయట ! సహజ ప్రతిభామనోజ్ఞత కలిగి కవితాగానము
చేయుచున్న అనంత కృష్ణశర్మగారి శమీపూజ, పెనుగొండ పాట -
మొదలైనవి తెలుగులో నిలిచి వెలుఁగొందు మెఱపులవంటి వని
పెద్దల హృదయము. ఇది యిటుండ, రసికత్వ - కవిత్వములకు విజయ
పతాక నెత్తిన అనంతకృష్ణుని సంసార మాధురియు భావించుకోఁ దగినది.

అనంతపుర మండలములోని రాళ్ళవల్లి వీరియభిజనము. వీరి
మాతామహులు అనంతాచార్యుల వారి కాయూరు వంశ వరంపరగా
వచ్చిన శోత్రియ గ్రామము. పుంసంతానము లేమి నా యనంతా

చామ్యులగు శర్మగారు స్వీకృతపుక్తులదామెను. ఆ కారణమున 'రాశ్వపల్లి' వీరికి సంక్రిమించినది. శర్మగారిగన్న తలిదండ్రులు ధన్యులు. వారికి బుట్టిన నలుపురు బిడ్డలలో వీరు ద్వితీయులు. వీరి యగ్నేగారు గోపాల కృష్ణమాచార్యులును సుప్రసిద్ధులు. అసంతపురపు రెవిన్యూ శాఖలో హుజూరు శిరస్తాదారులుగా పనిచేసి యిపుడు పారు విశ్రాంతివేతనము పుచ్చుకొనుచున్నారు. సంస్కృతాంధ్ర సాహితీ సంపన్నులు. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య జ్యోతి శాస్త్రపు సిద్ధాంత ఫలభాగములం దసాధారణ పరిచయము గలవారు. 'భారతి' లో బ్రచురితము లగుచుండు వారి రచనలు తెలుగు వారికి విందులు. 'రాశ్వపల్లివారి' దట్టి విద్య దన్వయము. మన శర్మగారు చిన్ననాట పితరులతోవాసియై సంస్కృతాంధ్రములు వ్యాసంగించెను. తరువాత మైసూరు పాఠశాలలో సంస్కృత ప్రాకృత వ్యాకరణములు, అలంకార గ్రంథములు పాఠము చేసినారు. 1912 సం॥ లో మైసూరు కళాశాలలో బండితపదవీ లాభము. నేటికిని వారాపదవిలోనే యున్నారు. సంగీత సాహిత్యము లలో శర్మగారుచేయుచున్న సాధనము తెలుగువారి కారాధ్యమైనదని యూమోదము ప్రకటించుచు 'వేమన' లోని వారి దివ్యవాచకములు కొన్ని స్మరించెదను.

“.....త్యాగరాజు వంటివారి కీర్తినలలో భక్తి యెంత యున్నను వారి గానపాండిత్యము దానిని గప్పి పెట్టినది. పల్లవిదాటులను జూపుద మనిపించునే కాని, వానిని పాడునపుడు ప్రాయశముగ భక్తిని ప్రకటించి మనిపింపదు.”

“.....వేమన పద్యము లట్టివికావు. అతనివి చిటుకలో ముగింపఁగల చిన్న పలుకులు; అచ్చ తెలుగు పద్యపునడక; గుండుదెబ్బ వలె గుఱి తప్పని చిక్కని చెక్కినమాటలు. నోరుగల తెలుగువా రందఱును నెర్పవచ్చును.”

“బాలవ్యాకరణము, అప్పకవీయము మొదలగువాని దెబ్బలకు వేమన పద్యము లెంత నులినులి మైదవో చెప్పవలెదు.”

“మనలో నయముతోడి హాస్యము లేదని మొదలే విన్నవించితిని, నవరసములలో హాస్యమును గూడఁ జేర్చియున్నను ప్రాచీనుల హాస్యము అసహ్యములను అనభ్యములను వర్ణించుట యందు మాత్రము చరితార్థ మయినది. ”

“నిజముగా తెలుఁగు భాషకు మొట్టమొదట హాస్యరసము చవి చూచిన ధీరుఁడు గురుజాడ అప్పారావుగారే. వారి కన్యాశుల్కమునందున్నంత హాస్యరసనైర్మల్యము తక్కిన యెవరిగ్రంథములందును లేదనుట యతిశయోక్తి కాదు. ”

తెలుఁగువంటిబ్రతికియుండు భాషలలో ‘ఇవే యపశబ్దములు, ఇవే సుశబ్దములు’ అని నికరముగా శాశ్వతముగా నిర్ణయించుటకుఁ బూనుకొనుట వట్టి వెట్టియని యిన్నాళ్ళకును తెలిసికొనలేకపోవుట మనతప్పు గదా!”

ఇవియెల్ల అనంతకృష్ణశర్మగారి హృదయమునుండి చిందిలిన సందేశ సుధాబిండువులు. ‘ప్రబంధకవి’ సి గుఱించిన శర్మగారి యాశయము తెలుపు గీతములతో నిక నీవ్రాయుసము ముగియుచున్నది.

ఇంతవృద్ధు డ వంతయు నెఱిగినావు
తెలిసికోఁ జాలవేమి మా తెలివితేమి !
అగమకాని పద్యము లల్లనేల ?
వీధివీధుల విసుపారి వెదకనేల !
అచ్చుతేటల కాశించునట్టి మమ్ము
తాటియాకుల కంతలో దార్పఁ గలవె ?
పూత లేనట్టివ్రాతలో పొలుపు నెఱుగు
కన్ను తెప్పరికున్న వీ కాలమందు :
భావములు మ్రుంగియున్నట్టి బంధములను,
ఆదియంతము లేని నానార్థములును
నోరు తీరుగని పదముల తీరువులును
విచ్చి చూచేవు గాని నీవెంట దిరిగి
తెలిసికొన మాకు బ్రదుకులో తీరికేది ?
ఘటచిపోయిన జ్ఞాపించు మార్గమేది ?

పింగళి లక్ష్మీ కాంతము -4-

కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు

1894

1895

ఇరువురు, అటువల నియోగములు. లక్ష్మీకాంతముగారు గాతమున
గోత్రములు. అభిజనము: కృష్ణాజ్ఞా చల్లపల్లి తాలూకాలోని చిట్టూరు.
నివాసము; విశాఖపట్టణము. తల్లి: నుటుంబమ్మ. తండ్రి: వేంకటేశ్వరము
పంతులు. జననము: 10-1-1894 నుండి తేదీ.

వేంకటేశ్వరరావుగారు శ్రీవత్సవగోత్రములు. తండ్రి వేంకటకృష్ణయ్య.
పాలించిన తలిదండ్రులు: లక్ష్మమ్మ, కొండయ్య. బమ్మసాగము: కృష్ణ
మండలములోని కాటూరు జననము 18 అక్టోబరు 1895 నుండి రచనలు:-
౧. సౌందరనందము ౨. తొలకొమ్మనాగయ్య ౩. తొలకొ
[ఈమూడూ కావ్యములు ఇరువురిపేరక బ్రచురితములు] ౧. బగ్ బారలు
[అంగ్ల నవలకు అంధీకరణము] ౨. (పత్నియోగంధరాయణము
౩. స్వప్నవాసవదత్త [భాసనాటకములకుఁ బలుగుసేకలు) ౪. నల్ల
గలువ [అంగ్లమునుండి తెనుగు-పయిని, ఒక-వేంకటేశ్వరరావుగారి
పేరనే ప్రకటితములు) ౧. మధుర పండితరాజ్యము-ఇత్యాదులు లక్ష్మీ
కాంతముగారి సొంతము.

ఇటీవలి సంప్రదాయము ననుసరించి 'లక్ష్మీకాంత వేంకటేశ్వర
కవులు' - 'పింగళికాటూరి కవులు' కావలసినవారు వీరు. అదీగాక, వీరు
తిరువతి వేంకటకవుల శిష్యులగుట కారణముగా, విధిగా జంటపేరు
సంధించుకొనవలసి యున్నది. అటులు నేయక - సర్వముగా నిగువురు
వేణువేణు పేరులు కృతుల ముఖపత్రములపై వేసికొనుట - వీరి గతాను
గతికథర్మాసహిస్సుతకు, పురాతన సంప్రదాయకృతశ్రద్ధాగౌరవ దృష్టికిని
గుఱుతులు. తెలుగునఁ బ్రబోధచంద్రోదయ ప్రబంధ రచయితలగు

జంట కవుల హృదయము లంటుకొనియుండ లేదా ! వట్టి - పేళ్లు జతపటిచి నంతమాత్రమునఁ గాదు ; కవితాస్నిగ్ధములయిన యెదలు శబ్దార్థముల వలె విడఁదీయరానివి కావలయును ; అదియే జీవాత్మలజంట వంటి జంట. నా కొక విషయము ముచ్చటగానుండును. సౌందరనందాదులగు కొన్ని కావ్యములు పింగళి - కాటూరి కవులు కవగా వ్రాసిరి. కొన్ని యెవరి మట్టునకు వారు విడిగా వ్రాసికొనిరి. తత్త్వద్వష్టికి నిది యొక యందమే యని నా యానందము. “ ఒక్కరు రచియించిరేని యది కాదగుఁ దిర్పతివేంకటీయమై ” అన్న జంటకవులప్రతిజ్ఞలోని పరమార్థము హర్షము, కావలయునుగాని, కాపీరైటు తగవులాటలకు దిగునది కారాదుకదా ! ప్రకృత కవుల గురువులు తిరుపతివేంకటకవులు సర్వధా అభిన్నులెట్టు లైరో, పింగళికాటూరి కవులు నట్టివారని రుజువు చేయుదును. ఇందు లకు సౌందరనందములోని - యీ పద్యములు నాకుఁ బ్రధానమైన యాధారముగాఁ గనిపించినవి.

మేలేర్పి నందుండు పూలు గోసి యొసంగ
నరము లందముగ నుందరి రచించు
మెలఁత వర్ణములు మేళవించి యిడంగ
హరువుమై నతఁడు చిత్తరువు వ్రాయుఁ
బతి యపురూపభావము వచించిన నను
దూప పద్యమునఁ గూర్చును లతాంగి
అతివ చక్కనిరాగ మాలపించిన వీణ
పలికించు నతఁడు మై పులకరింప
నెఱ్ఱసెరల నందుని చూపు లింతి యాన
నేందునకుఁ గెంపు నివాళులెత్త, నతివ
కజ్జలవుఁ జూడ్కి ప్రియుని వక్షఃకవాటిఁ
గట్టుఁ దోరణములు నల్లకల్పపూల.

ప్రాలేయ గిరికందరా వినోదవిహార

పరులైన సిద్ధ దంపతు లనంగ
విబుధ తరంగిణీవీచికా దోలలఁ

దూఁగెడి రామంభదోయి యనఁగ

కవి మహావంశజానవ సిక్తమై రసా

గ్రముల నాడెడి పదార్థము లనంగ
నానంద పరిపుల్ల మానీంద్ర దహర తా

రాధ్వమం దాడు జీవాత్ము లనఁగఁ
జీకుచింతల దిగఁ ద్రావి, చెన్నమిగిలి
హృదయ సంవేద్య మయ్య నాత్మైకగమ్య
మైన యన్వయ సౌఖ్య రసాన్మృతమ్ము
ననుభవింతురు వారు నిరంతరముగ.

*

ఈ అభినవ కవుల కవ తొలుత మైత్రీబంధముతోను, పిదప
బాంధవముతోను గలసి వచ్చినది. అనఁగా, కాటూరి కవి మేనకోడలు
పింగళికవి బావమఱఁదికి భార్య. ఈ చుట్టూరికము సాహిత్య బంధుత్వము
కంటె గట్టిదని నే ననను. ఇట్టివీరి కలయిక నవ్య కవితా లోకమునకు
తొలకరి. అదే హేతువుగా వీరి తొలికృతిఁ దొలకరి యని నేను
వచ్చియుండ వచ్చును. ఇది కొన్ని ఖండ కావ్యముల రాశి. అవి
యన్నియు భిన్నవిభిన్న విషయకములు. ఈ ఖండకావ్య రచనాఫక్తి
వీరి నుండియే వచ్చెననఁగాదు. మఱికొందరును, దారు లేరువఱిచిరి,
వానిలో వీరిదియు నొకటి. సాశ్చాత్యసంపర్క లబ్ధమైన యీమేలి
వెలుఁగు తెలుఁగునాట మిక్కిలిగా నేడు నెలకొన్నది. రసిక మానసా
కర్షకమైన పదబంధము పింగళి కాటూరి కవుల కవితలోఁ దొట్ట
తొలుతఁ దొలకరించిన గుణము. అది మెల్లగా 'సౌందర నందము' నకుఁ

జేరుసరికి భావరస వర్షావారివాహ మైనది. 'తొలకరి' నాడు, కవితను గురించిన యీ జంట కవుల తలపు లిటులున్నవి :-

సీ. చూతురా, దీనిని జూతపల్లవ ఖాది

ని పిగాంకనా గాన నిస్వనంబు

కొందురా, దీనిని గ్రొమ్మెఱుంగుల జిల్లు

పనికిఁ గాఁదగిన కుందనపుఁ దళుక్కు

కావలెనా, యిద్ది, కలువపూరేకు పొ

త్తములఁ జిప్పిలెడు మెత్తందనమ్ము

వలయునా, మలయ షర్వత సానువులనుండి

దిగుమతి యగు కమ్మ తెమ్మెర లివి

తీయుదుర, దీనివెన్నెల తేట నిగ్గు

ఒరయుదుర, దీనిఁ బచ్చ కప్పురపుఁదావి

కొరికొందుర, దీనిఁ బటేరజలము

త్రావిచూతుర, తీయని పూవుఁదేనె.

'తొలకరి' కిఁ దొలిపలుకు వ్రాయుచు శ్రీకట్టమంచి రామలింగారెడ్డి చిట్టచివర నిట్టులని ముగించెను.

“ఈకవులు నిక్కముగా స్వతంత్రులు. ఆర్యాంగ్లేయాది వాఙ్మయ ముల సారములఁ బీల్చి తమయందు లీనమగునట్లు చేసి దానిచేఁ గలిగిన పుష్టిచేఁ బుష్కలముగా వ్రాయువారు. వీరి కవిత్వమున నిక్కంపు మంచి నీలము లున్నవి. తళుకు బెళుకు తాళు లేవు. అయినను, రత్న పరీక్షయందు సమర్థులగువారికిఁ గాని సామాన్యులకు పానిగుణము నెఱుంగ నలవికాదు. సుకవిభోగ్యము లిచటి వస్తువులు, నలిపివేయకుఁ డటు నిటు కలచివైచి—”

‘సౌందరనంద’ రచనతో వీరికి, సిద్ధహస్తలయిన మహాకవులుగాఁ బరిగణనము వచ్చినది. ఆకావ్యమునకుఁ బెలుఁగుదేశమున రావలసిన

స్థానమును వచ్చియున్నది. ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు నికరముగా నున్ననాడు కాని కవి రాణింపడు. వీనిలో, నేనిపాలు వెలితిపడినను, అది కవికిఁ గౌఱతయే. ప్రశ్నశము, పింగళి కాటూరి కవులను గుఱించి. వారు మంచి ప్రతిభాసము గల మేధావులు. దానికిఁ దగినటులు వ్యుత్పన్నతయుఁ జక్కనిది. ఈ గుణద్వయమునకుఁ దోడు వీడని యభ్యాస మొకటి. 'సౌందరనంద' మీ సమ్మేళనము పండినపగటయై, నందనా రామమై పండువుచేయుచున్నది. 'బుద్ధచరిత్ర' రచయితలు తిరుపతి వేంకటకవుల కీకావ్యము గురూపహారముగా నీయఁబడినది. కాదేని, వారిలో నభిన్నులుగానుండిన చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారికే 'గురు దక్షిణ' యనుకొందము. గురువుగారి వష్టిపూర్వ్యశ్చవావసరమున నీకబ్బ మప్పనము నేయఁబడ్డది. అప్పటి నమర్పణ పద్యము, లీళిష్యుల జంట యగాధనినయ మధురహృదయములను దోయిళ్ళఁ బట్టికొన్నది. అందలివి కొన్ని:-

కేతనతోడి పొత్తునకుఁ గేల్ కలపం దలపోసికాదు, నీ
చేతము మెచ్చఁగాఁ గవిత చెప్పఁగ నేర్తు మటంచుఁగాదు, వి
ఖ్యాతికిఁగా, దిఁకేమనిన, నద్యతనాంధ్ర కవిప్రపంచ ని
ర్మాతకు భక్తిమై నుడుగరల్ ఘటియించెడి పూన్కియే నుమీ!

•

సంచితపూర్వపుణ్యము లొసంగు ఫలమ్ములు వోలె వాసనల్
మించుకొనన్ నవప్రసవముల్ విరబూచుచునున్న దీవు క
ల్పించిన పాదులందుఁ బ్రభవించిన నూత్న కవిత్వ వల్లి; యీ
కొంచెపుఁ బూలమాలఁగయికొమ్ము గళాభరణమ్ముగా గురూ!
భావ విశుద్ధి దోవఁగ భవత్పదముల్ భజియించునాటి మా
నేవలు మెచ్చి యాదర విశేష మెలర్పఁగ నల్పినట్టి మీ
దీవన నిక్కమై యొనఁగఁ దియ్యని కావ్యఫలమ్ము నేటికిన్;
నీ విడిన భిక్ష యిది నీయొసంగెద మిట్ల విందుగాన్.

నంస్కృతమున అశ్వఘోష మహాకవి సౌందరనంద కావ్యము సంతరించెను. అందముగా నున్నదని యాగ్రంథనామము వీరు పెట్టుకొనిరి ఇతివృత్తములో దానితోఁ గొంత పోలిక. ఇంతే. ఇంక మిగిలిన యావత్కవితాచమత్క్రియయు వీరిసొంతము. కథావస్తువు ధర్మనిష్ఠ కలయది. కవిత్వము తగినట్లు రసపుష్టమైనది. కావ్యము, రాశిలో వాసియైనది కాకపోవచ్చును, గుణసంపత్తిలో నుత్తమజాతికిఁ జెందుచున్నది. ప్రాచీన సంప్రదాయములు తూలనాడకపోవుట - క్రొత్త దారులలోని మేలు నేరుకొనుట యీజంటకవులకుఁ గల విశాలగుణము. అభ్యుదయపథములో నంగలువేసికొనుచున్నార మన్నకొండఱు వీరి కవిత నేమందురు! - కవిత నిత్యనవీనము కావలయును, అనఁగా పురాణము కావలయును. నేలవీడి సాముచేసిన వీలుకాదు. 'సౌందర నందము' పురాతనాధునాతన కవితలకు నేతుబంధము.

అలనాటినడిరేయి నశ్వరాజము వెన్ను
చమరి వీడ్కొని నట్టి స్థలము దాటి
చెన్నటి చాలఁ దోచిన రాజగృహలక్ష్మి
పుల్కు పుల్కునఁ దన్నుఁ బోల్చికొనఁగ
నెలగోలు మూఁకల యెల్లుల సౌధ వా
తాయనమ్ము లపావృతములు గాఁగఁ
దలుపులు తెఱచి పౌరుల కిమితి బ్రువా
ణులగుచు వెఱగంది నిలిచి చూడ
నాత్మ పరతత్త్వ బోధమా నాత్మతేజ
మాననేందుని పరివేషమై భజింపఁ
బురము చొత్తెంచి నిలిచిన బోధి సత్వఁ
గనుకనిన్ గని పౌరులు గములు గూడి-

‘ప్రథమస్కంధము’

నడపుల రాజహంస, తెలినవ్వుల వెన్నెలవాళ, ప్రేమలూ
 రెడు నునుబల్కు దేనెపిరి, రెన్నులువై చు విలాసవల్లి, ప్రే
 ల్లిడి హృదయమ్ము నుచ్చించను మేలిమిచూపు మదాళియైన యా
 పడఁతుక నందభాస్కరుని బాయఁగ నోర్వదు ఛాయయుం బలెన్.
 తానా, నుందర నందుఁ; డవ్వెలఁదియా, తన్వంగ మాధుర్య లీ
 లా నందైక నిధాన; మొండొదలు ప్రేమాలాప కేళి విసో
 దానూనాను భవమ్ములా, మదన విద్యా దైశికమ్ముల్; సముల్
 కానన్ రారుగదోయి, కామిజనలోకమ్మందు నాదోయికిన్.

*

వద్యములకుఁ బ్రకరణము స్పష్ట పడుచుండుటచే వ్రాయుటలేదు. మఱి
 కొన్ని యుదాహరించుటకు మనసు పడుచున్నాను. రసభావాభ్యుదయ
 మిందెంతదాఁక సాగుచున్నదో మీరే యెన్ను కొనవలయును.

బ్రతుకు నిక్కమ్మయేని యవ్వారిపట్ల
 విరతిలేని స్వప్నమ్మునా జరుగఁ బోలు
 బ్రతుకు నిక్కముగాక స్వప్నమగునేని
 సత్యమై తోవఁబోలు నాజంపతులకు.

*

రాగరంజిత మన్మనోరత్న మింత
 యింత శకలమ్ము లొనరించి యింతి! నీదు
 కంఠహారమ్ము నొనరింతుఁ, గడమ యిడక
 వినుతు హృదయ ప్రబంధమ్ము వికడ ఫణితి!
 వెలది! యీ రాగలతలు పుష్పించు నట్లు
 లీ మనోరథములు ఫలియించు నట్లు
 దరు లొరసి పాటు నీ మమతాస్రవంతిఁ
 జేలిపోదము పెఱతలంపేల మనకు?

*

ఎన్నివిధాలనో హృదయమిచ్చి భజించితి విట్టి క్రూరునిన్
 నిన్నుఁ దలంచి చిత్త సరణిన్ విలపింతున, జాలి నింతునా ?
 ఇన్ని విధమ్ములన్ హృదయ మిచ్చిన ప్రేయసి వీటిఁ బుచ్చితిన్
 నన్ను గుఱించి పల్లటిలనా, పెనుసిగ్గున మగ్గిపోదునా ?
 ఎన్నఁగరాని కూర్చి నిలువెల్ల నొకింతగ రాగపూర్ణమా
 సొన్నపుఁ బానపాత్రయగుచున్ గరయుగ్మమునందు నిల్చు నా
 పెన్నిధి, నిష్టదైవమును వీటిఁడినై యిటు పాటవై చికోం
 టి, నిరుపేదనై యలమటించెద దిక్కటి రిత్తజోగినై.
 వలపుల్ వడ్డికిఁ బాటఁ గాఁగిట గదింపం బాత్రవై, నిందుచూ
 పులకుఁ వెన్నెలవై, శ్రవోయుగళి కింపుల్ నింపు గానమ్మవై
 యలరుందావివియయు నూర్పులకుఁ, బై నాత్మైక భోగ్యంబవై
 తలఁపుల్ దాఁటి, యభిన్నవై, తుది మదాత్మా! నాకు లేవైతివే.

*

వసివాళ్వాడ, దొకప్పుడుఁ

గను గందదు, మేల్మిచాయ కగ్గదు, తావుల్

కొసరు, మరందము చిలుకును

వినువక యెదఁ దాల్తు నట్టి ప్రేమసుమమ్మున్.

నాకీలోకముతోఁ బనేమి, వినుమన్నా ! పాలమున్నీటిలో
 నేకాంత మ్మగుచోఁ బ్రవాళములచే నేపారు ద్వీపమ్ములో
 నాకుల్ రాలని పూలువాడని వసంతారామ మధ్యమ్ములో
 రాకాచంద్ర సహస్రముల్ వెలుఁగు హర్షాగ్రంబునం దొక్కటన్.
 నాకుం బ్రాణము ప్రాణమైన. చెలితో నానానుభమ్ముల్ లతా
 నీకమ్మె పెనఁగొన్న డోలికలలో నిఃఖేద దివ్యాచృత
 స్వీకారమ్ము భజంపుచున్ సచయముల్ సీమల్ వెనకదాఁటి,
 కాకారమ్మును నిత్యమై నెగడు సయ్యానంద మర్థించెదన్.

*

ఇటు లుదాహరించుకొనుచుఁబోవుచో, సౌందరనందమునమగ్రముగా నిచటఁ బ్రతివ్రాయవలసినవాఁడ నగుదును. తొంటి కవిత్వమున కనుకరణముగాఁ గనిపించు పద్యములిందు తక్కువ. వానిలోఁగూడ ననుసరణచ్ఛాయలు తోఁపనీయని స్వతంత్రతయే యెక్కువ. కథావస్తువు, గ్రథననైపుణి శుచిత్వ రుచిత్వ సంవలితములగుటవలన సౌందరనంద ముత్తమకావ్యమయినది. మఱి, యేతత్కావ్యకర్తల గురుకులవాస స్థైర్యము లెంతటివి!

పింగళిలక్ష్మీకాంతముగా రాముష్యాదులు. వీరి తండ్రి చల్లపల్లి జమీందారి జేందిన 'ఆముదార్లంక' లో మచుగడ సాగించుచు, నాయూరఁ జెత్తనము వహించిన వ్యవహార. అన్నదానములో నాయన పలుకు బడి గొప్పది. ఆయన యన్నదాన వ్రతమును ఫలింపఁజేసిన కుటుంబిని కుటుంబమ్మగారు. లక్ష్మీకాంతకవి యా దొడ్డతల్లి కడుపు. ఆమె మోచర్ల వారి యాడుబడుచు. మోచర్ల — పింగళి వంగడముల వారి కీవియ్యము నాలుగైదు తరములనుండి వచ్చుచున్నది. లక్ష్మీకాంత కవిగారి భార్య లక్ష్మీనరసమ్మగారు కొంత సాహిత్యము తెలిసిన యామె. శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు కంటిజబ్బు చికిత్సకై 1938 లో విశాఖపట్టణమునఁ గొంత కాల ముండెను. మకాము లక్ష్మీ కాంతముగారి యింట. అప్పుడు వారికి లక్ష్మీకాంతముగారి యిల్లాలు చేసిన యుపచార గౌరవము గొప్పదనియు, శాస్త్రులుగారు ఆమెకు సంస్కృతకావ్యములు పాఠములు చెప్పి శిష్యురాలిని జేసికొనిరనియు 'జాతకచర్య' ఇటీవలి భాగమునఁ గనఁబడినది.

లక్ష్మీకాంతముగారి యాంగలవుఁ జదువు న్నూ లుపైనలు దాక బందరు హిందీనగ్గాలులో. ఎఫ్. ఏ; బి. ఏ లు బందురుసందే యున్న నోబిలు కళాశాలలో. మూడవ 'ఫారము' చదువుచుండఁగా 1909 లో లక్ష్మీకాంత మున్న హైస్కూలులో తిరుపతి వేంకటకవులు శతావ

ధానము చేయుట తటస్థించినది. ఆవదర్శనము చూచిన వెంటనే యీతనికిఁ గవితాస్థ యంకురించినది అదియాది, వేంకటేశాస్త్రిగారి యాదరాశీస్సులంది మూఁడేండ్ల మూఁడునెలలు గురుకులక్లిష్టుడై సంస్కృతాంధ్రములు చదవకొనెను. ఆ గురు సేవాప్రసాదము లక్ష్మీకాంతమును నేడు మహాచయితగా దిద్దగలిగినది. 1912 లో, స్కూలుఫైనలు పరీక్షోత్తీర్ణతనంది, వెంటనే 'ఇంటరు'న, చేరఁ జూక రెండేండ్లకుఁ జేరి 1919 నాటికి పింగళికవి బి. ఏ. పట్టభద్రుడయ్యెను. ఆవెంటనే 'నోబిలుపాఠశాల'లోఁ బ్రధానాంధ్రపండితస్థానలాభము. మఱి నాలుగేండ్లకు, కళాశాలలోఁగూడ సభ్యాపకత. అచట నొకనాలు గేండ్లు. పదపడి మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునఁ దెలుఁగు పరిశోధక శాఖలో 'ఫెల్లో' పదవి. అది మూఁడేండ్లతో సయిపోగా, తంజావూరు సరస్వతీమహాలునఁ గూరుచుండి నాయకరాజులనాటి తెలుఁగు తాటి యాకుఁ బొత్తములు చదివి యెన్నో క్రొత్తవిషయములు లక్ష్మీకాంత కవి నేకరించెను. మదరాసులో నుండఁగనే 1930 లో ఎం. ఏ మొదటి తరగతిలో నుత్తీర్ణుడై యుండిన హేతువున, 1931 సంవత్సరముననే ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారు - ఏర్పాటు చేసిన తెలుఁగుశాఖలో నాచార్యస్థాన మొనఁగిరి. తంజావూరిలో లక్ష్మీకాంతకవి నాడు చదివిన చనువే, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము అచ్చటివాఙ్మయ మంతయు 'కావీ' చేయించి తెప్పించి ప్రకటింపఁజూనుకొనునటులు నేయుటకు హేతువైన దని చెప్పెదరు. ఆమహాప్రయత్నమున మొదటిదిగా 'ద్విపదభారతము' మొదటిసంచిక యచ్చునకు వచ్చినది. దానికి లక్ష్మీకాంతముగారిపీఠిక విఫలమైనది యున్నది. తంజావూరి యక్షగానములను గురించి యీయన యెంతో వ్రాయఁగలవారు. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి పరిష్కృత మైన 'రంగనాథరామాయణము'నకు వీరి భూమిక యాభరణమై యున్నది. ఎన్నో పీఠికలలో, ఎన్నో పత్రికా ప్రచురిత రచనలలో లక్ష్మీకాంతముగారి వాఙ్మయపరిశ్రమము విశదమగుచున్నది.

శ్రీకాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు నిద్రయు నుపరిసిష్టితమైన సారస్వతవ్యాసంగము. ఆయన భోగ త్యాగములకు వలయునంత యున్నవాడు. అదిలో, వీరు కలపటవువాగు. నాలుగైదు తరములుగా 'కాటూరు' చేరిన తరువాత 'కాటూరి' యని యింటిపేరు మారినది. వినముతాతగారికి దత్తుడై వేంకటేశ్వరరావుగారు పెంపొందెను. సంపత్తితోపాటు మాహాకవిత్వమునకు వలయునంత వ్యుత్పత్తియు నున్నవాడు. గురువులు నాశ్రయించి చదువుకొన్నవాడు. పింగళి కవియు, నీయనయు సతీర్థులు కావుట విశేషము. వీరికిని చెళ్ళపిళ్ళ శాస్త్రిలుగారే సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యభిక్షా వ్రదాతలు. వేంకటేశ్వరరావుగారు బి. ఏ. నీనియరు చదువుచు 1921 లో, సహాయనిరాకరణోద్యమమునఁ జదువు విరమించివైచిరి. 1930 లో జరిగిన యుద్యమమున నాఱు నెలల కారావాసదండసము. కాటూరికవి దంతటి దేశభిమానము. 1932 మొదలు 39 వఱకు ఆంధ్రోపాధ్యాయుఁడుగా, 39 నం॥ మొదలు 43 నం॥ దాఁక ప్రిన్సిపాలుగా బందరు ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలలో నుద్యోగనిర్వహణము. ప్రకృతము కృష్ణావత్రికా సంపాదకత. ఆంగ్లభాషలోని యుదాత్త సాహిత్యము నీయన తనివారఁ జూటలాడియు, నార్యసంప్రదాయములు వీడక కవితాగ్రధనముఁ గావించెను. కావలసినంత స్వస్థాన వేషభాషాభిరతి కల వ్యక్తి వేంకటేశ్వరరావుగారు. మొత్తని హృదయము, మఱిమొత్తని పలుకుబడి. ఒడలెఱుంగని యుపన్యాసధోరణి సాగించుగుణములేదుకాని, తియ్యతియ్యగాఁబద్యపాఠముచేసి సభ్యుల నూరించును. నిర్దిష్టుఁడు ; ఒకరి లక్ష్యములేదు. అట్లని, ఎవరిని జెందనాడఁడు. పచనశైలిలో పింగళి వారిది, పద్యశయ్యలో కాటూరి వారిది పైచేయుగా నుండునని దేశమునఁ బలుచునైన యొక వాడుకయున్నది. రసజ్ఞుల చెవుల కిట్టి వాడుకలు వినఁ బడవు. వారిరువురిది సరియగుజత. సౌందరనంద

మొకటి మాత్రము, యీ యిద్దరి కీర్తిని పతాక. కలసి వ్రాసిన
'పాలస్త్యహృదయ' మను చిన్న కావ్యమునుండియు రెండు రత్నముల
నిచ్చి యింక జాలింతును.

[శ్రీరాముడు లంకపై నెత్తివచ్చుట చూచి సముద్రుడు రావణునితోఁ
జెప్పఁబోగా రావణుఁ డనినమాటలు]

వసవల్చు చెక్కిళ్ళ వయసున లజ్జమై

ముని యాజ్ఞ దాటక తునుము సొగసు

జనపాలుప్రేలు నీడున శైవచాపమ్ము

విడిచిన శృంగార వీరమహిమ

పసపు బట్టల నిగ్గుపప భార్గవత్రోధ

సంధ్య మాయించిన శౌర్యసార

మాలిఁ బాసిన శ్రొత్త యలఁతమై వజ్రసా

రుసి వాలి నొక కోలఁ దునుము పటిను

వింటియేకాని — ఇన్నిటికంటె రాచ

పట్టముదొరంగి నారలు గట్టి కాన

మెట్టినట్టి వెక్కనమ్మెన దిట్టతనము

వింటి — సామికి తగుననుకొంటెకాని,—

శ్యామలకాంతి మోహనము, సౌమ్యగభీరము నువ్రసన్నరే

భామృదు హాసభానురము, గన్నులపండువునైన రాము నె

మ్మామును మిమ్ముఁబోలె గన నోమను గాదె; కఠోరవృత్తివై

సామిని మున్నె ఘోరరణ సత్రనిమంత్రితఁ జేసి యుంచుటన్.

మాడపాటి హనుమంతరావు

1885

బ్రాహ్మణులు. తల్లి: నుబ్బమ్మ. తండ్రి: వేంకటప్పయ్య. జన్మ
స్థానము: కృష్ణాజిల్లా, నందిగామ తాలూకాలోని పొక్కునూరు. నివా
సము: హైదరాబాదు. జననతీతి: తారణసంవత్సర మాఖశుద్ధ పౌర్ణిమి.
1885 జనవరి. రచనలు :- ముద్రితములు: ౧ మల్లికార్జునుడు
౨ మాలతీగుచ్ఛము ౩. త్రిత్రకాలపు హిందూగ్రంథము. ౪. తెలంగాణా
ఆంధ్రోద్యమము (1 భాగము) అముద్రితములు: ౧. గ్యారిబాల్డి చరిత్రము
౨. మహాభారత సమీక్షణము. ౩. తెలంగాణా ఆంధ్రోద్యమము.
(2వ భాగము) ౪. రోమక సామ్రాజ్యచరిత్రము (అసంపూర్ణము)

జన్మదేశము కృష్ణామండలమేకానీ, హనుమంతరావుగారు హైదరా
బాదు నవాబులు. నిజాము రాజ్యములో రాజకీయ ప్రాముఖ్యము వహిం
చిన తెలుగువానిలో వీరు ప్రథమశ్రేణికి చెందినవారు. ఆయన రచ
యితలుగా నెక్కువమంది వినియుండిరి. ఏమనగా, హనుమంతరావు
గారు రచించిన గ్రంథములు పుటల ప్రమాణములలో దక్కును. అవి
యైనను, సాహిత్యసంబంధము కలవికావు. ఎక్కువ, దేశభక్తి సము
త్తేజకములు. చరిత్ర విషయకములును. ఆంధ్రోద్యమము వీరి ప్రాణ
ప్రాణము. తెలంగాణా ఆంధ్రోద్యమము వీరిది ప్రథమ భాగము
ముద్రితమైనది. మల్లికార్జున - మాలతీ గుచ్ఛములు గ్రంథముద్దయిన
గ్రంథములు. అందలికథలు ప్రాచీనాధుల విశిష్టతకు మహాదర్శనములు.
తెలుగులో గ్రాంథికతైలి వీరిది తరుగానుండి విందునీయును. మల్లికార్జు
గుచ్ఛమునఁ జారిత్రకములు సాంఘికములు సగుకథలు మధురధోరణిలో
నున్నవి. రుద్రమదేవి మున్నగా నున్న గాథలు వీరి చరిత్ర దృష్టికి
మంచి నిదర్శనములు.

హనుమంత రావుగారు బి. ఏ., బి. యల్. పట్టమునందిన న్యాయ
వాదులు. ౧౯ వత్సరముల యీదునుండి యిరువది తొడేండ్లు యీదు

వచ్చువఱకుఁ బ్రభుత్వము వారి విద్యాశాఖలో నుద్యోగము. అంతటి నుండి, యాఱు వత్సరములు హైదరాబాదు శాసన నిర్మాణ సభలో నాంధ్రానువాదక పదవీనిర్వహణము. పిమ్మట నిరువదినాలు గేండ్లు నిండుగా హైకోర్టు పకీలువృత్తి. ప్రకృతము విశ్రాంతి. హనుమంత రావుగారికి ఆంగ్లము, ఆంధ్రము సందేకాక సంస్కృతము, ఉరుదూ భాషలలోఁగూడ మంచిపాండితి యున్నది. వీరికి శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము వంతులుగారి రచనా విధానము ఆదర్శముట. వ్యావహారిక భాషయం దెక్కువ యాదరముగాని దాని యుపయోగమును గూర్చి యెక్కువ విశ్వాసముగాని కలవారు కారు.

విశేష మేమనఁగా హనుమంతరావుగారు హైదరాబాదు రాజ్యములో నేటి ప్రజోద్యమములయందుఁ బాలుగొని గొప్ప కీర్తి గడించి నారు. రచయితలలో వాణికియందగిన గౌరవము, ఆకీర్తిని బట్టి కాక సాహిత్య-చరిత్ర సంబంధమైన వారి మల్లికా గుచ్ఛ, మహా భారత సమీక్షగూడ కృతి రచనమువలన నని గుర్తింపవలయును.

సురవరము ప్రతాపరెడ్డి

1896

రెడ్డివంశీయులు. తలిదండ్రులు గంగమ్మ, నారాయణరెడ్డి. జన్మ
సానము గద్వాల సంస్థానములోని బోరపెల్లి. జననము దుర్ముఖ -
అధిక శ్రేష్ఠ బహుళ ప్రతిపత్తు. 1896 సం. రచనలు : ౧. ఆంధ్రుల
సాంఘిక చరిత్ర. ౨. హైదరాబాద్ పదార్థములు. ౩. రామాయణ విశేష
ములు. ౪. సింధువుల పండుగలు. ౫. ప్రజాధి కారములు. ౬. తుక
రాము [నాటకము] ౭. ఉచ్చల విషాదము [నాటకము] ౮. యువజన
విభానం. ౯. మొగలాయి కథలు. ఇత్యాదులు.

హైదరాబాదు, ఆంధ్రసాహిత్య రచయితలు - అను తలఁపులో
తొట్టతొలుత సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు తగిలి వేతొకరు తట్టెదరు.
“ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర” గ్రంథరచనలో - మొఱపు మొఱపులుగా
విరిసియున్న ప్రతాపరెడ్డిగారి యశస్సు స్థిరపడి నిలిచినది. ఇట్టి యుత్తమ
రచయిత జీవన సింధువునుండి యభావక్తి నేటుకొన్న కొన్ని బిందువు
లీకిందివి.

ప్రతాపరెడ్డి గద్వాల సంస్థానములోని బోరపెల్లి గ్రామములో
జన్మించి, యేడేడ్లదాక నచటనే పెరిగెను. మొదటి గురుత్వము
తండ్రిది. పదవ ననిమిదవయేట ‘కర్నూలు’ లో, జేరి ‘మిట్రికు’ వఱకు
విద్యాభ్యాసము. ఎఫ్. ఏ. హైదరాబాదునందు, బి. ఏ. మదరాసు ప్రెసి
డెన్సీ కాలేజీయందు చదువుట. బి, ఏ వఱకును సంస్కృతము ద్వితీయ
భాషగా గ్రహించి పఠించుటచే నాభాషలోని మొలకువలు ప్రతాపరెడ్డి
గారికి దెలియును. అదిగాక, గురుముఖమునఁ గావ్యపంచకము లఘు
కాముదియును జదువుకొని తమశక్తికి మొఱుగుపెట్టుకొనెను. బి. ఏ
చదువుచుండఁగనే ‘ఉచ్చల’ నాటకము వీరు సంఘటించిరి. న్యాయ
నాడి పట్టము వదసి హైదరాబాదులోనే, ఉద్దాభాషలో ననిమిదేండ్లు

స్త్రీడరువని చేసిరనగా, ప్రతాపరెడ్డిగారి కాభావలోని ప్రవేశమెంతటిదో తెలియఁగలదు. 'పార్వీ' యందును వీరి పరిశ్రమయు ప్రశంసనీయుమైనది. మొత్తముమీఁద సునస్కృతము, ఉర్దూ, పార్వీ, ఆంధ్రము, ఆంగ్లము - భాషలలోఁ జక్కని పరిచయము ప్రతాపరెడ్డిగారి కున్న యది. ఇట్టి విజ్ఞతలతో నీయని సాగన్వతోద్యోగము నిర్వహించుచున్నారు. రాజకీయోద్యోగములు కోరిన మానిసి కాకపోవుటచే ప్రతాపరెడ్డి లక్షల కధికారి కాలేకపోయెను. పోనిండు! ఆయన గ్రంథములు వేనవేలు విలువకలవి కావచ్చును.

నిండుగా నిరునది నాలుగేండ్లు ప్రతాపరెడ్డిగారు నెఱపిన మహాద్యోగ ముఁగి డున్నది. అది "గోలకొండ" పత్రికాసంపాదకత. వీరి యధికారములో 'గోలకొండ' అర్థవార పత్రికయై మంచి ప్రఖ్యాతి ప్రచారములు పడసివచ్చినది. ఇటు లుండఁగా 'లిమిటెడ్ కంపెనీ' వారు వచ్చి దానిని దినపత్రికగా మార్పుచేసి నడపుచున్నారు. కారణాంతరములచే వారితోఁ గుదురక రెడ్డిగారు సంపాదకత వదలుకొని 'ఇటి కాలపాడు' అను గ్రామములోఁ బ్రకృతము గడపుచున్నారు.

చరిత్ర, పరిశోధనము—అనగా వీరి కెంతో సంబరము. వీరియిల్లు చరిత్ర భాండారమని చెప్ప విందుము. ప్రతాపరెడ్డిగారి కథలు, సారస్వత వ్యాసములు, చరిత్ర, పరిశోధన రచనలు మొత్తము మున్నూఁ నంభ్యకుఁ జైబడియున్నది. నాటకములువ్రాసిరి. పద్యరచనచేసిరి. 'ప్రజాధికారములు' మున్నగా నెన్న రాజకీయ విషయములపై చర్చాగ్రంథములు వెలువఱిచిరి. హైందవ ధర్మవీరులు, రామాయణ విశేషములు, హిందువుల పండుగలు మున్నయిన రెడ్డిగారి కూర్పులు వారి వివిధవిషయజ్ఞతకు నిదర్శనము లైనవి. ఈయన పద్యకవితయు సాధుమధురమైనది. తెనుఁగు భాషామతల్లిపై వ్రాసిన యాసీసము చూడవలయును :

ః రిపూర్ణ పావనాంభ స్తరః గోదోర్వగ

గౌతమీ గంభీర గమనమునకు

ఆలంపురీ సందనారామ విభ్రాజ

వల్లోబ ఫలరాజి మధురగుచికి

ఆంధ్రీ కుమారీ సమాయుక్త పరిపూత

తుంగా నయస్సు మాధుర్యమునకు

ఖండ శర్కర, జాతి, ఖడ్జూర, గోక్షీర

ద్రాక్షాదియుత రామ రసమునకును

లమృత నివ్యంది ఎల్లకీ హ్లాదమునకు

రాగిణీ దివ్య నమ్మోహరాగమునకు

తేనెతేటల ననగంపు సోనలకును

సాటి యగును మాతెనుఁగు భాషామతల్లి.

‘వ్రణయని’ పై వీరు కట్టిన కవిత యెట్లులున్నదో యరయవచ్చును :

ఉ. నీ నునుజెక్కులున్ మరియు నీ చిరునవ్వును దంతకాంతియున్

నీనయగారముగ్ కలికి! నీదు మీటారపు గుబ్బిదోయియున్

నీనడయాడుకొ నరయ నీచికురంబుకు కంపుమోవియున్

చానరొ! నాటె నాయెడఁద సంశయ ముండిన చీల్చి చూడుమా!

ఉ. ఎచ్చటి కేగినన్ మరియు నేమి యొనర్చిన నీదురూపమే

యిచ్చ దలంచుచుండు, కృపయించుక పూన వడేమి, ఓర్వగా

వచ్చునె యామనోవ్యధల వారిజులొచన! నీకటాక్షమున్

నచ్చితి నింక తాళగలనా, లలనా! చలమీస పాడియే!

ఉ. నీ నరనంపు ముచ్చటలు నీ తగళాయిత నేత్రయుగ్మమున్

వీసరవోని మోహమున వేమరు చిత్తములో స్మరించుచున్

వేసర కల్లవేళలను ప్రేయసి! నిన్ గనఁగోరునాకియో!

అసలుగొల్చి యేచడగునా, మగువా! వగ హెచ్చుచున్నదే!

ప్రతాపరెడ్డిగారి, ఇత్యాదికమైన కవిత్వ మంతయు నొకయెత్తు, వారి 'ఆంధ్రుల సాంఘికచరిత్ర' గ్రంథ మొకయెత్తును. 1929 సంవత్సరమునుండియు రెడ్డిగారు తెలుగువారి సంఘమర్యాదలను, ఆయా కవుల గ్రంథముల ద్వారమును గుర్తించుకొనుచు వ్యాసరూపమున వెలువరించుచున్నారు. ఆ కృషియంతయు 1949 నాటికి పంటకు వచ్చి యేతద్గ్రంథరూపమున మనకు భుక్తమైనది. కాకతీయ సామ్రాజ్యము నాడు, రెడ్లపాలనమునాడు, విజయనగరరాజుల యేలుబడినాడు, మఱి వివిధప్రభుత్వములనాడు సాంఘికముగాఁ దెలుగుల మర్యాదలు, నడతలు నెట్టివో యీ కూర్చున హృదయంగమఫక్కిని ప్రదర్శింపఁ బడినవి. ఈ రచనవిషయమై రెడ్డిగారు కావించిన కావ్యపరిశీలనము, చరిత్ర పరిశోధనము గణనీయములైనవి. ఈకృతి చిరకాలస్థాయిగానుండి తెలుగువారి కుపయోగపడు ననుటలో విప్రతిపన్ను లుండరు. వీరి రచనయు నింపుగా సొంపుగా నడచినది. వారు వ్రాసినటులు—

“ రాజుల రాజ్యాల చరిత్ర వ్రాయుట అంతకష్టము కాదు. కాని సాంఘికచరిత్రము వ్రాయుట కష్టము. దీని కాధారములు తక్కువ. తెలుగు సారస్వతము, శాసనములు, స్థానిక చరిత్రలు (కైఫీయత్తులు) విదేశీజనులు చూచి వ్రాసిన వ్రాతలు, శిల్పములు, చిత్తరువులు, నాణెములు, సామెతలు, ఇతర వాఙ్మయములలోని నూచనలు, దానపత్రములు, సుద్దులు, జంగముకథలు, పాటలు, చాటువులు, పూర్వ వస్తు సంచయములు (Collections) — ఇవి సాంఘిక చరిత్రకు పనికి వచ్చు సాధనములు ”

ఇంత సామగ్రితో శ్రమించి సంధానించిన రెడ్డిగారి సాంఘిక చరిత్రము నేటి సారస్వత కృతి సంభారమున కొక వెలుగు నిచ్చి, మెచ్చుకోలు పడయఁదగిన గ్రంథమై, వారి యశోలతకు మాతాకు హత్తించు నదిగ నున్నది.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

1895-1947

రెడ్డి బిడ్డ. జన్మధూమి : నెల్లూరిమండలములోని పెమ్మారెడ్డి పాలెము.
జననము : 9. నవంబరు 1895 స.గ. నిర్యాణము : 1947. రచనలు :
౧. పానకాల-౨. కృషీవలుఁడు 3. కుంభరాణా ౪. చనకుమారి ౫. సీతా
తనకాసము ౬. నలబారమ్మ అగ్నిప్రవేశము. ౭. పరితశేశము ౮. Voice
of the Read [అంగ్లకవితాసంపుటము] మున్నగునవి.

అభినవాంధ్ర కవితారసాలశాఖ నధిరోహించి మధురగానము చేసిన
కవిపుంస్కోకిలము దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారిజీవితము స్మరణీయమైనది.

ఆయన కలిగినరై తుబిడ్డ. అకలిమిఁదోడు నిజ్ఞానసంపత్తి. అనంపత్తికి
సాయము లేయనైన కవితాధోరణి. ఈసమ్మేళనము చక్కనైనది. ఇది
సవిసామాన్యమున కందని విందు. నెల్లూరిజిల్లాలోని పెమ్మారెడ్డి
పాలెములో రామిరెడ్డిగారి పుట్టుక. అచటి పల్లెబ్రతుకుల మెలఁకువలో,
చారికవిత యుట్టియలమిఁద నవసీతము మెనవి యార్ద్రమైనది. మెత్తని
హృదయము; మెత్తని రచనాసంపత్తి. ఈభాగ్యముతో నాయన
సెండకావ్యము లెన్నో సంతరించెను. నాటికలు, కథానికలు, వ్యాసములు
రచించెను. ఏమిప్రాసినను, స్వాతంత్ర్య దీప్తి ప్రదగ్ధించెడి నేర్పు
కలములో నున్నది. నిసర్గమధురమైన పదబంధము రామిరెడ్డిగారికి
జన్మతోభవము. ఈసిద్ధివలన నీయన పూర్వ పద్ధతులను చాటి నడచు
చున్నానని సాహసముతో వదించెను. ఈదిగువ పద్యములు పరికించునది:

చ. వనలతయైన నాకవిత వ్రతపుటంబులఁ బూవురెమ్మలన్

దినదిన జృంభమాణమయి తేజరిలెన్ సమాజ ప్రరోహవ

ర్ధన నియమాను సారముగఁ దల్లతయెన్నఁడుఁ దోటమాలి పా

ణిని గనుఁగోని నవ్యరమణీయతఁ జిల్కు సపూర్వ పద్ధతిన్.

గీ. పంజర నిబద్ధ కీరంబు బయలుగాంచి
యడ్డుకమ్ముల దాటంగ నాశచేయు
నటు బహిర్నియమంబుల నతకరించి
మన్ననంబు స్వాతంత్ర్య సీమకుఁ జరించు.

గీ. కాన నెవరేమి యనుకొన్న దాన నేమి
గలుగుఁ; గాల మనంతము; ఇల విశాల;
భావలోకము, క్రమముగాఁ బడయుమార్పు
ఏలహృదయంబు వెలిపుచ్చ నితయభుకు.

ఈచివరి పద్యభావము భవభూతిని స్మరింపఁ జేయునదికదా! ఈయన వ్రాసికొన్న, తగా భాషా-భావ స్వాతంత్ర్యములు హెచ్చు తీసికొన కుండఁగ నే సంప్రదాయములు పాటించుచుఁ గవిత సాగించుట కాన నగును. ప్రాచీన కవి తాతీశులపై దండెత్తి యుప్పెత్తుగా నక్షత్ర వీధులలో నెగురు కొందఱవంటి వాఁడు కాఁడు రామి రెడ్డిగారు. ఆయన భావ వైభవావేశమునకు సరిపడు భాషాభార ప్రవేశము కలవాఁడు. ఆంగ్ల పాఠసీక వాఙ్మయములలోని పలుకు బట్టు లెస్సగా గుర్తించిన వాఁడు. సంస్కృత వాఙ్మయపుఁ బాలుపులును దెలిసి కొన్నవాఁడు. సహజముగా సౌజన్యమూర్తి. ఈషయిని, కవిత్వమెటులుండునో భావింపుడు. ఈకవి యభిప్రాయమిది :

వేగు జామున వికసించు విరులయందు
రేకు వెడలించు సంజపూ రెమ్మలందు
కావ్యమునఁ బోలెఁ బఠియింతు కౌతుకమున
ప్రకృతి సామ్రాజ్య పాలన పద్ధతులను.
చటులకల్లోల రసనల సాగరంబు
పవలు రేయి నాలాపించుపాటలందు
అనితర గ్రాహ్యధర్మంబులై చెలంగు
వీశ్వస్పష్టి ప్రకారముల్ వినుచునుండు.

గుజరుతుంపర ముత్యాల కాన్క లిడుచు
తరలు సెలయేటి పాటలో దాగియున్న
రాగతత్త్వంబు నామని రాత్రులందు
కూయు కోయిల కడ నేర్చికొందు వనుల.

•

ఇట్టి తత్త్వముతో నీ రెడ్డి కవి కోకిలము మధురకావ్యగానముచేసి
నది. వీరి కృషీనలుడు - పానశాల మున్నయినకృతులు చాలఁ బ్రశస్తి
కెక్కియున్నవి. పల్లెటూరి రైతుబ్రదుకు 'కృషీనలుడు' కావ్యమున
మూట కట్టినట్లులు ముచ్చటగాఁ గనవచ్చును.

అన్నా హలిక ! నీదు జీవితము నెయ్యం బార వర్ణింప మే
కొన్నన్ నిర్భర సారవేగమున వాక్పూరంబు మాధుర్య సం
పన్నంబై ప్రవహించుఁ గాని, యితరుల్ భగ్నశులై యీర్ష్యతో
సన్నం గన్నక పక్షపాతి యని నిందావాక్యముల్ ఎల్కరే?

రామిరెడ్డి కవిత్వమునకు హలికుఁడు ఉద్దీపకుఁడైనాఁడు. గతాను గతిక
మార్గమున సాగక, దేశకాలస్థితులు గుర్తించి తన తీయని కైతలో
జానపద వాతావరణము రాణింపఁ జేసిన యీరెడ్డికవి మఱవరాని
వాఁడు. ఈయన కవిత వివిధవిషయములయందును బ్రసరించినది.
'ప్రణయాహ్వానము' ఎంతమిత్తగా నున్నతో, చూడనగును :

చంద్రికా ముగ్ధ శర్వరీచ్ఛాయలందు
జీవలోకంబు నుఖసుప్తి చెందుచుండ
కవి మనంబును బ్రకృతియు కలయూచుండ
పోదమా కాంత, సెలయేటి పొదలదరికి.

పులుగులు గూఢులం జెదరిపోయిన రెక్కల నొత్తికొంచు, గాం
తులను పరస్పరంబు బిగితోఁ జెనపై చెడి వేళ, నెప్పుడుం
దెలుపని హృద్రహస్యముల తిన్నగ వీనులవిందు నేయ నా
చెలి సెలయేటి సైకతిము చేదుదమా, మనకేలి యూతలన్.

జలిబిలి కమ్మగానములు చేసెడి యా సెలయేటి యొడ్డునన్
పులకల విస్తరిల్లి నును బోడిమి జూపెడు నీచు బుగ్గలన్
దొలకెడిసిగ్గుదాలు కడదోపని ముద్దుల గ్రుమ్మరించి యి
వ్వల మధురోక్తులం గడిగి వైచెదఁ గోమలి, రమ్ము మెల్లగన్.

*

శ్రీ రామిరెడ్డిగారికిఁ బెక్కుసారస్వతములతోఁ బరిచితి యున్నది. ఈయన ఆంగ్లకవితయు స్తుతిపాత్రమై యున్నది. విజ్ఞానశాస్త్ర పరిశోధనము లన్నచో నీయన కధికప్రీతి. శాస్త్రపరిశోధకుల గౌరవనిధి పదివేలు మీదుగట్టి యుంచిన యీరెడ్డిమహోదారత తెలుఁగునాట రత్నజ్యోతియై నిలువఁగలదు. శ్రీమత్కుటుంబమున జనించి, చేతులనిండ విత్తమార్జించి, దుర్వ్యసనములకుఁ బోక విజ్ఞాన నిక్షేపముగా వెచ్చించిన రామిరెడ్డి సాహిత్యధనము పవిత్రమైనది; స్థిరతరమైనదియును. కవితా కళయందే కాక, లోకవ్యవహారములందును వీరికిఁ జాతుర్యము కలిగి యుండెడిది. 'సినిమా' దర్శకత్వములో నిరూపితమైన యీయన నై పుణ్యము గణ్యమై యున్నదిగదా!

విజ్ఞాన పరిశోధన ఫలము కవిత్వకళలో రంగరించి పొంగారఁజేసి యీమధురకవి వ్రాసిన "పలితకేశము" - "రవి, కవి," యను కావ్యములు చక్కనివి. రెండవ కావ్యమునుండి రెండుపద్యములు:

చ. మునుపటినుండి మానవ సమూహము గాంచిన యున్నతస్థితుల్
పొనరిచినట్టి కార్యము లపూర్వ మనోబలసిద్ధులుం, జిరం
తనమగు దేశనాగరికతల్ బహుశాస్త్ర సమార్జనంబు జె
ప్పినఁ బదియేండ్లు పట్టుఁ; బృథివింగల దంతయుఁ జెప్పసాధ్యమే!

ఉ. వీనికి మూలకారకులు విశ్రుతబుద్ధి వివేక పూర్ణ వి
ద్యానిలయుల్ సమర్థులు నుదారగుణాధ్యులు పూజ్యులైన మా
మానవులేగదా, తెలివిమాలి వచించితి వింతనేపు నో
భానుఁడ! చాలు చాలు, నిరీక్ష బల్కుకు మేల వృథాప్రయాసముల్.

దేవులపల్లి వేంకట కృష్ణశాస్త్రి

1897

శైలగాణ్యకాళీయ బ్రాహ్మణులు: తండ్రి: తమ్మనశాస్త్రి
అను నామాంతరముగల వేంకటకృష్ణశాస్త్రి. జన్మస్థానము: చంద్రమ
పాలెము. నివాసము: పితాపురము, మదరాసు. జననము: 1897
సం. రచనలు:- ౧. కన్నీగు ౨. కృష్ణపక్షము. ౩. ప్రవాసము;
ఉర్వశి. ౪. ఋగ్వేది. [ముద్రితములు] ౧. మహతి [గేయ
సంపుటి] ౨. కార్తిక ౩. ఆకలి [వాణియగీతములు] ౪. బదరిక
[పద్యము] ౫. రేడియోనాటికలు ౬. కుప్రియ [సాహిత్య
వ్యాసములు - అముద్రితములు] మొదలగునవి.

నేటి కవిగోళమున కృష్ణశాస్త్రిగారి దొక ప్రత్యేక స్థానము.
దేవులపల్లిలోదరులను పీఠికాపుర సంస్థాన విద్వత్కవులుగా వింటిమి.
ఈజంటలో రెండవవారైన తమ్మనశాస్త్రిగారి కుమారుఁ డీయన.
తమ్మనశాస్త్రిగారి యసలుపేరు వేంకటకృష్ణశాస్త్రి. తండ్రికొడుకులపేరు
లోకేశు. నాఁడు తండ్రిపేరు కంటె, నేఁడు కొడుకుపేరు విన్నవారి
జననంఖ్య పెద్దది. కాని, తండ్రియందు కొడుకు వ్యుత్పత్తిలోఁ జేద
వాఁడు. శివస్వరూపుడైన తమ్మనశాస్త్రి తేజస్సు ముందు కృష్ణ
శాస్త్రి కుమారమూర్తి. ఆయన కూర్చుండుటకు మేలిజాతి మణి
వితర్దిక కావలయును. ఇతనికి మెత్తని పూలపానుపుమీఁదఁ గాని
నిదుర పట్టదు.

కృష్ణశాస్త్రికిఁ దొలుతొలుత పితాపురము హైస్కూలులో ఆంగ్లపుఁ
జదువు. నాఁడు కూచి నరసింహముగారి గురుత్వము కళార్థుల
నెందఱనో భావుకులనుగా దిద్దినది. ఆయన యంతేవాసియై యాంగ్ల
కావ్య నాటకములోని మెలఁకువలు గుఱుతించి కృష్ణశాస్త్రి తన ప్రతిభకు
మెఱుఁగు పెట్టుకొనెను. 'స్కూలుఫైనలు' వఱకుఁ దండ్రిలో నుండి

సాహిత్యతత్వము తెలిసికొను భాగ్యము. ఆపిమ్మట నాయనగారి నిర్యాణము. పెదతండ్రి నుబ్బారాయశాస్త్రిగారుకూడ గతించినారు. తండ్రిల నెడబాసిన తనయుడు వారి యుపదేశములు నెమరునకుఁ దెచ్చుకొనుచు, వారి రచనలు పారాయణము చేసికొనుచుఁ గొంత కాలము గడపెను. కూచివారి యాచార్యకము కృష్ణశాస్త్రి యనూ చానమైన ప్రతిభానంపదకు మెఱవడి కలిగించినది. మంచి చుట్టుకైన బుద్ధి. విన్నది కన్నది వెంటనే పట్టుకొను నైశిత్యము! అప్పటి కప్పుడే కనబడిన గ్రంథమెల్లఁ జదివినాఁడు. 'స్కూలుఫైనలు' పరీక్షలో నుత్తీర్ణుడైన నాటికి వయస్సు షడునైదు సంవత్సరములు. పయించదువున కొకయేడు ఆగవలసి వచ్చినది. ఈ సంవత్సరములో నాంధ్రసాహిత్య పాఠము. గ్రాధిక వ్యావహారిక భాషావివాదము పెల్లురేగు నా కాలము కృష్ణశాస్త్రి ప్రభృతులకు వినోదస్థానము.

నాఁడు కాకినాడలోని కళాశాలకు రఘుపతి వేంకటరత్నము నాయఁడు గారి యాధ్యక్ష్యము. నాయఁడుగారి యుపన్యాసములు కృష్ణశాస్త్రికిఁ గ్రోత్త యుత్తేజనము కలిగించినవి. ఆయనలోని యాధ్యాత్మిక జిజ్ఞాస, మార్గదర్శకమైనది. 1919 లో 'ఇంటరు' లో గెలుపు. 1918 నాటికి బి. ఏ. పట్టభద్రత. విద్యార్థిదశలోనే బైబిలు, కురాన్, భగవద్గీతలలోని మెలకువలు, వెలుగులు నాయఁడుగారు చూపించినారు. రామమోహనరాయల సిద్ధాంతములు, సాహిత్యములో అప్పారావుగారి పోకడలు గుండెకు పట్టుకొన్నవి.

ఇంక, విద్యార్థిదశదాటిన కృష్ణశాస్త్రిగారికి భాషా-సంఘసంస్కారములు కావలయునన్న భావము దృఢపడినది. కాకినాడలో బ్రహ్మసమాజము నాటకసమాజము వీరి సంస్కరణోద్దేశమున కొకదీప్తి కలిగించినవి. మొదట 'మిషన్' స్కూలులో నుద్యోగము. బ్రహ్మసమాజములో విడుమర లేని కృషి. 1919 సంవత్సరమునుండి కృష్ణశాస్త్రిగారి జీవితములో

నొక నూతన ప్రకరణ మారంభమైనది. గినుగు రామమూర్తి పంతులు గారి వ్యావహారిక వాదముపై సంపూర్ణమైన విశ్వాసము పొందుకొన్నది. చింతా దీక్షితులుగారి సాహచర్యముతో వ్యావహారిక రచనా ప్రాచుర్యము కొనసాగించిరి. నేటికి, రవీంద్రుడు—షెల్లీ, భవభూతి, పెద్దన, గురుజాడ అప్పారావు ఇత్యాదు లందఱు కృష్ణశాస్త్రిగారిలో, దీయతీయని తలఁచులు కలిగి. దాని ఫలమే 'కృష్ణవత్సము'. కొవ్వూరిలో నుండి యాపదసేవ చేసికొనుచు 'కృష్ణవత్సము' ముగించిరట. 1921 జాతీయోద్యమమునకు వీరిని పురికొల్పిన వత్సరము. ఆయేడే దైవశమున కృష్ణశాస్త్రిగారికి సతీవియోగము. ఆ పిదప పితాపురము హైస్కూలులో ఉద్యోగధర్మము; ద్వితీయవివాహమును. మహారాజ కృష్ణశాస్త్రిగారి జాతీయభావములు సహింసలేక యుద్యోగమునుండి తొలగించినై చెను. తరువాత మఱికొన్ని సంవత్సరము: కు 1932 మొదలు 1941 వఱకు కాకినాడ కళాశాలలోద్యోగము. అంతటితో దానికిని స్పృశి. ఆత్మగౌరవమును బాటించుకొన నని కృష్ణశాస్త్రిగారు ప్రతిజ్ఞపట్టినచో, ఆయన కీపాటికి 'ప్రిన్సిపాలు' పదవి నచ్చియుండవచ్చును. ఆదురదృష్ట మాయనకుఁ బట్టలేదు. ఇది కృష్ణశాస్త్రిగారి జీవితములో, గొండటికే విందుగూర్చుభాగము. ఈ పయిది భావుకులకు విడువరాని యాతిధ్యము.

“ తలిరాకు జొంపములు సం

దుల త్రోవల నేలువాలు తుహిన కిరణ కో

మలరేఖవో ! పువ్వుదీవవో !

వెలదీ, యెవ్వతెవు నీవవిటచీ వనిలోన్.

కారు మొయిళ్ళ కాటుగ పొగల్ వెలిగ్రక్కు తమాలవాటి నే

దారియుఁ గానరాదు, నెలఁతా ! యెటు వోయెద వర్ధరాత్రి ? వి

స్ఫూర విశోచనాంధ తమసమ్ములఁ జమ్ముచు వేడివేడి ని

జ్జూరుపులన్ నిశీధ పవనోర్మి వితానము మేలు కొల్పుచున్.

అది శరద్రాత్రి ; శీతచంద్రాత హంత
రాశరమణీయ రజత తల్పంబు నందుఁ
జల్లఁగా నిద్రవోవు వ్రేవల్లెవాఁడ
నకల గోపాల గోపికా గణముతోడ.

*

ఎలదేటి చిఱుపాట సెలయేటి కెరటాలఁ
బడిపోవు విరికన్న వలపు వోలె,
తీయని మల్లెపూఁ దేనె సోనల పైని
తూగాడు తలిరాకుదోనె వోలె,
తొలిప్రాద్దు తెమ్మెర త్రోవలోఁ బయనమై
పరువెత్తు కోయిల పాట వోలె
వెల్లువలై పాటు వెలది వెన్నెలలోన
మునిగిపోయిన మబ్బుతునక వోలె,
చిఱుత తొలకరివానగాఁ, జిన్నిసొనగ,
పొంగి పొరలెడు గాల్వగా, నింగి కెగయు
కడలిగాఁ బిల్ల గ్రోవిని వెడలు వింత
తీయఁదనముల లీనమైపోయె నెడఁద.

*

జలిబిలి పట్టురేకుల వెంట దొట్రెలు
మల్లియయెద దాఁగు మధుపరవము
కనుచూపు దాటు నామనిఁబాయు కోయిల
గొంతులోఁ జిక్కువసంతగీతి
విభువీడి శుష్కించు విరహిణి సెలయేటి
కడుపులో నడగిన కడలి మ్రోత

తేనికై పెదకెను టిక్క చూపులలోనఁ

జెఱవడ్డ నిండుచందురుని పాట
యిట్లు నీ దీన గోపికా హృదయ మంది
రాంతరాశములోనఁ ద్రుల్లింతలాడు
వేణు నాదంబు వినిపించు విశ్వమోహ
నాకృతిఁ గిళోరగాయకు నరయు చుంటి.

ఇది నాచరితము, విని, నీ

వనరెదు, తొట్రిలెదు, వడఁకు, దటు నిటు కనులన్

జెదరెదు చూపుల నేదో

జెదరెదు, ఎవ్వతెవు నీవవిటపీఠలిలోన్.

‘అన్వేషణము’ అను శీర్షికలోనున్న ఖండకావ్యమునందలి కొన్ని పద్యములివి. ఈరచనలోఁ దొల్లిటి ప్రబంధముల వాసన లేత లేతగా నున్నది. కైలిలోఁ దెనుఁగుఁదనము, కొన్ని కలంపులలోఁ గ్రొత్తఁదనము, సంవిధానములోఁ దియ్యఁదనము జతగూడి శ్రుతుల కతిథి గౌరవము నొనఁగుచున్నవి. కృష్ణశాస్త్రిగారి భావన ‘అన్వేషణము’ లో నారంభమై నేటికి లోతులు ముట్టినది. ఈయన తెలుఁగు వారి కిచ్చిన కావ్యములు ప్రధానములైనవి : ప్రవాసము ; ఊర్వశి - కృష్ణపక్షము. ఈ కవినుండి యుబికిన యక్షరములు తక్కువ. కాని, వాని బరువెంతో యెక్కువ. ఆయన ప్రత్యక్షరము ముట్టి చూచినచో నాద్రిమైన యొక్కొక్క కలువపు లేకు చుట్టినటులు లోఁచును. కాఠిన్యము సహింపని యీ కవి జయదేవుని వలె పదములేఱుకొని, భవభూతి వలె పాడినాడు. క్షీరసాగరము వంటి హృదయము ; చెమ్మగిల్లుచున్న కన్నులు ! బ్రతుకుపై నిరాశ !

ఏను మరణించుచున్నాను ; ఇటు నశించు

నాకొఱకు చెమ్మగిల నయనమ్ములేదు ;

పసిడివేళువ పెండ్లిండ్ల బడిన యెవరు
 కరగనేర్తురు జరతాంధకారమృతికి ?
 నామరణశయ్య పఱచుకొన్నాను నేనె !
 నేనె నాకు వీడ్కొలుపు విన్పించినాను !
 నేనె నాపయి వాలినా, నేనె జాలి
 నెద నెద గదించినాను, రోదించినాను.
 బ్రతికియున్న మృత్యువునైన ప్రవాస తిమిర
 నీరవ నమాధిఁ గుక్కి క్రుంగినపుడేని
 నిను పిలిచినాన, నామూల్గు నీడ ముసిరి
 కుములునేమొ నీ గానోత్సవముల ననుచు
 ఉదయె నాచితి, కేర్చితి నేనె దీని
 వదలిపోని యావసాన పాంఛ గాఁగఁ
 వడకని కరాలు రగులుచు దుడుకు చిచ్చు
 లాలనల నింత ముసిగాఁగ కాలు త్రుటినె !
 అలయు వాతేఱ యూర్పు గాలులు కదల్చి
 రేపునంతె నా కాస్తాల రేగుమంట
 మును బ్రతుకునట్ల నాదేహమును దహింపు !
 పడదులే ఆర్పగా నొక బొప్పమేని !

పడమటికవులు పెల్లీ, జైరను మొదలగువా రిట్టి యాభావనకు దారి
 చూపినవారనుట సత్యమగుఁగాక ! మన కృష్ణశాస్త్రిగారి కెందఱకో
 యందని తేనెబిందువులు దొరకినవి. అవి యాయన కవితలో
 నక్షరములై వెలికుబుకును. ఆయన పద్యము కాదు పాటకాదు మలచి
 మలచి, తూకము నరిపెట్టుకొని బయటఁ బెట్టునలవాటు గలవ్యక్తి.
 భావన. లోతునకు, పదముల కూరువునకు హెచ్చు కుందు లుండవు.
 ఆ సుగుణముగల కవులు తక్కువ సంఖ్యలో నున్నారు. రచనలోని
 యీశిల్పము తీరు చూడుఁడు.

రేయిశదువున చీకటి చాయవోలె
తమవు పెడఁద దివాంధగీతము విధాన
ఘూక రావాన వలవంతరేక రీతి
నా విషాదమ్ములో దాగినాఁడ నేన!

దేవులపల్లి కవితాగానము ముప్పాతికపాలు కరుణాత్మకము. కరుణలోనే మధురిమ నింది పాతకుల నూరింపఁజేయు శక్తి ఆయన కల ములోఁ దులకాడుచుండును. దేవులపల్లి కవి యాత్రోవ నవీన కవులెందఱో యనుసరించినారు. “కవి మృతుఁడైనను చవిపోవరా” దని కృష్ణశాస్త్రిగారి వాణి. బ్రతికియుండియు మరణించుచున్న—జీవచ్ఛవములైన కవులను జూచి కృష్ణశాస్త్రిగారికి జాలి. రవీంద్రుని యడుగు జాడలలో వీరినడక. తెనుఁగు కవులలో నన్నయ—రామకృష్ణుఁడు ఇత్యాదులు కొందఱే యాయన దృష్టిలో మహాకవులు. జయదేవుఁడు, అమరకుఁడు, కాళిదాసు, భవభూతి వీరిపేర్లు చెప్పి కృష్ణశాస్త్రిగారు పొంగి పోదురు. వేంకటరత్నము నాయఁడుగారు గురుస్థానము. ఆయనమీఁద గొప్ప హృదయముతో నీయన రచించిన పద్యములు భావింపఁ దగినవి; విస్మరింప రానివియును.

ఈ జడజీవితమ్ము పలికించితి, నీ యఘపరకమందు నం
భోజము ముల్వఁజేసితి, వపూర్వము నీదయ, యానిశీధి నీ
రాజన మెత్తినావు, విపులమ్మగు నీయెద నిండెనే కర
ద్రాజిత చంద్రకాంతు లమృతమ్ములు స్వర్గలతాంత వాసనల్.

*

నాయెదలోఁ ద్వదీయ చరణమ్ముల చిహ్నము లెన్నఁజేనియున్
మాయన, యేనిశీధపుఁ దమస్సులు మాసినఁగాని జీవయా
త్రాయత వీధి నొక్కడఁ బ్రయాణము నేయుదు నక్షయంపుఁబా
భేయముగా గ్రహించి గురుదేవముఖస్మృత గీతకానుధర్.

*

ప్రతిఫల మ్మినుమంత వలవక కర్మముల్
 నేయు నీమెయి కురుక్షేత్ర మగును,
 ఆశాంతములకుఁ జరాచరమ్ములకును
 దరలు నీయెడఁద బృందావసమగు,
 వివిధ ధర్మజ్ఞాన వేణీ సమాశ్లేష
 మైన నీమనసు ప్రయాగ యగుచు,
 పాతాళమును స్వర్గపద మొక ముడిలోన
 నతుకు నీవే వారణాసి వాడు

నీవు కన్నడ నెమరుగా నిలిచినట్లే
 మ్రోలను పురాణ భారత పుణ్యభూమి!
 మాకు దినదిన దివ్యయాత్రా కృతోత్స
 వానుభూతి నొసంగు బ్రహ్మర్షి వీవు.

గురువునెడల దేవులపల్లికవి భక్తిప్రపత్తులకే కాక, ఆధ్యాత్మిక
 దృష్టి నైశిత్యమునకుఁగూడ నీరచన తారకాణ. కృష్ణశాస్త్రిగారిలో
 నొక విశేషమున్నది; వీరి భావన మృదుల మృదులముగా నుండి
 లోతుల నంటుకొనును. ఆ పలుకుల మెత్తఁదనము హాయి యనిపించును.
 ఎంతసేపు, కవికి శైలిపై చూపు. ఆయనపాట లందుకే తెనుఁగునాట
 ముచ్చటగాఁ బొడుకొనుచుండును.

ఎవరోహో, ఈ నిశీధి

నెగసి నీడవోలె నిలిచి

పిలుతు రెవరో, మూగకనులు

మోయలేని చూపులతో

ఎవరోహో! ఎవరోహో!

ఇప్పుడా నను బలుకరింతుడు!

మ్రోయలేని నీరవగళ
 మున జరించు కోరికతో
 ఇప్పుడా నను బలుకరింతురు !
 ఎవరని ఈరేయి నిదుర
 హృదయ మదర, వేయి జేయి
 చాయలాడ పెనుచీకటి
 సైగలతో నాకన్నుల
 రక్తమురల లాగిపొందురు !

* * * *

ఇది మున్నగా నెన్నో కృష్ణశాస్త్రిగారి పాటలు ప్రశస్తి గొని యున్నవి. “ జయజయజయ ప్రియభారత జననిత్రీ ! ” “ యువపతాక నవ పతాక, అరుణారుణ జయపతాక ” ఈపాటలు గానము చేయని సభలు నేడు తక్కువ.

అభినవాంధ్ర కవులలో నొక ప్రత్యేకత సంపాదించుకొన్న దేవుల పల్లి కవి పరసేవాహైన్యము ననుభవించలేని ఆత్మగౌరవశీలి అయినను 1932 మొదలు 1941 దాకా సి. ఆర్. కాలేజీలో ఉపన్యాసక పదవిలో నుండవలసి వచ్చినది. పెనుకటి యుద్యోగముల వలెనే యీ పదవికూడ స్వాతంత్ర్య మారుతము ధాటి కాగలేక పోయినది. ఆ తరువాత కృష్ణశాస్త్రిగారి మనుగడ మదరాసులో. ‘మల్లేశ్వరి’ మొదలగు చలన చిత్రములకు పాటలు, మాటలు వ్రాసి యిచ్చుచు, రేడియోలో నాటికలు ప్రసారముచేయుచు గాలక్షేపము. చిన్నచిన్న కావ్యము లేవో కొన్ని రచించి, యొక రకమైన కవితాపథమునకు దర్శకత్వము సంపాదించిన కాని, కృష్ణశాస్త్రిగారు రెడ్డికము వేసికొని మహాగ్రంథ మేదియు వ్రాయలేకపోవుట యొక కొదవ యని కొందరి విమర్శ.

సంపుటములు పెంచకపోయినను, బయటఁబెట్టిన యక్షరములు రస
స్రోతస్సులు ! ఆయన యిట్లు పాడుకొనుచున్నాఁడు.

నా హృదయమందు విశ్వ వీణాగళమ్ము
భోరు భోరున నీనాఁడు మ్రోత వెట్టు
దళదిశా తంత్రు లొక్క నుధాశ్రుతిని బె
నంగి చుక్కల మెట్లపై వంగి వంగి
నిలిచి నిలిచి నృత్యోత్సవమ్ములఁ జరించు.

*

వెలుగులో, అమృతాలా, తావులూ, మరేవో
కురియు జడులు జడులు గాఁగ, పొరలిపాటు
కాలువలు గాఁగ, పూర్ణకల్లోలములుగ
కలదు నాలోన క్షీరసాగరము నేఁడు.

గుర్రం జాషువ కవి

1895

జననీజనకులు : లింగమాంబా, వీరయ్యలు. జన్మస్థానము : వినుకొండ.
జననము : 1895 అక్టోబరు 28 తేదీ. కృతులు : 1. ఖండకావ్యము
[మూడుభాగములు] - 2. పిరబాసి 3. గద్దీలము 4. స్వప్నకథ 5. కాండి
శీకుడు 6. ముంటాజముపాలు 7. నేతాజీ 8. స్వయంవరము 9. బాపూజీ
[ఖండ కావ్యములు] 10. వీరాబాయి [చరిత్రాత్మక నాటకము]
11. తెరచాటు [సాంఘికనాటకము] ఇత్యాదులు మొత్తము నేటికి
రచితములు 12 గ్రంథములు.

నేడుసాగుచున్న యిరువదవ శతకమునకు ఖండకావ్యశకమని
పేరు పెట్టుటలో నాక్షేప ముండదు. మహాకవి కాలిదాసు 'మేఘ
దూతము' ఈ నూతన శకము మేలుబంతి. ఈకాలమున జనించిన
మహాకావ్యములు ప్రేమలెక్కకు వచ్చునవి. ఖండకావ్యము లనంభ్యా
కములు. అనేక కారణములవలన నేటి పాఠకులు నుకుమార హృదయు
లైనారు. పాఠకుల చిత్తవృత్తుల కనుగుణముగా రచయితలును. లేదా,
కొన్ని హేతువు లుండి రచయితలు కవితలో మితభాషులుగానున్నారు.
రచయితల ననుసరించి కవితలును. నేటికవులు చూపుటలోఁ గొత్త
మెరుగు లున్నవి. వా రేఱుకొనవలసిన యితివృత్తములే వేఱు.
జాతీయమైన సుచలనము, రాజకీయమైన పరిణామము, భాషీయమైన
వికాసము - ఇత్యాదు లెన్నో తెనుఁగున పెల్లిగొని కవిత్వమున నూత్న
మార్గములు లేచినవి. పెరి వాఙ్మయములలో మన కేర్పడిన సాన్నిహి
త్యము కూడ నీ నవోదయమునకుఁ బేర్కొనఁ దగిన యాదరువు. దాన,
దీన - స్వల్పకాల పఠన సాధ్యమగు ఖండకావ్య గానమునకు నేడు సుప్ర
చారప్రశస్తులు పరిధవిల్లుచున్నవి. ఖండ కావ్యములు రెండు మూడు
పద్యములనుండి, రెండు మూడు నూఱుల పద్యముల వఱకు నున్నవి

యీనాఁడు వెలువడుచున్నవి. పద్యముల రాశితోనే కావ్యత్వ సీద్ధి
యనరాదుగదా! “అమరుక కవేరేక శ్లోకః ప్రబంధశతాయతే.”
కావ్యముయొక్క ఏకదేశానుసారమైనది ఖండకావ్య మని సాహిత్య
దర్పణకారుఁడు. దీనికే సంఘాత మని నామాంతరము. ఇది
యపూర్వము కాకపోయినను, పూర్వ కవులలో ఖండకావ్య రచయితలు
మిక్కిలి తక్కువ. నేఁడో మూఁడువంతులు ఖండకావ్యముల కారు.

ఏతాదృశ కావ్య వాఙ్మయ మధుమాసమున ‘జాషువకవి’కమాయ
కంతమున గాన మొనరించుచున్న పుంస్పికము. ఆయన ఉభయ భాషా
ప్రవీణులు, కపితా విశారదులును. చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన వినుకొండలో
జాషువకవి జన్మించుట పేర్కొనఁ దగినది. ఈ ధన్యత్వము, ఆయన
గుర్తులో నుంచుకొని యిట్లు వ్రాసికొనెను :

శ్రీరాముఁ డేకొండ శిఖరానఁ గన్నీట

నాలించె సీతాపహరణగాధ

దాటించె రేవీటి దాపున నైతమ్మ

పట్టి మేల్పొట్టేలి వాహనంబు

కోట కొమ్మలమీఁద గుచ్చినా రేవీటి

తెలుఁగురాజుల విరోధుల శిరాలు

ముత్యాలతో నారబోసినా రేవీటి

నృపతు లేటెటఁ బండిన యశస్సు

భాస్కరుని దానధార కేవట్టణంబు

చారు చరితకు బంగారు నీరు వోసె

నట్టి వినుకొండ కడుపునఁ బుట్టుకతన

ధన్యుడను నేన యుత్తమోత్తముఁడ నేన.

జన్మస్థానము వినుకొండ యగుఁగాక, తెలుఁగుమండలము సర్వము
జాషువకవి కీర్తికి స్థానమైయున్నది. సాధారణ ప్రజాసేకములోపైతము

మెచ్చుకోలుపడయఁగల కవితారచన జాషువకవిగారికి నై నర్సికమైయుండి వచ్చినది. రసికవిద్వాంసులు వీరికృతులు చూచి మురిసిపోవుదురు. ఏమనఁగా, తియ్యనై న శయ్యానై భవమునో, నిర్దుష్టమైన భాషాప్రాభవముతో హృదయములో నున్న విషయమంతయుఁ బాఠకున కందీయఁగల కూర్పునేర్పు వీరి కచ్చినది. అచ్చిన చాతుర్యమును నిరంతరాభ్యాసమువలనఁ జెంపుచేసికొనిరి. దానితో, ఆయన ప్రతిపద్యము హాయి యనిపించునట్లు వ్రాయఁగలుగును. బంగారు తీగవంటి యేడో యొకభారాశత ! వృత్తములు, విశేషించి సీనములు, శ్రోతృధోరణిలో శ్రోతృసాంపులు పెట్టి వ్రాయుటలో నీ కవి పేరుపడెను. ఈయన రచించిన ఖండకావ్యములన్నింటను శైలి నరిగా నొకేతీరున సాగుచుండుట గమనింపఁదగినది. ఆయన పలుకుబడులు, జాతీయములు, విదేశీయపద ప్రయోగములు, ఎత్తుగడలు — ఎక్కడకు వెళ్లినను మారిపోవు. అది ఆయన ప్రత్యేకత. ఈ పద్యములు కొన్ని చూడుఁడు :

వేగిరాజుల సతీ వితతికి గరువంపు

నడక నేర్పినది నన్నయ్యరచన

తెనుగుభాషా పదమ్మునకు జారని వన్నె

బట్టించినది కవిబ్రహ్మపలుకు

కంచుధక్కల నోరు గట్టించి జయకేత

నముల నెత్తినది శ్రీనాథుజిహ్వా

ప్రతిలేని యపవర్గ పదవి వంకకు రహ

దారి తీసినది పోతన చరిత్ర

విజయనగరాధిపుల పురావేదికలకు

నందలంబుల మోయు మర్యాద గరవి

తనివి గొన్నది మొన్న పెద్దన కవిత్వ

నూంధ్ర భారతీ ! నీతేజ మద్భుతంబు.

విజయ విలాసుని వినుతింపఁ దలఁచిన

జక్కన్న కోరమీసాలుదువ్వె

జక్కన్న కవనంబు చక్కనిదని పల్క

పినవీరకవి నాల్క వెళ్లఁ బెట్టె

పినవీరకవి పల్కువెలఁదికిమగఁ డన్న

గండ పెండారంబు ఘల్లు మనియె

పెద్దన్న కవితకుఁబెదతాత యనిపల్క

రామభూషణుఁ డంబరంబు సూచె

భట్ట మూర్తికి గవిరాజుపట్ట మీయ

తిట్టి లింగడు చేపల బుట్ట నూపె

నందఱందఱు మహనీయు లని తలంచి

యొక నమస్కార మొనరించి యూరకుంటి.

*

కరుచైపోయిన వీరలోకమునకై కన్నీరు వర్షించుచున్

గరముల్ మోడుచు మందభాగ్యదశ కింకన్ దావు లేకుండఁగా

దొరకె న్నాకు విచిత్ర ద్విగ్విజయ వస్తుశ్రేణి బాపూజిచే

తరమే మమ్మెదిరింప నన్యులకు ఛత్రగ్రాహి ఖండాళికిన్.

“స్వయంవరము”

*

ఆడంగుల్ కలవారి తొయ్యలు లనూర్యంపశ్యలై, హాయిగా

మాడీలం బరదాలలో మెరయు శంపావల్లులై యొప్పగా

నాడుం గొండల కోనలన్ గృషికకాంతల్ మూపులం బావల

ల్లాడం శష్టము చేయు దృశ్యములు నాయాత్మం బ్రవీడించెడిన్.

“కాండిశీకుడు”

*

ఇట్టి శత్రుశూన్యసౌష్ఠ్యము తఱచుగా నేడు మనముచూడఁ జాలము. విజాతీయ పదములకు మాత్రప్రసేనతెలుగుముద్రవేసినకవి జాషువయే. ఆయన ఖండకృతులలోఁ దొలుత మంచిపేరువడ్డది “పిరదాసి”. దాని వెనుకఁ జాలకృతులాయన వెలువరించెను. ఇదియెల్ల ‘పిరదాసి’ కావ్యము నకు ఆమేడితములు. గబ్బిము — అననుయ మున్నగు వీరిరచనలు వ్యభాభాతమైన హృదయమునుండి పొంగి వచ్చినవిగాఁ దోచును. ఈయన కెంత యుత్సాహోద్రేకము లున్నవో, అంత యావేదన మున్నది. ఆ వేదనమునుండి సముత్పన్నమగు కవిత రసార్థమైయుండి రసిక మానసములు కరగించుటకు సమర్థమగును. కర్ణుని గూర్చి ఆయన రచించిన చంద్రములు గొప్పవి. శ్రుతిసూక్ష్మమైన జాషువకవి కోకిలము కవిత్య గానము విద్యార్థులు, విద్వాంసులు, సామరులు ధీమంతులు కూడ విని తనియుటకుఁ దగినది. అన్వయములో పెద్దనుతనము, పదముద్రలో బిరుసుఁదనము లేక కమ్మెచ్చునఁ దీసికట్టులు నడచు వీరి కవితాశైలి తెలుగువారి పారాయణముగా జాలువాలుచున్నది.

జాషువకవి యుభయభాషాప్రవీణ బిరుద విభాజితుఁడు. 1919 నుండి గుంటూరు త్రైనింగునూక్కులులో 1928 వఱకు నుద్యోగించెను. తరువాత, 29 సం॥ నుండి 15 సంవత్సరములు గుంటూరు జిల్లా బోర్డు పాఠశాలలో తెలుగుపండితపదవి. 42 సం॥ నుండి మూడు వత్సరములు మదరాసున యుద్ధవిషయకమైన ప్రచారశాఖలో పాటలు వ్రాయుచు, ఉపన్యాసములిచ్చుచుఁ గడపెను. 47 నుండి యుద్యోగ విరమణము. ఈవిశ్రాంతిలో నెన్నో కావ్యములు రచించుటకు వీరు సమర్థులు.

కావ్యరచనోద్యోగము ముందు, ఈ యుద్యోగములన్నియు లెక్కలేనివి. ఆయన ఆధునిక కవులలోఁ జెరిగిపోని తఱిగిపోని యశస్సు నమార్జించుకొన్న కవి. గండపెండరములు తొడిగి, ఏనుఁగు నెక్కించి, కనకాభిషేకముచేసి, సహస్రద్రవ్యములు కానుకగానిచ్చి, తెలుగునేల జాషువకవిగారిని గౌరవించుచున్నది. ఈ గౌరవములకు వారికావ్యములు దోయిలిందుచున్నవి.

అడివి బాపిరాజు

1895

నియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి: సుబ్బమ్మ. తండ్రి: కృష్ణయ్య. జన్మ స్థానము: భీమవరము. జననము: 8 అక్టోబరు 1895 సం. రచనలు :-
 ౧. నారాయణరావు ౨. హిమబిందు ౩. తుపాను. ౪. కోనంగి.
 ౫. గోనగన్నాపెట్టి. ౬. అడివి శాంతిశ్రీ ౭. మధురవాణి [ఇత్యాదులు
 నవలలు] ౮. అంజలి. ౯. రాగమాలిక. ౧౦. తరంగిణి [ఇత్యాదులు
 కథలు] ౧౧. తొలకరి ౧౨. హారతి. ౧౩. గోధూళి [ఇత్యాదులు
 పాటల సంపుటములు] ౧౪. తీర్థయాత్ర. [వ్యాస సంపుటము.]
 ౧. ఆంధ్రసామ్రాజ్య. ౨. కృతీసమర్పణం. ౩. భగీరథీలోయ ౪. దుక్కి
 పేర్లు. ౫. ఉషాసుందరి. [ఇత్యాదులు రేడియో నాటికలు.]

శ్రీ బాపిరాజుగారు కళాప్రపూర్ణులు. ఈ బిరుదము విశ్వ విద్యాలయ ప్రసాదము వలనఁ జేకుటినది కాదు. అనలు, సహజముగా నాయన బహు కళాప్రపూర్ణులు. కవిత్వము, శిల్పము, చిత్రకళ, గానము, నాట్యము మొదలగు నెన్నో కళలలో బాపిరాజుగారు నువరి ణతమైన యెఱుక గలవారు. దేశభక్తి, రచనాశక్తి, యాయనలో మూర్తికట్టుకొని యున్నవి. చాత్రముపై వీరికి గొప్ప యభిమానము. శాస్త్రములపై మంచి విశ్వాసము. రసార్ద్రమైన హృదయము. తియ్యని పలుకుబడి. ఇన్ని విశిష్ట లక్షణములు గల రసికుఁడు గ్రంథరచన గావించుచో, మఱి యవి సుధాభాండములుగా నుండవా?

పాశ్చాత్య సారస్వతమునను, ప్రాచ్య సాహిత్యమునను సమా నముగానే వీరు పరిశ్రమించినవారు కావున, ఆయన కృతులలో సంప్ర దాయ సిద్ధమైన సౌందర్యము, వింత కలిగించు క్రొత్తపోకడలు కూడ నుండును. ఈయన 'శశిబాల' నుపాసించును. గోదావరి, యనఁగా బాపి రాజుగారి కెంతో యాస్థ్యాయము. ఈకవి చిక్కని పాటలు వ్రాయును; చక్కగాఁ బాడును.

ఉప్పొంగి పోయింది గోదావరీ తాను.

తెప్పన్న ఎగిసింది గోదావరీ.

కొండల్లు ఉరికింది కోనల్లు నిండింది.

ఆకాశ గంగతో హస్తాలు కలిపింది -

ఉప్పొంగి॥

ఆడవిచెట్లన్నీని జడలలో ముడిచింది

ఉల్లు దండల గుచ్చి మెల్లొన తాల్చింది -

ఉప్పొంగి॥

వడలలో గర్వాన నడలలో నుమలలో

పరకల్లు తొక్కుతూ ప్రవహిస్తు వచ్చింది -

ఉప్పొంగి॥

శంఖాలు పూరించి కిన్నెరలు మీటించి

శంక రాభరణ రాగాలాప కంఠమై -

ఉప్పొంగి॥

సరమానవుని పనులు సిరి మొగ్గి వణకాయి

కరమెత్తి దీవించి కడలికే నడిచింది -

ఉప్పొంగి॥

ఈ మొదలగు పాటలు వీరివి పరిచ్యాప్తములై యున్నవి. నన్నని శ్రీకంఠస్వరముతో, అభినయము చేయుచుఁ గూడ బాపిరాజుగారు పాడుచున్నపుడు, ఈపాట లెంతో ముచ్చటగా వినవేడుక. ఆయన పద్య బంధములు వ్రాయుటకుఁ దఱచుగా నిచ్చుగింపనివారు.

ఇక, బాపిరాజుగారి ప్రతిష్ఠకుఁ బతాక నెత్తిన రచనలు నారాయణరావు, హిమబిందూ, గోన గన్నారెడ్డి, తుపాను, కోనంగి మున్నయిన నవలలు, “నారాయణరావు” రచనతో వీరిపేరు సుప్రతిష్ఠితమై వెలసినది. అది యాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారి సత్కారమునకు భాజన మగుటయేకాక, ఆంధ్ర ప్రజల డెండము ధూపించిన కూర్పు. వచన రచన బాపిరాజుగారిది హృదయంగమ మైనది. గ్రాంథికము, వ్యావహారికము తుల్య ప్రపత్తితోనే వ్రాయుఁ గలవారు. వ్రాతలో నెన్నో క్రొత్తమలుపులు, పొలుపులు చూపఁగలరు. పాత్రలతో సర్వాత్మనా కలియఁగల శక్తి వీరిలో నున్నది. సంఘమర్యాదలు సుసూక్ష్మ

ముగా గుర్తింపఁగలరు. మానసిక తత్త్వము క్షణములోఁ దెలిసికొనఁగలరు. ఈ విశిష్టలక్షణములతో బాపిరాజుగారు పెద్దపెద్ద నవలలు వ్రాసిరి. పుటలు పెంచుటయే పరమార్థముగా భావించినవారు గాక, రసఘటములుగా వీరు నవలలు తీర్చినారు. విషయము వచ్చినపుడు దానిని ఆమూలచూడము ప్రత్యక్షముచేయుట వీరి కలవాటు. సగము సగము, తెలిసీతెలియని యెఱుకతో గొలుకుట కాయన యిష్టపడదు. ధర్మము—శిల్పము—కవిత్వము—ప్రేమ—సంగీతము—మొదలయిన వానిపై ఆయన తన నవలలలో సందర్భము ననుసరించి కావించిన విశాల చర్చలు ప్రత్యేకగ్రంథములు కాఁగలయవి. 'హిమబిందు' లో నెన్నో ప్రకరణములు బాపిరాజుగారికి పురాతన శాస్త్రములలోఁగల ప్రగాఢ ప్రవేశమును తార్కాణించుచున్నవి. ఆంధ్ర చరిత్రయు, బౌద్ధయుగ చరిత్రయు, తెస్సగాఁ బరిశ్రమించి యాకళించినవా రగుటచే వీరి నవలలు చాలభాగము చారిత్రకములైయున్నవి. చరిత్రలో నిట్టి కృషిచేసిన నవలా రచయితను వేటొకని మనము చూడము.

ఇట్టి బాపిరాజుగారి కళాజీవితము చైత్రరథము. ఆయన నిత్యమంద హాసి. ఆయన న్యాయవాదిగా నుండఁదగిన చదువు బి. యల్ చదివెను. భీమవరములో నొకయేడు 'బల్ల' కట్టెను గాని, హృదయ మొప్పు కొనక, బందరు ఆంధ్రజాతీయకళాశాలలో ప్రిన్సిపాలుపదవిలోఁ బ్రవేశించెను. ఇది 1935 మొదలు నాలుగేండ్లు సాగినది. అక్కడనుండి చెన్నపురి జీవనము కొన్నాళ్లు. చలన చిత్రములు కొన్నింట చిత్రకళా దర్శకత్వము నిర్వహించిరి. అననూయ— ధ్రువవిజయము ఇత్యాదులు— 1942 వ సంవత్సరములో నివన్నియు మాని హైదరాబాదున ప్రచురిత మగుచున్న 'మీజాను' పత్రికకు సంపాదకత్వము నెఱపుటకై వెళ్లిరి. అది ౪౭ సం॥ వఱకు నిర్వహించిరి. ఇది యిటు లుండఁగా, బందరు, భీమవరము, హైదరాబాదు, మదరాసు మున్నగు ప్రసిద్ధస్థలము

లలో కళాపీఠములు స్థాపించి కులపతిగానుండి కళారాధనము చేసినారు. బాపిరాజుగారి చిత్రములు మంచికీర్తి సంపాదించుకొన్నవి. ఖడ్గతిక్కన, శబ్దబ్రహ్మ, శ్లోకతార, శశికళ, దుద్రమజేవి, నాగనృత్యం, సముద్ర గుప్తుడు, బుద్ధుడు, సూర్యదేవ, భిక్షు, గారీశంకర్, భిక్షుకి, మీరా బాయి, ఈ చిత్రములు ప్రసిద్ధి తెచ్చుకొన్నవి.

అగ్రహారమునందు నిన్నికళలు లోకులు ముట్టిన బాపి రాజుగారు ధన్యులు. ఆయన యక్షురములలో రసికహృదయ తంత్రులను పలికింపఁ జేయఁగల శక్తి యున్నది. ఆయన పాటలు, బొమ్మలు జీవన్మూర్తులవలె దేలుగున సంచరింపఁ గలవి. ఆయన నవలలకు ఉత్తమ స్థానము వచ్చినది. మరపురాని బాపిరాజుగారి ప్రేమగీత మిది పాడు కొందము.

మరచిపోవబోక బాల మరచిపోవకే !

అరచి అరచి పిలువలేను

తరచి తరచి కోరలేను

పరచిపోవు కాంక్షలోన తీపిలోన, మరచిపోవకే !

హోరుమనే కెరటాలే

మారుమోగ నాపాటలు

ఒదిగివడే రేఖలోన నురుగులోన మరచిపోవకే !

ఒక్కణ్ణే యిసుకబడ్డు

ఒక్కణ్ణే నీరుదెసలు

ఒదిగిపోవు దూరాలూ

చెదిరిపోవు మేఘాలూ, మరచి పోవకే !

అడుముకొన్న నీతలపులు

చిదిమిరాల్చు నాహృదయము

ఏరలేను రేకలన్ని

ఏరలేను పుప్పొంగినీ, మరచిపోవకే !

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

1891

తెలుగునాటి కాభియ బ్రాహ్మణుడు. కాళికాసంగోత్రుడు. తల్లి : మహాలక్ష్మీసోదెమ్మ. తండ్రి : లక్ష్మీపతిసోమయాజులు. జన్మస్థానము : పొలమూరు[రామచంద్రపురముతాలూకా] నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. జననము : 23 ఏప్రిలు 1891. ఖరసంవత్సర చైత్రశుద్ధ చతుర్దశి గురువాసరము. రచనలు : ౧. మహాభక్తవిజయము ౨. వీరాంగనలు 3. భారత రమణీమణులు ౪. ప్రేమపాశము [నాటకము] ౫. వారకాంత. ౬. మిథునానురాగము 7. సృకానవాటిక ౮. రత్నాబంధనము ౯. అనాధబాలిక. ౧౦. వీరపూజ. ౧౧. రాజరాజు [నాటకము] ౧౨. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చిన్నకథలు [నేటికిముదితములగు సంపుటములు] ౧౩. పాణిగృహీత శ్రవణానందకృంఖల ౧౪. ఆయుర్యదయోగ ముక్తావళి. ౧౫. జైద్యక పరిభాష [ముదితములు] ౧౬. కర్ణవధ. ౧౭. ఊరుభంగము. ౧౮. బొబ్బిలియుద్ధము. ౧౯. నిగళ బంధనము [పయి నాలుగును నాటకములు] ౨౦. ఆత్మలి [నకల] ౨౧. శ్రీమద్రామాయణము [వ్యాఖ్యానిక వచనముల] ౨౨. ఖండ కావ్యములు, ఇత్యాదు లముదితములు.

నేటి తెలుగు కథా రచయితలలో, మునుముందుగా జ్ఞప్తికందు కొందరిలో శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు రొకరు. ఒక రనుటకంటే, మొదటివా రనుటయు నతిశయోక్తము కారాదు. కారణము, ఆయన ప్రాసిన ప్రత్యక్షరము నహజప్రతిభనుండి పొటమరించినది; ఆయన చేసిన ప్రతికల్పనము ప్రత్యక్షమున కవిరుద్ధమైనది; ఆయన పాత్రలచే బలికించిన ప్రతిపదము, ఇరుగుపొరుగుల మనము వినుచున్నది; ఆయన ప్రదర్శించిన ప్రతి సంవిధానము మన యనుభూతులకు దప్పుగానిది; ఆయన కట్టిన కథ లెల్ల తెలుగుదేశపు పుల్లలు గడచిపోయినవి. ఈ తీరున సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు అచ్చమైన తెలుగుదనమును వలచి

వచ్చిన రచయిత. ఆంగలముకాని, వంగముకాని, మఱియొక వాఙ్మయముకాని మర్యాదకైనఁ జదివి చూచినవారు కారు. విశేషించి, 'హిందీ' ని, చేరఁదీయరాదని చిరకాలమునుండి వారి వాదము. ఇంక, సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు కూడఁబెట్టుకొన్న సగవత్తి సంస్కృత సాహిత్య మొక్కటే. ఇటులు, విజాతీయమైన సంస్కారధోరణికి దూరముగా నిలచి, కృతకత్యగర్హితముకాని యాంధ్రత్వము నారాధించిన రచయిత రచన లెట్లుండును? అనుశరణములుకాని, అనువాదములుకాని చేయవలసిన ప్రారబ్ధము సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి లేదు. యథార్థముగా ఆయన చూపులకుఁ గనిపించిన వస్తువు, ఆయన చెప్పులకు వినిపించిన మాటలు మూటఁగట్టుకొని కథలలోఁబెట్టి కథ కట్టించును. ఉత్తమజాతి రచయిత చేసెడి పనియు, చేయఁగలిగిన పనియు నింతే! దీని వివరణము ముందు మనవిచేసెదను.

శ్రీపాదవారిది యనూచానమైన పండితవంశము. శ్రౌత స్మార్తములు, శ్మృతిషము వీరి వంశ విద్యలు. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి తండ్రిగారు యజ్ఞ. ఆయన కన్న మువ్వరు కుమారులలోను మన శాస్త్రిగారు మూడవవారు. వంశస్థులందఱివలెనే వీరుకూడ శ్రౌత - స్మార్తములు, వరాయితము అధ్యయనము చేసినారు. శ్మృతిషము స్కంధత్రయము పఠించినారు. అదికాక, వల్లూరిలో గుంటూరి సీతారామశాస్త్రిగారు, వేల్లపాలెములో దర్భా బైరాగిశాస్త్రిగారు, తమయింట, అన్నగారు శివరామ శిద్ధాంతి దీక్షితులుగారు గురువులుగాఁ గావ్యపాఠము చేసిరి. వరినాటనే తేనుగులపై సభిరుచి యంకురించిన దగుటచే శాస్త్రిగారు, గురువుల చాటున నాంధ్రకృతులు చదువుటయు, ఏవో చిన్న చిన్న రచనలు చేయుటయు సాగించినారు. సరియైన యువజేశ మున్నఁగాని కవితారచన చేయరాదని ౧౯౧౦ సం॥లో సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి నిశ్చయము కలిగినది. ఈ సునిశ్చయమే, వీరికాపుర సంస్థాన కవులగు

వేంకట రామకృష్ణులను శాస్త్రిగారికి కవితా గురువులుగాఁ జేసినది. ౧౯౧౦ - ౧౯౧౧లో రామకృష్ణకవుల సాహచర్యమున నెన్నో సాహిత్యపు మెలఁకువలు, కవిత్వపుఁ బొలపములు శాస్త్రిగారు గుర్తింపఁగలిగినారు. ఇరువదియేండ్ల యీడు వచ్చుసరికి శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు సానఁబెట్టిన రత్నము.

ప్రధానముగా, వీరి జీవితములో మెచ్చఁదగిన విషయము, వీరి యధికారిని దోసిలియొగ్గి “నెలకూలి చాకిరీ” కొడఁబడకుండుట - వీరివలె నాత్మగౌరవము నధికముగా నిలఁబెట్టుకొనువారు తక్కువ. అట్లని, పరనిరపేక్షముగా జీవింపఁగల విత్తవంతుఁడును కాఁడు. ఆయనలోని తలఁపులు పయిమాటలు నొకటైసూటిగ నుండును. దాఁపటికములేదు. చెప్పినదానికిఁ దిరుగు డరాదు. ఎదుటివాఁడు సహృదయుఁడయినచో హృదయము ముద్దగట్టి ముందుఁబెట్టును. కానిచో, పిలిచినను, పెడ మొగము పెట్టును. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి యథార్థవాదిత బంధు విరోధమునకుఁ గారణము కారానిది. ఇది యిటులుండఁగా, వారి తొలిరచన ‘వారకాంత’ యను నాటకము. కవిత్వము నాటకాంతము కావలయునన్న పెద్దలమాట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ముందునకుఁ బెచ్చినారు. ఈసందర్భమున వారొకప్పుడు చెప్పిన ‘రేడియో’ ప్రసంగము స్మరణకు వచ్చుచున్నది.

“పాశకునకూ, ద్రష్టకూ రసానుభవం కలిగించి తన సందేశం స్ఫుటంగా వినిపించాలంటే, రచయితకు, తక్కిన కావ్యాలకంటే నాటకం చాలా మంచిసాధనం. కాని నాటకరచన చాలా కష్టమైనది. కావ్యసామాన్యం రచించే టప్పటికంటే నాటకం రచించేటప్పుడు రచయిత గొప్పబాధ్యత వహించ వలసివుంటుంది. తనజాతివారికి సభ్యత అలవడజేయడమూ - అదితప్పిపోకుండా చూడడమూ - ఇదే ఆ బాధ్యత. కవికి ఇంతశక్తి బాధ్యత ఉందని తెలుసుకొన్నప్పుడు, శక్తిఉందా

లేదా అసి చూనుకోకుండానే నేను నాటకరచనకి పూనుకున్నాను. నేను మొట్టమొదట రాసిన నాటకం—అ. టి. నాకు నేనై రాసిన నాటకం—“వారికాంత”. కాని దానికర్తృత్వం నేను మించిపోతున్నాను. నా నాటకాలలో నేను చెప్పకోగలవి “ప్రేమపాశం”, “నిగళబంధనం”, “రాజరాజు”— ఇవి. వీటిలో ఒకటి గంగస్థలం ఎక్కలేదు. చదివిన వారు మాత్రం అనుకూలంగానూ ప్రతికూలంగానూ కూడా మాట్లాడారు. కొన్ని ఏకాంకికలున్నూ రాశాను. వాటిలో నాకు మిక్కిలి ప్రీతి ప్రాత్రం “కలంపోటు”.—”

ఈ ‘వారికాంత’ నాటకములోఁ బద్యములుకూడఁ జేసెవారు. ఇది ప్రశ్నేకింది చెప్పటలో, సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు ౧౯౩౪ నుండి బాత్రిగా పద్యబంధ ప్రాతికూల్యము విహించుట కారణము. ఈ ప్రతికూల భావము వారికి పద్యము హృద్యముగావ్రాయలేక పోవుట వలనఁ గలిగినది కాదని యీక్రింది పద్యము సాక్ష్యము చూపుచున్నాను.

బ్రతుకు ఘటించు నోషధి కరాళవిషంబున, నుక్కుతీవలం

దతి మృదునాదమున్, దహనునందు వ్రకాశము, నువ్వునీటిలో

రతనము లాణిముతైములు రాళ్ళను, కప్పుకు జీవసంబులున్

చతురతఁ గూర్చు వెయ్యది యసాధ్యమునీకీక దీనబాంధవా!

“అత్త - అల్లుడు” - “అలంకృతి” - “అభిసారిక” - “బాలిక, తాత”

మొదలగు ఖండకావ్యములు సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు. మనోహరముగా రచించినవి యున్నవి.

శ్రీ శాస్త్రిగారి మొదటినవల ‘మిథునానురాగము’ అట్లే మొదట ౧౯౧౯-౧౯౨౦ ప్రవరిలో వెలువడినది. “ఇరువుర మొక్కచోట కే పోదము” అని దానిపేరు. “ఇనియాది, ౧౯౨౩ నం॥ దాక గ్రాంథికములోనే శాస్త్రిగారు రచనలు సాగించుచు వచ్చిరి. క్రమముగా రెండుమూడేళ్లకు సంపూర్ణముగా వ్యావహారిక భాషావతరణము, విశేషమేమనగా

వీరు గ్రాంథికము వ్యావహారికము కూడ సహజమధురమైన శైలిలో వ్రాయఁగలవారు. శాస్త్రిగారు ముమ్మొదట వెలువరించిన చరిత్ర గ్రంథము వీరపూజ. ఆగ్రంథ మందలి గ్రాంథికశైలీ సౌభాగ్యము చాల విలువగలది. శ్మశాన వాటిక, రక్షాబంధనము ఇత్యాదులగు వీరి నవలలు ప్రజాసీకమునో సువ్యాప్తములై యున్నవి. సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి వచనరచనలోఁ జలువ చందనము వంటి దేదోయుండి హృదయమునకు రాసికొనుచుండును. సమానముల గడబిడలు, అన్వయముల తిరుగుడులు మచ్చునకును రానిచ్చు స్వభావ మాయన కలమునకు లేదు. ఎంతసేపును, శాస్త్రిగారి చూపు సహజత్వముమీఁద. ఇది యటుండె,

౧౯౨౧ సం॥నుండి శ్రీసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి సర్వసిద్ధాంతములకు బీజమై 'ప్రబుద్ధాంధ్ర' వెలసినది. శాస్త్రిగారి స.పాదకర్తవ్యమున నీపత్రిక తొలియేఁడు ప్రతిపక్షమునకు వెలువడుచు, రెండవ యేటినుండి మాన పత్రికగా మారినది. ఆదిలో, ప్రబుద్ధాంధ్ర సగము సంస్కృతభాషా రచనలతోను, సగము తెలుగు రచనలతోను, వెలువడుట శాస్త్రిగారి యుభయభాషా వైదుష్యాభి మానములకు నిదర్శనము. అల్పకాలము ననే 'ప్రబుద్ధాంధ్ర' తెలుగునేల మూలమూలలకుఁ బ్రాకి పాతకులను వలవై చిలాగినది. ఈ ఆకర్షణమునకు మహోత్తమరచయితల వ్యాసములే కాక, శాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యలు, విమర్శనములు హేతువులైనవి. వీరి కల మునకు జంకుగొంకులు లేవని తొలుతననుకొంటిమి. గతానుగతికథర్మా వలంబన మాయన బొత్తిగా సహింపలేరు. దానినిబట్టి హృదయములో నుండియో ఉండకో నూటికిఁ దొంబదిమందిచేఁ ద్రొక్కబడుచున్న సిద్ధాంతమును అమాంతముగా శాస్త్రిగారు గర్హింతురు. వట్టి గర్హణముతో సరిపెట్టక వాడిగల వ్రాతలోఁబెట్టి సుప్రచారము చేయుదురు. ఆయనలోనున్న యీగుణమునకు వారి 'ప్రబుద్ధాంధ్ర'

నిలువుటన్గ మైచి. “ హిందీ - గాంధీ - ఖద్దరు ” ఈమూడూన శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతమునకు విరుద్ధమైన పదార్థములు. బౌద్ధుల త్రిరత్నములనె, భారతీయుల పారాయణములోనున్న యీమూడూ శబ్దములను వినుస్మించుచున్న శాస్త్రిగారి గుండెనిబ్బరమునకు, అబ్బురమైన పట్టుదలకు మనము మెచ్చవలయును. ‘ ప్రబుద్ధాంధ్ర ’ తొమ్మిదియేడ్లునడచి మంచిప్రసిద్ధిలో నాగిపోయినది. సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి జీవన వైభవమునకు ‘ ప్రబుద్ధాంధ్ర ’ సాగిన దశాబ్దము మెఱుగుకాలము. ౧౯౩౪ సం॥ నుండి ఆపత్రికలో పద్యప్రకటనము నపేక్షించి, పచన రచనలే ప్రచురించబడినాయి. కావున పచనవాఙ్మయమున కాపత్రికచేసిన ముందుటకరానిది. శాస్త్రిగారి సర్వగ్రంథరచనము నొకయెత్తు, ఈ పత్రికా ప్రచురణ మొగ్గయెత్తుగా సాగినది. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ౧౯౧౬ మొదలు నాలుగేండ్లు కళాభివర్ధనీ నాటకసమాజము నడపిననియించటం జేరుకొనుట వారికళాభిరతికి గుఱుతు. నాటకములలో స్త్రీ-పురుషవేష భారణము చేసెడివారనియు వినుకలి, సంగీత కళపై విరికెక్కువ మక్కువ. నుమారు నూరుకృతులు గురు ముఖమునఁ జెప్పకొనిరట. కాని, గొంతెత్తి పాడఁగానేను వినలేదు. ౧౯౪౭ నుండి సంగీత సాహిత్య సభలు జరిపించుచు వీరు రాజమహేంద్రవరమున నూత్నకళా గౌరవము చాటు చుండుట ప్రశంసించఁ దగిన సంగతి. నన్నయ - శ్రీనాథ జయంతలు జేగీయ మానముగా నడపించుచున్న శాస్త్రిగారి ప్రాచీన సారస్వతాదరణము నమస్కరణీయమైనది.

ఇంక, ప్రకృతము, పారు చిన్నకథలు వ్రాయుదురు. కాని, అవి గుణమున, పరిమాణమునఁ గూడ పెద్దకథలు. సంభాషణములసంతనలో నీంత పరిపక్వత గల కథారచయితలు తక్కువ. పాత్రల మాటలలో వ్యక్తులతీరులు, భాగీనుములు సుస్పష్టముగా మనకు గోచరింపఁ

జేయుదురు సాంసారికమైన ముచ్చటలు, సాంఘికమైన యాచారములు ప్రదర్శించుటలో శాస్త్రిగారిది యందివేసినచేయి. వైదికకుటుంబముల లోని నడతలు వీరికథా ప్రపంచమున నచ్చుగ్రుద్దినట్లు కానుపించును. 'వడ్లగింజలు - మార్గదర్శి - కన్యా కాలే యత్నాద్వరితా' - ఇత్యాదులయిన వీరికథలు రసవాహినులు. ప్రేమపాశం, నిగళబంధనం, రాజరాజు, కలంపోటు మొదలయిన సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి నాటికలకుఁ 'దెలుఁగునాట' సుప్రసిద్ధి వచ్చినది. నాయుద్దేశములో 'రాజరాజు' వీరి నాటకముల కన్నిటికిని కన్నాకు వంటి దని - అందులో నన్నయపాత్ర పోషణము అనన్య సాధారణమైన తీరులో శాస్త్రిగారు తీర్చినారు. రాజరాజుకడ, ఆత్మగౌరవము వీనమంతయినను చెడిపోకుండ నన్నయచేఁ బలికించినపాటవము సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారికే చెల్లినది. ఇది యన్నమాట కాదు, ప్రతిపాత్రయును రాజరాజులో జీవన్మూర్తులై కనిపించును. ఇట్టి 'రాజరాజును' సాహిత్య సామ్రాట్టు విక్రమదేవవర్మ మహారాజు కృతిపాండుట యభి నందనీయము. 'కలంపోటు' మొదలగు నాటికలు వీరివి యెన్ని సార్లు చదివినను జదువవలయు ననిపించును.

నాటికారచనలో, కథారచనలో, పత్రికా సంపాదకతలో శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారిది తెలుఁగు భూమిలో నొక ప్రత్యేకపీఠము. నాలుగుదశాబ్దులనుండి బహుగ్రంథ రచనలచే భారతీ సమారాధనము చేయు శాస్త్రిగారి వయస్సు నేటికి షష్టిలో నున్నను, భౌతిక పుష్టియు, భావపుష్టియు గలిగియుండిన ధన్యులు. వారికృతు లెన్నో మునుముందు మనము పఠింపఁగలము.

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి

1897

వైదికబ్రాహ్మణములు. తల్లి: బుచ్చివరసమ్మ. తండ్రి: కుబ్జయ్య. వివాహము: సిరిగదరాబాదు. జననము: 10 2. 1897సం. గ్రంథములు: ౧. తత్సను చంద్రిక ౨. కావ్యాలంకార సంగ్రహము (వ్యాఖ్యాన సహితము) 3. జాతక కథాగుచ్ఛము (౨. భాగములు) ౪. తీరసంజేశము - ద్వంద్వయుద్ధము. ౫. గోగ్గసాచార్య సప్తశతీ సారము ౬. పుష్పలతోట (ఖండకావ్యసంపుటి) ౭. కావ్యమంజరి ౮. నడుమగ్రతపు సిరి (అధిశేష కావ్యము) ౯. ఖండకావ్యసంగ్రహము ౧౦. ఆమృతకణములు ౧౧. వాసుదత్త ౧౨. రేణుక విజయము ౧౩. వివేకానందము (కావ్యములు) ఇత్యాదులు.

జాతక కథాగుచ్ఛాని పద్వరచనల వలనను, తత్సను చంద్రికాది లక్షణ గ్రంథరచనలవలనను సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారిపేరు తెలుగువాడు తెచ్చగా విన్నదియై యున్నది. ఆయన మంచి పండితులు. గొప్పకవులు. వ్యాకరణమున, అలంకార శాస్త్రమున, వీరు ప్రధానముగాఁ గృషిచేసిరి. వారి వ్యాకరణ కృషికి తత్సనుచంద్రికయు, అలంకార శాస్త్రకృషికి కావ్యాలంకార సంగ్రహ వ్యాఖ్యయు నిగర్హనములుగా నిలువకు గ్రంథములు. వేదాంతమున, ప్రస్థానత్రయపాఠము చేసిరి. ఇట్టి వ్యుత్పత్తి గానముతో, శ్రీవేలూరి శివరామ శాస్త్రిగారి గురుత్వముతో సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు సమాజమైన కవిత్వమును నృద్ధిపఱచుకొని, యెన్నోకృతులు రచించిరి, రచించుచున్నారు.

శ్రీశాస్త్రిగారి పట్టుదల మిగులమెచ్చఁ దగినది. ఆయన కావ్యాలంకార సంగ్రహవ్యాఖ్య ౭౦౦ పుటలు పరిమితిగల గ్రంథము. అలంకారికుల చర్మసిద్ధాంతములు పరిశీలన చేసి వా రావ్యాఖ్య సంఘటించిరి. కావ్య

స్వరూపము — రససిద్ధాంతము మున్నగు కొన్నిస్థలములలో మన ప్రాచీనాలంకారికులు భిన్నవిభిన్నములుగాఁ బ్రదర్శించిన మతములు వీరు గుఱుతించి వాని నెల్ల నీవ్యాఖ్యలో బయలుపఱచుట వీరి పరిశ్రమకుఁ దార్కాణమైన విషయము.

వారి “తత్సమచంద్రిక” యు సమోఘ కృషి ఫలితము. సిద్ధాంతకౌముది, మఱి యితర పాణిసీయవ్యాఖ్యాగ్రంథములు శాస్త్రిగారు బాగుగాఁ బరిశీలనము చేసినా రని యీ కృతి తెలుపుచున్నది. పయి రెండులక్షణగ్రంథములు వీరికి లాక్షణికులలో మంచిస్థానము నిచ్చుటకుఁ జాలియున్నవి.

ఇదియిటులుండగా, సప్తశతీసారము, జాతక కథాగుచ్ఛము, వివేకానందము, వాననదత్త మొదలయిన వీరిపద్యరచనలు పాఠ్యములై ప్రసిద్ధిగొన్నవి. తెలుఁగు పలుకుబడి వీరిది సుఖముగానుండును. వ్యాకరణవిశేష విశిష్టములయిన ప్రయోగములు వీరి కవితలోఁ దఱచు. అన్వయములో నెడనెడఁదిక్కనగారి తీరులు. యతిప్రాసములకుఁదడవు కొన్నటు లుండదు. కాని, శాస్త్రిగారు యతిప్రాసబంధములు పద్యకవితకుఁ దగిలింపరాదని యొకప్పుడు వాదము నెఱపినవారు.

కావించె నేపతి తన వజ్రకాయంబు

అహా! వివరించి వ్రాయుటకుఁ బట్టదు కావ్యమొకండు

ఇత్యాదులుగాఁ గొన్నిపద్యములలో యతులు తప్పించి చూపిరి. ఈ పద్ధతి సార్వత్రికము చేయుట నచ్చకయే, వారు మరలఁ గృతుల నన్నింట సలక్షణత పాటించుచునే వచ్చుచున్నారు. అచ్చటచ్చటివి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి కావ్యములనుండి మచ్చు తునుకలు.

క. మీసాల తేనె నాదగు

నీ సంస్మృతి సుఖముకొఱకు గృహమేధము గో

చీ సంరక్షింపఁగ స
న్నాస్యసి పటాటోప మట్టు లధ్వింతు జనుల్.

*

క. విడిది నికుంజాంతరములఁ
బడక శిలాతలములందుఁ; బ్రాశము బిసముల్
మడుఁగులు నారలు కాఁగా
గడఁగిరి తపమునకు నియతగతి నా భ్రాతల్.

*

కా. సాయాహ్నాంబులఁ దమ్ములంద తొకవృక్షచ్ఛాయఁ గూర్చుండఁగా
ప్రేయశ్చేయములం గుఱించి యతి గంభీరం బువన్యాసముం
జేయుం; దేల్పును దారతమృమును దక్ష్యేష్ఠుండు; వారెల్లరుం
బీయామంబును గ్రోలు చందమునఁ దృప్తింబొంది హర్షింపఁగన్.

ఇవి జాతక కథా గుచ్ఛమునందలివి. 'వివేకానందము' నుండి మఱి
మూఁడు :-

మ. అడుగంటెన్ మన భారతీయమగు విద్యల్; పుచ్చిపోయెన్ గడున్
గడు ధర్మంబులు; వేషభాషణములుం బాశ్చాత్యలోకంపుఁ బో
కడలన్ మైలవడెన్; నమస్తజనలక్ష్యం బర్థకామంబులై
పెడదారింబడె; బూతిగంధియగు నీ విశ్వం బిసీ! కన్నడున్.

*

తినఁగా మూల్గుచు నెంగిలాకులవయిన్ దీర్పంగఁ బెద్దస్పిని
జనుచున్ నీ! గవులూలు గుంటలకు, వృక్షచ్ఛాయలంబందు పెం
డను వానన్, మెయిఁ జింకిపాఁతలను మానంబెట్లొ! రక్షించు కొం
చును జీవించెడి పేదలం గనఁగఁ జించుక దుఖ మీదెందమున్.

*

చాలుక మూలము లేని సాంఘిక దురాచారంబులే యయ్యెఁ బో
మేలుంబంతులు జాతీకీ భరతభూమిం; దత్పురోవృద్ధికిన్
ఆలోచింపఁగ వేరుఁబుర్వులు మఠాధ్యక్షుల్; పురోధోగణం
జేలా, పెక్కులు! దయ్యముల్ కరణి నెంతేఁ బట్టిపల్లార్చెడిన్.

*

ఏవంవిధముగా మధురమైనదియు మృదువైనదియు సాధువైనదియు
నగు కవితారచనతో శ్రీ సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు పెక్కు
కబ్బములు సంతరించుచున్నారు. నిజాంరాష్ట్రమున, ఆంధ్ర సారస్వత
పరిషత్తువారి మహాదరణ గౌరవములకు వీరు పాత్రులయినారు.
యావదాంధ్రమున వీరి రచనలు ప్రాచు చున్నవి. మహాబూబు
కాలేజిలో తెలుఁగు పండితులై మూఁడు దశాబ్దులనుండి శిష్యుల
నెందఱనో తీర్చి దిద్దుచున్నారు. వీరు సాహిత్య శిరోమణి, విద్వాన్,
పి, బి, యల్ మున్నగు పట్టములు పడసినారు. సకల సాభాగ్య
సంపన్నులై, పండిత కవులై విరాజిల్లుచున్న సన్నిధానము శాస్త్రిగారి
సారస్వత జీవితము చక్కనిది.

వెంపరాల నూర్యనారాయణ శాస్త్రి

1896

వెంపరాల నూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి కవిత్వము. తల్లి: మణిక్య శాస్త్రిగారి కవిత్వము. తండ్రి: వేంకట చయనము, బన్య శాస్త్రిగారి కవిత్వము. పెంచుకొన్న తల్లిదండ్రులు కామయ్య, రామయ్య. దత్తత, కొమానపల్లి. బసవయ్య: దుర్బుధునామ సంవత్సర-అధిక శ్రేష్ఠ శుద్ధపక్షి-ఇందువాసరము. 1896 సం. రచనలు:- ౧. వేంకటేశ్వరశతకము ౨. మునిత్రయచరిత్రము ౩. శంకరవిజయము. ౪. శబర శంకర విలాసము - ఇత్యాదులు.

ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులు సరితూకములో నున్న కవులెందరో యుండరు. అవిధముగా నున్న నేటి కవులు కొందరిలో వెంపరాల నూర్యనారాయణశాస్త్రిగా రొకరు. వీరు 'శంకరవిజయ' ప్రబంధశర్తులుగా నేడు మంచివిఖ్యాతి నందుచున్నారు. వీరి 'మునిత్రయచరిత్ర' ప్రౌఢార్థప్రచురమైన రుచిరకావ్యము. ఈ రెండు కృతులును శాస్త్రిగారికి మహాకవితా పట్టుచుఁ గట్టించుటకుఁ జాలియున్నవి.

శ్రీనూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు శిష్టవంశీయులు. వారితండ్రి వేంకటచయనముగారు ఆహితాగ్నులు. చయనాంత క్రత్వనుష్ఠాతలును. తల్లిమణిక్య శాస్త్రిగారి కవిత్వము. ఈ పుణ్యదంపతుల కడుపు మనశాస్త్రిగారు. వీరు చిననాట శ్రీమరువాడ కాశీవతిశాస్త్రిగారిలోఁ గాఢదాసత్రయము పవించిరి. పదపది, చావలి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రిగారి సన్నిధిని సాహిత్య గ్రంథములు, లఘుకాముదియు సద్యయనము చేసిరి. అప్పుడే యాంధ్రకవితాభిరతియు సంకురించినది. లక్ష్మీనరసింహ శాస్త్రిగారి యాచార్యకమునెడల మన శాస్త్రిగారి కృతజ్ఞత చక్కనిది.

మ. కలమున్ జేతను బూని పద్యమని యేకాసంతయున్ వ్రాయఁగాఁ

దలఁపుండెడినముందు మొక్కపదఁగాదా, సంస్కృతాంధ్రములన్

గల మర్మంబులు నాకుఁదెల్పి కవితా నైపుణ్యముంగూర్చు చా
వలి లక్ష్మీ నరసింహశాస్త్రి గురుదేవ స్వామికిన్ భక్తిమై.

౧౯౨౫ ప్రాంతమున పితాపురమున నుండి, శ్రీ దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రి
గారి కడ వీరు వ్యాకరణ శాస్త్రాధ్యయనము గావించినారు. ఈక్రింది
పద్యము చూడుడు:

శా. తర్కవ్యాకృతి పారదృశ్య నిఖిలాంధ్ర జ్యోతిషాంగ్లోక్తి సం
పర్కున్ సూర్యబుధేంద్ర శిష్యమణి దర్భావంశ్య సర్వేశ వి
ద్యార్కున్ వ్యాకరణోపదేశికు ద్వితీయానంతు నెంతున్ శుభా
దర్కత్వంబు కృతజ్ఞతం బడసి మత్కావ్యంబు రంజిల్లగన్.

“మునిత్రయచరిత్ర”

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారికి వీరు
‘మునిత్రయచరిత్ర’ నంకితమొసంగిరి. ప్రత్యేకముగా “రాయడు శాస్త్రి
యశశ్చంద్రిక” కావ్యము రచించి మహామహోపాధ్యాయుల షష్టి
పూర్తి సన్మానసందర్భమున నర్పించిరి. ఇవన్నియు నేల పేర్కొను
చుంటి ననగా, శ్రీ సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి హృదయములో
పండితగురువులపట్ల నిట్టి భక్తి ప్రపత్తు లున్నవనుటకు.

సంస్కృతాంధ్ర వైదుషీ భూషితులైన వీరు ౧౯౨౦ సం॥ లో
అమలాపురము బోర్డుహైస్కూలున తెలుఁగు పండితులుగాఁ బ్రవేశించి
రెండేండ్లు అచ్చటనుండిరి. తరువాత కాకినాడ నేషనల్ స్కూలులో
మఱిరెండేండ్లు పండితోద్యోగము. పిదప, పాణంగిపల్లి జమిందారు
శ్రీ సబ్బివీను కృష్ణారావు వంతులు (బి. ఏ) గారికి సంస్కృతాంధ్రో
పాధ్యాయత్వము. అప్పుడే ప్రొద్దుటూరి ‘కవి’ వ్యాసపు పోటీపరీక్షలో
ద్వితీయ బహుమానము. ఈ పురస్కారము కారణముగా జమిందారు
“కవిసింహకంకణము” చే సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారిని బహుశ
రించెను. “జీనూతవాహనచరిత్ర” మను ఖండ కావ్యము పాణంగిపల్లి

ప్రభువునకు శాస్త్రీగారంకిత మిచ్చినారనుట ప్రశ్నోత్తరము తలచుకొవలసిన విషయము. ఇది యిటులుండగా, శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు కార్యాలయమునఁ జండిశులుగా నుండి వీరు కావించిన వాఙ్మయసేవ ముఱచిపోరానిది. ౧౮౭౫ నం॥ నుండి ౧౯౩౭ వఱకు వీరా కార్యాల యోద్యోగము నిర్వహించిరి. ఈ యుద్యోగమువలన శాస్త్రీగారి మేధానంపద ముక్తింత మెఱుఁగులు దేతినది. ఆంధ్రప్రబంధములలోని రహస్యములు వెంపరాలవారికిఁ దెలిసినన్ని వేతొకరికిఁ దెలియవేమో యనిపించును. ఆయన కున్న ప్రయోగపరిజ్ఞానము నిస్సమానమైనది. ఆయనకు వేలకొలది పద్యములు నోటికి వచ్చును. ఒక ప్రయోగము నకుఁ బది యుదాహరణపద్యములు నెంట వంటనే చదివి చూపఁగల రన్నది యతిశయముగా నెన్నమాట కాదు. ఇట్టి ధారణాపాటవము గల వీరు సూర్యరాయ నిఘంటు కార్యాలయమునకుఁ జేసిన యుప కృతి కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రమైనది.

మఱి, శాస్త్రులుగారి కవితారచనలోని విశిష్టత యేమనఁగా, వారు ప్రయోగవైచిత్ర్యమును వలచిన రచయిత లగుటచే నడుగడుగున నూతన ప్రయోగములు కనఁబఱచెదరు. ఇంచుమించుగా వారి కావ్యములోని పెక్కుఘట్టములు ఇట్టి కావ్యమును స్ఫురణకుఁ దెచ్చుచుండును. పాణి నీయము నామూలచూడము చుఁకుకొనినవారు కావున వారి కవిత యిటు లుండుటలో నబ్బురమేమి? ప్రయోగదృష్టి యెంత యున్నదో శాస్త్రులు గారికి రసదృష్టియు నంతయున్నది. ఆ హేతువున వారి పృథులు పండిత హృదయరంజకములై యున్నవి. మునిత్రయ చరిత్రము కందలి కొన్ని యుదాహరణములు :

శి. వియ్యపురాలటల్ తినెడు వేళకు వచ్చుటకాని యింత సా
హాయ్యమునెయి పొందుదికదా పసిపాప విలాపముండఁగా

నుయ్యెల నూఁవరాదొ జలమొక్క పనంబెఁడు తేరరాదొ తే
దెయ్యెడ నిట్టిదంచు గణియించు గరాసయి తోడి కోడలిన్.

*

సీ. చెదవుర్వు గమి గ్రసించిన కప్పునుండి యా
పాసనానల ధూమవటలి వెడల
ముంజూరిలకు వంగిపోవుట లోనికి
వచ్చి యేఁగెడు వారు వంగిమసల
గోడలమాటు నాల్గుదెసల నిల్విన
కంపపెందడుకలు గాలిఁ గదల
నుసిరాలి లోపలి పస మాసి నిట్టరా
డొకప్రక్క కొక్కింత యొదిగియుండ
గోమయ విలేపనంబు మ్రుగ్గులునుమాత్ర
మమర దారిద్ర్యదేవీ విహారసౌధ
మనఁదగిన వర్షగురు ప్రాతయాకుటిల్లు
లోచనంబుల కెదురుగా గోచరింప,

*

ఈతీరై న సాధుప్రాధశయ్యలో శాస్త్రులుగారు “ శంకరవిజయము ”
మహాప్రబంధముగా సంతరించిరి. ఆకృతి శాశ్వతముగానుండుటకుఁ జాలి
యున్నది. మహాకవితా పట్టము శంకర విజయమువలన శాస్త్రులుగారికి
లభించుచున్న దనుటలో విప్రతిపన్ను లుండరు. వారు రచించుచున్న
‘ విద్యారణ్య చరిత్ర ’ తెలుఁగు కవితాశాఖకు కై సేత కాఁగలయది.
ఆస్తిక బుద్ధి సంపన్నులు, వ్యుత్పన్నులునైన సూర్యనారాయణశాస్త్రి
గారు తీసికొన్న యితివృత్తములన్నియు సుపరిత్రములై యుండుట సుప్ర
శంసార్హమైన విషయము.

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

1897

తెలనాటి కాభీయబ్రాహ్మణుఁడు. తల్లి: లచ్చమ్మ. తండ్రి: నర సావధానులు. జన్మస్థానము: అకివీడు. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. జననము: 30 ఏప్రిలు 1897. రచనలు: ౧. కాలక్షేపం ౨. ఇప్పుడు. 3. అవును గ. నిజం ౫. అప్పుడు ౬. మాటవరస 7. గుసగుసపెల్లి. ౮. పెళ్లిట్రయినింగు. ౯. రెండురెళ్లు. ౧౦. అన్నితగాదాతే. ౧౧. మేజావాణి. ౧౨. మనతెలుగు. ౧3. కాలక్షేపం. [2 భాగాలు] ౧౪. లోలోభిన్నరుచి. ౧౫. తనలో. ౧౬. మాయలమాలోకం. ౧7. చెప్పలేం. ౧౮. పృచ్ఛకటిక. ౧౯. ముద్రారాక్షసం. ౨౦. ప్రణయరంగం. ౨౧. త్యాగరాజ అత్మవిచారం- ఇత్యాదులు.

ఈనాటి హాస్యరచయితలలో శ్రీభమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గారి స్థానము ప్రత్యేకము విశిష్టము నైనది. బాగుబాగు-ఎప్పుడూ ఇంతే- కచట తవలు-తప్పనిసరి-వద్దంటేపెల్లి-ఘటన-ఈ మొదలయిన ప్రదర్శనాల సంవిధానముతో వేటుచేయలేని కామేశ్వరరావుగారి పేరు యువ ప్రపంచమున నిత్యవిహారము కలది. ముఖ్యముగా, కళాశాలలలో వీరి నాటికలు ప్రాయికముగా ప్రదర్శితము లగుచుండుట గమనింపఁదగినది. విద్యార్థుల హృదయములు కృతకసంసార దూషితములు కానివి; పరమస్వచ్ఛములైన వారి యాత్మలొనందమయములు. కనుకనే తత్త్వావధారణమునకు దారిచూపు హాస్యరసముపైనే వారికిఁజూపు. సంసార బంధితుఁడు తఱచుగా నవ్వలేని కుటిలుఁడు. నత్యమును నత్స్యముగా గుఱుతింపలేకపోవుట హాస్యమునకుఁ గారణమగుచున్నది. ఈగుఱుతుగల సంసారులు అరుదుగానుందురు. అనఁగా, తత్త్వనిర్ధారణమునకు చర్చాగ్రంథమైన హాస్యరసము నాస్వాదించుటకు సంయతాత్ముఁడే అధికారి మగుచున్నాఁడు. బ్రతుకును పొడిగించుకొనఁ దలఁచినవారికి నృత్య-హాస్యముల యక్కఱ మిక్కిలి కావలసియుండును. కాబట్టి హాస్యము

నకుఁ దపస్సుతో సాదృశ్యము చెప్పవచ్చును. ఈ యభిప్రాయ మాలంకారికులు నూచించినదియును.

ప్రకృతము; భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారి ప్రతిరచనయు హాస్య రసప్రచురము. ఆయన రచన చేతిలోనున్న పాఠకుఁడు, ఏయవస్థలో నున్న వాఁడైన నవ్వును; చిఱునవ్వును; అంతలో, పెద్ద పెట్టున నవ్వును; మరల మందహాసమున కవతరించును; అంతలో, అట్టహాసమున కధిరోహించును. ఇట్లు చేయింపఁగల నుగుణము, ఆయన వ్రాతలలోను, మాటలలోను, సరితూకముగానే యున్నది. కామేశ్వరరావుగారి కూర్పులలో భావముతోపాటు, భాషయును హాస్యరసోత్పాదకమగుట విశేషము. ప్రహసనకర్తలలోఁ బేరుమోసిన వీరేశలింగముపంతులు, చిలకమర్తి కవియు దీనిని నకృత్తుగాఁ బాటించినారు. “కన్యాశుల్క” కారునిలో స్విష్టకృత్తుగా నీలక్షణ మున్నది. ‘భమిడిపాటి’ వారికి ‘గురుజాడ’ వారి దారి యొరవడి కావచ్చును. కామేశ్వరరావుగారి రచన వినీవినఁగనే భాష, మొదల నవ్వించును; భావము పిదప కవ్వించును. వీరి భాషలో అపాత రమణీయహాస్యము భావములో విచారిత రమణీయహాస్యము నుండెనని నే ననుకొందును.

“...నాగరికత అబ్బి, జెంటిల్ మెన్ అనగా పెద్దమనిషి అవడానికి సర్వ విధములా పెరుగుతూన్న నన్ను ఈన ఇంతడౌన్ రైటుగా ఇన్సర్ట్ చేయుట చూచి ఎటులఁజూరుకొనుట? దేర్ ఫోర్ తమషా బి కేమ్ కసి. చదువుకోనివాడు ఏదేనాచేస్తే తప్పు. అదే చదువుకున్నవాడు చేస్తే పామరులకి తప్పులా కనిపించినా దానిగర్భంలో గొప్పప్రిన్సిపల్ ఉందని నమర్థించి, తప్పుకాదని స్థాపించి, అది ఒకవేళ నలుగురికీ భర్జించకపోతే కాంట్ హెల్ప్ అనగా సహాయముచేయలేము అని చెప్పి పారేసి నెగ్గొచ్చు....” “బాగుబాగు” నుండి

ఊరకే మచ్చుకొట్టకై యీపంక్తులు పేరుకొంటిని. స్థూలరూపముగా చుండిన యిక్కడిభాషలోను సూక్ష్మరూపముగానుండిన భావములోను చునస్సులను గదలించి నవ్వింపఁగల తీరు స్పష్టముగాఁ దోచుచున్నది.

ఇట్లే కామేశ్వరరావుగారి ప్రదర్శనములు, ఉపన్యాసములు, కథలు బహిరంతర్వాస్యరసవాహినులు. ఆయన రచనలపేర్లు, వానిలోని వ్యక్తులపేర్లు కూడ వింత పుట్టించునవి. కచటతపలు—వద్దంటే పెల్లి—ధుమాలమ్మ ఓఘాయిత్యం—కానయ్య—మరకమ్మ—చిక్కేశ్వరరావు—ఈ నామకరణములు మఱి యెటువంటివి? శ్రీ కామేశ్వరరావుగారి రచనలో కొన్ని పట్టులు, చెవినిబడిన కొంతసేపు ‘అకు’ నవ్వుపుట్టింపక, చర్వణమయిన తరువాతఁ గడుపు చెక్కలు చేయును. నాయుద్దేశమున ‘భమిడిపాటి’ వారి హాస్యములో ఉత్తానమైన వాచ్యతకంటె, ఉదాత్తమైన వ్యంగ్య మర్యాదపాలు హేచ్చుగా నుండుననియే. ఒక ప్రసిద్ధవిమర్శకుఁడు లక్ష్మీనరసింహముగారి హాస్యమునకును వీరేశలింగముగారి హాస్యమునకును భేద మున్నదని చెప్పుచు నిట్లు తేల్చెను: “వీరేశలింగముగారి హాస్యము చిక్కనిది. లక్ష్మీనరసింహముగారి హాస్యము పలుచనిది. లక్ష్మీనరసింహముగారి హాస్యము గిలిగింతలుపెట్టి నవ్వించును. వీరేశలింగముగారి హాస్యము గిల్లి బాధించును” అని. రచయితకు ప్రజా ప్రబోధదృష్టి నిండుగా నుండునపుడు, వాని రచనలు వాఙ్మార్గమువైపు నకు ములుసూపుట తప్పదు. వీరేశలింగము పంతులు సాంఘికముగా నంస్కారపుమోటుఁగులు సరితీర్చవలసిన సుప్రచారకుఁడు ‘చిలకమర్తికవి’ కూర్పుతీరులు కోరినంతగా, వీరేశలింగముపంతులువలె ప్రబోధదృష్టి పరి పుష్టముగాఁ గలిగియున్నవాఁడు కాఁడేమో? అందుకే, ఆ యుభయుల హాస్యరచనలకు నిట్టియంతర మేర్పడినది.

ఇప్పుడు మన కామేశ్వరరావుగారు కూడ ప్రబోధదృష్టిని మించిన కళాదృష్టి కలవారని నేను నిశ్చయించుకొన్నాను. వీరు అనువదించిన ‘మోలియర్’ ప్రదర్శనములు, స్వతంత్రించి వ్రాసిన ప్రదర్శనములు, యుత్తముమీఁద సొంతరచనలవలెనే యుండుట మెచ్చదగిన విషయము. అనుసరణమును గూడ స్వతంత్రముగానే తీర్చుగల చాతుర్య మాయన కలములో నున్నది.

‘బాగుబాగు’ కామేశ్వరరావుగారు తొట్టతొలుతగా వ్రాసిన ‘ఆట’. దానిరచనాకాలము ౧౯౨౩ సం. అది కళాశాలావిద్యార్థుల కోరికపై వ్రాయబడ్డది. ఈ ‘ఆట’ నాటికి, నేటికి సుప్రచారప్రశస్త్యల నందుచునేయున్నది. మొదటిరచన కీరతి ప్రసిద్ధివచ్చుట యొక్కడనోకాని యుండదు. కామేశ్వరరావుగారి “ఆట” లన్నియుఁ బ్రదగ్ధితములగుట శ్లాఘనీయము.

ఉత్తమ హాస్యరచయిత తత్త్వావధారణమునకు మార్గదర్శి యను కొంటిమి. ఇట్టి దర్శకత్వము ‘భమిడిపాటి’ వారిలో నున్నది. ఉదాహరణమునకు ‘అద్దెకొంపలు’ రచన యొక్కటి చూతము.

ఇంచుమించుగా నిరువది పుటలు అద్దెకొంపలనుగూర్చి సామాన్య ధోరణిలో వ్రాసివ్రాసి చిట్టచివర ఈ దిగువ పంక్తులు సంధానించిరి :

“...అద్దెలధోరణిబట్టిచూస్తే భౌతికలోకంయొక్క అస్థిరత్వం స్ఫురణ కొస్తుంది. కొంపలేకాదు ఊల్లూ, జిల్లాలూ, ఈ ఇండియా, ఈ ప్రపంచము ఇవన్నీ కూడా అద్దెవ్యాపారాలే కదా అనిపిస్తుంది! రోగంవల్లో, బెడద చేతో, అవాంతరం మూలానో, కూనీ ద్వారానో, ఆత్మహత్య రూపం గానో, దారిద్ర్యం ధర్మమూ అనో ఏదో తరవాత తరవాత మాత్రమే మానవులకి గోచరించే కారణాన్ని పురస్కరించుకుని జీవుడు శరీరం ఖాళీ చేసి పోతూండడం ఆరగారగా చూడగా ఎవడిమట్టుకువాడికే తెలిసే దాన్ని బట్టి-జీవుడికి శరీరాలు అద్దెకొంపలు.”

పయినున్న యావద్రచనకును, దిగువనున్న యీపదిపంక్తులు జీవము పోసినవి. ప్రాణమువంటి యీ ‘పేరా’ లేనిచో ‘అద్దెకొంపలు’ వ్యాసము సర్వము వట్టి శరీరముగదా! నిస్సారమైన యీ వస్తువును హాస్యరసస్ఫూర్తితోఁ జిత్రించుటలోఁగల విశేషముకంటె, దానిని తత్త్వ సరణిని సమన్వయపఱచుటలోఁ జూపిన విశేషము ప్రశంసాభాజనమని నేను భావించెదను. ఇది యొకటి కాదు, కామేశ్వరరావుగారి రచనలలోఁ

బెక్కింట నిట్టి మోటపులు తట్టుచుండును. ఇట్టి తత్త్వదృష్టిలేని హాస్య రచయిత హాస్యాస్పదుఁడు కావలసినదే.

శ్రీ కామేశ్వరరావుగారి ప్రదర్శనములు, తదితర రచనలు నిటు లుండగా, “త్యాగరాజ ఆత్మవిచారం” నారి కూర్పులలో గొప్పతావు నాక్రమించుకొనిన గ్రంథము. ఆరువందల సంఖ్యకుఁ బైబడియున్న త్యాగరాజ కీర్తనములను తొమ్మిదిభాగములుగా విభజించి, కీర్తనార్థములు చక్కని వచనములో సంతరించినారు. పాతపై విధ్యమువలన దుర్గమార్థములైయున్న కీర్తనల సరసార్థములుతేర్చి సహజమధురమైన భాషలో నీగ్రంథము రచితమైనది. ఈకృతిలో శ్రీ కామేశ్వరరావుగారి విమర్శన పాటవము, సంగీతములో వారికిఁగల యభిమానము రూపము కట్టియున్నది. ఆయన యశస్సున కీగ్రంథము పై జయింతి. పద్యమునకు రాగమక్కఱలేదను వీరి సిద్ధాంతము జగమెఱిగినది.

వీరు ఆంగ్లమునఁ బట్టభద్రులగుటయే కాక, సంస్కృతమునఁ జక్కని సాహిత్యము కలవారును. ౧౯౨౦, ౨౧ సంవత్సరములలో మదరాసు “ఎక్కంటెంటు జనరల్ ఆఫీసు” లో నుద్యోగించిరి. చాజ్మయారాధన దృష్టి ప్రబలముగాఁ గలవారగుటచే, అది విరమించి రాజమహేంద్ర వరము వచ్చి వీరేశలింగోన్నత పాతశాలలోనుండి యిందాఁక అధ్యాపక పదవి నిర్వహించుచున్నారు.

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

1900

తల్లిగురమ్మ. తండ్రికృష్ణయ్య. జన్మస్థానము భద్రాచలము. జననము
వికారి సంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ షష్ఠి బుధవారము. 22-3-1900.
రచనలు. ౧. దీపావళి ౨. విమక్తి ౩. మాతల్లి ౪. ఆరాధన
౫. ముక్తావళి. [కావ్యములు] మఱికొన్ని నవలలు, నాటకములు,
వ్యాసములు ఇత్యాదులు.

‘వేదుల’ వారి పేరు తలపోయెగానే ‘దీపావళి’ స్మరణకుఁ
దగులును. దీనికిఁ గారణము కవితన్నయ్యుండై రచించిన కావ్యకడంబ
మా కూర్పులో నుండవలయును. నిజమే.

శ్రీ సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జక్కని
సాహిత్య సంపత్తిగలవారు. గురుకుల వాసముచేసి గొట్టుపుల్ల శ్రీనివాసా
చార్యులవారికడ కావ్యనాటకాలంకారములు పఠించిరి. చిలుకూరి
సోమనాథశాస్త్రిగారి నన్నిధానమున వ్యాకరణాధ్యయనము సాగించిరి.
చల్లా వేంకట నరసయ్యగారి దగ్గఱ స్మార్తము కూడ పాఠము చేసిరి.
కవితాగురువులు కవిసార్వభౌమ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రులవారు.
దివ్యమైన యీగురుత్వ భాగ్యముతో “వేదుల” వారు సంగ్రహిం
చిన వైదుష్యము ప్రశంసనీయమైనది కాదా! విద్యత్పట్టభద్రులైన
శాస్త్రిగారు కాకినాడ, పెద్దాపురము, పేరూరు హైస్కూళ్లలో నిరు
వది నాలుగేండ్లుగా నాంధ్రోపాధ్యాయ పదవి నిర్వహించుచున్నారు.
పెక్కురు జమీందారులు వీరిని గౌరవించి వార్షికబహుమానము లిచ్చు
చున్నారు. వీరు శతావధానులు. కాని, దేశకాలస్థితులు గుర్తించిన
కోకజ్ఞతవీరియందుండి, ఆగారడీ పనులను కట్టిపెట్టించినది.

ప్రకృతము : అద్యతనాంధ్రకవులలో వేసుల నత్యనారాయణశాస్త్రి గారి స్థానము మంచిది. ఆయన ప్రతిభ సమంచితమైనది. వ్యుత్పత్తియు దానికి దీటయినదని తెలిసికొంటిమి. దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి ప్రభృతుల ఛలికారముతో నీయనకు పాశ్చాత్య కవితారామణీయక మానభింపు నకు వచ్చినది. తనకు, ఆజానజ్ఞమైయున్న ప్రాచ్యసాహిత్య ప్రతిభ కా యదృష్టము తోడైనది. ఈనన్ని వేశముతో నెన్నో ఖండకృతులీయన సంతరించెను. పదముద్రలో నీకవి బహుభద్రత గలవాడు. పలుకుబడి చిక్కగా, చక్కగా, కుదిరికగా నుండును. సంస్కృతవాణిపై మక్కువ పెంచుకొన్నను, వాడిన తెనుగునడి యెక్కువ ముద్దుగా నుండును. భావన లోతుకలది. ప్రాక్షన సగ్రహదాయములకు సమీపస్థుడై, శ్రోత చవులు పుట్టించునట్లు కవిత్వము కట్టుటలో 'వేదులకవి' మంచినేర్పరి. ఆనాఁడు శ్రీనాథుఁడు సీసములకుఁ జేగుపడినట్లుగా, ఈనాఁడు 'వేదుల' వృత్తములకుఁ జేగుపడెను. శయ్యాసౌందర్యము చంపకుండఁగా జాగ్రత్తగా, మునుపెనుకలు చూచుకొని న్రాయుట యీయనలో నలవాటు. అందువలన, ఆయనప్రతిపదము మలయనూరుతమువలె చదువరిని నుఖ పెట్టును. ఈమార్గమునకు సంస్కృతకవులలో జయదేవుఁడు తెనుగు కవులలో ముక్కు తిమ్మసగారు దర్శకులు. వేదులవారి 'విమృక్తి' కావ్యమునుండి మూఁడు ఋక్తులు.

ప్రాకురే పెట్టిన చిమ్మచీకటుల యీసాషాణ కారాగుహః
ప్రాకారమ్ములు వ్రీలి నాబ్రతుకుపై ప్రాభాత శోభామయా
కాకాంతిప్రసరమ్ము సాగెడిని స్వేచ్ఛామారుతాహ్వస గీ
తా కోలాహల మేదొ నాయెడఁద నుత్పాహమ్ము లూగెంచెడిన్.

*

ఊపిరి యూడనీని కఠినోపలబంధమునో, కలా కలా
లాపముగాని, వర్తన విలాసముగాని, ధరా పరీనుభా

వాపముగాని, లేనిపుటపాకపు చీకటి జీవితంబు నె
ట్లోపిలినోగదా, యవలియొడ్డుగుపింపని కాల మీదుచున్.

*

ఎన్నడు సోకునో తరగ లెత్తగ తెమ్మెర తావియూర్చునా
యన్ను నమేన, ఎన్నడు నయూరుణరాగ మనోజ్ఞతల్ జగా
వన్నె పసిండిపూత చెలువమ్ముల నాపయి గ్రుమ్మరించునో
యన్న నిరంతరాశ బ్రతుకాపిన దాగిరి గర్భపుం జెటన్.

‘మాతల్లి’ కావ్యమునుండి మఱిరెండు ఉదాహరింపకుండ నుండలేను.

అరనికోర్కెగా బ్రతుకునందు రగుల్కొనుచున్న దొక్కటే
కోరిక, నీకృపావనికి కోయిలనై నతమాలపింతు, మం
దార సుమారుణద్యుతి వితానముగొల్పెడి నీమనోహరా
కారమునన్ మధూదయ వికాసము నింపుము తల్లి, నాయెదన్.

*

ఏయను భూతిలేక రనమెండి, వివర్ణత దోగి వాసనల్
వోయిన నాహృదంబుజములో నొలికింపు మొకింత నర్వ సం
ధాయకమైన నీయడుగుదమ్ముల పుప్పొడి తోడితేనె; త
ల్లి యదెచాలు నాకు ఫలియించును ప్రోవిడుకొన్న నాకలల్.

ఈ రచనలో భావస్ఫుటత, భాషాపటుత యెటులు వియ్యమందు
చున్నవో చూచితిరి. ఎప్పుడో హరింద్రనాథుడు ‘దీపావళినాడు’
అను పద్యములకుఁ దలయూపె నని చెప్పి, యిప్పుడు సత్యనారాయణ
శాస్త్రిగారి రచనలు గొప్పగానుండునని బలవంతముగా మన మొప్పు
కొన నక్కఱలేదు. ఆయన కూర్పులో సాజముగా నట్టి లగువు బిగువు
లున్నవి. అట్టి భావానానైశిత్య మున్నది. అట్టి శిల్పనంపత్తి యున్నది.

ఈ గుణములుగల కావ్యములకు దీపావళి రాశి. అందుకే, వేదలవారి పేరు విన్నవెంటనే, ఆకూర్పు స్మరణకు వచ్చుట. కాస్త్రీగారు కొన్ని నాటకములు, కథలు, విమర్శనములు వ్రాసిరి. ఏవి వ్రాసినను, ఆయన పద్యకావ్యరచనలోనే శ్రద్ధధానులు.

ఈ 'గాతమీకోకిలము' కాంక్ష యిటులున్నది :

కానుకనై ధరాధిపుల కాళ్లకడం బొరలాడి వాడిపో
లేను, ధరావరాగ పటలీ మలినమ్మగు ద్వారతోరణా
స్థానమునం దురిం బడఁగఁజాలను, దోసిటి పేని ఘోరకా
రా సరకమ్మునం దునురు రాల్పగలేను నిమేషరక్తియై.

*

సీచవు దాన్యవృత్తి మనసేరని శూరత మాతృదేశ నే
వా చరణమ్మునం దనువు లర్పణఁజేసినవారి పార్థివ
శ్రీ చెలువారుచోటఁ, దదన్మగ్రుచులన్ వికసించి, వాననల్
వీచుచు రాలిపోవగ వలెం దదుదాత్త సమాధి మృత్తికన్.

నూరి నరసింహ శాస్త్రి

1900

హరితస గోత్రులు : ఆపస్తంబ నూత్రులు. జన్మస్థానము : గుంటూరు.
ప్రకృతనివాసము : రేపల్లె. తల్లి : మహాలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : హనుమ
చ్చాస్త్రి. జననము : వికారి వత్సర మాఘశుద్ధ సప్తమి. 6-2-1900
సం॥ తేది. రచనలు :- ౧. గీతమాలిక ౨. భాగవతావతరణము [పద్య
నాటిక] ౩. సోమనాథ విజయము [నాటకము] ౪. భేమాభిషేక
౫. వరాగమనము ౬. ఆత్మమృతి ౭. తేనె తెల్పే ౮. పతంగయాత్ర.
౯. స్వయంవరము. ౧౦. వణ్ణవతి [ఇత్యాది నాటికలు, కావ్యములు]
౧౧. నారాయణభట్టు ౧౨. దుద్రుమదేవి [నవలలు] ఇంకను, అనేక
కథలు, వ్యాసములును.

శిష్టాచార సంపదలో నోరివారి వంశము పేరు మోసినది. నరసింహ
శాస్త్రిగారి తండ్రి హనుమచ్చాస్త్రి గారు గుంటూరు “మిషను కళా
శాల” లో సంస్కృతాంధ్రాధ్యాపకులు. వీరు పాదుకాంత దీక్షితులు.
వారితండ్రి గోపాల కృష్ణయ్యగారు మంత్రశాస్త్రకోవిదులు. ఇట్టి శిష్ట
వంశమున నరసింహ శాస్త్రిగారి పుట్టుక. వీరి పినతండ్రి గురులింగశాస్త్రి
గారు సుకృహితరాములు. వారు చెన్నపురి తొండమండలము
హొన్నూరు పండిత పదవిలో నుండెడివారు వ్యాకరణము, వేదాం
తము, జ్యోతిషము, మున్నగు శాస్త్రములలో వీరిది గట్టిచేయి.
తెలుగువచనములో ననేక పురాణములు వ్రాసినారు. భగవద్గీతా
సూక్ష్మార్థ ప్రకాశిక వీరు వ్రాసినదే. ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచికలో, ముద్రిత
ముద్రైన వీరి రచనలు చాల నున్నట్లు కనబడుచున్నది. మహాభార
తము, స్కాందపురాణము, మార్కండేయ పురాణము, జైమిని
భారతము మున్నగు గ్రంథములకుఁ దెలుగువచనములు వీరు రచించి
యున్నారు. బహుశా త్యాగరాయ శాస్త్రులు అందుసన్నువారు వెనుక

వెలువరించిన శృతులలో ముచ్చాతికపాలు గురులింగశాస్త్రిగారివే యవలయును. ఇట్టి బహుగ్రంథములు రచించిన విద్వాంసుల వంశము సరసింహశాస్త్రి గాడి.

శ్రీ సరసింహ శాస్త్రిగారు అద్భుతనాంధ్రకవులలో సంప్రదాయ సిద్ధమైన రచన సాగించుచున్నారు. ఆయన తేవీభాగవత రచన నేను సుప్రసిద్ధ మగుచున్నది. నారాయణభట్టు - గుర్రమజేవి మున్నగు నవలలు నారివి మక్కువతోఁ బఠించుచున్నాము. నాటికలు కూడఁ దలచుగా సరసింహశాస్త్రిగారు వ్రాయుచున్నారు. వారి విమర్శనములు పత్రికలలోఁ గనుచుందుము. అనగా వీరికలమునకు బహుముఖములుగా సాగుచేర్చు కలదని నృప్తపడుచున్నది. ఇట్టి ప్రముఖ రచయిత జీవితచిత్రములు వేక్కొనఁదగినవి.

౧౯౧౨ వఱకు సరసింహ శాస్త్రిగారు గుంటూరున 'ఇంటు' చదివిరి. పదపడి, పచ్చయిప్పు కళాశాలలో బి. ఏ. చదివి యుత్తీర్ణుడై పట్టభద్రులయిన తరువాత, గుంటూరు కళాశాలలో రెండేండ్లు ఉద్యోగము. ౧౯౨౫ సం॥ లో బి. యల్, పరీక్షలో నగ్గి గుంటూరులో న్యాయవాదిత్వమునకుఁ బ్రారంభము చేసినారు. ౨౭ సం॥ నుండి 'శేవల్లె' కు మకాము మార్చి నేటిదాక నక్కడనే నృత్తినిర్వహణము. సంస్కృతాంధ్రములు గుగుముఖమునఁ బఠించినారు. పదనఁగోటనే కవి కావలె నన్న కోరిక సరసింహ శాస్త్రిగారిలో ములకమై తిన్నది. ఈ ములకను దోహదముచేసి, మొక్కగాఁ బెంచిన యుదారులు శ్రీ శివశంకర శాస్త్రిగారు. కొడవటిగంటి వేంకట నుబ్బయ్య, తిరురారిభట్ల వీరరాఘవస్వామి, పెద్దిభట్ల పూర్ణశర్మ, శేవల్లె శివకామేశ్వరరావు - మున్నగు వ్రథమ 'సాహితీసమితి' కవుల స్నేహముతో మన సరసింహశాస్త్రిగారికి నవ్యసాహిత్యములో నొక వెలుగు కాని పించినదంట. పదునెనిమిదేండ్ల వయస్సు నిండువఱకు వీరు వీరగ్రాంథిక

వాదులు. తరువాత, వ్యావహారిక భాషావాదులు. పద్యరచనకూడ వ్యావహారికములోనే సాగింపవలెనని కొన్నాళ్లు వీరిపట్టు. అది క్రమముగా నడలి పద్యమునకు గ్రాంథికము, గద్యమునకు వ్యావహారికము కావలెనని కొంతకాలము. ఇప్పుడు పూర్తిగా నరసింహశాస్త్రి గారిలోఁ గ్రొత్తమారుపు. వ్యావహారికభాష వచనరచనకుఁగూడ అనుకూలము కాదని నిశ్చయము చేసికొన్నారట. శాస్త్రాది విషయములు నిరూపించు వ్యాసములు, పూర్వకాలమునకు సంబంధించిన కథలు, నవలలు గ్రాంథికవాణిలోను, నేటి కాలమునకు సంబంధించిన కథలు, నాటి కలు, సిద్ధాంతములు చేయని వ్యాసములు వ్యావహారిక వాణిలోను నుండవలయునని నరసింహశాస్త్రిగా రిప్పటికిఁ జేసికొన్న సిద్ధాంతము. ౧౯౩౦ నుండి, శాస్త్రిగారిలో కర్మశ్రద్ధ ప్రబలినది. ౪౧ సం॥ నుండి పూర్ణదీక్ష. వంశీయమైన ధర్మము తప్పింపఁ దరముకాదు.

శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారికిఁ గథారచనలోను శ్రద్ధ యున్నది. గులాబిపువ్వు, శ్యామసుందరుడు, గానభంగము, చేసుకున్నవారికి చేసుకున్నంత, భవిష్యత్తు, వధూసర — ఇత్యాదులయిన వీరి కథలు సాహితీ, నఖి, భారతి, ఆంధ్రవార్షిక సంచికలలో చూచియుందురు. శాస్త్రిగారి నాటికలు సోమనాథ విజయము, భేమాష్ట్రుని, వరాగమనము, ఆత్మమృతి, పతంగయాత్ర, షణ్ణవతి, ఇత్యాదులు రసికమానసములు కరగించునవిగా నున్నవి. శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారి వలెనే వీరెక్కువగాఁ బద్యనాటికలు వ్రాయుటకు మక్కువ చూపినారు. ప్రధానముగా నరసింహశాస్త్రిగారి ‘నారాయణభట్టు’ పేర్కొనఁదగిన మంచి నవల. వీరి గద్యరచనా విధానము చాల సరస మధురమైనది. పాత్రల సంభాషణము ఉదాత్తముగా నడపింతురు. కథాసంవిధానము మీఁద కంటే, విషయ విమర్శనము మీఁద వీరు ప్రీతిచూపెదరు. ఈ గుణము “నారాయణభట్టు” లోఁ గన నగును. పలుమొగాల వెలి విరిసిన

సరసింహశాస్త్రిగారి వాణి నేడు దేవీభాగవత రచనలోఁ బరిణతమై
యున్నది. అందలి సుందరశ్లోరణి యీతీరు గలది.

శా॥ ఆలీలన్ శుకయోగి తండ్రిదరి గాన్ధావ్యుగము వెళ్ళించి పై
కైలాసాచల శృంగభూమి విశృంగంబున్ వధూసంగమున్
బాలామృత నమస్త నంగతులు పోనంబెట్టి నిశ్చింత మే
ధాలత్యం బగుచేర్చి నిశ్చలత నాశ్మధ్యానియై నిర్భినన్.

శా॥ అంతం గొండొకకాల మేగ శుకుఁ డాత్మారాముఁడై సిద్ధుఁడై
 వింతం గొల్పుచు సర్వభూతములకున్ విద్యుత్ప్రభావుంజ భా
 స్వంతుండు నెగసెన్ విహాయసిని భాస్వద్బింబ సంభేదియై
 భ్రాతంబై గిరిశృంగ మచ్చట ద్విధా వ్రయ్యంగ నుత్తివమై.

మ॥ సకల వైదళ మానిసిద్ధ బహుధా సంస్తూయమాన ప్రథన్
 శుకః డాశాశపథంబునందు పృషదశ్శుండస్త్వి స్వచ్ఛందః
 ప్రకటాశాళి ద్వితీయ భాస్కరుని తేవన్ వ్యాసుచం బోష, తం
 ద్విజ నుత్పాత పరంపరత్ కనఃబడన్ భీశోకముల్ కూర్చుచున్.

ఇట్టి హృదయంగమ శైలిలో దేవీభాగవతము నాంధ్రీకరించు శ్రీ నరసింహశాస్త్రిగారిని 'కవిసామ్రాట్' బిరుదముతో దేశము సత్కరించినది. సాహితీనమితి కార్యదర్శిగా వారు చేయు సాహిత్య ప్రచారము విశేషించి గౌరవార్హము.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

1901

కమ్మవంశీయులు. తల్లి: చెంచమ్మ. తండ్రి: నారయ్య. జన్మస్థానము: గుంటూరు మండలములోని కావూరు. జననము: 25-12-1901. రచనలు:- ౧. ఆత్మకథ ౨. రాష్ట్రగానము ౩. ఆత్మార్పణము ౪. ధర్మజ్యోతి. ౫. అమరజ్యోతి ౬. పటిగపంట. ౭. పెద్దకాపు [కావ్యములు] ౮. మహేంద్రజననము [నాటకము] ౯. రామలింగేశ్వర శతకము ౧౦. రామశతకము ౧౧. గాంధీతారావళి - మున్నగునవి.

తెలుగువారి కవితా శాఖలో నిరువదల శతాబ్దివచ్చి వసంతరేఖలు దిద్దినది. ఈ శతాబ్ది యవతారముతోపాటు జన్మించిన కవి తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి. ఆయన కృతులు ఆంధ్రరాష్ట్రమున గానము చేయఁ బడుచున్నవి. వారి “రాష్ట్రగానము” పేరు విననివా రుండరు. సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు మహాత్ముని “ఆత్మకథ” కావ్యరూపముగా సంతరించిరి. అది సుప్రసిద్ధము. ఆయన ధర్మజ్యోతి, అమరజ్యోతి, పటిగపంట, పెద్దకాపు ఇత్యాదులు యువరసికులకు నిత్యపారాయణమున నున్న కృతులు.

పుట్టెకొక్క బుద్ధి పుట్టు జిహ్వకు నొక్క

తుచి జనించు నంట రూఢియైన

నరసులెల్ల మెచ్చ మెఱయింతుఁ గైతలోఁ

గమ్మఁ దనము మత్కులమ్మున వలె.

ఇది చౌదరిగారి నియమము. ఈ నియమము తప్పకుండ కమ్మని కవిత గల కూర్పులు మనకెన్నో వా రందిచ్చిరి. తొల్లింటి కవుల ధర్మములు వీసమెత్తు కాదనుటకు వీ రిష్టపడరు. రస భావ పరిపుష్టమైన రచనావైదగ్ధ్య మాయనలో వలసినంత యున్నది. భాష నిర్దుష్టము.

పలుకుబడి బింకమీసది. ప్రాశస్త్యమాటలకు శ్రోత్రపూగపూయు కూర్పు నేర్పు చౌదరిగారి కెన్నఁదో యలవడిసది. ధర్మనిష్ఠకు నదవిష్టమైన యితీవృత్తము లాయన యేఱుకొనఁ గలవారు. ఉభయ భాషలయందును చక్కని సాహిత్యము. సంస్కృతాంధ్ర శబ్దముల బరువులు, మురువులు పట్టిచూచి, తూచి పద్యములలో నంధానింపఁ గలుగుటలో నీతారామమూర్తికి విచేయితినిగిన చతురుఁడు. సుశిక్షితులైన కవులు నేటి వారిలోఁ బలుచబడుచున్నారన్నమాట కొందఱికి కొవకారణము కారాదు. చౌదరిగారివలె ధారాళముగాఁ గవిత కట్టువారు లేరనికాదు. ఈ సాభాగ్యమునకుఁ దోడు సౌష్ఠవము కూడ నుండవలయును. దానికి, సంస్కృతాంధ్ర కావ్య పరిజ్ఞానమేకాక, వ్యాకరణ ప్రవేశముకూడ విధగా నుండవలసినది. ఈయుభయము మన నీతారామమూర్తి చౌదరిగారిలో నున్నవి. ఈ యస్తీత్వము చూచుకొని పండితకవులను వీరిని గౌంపించుచున్నారు. విద్వత్కవులగు తాడేపల్లి వేంకటప్పయ్యకాశ్రీగారితోఁ గాళిదానత్రయము చౌదరిగారు పాఠముచేసిరి. ఆయన యాచార్యకము వీరి భాషజీవితమున కొక మేలిదారి నగపఱచిన దన వచ్చును. ఈ కృతిజ్ఞత చౌదరిగారిలో నున్నది.

ఏకశ్లోక రహస్య బోధనముచే నెవ్వఁడు శిష్యున్ సుధీ
లోకాగ్రసరుఁడీయు నవ్విబుధుఁ గొల్తున్ వెంకటప్పయ్య న
స్తోక శ్లోక మయూఖరాజదళిలాకున్ రామగాథామృతా
ఖ్యాత గ్రంథమతిల్లికా జనకు మద్దెర్పాణ భాషాగురున్.

౧౯౩౦ లో వీరు ఉభయభాషాప్రపీణ పరీక్షలో నుత్తీర్ణత నందినారు. చిట్టిగూడూరు పాఠశాలలో వీరికి గురుత్వము నెఱపిన శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణ కాశ్రీగారిని గూర్చి 'ఆత్మ కథ' లో నిటులు స్తుతి చేయుచున్నారు.

“శబ్దశాస్త్రాది లక్షణ సంప్రదాయ
మెవ్వఁ డెఱిగించె నాకు నయ్యిద్ద చరితుఁ
బ్రస్తుతించెదఁ బుంభావ పద్మజాత
రమణి దువ్వురి వేంకటరమణ శాస్త్రి”

ఈ యుదాహరణము లెందు కనఁగా, సీతారామ మూర్తిచౌదరి గారు గాలిచదువు చదివిన వారుగాక గురుకుల క్లిప్తులై శాబ్దాదుల యందుఁ గృత పరిశ్రము లనుటకు - వా న్త వమునకు, వారియేపద్యము వట్టి నను, ఈవిషయము వెల్లడి యగును. “ఉభయతోముఖ గవాయుత దాన ఫలదాత్రి” - “దేశభక్తి పదవీ నదవీయసి” “తచ్ఛవణ సాహితి దుశ్శక మెట్టివారికిన్” - “పుంవపు రీడ్యమాన” “శ్రద్ధధానుఁడు” - “రామాభిధానపున్నిర యార్చీరంగ” - ఇత్యాదులైన రహస్యములు శిక్షితునకుఁగాని తెలియనివి. ఇట్టివి చౌదరిగారు కృతులలో వందలు వాడినారు. అట్లని, కేవల ప్రయోగ వ్యామోహము కలవారే యను కొనరాదు. రసదృష్టిలోఁ జూచినను వారి రచనలకు మంచి స్థానమున్నది. శయ్యా సౌందర్యము మంచిది. భావనయు గంభీరమైనది. ఆవేశమును ప్రశంసనీయమైనది. పోకడలు ధర్మనిష్ఠానిష్ఠితము లయినవి. ఇఁక వారి ధోరణి యెటు లుండును? అందులో, నిందుగాఁ దెలుఁగుఁ దనమును పలచిన రచయితలు చౌదరిగారు. పరభాషా-వేష సంస్కార సంపర్కములు బొత్తిగా నీయనకు నచ్చవు. జాతీయ మైన పరమ ధర్మము నీయన దివ్యమంత్రముగా నుపాసించుచున్నారు. ఆయన రాష్ట్రగానాదులు దీనికిఁ దారకాణగా నిలఁబడురచనలు. క్షేత్ర జీవులు, ఆదర్శజీవులు, శిథిలక్షేత్రములు - ఇవన్నియు చౌదరిగారి కవితా వాహినీ పూరములోఁ బరిపూతములగు పస్తువులు.

అమ్మ తల్లులవంటి యావు లింటింటిలో,

గదుపులై యమృతంబు పిదుకఁజేసి

కండబొంకము నూపి కొండలైనను మోసి

కలుము లందిచ్చుగిత్తులను బెంచి

పనిముద్దుగాని నంపద ముద్దుగాదన్న

జీవసూత్రము శిరసావహించి

గొడగరి వడ్రంగి గోనంగి కనుదోయి

దైత్య రేఖలకు దాదవ్వొసర్చి

కిదురుగిలచోటు కవ్వంబు కిదలుచోటు

కితివులకు ధూమ కీతువుగా నెతింగి

త్యాగమున కాశ్రయము కర్మయోగి వగుమఁ

గీర్తిఁగనవయ్య భారతక్షత్రజీవి!

*

బెబ్బులివంటి మా తెలుఁగుబిడ్డమగంటిమి మున్నెసతిముగ
బొబ్బిలికోటలో నుబికి పొంగి పరాసుల ముందిముంచి త
బ్బిబ్బినరించి శాస్త్రివుల బిట్టుపొగడ్తలఁ గాంచదా? జగం
బబ్బరమంద నాఁచికొనదా? శరదిందువికాసకీర్తులఁ.

*

కమ్మనిమాటలాడి నయగారము నూపినమాత్రఁజచ్చు పె
ద్దమ్మల నాయకిత్వి మినుమింత సహింపఁడు తెల్లుబిడ్డ; శా
ర్యమ్ము నమించితాళియపరంపర బట్టు వెలార్చు నీతికి
క్రొమ్మరుచున్నవాఁ; డతినికొంక తెన్నటికిన్ ఫలించునో?

ఈ తీరయిన జాతీయావేశముగల కవులు తక్కువ. ౧౯౨౨లో

వన్నుల నిరాకిరణోద్యమమున మన చౌదరిగారు జరిమానా శిక్ష

పొందెను. అదిగాక, గుంటూరుజిల్లాకాంగ్రెసు సంఘములో ఏరు

పదేండ్లపాటు సభ్యులై జాతీయ ప్రబోధము గావించినారు. రాట్నము, గాంధీ, అన్నశ్యత, పంజాబువధలు, భారతమాత ఇత్యాదిశీర్షికలతో వీరు రచించిన పద్యములు తెలుఁగు చదువరులకు సువరిచితములు. వీరి యాదర్శములకుఁ దగినటులుగా మహాత్ముని యాత్మకథ మధురమైన కావ్యముగా సంతరించినారు. ఈరచన లిటులు సాగించుచునే దుగ్గిరాల, బావట్ల, నిడుబ్రోలు, అప్పికట్ల మైసూర్లలో నాంధ్రోపాధ్యాయ పదవి నిర్వహించి శిష్యుల నెదఱఱనో దిద్దినారు. ప్రకృతము వీరు పాఠ్యాయ పదవియందే యున్నారు.

ఈయభినవ తిక్కననుగన్న తలదండ్రులు ధన్యులు. చౌదరిగారితండ్రి నారయ్య ధర్మజ్యోతి. ఆయన శీలసంపద శాశ్వతమైన కృతిగా సంతరించి, యీపుత్రుఁడు మనకిచ్చెను. జనకునిపై తనయునకుఁ గల భక్తిగౌరవము లకేకాక, నీతి నిష్ఠావిశేషమునకు, రసభావ సౌష్ఠవములకుఁగూడ 'ధర్మజ్యోతి' తారకాణమైన కావ్యము. చౌదరిగారు తండ్రినిగూర్చి యిటులు వ్రాయుచున్నారు :

చదువకయున్న నేమి బుధనత్తము లుబ్బఁగ నర్థభానసం
పద వికసింప భాగవత భారతముల్ వివరించు ; హృద్యముల్
తదమలకావ్యపద్యములు ధారణ కగ్గముచేసి వేనవేల్
చదువునతండు ; తచ్చవణసాహితి దుశ్శక మెట్టివారికిన్.

మక్కువమై కొండికనాఁ

డక్కఱగల య్దు ! లేనియప్పుడు నొటపా

చక్కట్ల దండ లాతఁడు

పెక్కులు మన్మదుల హృదయపీఠికఁ జుట్టెన్.

సౌజన్యమూర్తియగు "తుమ్మల" కవికి ౧౯౪౦ లో, కనకాభిషేక గౌరవము జరిగిన నందర్భమున శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి యధ్యక్షుఁడుగా విప్పిన హృదయ మిట్లున్నది.

“మన చౌదరి యతిప్రాసములకై భంగపాటుచేసి తలగోకి కొనుచు బలాత్కార పద ప్రయోగములుచేసి, యర్థము ననుసరించి పదములు వాడక, పదములుబట్టి యర్థమును వంపులుపెట్టి వంగఁజేయు నీరసుఁడుగాఁడు. భావ మసర్గళముగాఁ బ్రవహించు చందాన వ్రాయు మహానీయుఁడు. యతి పదాదియందేకాక మధ్యమునను గొసలు వ్రాటును. ప్రాసమునకు యతికినై పద్యము నడక నిలిచి దాటనలసిన యిబ్బంది లేదు. అర్థమునుబట్టి పదములు, పదములతో లీనమైనరీతిని యతిప్రాసములు ననాయాసముగ సప్రయత్నముగ, స్వచ్ఛందముగ వచ్చి చేరు చుండును. ఈస్థితియందుఁ బ్రసిద్ధుఁడు తిక్కన. ఈసర్గమున తిక్కనతో సజాతీయుడైన వాఁడు మన చౌదరి. అనఁగా సరి సమానుఁడని యతిశయోక్తి. బలికి ప్రమాదము దేను. ఆవర్గమున సగ్రాససత్వము లేకున్నను నాససత్వము కలవాడని నామనవి”
